

ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
A
NÁLEZY
NA SLOVENSKU

V ROKU 2015

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
A
NÁLEZY
NA SLOVENSKU

V ROKU 2015

Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2015

Odborní redaktori Ivan Cheben, Klaudia Daňová, Marek Vojteček
Redakčná rada Ivan Cheben, Klaudia Daňová, Marek Vojteček, Jiří Doležel, Martin Krenn
Recenzenti Kristián Elschek, Juraj Bartík
Nemecký preklad Dominika Boháčová
Počítačová sadzba Beáta Jančíková

© Archeologický ústav SAV, Nitra 2020

Rozširuje Archeologický ústav SAV, Akademická 2, 949 21 Nitra
e-mail nraukniz@savba.sk
tel. +421/37/6943 209
fax +421/37/733 56 18

Tlač VEDA, vydavateľstvo SAV Bratislava

ISBN 978-80-8196-045-1
ISSN 0231-925X

Za jazykovú úpravu zodpovedajú autori.

Na obálke je hrot bronzovej kopije s vavrínovou formou listu zo Šintavy.

Auf dem Umschlag ist bronzener Lanzenspitze in der Form Lorbeerblattes aus Šintava.

OBSAH – INHALT

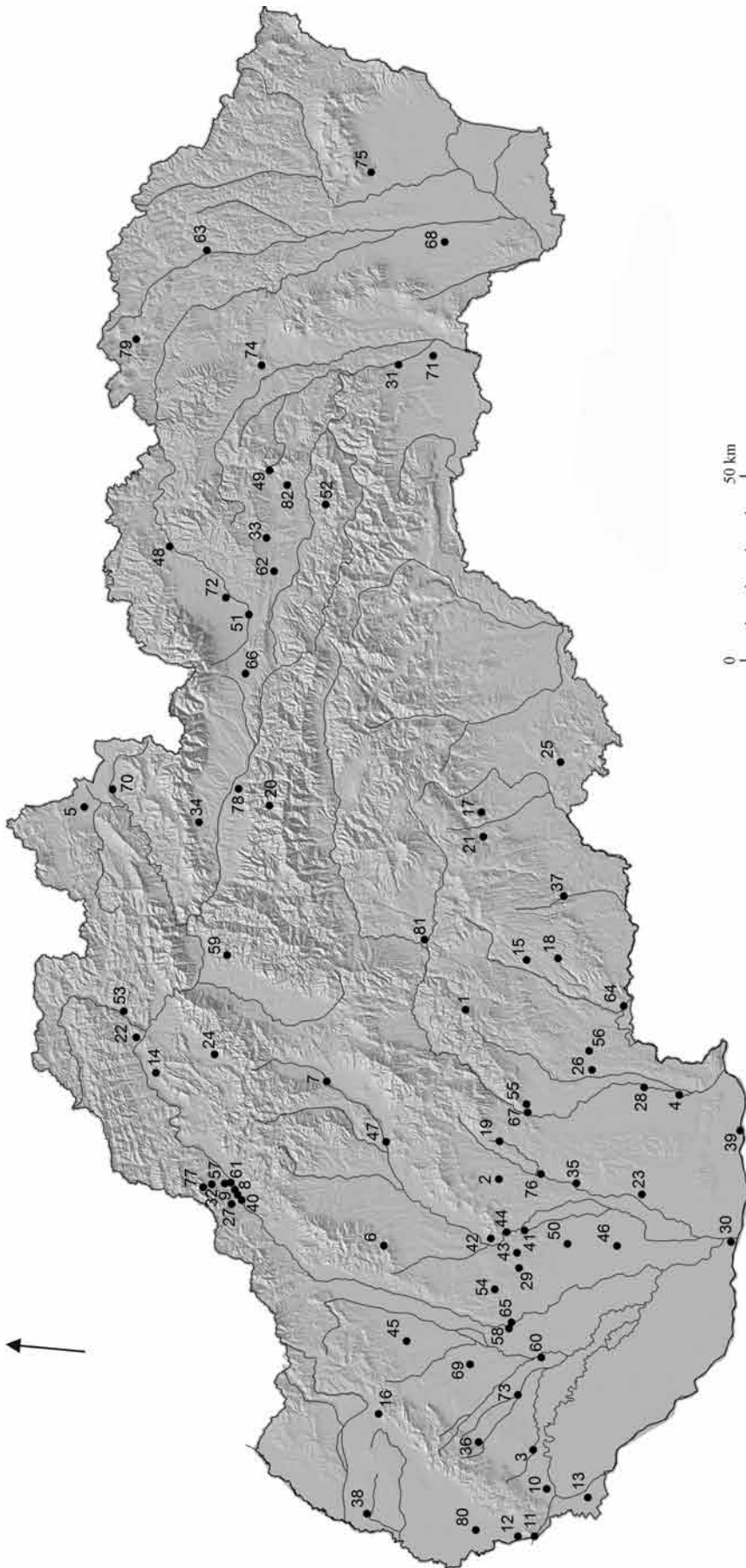
Mapa lokalít – Karte der Fundorte	10
Prehľad lokalít – Übersicht der Fundorte	11
Jozef B á t o r a (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Nález bronzového noža v Cerovej	14
Fund eines Bronzemessers in Cerová	14
Jozef B á t o r a (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Martin B a ě a (Univerzita Komenského, Bratislava)	
Ôsma sezóna výskumu opevneného sídliska zo staršej doby bronzovej v Santovke	14
Achte Grabungssaison der befestigten Siedlung aus der älteren Bronzezeit in Santovka	15
Jozef B á t o r a (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Martin N e u m a n n (Univerzita Komenského, Bratislava) –	
Tibor P á l i n k á s (Hontianske múzeum a galéria Ludovíta Simonyiho, Šahy)	
Výskum opevneného sídliska badenskej a hatvanskej kultúry v Šahách	15
Grabung der befestigten Siedlung der badener und Hatvan-Kultur in Šahy	16
Jozef B á t o r a (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Knut R a s s m a n n (Römisch-Germanische Kommission des DAI, Frankfurt am Main)	
Výsledky archeologického výskumu vo Vrábľoch	17
Ergebnisse der archäologischen Grabung in Vráble	17
Jozef B á t o r a – Peter T ó t h (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výsledky výskumu opevneného sídliska zo staršej doby bronzovej v Rybníku	18
Grabungsergebnisse der befestigten Siedlung aus der älteren Bronzezeit in Rybník	18
Peter B e d n á r – Peter D e b n á r (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranný archeologický výskum na námestí Jána Pavla II. v Nitre	19
Archäologische Rettungsgrabung auf dem Johannes-Paul-II.-Platz in Nitra	20
Peter B e d n á r (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Michal Š i m k o v i c	
Výskum Vinianskeho hradu	21
Grabung auf der Burg Vinné	22
Ján B e l j a k (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Noémi B e l j a k P a ž i n o v á (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) –	
Kristína K u ě e r á k o v á – Matúš M e l o (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Maxim M o r d o v i n –	
Dominik R e p k a (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)	
Archeologický výskum na Pustom hrade vo Zvolene	23
Archäologische Grabung auf der Burg Pustý Hrad in Zvolen	26
Ján B e l j a k – Peter D e b n á r – Michal C h e b e n (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologický výskum Kláštora premonštrátov Bzovík (Hrad Bzovík)	27
Archäologische Grabung des Prämonstratenserklosters Bzovík (Burg Bzovík)	29
Ján B e l j a k – Michal H o l e š ě á k (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Zuzana K a l i ě i a k o v á	
(Múzeum bábkarských kultúr a hračiek – hrad Modrý Kameň)	
Archeologický výskum na Hrade Modrý Kameň	29
Archäologische Grabung auf der Burg Modrý Kameň	31
Ján B e l j a k (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Maxim M o r d o v i n	
Výskum na hrade Čabrad'	32
Grabung auf der Burg Čabrad'	33
Noémi B e l j a k P a ž i n o v á (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) – Matúš M e l o (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Náhodný nález džbánu s brázdeným vpichom z Jarku	34
Zufallsfund eines kleinen Kruges mit furchenstichverzierung in Jarok	35
Lucia B e n e d i k o v á – Miroslava Š v i h u r o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Revízný archeologický výskum na Havránku v Liptovskej Sielnici – Liptovskej Mare	35
Revisionsgrabung auf Havránok in Liptovská Sielnica – Liptovská Mara	37

Lucia Benediková – Miroslava Švihurová (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Zuzana Šimková (Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš)	
Archeologické terénne výskumy v Liptove	38
Archäologische Feldforschungen in Liptau	39
Mário Bielič (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Stredoveké nálezy z Rumanovej	40
Mittelalterliche Funde aus Rumanová	42
Zora Bieličová (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Zvieracie zvyšky z výskumu včasnostredovekého hradiska v Bojnjej	42
Animal Remains from the Early Medieval Hillfort in Bojná	44
Zora Bieličová (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeozoologický výskum sídliska a pohrebiska z doby železnej v Devíne	44
Archaeozoological research at the Iron age settlement and cemetery in Devín	48
Pavol Bobek (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranný výskum v Bojniciach	49
Rettungsgrabung in Bojnice	50
Pavol Bobek – Klaudia Daňová – Jozef Elgyütt (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Polykultúrne sídlisko v Nižnej	50
Polykulturelle Siedlung in Nižná	51
Klaudia Daňová (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologický výskum v Seredi	51
Archäologische Grabung in Sered'	52
Klaudia Daňová – Gertrúda Brezinová (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výskum polykultúrneho sídliska na Triblavine	52
Grabung auf der polykulturellen Siedlung in Triblavina	54
Peter Fecko – Marián Soják (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výskum v interiéri Podtatranského múzea v Poprade	55
Grabung im Museuminterieur in Poprad	58
Eva Fottová (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologický výskum na hrade Divín	58
Archäologische Grabung auf der Burg Divín	61
Eva Fottová – Zuzana Poláková – Petra Smetanová – Martina Zaujecová (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Praveké a stredoveké nálezy v areáli Thermal Parku v Poľnom Kesove	62
Urzeitliche und mittelalterliche Funde im Areal des Thermalparks in Poľný Kesov	62
Eva Fottová – Petra Smetanová (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Kostol sv. Martina v Hontianskej Vrbici	62
Kirche des Hl. Martin in Hontianska Vrbica	65
Gabriel Fúsek – Michal Holeščák (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Andrea Slaná – Zuzana Stanková (Považské múzeum, Žilina)	
Tretia sezóna výskumu na hradisku Veľký vrch v Divinke	66
Die dritte Grabungssaison auf dem Burgwall Veľký vrch in Divinka	67
Erik Hrnčíarik (Trnavská univerzita, Trnava)	
Záchranný archeologický výskum Kostola narodenia sv. Jána Krstiteľa v Modre	68
Archäologische Rettungsgrabung der Kirche der Geburt des Hl. Johannes des Täuflers in Modra	69
Erik Hrnčíarik (Trnavská univerzita, Trnava)	
Archeologický výskum interiéru Generálneho semináru tzv. Rubrorum v Trnave	69
Archäologische Grabung des Interieurs des Generalseminars sog. Rubrorum in Trnava	70

Ivan Čheben – Petra Čhebenová – Michal Čheben (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Dom kultúry lineárnej z Čiernych Kľačian	71
Haus der Linearbandkultur aus Čierné Kľačany	72
Ivan Čheben – Michal Čheben – Adrián Nemergut – Marián Soják (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Prieskum rádiolaritových ťažobných polí a ich zázemia na strednom Považí	72
Begehung auf den Radiolarit-Gewinnungsfeldern und ihrem Hinterland in der Považie-Region	77
Mária Kotorová – Jenčová (Tripolitana – Krajské múzeum v Prešove)	
Nové nálezy zo Stropkovského hradu	78
Neue Funde von der Burg Stropkov	78
Mária Krošláková (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Antropologické zhodnotenie kostier z lokality Námestie Jána Pavla II v Nitre	79
Anthropologische Analyse der Skelette auf dem Johannes-Paul II-Platz in Nitra	81
Mária Krošláková (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Antropologické zhodnotenie kostier z výskumu na Koscelisku v Radoli	81
Anthropologische Analyse der Skelette aus der Forschung in Radol'a-Koscelisko	83
Jozef Labuda (Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica)	
Výskum lokality Glanzenberg v Banskej Štiavnici	83
Grabung auf der Lokalität Glanzenberg in Banská Štiavnica	84
Lucia Luščíková (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranný výskum v Košiciach na Kuzmányho ulici	84
Rettungsgrabung in Košice auf der Kuzmányho-Straße	85
Danka Majerčíková (Kysucké múzeum v Čadci) – Marián Samuel (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výskum priekopy v Radoli-Koscelisku	85
Ausgrabung im Graben in Radol'a-Koscelisko	87
Róbert Malček (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Viktória Tittónová (Hradné múzeum, Fiľakovo)	
Výsledky piatej sezóny terénneho výskumu na Dolnom hrade vo Fiľakove	89
Ergebnisse der fünften Saison der Terraingrabung auf Dolný hrad in Fiľakovo	94
Juraj Malc (Archeológia Zemplín, Michalovce)	
Záchranný archeologický výskum feudálneho sídla v Šimonovanoch	95
Archäologische Rettungsgrabung der Feudalsiedlung in Šimonovany	97
Juraj Malc (Archeológia Zemplín, Michalovce)	
Záchranný archeologický výskum v Trebišove	97
Archäologische Rettungsgrabung in Trebišov	99
Juraj Malc – Lukáš Trnkus (Archeológia Zemplín, Michalovce)	
Archeologický výskum Hradu Parič v Trebišove	99
Archäologische Grabung auf der Burg Parič in Trebišov	101
Juraj Malc – Mária Müllerová – Lukáš Trnkus (Archeológia Zemplín, Michalovce)	
Záchranný archeologický výskum vo Valalikoch	102
Archäologische Rettungsgrabung in Valaliky	104
Jana Mihályiová (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výsledky archeobotanickej analýzy zo žiarového pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani v rokoch 2011–2012	104
Ergebnisse der archäobotanischen Analyse vom Brandgräberfeld der Kyjatice-Kultur aus den Jahren 2011–2012 in Cinobaňa	105
Jana Mihályiová (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Rastlinné makrozvyšky zo starších archeologických výskumov	105
Pflanzliche Makroüberreste aus älteren archäologischen Grabungen	107

Jana M i h á l y i o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Analýzy drier z kovových a nekovových predmetov a truhiel na pohrebiskách z územia Slovenska	108
Analysen von Hölzern aus eisernen und nichteisernen Gegenständen und Särgen auf den Gräberfeldern auf dem Gebiet der Slowakei.	110
Vladimír M i t á š – Jana M i h á l y i o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Peter M a n d á k (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) – Jozef U r m i n s k ý (Vlastivedné múzeum v Hlohovci)	
Ojedinelý nález bronzového hrotu kopije zo Šintavy	112
Einzelfund einer bronzenen Lanzen spitze aus Šintava	113
Adrián N e m e r g u t (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Pokračovanie archeologického výskumu a prieskumu na brehoch Oravskej priehrady	114
Fortsetzung der archäologischen Ausgrabung und Begehung auf den Ufern des Orava-Stausees	117
Stanislava O p o r o s k o v á (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)	
Ojedinelý nález bronzového zubadla z Ďurčiny	117
Einzelfund eines Bronzezaumes aus Ďurčina	118
Ondrej O ž ď á n i (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Zlomok bronzového meča z Nitry-Párovských Hájov	118
Bruchteil eines bronzenen Schwertes aus Nitra-Párovské Háje	119
Karol P i e t a – Miriam J a k u b č i n o v á – Zbigniew R o b a k – Terézia V a n g Ľ o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná	119
Grabung einer frühmittelalterlichen Agglomeration in Bojná	122
Matej R u t t k a y – Marián S o j á k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Druhá etapa výskumu lokality Štrba-Šoldov	123
Zweite Grabungsetappe auf der Lokalität Štrba-Šoldov	124
Marián S o j á k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Druhá etapa výskumu zaniknutého kostola v Poľanovciach	125
Zweite Grabungsetappe der untergegangenen Kirche in Poľanovce	127
Marián S o j á k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranná exploatácia jaskyne Chyža pri Poráči	127
Rettungsexploitation der Höhle Chyža bei Poráč	129
Marián S o j á k – Maciej W a r z c z a k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Nový nález zo staršej doby bronzovej z Levoče	129
Neuer Fund aus der älteren Bronzezeit aus Levoča	130
Terézia V a n g Ľ o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Zisťovací archeologický výskum pri Kostole Sedembolestnej Panny Márie vo Veľkej Mani	130
Probegrabung bei der Kirche in Veľká Maňa	131
Marek V o j t e č e k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranný archeologický výskum v Dvoroch nad Žitavou	131
Archäologische Rettungsgrabung in Dvory nad Žitavou	132
Marek V o j t e č e k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranný archeologický výskum v komárňanskej Novej pevnosti	132
Archäologische Rettungsgrabung in neue Festung in Komárno	134
Marek V o j t e č e k – Matúš M e l o – Adrián N e m e r g u t (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranný výskum v Sklabinskom Podzámku	134
Rettungsgrabung in Sklabinský Podzámok	135
Luboslav Z á h o r e c (Archeovýskum, s. r. o., Liptovský Mikuláš)	
Archeologický výskum v Rímskokatolíckom kostole sv. Jakuba v Levoči	135
Archäologische Grabung in der römisch-katholischen Kirche des Hl. Jakob in Levoča	136

Luboslav Záhorec (Archeovýskum, s. r. o., Liptovský Mikuláš)	
Archeologický výskum v Mestskej pamiatkovej rezervácii Podolíne	136
Archäologische Grabung im städtischen Denkmalschutzgebiet Podolíne	139
Luboslav Záhorec (Archeovýskum, s. r. o., Liptovský Mikuláš)	
Archeologický výskum na stavbe rodinného domu vo Veľkom Šariši	140
Archäologische Grabung beim Bau eines Familienhauses in Veľký Šariš	140
František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor (Archeologická agentúra, Bratislava)	
Druhá etapa výskumu pri výstavbe kanalizácie a rekonštrukcii vodovodu v Bratislave-Rusovciach	141
Die zweite Grabung beim Bau der Kanalisation und Rekonstruktion der Wasserleitung in Bratislava-Rusovce	141
František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor (Archeologická agentúra, Bratislava)	
Záchranný výskum pri stavbe rodinného domu v Bratislave-Rusovciach	142
Archäologische Rettungsgrabung beim Bau des Familienhauses in Bratislava-Rusovce	142
František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor (Archeologická agentúra, Bratislava)	
Eneolitické sídlisko v Pustom Chotári	142
Äneolithische Siedlung in Pustý Chotár	144
František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor (Archeologická agentúra, Bratislava)	
Záchranný výskum v katastri Bratislava-Devín	144
Rettungsgrabung im Katastergebiet der Gemeinde Bratislava-Devín	146
František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor (Archeologická agentúra, Bratislava)	
Výskum pri stavbe Polyfunkčného objektu „Fontána“ v Moravskom Svätom Jáne	146
Grabung beim bau des Mehrzweckobjekts „Fontána“ in Moravský Svätý Ján	147
František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor (Archeologická agentúra, Bratislava)	
Zahĺbený objekt v polohe Lipník v Tlmačoch	148
Vertieftes Objekt auf der Flur Lipník in Tlmače	148
František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor (Archeologická agentúra, Bratislava)	
Výskum mestského hradbového opevnenia v Trnave	148
Grabung der Stadtbefestigung in Trnava	150
František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor (Archeologická agentúra, Bratislava)	
Rekonštrukcia betónových vozoviek v Trnavskom regióne (I62, I75)	150
Rekonstruktion der Betonfahrbahn in der Region Trnava (I62, I75)	151
František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor (Archeologická agentúra, Bratislava)	
Záchranný výskum pri stavbe objektu H3a v areáli Volkswagen Slovakia	151
Rettungsgrabung beim Bau des Objekts H3a in Areal Volkswagen Slovakia	152
František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor (Archeologická agentúra, Bratislava)	
Prvá etapa čiastočnej obnovy – rekonštrukcie zaniknutého hradobného opevnenia v treťom predhradí Zborovského hradu	152
Erste Etappe Teilrekonstruktion – Wiederaufbau der untergegangenen Burgbefestigung in der Dritten Vorburg der Burg Zborov	154

Mapa 1. Mapa lokalit k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 2015 (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 11–13).
 Karte 1. Karte der Fundorte zur Übersicht von archäologischen Grabungen und Funden in der Slowakei im Jahre 2015 (Nummerierung von Fundstellen entspricht den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 11–13).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v roku 2015 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty, nálezy a pod. (poradové čísla zodpovedajú číslam na mape 1).

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov													Príspevok na strane	
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				bez možnosti datovania		
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6–9. storočie	10.–12. storočie	13.–16. storočie			novovek
1	Banská Štiavnica	Banská Štiavnica									*			*	*	83	
2	Beladice, časť Pustý Chotár	Zlaté Moravce				*										142	
3	Bernolákovo	Senec					*	*	*	*	*				*	52	
4	Bíňa	Nové Zámky										*				108	
5	Bobrov	Námestovo		*											*	114, 115	
6	Bojná	Topoľčany					*		*		*	*	*			42, 119	
7	Bojnice	Prievidza													*	49	
8	Bolešov	Ilava		*	*	*										73	
9	Borčice	Ilava		*	*	*										73	
10	Bratislava, časť Ružinov	Bratislava II							*	*	*					44	
11	Bratislava, časť Devín	Bratislava IV						*	*							144	
12	Bratislava, časť Devínska Nová Ves	Bratislava IV	*													151	
13	Bratislava, časť Rusovce	Bratislava V					*			*						141, 142	
14	Bytča, časť Hrabové	Bytča								*						109	
15	Bzovík	Krupina												*	*	27	
16	Cerová	Senica					*									14	
17	Cinobaňa	Poltár					*									104	
18	Čabradský Vrbovok	Krupina					*				*			*	*	32	
19	Čierne Kľačany	Zlaté Moravce			*		*	*								71	
20	Demänovská Dolina	Liptovský Mikuláš						*	*							38	
21	Divín	Lučenec									*			*	*	58	
22	Divinka	Žilina					*	*	*			*				66	
23	Dvory nad Žitavou	Nové Zámky					*				*			*	*	131	
24	Ďurčiná	Žilina					*									117	
25	Fiľakovo	Lučenec				*	*							*	*	89	
26	Hontianska Vrbica	Levice												*	*	62	
27	Horné Srnie	Ilava		*	*	*										73	
28	Hronovce	Levice								*						109	
29	Jarok	Nitra				*										34	
30	Komárno	Komárno							*		*			*	*	132	
31	Košice	Košice								*				*		84, 107	
32	Krivoklát	Ilava		*	*	*										73, 74	
33	Levoča	Levoča					*			*			*	*		129, 135	
34	Liptovská Sielnica	Liptovský Mikuláš							*	*						35	

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov													Príspevok na strane	
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				novovek		bez možnosti datovania
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie			
35	Maňa, časť Veľká Maňa	Nové Zámky					*									*	130
36	Modra	Pezinok									*				*	*	68
37	Modrý Kameň	Veľký Krtíš					*				*				*	*	29
38	Moravský Svätý Ján	Senica														*	146
39	Mužla, časť Čenkov	Nové Zámky										*					106
40	Nemšová	Trenčín		*													75
41	Nitra, časť Dolné Krškany	Nitra										*					109
42	Nitra, časť Drážovce	Nitra									*						109
43	Nitra, časť Párovské Háje	Nitra					*										118
44	Nitra, časť Staré Mesto	Nitra	*								*		*	*	*	*	19, 79, 109
45	Nižná	Piešťany					*				*					*	50
46	Palárikovo, časť Dolný Kerestúr	Nové Zámky							*								109
47	Partizánske, časť Šimonovany	Partizánske									*			*	*	*	95
48	Podolíneč	Stará Ľubovňa									*			*	*	*	136
49	Poľanovce	Levoča														*	125
50	Poľný Kesov	Nitra	*							*	*						62
51	Poprad	Poprad									*			*	*	*	55
52	Poráč	Spišská Nová Ves			*						*			*	*	*	127
53	Radoľa	Kysucké Nové Mesto	*											*	*		81, 85
54	Rumanová	Nitra												*			40
55	Rybník	Levice					*										18
56	Santovka, časť Malinovec	Levice					*										14
57	Sedmerovec	Ilava		*	*	*	*									*	74–77
58	Sereď	Galanta								*	*	*					51
59	Sklabinský Podzámok	Martin					*										134
60	Sládkovičovo	Galanta	*														150
61	Slavnica	Ilava		*	*	*											74
62	Spišský Štvrtok	Levoča										*					106
63	Stropkov	Stropkov									*			*	*		78
64	Šahy	Levice				*	*										15
65	Šintava	Galanta					*										112
66	Štrba	Poprad									*			*			123
67	Tlmače	Levice	*														148
68	Trebišov	Trebišov				*	*			*	*	*		*	*		97, 99
69	Trnava	Trnava												*	*		69, 148

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov													Príspevok na strane		
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				novovek		bez možnosti datovania	
							bronzo	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie				
70	Trstená	Tvrdošín		*												*		115, 116
71	Valaliky	Košice-okolie					*			*	*	*				*		102, 109
72	Veľká Lomnica	Kežmarok			*					*								106
73	Veľký Grob	Galanta										*	*					110
74	Veľký Šariš, časť Kanaš	Prešov				*												140
75	Vinné	Michalovce									*				*	*		21
76	Vráble	Nitra					*									*		17, 110
77	Vršatské Podhradie	Ilava		*	*	*												74
78	Závažná Poruba	Liptovský Mikuláš						*	*									39
79	Zborov	Bardejov									*				*	*		152
80	Zohor	Malacky								*								110
81	Zvolen	Zvolen				*	*								*			23
82	Žehra	Spišská Nová Ves									*					*		110

NÁLEZ BRONZOVÉHO NOŽA V CEROVEJ¹

Jozef B á t o r a

Cerová (okr. Senica), extravilán, ojedinelý nález, záver mladšej a počiatok neskorej doby bronzovej. Uloženie nálezu: prof. Ing. Eduard Plško, DrSc., Záhorská Bystrica.

E. Plško poskytol autorovi na zdokumentovanie bronzový nôž, ktorý v tridsiatych rokoch 20. stor. našiel jeho otec na povrchu pooraného poľa, ktoré bolo majetkom ich rodiny.

Opis noža:

Bronzový nôž, vyrobený v dvojdielnom kadlube, má obojstranne výrazne prehĺbenú jazykovitú rukoväť s tromi otvormi pre nity, ktorá je oddelená medzičlánkom z oválnej tyčinky, plynule prechádzajúcej do mierne esovito zvlnenej čepele, ktorej hrot je odlomený. Čepel je na chrbte zosilnená – rozšírená – na obe strany a v reze má tvar pozdĺžneho trojuholníka. Na chrbte čepele sa nachádza na dvoch miestach (v strednej časti a blízko hrotu) výzdoba pozostávajúca z trojice pozdĺžnych – oválnych – priečnych spôsobených úderom na puncovadlo (?). Rozmery: zachovaná dĺ. 206 mm a š. čepele je 17 mm (obr. 2).

Na základe typologického zaradenia patrí nôž z Cerovej, v rámci exemplárov s rukoväťou odčlenenou medzičlánkom, k nožom typu Pfatten. Najbližšiu analógiu k nemu poznáme na území Slovenska iba z Banky pri Piešťanoch. Exemplár z Cerovej má však cca o jednu tretinu dlhšiu čepeľ. Nôž z Cerovej možno chronologicky zaradiť do obdobia popolnicových polí, t. j. do záveru mladšej a na počiatok neskorej doby bronzovej, t. j. HA2–HB1 (Veliačik 2012, 300, 301). Vzhľadom na miesto nálezu je pravdepodobné, že by mohlo ísť o nález z rozoraného žiarového hrobu. Nie je však vylúčená ani možnosť, že pochádza z depotu bronzových predmetov.

Literatúra

Veliačik 2012 – L. Veliačik: Nože z doby bronzovej na Slovensku. *Slovenská archeológia* 50, 2012, 285–342.

FUND EINES BRONZEMESSERS IN CEROVÁ. Cerová (Bez. Senica), Extravillan, Einzelfund, Ende der jüngeren und Anfang der späten Bronzezeit. Deponierung der Funde: Prof. Ing. Eduard Plško, DrSc., Záhorská Bystrica. E. Plško, stellte dem Autor zur Dokumentation ein Bronzemesser (Abb. 2) zur Verfügung, das in den 30-er Jahren des 20. Jhs. sein Vater auf der Oberfläche eines geackerten Feldes fand, das zum Eigentum seiner Familie gehörte. Typologisch eingegliedert, gehört das Messer aus Cerová im Rahmen der Exemplare mit Griff, der durch ein Zwischenglied abgetrennt ist, zu den Messern des Pfatten Typs. Auf dem Gebiet der Slowakei kennen wir die ähnlichste Analogie zu diesem Messer aus Banka bei Piešťany mit dem Unterschied, dass der Griff des Exemplars aus Cerová um ein Drittel länger ist. Das Messer kann man chronologisch in die Zeit der Urnenfelder eingliedern, also in den Abschluss der jüngeren und Anfang der späten Bronzezeit, d. h. HA2–HB1 (Veliačik 2012, 300, 301). Hinsichtlich seiner Fundstelle ist wahrscheinlich, dass es sich um einen Fund aus einem zerpfügten Brandgrab handelt. Es ist aber auch nicht auszuschließen, dass er aus einem Depot von bronzenen Gegenständen stammt.

ÔSMA SEZÓNA VÝSKUMU OPEVNENÉHO SÍDLISKA ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ V SANTOVKE²

Jozef B á t o r a – Martin B a č a

Santovka, časť Malinovec (okr. Levice), intravilán, poloha Travertínový lom III, systematický výskum, opevnené sídlisko zo staršej doby bronzovej, hatvanská, maďarovská a severopanónska kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V tejto sezóne pokračoval systematický archeologický výskum opevneného sídliska zo staršej doby bronzovej. Sídlisko sa nachádza v intraviláne obce, na ľavom brehu potoka Búr, na travertínovej kope, ktorá jazykovito vybieha v smere juhozápadnom z vysokej terasy k uvedenému potoku. Prevažná časť lokality bola zničená vyše pol storočia trvajúcou ťažbou travertínu. Na zachovanej, juhovýchodnej časti

¹ Príspevok vznikol v rámci projektov APVV-14-0550 a VEGA 1/0100/19.

² Príspevok vznikol v rámci projektov APVV-14-0550 a VEGA 1/0100/19.

náleziska, sa nachádzajú v súčasnosti postavené a čiastočne využívané rekreačné chaty. Zachovaná plocha sídliska je 40 x 70 m.

Výskum nadviazal na sondáž z predchádzajúcich výskumných sezón a sústredil sa na preskúmanie ďalších plôch pri južnom okraji sídliska. Výskumom boli odkryté ďalšie obydlia zo staršej doby bronzovej. V interiéri jedného z nich bola odkrytá súvislá vrstva prepálenej mazanice, ktorú možno považovať za zvyšok zrútenej steny. Na základe zachovaných odtlačkov brviene a prútia v mazanici bude možné detailne zrekonštruovať stavebnú techniku budovania stien domov v závere staršej doby bronzovej. Na základe rozmiestnenia predmetov v interiéroch domov sa nám podarilo identifikovať tri funkčne odlišné areály. Prvým bol výrobný areál, ktorý sa obvykle nachádzal v prednej časti domu, neďaleko vchodu. Druhým areálom bol areál, kde sa pripravovala strava. Ten sa nachádzal v strednej časti domu, kde bolo centrálné umiestnené ohnisko. Tretí areál sa rozprestieral v zadnej časti domu. Bol pomerne prázdny, pretože sa tam zrejme pôvodne nachádzali lôžka a slúžil na oddych. Vo viacerých domoch sa v hlinených vymazaných dlážkach našli kruhové jamky, ktoré možno považovať za stopy po odtlačkoch nôh interiérového zariadenia „nábytkom“, akým boli regále, stolčeky a lavice.

ACHTE GRABUNGSSAISON DER BEFESTIGTEN SIEDLUNG AUS DER ÄLTEREN BRONZE-ZEIT IN SANTOVKA. Santovka, Teil Malinovec (Bez. Levice), Intravillan, Flur Travertínový lom III., systematische Grabung, befestigte Siedlung aus der älteren Bronzezeit, Hatvan-, Maďarovce- und Nordpannonische Kultur. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. In dieser Saison setzte die systematische archäologische Grabung der befestigten Siedlung aus der älteren Bronzezeit fort. Sie setzte an die Sondierung aus den vorherigen Grabungssaisons an und konzentrierte sich auf das Durchforschen von weiteren Flächen beim südlichen Siedlungsrand. Durch die Ausgrabung wurde eine weitere spätbronzezeitliche Wohnstätte aufgedeckt. In einem der Interieurs stellte man eine kohärente Schicht von durchgebranntem Lehmverputz fest, der als Reste einer abgestürzten Wand zu betrachten sind. Aufgrund der erhaltenen Balken- und Rutenabdrücken im Lehmverputz wird es möglich sein, die Bautechnik der Hauswände in der Abschlussphase der späten Bronzezeit detailliert zu rekonstruieren. Anhand der Verteilung der Gegenstände in den Hausinterieurs ist es uns gelungen, drei funktionsunterschiedliche Areale zu identifizieren. Bei dem ersten handelt es sich um einen Produktionsbereich, der sich üblicherweise in den Vorderteil eines Hauses befand, in der Nähe des Eingangs. Im zweiten Bereich, der den mittleren Hausteil einnahm, wo zentral die Feuerstätte platziert war, wurde die Kost zubereitet. Der dritte Bereich streckte sich im hinteren Hausteil aus. Er war relativ leer (offensichtlich befanden sich dort Betten) und diente zur Erholung. In mehreren Häusern, in denen man mit Lehm ausgeschmierten Fußböden fand, befinden sich kreisförmige Grübchen, die wir als Abdrücke des Möbelinventars wie Regale, Stühle, Bänke bezeichnen können.

VÝSKUM OPEVNENÉHO SÍDLISKA BADENSKEJ A HATVANSKEJ KULTÚRY V ŠAHÁCH³

Jozef B á t o r a – Martin N e u m a n n – Tibor P á l i n k á s

Š a h y (okr. Levice), polohy N a v r š k u a S t r á ž n y v r c h, výskum pre vedecké a dokumentačné účely, opevnené sídlisko badenskej a hatvanskej kultúry. Uloženie nálezov: Hontianske múzeum a galéria Ľudovíta Simonyiho v Šahách.

V roku 2015 v Šahách uskutočnila Katedra archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v spolupráci s Hontianskym múzeom a galériou Ľudovíta Simonyiho v Šahách archeologický výskum, ktorý nadviazal na predchádzajúce výskumné aktivity viacerých inštitúcií, v oboch vyššie uvedených polohách.

Archeologický výskum, v polohe Na vršku bol ešte v roku 2005 iniciovaný stavbou továrne. Pri výskume Archeologického ústavu SAV Nitra v priestore plánovanej prístupovej komunikácie sa podarilo objaviť dva objekty, z ktorých jeden obsahoval vrstvu bohatú na uhliky a keramický materiál hatvanskej kultúry (Malček/Parobková 2007, 138, 139). Pri hĺbení vodovodnej prípojky bol v tej istej polohe zdokumentovaný asi 15 m dlhý sídliskový objekt. Jeho výplň tvorila popolovitá vrstva spolu s mazanicou a keramickým materiálom zdobeným slamovaním a odtlačkami textílií. To umožnilo datovať spomenutý objekt taktiež do obdobia hatvanskej kultúry (Bielich/Nováková 2008, 42). Následným magnetometrickým výskumom sa podarilo dokázať, že skúmaná plocha je len okrajovou časťou väčšieho sídliska, ktorého

³ Príspevok vznikol v rámci projektov APVV-14-0550 a VEGA 1/0100/19.

ohradená časť sa nachádzala južne od línie výkopu plynovodu na výraznej terénnej vyvýšenine, v polohe Strážny vrch, ktorá je z južnej a západnej strany ohraničená strmým svahom (Graham 2011, 5). V nasledujúcich rokoch sa pozornosť výskumu Hontianskeho múzea a galérie v Šahách zamerala na výskum dvoch priekop objavených magnetometrickým výskumom spolupracujúcich kolegov z Anglicka (Graham 2011, 5). Vonkajšia priekopa bola na základe keramického materiálu datovaná do obdobia hatvanskej kultúry. Vnútorňa priekopa, ktorej priebeh bol prerušený bránou, bola zaradená do obdobia badenskej kultúry. Pozdĺž jej vnútorného obvodu sa nachádzala línia kolových jamiek, ktoré naznačovali prítomnosť palisády. Predpoklad o existencii ohradenia podporovala aj prítomnosť mohutných kameňov v zásype vnútornej priekopy, ktoré mohli pochádzať z deštruovaného ohradenia sídliska.

Ako už bolo uvedené vyššie archeologický výskum v roku 2015 bol realizovaný tak v polohe Strážny vrch ako aj v polohe Na vršku. Výskum bezprostredne nadviazal na práce z výskumnej sezóny v roku 2013. V polohe Strážny vrch, asi 30 m východne od kóty 156,0 m n. m. a zároveň severozápadne od mestského cintorína, boli situované sondy A, B a C. Sondy sa tiahli približne v severojužnom smere, pričom najjužnejšia z nich – sonda A – bola vzdialená len 5 m od prudkého zrázu, ktorý sa zvažoval smerom na juh do riečnej nivy Ipľa a priliehajúcej rieky Krupinice. Sonda D bola situovaná v polohe Na vršku, ktorá sa nachádza severne od predchádzajúcej polohy a rozprestiera sa o 10 výškových metrov nižšie. Zo západnej strany je tiež ohraničená prudkým svahom zvažujúcim sa do údolia Krupinice.

Sondy A, B a C zachytili priebeh vnútornej priekopy sídliska spoločne s prerušením – vstupným priestorom – do vnútorného areálu opevneného sídliska. Na základe charakteristického keramického materiálu, ktorý bol nájdený v tejto priekope ju možno datovať do obdobia badenskej kultúry. Pozdĺž vnútornej (západnej) strany vnútornej priekopy, severne od priestoru brány, sa podarilo identifikovať líniu kolových jam. Prínosom výskumu v roku 2015 bolo odkrytie kolových jam aj pozdĺž južného ramena priekopy v sonde A. Spomenuté kolové jamy tvorili základ palisádového ohradenia sídliska badenskej kultúry. Jeho súčasťou bola aj kamenná konštrukcia, ktorej deštrukcia sa nachádzala v sonde B. Predchádzajúca výskumná sezóna, v roku 2013, doložila aj prítomnosť kamennej deštrukcie vo výplni vnútornej priekopy. Pravdepodobne po zániku funkčného využitia vnútornej priekopy bolo na jej dne, v priestore južne od vstupu do areálu sídliska, vytvorené ohnisko.

V južnej časti sondy A sa zachytil priebeh oboch priekop – vnútornej aj vonkajšej. Kým vnútorná priekopa bola datovaná jednoznačne do obdobia badenskej kultúry, vonkajšia priekopa poskytla nepočítaný materiál prislúchajúci hatvanskej kultúre. V dvoch rezoch v sonde A sa nepodarilo preukázať vzájomný stratigrafický vzťah oboch priekop, z čoho zrejme vyplýva ich vzájomné priestorové rešpektovanie sa. Vnútorňa priekopa bola teda v čase hĺbenia vonkajšej priekopy evidentne ešte viditeľná v teréne. Je pravdepodobné, že vstupný priestor – brána – vo vonkajšej, mladšej priekope rešpektoval umiestnenie vstupného priestoru vnútornej staršej priekopy.

Celkom iný pohľad na opevnené sídlisko a jeho zázemie poskytli nálezy v sonde D, umiestnenej v polohe Na vršku. Tu sa v mocnej tmavohnedej vrstve podarilo nájsť niekoľko výnimočných nálezov. Išlo o fragmenty miniatúrnych keramických sekeromlatov, fragment keramického teglika na odlievanie kovov a tiež výrobky z bronzu datované do staršej doby bronzovej. Prítomnosť týchto nálezov naznačuje, že sa v blízkosti zrejme nachádzala metalurgická dielňa (?). Poukazujú na to aj nálezy z predchádzajúcich výskumných sezón. Okrem spomenutých nálezov pochádza zo sondy D aj väčšie množstvo zlomkov keramiky hatvanskej kultúry a niekoľko kusov štiepanej industrie.

Literatúra

Bielich/Nováková 2008 – M. Bielich/L. Nováková: Hatvanské nálezy zo Šiah. AVANS 2006, 2008, 42, 43.

Graham 2011 – M. Graham: *Our Sustainable Ancestors. Geophysical Survey and Training Action*. Na Vršku, Šahy, Slovakia, June 2011. Šahy 2011.

Malček/Parobková 2007 – R. Malček/A. Parobková: Záchranný výskum v Šahách. AVANS 2005, 2007, 138, 139.

GRABUNG DER BEFESTIGTEN SIEDLUNG DER BADENER UND HATVAN-KULTUR IN ŠAHY. Šahy (Bez. Levice), Fluren Na vršku und Strážny vrch, Grabung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, befestigte Siedlung der Badener und Hatvan-Kultur. Deponierung der Funde: Hont-Museum und Galerie von Ľudovít Simonyi in Šahy. Im Jahr 2015 realisierte der Lehrstuhl für Archäologie an der Philosophischen Fakultät der Comenius-Universität in Bratislava in der Zusammenarbeit mit dem Hont-Museum und der Galerie von Ľudovít Simonyi in Šahy eine archäologische Grabung, die auf zahlreiche vorherige Grabungsaktivitäten mehrerer Institutionen anknüpfte und zwar auf zwei Fluren – Na vršku und Strážny vrch. Zu den Grabungsergebnissen auf der Flur Strážny vrch war die Erkenntnis von

zwei parallel verlaufenden Gräben. Den äußeren Graben datierte man anhand des Keramikmaterials in die Hatvan-Kultur und den inneren Graben, dessen Verlauf durch das Tor unterbrochen war, teilte man in die Zeit der Badener Kultur ein.

Die Ausgrabung auf der Flur Strážny vrch knüpfte mit drei Sonden (A, B und C) unmittelbar auf die Grabungsarbeiten aus der Saison im Jahr 2013 an. Die Sonden wurden ungefähr in die nordsüdliche Richtung saturiert. Mit Hilfe der Sonden hielt man den Verlauf des inneren Grabens fest, zusammen mit seiner Unterbrechung, dem Eingangsraum, der in das Innenareal der befestigten Siedlung führte. Als Beitrag der Grabungsarbeiten im Jahr 2015 ist die Enthüllung von Pfostengruben auch am südlichen Grabenarm entlang der Sonde A zu betrachten. Die erwähnten Pfostengruben bildeten die Basis der Palisadenumzäunung der Siedlung der Badener Kultur. Ihr Bestandteil war auch eine Steinkonstruktion, deren Destruktion sich in der Sonde B befand.

In zwei Schnitten in der Sonde A gelang es nicht das gegenseitige stratigraphische Verhältnis der beiden Gräben zu beweisen, aus welchem evident hervorgeht, dass sie sich gegenseitig räumlich respektieren. Der innere Graben war also in der Zeit, wenn der äußere Graben ausgetieft wurde, noch immer im Terrain sichtbar. Es ist offensichtlich, dass der Eintrittsraum des äußeren, jüngeren Grabens die Platzierung des Eintrittsraums des inneren, älteren Grabens respektierte.

Einen ganz anderen Blick auf die befestigte Siedlung und ihr Hinterland boten die Funde in der Sonde D an, die auf der Flur Na vřšku situiert wurde. Es ist gelungen, in der stark dunkelbraunen Schicht einige außergewöhnliche Funde zu finden – Fragmente von keramischen Miniaturhammeräxten, ein Fragment eines Keramikziegels, der zum Abgießen von Eisen diente und verschiedene Ausfertigungen aus Bronze – datiert in die späte Bronzezeit. Die Anwesenheit dieser Funde zeigt, dass sich in der Nähe wahrscheinlich eine metallurgische Werkstatt befand. Diese Tatsache deuten auch die Funde aus den vorherigen Grabungssaisons an. Außer den genannten Funden sind auch eine große Menge von Keramikbruchteilen der Hatvan-Kultur und ein paar Stücke von Spaltindustrie vorgekommen.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU VO VRÁBLECH⁴

Jozef B á t o r a – Knut R a s s m a n n

V r á b l e (okr. Nitra), poloha F i d v á r, opevnené sídlisko a pohrebisko zo staršej doby bronzovej, slovensko-nemecká spolupráca. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum vo Vrábľoch, v polohe Fidvár, ktorý sa uskutočnil v spolupráci Archeologického ústavu SAV a Katedry archeológie FiF UK v Bratislave s Römisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts Frankfurt am Main, mal základný cieľ preskúmať ďalšiu časť pohrebiska zo staršej doby bronzovej. Pohrebisko sa rozprestiera 300–400 m južne od opevneného sídliska Fidvár. Výskumom bolo odkrytých ďalších 13 hrobov únětickej kultúry, z ktorých všetky okrem jedného boli sekundárne otvorené. Kosti z jednotlivých jedincov boli porozhadzované buď po celom hrobe alebo sa nachádzali navrhnené na jednej hromade. Najčastejšie „vykrádači“ otvárali iba jednu polovicu hrovej jamy, pričom šachta, ktorou prenikali ku pochovanému bola v hornej časti široká a postupne sa ku dnu zužovala. V jedinom neporušenom hrobe bola pochovaná žena vo veku senilis. Pri lebke boli uložené náušnice z bronzového drôtu, pri dolných končatinách bola uložená hlinená nádoba a dva bronzové krúžky a na hrudnom koši ležala bronzová ihlica, ktorou mala zopnutý posmrtný odev. Vo viacerých prípadoch sa podarilo zdokumentovať stopy po drevených rakvách. Dokonca v jednom z hrobov sa drevo zachovalo natoľko, že podľa štruktúry drevnej hmoty bolo možné v laboratóriu určiť, že rakva bola zhotovená z dubového dreva. Taktiež sa podarilo zistiť, že časť rakiev bola vyrobená dlabaním do kmeňa stromu na spôsob koryta a časť bola zhotovená z drevených dosák.

ERGEBNISSE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG IN VRÁBLE. Vrábľe (Bez. Nitra), Flur Fidvár, Extravillan, befestigte Siedlung und Gräberfeld aus der älteren Bronzezeit, slowakisch-deutsche Zusammenarbeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Das Hauptziel der Grabung in Vrable auf der Flur Fidvár in der Zusammenarbeit mit dem Archäologischen Institut der SAW in Nitra, dem Lehrstuhl für Archäologie der Philosophischen Fakultät in Bratislava und der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts Frankfurt am Main realisiert wurde, war das Durchforschen eines weiteren Teils des Brandgräberfeldes aus der älteren Bronzezeit. Durch die Grabung wurden weitere dreizehn Gräber der Aunjetitzer Kultur aufgedeckt, wobei alle außer

⁴ Príspevok vznikol v rámci projektov APVV-14-0550 a VEGA 1/0100/19.

einem sekundär geöffnet waren. Die Menschenknochen in den Gräbern waren entweder im ganzen Grab zerstreut oder befanden sich auf einem Haufen. Am häufigsten deckten die „Grabräuber“ nur eine Hälfte der Grabgrube auf, wobei der Schacht, durch den sie zum Bestatteten durchdrangen, im Oberteil breiter war und nach unten schmaler wurde. In einem unbeschädigten Grab war eine Frau im Alter von senilis bestattet. Neben dem Schädel lagen Ohrringe aus Bronzedraht, bei den unteren Gliedmaßen lag ein Tongefäß und zwei bronzene Kreise, auf ihrem Brustkorb befand sich eine Bronzenadel, mit welcher ihre Bekleidung festgemacht wurde. In mehreren Fällen gelang es Spuren nach Holzsärgen zu dokumentieren. In einem der Gräber hat sich das Holz in so einem guten Zustand erhalten, dass es anhand seiner Holzmassenstruktur möglich war, in einem Labor festzustellen, dass der Sarg aus Eichenholz hergestellt wurde. Zugleich fand man heraus, dass manche Särge aus einem Baumstamm ausgemeißelt wurden, als eine Art Trog und manche wurden aus Holzbrettern hergestellt.

VÝSLEDKY VÝSKUMU OPEVNENÉHO SÍDLISKA ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ V RYBNÍKU⁵

Jozef B á t o r a – Peter T ó t h

R y b n í k (okr. Levice), poloha N a d H r o n o m , systematický výskum, opevnené sídlisko zo staršej doby bronzovej, maďarovská a severopanónska kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Aj v tomto roku pokračoval systematický archeologický výskum opevneného sídliska zo staršej doby bronzovej. Sídlisko sa nachádza na jazykovitom výbežku (ostrohu) nad riekou Hron, asi 200 m severne od kameňolomu na Kusej hore. Sídlisko, ktoré malo rozlohu cca 0,5 ha je z troch strán prirodzene chránené strmými svahmi a v jeho východnej časti, kde sa nachádza iba mierny svah, bola vyhlbená dodnes v teréne viditeľná priekopa.

Výskum sa sústredil na preskúmanie ďalšej plochy v priestore pred telesom severného valového opevnenia. Výsledkom bolo odkrytie ďalšieho obydlija zo staršej doby bronzovej. Okrem bohatého keramického materiálu a nástrojov z kosti a parohoviny bola nájdená aj zámerne poškodená zvieracia plastika. Mala oblámané končatiny a rohy. Možno ju spájať s kultovými obradmi, pri ktorých boli namiesto živých zvierat symbolický obetované ich hlinené napodobeniny. Ukazuje sa, že podobne ako všetky doterajšie plastiky aj túto zhotovil ten istý človek, zrejme miestny šaman, ktorý zároveň uskutočňoval už spomenuté kultové obrady. Značnú časť odkrytého archeologického materiálu predstavuje štiepaná industria, ktorá prevažne nie je miestneho pôvodu. Doterajší výskum potvrdil, že umiestnenie sídliska v koridore Slovenskej brány nebolo náhodné, pretože jeho strategická poloha ho predurčovala ku kontrole komunít – prospektorov, ktorí smerovali na stredné Slovensko za ložiskami farebných kovov a silicitových surovín.

GRABUNGSERGEBNISSE DER BEFESTIGTEN SIEDLUNG AUS DER ÄLTEREN BRONZEZEIT IN RYBNÍK. Rybník (Bez. Levice), Extravillan, Flur Nad Hronom, systematische Grabung, befestigte Siedlung aus der älteren Bronzezeit, Maďarovce- und Nordpannonische Kultur. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. In dieser Saison setzte die systematische archäologische Grabung der befestigten Siedlung aus der älteren Bronzezeit fort. Sie konzentrierte sich auf die Erforschung einer weiteren Fläche im Bereich vor den Körper der nördlichen Wallbefestigung. Das Ergebnis war die Aufdeckung einer weiteren spätbronzezeitlichen Wohnstätte. Außer reichem keramischem Material und Werkzeugen aus Knochen und Geweih, gehört zu den beachtenswerten Funden eine Tierplastik, die absichtlich beschädigt wurde – sie hatte abgebrochene Gliedmaßen und Hörner. Sie ist, so wie die in den vorherigen Grabungssaisons entdeckten Tierplastiken, mit den Kultritualen in Verbindung zu setzen, bei welchen anstatt lebendigen Tieren, symbolisch ihre Nachahmungen aus Lehm geopfert wurden. Es zeigte sich, dass ähnlich als die bisherigen Plastiken, wurde auch diese von demselben Menschen hergestellt, wahrscheinlich dem örtlichen Schamanen, der zugleich die Kultrituale durchgeführt hatte. Einen Großteil des gewonnenen archäologischen Materials stellt die Spaltindustrie dar, die vorwiegend keiner lokalen Herkunft war. Die bisherige Ausgrabung bestätigte, dass die Situierung der Siedlung im Korridor des Slowakischen Tores nicht zufällig war, denn ihre stratigraphische Lage bestimmte sie zur Kontrolle von Suchergemeinschaften, die in die Mittelslowakei wegen Lagerstätten von Farbmعادallen oder Silicitrohstoffen kamen.

⁵ Príspevok vznikol v rámci projektov APVV-14-0550 a VEGA 1/0100/19.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA NÁMESTÍ JÁNA PAVLA II. V NITRE⁶

Peter Bednár – Peter Debnár

Nitra, časť Staré Mesto (okr. Nitra), NKP Nitriansky hrad, Námestie Jána Pavla II., záchranný výskum, pravek, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Skúmaná plocha sa nachádza v severovýchodnej časti hradného kopca na severnom okraji dvora Krajského pamiatkového úradu v Nitre. Výskum mal charakter záchranného výskumu a bol vyvolaný obnovou oporného múru, ohraničujúceho parcelu zo severovýchodnej strany. Nadviazal na výskum tejto polohy v roku 2013 a výskum na ploche staveniska objektu služieb turistom, vykonávaný v rokoch 2012–2014 (Bednár/Ruttkay/Žaár 2017; Bednár a kol. 2019).

Pôvodný oporný múr (M1) bol v strednej časti zdeštruovaný. V zachovanej časti juhozápadne i severovýchodne od zdeštruovaného úseku ho tvorilo zmiešané murivo z lomových kameňov a tehál. Dosahoval výšku 5 m a hrúbku pri základe 0,8 m. Smerom hore sa múr zužoval. Po deštrukcii múru došlo k čiastočnému zosuvu svahu. Počas prác boli odstránené sutinové vrstvy v okolí muriva (M1) a priestor bol očistený. Vznikol tak 28 m dlhý a približne 5 m vysoký profil siahajúci až k pokračovaniu barokového oporného múru z konca 17. stor. (M2). Ten ide po obvodu kopca od nárožia juhovýchodného bastiónu južného opevnenia hradu. Zmiešané murivo vystavali z lomového kameňa a tehál, kladených do nerovnako vysokých riadkov. Z vnútorného líca muriva juhozápadným smerom vystupoval obdĺžnikový oporný pilier (obr. 1: B). Spod oporného piliera barokového múru vystupovalo ďalšie staršie murivo (M3) postavené z lomových kameňov a okruhliakov, spájaných jemnou vápennou maltou. Išlo o oporný pilier románskeho opevnenia z prelomu 11. a 12. stor. (Bednár/Šimkovic 2011, 134–161). Pri ďalších výkopových prácach sa podarilo zachytiť vnútorné líce tohto opevnenia na ktorom bolo postavené mladšie barokové opevnenie (M2). Zachytené vnútorné líce románskeho opevnenia sa mierne odkláňalo od líca barokového opevnenia a bolo mierne vychýlené aj od línie opevnenia zachyteného v úseku medzi týmto oporným pilierom a nárožím juhovýchodného bastiónu barokového opevnenia hradu (Bednár a kol. 2019). Vnútorne líce malo spárovaný povrch s neomietnutým povrchom kameňov. Časť vonkajšieho líca hradby južne od piliera bola osekaná. K murivu boli prisýpané novoveké vrstvy sutiny a hliny, pod ktorými sa nachádzali hlinité vrstvy a vrstvy takmer čistých lomových kameňov. K opornému pilieru románskeho opevnenia sa napájalo aj zmiešané základové a nadzemné murivo severozápadnej steny stavby (M4). Po znížení terénu sa odkrylo aj jej juhozápadné nárožie. Ide o pozostatok pravdepodobne hospodárskeho objektu, ktorý tu vznikol po znížení a vyrovnaní terénu v priebehu 18. stor. K jeho vonkajšiemu lícu bol neskôr pristavaný oporný múr (M1).

V profile odkrytom za oporným múrom a pilierom románskej hradby sa pod mohutným súvrstvom, ktoré spájame s hĺbením vonkajšej priekopy južného opevnenia hradu v 16. stor., zistil pomerne tenký komplex vrstiev, ktoré môžeme rámcovo datovať do vrcholného a neskorého stredoveku. Približne 1,5 m juhozápadným smerom od okraja románskeho oporného piliera sa odkryla stredoveká kupolová pec. Tá bola čiastočne zahĺbená do ílových a hlinitých vrstiev nasýpaných k románskemu opevneniu. Do vrcholného stredoveku patrí aj veľká zásobná jama zistená v strede profilu. Pod nimi sa zachytili vrstvy, tvoriace pravdepodobne výplň komôr stredovekého komorového valu. Vyplnený bol tmavo sivou hlinito piesčitou hlinou. Zachovaná časť v profile mala šírku necelých 3 m. V juhozápadnej časti sa pod úroveň vonkajších komôr komorového valu zachytila vrstva lomového kameňa, ktorá dosahovala mocnosť až 1,5 m a pokračovala viac ako 10 m juhozápadným smerom. Nevylučujeme, že vznik tejto vrstvy môže súvisieť s existenciou valu I. Juhozápadným smerom pokračovali aj vrstvy, tvorené vrstvami kameňov, hliny a piesku. Pod nimi boli zachytené piesčito-hlinité vrstvy so sporadickým výskytom včasnostredovekej keramiky. V základovej ryhe neboli vrstvy vykopané až po skalné podložie. Preto sa tu nezachytili laténske a praveké vrstvy a objekty. Popri východnom líci základovej ryhy boli vykopané štyri základové jamy pre podporné piliere múru. Tri z nich (sondy 2–4) dosahovali až po úroveň skalného podložia, ktoré klesalo severovýchodným smerom. V štvrtrej, ležiacej pri románskej hradbe sa podložie nezachytilo. Vo všetkých sondách sa v hornej časti zistili novoveké vrstvy, ktoré ležali na zachovaných zbytkoch včasnostredovekých vrstiev, laténskych a pravekých vrstvách. Výnimku tvorila sonda 1 pri románskom opevnení, kde sa zachytila mohutná ílovito-kamenistá vrstva, vyplňajúca priestor medzi hradbou a svahom hradného kopca. Vrstva neobsahovala

⁶ Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA 2/0175/16 a 2/0143/18.

žiadne nálezy. Predpokladáme, že ide o úpravu terénu po výstavbe románskeho opevnenia na prelome 11. a 12. stor.

Archeologický výskum pri severovýchodnom okraji parcely 34 priniesol poznatky o tejto časti hradného kopca. Kultúrne vrstvy ležiace na skalnom podloží, klesajúcom východným smerom, svedčia o tom, že tu rovnako ako na iných plochách v okolí môžeme počítať s osídlením v staršej dobe bronzovej a neskorej dobe laténskej. Pomerne mohutné vrstvy naznačujú aj intenzívne včasnostredoveké osídlenie. Výrazné úpravy terénu tu boli v polovici 11. stor., kedy tu vznikol komorový val a následne na prelome 11. a 12. stor. po výstavbe románskeho opevnenia. Do vrstiev, ktoré sú pozostatkami týchto terénnych úprav boli potom v priebehu vrcholného stredoveku hĺbené objekty. Už v minulosti sa tu zistili zvyšky kamennej murovanej vrcholnostredovekej zástavby. Intenzívne vrcholnostredoveké osídlenie a využitie plochy sa zistilo aj pri výskume na ploche kaviarne v rokoch 2012–2014. Žiaľ plocha parcely 34 bola neskôr v novoveku v 18. stor. upravená a v tejto časti došlo k výraznému zníženiu terénu. Pri ňom boli objekty a vrstvy z vrcholného a včasného stredoveku odstránené, či výrazne narušené. Na vyrovnannej ploche parcely vznikol kanonický dom (dnes sídlo Krajského pamiatkového úradu) a hospodárske stavby patriace ku kanonickému domu.

Literatúra

- Bednár a kol. 2019 – P. Bednár/K. Daňová/Z. Poláková/M. Ruttkay/P. Smetanová/O. Žaár: Pokračovanie výskumu Nitrianskeho hradu. *AVANS* 2014, 2019, 19 – 24.
- Bednár/Ruttkay/Žaár 2017 – P. Bednár/M. Ruttkay/O. Žaár: Záchranný archeologický výskum na námestí Jána Pavla II. v Nitre. *AVANS* 2012, 2017, 30, 31.
- Bednár/Šimkovic 2011 – P. Bednár/M. Šimkovic: Opevnenie Nitrianskeho hradu. In: V. Judák: *Kolíška kresťanstva na Slovensku: Nitriansky hrad a Katedrála sv. Emeráma v premenách času*. Nitra – Bratislava, 2011, 134 – 161.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG AUF DEM JOHANNES-PAUL-II.-PLATZ IN NITRA. Nitra, Stadtteil Staré mesto (Bez. Nitra) Nationales Kulturdenkmal Burg Nitra, Johannes-Paul-II.-Platz, Rettungsgrabung, Urzeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die erforschte Fläche befindet sich im nordöstlichen Teil des Burghügels, auf dem nordöstlichen Hofteil des Bezirksdenkmalamts in Nitra. Der mittlere Teil der ursprünglichen Stützmauer (M1) war destruiert. Während der Grabung entfernte man die Schuttschichten aus der Umgebung der Mauer (M1). So entstand ein 28 m langes und ungefähr 5 m hohes Profil, das bis zur Fortsetzung der barocken Stützmauer am Bergumfang (M2), die aus dem Ende des 17. Jhs. stammt, reichte. Aus der Innenseite des Mauerwerks stieg in die südwestliche Richtung ein rechteckiger Stützpfeiler heraus. Unter ihm tritt ein weiteres älteres Mauerwerk (M3) aus Bruch- und Flussgeröllen heraus, die durch feinen Kalkmörtel verbunden waren. Es handelte sich um einen Stützpfeiler eines romanischen Mauerwerks aus der Wende des 11. und 12. Jhs. (Bednár/Šimkovic 2011, 134–161). Bei weiteren Arbeiten ist es gelungen, die Innenseite dieser Befestigung festzustellen, auf welcher die jüngere barocke Mauer (M2) gebaut wurde. An den Stützpfeiler der romanischen Befestigung knüpfte die gemischte Grundmauer und der oberirdische Teil des nordwestlichen Baus (M4) an. Nach der Terrainsenkung wurde auch seine südwestliche Ecke aufgedeckt. Es handelt sich um Reste eines Wirtschaftsobjekts aus dem 18.–19. Jh. Zu seiner Außenmauer wurde später die Stützmauer (M1) angebaut.

Im Profil hinter der Stützmauer und dem Pfeiler der romanischen Mauer unter der Schichtenfolge aus dem 16. Jh., stellte man einen relativ dünnen Schichtenkomplex aus dem Hoch- und Spätmittelalter fest. Man deckte hier auch einen mittelalterlichen Kuppelofen auf, der zum Teil in die zur romanischen Befestigung angeschütteten Schichten eingetieft war. Aus dem Hochmittelalter stammt auch eine große, durch die Stützmauer beschädigte, Vorratsgrube. Unter ihr wurden Schichten festgestellt, die wahrscheinlich ursprünglich die Füllung des mittelalterlichen Kammerwalls bildeten. Unter der Ebene des Kammerwalls wurde eine Schicht von Bruchstein mit der Breite bis 1,5 m festgehalten. Es wird nicht ausgeschlossen, dass die Entstehung dieser Schicht mit der Existenz des Walls I. zusammenhängen kann. Unter ihm befanden sich Schichten mit frühmittelalterlicher Keramik. Bei der östlichen Seite der Gründungsfuge wurden vier Fundamentgruben für Mauerstützpfeiler ausgegraben. Drei von ihnen (Schnitte 2–4) reichten bis zum Niveau des Felsenuntergrunds, das in die nordöstliche Richtung sank. In allen Schnitten stellte man im oberen Teil neuzeitliche Schichten fest, die auf den erhaltenen Resten der frühmittelalterlichen, latènezeitlichen und urzeitlichen Schichten lagen. Eine Ausnahme war der Schnitt 1 bei der romanischen Befestigung, wo eine massive Schicht aus Lehm und Steinen festgestellt wurde. Wir nehmen an, dass es sich um eine Terrainbearbeitung nach dem Bau der romanischen Befestigung am Ende des 11. und Anfang des 12. Jhs. handelt.

VÝSKUM VINIANSKEHO HRADU⁷

Peter Bednár – Michal Šimkovic

V i n n é (okr. Michalovce), NKP Viniansky hrad, ÚZPF SR č. 102/1, 102/2, záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum Vinianskeho hradu sa v tejto sezóne vykonával dominantne ako predstihový záchranný výskum na plochách, kde sa pripravuje projektová dokumentácia na obnovu jednotlivých objektov hradu. Išlo o interiér poschodia paláca, bránu a západnú hradbu v okolí brány. V interiéri na poschodí paláca bolo potrebné upresniť druh a niveletu podláh. V priestore brány a západnej hradby bolo potrebné spresniť pôdorys a stavebnú podobu vstupu, jeho stavebný vývoj a priebeh opevnenia severne od brány a v sonde XLIV pri severnej trojuholníkovej veži bolo potrebné začistenie pevného muriva vonkajšieho líca hradby, aby sa zakonzervovala a spevnila hradba a terén pre obnovu kaverny na severozápadnom nároží veže. Tu sa sledovalo odstránenie časti sutinového kužela ležiaceho na korune hradby a tesne pred vonkajším lícom opevnenia. Samotná koruna muriva sa začisťovala iba v najnutnejšej miere po úroveň prvého riadku pevného muriva.

Na poschodí paláca sa vytýčili sondy XL a XLI, ktorými sa mali overiť nivelety podlahy a prípadne jej charakter. Boli umiestnené do severozápadného a juhozápadného rohu, do plôch, kde nebola narušená klenba prízemí paláca. Situácia v oboch sondách bola veľmi podobná – na sypkom podkladovom násype ležala maltová vrstva viac menej rešpektovaná úrovňou zachovanej omietky na obvodových stenách paláca. Lepšie zachovaná vrstva malty v sonde XL mala drsný rovný povrch, čo naznačuje, že nešlo o maltovú podlahu, ale o lôžko pre kamennú, alebo keramickú dlažbu. Jej rovný povrch a dotyk s obvodovým murivom vylučuje možnosť, že ide o odpadovú vrstvu, ktorá vznikla pri stavbe a omietaní interiéru paláca. Situácia v sonde XL, kde sa bezprostredne na malte zistila tenká vrstvička hnedého spráchniveného dreva, naznačuje, že istú dobu tu mohla existovať aj drevená podlaha. Neskôr bol v oboch priestoroch terén zvýšený a pravdepodobne tu bola drevená podlaha, uložená na podlahových trámoch.

Najvýznamnejšie výsledky priniesol výskum v priestore brány na západnej strane hradu. Tá bola objavená už v roku 2013 (*Bednár/Hlaváčová/Šimkovic 2019*), kedy sa pri začisťovaní muriva a pokuse spresniť priebeh vonkajšieho líca hradby zachytili portál brány s ostienami z opracovaných tufových kvádrov. Priestor medzi nimi bol zamurovaný mladším murivom. Na severnej strane brány sa identifikovala stavba s trojuholníkovým interiérom. V roku 2014 sa sondážne skúmala situácia na vnútornej strane severného muriva. Zistilo sa, že k severnej strane trojuholníkovej stavby je pristavané mladšie murivo, ktoré sa vo vnútri hradu zalamuje južným smerom a tvorí súčasť obvodovej zástavby hradu, pokračujúcej k južnému palácu. Situácia pre krátkosť času nebola doskúmaná. V roku 2015 boli v tomto priestore postupne umiestnené sondy XXXVIII, XXXIX, XLII a XLIV. Sonda XXXVIII mala za cieľ overiť situáciu severne od brány. Sonda XXXIX nadviazala na sondáž v roku 2014 a pokúsili sme sa aj overiť stratigrafické pomery v severnej časti prejazdu brány. Sonda XLII overovala priebeh a stavebno-technický stav vonkajšieho líca obvodového opevnenia severne od brány. Sondou XLIII sa overila existencia a stav zachovania drážky pre padáciu mrežu na južnej strane prejazdu.

Sonda XXXVIII bola umiestnená v priestore zo západu ohraničeným terénnym zrázom a zo severu zvyškom muriva prebiehajúcim v smere približne V – Z a pripájajúcim sa na západnej strane k zvyšku západnej obvodovej hradby. K tomuto murivu bol pristavaný na vonkajšej strane mladší oporný pilier. Sonda s rozmermi 3 x 2,5 m sa z technických a časových dôvodov nedoskúmala až po podlažie. Preskúmali sme ju iba do úrovne, ktorá bola na vnútornej strane hradby v čase výstavby jej mladšej fázy (k38-019/M3).

Najstarším odkrytým kontextom v sonde bola staršia fáza obvodového opevnenia (k38-018/M1; obr. 3). Tú pracovne datujeme do druhej polovice 13. stor. Pri odkrytom vnútornom líci opevnenia sa preskúmala vrchná časť žlabu (k38-015), v ktorom sme zistili tri kolové jamy (38-009, 38-013, 38-014). Interpretujeme ho ako provizórnu fázu opevnenia, či ohradenia hradu, po poškodení staršej stredovekej hradby. Žlab datujeme na základe keramiky do druhej polovice 15. až prvej polovice 16. stor. Do 16. stor. kladieme aj výstavbu mladšej fázy hradby (k38-019/M3). Na jej vnútornej strane vznikol komplex navezených vrstiev, do ktorého zapustili murivo (k38-002/M6), pristavané k vnútornému lícu mladšej fázy obvodovej hradby. Z tohto muriva sa zachovala spodná časť nadzemného muriva, na ktorom sa zach-

⁷ Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA 2/0175/16 a 2/0143/18.

vali zvyšky vápennej bielej omietky. Približne v úrovni terénu patriaceho k murivu (povrch vrstvy k38-003b a 38-005) sa našiel výpustný otvor. Výstavbu tohto objektu, resp. túto stavebnú fázu datujeme do novoveku, do druhej polovice 16., resp. prvej polovice 17. stor. Tento múr pravdepodobne vznikol spolu s mladším murivom pristavaným k severnej strane staršieho objektu s trojuholníkovým pôdorysom interiéru (murivo M4ba).

Sonda XXXIX s rozmermi 4 x 3 m bola umiestnená v severnej časti prejazdu brány a nad severným krídlom brány. Ohraničovalo ju južné líce muriva M4a (obr. 3). Na východnej a južnej strane bola ohraničená zvyškom porastov a na západnej strane zrázom muriva brány a zamurovaného prejazdu. Na jej severný okraj nadviazala aj sonda XLII a južný okraj sondy XLIII. Najstarším objektom v tejto časti je staršia fáza obvodovej hradby (M1). Priebeh jej silno zdeštruovaného vonkajšieho líca sa zistil iba v severnej časti sondy priliehajúcej k opornému pilieru. V južnej časti bolo líce v celej skúmanej výške zdeštruované a poškodené pravdepodobne zosuvom hradby, ktorý sa zachytil na južnom okraji sondy XLII. K nej bola pristavaná z vnútornej strany severná časť brány s prilahlým objektom trojuholníkového pôdorysu (M2). Portál brány bol postavený z veľkých starostlivo opracovaných tufových kvádrov. Tie na vnútornej strane vytvárali drážku pre padáciu mrežu. Existencia drážky sa potvrdila aj na južnej strane portálu v sonde XLIII⁸. V stene na vnútornej strane portálu sa v spodnej časti odkrylo bezprostredne pri ostení lôžko trámu s rozmermi cca 0,3 x 0,3 m zabiehajúce 1,45 m do hĺbky muriva. Pravdepodobne ide o kapsu trámu na zakotvenie spodných pántov vnútorných vrát brány. Nad ním je vo výške cca 1,3 m lôžko koncovej časti posuvnej závery s hĺbkou 0,4 m. Jeho vzdialenosť 0,2 m od vnútornej hrany portálu naznačuje hrúbku vrát hradnej brány. Tesne nad úrovňou lôžka závery je v murive zarovnávací riadok. V murive severnej steny brány je druhotný prierez prechádzajúci šikmo stenou, pričom je murivo rozobraté práve na úroveň spomenutého riadka. Murivo vyplňajúce starší prejazd malo nerovné vnútorné líce a vonkajšie líce sa nezachovalo (M4a). Na vnútornej strane sa zachovalo do výšky cca 1,6 m. K nemu dosypali ďalšie dve vrstvy (k39-005, 39-004), ktoré obsahovali pomerne veľké množstvo črepov novovekej keramiky. V tom čase pravdepodobne rozobrali aj hornú časť muriva brány na severnej strane. Povrch rozobratej časti brány a zásypu prejazdu pokrývala tenká tvrdá hlinito-sprašová vrstva so stopami prepálenia. Táto vrstva je pravdepodobne povrchom terénu v čase od obnovy hradu v 16. stor. do opustenia hradu v 18. stor. Vrstva sutiny nad ňou vznikla po opustení hradu v 18. stor. postupnou deštrukciou objektov, stojacich pri obvodovej hradbe. Zdá sa, že poloha brány sa nezmenila. Po rozsiahlej prestavbe vo vnútri hradu v 16. stor. došlo iba k zmene jej výškovej dispozície. Po zvýšení úrovne terénu v opevnenom areáli v priebehu 15. a 16. stor., ktoré sme mohli pozorovať aj na východnej strane hradu, bol prejazd bránou „utopený v teréne“ a pravdepodobne sa skomplikoval. Z tohto dôvodu ho na vonkajšej strane zamurovali a na vnútornej strane zasypali. Predpokladáme, že brána bola prestavaná a využívaná aj naďalej. Tento predpoklad bude potrebné overiť v budúcnosti ďalším výskumom v okolí brány.

V sonde XLII na vonkajšej strane opevnenia sa zachytilo súvislé pokračovanie hradby bez prerušenia. Došlo tu k jej masívnej deštrukcii a hradba bola prekrytá mohutným sutinovým násypom. Hradba tu bola v celej odkrytej výške zdeštruovaná a zachovalo sa iba jej jadro.

Výskum v roku 2015 doplnil poznatky výskumov v predchádzajúcich rokoch a potvrdil existenciu brány pochádzajúcej z druhej polovice 13. stor. Opätovne sa tu zistila podobná situácia ako na východnej strane hradu, t. j. že v priebehu 15. stor. došlo k rozsiahlej deštrukcii a následne v 16. stor. k rozsiahlej prestavbe hradu. Pri nej viac menej rešpektovali staršiu pôdorysnú dispozíciu hradu.

Literatúra

Bednár/Hlaváčová/Šimkovic 2019 – P. Bednár/S. Hlaváčová/M. Šimkovic: Pokračovanie výskumu Vinianskeho hradu. AVANS 2014, 2019, 28–31.

GRABUNG AUF DER BURG VINNÉ. Vinné (Bez. Michalovce) Nationales Kulturdenkmal Burg Vinné, Zentralliste der kulturellen Sehenswürdigkeiten der Slowakei Nr. 102/1, 102/2, Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die Grabung auf der Burg Vinné realisierte man als Vorsprungsrettungsgrabung vor den Erneuerungsarbeiten der einzelnen Burgobjekte. Die Arbeiten waren im Interieurbereich des Palastes, dem Tor und bei der westlichen Mauer in der Umgebung des Tors gerichtet. Im Palast beglaubigte man anhand zwei Schnitten die Bodenniveletten und ihren Charakter. Die Situation in beiden Schnitten war ähnlich – auf der lockeren Grundauf-

⁸ Sonda XLIII bola iba začistením koruny zamurovaného prejazdu brány a prilahlého južného portálu brány, postaveného z tufových kvádrov, od tenkej vrstvy lesnej zeminy a koreňového systému vegetačného krytu. Z tohto dôvodu nie je samostatne popisovaná a neboli dokumentované ani jej profily. Jej cieľom bolo overenie existencie drážky pre padáciu bránu.

schüttung lag eine Mörtelschicht, die vom Niveau des erhaltenen Bewurfs der Umfangswände respektiert wurde. Es war kein Mörtelfußboden, sondern ein Bett für einen Stein- oder Keramikfußboden. Später wurde in beiden Räumen das Terrain erhöht und es wurde ein hölzerner Fußboden auf Balken verlegt. Die bedeutenden Ergebnisse brachte die Grabung im Torbereich, auf der westlichen Burgseite, die im Jahr 2013 entdeckt wurde (*Bednár/Hlaváčová/Šimkovic* 2019). Wir überprüften die Situation nördlich des Tors und versuchten auch die stratigraphischen Verhältnisse im nördlichen Teil der Durchfahrt, den Verlauf und die bau-technische Lage der Außenseite der Umfangsbefestigung nördlich vom Tor zu beglaubigen. Wir überprüften auch die Existenz und Erhaltungszustand der Mauerrinne für das Fallgitter auf der südlichen Seite der Durchfahrt. Nördlich vom Tor erforschten wir den Bereich bis zum Niveau, das sich bei der Innenseite der Mauer befand, in der Zeit des Baus ihrer jüngeren Phase.

Der älteste aufgedeckte Kontext war die spätere Phase der Umfangsmauer (k38-018/M1; Abb. 3) aus der zweiten Hälfte des 13. Jhs. Bei der enthüllten Innenseite erforschte man den oberen Grabenteil (k38-015), in welchem drei Pfostengruben festgestellt wurden. Wir interpretieren ihn als provisorische Befestigungsphase oder Burgumzäunung nach der Beschädigung der älteren mittelalterlichen Mauer und datieren ihn in die zweite Hälfte des 15. bis erste Hälfte des 16. Jhs. Ins 16. Jh. wird der Bau der jüngeren Burgphase (k38-019/M3) gelegt. Zur Innenseite wurde ein Objekt angebaut, das einen Bestandteil der Umfangsbauung der Burg (M6) bildet. Diese Mauer entstand höchstwahrscheinlich zusammen mit dem jüngeren Mauerwerk, das zur nördlichen Seite des älteren Objekts mit dreieckigem Interieurgrundriss (Mauerwerk M4ba) in der zweiten Hälfte des 16. bis Anfang der ersten Hälfte des 17. Jhs. angebaut wurde. Im nördlichen Teil der Tordurchfahrt war das älteste Objekt die späte Phase der Umfangsmauer (M1). Zu ihrer Innenseite wurde der nördliche Torteil mit dem Objekt mit dreieckigem Grundriss angebaut. Das Portal war aus großen, sorgfältig bearbeiteten Tuffquadern gebaut. Diese bildeten von der Innenseite eine Rinne für das Fallgitter. Die Existenz dieser Rinne bestätigte sich auch auf der südlichen Seite des Portals. Der untere Teil der Durchfahrt wurde im 16. Jh. zugemauert (M4a) und verschüttet in die Höhe von ca. 160 cm. In dieser Zeit wurde auch der obere Mauerwerkteil des Tors auf der nördlichen Seite zerlegt. Die Oberfläche des zerlegten Torteils und der Verschüttung in der Durchfahrt überdeckte eine harte Schicht aus Erde und Staub. Diese bildete die Terrainoberfläche in der Zeit der Bürgerneuerung vom 16. bis 18. Jh., wann die Burg verlassen wurde. Die Schuttschicht über ihr entstand im 18. Jh. durch die Destruktion der Objekte, nachdem die Burg verlassen wurde. Auf der Außenseite der Befestigung stellte man einen ununterbrochenen Verlauf der Mauer ohne Unterbrechung fest. Es kam hier zur massiven Destruktion und die Mauer überdeckte eine massive Aufschüttung aus Schutt. Die Ausgrabung im Jahr 2015 ergänzte die Erkenntnisse der Grabungen aus den vorherigen Jahren und belegte die Existenz des Tors aus der zweiten Hälfte des 13. Jhs. Zugleich kam es zur Wiederfeststellung von ähnlicher Situation, wie auf der östlichen Seite der Burg, d. h. dass im Verlauf des 15. Jhs. es zu einer umfangreichen Destruktion kam und anschließend im 16. Jh. zum Umbau der Burg, bei der mehr oder weniger ältere Grundrissdisposition der Burg respektiert wurde.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA PUSTOM HRADE VO ZVOLENE⁹

Ján Beljak – Noémi Beljak Pažinová – Kristína Kučeráková – Matúš Melo – Maxim Mordovin – Dominik Repka

Z v o l e n (okr. Zvolen), Pustý hrad, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, vrcholný stredovek, pravek, neskorá doba kamenná, mladšia a neskorá doba bronzová, fortifikácia, cisterna, obytná veža. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum na Pustom hrade sa v roku realizoval vo väčšom rozsahu na Dolnom hrade, hlavne pri západnej stene obytnej veže, v okolí hlavnej vstupnej brány a severnej línie opevnenia. Po piatich rokoch sa výskum opätovne uskutočnil aj na Hornom Pustom hrade. Tu sa skúmala hradná cisterna, ktorá je najväčšou známou zásobárňou vody z hradov na Slovensku.

Dolný hrad

Na Dolnom hrade (obr. 4; 5: 5) sa skúmalo celkovo v piatich archeologických sondách. Sonda 1/2015 (plocha 240 m²) odkryla situáciu západne od západného múru hradnej veže. Cieľom sondy 2/2015 (plocha 12 m²) bolo odkryť úsek obvodového múru hradu, ktorý sa pripája k južnej fasáde hlavnej vstupnej brány Dolného hradu. Sonda 3/2015 (plocha 70 m²) odkryla pokračovanie západnej línie opevnenia

⁹ Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-17-0063.

súvisiacej s hlavnou bránou Dolného hradu a umožnila širšiu interpretáciu architektúry brány. Sonda 4/2015 (plocha 60 m²) križovala časť úseku severnej línie opevnenia hradu juhovýchodne od výpadovej bráničky z dôvodu jeho sanácie. Sonda 5/2015 (plocha 55 m²) preskúmala interiérovú aj exteriérovú časť úseku severnej línie opevnenia v severozápadnej časti hradu. Takmer všetky sondy boli skúmané až po geologické vrstvy, resp. kamenné podložie. Vo väčšine prípadov sa postupovalo postupným znižovaním sutinového zásypu, pod ktorou sa nachádzala tmavohnedá kultúrna vrstva rôzneho rozsahu s nálezmi stredovekých črepov (prevažne z druhej polovice 13. stor., miestami aj z 14. stor.), v nemalom množstve prípadov zmiešaných aj s pravekými nálezmi. Pod touto vrstvou sa nachádzala praveká kultúrna vrstva a v sonde 1, 4 a 5 sa objavili aj zvyšky konštrukcie valu z mladšej a neskorej doby bronzovej.

Sonda 1/2015 (obr. 5: 1–3) potvrdila obdobie výstavby veže v prvých desaťročiach 13. stor. Objavené boli aj stopy malty, ktoré vznikli pri výstavbe západnej steny veže. Zachované lícované murivo západnej steny veže pozostávalo z pravidelne kladených andezitových kameňov spájaných vápenatou maltou a bolo v roku 2015 sanované. Západná stena veže má hrúbku 3,3 m, zachovanú výšku cca 4–5 m a dĺžku takmer 20 m. Budovaná bola v cca 0,5 m vysokých pásach, ktoré sú viditeľné v jej líci. Pri severozápadnom rohu veže boli doložené aj dva pôvodné nárožné kamene s rozmermi – vrchný: 0,3 m (šírka) x 0,5 m (výška); spodný: 0,65 m (šírka) x 0,4 m (výška). Mladšiu prestavbu veže okolo polovice 13. stor. dokladá padnutý blok muriva s lícovaním na dvoch stranách, ktorý podľa štruktúry malty pochádza z nadstavby veže. Murivo pozostáva z opracovaných aj lomových kameňov spájaných vápenatou maltou a jeho celkové rozmery boli 4,9 x 2,3 m. Vzhľadom na hrúbku bloku možno predpokladať, že pochádza pravdepodobne z najvyššieho (piateho?) poschodia hradnej veže a teda spadá do obdobia jej mladšej nadstavby v polovici 13. stor. Veža zanikla v prvých desaťročiach 14. stor. Okrem stredovekých nálezov sa v sonde 1/2015 podarilo odkryť pravdepodobne zvyšky valu (vrstva hnedej a červenohnedej farby s väčším množstvom kameňov o hrúbke 0,1–0,55 m), ktorý pochádza zrejme z mladšej až neskorej doby bronzovej. Veľmi výrazne bol poškodený pri zakladaní západnej steny veže v 13. stor. Priamo pod kamenno-zemnou vrstvou (pozostatok konštrukcie valu) sa doložila prepálená červená vrstva s pravekými črepmi a pod ňou sa nachádzalo ílovité podložie a následne kamenné bralo.

Na severozápadný roh hradnej veže sa napája západná línia opevnenia Dolného hradu. Múr tu dosahuje hrúbku 2,5 m a vo vzdialenosti 8 m severným smerom od nárožia sa zalamuje východným smerom. Staticky sa podarilo v tejto sezóne sanovať úsek dĺžky 7 m od severozápadného nárožia veže. Zachovaná výška lícovaného opevnenia je tu od súčasného terénu max. 2,3 m. Z južnej strany bola sonda 1 vymedzená líniou tzv. spojovacieho múru. Ide o značne poškodenú architektúru s dochovaným lícovaním, ktorá klesá spolu so svahom vedúcim západným smerom do sedla pod Dolným hradom. Rez široký 1,8 m uskutočnený cez spojovací múr, priniesol informáciu o jeho dochovanej výške 2,8 m a výstavbe z andezitového kameňa a vápenatej malty v približne 0,5 m vysokých riadkoch.

Sonda 2/2015 (obr. 5: 4) ukázala pri južnej fasáde hlavnej vstupnej brány pekne lícované (v líci viditeľné 0,5 m vysoké úrovne výstavby, pričom smerom k bráne sa ich štruktúra/riadkovania zmenila na menej usporiadanú) a dobre zachované murivo obvodového múru, ktoré tu bolo začistené do výšky 2 m. Koruna múru a horná časť závalov na západnej strane múru boli pokryté tenkou vrstvou humusu. Objavené boli aj základy obvodového múru budovaného z andezitu a vápenatej malty, ktoré sa spájali s kultúrnou vrstvou, ktorá sa nachádzala bezprostredne pod sutinou. Pre upresnenie stavu, štruktúry a hĺbky základov na južnom konci sondy 2 sa vykopal rez s rozmermi 1 x 1 m, ktorý siahla až po skalné podložie. V sonde sa nachádzalo len niekoľko fragmentov stredovekej keramiky prevažne nad úrovňou základov. Väčšina nálezov pochádzala z vrstvy datovanej do neskorej doby kamennej, ktorá bola na tomto mieste porušená stavbou stredovekého opevnenia.

Sonda 3/2015 (obr. 6: 1, 2) bola situovaná v exteriérovej a interiérovej časti západnej línie opevnenia severne od hlavnej brány hradu a odkryla úsek obvodového múru (hrubý 2,5 m), ktorý tu bol postavený na pôvodne príkrom svahu. Prejavilo sa to tým, že vonkajšia niveleta základov bola o 1,2 m nižšia, ako vnútorná a podzáklad bol o niekoľko centimetrov rozšírený. Pozdĺž vnútorného líca obvodového múru, pod stredovekou pochôdnou úrovňou (hrúbka 0,01–0,15 m), sa nachádzala až 1 m hrubá praveká vrstva. Tá bola výsledkom úpravy terénu počas výstavby obvodového múru. Avšak nie je možné úplne vylúčiť, že je to zachovaná hrúbka pôvodného pravekého opevnenia hradného kopca, ktoré bolo znivelované a zničené práve výstavbou stredovekej hradby v polovici 13. stor. Objav stredovekej pochôdznej úrovne popri obvodových múroch potvrdil údaje k datovaniu brány a poukázal na intenzívne využívanie tejto časti hradu v stredoveku.

Sonda 4/2015 (obr. 6: 3, 4) skúmala interiérovú aj exteriérovú časť úseku severnej línie opevnenia hradu juhovýchodne od výpadovej bráničky. Sonda odhalila vnútorné a vonkajšie líce múru opevnenia

až na úroveň základového muriva a preskúmala aj plochu pred a za múrom až na úroveň pôvodného stredovekého/pravekého terénu, resp. geologického podlažia. Plocha sondy bola preskúmaná do hĺbky cca 0,5–2,8 m. Vrchná časť sondy bola tvorená prevažne vrstvou deštrukcie kamenného múru. V severnej časti sondy, pri vonkajšom líci múru bola deštrukcia premiešaná s humusom. V týchto vrstvách neboli zistené žiadne hnutelné archeologické nálezy. V západnom úseku interiérovej časti sondy nebola doložená vrstva deštrukcie, ale vrchnú vrstvu tvorila hnedá lesná pôda s hrúbkou okolo 0,1 m. Pod vrstvou deštrukcie, ako aj hnedej lesnej pôdy bola zistená tenká hnedá hlinitá kultúrna vrstva (hrúbka 0,05–0,1 m) s obsahom stredovekých nálezov, predovšetkým fragmentov keramiky. V tejto úrovni bolo zachytené aj základové murivo kamenného múru severnej línie opevnenia hradu. To má hrúbku 2,5 m a bolo spájané z lomového kameňa (andezit s ostrými hranami) pomocou vápenatej malty. Zachytená bola aj pochôdna úroveň, resp. úroveň výstavby severnej línie obvodového opevnenia. Tesne nad základovým murivom bol v severnej časti odkrytého múru opevnenia objavený štvorcový až obdĺžnikový otvor (rozmery 0,2 x 0,3 m), ktorý prechádzal skrz múr a slúžil pravdepodobne ako odvodňovací kanálik. Sonda 4 priniesla dôležité informácie týkajúce sa datovania výstavby severnej línie opevnenia hradu, ktorú možno na základe nálezov keramiky datovať do obdobia okolo polovice 13. stor. Popri týchto nálezoch sa tu nachádzali aj mladšie zo 14. stor. Okrem stredovekých kontextov bolo v priestore sondy zachytené aj staršie praveké osídlenie predovšetkým z obdobia badenskej kultúry. Pri vonkajšom líci opevnenia bola zachytená pod stredovekou vrstvou praveká kultúrna vrstva, resp. praveká kamenno-hlinitá konštrukcia. V spodnej časti sondy sa nachádzalo podlažie tvorené hnedou kompaktnou zeminou s kameňmi a zvetrané skalné bralo.

Sonda 5/2015 (obr. 6: 5, 6) priniesla nevýrazné doklady datovania výstavby severnej línie opevnenia hradu. Plocha sondy bola preskúmaná do hĺbky 0,6 až 2,1 m. Vrchná časť sondy bola tvorená prevažne vrstvou deštrukcie kamenného múru, ktorá pri múre dosahovala hrúbku až 1,9 m a nenachádzali sa v nej žiadne hnutelné nálezy. V severnej a južnej časti sondy nebola doložená vrstva deštrukcie, ale vrchnú vrstvu tvorila hnedá lesná pôda s hrúbkou 0,05 až 0,4 m. Pri vonkajšom líci múru bola pod vrstvou deštrukcie zistená tenká vrstva (hrúbka 0,03–0,05 m) hnedej hlinitej zeminy s obsahom stredovekých nálezov, predovšetkým fragmentov keramiky. V tejto úrovni bolo zachytené aj základové murivo severnej línie opevnenia hradu, ktorého hrúbka bola 2,5 m. Pochôdna úroveň, resp. úroveň výstavby severnej línie obvodového opevnenia bola zachytená pri vonkajšom aj vnútornom líci opevnenia. Pri vonkajšom líci sa pod vrstvou deštrukcie, ako aj hnedej lesnej pôdy a stredovekej kultúrnej vrstvy (13. a 14. stor.) nachádzala prepálená vrstva tehlovočervenej farby bez aj s kameňmi a obsahom pravekých nálezov. Ide o zvyšok valu z mladšej a neskorej doby bronzovej. Pod touto prepálenou vrstvou sa nachádzala praveká kultúrna vrstva tvorená hnedou hlinitou zeminou. V spodnej časti sondy sa podobne ako v sonde 4 nachádzalo podlažie tvorené hnedou kompaktnou zeminou s kameňmi a zvetrané skalné bralo.

Horný hrad

Výskum hradnej cisterny (obr. 7) s pôdorysnými rozmermi 6,75 x 6,82 m na Hornom Pustom hrade bol v roku 2015 jedným z technicky najnáročnejších na Slovensku. Cisterna bola skúmaná už v minulosti, prvýkrát koncom 19. stor. L. Leustáhom a J. Thomkom a v rokoch 2000 až 2008 V. Hanuliakom, ktorému sa podarilo dostať do hĺbky takmer 8 m od jej okraja (*Beljak/Maliniak/Pažinová 2011, 266–269; Beljak/Beljak Pažinová/Šimkovic 2018, 37, 38, 50, 51, 56, 57*). Hĺbka cisterny sa po sezóne 2015 definitívne ustálila na 10,2 m. Archeologický výskum mimoriadne komplikovala dažďová voda, ktorá sa v cisterne kumulovala až 0,5 m nad skúmanou plochou a v celom jej objeme (obr. 8: 1). Vodu bolo potrebné opakovane odčerpávať. Výskum sa preto uskutočnil v suchšom období (júl – august 2015), pričom na vyberanie kamenných článkov, hlinenej výplne a samotných nálezov slúžil drevený kladkostroj. V sezóne 2015 bola z cisterny vybraná celková výplň o objeme 103 m³ a podarilo sa odkryť cisternu až po maltové dno. Okrem štandardných archeologických nálezov ako keramické fragmenty, zvieracie kosti, železné klince (*Beljak/Beljak Pažinová 2016; Beljak Pažinová/Beljak 2016b; Beljak/Beljak Pažinová/Šimkovic 2016*), sa v nej podarilo objaviť aj unikátne kompletne zachovaný stredoveký tesák s kostenou rukoväťou zo záveru 14. stor. Vďaka vode sa tiež zachovali nálezy organického pôvodu. Z nich je potrebné spomenúť drevené tréningové meče, drevené vedierka, torzá predmetov z kože a textilu (*Beljak/Beljak Pažinová/Šimkovic 2018, 45, obr. 35*). Mimoriadne zaujímavé sú od hĺbky 9 m objavené zvyšky viac ako 700 ročných drevených konštrukcií (obr. 7: 2; 8: 2–4, 6) vyhotovených z jedle, ktoré sú svedectvom remeselnej zručnosti majstrov v období stredoveku. Objavené boli väčšie hranoly a trámy (prierez až 0,3–0,35 m; dĺžka do 4 m), dosky (šírka až 0,5 m) i jemnejšie opracované, vyrezávané drevá, ktoré pochádzali možno z nábytku. Dôležité sú aj dobre

zachované konštrukčné detaily spojov. V cisterne sa zrejme nachádzalo unikátne technické riešenie zvädzania dažďovej vody pomocou hlinených a kamenných potrubí a žlabov. Predpokladáme, že objavené nálezy pochádzajú z drevenej konštrukcie umiestnenej v interiéri cisterny pod jej klenbou. Časť drier pochádza zrejme aj z pôvodného kladkostroja – rumpálu na vyťahovanie vody z cisterny. Pod napadanými drevami sa nachádzala približne 0,2 m hrubá vrstva bahnitého piesku, v ktorej sa objavili dve stredoveké mince (uhorský denár Bela IV. a západoeurópska razba z prelomu 13. a 14. stor.), tri razobné krúžky, klince, bronzová pracka, hrot šípú i kompletne zachovaná gotická železná ostroha s kolieskom.

Odkrytý interiér cisterny nevykazoval žiadne stopy poškodenia okrem jej strednej časti dna, ktoré bolo zároveň najhlbším miestom. V tejto časti sa ešte dno znižovalo o asi 0,2 m. Poškodenie malo vaňovitý tvar, v strede malo priemer okolo 1,2 m. Západne od neho bola doložená v dne vytvorená maltová priehlbina/vanička (obr. 8: 5) s hĺbkou približne 0,1 m a rozmermi 0,55 x 0,75 m. Išlo o pôvodné miesto, z ktorého čerpali vodu počas čistenia cisterny v stredoveku. Na dne sa nachádzal aj zvyšok koženého mechu a lana.

Po výskume bolo kompletne preskúmané dno cisterny prekryté geotextíliou a 0,3 m hrubou ochrannou vrstvou preosiatej zeminy. Výskum cisterny v roku 2015 bol nevyhnutný pre dokončenie jej komplexnej sanácie a priniesol zároveň pramene k lepšiemu a skoršiemu datovaniu jej výstavby. Doposiaľ bola cisterna na Hornom hrade datovaná do druhého a tretieho desaťročia 14. stor. (resp. do polovice 14. stor.) a podobne ako stavebné objekty v jej susedstve ju mal dať vystavať zvolenský župan Donč z rodu Balašovcov. Posunutie datovania výstavby cisterny o polstoročie skôr sa podarilo vďaka nálezom mince Bela IV. objavených na jej dne, ale hlavne na základe dendrochronologického datovania objavených drier, ktorých posledné prírastky (dátum zožatia stromov) boli z posledného desaťročia 13. stor. Hoci nešlo o podkôrne letokruhy, vzhľadom k mohutnosti trámu nepredpokladáme ich veľký úbytok pri remeselnom spracovaní. Je samozrejmé, že umiestnenie drevenej konštrukcie v cisterne bolo poslednou fázou jej výstavby. Dovoľme si preto výstavbu cisterny datovať ešte do panovania kráľa Ondreja III. na prelom 13. a 14. stor. Na vybudovanie tak rozsiahleho areálu (cisterna tvorí súčasť tzv. Dončovho hradu s palácom a ďalšími obytnými a hospodárskymi stavbami) bol prelom storočí vhodnejším obdobím ako nepokojné časy anarchie a bojov oligarchov po vymretí rodu Arpádovcov v prvých desaťročiach 14. stor. Zánik cisterny na základe získaných archeologických nálezov predpokladáme na prelome 14. a 15. stor. (najneskôr v polovici 15. stor.).

Literatúra

- Beljak/Beljak Pažinová 2016 – J. Beljak/N. Beljak Pažinová: Tajomstvo stredovekej cisterny. *Quark: magazín o vede a technike* 22/3, 2016, 7–11.
- Beljak Pažinová/Beljak 2016 – N. Beljak Pažinová/J. Beljak: A zólyomi Pusztavár ciszternájának 2015. évi ásatása. *Castrum. A Castrum Bene Egyesület folyóirata* 19/1-2, 2016, 105–110.
- Beljak/Beljak Pažinová/Šimkovic 2016 – J. Beljak/N. Beljak Pažinová/M. Šimkovic: Nálezy z cisterny na Pustom hrade vo Zvolene. *Pamiatky a múzeá: revue pre kultúrne dedičstvo* 65/3, 2016, 7–12.
- Beljak/Beljak Pažinová/Šimkovic 2018 – J. Beljak/N. Beljak Pažinová/M. Šimkovic: *Pustý hrad vo Zvolene a hrad Peťuša vo svetle aktuálnych výskumov*. Zvolen 2018.
- Beljak/Maliniak/Pažinová 2011 – J. Beljak/P. Maliniak/N. Pažinová: Zvolenský Pustý hrad vo svetle archeologického bádania (od amatérskych výkopov až po začiatok systematického výskumu). *Archaeologica Historica* 36, 265–278.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER BURG PUSTÝ HRAD IN ZVOLEN. Zvolen (Bez. Zvolen), Pustý hrad, archäologische Grabung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, Hochmittelalter, Urzeit (Spätsteinzeit, jüngere und späte Bronzezeit, Latènezeit), Fortifikation, Zisterne, Wohnturm. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die Grabung auf der Burg Pustý hrad wurde im größeren Ausmaß im Teil Dolný hrad realisiert, wobei im Burgteil Horný hrad die Burgzisterne erforscht wurde, die das größte bekannte Wasseraufkommen in den slowakischen Burgen allgemein ist. Auf Dolný hrad (Abb. 4; 5) realisierte man insgesamt fünf archäologische Schnitte. Der Schnitt 1/2015 (Grabungsfläche 240 m²) deckte die Situation westlich von der westlichen Mauer des Burgturms auf. Das Ziel des Schnittes 2/2015 (Grabungsfläche 12 m²) war den Umfangsmauerabschnitt aufzudecken, der an die südliche Fassade des Haupteingangstors von Dolný hrad anknüpft. Der Schnitt 3/2015 (Grabungsfläche 70 m²) enthüllte die Fortsetzung der westlichen Linienbefestigung, die mit dem Haupttor von Dolný hrad zusammenhängt und ermöglichte eine breitere Interpretation der Torarchitektur. Der Schnitt 4/2015 (Grabungsfläche 60 m²) kreuzte den Abschnittsteil der nördlichen Linienbefestigung südöstlich von einem kleinen Tor aus dem Grund seiner Sanation. Der Schnitt 5/2015 (Grabungsfläche 55 m²) erforschte den Interieur- und Exterieurteil des Abschnitts der nordwestlichen Befestigungslinie im nordwestlichen Burgturm.

Fast alle Schnitte wurden bis zu den geologischen Schichten untersucht, bzw. zum Steinuntergrund. In den meisten Fällen wurde in der Form einer langsamen Senkung der Schuttschicht vorgegangen, unter welcher sich eine dunkelbraune Kulturschicht mit Funden von mittelalterlichen Scherben befand (vorwiegend aus der zweiten Hälfte des 13. Jhs., stellenweise auch aus dem 14. Jh.), in mehreren Fällen sind auch urzeitliche Funde zum Vorschein gekommen. Unter ihr befand sich eine urzeitliche Kulturschicht und in den Schnitten 1, 4 und 5/2015 sind Konstruktionsreste eines urzeitlichen Walls zum Vorschein gekommen, mit einer urzeitlichen Kulturschicht vorwiegend aus der jüngeren und späten Bronzezeit.

Die Ausgrabung der Burgzisterne (Abb. 7) mit den Grundrissaussmaßen 6,75 x 6,82 m auf Horný hrad gehörte im Jahr 2015 zu einer der technisch anspruchsvollsten Grabungen in der Slowakei. Die Zisterne (Abb. 7: 1) wurde schon in der Vergangenheit untersucht (näher *Beljak/Maliniak/Pažinová* 2011, 266–269; *Beljak/Beljak Pažinová/Šimkovic* 2018, 37, 38, 50, 51, 56, 57). Aber erst in der Saison 2015 wurde sie definitiv erforscht, bis zu ihrem Boden in der Tiefe von 10,2 m. Außer archäologischen Standardfunden wie Keramikfragmente, Tierknochen, eiserne Nägel (*Beljak/Beljak Pažinová* 2016; *Beljak Pažinová/Beljak* 2016; *Beljak/Beljak Pažinová/Šimkovic* 2016), ist es gelungen in der Zisterne auch ein unikates komplett erhaltenes mittelalterliches Schwert mit Knochengriff aus dem Ende des 14. Jhs., zwei Münzen und einen gotischen Sporn zu entdecken. Dank Wasser haben sich auch Funde organischer Herkunft erhalten (*Beljak/Beljak Pažinová/Šimkovic* 2018, 45, Abb. 35). Außergewöhnlich interessant sind die ab der Tiefe von 9 m entdeckten Reste von mehr als 700 jährlichen Holzkonstruktionen (Abb. 7: 2; 8: 2–4, 6), die aus Tannenholz hergestellt wurden, die über die handwerkliche Fertigkeit der Meister aus der Zeit des Mittelalter zeugen. Der aufgedeckte Zisterneinterieur trug keine Spuren von Beschädigung außer im mittleren Bereich des Bodens, welcher zugleich ihr tiefster Punkt war. Die Grabung verschob die Datierung ihrer Entstehung um ein halbes Jahrhundert früher, als bis jetzt angenommen. Nicht nur Dank des Funds einer Münze von Bela IV. auf ihrem Boden, sondern hauptsächlich durch die dendrochronologische Datierung der entdeckten, in die Zisterne reingefallenen Holzkonstruktion, derer letzter Zuwachs am Holz (Datum der Baumfällung) aus der letzten Dekade des 13. Jhs. stammen, ist es möglich, den Zisternebau noch in die Zeit der Regierung von König Andreas III. zu datieren, also an die Wende des 13. und 14. Jhs. Der Untergang der Zisterne aufgrund der Analyse, und der aus ihr gewonnenen archäologischen Funden, schätzen wir ans Ende des 14. und Anfang des 15. Jhs. (spätestens in der Hälfte des 15. Jhs.) ein.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM KLÁŠTORA PREMONŠTRÁTOV BZOVÍK (HRAD BZOVÍK)¹⁰

Ján Beljak – Peter Debnár – Michal Čebén

B z o v í k (okr. Krupina), Kláštor premonštrátov (zaužívaný názov hrad Bzovík), záchranný predstihový výskum a výskum pre vedecké a dokumentačné účely, vrcholný a neskorý stredovek, novovek, stredoveký kláštor, novoveká pevnosť (hrad). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum na hrade Bzovík sa uskutočnil v mesiacoch september až november. Realizoval ho Archeologický ústav SAV pod vedením J. Beljaka a P. Debnára. Na výkopových prácach sa podieľali pracovníci pridelení obcou Bzovík. Okrem výskumných prác bola realizovaná v rámci interiéru aj úprava terénu: odstraňovanie zelene, úprava skládok kameňa a jeho triedenie.

Predstihový záchranný výskum bol vyvolaný zámerom vlastníka Obec Bzovík, vykonať obnovu národnej kultúrnej pamiatky – sanácie murív zaniknutého kláštora. Bol realizovaný formou zisťovacej sondáže pre potreby zistenia niveliet, priebehov torz historických murív a overenia detailov torz historických konštrukcií. Zároveň bol priestor pripravený pre nadväzujúci stavebno-historický výskum. Výskum bol zameraný prevažne na západnú časť vnútornej zástavby pôvodného kláštora, kde bolo realizovaných osem sond (obr. 9). Jedna sonda bola realizovaná v severovýchodnom rohu vnútornej zástavby a dve v exteriéry v priestore pred vstupnou bránou. Všetky výkopové práce boli realizované výhradne ručne. Postupovalo sa prevažne metódou umelých vrstiev mocnosti maximálne 20 cm. Pokiaľ to situácia dovoľovala bolo znižovanie realizované po stratigrafických vrstvách. Počas výskumu prebehlo aj geofyzikálne zameranie v interiérovej časti pamiatky.

Výskum bol zameraný predovšetkým na západnú časť vnútornej zástavby zaniknutého kláštora v Bzovíku, kde bolo realizovaných 8 sond. V tomto priestore boli realizované sondy 1A, 1B, 1C, 2A, 2B, 3, 5A, 5B/2015, ktoré priniesli informácie o stavebných niveletách, priebehu torz a stave torz historických

¹⁰ Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-17-0063.

murív. Sondy 1A, 1B, 1C/2015 (obr. 12: 1–3) boli situované v priestore zaklenutého traktu pristavaného pred západnú fasádu bývalého kláštorného kostola, miestnosť číslo 3. Sonda 1A/2015 (1 x 0,6 m) bola realizovaná v severozápadnom rohu tejto miestnosti v zmenšených rozmeroch. Hneď po znížení prvej vrstvy sutín sa podarilo zachytiť podlahu miestnosti tvorenú okrúhlymi kameňmi. Rovnaká situácia nastala aj v sonde 1C/2015 (1 x 1,2 m). Vo výkopových prácach sa pod úroveň podlahy nepokračovalo. Podlahu sa podarilo zachytiť vo všetkých troch sondách realizovaných v rámci miestnosti. V rámci sondy 1B/2015 (1 x 1,2 m) bola podlaha narušená, čo dovolilo ďalšie znižovanie. V tejto sonde sa podarilo zachytiť premiešanú vrstvu pod podlahou. V tejto vrstve boli objavené kostrové ostatky. Zároveň tu bol objavený zvyšok podložnej vrstvy, v ktorej bolo zapustené základové murivo jedného z dvojice románskych ešte čiastočne zachovaných pilierov, ktoré mali podľa V. Mencla niesť trojicu oblúkov tvoriacich vstup do západnej predsieň kostola. Neskôr zamurovaných vo východnej stene miestnosti číslo 3. V sondách 2A, 2B/2015 nebola zachytená žiadna kompaktná kultúrna vrstva a narušené boli len vrstvy sutiny (obr. 13: 1). V sonde 2A/2015 (0,8 x 2,4 m) bola odkrytá časť druhého románskeho piliera časť južnej steny severnej veže kostola a stena tvoriaca východnú stenu miestnosti číslo 3 (obr. 12: 4). Na vnútornej strane tejto steny sa podarilo zachytiť vystupujúci sokel neznámej funkcie. V sonde 2B/2015 (1 x 1 m) bolo zachytené južné a východné murivo renesančného traktu. Koruna múru východnej stany je upravená pri pamiatkovej obnove nerešpektujúc pôvodné murivo. Najstaršie murivo zachytené na úrovni dna sondy je pravdepodobne pozostatok východnej steny južnej veže románskeho kostola. Sonda 3/2015 (1 x 1 m) bola situovaná v severozápadnom rohu miestnosti číslo 24 (obr. 13: 2). Pri znižovaní v tomto priestore nebola zachytená žiadna kompaktná kultúrna vrstva. Hneď po znížení prvej vrstvy sme zachytili tehlovú podlahu. Odkrytá bola časť vnútorného líca severnej steny lode kostola a pravdepodobne aj časť pôvodného základu steny zosekaného na úroveň podlahy. Západnú stenu sondy tvorila stena renesančného traktu. Sonda číslo 4/2015 mala byť situovaná v miestnosti číslo 2, čiže v severnej veži románskeho kostola. Z bezpečnostných dôvodov sa však výkopové práce v tomto priestore nerealizovali. Ďalšie dve sondy boli realizované v severozápadnej časti vnútornej zástavby v miestnosti číslo 8. Sonda 5A/2015 (2 x 2 m) sa nachádzala v severovýchodnom rohu miestnosti (obr. 13: 3). Tu sa po odstránení vrstvy sutiny podarilo naráziť na kultúrnu vrstvu predbežne datovanú do obdobia neskorého novoveku. V miestnosti sme nezachytili podlahu, ktorá bola pravdepodobne odstránená už v minulosti. Pod touto vrstvou sa podarilo odkryť zarovnanú ílovitú vrstvu, ktorá pravdepodobne tvorila pôvodné podlažie v tomto priestore. Vo vrstve sa sporadicky nachádzal materiál datovaný do obdobia vrcholného stredoveku. Zároveň sme zdokumentovali nelícované základové murivo s približne rovnou základovou škárou so zachovanou časťou nad základového muriva s doplnenou korunou počas pamiatkovej obnovy. K jeho vnútornému lícu je druhotne pristavané nelícované murivo, tvoriace pätku pre torzo oblúka zachovaného v nadzemnej časti steny. Otvor oblúka je zamurovaný mladším murivom založeným na nelícovanom základe založenom v podobnej hĺbke ako päta ostenia. Sonda 5B/2015 (1,6 x 1,8 m) bola situovaná v priestore prechodu medzi miestnosťami 6 a 8. V sonde neboli až na spodné časti porušené žiadne súvislé kultúrne vrstvy (obr. 13: 4). Výskumom sa podarilo overiť dodatočné vytvorenie portálu v rámci staršej steny. Portál má smerom do miestnosti číslo 8 lôžko po vypadnutom ostení. Sonda 6/2015 bola situovaná v severovýchodnej časti vnútornej zástavby v miestnosti číslo 16. Výkop sondy neporušil žiadne súvislé kultúrne vrstvy (obr. 13: 5). V sonde sa podarilo odkryť v plnej hmote pôdorys poškodeného oporného múru a overiť priebeh a stav torz historických murív. Zároveň sme zachytili nábeh klenby vychádzajúcej v úrovni finálnej nivelety sondy s južného múru. Vďaka tomu môžeme predpokladať pokračovanie architektúr v tomto priestore aj vo väčších hĺbkach.

Jedinou sondou realizovanou v exteriéri v priestore pred vstupnou bránou bola sonda 7/2015, rozdelená kontrolným blokom, ktorý tvoril pilier mosta na dve časti, a to 7A/2015 (1 x 1 m) a 7B/2015 (1 x 1 m). Sonda bola realizovaná za účelom zachytenia zvyškov pôvodného vstupného mosta. Výkopom sa však nepodarilo zachytiť žiadne architektúry (obr. 13: 6). Počas znižovania bolo zistených viacero vrstiev mladších navážok. Sondy nebolo možné pre spodnú vodu znižovať do požadovanej hĺbky. Materiál získaný výskumom pochádzal prevažne zo sutinových vrstiev a pochádzal hlavne z obdobia novoveku. Stredoveká keramika bola objavená len v sonde 5A/2015. Kompaktné kultúrne vrstvy sa výskumom podarilo zachytiť len v sondách 1B/2015 a sonde 5A/2015, kde bolo zároveň zachytené aj ílové podlažie.

Literatúra

Mencl 1935 – V. Mencl. Premonštrátsky kláštor Bzovík s kostolom sv. Štefana. In: *Sborník Matice slovenskej* 13, 1935, 402–416.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG DES PRÄMONSTRATENSERKLOSTERS BZOVÍK (BURG BZOVÍK). Bzovík, Bez. Krupina, Prämonstratenserklöster, angeeignete Bezeichnung Burg Bzovík, Vorsprungsrettungsgrabung und Grabung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, Hoch- und Spätmittelalter, Neuzeit, mittelalterliches Kloster, neuzeitliche Festung (Burg). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die Vorsprungsrettungsgrabung wurde durch die Absicht des Inhabers, die Gemeinde Bzovík, mit dem Ziel eine Sanierung des Mauerwerks des untergegangenen Prämonstratenserklösters durchzuführen, hervorgerufen. Diese wurde in der Form einer Probegrabung für die Bedürfnisse der Nivelettenermittlung und den Verlauf der historischen Mauerwerke und die Beglaubigung der Details der Torsos der historischen Konstruktionen realisiert. Zugleich war der Raum für eine anknüpfende bauhistorische Grabung vorbereitet. Die Grabungsarbeiten waren hauptsächlich auf den westlichen Teil der inneren Bebauung gezielt, in der acht Schnitte angelegt wurden. Einen Schnitt platzierte man in der nordöstlichen Ecke der inneren Bebauung und zwei im Exterieur, im Raum vor dem Eingangstor. Alle Ausschachtungsarbeiten wurden ausschließlich manuell durchgeführt. Während der Ausgrabung lief auf der Lokalität auch eine geophysikalische Vermessung des Innenteils der Sehenswürdigkeit durch.

Die Grabung konzentrierte sich hauptsächlich auf den westlichen Teil der Bebauung des untergegangenen Klosters in Bzovík, wo man acht Schnitte anlegte – 1A, 1B, 1C, 2A, 2B, 3, 5A, 5B/2015, die Informationen über die Baunivellette, den Verlauf und die Lage der historischen Mauerwerke gewannen. Der Schnitt 6/2015 war im nordöstlichen Teil der Innenbebauung – im Raum Nr. 16 situiert. Der einzige Schnitt, der im Exterieur – im Raum vor dem Eintrittstor angelegt wurde, war der Schnitt 7/2015, der durch einen Kontrollblock, der aus einem Brückenpfeiler bestand, in zwei Bereiche geteilt war – 7A und 7B/2015. Den Schnitt realisierte man mit dem Zweck die Reste der ursprünglichen Eintrittsbrücke festzuhalten. Im Laufe der Arbeiten wurden keine Architekturen bemerkt. Während der Senkung wurden mehrere Schichten von jüngeren Aufschüttungen festgestellt. Durch das Grundwasser war es nicht möglich, die Schnitte in die gewünschte Tiefe zu senken. Das durch die Grabung gewonnene Material, fand man vorwiegend in den Schuttschichten und es stammt vor allem aus der Neuzeit. Mittelalterliche Keramik gewann man nur aus dem Schnitt 5/2015. Nur in den Schnitten 1B/2015 und 5A/2015 ist es gelungen, kompakte Kulturschichten festzuhalten, wo zugleich ein Lehmuntergrund festgestellt wurde.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA HRADE MODRÝ KAMEŇ¹¹

Ján Beljak – Michal Holeščák – Zuzana Kaličiaková

Modrý Kameň (okr. Veľký Krtíš), intravilán, NKP Hrad Modrý Kameň, záchranný predstihový archeologický výskum a výskum pre vedecké a dokumentačné účely, mladšia a neskorá doba bronzová, stredovek, novovek, fortifikácia, palác. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Hrad sa nachádza v severnej časti od obce, na skalnej vyvýšenine, ktorú obteká potok Riečka. Predošlé nálezy z lokality sú známe z doby bronzovej a zo stredoveku. Samotný hrad postavila pravdepodobne v druhej polovici 13. stor. rodina Balašovcov, ktorá pevnosť vlastnila najdlhšie zo všetkých majetkov takmer 600 rokov (Hanko 2013, 118). Architektonický rozbor zrúcaniny hradného jadra na základe pamiatkových výskumov Michala Šimkovica v roku 1998 potvrdil vznik jeho podstatných častí v priebehu 13. a 14. stor. (Hanko 2012, 143; Plaček/Bóna 2007, 208). História hradu a rodu Balašovcov sa podrobnejšie zaoberal najmä J. Hanko (2012). V jeho zázemí už počas stredoveku vzniklo mesto Modrý Kameň. Jadro hradu bolo postavené na ploche 40 x 50 m. Prístupný bol iba zo severnej strany. Z južnej, západnej a východnej strany chránil hrad prudký zráz.

V tejto sezóne bolo na hrade Modrý Kameň zrealizovaných päť archeologických sond (obr. 10). Ako sondu č. 6/2015 používame pracovné pomenovanie pre začistenie torza muriva pri západnej línii opevnenia hradného jadra, ktoré bolo dočistené pri budovaní lešenia pri jeho vonkajšom líci. Prvé dve sondy boli situované na severovýchodnej terase. Za úlohu mali odhaliť priebeh východnej a južnej línie obvodového múru. Ďalšie sondy boli v sezóne 2015 situované pri západnej línii opevnenia. Nadväzovali na sondy z roku 2014 a ich účelom bolo zistiť spôsob napojenia objavených múrov a začistenie prévetu odkrytého v západnej línii opevnenia. Pri väčšine sond sa kopalo do hĺbky približne 1 m, pri začisťovaní prévetu bola dosiahnutá hĺbka takmer 3 m.

Neobjavili sa žiadne viditeľné kompaktné kultúrne vrstvy, ktoré by bolo možné samostatne vyberať. Ukázalo sa, že ide o vrstvy zásypov z 19. stor., ktoré súviseli s parkovou úpravou už zaniknutého stredovekého hradu. Pri väčšine sond sa kopalo do hĺbky približne 100 cm, v sonde 4/2015 bola maximálna hĺbka

¹¹ Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-17-0063.

cca 3 m. Celková preskúmaná plocha v roku 2015 je cca 63 m². Výplň vo všetkých sondách odkrytých v roku 2015 predstavovala najmä kamenistá a maltová sutina. Pri všetkých vrstvách teda išlo iba o zäsypy po zániku hradu – pravdepodobne až z 19. stor. a všetky hnutelné archeologické nálezy sa tam dostali v sekundárnej podobe. Sondy 1/2015 a 2/2015 boli vymerané na východnej terase a slúžili primárne na odhalenie vnútornej štruktúry terasy a prípadných stratigrafických vrstiev, ako aj odľahčenie obvodového múru. Ich dno po vykopaní zodpovedalo pravdepodobne pochôdznej úrovni na úrovni druhého podlažia pôvodného hradu. Sonda 1/2015 priniesla informácie o priebehu a rozmeroch obvodového múru a spôsobu napojenia priečného múru východného krídla paláцovej zástavby naň (obr. 14: 1). Odhalila sa omietka na oboch múroch, ktoré v ostrom uhle tvorili zrejme niekedy prestrešený vnútorný priestor. Vo východnej časti sondy 2/2015 sa odhalil múr (obr. 14: 2), ktorý je paralelný spolu s múrom odhaleným v sonde 1/2015. Bez potvrdenia ich prepojenia však nemôžeme tvrdiť, že ide o jeden múr. Na tento múr v sonde 2/2015 sa približne v uhle 45 stupňov pripájal ďalší múr, ktorého účel je otázný. Od jeho vrchu však západným smerom klesá spálená tmavá vrstva, ktorej koniec však kvôli možnostiam výskumu nebolo možné odhaliť. Jednoznačne však oddeľuje vrchnú vrstvu sutiny od hlinitej vrstvy, ktorá vznikla pravdepodobne pred premenením hradu na zručaninu a následne park.

Sondy 3–5/2015 boli situované pozdĺž západného opevnenia a súviseli primárne s vyčistením priestoru z dôvodu rekonštrukčných prác. Sonda 3/2015 (obr. 14: 3) nadväzovala na minuloročnú sondu 4/2014 a jej účelom bolo zistiť spôsob prepojenia nestabilného muriva zvnútra ohraničujúceho priestor „nádvorí“ a kolmo idúceho staršieho múru prepájajúceho ho s vonkajšou hradbou, ktorý bol sčasti odkrytý v sezóne 2014.

Sonda 4/2015 bola situovaná pri západnom opevnení, pričom nadväzovala na minuloročnú sondu 3/2014. Bola realizovaná za účelom začistenia prevetu, ktorý bol objavený počas minuloročnej sezóny. Počas výskumu bol v sonde 4/2015 odkrytý tehlový múr, ktorý bol umiestnený pri západnom opevnení a pokračoval ďalej v sonde 5/2015. Okrem neho bol v sonde objavený ešte ďalší múr s omietkou (obr. 14: 4).

Sonda 5/2015 bola vytýčená kvôli začisteniu vnútornej strany múra západného opevnenia z dôvodu sanácie (obr. 14: 5). Spájala sondy 2/2014 a 4/2015. V sonde bol objavený kamenno-tehlový múr, ktorý pokračoval aj do sondy 4/2015 a ktorý naznačuje klenbu. Z hnutelného inventára prevažuje keramika, rámcovo datovaná do obdobia vrcholného stredoveku, v menšom počte boli zastúpené bližšie nešpecifikované kovové fragmenty a architektonické články, pochádzajúce pravdepodobne z odkrytého muriva.

Sonda 6/2015 bola kopaná ako začistenie exteriéru hradu na západnej strane až po skalné podlažie, na ktorom sa malo stavať murárske lešenie. Pri začisťovaní sa odkryl múr kvadratického tvaru, vyplnený sutinovým zásypom, ktorý sa napájal na západné opevnenie (obr. 14: 6). Počas archeologického výskumu na hrade Modrý Kameň v roku 2015 bolo objavené relatívne veľké množstvo keramických nálezov väčšinou z obdobia medzi 16. a 18. stor. V sekundárnej polohe sa objavil aj ojedinelý fragment hrnca z 13. stor. Absencia jednoznačných strategických vrstiev však neumožňuje bližšie chronologické analýzy jednotlivých celkov.

Sondami sme čiastočne prebádali priestor juhozápadného a západného krídla hradného paláca a východnej terasy. Základný výskum zachovaných nadzemných architektur hradu už pred archeologickým výskumom umožňoval na západnú stranu hradu lokalizovať stredoveký hradný palác (Beljak a kol. 2016, 290). Jeho pozostatkom je torzo dvorovej steny previazané s juhovýchodnou stenou paláca, pravouhlé gotické okienko zachované v blízkosti južného nárožia, torzo krbu na vnútornej strane južného nárožia a deštruovaná šachta prevetu na západnej strane opevnenia. K poznaniu dispozície paláca prispeli už sondy 8/2014 na nádvorí hradu pri bráne, ktorá odkryla pokračovanie dvorovej steny paláca v línii zachovaného nadzemného torza. Vznik paláca je možné datovať do obdobia stredoveku, pravdepodobne do 14. stor. Renesančná etapa paláca vznikla prestavbou narušenej pôvodnej stredovekej hradby po dobytí hradu v roku 1593. V roku 2015 sme s výskumom v tomto priestore pokračovali. Sonda 5/2016 odkryla časť klenby spodného podlažia severnej časti juhozápadného paláca a sonda 4/2015 overila nálezovú situáciu v priestore prevetu v severozápadnom rohu tohto objektu.

Ďalšie poznatky o obytnej zástavbe hradného jadra priniesli archeologické sondy (4 a 5/2014 a 3/2015) v severnej časti západnej línie opevnenia. Zistili sme nimi časti priečok a deštruovanej valenej klenby priloženej k vnútornému lícu hradby. Klenba je pozostatkom spodného podlažia západného krídla paláцovej zástavby pristavanej k vnútornému lícu obvodovej hradby. Z jej vyššieho podlažia sa vo vnútornom líci západnej hradby zachovali zvyšky pece. Obmedzený rozsah výskumu neumožňuje zistené západné krídlo paláca presnejšie datovať. Len hypoteticky je možné zatiaľ uvažovať o tom, že predstavuje dodatočné rozšírenie susedného juhozápadného paláca. Výsledky archeologického výskumu z rokov 2013–2015 boli komplexne spracované v dvoch vedeckých článkoch (Beljak a kol. 2016; Beljak/Maliniak/Šimkovic 2017).

Literatúra

- Beljak a kol.* 2016 – J. Beljak/M. Mordovin/Z. Kaličiaková/M. Šimkovic: Archeologický výskum na hrade Modrý Kameň v rokoch 2013–2015. In Valentín Balaša a jeho doba – historické súvislosti: Zborník z II. medzinárodnej konferencie Modrý Kameň, september 2014. In: H. Ferencová/E. Antolová (zost.): *Modrý Kameň: Hradčan*, 2016, 277–293.
- Beljak/Maliniak/Šimkovic* 2017 – J. Beljak/P. Maliniak/M. Šimkovic: Stavebné a funkčné premeny hradu Modrý Kameň v 16. a 17. *Archaeologia historica* 42/1, 489–510.
- Hanko* 2012 – J. Hanko: *Balašovci z Darmôt a Modrého Kameňa*. Krupina 2012, 143–147.
- Hanko* 2013 – J. Hanko: Stopy po Balašovcoch v zbierkach slovenských múzeí. In: H. Ferencová/E. Antolová (eds.): *Zborník z medzinárodnej konferencie Modrý kameň, jún 2012. Rod Balašovcov v 13. až 19. storočí*. Martin 2013, 113–120.
- Plaček/Bóna* 2007 – M. Plaček/M. Bóna: Modrý kameň. In: *Encyklopédia slovenských hradov*. Bratislava 2007, 207–209.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER BURG MODRÝ KAMEŇ. Modrý Kameň (Bez. Veľký Krtíš), Gemeindegebiet, Burg Modrý Kameň, Vorsprungsrettungsgrabung und Grabung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, jüngere und späte Bronzezeit, Mittelalter, Neuzeit, Fortifikation, Palast. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. In dieser Grabungssaison legte man auf der Burg Modrý Kameň fünf archäologische Schnitte an. Die Bezeichnung Schnitt Nr. 6/2015 benutzen wir als Arbeitsbezeichnung für die Versäuberung des Mauerwerkstorsos bei der westlichen Befestigungslinie des Burgkerns, der bei dem Aufbau des Baugerüsts an seiner äußeren Seite zu Ende versäubert wurde. Die ersten zwei Schnitte wurden auf der nordöstlichen Terrasse situiert. Ihre Aufgabe war es, den Verlauf der östlichen und südlichen Linie der Umfangsmauer aufzudecken. Weitere Schnitte situierte man in der Saison 2015 bei der westlichen Befestigungslinie. Diese knüpften an die Schnitte aus dem Jahr 2014 an, mit dem Zweck, die Art der Verbindung der entdeckten Mauern herauszufinden und die Versäuberung des mittelalterlichen Klosetts, das in der westlichen Befestigungslinie aufgedeckt wurde. Bei der Mehrheit der Schnitte grub man in die Tiefe von ungefähr 1 m, bei der Versäuberung des Klosetts wurde die Tiefe von fast 3 m erreicht.

Im Jahr 2015 erforschten wir mit den Schnitten teilweise den Bereich des südwestlichen und westlichen Flügels des Burgpalastes und der östlichen Terasse. Die Grundgrabung der erhaltenen oberirdischen Burgarchitekturen ermöglichten schon vor der archäologischen Ausgrabung den mittelalterlichen Burgpalast im westliche der Burg zu lokalisieren (*Beljak a kol.* 2016, 290). Zu seinen Überresten gehören ein Torso der Hofmauer, das mit der südöstlichen Palastwand verbunden war, ein rechteckiges gotisches Fensterchen, das sich in der Nähe der südöstlichen Ecke erhalten hat, ein Torso eines Kamins auf der Innenseite der südöstlichen Ecke und ein destruiertes Schacht des Klosetts auf der westlichen Seite der Befestigung. Zur Erkennung der Disposition des Palastes trug schon der Schnitt 8/2014 auf den Burghof beim Tor bei, der die Fortsetzung der Hofwand des Palastes in der Linie des erhaltenen oberirdischen Torsos aufdeckte. Die Entstehung des Palastes ist möglicherweise ins Mittelalter zu datieren, wahrscheinlich ins 14. Jhs. Die Renaissanceetappe des Palastes entstand durch den Umbau der beschädigten mittelalterlichen Wehrmauer, nach der Einnahme der Burg im Jahr 1593. Im Jahr 2015 setzten wir in diesem Bereich mit den Grabungen fort. Der Schnitt 5/2015 deckte einen Gewölbeteil des unteren Stockwerks im nordwestlichen Teil des südwestlichen Palastes auf und der Schnitt 4/2015 beglaubigte die Fundsituation in Raum des Klosetts in der nordwestlichen Ecke dieses Objekts.

Weitere Erkenntnisse über die Wohnbebauung des Burgkerns brachten die archäologischen Schnitte (4 und 5/2014 und 3/2015) im nördlichen Teil der westlichen Befestigungslinie. Mit Hilfe dieser Schnitte wurde ein Teil der Zwischenmauern und einem destruierten, zur Innenseite der Mauer angelegten Tonnengewölbe, festgestellt. Das Gewölbe ist ein Rest des unteren Stockwerks des westlichen Flügels der Palastbebauung, die zur Innenseite der Wehrmauer angebaut wurde. Aus einem höheren Stockwerk haben sich auf der Innenseite der westlichen Wehrmauer Reste eines Ofens erhalten. Der begrenzte Grabungsumfang ermöglicht nicht den festgestellten westlichen Palastflügel genauer zu datieren. Nur hypothetisch ist bislang darüber nachzudenken, dass er eine zusätzliche Erweiterung des benachbarten südwestlichen Palastes darstellt.

Während der archäologischen Grabung auf der Burg Modrý Kameň im Jahr 2015 entdeckte man eine relativ große Menge von Keramikfragmenten, die meistens aus der Zeit zwischen dem 16. und 18. Jh. stammen. In der sekundären Lage tritt auch ein Einzelfund eines Topffragments aus dem 13. Jh. auf. Die Absenz von eindeutigen stratigrafischen Sichten ermöglicht keine näheren chronologischen Analysen der einzelnen Einheiten. Die Ergebnisse der archäologischen Grabung aus den Jahren 2013–2016 wurden komplex in zwei wissenschaftlichen Beiträgen verarbeitet (*Beljak a kol.* 2016; *Beljak/Maliniak/Šimkovic* 2017).

VÝSKUM NA HRADE ČABRAĎ¹²

Ján Beljak – Maxim Mordovin

Čabradský Vrbovok (okr. Krupina), Hrad Čabrad', záchranný predstihový archeologický výskum a výskum pre vedecké a dokumentačné účely, mladšia a neskorá doba bronzová, stredovek, novovek, fortifikácia, brána. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum hradu Čabrad' (obr. 15: 1) nadviazal na predchádzajúce výskumy J. Beljaka a M. Mordovina v exteriéri a interiéri tretej brány. V objekte tretej brány (obr. 15: 2) sa pokračovalo v odstraňovaní sutinového závalu v interiéri a v dokončení výskumu priekopy pred jej vstupom. Objavili sa ďalšie torzá spadnutých klenieb druhého podlažia brány. Pri severnom múre severného paláca na hlavnom nádvorí sa v minimálnej miera odkryli základy porušenej stavby a na ňu napojenej mladšej priečky (obr. 11).

Pri severnej stene severného paláca sa zrealizovala sonda 1/2015, ktorej cieľom bolo zachytiť zachované líce a zdravé jadro muriva pred následnou sanáciou (obr. 16: 1). Sonda bola nepravidelná s rozmermi približne 3 x 4 m. Pod sutinou sa zachytili tri sekundárne schodiskové stúpane z kamenných kvádrov z ostiení, ktoré boli položené na vrstve sutiny. Pochádzajú pravdepodobne z prvej fázy čistenia a sprístupňovania hradu v sedemdesiatych rokoch 20. stor. Posledný, spodný stupeň bol položený pred exteriérovým lícom múru a pod ním sa nachádzali nálezy pochádzajúce z interiériu paláca. Zdravé líce a jadro muriva sa zachytilo až 0,4–0,5 m pod ním. Opracované kamene patria do renesančnej fázy prestavby hradu z polovice 16. stor. V interiéri paláca bolo sondou 1/2015 zachytené napojenie priečky k vnútornému lícu severnej steny paláca. Tým sa potvrdilo, že v úrovni prvého podlažia sa pôvodne vstup nenachádzal. Na severnej strane múru sa pod pomerne tenkou vrstvou sutiny zistila nálezová situácia s veľkým množstvom kuchynskej keramiky, kachlíc a iných nálezov (klince a okenné sklo). Táto nálezová situácia bola prekvapivou, keďže sme tu predpokladali iba deštrukčnú vrstvu sutiny. Zistenie odpadových vrstiev na severnom nádvorí hradu Čabrad' poukazuje na to, že tuto časť hradu od druhej polovice 18. stor., čiže po presťahovaní Koháryovcov do Svätého Antona využívali už ako skládku odpadov. Výskumom v sonde 1/2015 sme sa nedostali do takej hĺbky v ktorej by sme mohli zdokumentovať pôvodnú novovekú pochôdznu úroveň. Detaily zachovaných úsekov severného múra paláca (napríklad severozápadné nárožie) jednoznačne naznačujú jeho mladší sekundárny charakter. Predpokladáme, že pôvodný palác sa nachádzal o čosi severnejšie. Mladšie datovanie (najskôr do prvej polovice 17. stor.) skúmaného múru potvrdzovali aj renesančné okenné ostenia druhotne použité pri jeho výstavbe.

V interiéri tretej brány sa v tejto sezóne pokračovalo v znižovaní sutinového zásypu. Hlavným cieľom výskumu v tomto priestore bolo zistiť základy severnej priečnej steny brány pred jej sanáciou a odľahčiť tlak na klenbu prvého podlažia brány. V interiéri tretej brány sa zrealizovali štyri sondy. Sondy 2/2015 (východná) a 3/2015 (západná) boli umiestnené pozdĺž línie interiérovej priečky s cieľom objavenia jej základov (obr. 16: 3, 4). Obe sondy mali rozmer 2,5 x 3,5 m. Ich výplň sa skladala z dvoch vrstiev pod súčasnou pochôdnou úrovňou. Horná vrstva (0,4–0,5 m) bola sutinovým zásypom deštrukcie horných klenieb s veľmi malým počtom huteľných nálezov. Pod ňou sa nachádzala tmavohnedá hlinitá vrstva, s rôznymi tenšími popolovými, maltovými alebo hlinitými vrstvičkami. Všetky tieto vrstvičky pravdepodobne pochádzajú zo svahu hradného kopca, keďže obsahujú nálezy výlučne z obdobia pred záverom 16. stor. Z tejto vrstvy, ktorá pôvodne tvorila výplň klenieb pochádzajú aj fragmenty pravekej a stredovekej keramiky, rôzne kovové nálezy a zvieracie kosti. Objavili sa tiež takmer kompletne zachované kachlice banskobystričského druhu, vrátane exemplárov s vyobrazením Panny Márie, Márie Magdalény, s uhorským erbom, s rastlinnými ornamentmi a ďalšími motívami. Kachlice pravdepodobne použili ako vhodný suchý materiál pre výplň klenby. Je pravdepodobné, že kachlice pochádzajú z pecí postavených ešte na začiatku 16. stor., možno z čias vlastníctva hradu Čabrad' ostrihomským arcibiskupom Tomášom Bakoczim. Hlinitá výplň sa skladala z dvoch základných vrstiev, ktoré boli rozdelené zachovanou podlahovou vrstvou. Pod podlahou boli nájdené nálezy z polovice 16. stor. Nad ňou sa objavilo aj niekoľko fragmentov kachlíc a glazovanej keramiky zo 17. stor. (napríklad habánske). Na dosiahnutej úrovni v hĺbke okolo 1 m od povrchu sme odkryli torzá spadnutých klenieb. Nájdené fragmenty klenby sa nechávali *in situ* pre stavebnohistorické vyhodnotenie a pre lepšie určenie chronologických vzťahov medzi priečnou stenou a pôvodnou klenbou. Najvýchodnejší úsek klenby bol po dokumentácii rozobratý s cieľom zistenia základov priečky, ale tie sa ani v hĺbke 1 m neobjavili. Pôvodná pochôdzna úroveň druhého

¹² Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-17-0063.

podlažia tretej brány sa počas výskumu v sondách 2 a 3/2015 nedosiahla. Podľa zdokumentovaných stratigrafických a nálezových situácií je pravdepodobné, že po zaklenutí dolných dvoch podlaží (prízemnia a prvého poschodia) tretej brány na začiatku 17. stor. dolnú časť pôvodnej priečnej steny rozobrali v tvarovej zhode s oblúkom klenby.

V severozápadnom a severovýchodnom rohoch tretej brány hradu Čabrad' boli umiestnené sondy 4/2015 (3 x 3,5 m) a 5/2015 (2,5 x 3,5 m). V oboch sondách sa výskum obmedzil len na odstránenie hornej premiešanej hlinitej vrstvy a začisťovanie stavebných deštrukcií (obr. 16: 5, 6). V hornej vrstve sa nachádzali predovšetkým stredoveké a novoveké nálezy. Našlo sa tiež niekoľko fragmentov keramiky zo záveru 17. a z 18. stor. vrátane črepov z habánskych nádob. Táto vrstva bezprostredne pokrývala deštrukciu spadnutých klenieb a zrejme súvisela s pôvodnou pochôdnou úrovňou tretieho podlažia tretej brány. V sonde 4/2015 sa nekompaktné torzo spadnutej klenby po zdokumentovaní odstránilo aby sa dosiahla nižšia vrstva. V nej sa objavila stavebná konštrukcia vybudovaná z červených tehál (s rozmerom cca 23 x 12,5 x 5,5 cm). Pod ňou boli rozbité kusy maltovej podlahy druhého poschodia tretej brány, ktoré spadlo spolu s klenbou.

V priestore priekopy pred južným portálom veže sa v roku 2015 preskúmal kontrolný blok (s pôdorysom 1,8 x 2,6 m a výškou 1,8 m) ponechaný medzi sondami 1 a 2 z rokov 2013 a 2014 (obr. 16: 2). Obsahoval dve vrstvy, z ktorých prvú tvorila deštrukcia južného portálu veže, a druhú z odpadové vrstvy z 18. stor. V prvej vrstve sme našli ďalšiu delovú guľu podobnú piatim objaveným už v roku 2014 a niekoľko zlomkov z červeného mramoru. Medzi nálezmi z 18. stor. v druhej vrstve boli zastúpené aj fragmenty habánskych a renesančných kachlíc, erbový prsteň pisára s monogramom P.A. a niekoľko mincí. Najmladšia z nich je z roku 1782 a objavená bola bezprostredne pod vrstvou sutiny. Ďalšími sú razby Leopolda I a Ľudovíta XIII. Medzi cenné nálezy z 18. stor. patrí tiež bronzová rukoväť vidličky, pútnická značka s obrazom P. Márie a takmer kompletne zachovaná sklená nádoba. Výsledky archeologického, stavebnohistorického a archívneho výskumu tretej brány na hrade Čabrad' v rokoch 2013–2015 boli komplexne spracované vo vedeckom článku (*Beljak a kol. 2016*).

Literatúra

Beljak a kol. 2016 – J. Beljak/P. Maliniak/M. Mordovin/M. Šimkovic: Výskum tretej (pôvodne hornej) brány hradu Čabrad' v rokoch 2013–2015. *Archaeologia historica* 41/2, 2016, 99–132.

GRABUNG AUF DER BURG ČABRAĎ. Čabradský Vrbovok (Bez. Krupina), Burg Čabrad', Vorsprungsrettungsgrabung und Grabung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, jüngere und späte Bronzezeit, Mittelalter, Neuzeit, Fortifikation, Tor. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die archäologische Grabung auf der Burg Čabrad' (Abb. 15: 1) im Jahr 2015 knüpfte auf die Grabungen aus den Jahren 2013 und 2014 (J. Beljaka und M. Mordovina im Interieur und Exterieur des dritten Tors) an. Im Objekt des dritten Tors (Abb. 15: 2) setzte man mit Entfernung des Schuttbruchs im Innenbereich und in der Vollendung der Grabung vor ihrem Eingang fort. Es wurden weitere Torsos von hinuntergefallenen Gewölben des zweiten Torstockwerks gefunden. Bei der nördlichen Mauer des nördlichen Palastes, auf dem Haupthof, wurden nur Fundamente des beschädigten Baus aufgedeckt und der auf ihn angesetzten jüngeren Zwischenwände (Abb. 11).

Bei der nördlichen Wand des nördlichen Palastes platzierte man den Schnitt 1/2015 mit dem Ziel, die erhaltene Vorderseite und den gesunden Kern des Mauerwerks vor der folgenden Sanierung festzuhalten (Abb. 16: 1). Im Innenbereich des dritten Tors realisierte man vier Schnitte. Die Schnitte 2/2015 (östlich) und 3/2015 (westlich) wurden entlang der Trennwandlinie im Innenraum platziert, mit dem Ziel ihre Fundamente aufzudecken (Abb. 16: 3, 4). Nach den dokumentierten stratigrafischen Situationen und Fundsituationen ist anzunehmen, dass nach der Einwölbung der unteren zwei Stockwerke (des Erdgeschosses und des ersten Stockwerks) des dritten Tors am Anfang des 17. Jhs., man den unteren Teil der ursprünglichen Quermauer im Einklang mit der Form des Gewölbebogens zerlegte. In den nordwestlichen und nordöstlichen Ecken des dritten Tors auf der Burg Čabrad' platzierte man die Schnitte 4/2015 (3 x 3,5 m) und 5/2015 (2,5 x 3,5 m). In beiden Schnitten begrenzte sich die Grabung nur auf die Entfernung der oberen vermischten Erdschicht und Versäuberung der Baudestruktionen (Abb. 16: 5, 6). In der oberen Schicht befinden sich vor allem mittelalterliche und neuzeitliche Funde. Man fand auch ein Paar Keramikfragmente aus dem Ende des 17. bis 18. Jhs. einschließlich Scherben von Habaner Gefäßen.

Im Graben vor dem südlichen Turmportal wurde im Jahr 2015 der Kontrollblock (mit dem Grundriss 1,8 x 2,6 m und Höhe 1,8 m) zwischen den Schnitten 1 und 2 aus den Jahren 2013 und 2014 (Abb. 16: 2) belassen. Er beinhaltete zwei Schichten – die erste bildete die Destruktion des südlichen Turmportals und die zweite

bestand aus den Abfallschichten aus dem 18. Jh. In der ersten Schicht haben wir eine weitere Kannonenkugel gefunden, die ähnlich den fünf Kannonenkugeln aus dem Jahr 2014 ist und Bruchteile vom roten Marmor. Zwischen den Funden aus dem 18. Jh., in der zweiten Schicht waren auch Fragmente von Habaner Gefäßen und Renaissancekacheln, ein Wappenring eines Schreibers mit dem Monogramm P.A. und Münzen vertreten. Die jüngste Münze stammt aus dem Jahr 1782 und sie wurde unter der Schuttschicht entdeckt. Die anderen Münzfunde sind Prägungen von Leopold I und Ludovít XIII. Zu den wertvollen Funden gehören ein Gabelgriff aus Bronze, ein kleines Medaillon mit dem Bild von der hl. Maria und ein fast komplett erhaltenes Gefäß aus Glas. Die Ergebnisse der archäologischen, bauhistorischen und der Archivforschung des dritten Tors auf der Burg Čabrad' in den Jahren 2013-2015 waren komplett in einem wissenschaftlichen Beitrag verarbeitet (*Beljak a kol. 2016*).

NÁHODNÝ NÁLEZ DŽBÁNKU S BRÁZDENÝM VPICHOM Z JARKU¹³

Noémi Beljak Pažinová – Matúš Melo

J a r o k (okr. Nitra), intravilán, Hlavná ul., parc. č. 763/2, povrchový zber/náhodný nález, keramika s brázdovým vpichom. Uloženie: Katedra archeológie FF UKF v Nitre.

Pri náhodnej obhliadke vykopaných hald hliny v intraviláne obce Jarok boli vyzbierané tri črepy z tela menšej nádoby. Jednotlivé fragmenty do seba dobre zapadali a jednoznačne išlo o čerstvé lomy. V profiloch výkopu bola jasne rozlíšiteľná postupnosť jednotlivých pôdnych vrstiev: tmavohnedá humusovitá vrstva/ornica hrubá približne 0,25 m, podornica hrúbky do 0,1 m a žltohnedé až žlté sprašové podložie. Celková hĺbka výkopu bola 1,6 m a rozloha plochy 5 m² (2 x 2,5 m). V jednotlivých profiloch však nebolo možné jednoznačne rozoznať kultúrnu vrstvu, resp. objekt, z ktorého mohla keramika pochádzať.

Z hľadiska druhu nádoby ide zrejme o menší zdobený džbánik s baňatým telom a kužeľovitým hrdlom (obr. 17). Priemer vydutia je 10 cm a zachovaná výška nádoby je 10,5 cm. Presné datovanie nálezu bolo možné na základe typickej bohatej výzdoby keramiky typu Bajč-Retz, ktorú charakterizuje technika brázdového vpichu objavujúca sa v horizonte Bajč-Retz-Křepice a spadajúca do staroeneolitického kultúrneho vývoja. Horizont ohraničuje záverečná fáza ludanickej skupiny lengyelskej kultúry a jej doznievanie sledujeme na počiatku boľarínskej skupiny badenskej kultúry. Výzdobný motív do seba vložený, koncentricky do kríža usporiadaných lomených línií brázdového vpichu, ktorý sa upína na zväzok horizontálnych línií (zachovaných päť línií) brázdového vpichu poukazuje na západoslovenský variant keramiky s brázdovým vpichom, ktorý sa v rôznych variantoch objavil napr. v Bajči, časť Vlkanovo (*Kožuchová 2005*, tab. XVII: 6; *Točík 1961*, obr. 6: 14), Mužli, časť Čenkov, poloha Vilmakert (*Kuzma 1982*, 171, obr. 99: 1); Lipovej, časť Ondrochov, poloha Homokpuszta (*Točík 1961*, obr. 12) a Bíni (*Cheben 1981*, obr. 41: 5).

Samotný nález je v obci Jarok prvým dokladom výzdobnej techniky typu Bajč-Retz. Nakoľko ide o zastavanú časť intravilánu, bude možné ďalšie nálezy získať len pri eventuálnych stavebných/zemných prácach. Zozbierané nálezy dopĺňajú bohaté praveké osídlenie v obci siahajúce od kultúry s lineárnou keramikou, cez lengyelskú kultúru a Kultúru Makó-Kosihi-Čaka až po strednú dobu bronzovú, resp. staršiu dobu železnú (vekerzugská kultúra). Tieto dejinné obdobia boli identifikované v rámci projektu archeologickej topografie katastra obce (*Beljak Pažinová/Melo 2015; Pažinová/Melo 2013*). Práve z vedľajšej parcely č. 761 pochádza náhodný nález, vyzdvihnutý počas plynofikácie obce, vyššej rekonštruovateľnej zvoncovito profilovanej nôžky (*Beljak Pažinová/Melo 2015*, obr. 9), ktorú je možné datovať na záver klasickej lengyelskej kultúry (Lengyel III). Azda práve prechodné obdobie mladšej a neskorej doby kamennej bolo najlepšie zastúpené v priestore dnešného intravilánu obce. Hoci v oboch prípadoch ide len o malé nálezové súbory, je nepopierateľné, že rozširujú naše poznatky o osídlení územia obce v praveku a do budúcnosti dávajú nádej, že pod súčasnou kultivovanou pôdou sa skrýva ešte veľa hodnotných a dôležitých nálezov.

Literatúra

- Beljak Pažinová/Melo 2015* – N. Beljak Pažinová/M. Melo: Archeologická prospekcia katastra obce Jarok. *Študijné zvesti AÚ SAV* 57, 2015, 57–78.
Cheben 1981 – I. Cheben: Druhá sezóna výskumu v Bíni. *AVANS* 1980, 1981, 88–90.

¹³ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0018/19.

- Kožuchová 2005 – M. Kožuchová: *Regionálny a chronologický vývoj keramiky s brázdovým vpichom na základe analýzy výzdoby keramiky*. Nepublikovaná diplomová práca. Katedra archeológie FF UKF, Nitra 2005.
- Pažinová/Melo 2013 – N. Pažinová/M. Melo: Archeologické doklady osídlenia katastra obce Jarok. In: P. Keresteš: *Jarok v premenách času*. Nitra 2013, 21–32.
- Točík 1961 – A. Točík: Keramika zdobená brázdovým vpichom na Slovensku. *Památky archeologické* 52, 1961, 321–344.
- Kuzma 1982 – I. Kuzma: Druhá etapa výskumu v Mužle-Čenkove. *AVANS* 1981, 1982, 171–176.

ZUFALLSFUND EINES KLEINEN KRUGES MIT FURCHENSTICHVERZIERUNG IN JAROK. Jarok (Bez. Nitra), Gemeindegebiet, Hlavná ul., Parzellennummer 763/2, Lesefunde/ Zufallsfund, Keramik mit Furnchenstichen. Deponierung der Funde: Lehrstuhl für Archäologie der Philosoph Konstantin-Universität in Nitra. Bei einer zufälligen Besichtigung der ausgegrabenen Erdhalden im Intravillan der Gemeinde Jarok, Straße Hlavná ulica auf dem Grundstück 40, Parzelle Nr. 763/2, wurden drei Scherben aus dem Körper eines geschmückten kleinen Kruges mit bauchigem Körper und kegelförmigem Hals aufgesammelt (Abb. 17; Durchmesser der Ausbauchung 10 cm; erhaltene Höhe 10, 5 cm). In den einzelnen Aushubprofilen ist es uns nicht gelungen die Kulturschicht, bzw. Objekt, aus dem diese Keramik stammen könnte zu identifizieren. Die Datierung ist anhand der typischen reichen Keramikverzierung des Typs Bajč-Retz, für die die Technik des Furchenstiches charakteristisch ist, die im Bajč-Retz Horizont erscheint. Das Verzierungsmotiv in einander gelegten, kreuzweise geordneten gebrochenen Linien des Furchenstiches, die sich an einen Bund von horizontalen Linien des Furchenstiches spannen, deutet auf eine westslowakische Keramikvariante hin, die in verschiedenen Varianten, z. B. in Bajč, Teil Vlkano (Kožuchová 2005, Tab. XVII: 6; Točík 1961, Abb. 6: 14), Mužla, Teil Čenkov, Flur Vilmakert (Kuzma 1982, 171, Abb. 99: 1); Lipová, Teil Ondrochov, Flur Homokpuszta (Točík 1961, Abb. 12) und Biňa (Cheben 1981, Abb. 41: 5) erschienen. Der Fund allein ist in der Gemeinde Jarok der erste Beleg der Verzierungstechnik des Bajč-Retz Typs. Da es sich um einen bebauten Teil des Intravillans handelt, wird es möglich sein, weitere Funde nur bei eventuellen Bau-/Ausschachtungsarbeiten zu gewinnen. Die gesammelten Funde ergänzen eine reiche urzeitliche Besiedlung (Beljak Pažinová/Melo 2015; Pažinová/Melo 2013).

REVÍZNY ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA HAVRÁNKU V LIPTOVskej SIELNICE – LIPTOVskej MARE¹⁴

Lucia B e n e d i k o v á – Miroslava Š v i h u r o v á

L i p t o v s k á S i e l n i c a (okr. Liptovský Mikuláš), poloha H a v r á n o k; doba laténska, staršia doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Revízný výskum v polohe I/Havránok v Liptovskej Sielnici – Liptovskej Mare bol zameraný na overenie stratigrafie lokality, na získanie materiálu vhodného na rádiokarbónové datovanie i na koreláciu relatívnej a absolútnej chronológie neskorohalštatského až stredolaténskeho obdobia v Liptove. Realizoval sa v rámci série terénnych aktivít v regióne (pozri príspevok Archeologické terénne výskumy v Liptove v tomto zväzku).

Výskum sa uskutočnil v juhozápadnom segmente opevnenia na Havránku, ktorý sa skúmal už v rokoch 1965–1966 sondou III (Pieta 1967, 618–620, 624–631). V roku 1965 boli doložené tri vrstvy valu a následná fáza osídlenia z včasnej doby rímskej, keď mohli byť zvyšky sídliska na hradisku opevnené drevenou palisádou na južnej a západnej strane kopca (Pieta 1971; 1996, 74). Získaný bol archeologický materiál vrátane typickej keramiky, ako aj exkluzívny archeobotanický materiál – niekoľko desiatok kilogramov zuhoľnatých rastlinných makrozvyškov, ktorý spracovala a publikovala E. Hajnalová (1993; 2001).

Cieľom akcie bolo overenie stratigrafie a vyzdvihnutie vzoriek z vrstvy zuhoľnatých rastlinných makrozvyškov, ktorá má podľa pôvodnej interpretácie patriť najstaršiemu horizontu osídlenia na lokalite (tzv. vrstva obilnín pod valom, datovaná do rámca predpúchovského stupňa – staršia až staršia stredná doba laténska; Pieta 1982, tab. XXVII: 13–27).

Po odstránení náletovej zelene sa začistil severný profil bývalej sondy III v dĺžke 4 m, do max. hĺbky 2,8 m, v ktorej bolo dosiahnuté podložie. Podarilo sa doložiť dve úrovne valového súvrstvia – mladšiu (hornú) a staršiu (dolnú), medzi ktorými sa dá definovať (stredná) vrstva planírky na zvyškoch staršieho valu (obr. 18).

¹⁴ Príspevok vznikol v rámci projektov APVV-14-0842 a VEGA 1/0399/18.

V rámci hornej vrstvy sa dajú zrejme identifikovať zvyšky osídlenia následné po mladšej fáze valu, keď mal byť kopec na západnej a južnej strane opevnený palisádou. Reprezentuje ich kamenná deštrukcia a pod ňou kultúrne súvrstvie, viditeľné na vnútornej strane (vtedy už zvyškov?) mladšieho valu (obr. 18: vrch vrstiev 4, 5, 11, 16). Z týchto vrstiev pochádza materiál zo záveru doby laténskej a zo staršej doby rímskej (obr. 19: 1, 3, 6–9, 12).

Mladšiu fázu valového súvrstvia reprezentujú zvyšky hlineného násypu, z vnútornej strany spevneného drevenou konštrukciou – zvislé hrubé koly/stĺpy, medzi nimi rošt z tenšej žrdoviny, a k nemu zvnútra priliehajúce sídliskové vrstvy (obr. 18: vrstvy 11, 16, spodok vrstvy 5?, vrstvy 6–10). Hlinený násyp je čitateľný aj na severnom profile rezu valom z roku 1965 ako masívny násyp nad čiernou vrstvou zuhoľnatených organických zvyškov. Podľa stratigrafickej situácie na tomto profile a jej interpretácie reprezentuje jednu zo starších laténskych vrstiev (staršia až začiatok strednej doby laténskej), čo sa však v reze 2015 nepotvrdilo, keďže materiál zo zmienených vrstiev, hoci málo typický, ukazuje na neskorú dobu laténsku (obr. 19: 2, 4, 5, 10, 11).

Staršiu fázu valového súvrstvia reprezentuje kamenná deštrukcia, ktorá má azda dve fázy a ktorá je čiastočne premiešaná a čiastočne prekrytá rozptýlenými zvyškami čiernej vrstvy zuhoľnatených makrozvyškov (obr. 18: vrstvy 20, 21, 21a, 22, 25). Materiál z tejto vrstvy je opäť len málo typický, dá sa rámcovo datovať do staršej až neskorej doby laténskej (tzv. predpúchovský stupeň i laténska fáza púchovskej kultúry; obr. 19: 15–22).

Strednú časť doloženej stratigrafie tvorí planírka na zvyškoch staršej časti valového súvrstvia (obr. 18: vrstvy 12–14, 17–19, 24, 25a, 26), ktorá pri výskume i pri začistení na profile javila ako žltá kompaktná vrstva rozložených pieskovcov. Materiál je pravdepodobne zo staršej až strednej doby laténskej (?; obr. 19: 13, 14).

Pre absolútnu chronológiu valového súvrstvia sa využije rádiokarbónové datovanie organických materiálov, ktoré boli systematicky odoberané z jednotlivých skúmaných kontextov a vrstiev. Zaujímavá bude aj analýza a interpretácia vrstvy zuhoľnatených organických zvyškov, kde sa zatiaľ po preplavení (v roku 2016) dali identifikovať množstvá obilnín, strukovín, rybích kostí, rybích šupín a malakofauny. Je však zrejme, že revíznym rezom valu sa podarilo zachytiť len východný okraj tejto vrstvy – čiastočne postdepozíčnými procesmi „rozvlečený“ ponad zvyšky staršieho alebo s ňou skôr súčasného (?; keďže ukončenie vrstvy spálených makrozvyškov a kamenná deštrukcia sa vzájomne rešpektujú) kamenného opevnenia. Zo stratigrafických pozorovaní je tak zrejme, že mohutná vrstva zuhoľnatených rastlinných makrozvyškov sa nenachádza výlučne pod valom, ako to bolo prezentované po výskume v rokoch 1965–1966, určite nie v celej šírke viacfázového opevnenia. V zhode s pôvodnou interpretáciou však zrejme predstavuje súčasť najstaršieho horizontu archeologických prameňov na tomto mieste Havránka, t. j. staršej fázy juhozápadnej časti valového opevnenia. Podobne, ako sa konštatuje vo výskumnej správe z výskumu v roku 1965 (Pieta 1971, 13), ani po výskume v roku 2015 si zatiaľ nevieme vysvetliť vznik a pôvodnú funkciu tejto spálenej vrstvy. Dá sa len dúfať, že pri interpretácii jej funkcie nám azda niečo napovedia paleoenvironmentálne vzorky odoberaté v roku 2015.

Záverom možno povedať, že stratigrafická situácia, zistená výskumom v roku 1965 a v roku 2015, sa javí byť pomerne komplikovaná na to, aby sa dala vysvetliť jednoduchou následnosťou jednotlivých fáz valu, budovaného na jednom mieste. Skôr sa zdá, že by mohlo ísť o opevnenia budované rôznou konštrukciou, čiastočne na seba dosadajúce, čiastočne sa navzájom rešpektujúce (resp. využívajúce pozostatky starších valových násypov v novej fáze opevnenia), no zároveň čiastočne priestorovo voči sebe posunuté (príklady takéhoto komplikovaného vývoja opevnení sa dajú sledovať v rôznych chronologických obdobiach i geografických prostrediach; porovnaj napr. oppidum Bibracte [Mont Beuvray]; *Buchenschutz/Guillaumet/Ralston* 1999; pre včasný stredovek napr. hradisko Bojná; *Pieta* 2015, obr. 7).

Literatúra

- Buchenschutz/Guillaumet/Ralston* 1999 – O. Buchenschutz/J.-P. Guillaumet/I. Ralston: *Les remparts de Bibracte. Recherches récentes sur la Porte du Rebut et le tracé des fortifications*. Collection Bibracte 3. Glux-en-Glenne 1999.
- Hajnalová 1993 – E. Hajnalová: Obilie v archeobotanických nálezoch na Slovensku. *Acta Interdisciplinaria Archaeologica* VIII. Nitra 1993.
- Hajnalová 2001 – E. Hajnalová: Ovocie a ovocinárstvo v archeobotanických nálezoch na Slovensku. *Acta Interdisciplinaria Archaeologica* X. Nitra 2001.
- Pieta 1967 – K. Pieta: Zisťovací výskum v Liptovskej Mare. *Archeologické rozhledy* 19, 1967, 618–620, 624–631.
- Pieta 1971 – K. Pieta: Liptovská Mara- Havránok. Výskum v roku 1965. *Výskumná správa AÚ SAV* č. 5458/71. Nitre. Nitra 1971. Nепublikované.

Pieta 1982 – K. Pieta: *Die Púchov-Kultur*. Nitra 1982.

Pieta 1996 – K. Pieta: *Liptovská Mara*. Včasnohistorické centrum severného Slovenska. Bratislava 1996.

Pieta 2015 – K. Pieta: Včasnostredoveké mocenské centrum Bojná – výskumy v rokoch 2007–2013. In: K. Pieta/Z. Robak (eds.): *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Fontes XX. Nitra 2015, 9–49.

REVISIONSGRABUNG AUF HAVRÁNOK IN LIPTOVSKÁ SIELNICA – LIPTOVSKÁ MARA. Liptovská Sielnica (Bez. Liptovský Mikuláš), Flur Havránok, Latènezeit, ältere römische Kaiserzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die Grabung realisierte man im südwestlichen Segment der Befestigung auf der Flur Havránok, die schon in den Jahren 1965–1966 mit dem Schnitt III erforscht wurde (*Pieta* 1967, 618–620, 624–631), wann drei Wallschichten und die folgende Besiedlungsphase aus der frühen römische Kaiserzeit belegt wurden (*Pieta* 1971; 1996, 74). Zugleich wurde archäologisches Material gewonnen, einschließlich typischer Keramik und exklusiven archäobotanischen Materials – eine geringe Menge von verkohlten pflanzlichen Makroüberresten (*Hajnalová* 1993; 2001).

Das Ziel der Aktion im Jahr 2015 war die Beglaubigung der Stratigraphie und die Entnehmung der Proben aus der Schicht der verkohlten pflanzlichen Makroüberreste, die der ursprünglichen Interpretation nach, aus dem ältesten Besiedlungshorizont auf der Flur gehören (die sog. Getreideschicht unter dem Wall aus dem sog. Vor-Púchov-Stufe der älteren bis mittleren Latènezeit; *Pieta* 1982, Tab. XXVII: 13–27). Durch die Revisionsgrabung ist es gelungen zwei Ebenen der Wallschichtenfolge zu belegen – jüngere (obere) und ältere (untere), zwischen denen es möglich ist eine (mittlere) Planierungsschicht auf den Überresten des älteren Walls zu definieren.

Im Rahmen der oberen Schicht sind möglicherweise Siedlungsreste, anschließend nach der jüngeren Wallphase zu identifizieren, wenn der Hügel auf der westlichen und südlichen Seite durch Palisaden befestigt werden sollte. Es repräsentieren sie eine steinerne Destruktion und unter ihr eine kulturelle Schichtenfolge, die auf der Innenseite sichtbar ist (damals schon Reste?) des jüngeren Walls (Abb. 18: Oberfläche der Schichten 4, 5, 11, 16) mit Material aus dem Ende der Latènezeit und späteren römische Kaiserzeit (Abb. 19: 1, 3, 6–9, 12).

Die jüngere Phase der Wallschichtenfolge repräsentieren Reste einer Erdaufschüttung, die von der Innenseite durch eine Holzkonstruktion verfestigt wurde – senkrechte grobe Pfosten/Säulen, zwischen ihnen ein Rost aus engem Langholz und von der Innenseite anliegende Siedlungsschichten (Abb. 18: Schichten 11, 16, Boden der Schicht 5?, Schichten 6–10). Wenig typisches Material deutet die späte Latènezeit an (Abb. 19: 2, 4, 5, 10, 11). Die ältere Phase der Wallschichtenfolge präsentiert eine steinerne Destruktion, die wahrscheinlich zwei Phasen hatte und die zum Teil mit einer schwarzen Schicht von verkohlten Makroüberresten vermischt ist (Abb. 18: Schichten 20, 21, 21a, 22, 25). Das Material aus dieser Schicht lässt sich ungefähr in die ältere bis späte Latènezeit (sog. Vor-Púchov-Stufe und Latènephase der Púchov-Kultur; Abb. 19: 15–22) datieren. Den Mittelteil der belegten Stratigraphie bildet eine Planierungsschicht auf den Überresten des älteren Teils der Wallschichtenfolge (Abb. 18: Schichten 12–14, 17–19, 24, 25a, 26). Das Material ist wahrscheinlich aus der älteren bis mittleren Latènezeit (Abb. 19: 13, 14).

Durch den Revisionsschnitt, der durch den Wall führt, ist es gelungen, nur den östlichen Rand dieser Schicht festzuhalten – der durch Postdepositionsprozesse über die Reste der älteren oder eher gegenwärtigen Steinbefestigung (?), denn die Erdschicht der verbrannten Makroüberresten und die Steindestruktion respektieren sich gegenseitig „verschleppt“ wurde. Es scheint, dass auch wenn sich die massive Schicht der verkohlten pflanzlichen Makroüberreste nicht ausschließlich unter dem Wall befindet, wie es bei den Forschungen in den Jahren 1965–1966 präsentiert wurde, bestimmt nicht in der ganzen Breite der mehrphasigen Befestigung, trotzdem aber stellt sie einen Bestandteil der späteren Phase des südwestlichen Teils der Wallbefestigung dar. Auch nach der Grabung im Jahr 2015 sind wir uns noch nicht im Klaren bezüglich der Entstehung und Funktion dieser verbrannten Schicht (vergl. *Pieta* 1971, 13).

Die stratigraphische Situation, die während der Grabung in den Jahren 1965 und 2015 im südwestlichen Befestigungsteil auf Havránok festgestellt wurde, zeigt sich als zu kompliziert dafür, dass man sie als einfache Schichtenfolge der einzelnen, auf einer Stelle aufgebauten, Wallphasen erklären kann. Es scheint eher, dass es sich um Befestigungen handeln könnte, die durch verschiedenartige Konstruktionen gebaut wurden, die teilweise ineinander hineinpassen, teilweise sich respektieren (bzw. nutzen Reste von alten Wallaufschüttungen in einer neuen Befestigungsphase), aber zugleich sind sie teilweise räumlich gegeneinander verschoben (wegen unterschiedlicher geographischer Umgebung und chronologischer Periode vergl. z. B. oppidum Bibracte [Mont Beuvray]; *Buchsenschutz/Guillaumet/Ralston* 1999; für das frühe Mittelalter z. B. Burganlage Bojná; *Pieta* 2015, Abb. 7).

ARCHEOLOGICKÉ TERÉNNE VÝSKUMY V LIPTOVE¹⁵

Lucia Benediková – Miroslava Švihurová – Zuzana Šimková

Revízne výskumy v Liptove na vedecké a dokumentačné účely boli zamerané na overenie stratigrafie lokalít, mocnosti kultúrnych vrstiev, na získanie materiálu vhodného na rádiokarbónové datovanie i na koreláciu relatívnej a absolútnej chronológie. Realizovali sa v rámci projektu APVV-14-0842 ako séria terénnych aktivít v regióne (pozri Demänovská Dolina a Závažná Poruba v tomto príspevku; Liptovská Sielnica – Liptovská Mara na inom mieste v tomto zväzku), ktorých spoločným cieľom bolo získanie dostatočného množstva prameňov dôležitých pre poznanie neskorohalštatského až stredolaténskeho osídlenia Liptova.

Demänovská Dolina – Liptovský Mikuláš – Ploštín (okr. Liptovský Mikuláš), poloha Demänovská hora; neskorá doba halštatská až staršia doba laténska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum na lokalite s vrcholovou kótou 1304 m n. m. sa realizoval formou prieskumu (aj pomocou detektora kovov) a troch sond s rozmermi 1 x 2 m situovaných v západnej časti vrcholového platô kopca Demänovská hora. Vrcholový areál tvorí mierne zvlnená úzka plošina, čiastočne priestorovo rozčlenená nerovnakými terénnymi stupňami, ohraničená po obvode strmými bralami. Terén je extrémne strmý najmä z južnej a juhovýchodnej strany kopca, schodnejšia je severná a západná strana, odkiaľ vedie aj prístupová cesta na vrchol.

Demänovská hora bola v 70. rokoch minulého stor. identifikovaná ako refúgium s nálezmi z neskorej doby halštatskej až začiatku staršej doby laténskej, následnými prieskumami (väčšia akcia v roku 2004, najnovšie v roku 2018) boli doložené aj izolované stopy staršieho osídlenia (azda mladšia doba halštatská; *Pieta* 1981, 53–66; 1983, 39–49; *Pieta/Benediková* 2004). Archeologickými aktivitami v minulosti bol zistený archeologický materiál, ale aj zuhoľnatené rastlinné makrozvyšky a zvieracie a ľudské kosti, z ktorých je v súčasnosti k dispozícii jedno datovanie C¹⁴ (*Pieta/Barta/Benediková, v tlači*).

Vo dvoch sondách bola objavená tenká kultúrna vrstva nachádzajúca sa bezprostredne pod trávny porastom. V sonde I sa kultúrna vrstva skúmala pod označením kontext 1, mala výrazne čierne sfarbenie, zrejme v dôsledku prítomnosti prepáleného organického materiálu, ktorý sa jednako nedal detekovať makroskopicky. Vo vrstve sa okrem črepového materiálu z doby halštatskej a laténskej (málo typický a atypický; jeden fragment sa dal určiť ako nezdobený súdkovitý hrniec; obr. 20: 1) nachádzali aj prepálené kamene a novoveký materiál, ktorý dokladá narušenie pôvodnej pravekej kultúrnej vrstvy modernými aktivitami.

V sonde II mala kultúrna vrstva o mocnosti 20 cm (kontext 1) hnedo-sivú farbu a obsahovala veľké množstvo črepov (opäť málo typických a atypických; fragment vakovitého hrnca a dna ďalšej nádoby; obr. 20: 2, 3), ktoré sa koncentrovali najmä v juhovýchodnom rohu sondy v okolí prepálených pieskovcov.

V sonde III tesne pod severnou hranou skúmaného vrcholového platô sa opäť bezprostredne pod trávny porastom objavilo mocnejšie súvrstvie (skúmané ako kontext 1 v hĺbke 0–30 cm; kontext 2 v hĺbke 30–50 cm v štrbinách medzi kameňmi; kontext 3 predstavuje koncentráciu keramiky vo východnom profile sondy), tvorené čiernou zeminou a nehomogénnou deštrukciou, zrejme zosypanou z vrcholovej plošiny, pozostávajúcou z kameňov, keramiky, malých fragmentov prepálenej mazanice a uhlíkov. Keramiku zastupujú nezdobené súdkovité, vakovité a vázovité tvary (obr. 20: 4–18), ako aj jeden fragment zdobený rytými líniami a vpichmi, zrejme z typickej amfory liptovsko-oravského regiónu v období neskorej doby halštatskej až staršej doby laténskej (obr. 20: 11). Na mazanici sa zachovali odtlačky prútoviny, svedčiacie o prítomnosti štruktúry s vypletanými stenami na lokalite. Z tejto sondy boli odobraté archeobotanické vzorky, hoci makroskopicky sa ani tu nepodarilo detekovať rastlinné makrozvyšky. Ich prítomnosť však bola dokázaná preplavovaním, čím sa získali i vzorky na rádiokarbónové datovanie. V sonde III sa našlo i pomerne veľa žulových okruhliakov (jeden bol získaný aj v sonde II), ktoré môžu súvisieť jednak s ich použitím v pôvodnej kamennej konštrukcii deštruovanej, bližšie neurčiteľnej štruktúry zosunutej po svahu, ale vzhľadom na kontext analogických nálezov z liptovských refúgií sa dá uvažovať aj o ich interpretácii ako projektívov.

¹⁵ Príspevok vznikol v rámci projektov APVV-14-0842 a VEGA 1/0399/18.

Z á v a Ź n á P o r u b a (okr. Liptovský Mikuláš), poloha K o n č i t ý v r c h; neskorá doba halštatská až staršia doba laténska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum sa realizoval formou prieskumu (aj pomocou detektora kovov) a dvoch sond s rozmermi 1 x 2 m situovaných v juhovýchodnej časti hrebeňa (a vlastne aj vrcholu) Končitého vrchu (1310 m n. m.). Práve v tejto časti polohy sa nachádza vrcholová plošina s neveľkými relatívne rovnými plochami vhodnými na krátkodobé osídlenie. Na juhozápadnej strane je plošina ukončená kolmo nadol padajúcim bralom – prístup z tejto strany je absolútne nemožný. Posledný úsek prístupovej cesty vedie zo severu a cesta z Končitého vrchu pokračuje ďalej na juhovýchod na ďalšie známe refúgium na Ľľanovskej Poludnici (1548 m n. m.).

Končitý vrch bol v 70. rokoch minulého stor. identifikovaný ako refúgium s nálezmi z neskej doby halštatskej až začiatku staršej doby laténskej (Pieta 1981, 53–66; 1983, 39–49). Archeologickými aktivitami v minulosti boli zistené stopy opevnenia, archeologický materiál, ale aj zuhoľnatené rastlinné makrozvyšky.

Vo dvoch sondách bola objavená kultúrna vrstva čiernej farby (tenká, už v hĺbke 10/15 cm bolo kamenné podložie; v obidvoch sondách označená vždy ako kontext 1; v sonde II siahala kultúrna vrstva medzi štrbinami kameňov podložiu miestami do hĺbky 34 cm – táto časť vrstvy bola skúmaná ako kontext 2), nachádzajúca sa bezprostredne pod trávny porastom, bohatá na archeologický (vykazujúci stopy prepálenia – keramika) i zuhoľnatený archeobotanický materiál. Zrná strukovín a obilnín, ktoré boli rozlíšiteľné i makroskopicky, zo vzoriek následne kompletne preplavené, budú ďalej použité na archeobotanickú analýzu i na rádiokarbónové datovanie. Keramika zo sond je, podobne ako v prípade Demänovskej hory, typická pre toto obdobie a daný typ lokalít v regióne Liptova (obr. 21). Zastupujú ju prevažne nezdobené súdkovité, vakovité a vázovité tvary. Jeden fragment súdkovitého hrnca je pod okrajom zdobený tromi krátkymi zvislými ryhami (obr. 21: 3), jeden fragment z tela (vydutia) esovito profilovaného hrnca zastupuje zlomok s veľmi abradovaným povrchom i výzdobou v podobe zväzku vodorovných obežných rýh a krátkeho zväzku zvislých rýh pod ním (obr. 21: 14). Zo sondy I pochádza fragment železnej ihly (z bližšie neurčiteľného predmetu; obr. 21: 6), zo sondy II fragment osličky (obr. 21: 12) a žulové okruhiaky (vrhacie kamene/projektily, známe aj z iných refúgií v Liptove).

Literatúra

- Pieta 1981 – K. Pieta: Refúgiá z doby halštatskej v Liptove. In: *Liptov 6. Vlastivedný zborník*. Martin – Ružomberok 1981, 53–66.
- Pieta 1983 – K. Pieta: Halštatské výšinné sídliská v Liptove. *Archeologické rozhledy* 35, 1983, 39–49.
- Pieta/Benediková 2004 – K. Pieta/L. Benediková: Demänovská Poludnica. *Výskumná správa AÚ SAV č. 15471*. Nitra 2004. Nepublikované.
- Pieta/Barta/Benediková, v tlači – K. Pieta/P. Barta/L. Benediková: The North Slovakian refuge places and the beginning of the La Tène Period in the northern part of the Western Carpathians. In: M. Karwowski/P. C. Ramsel (eds.): *Celts 2014. Proceedings of the conference*. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission. Wien.

ARCHÄOLOGISCHE FELDFORSCHUNGEN IN LIPTAU. Eine Reihe von Terrainaktivitäten realisierte man mit dem Ziel die Stratigraphie und Breite der Kulturschichten auf den Lokalitäten zu beglaubigen und geeignetes Material für die Radiokarbondatierung zu gewinnen, als auch Korrelation der relativen und absoluten Chronologie der Späthallstatt- bis Mittelhallstattzeit der Region Liptov.

Demänovská Dolina – Liptovský Mikuláš – Ploštín (Bez. Liptovský Mikuláš), Flur Demänovská hora, späte Hallstattzeit bis ältere Latènezeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Durch die Revisionsgrabung wurden Siedlungsschichten mit Spuren von Destruktion von Baustrukturen (Steine, Lehmverputz, Holzkohle, Keramik) gleich unter der nördlichen Kante des Plateaus (Schnitt III) festgestellt. In den Schnitten I und II entdeckte man eine Kulturschicht mit Keramik, archäobotanischem Material, Lehmverputz und runden Granitsteinen (Projektile und Wurfsteine). Die archäobotanischen Proben aus dem Schnitt III werden auch für die Radiokarbondatierung verwendet. Das Keramikmaterial aus der Lokalität bestätigte seine Nutzung in einem nicht näher spezifizierten Zeitabschnitt der späten Hallstattzeit bis der älteren Latènezeit (Abb. 20).

Závažná Poruba (Bez. Liptovský Mikuláš), Flur Končitý vrch, späte Hallstattzeit bis ältere Latènezeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die Revisionsgrabung in den Schnitten I und II bestätigte die Anwesenheit einer Kulturschicht mit einem starken Vorkommen von verkohlten pflanzlichen Makroüberresten (Getreide und Hülsenfrüchte), mit Keramik aus der späten Hallstattzeit – älteren Latènezeit und vereinzelt kleinen Gegenständen (eiserne Nadel, Fragment eines steinernen Wetzsteins, runde Granitsteine; Abb. 21). Die archäobotanischen Proben aus der Lokalität werden auch für die Radiokarbondatierung verwendet.

STREDOVEKÉ NÁLEZY Z RUMANOVEJ¹⁶

Mário Bielič

Rumanová (okr. Nitra), poloha Horné pole, Tomanov háj, archeologický prieskum, vrcholný stredovek, črepy. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Rumanová leží v plytkej dolinke Rumanovského potoka v juhozápadnej časti Nitrianskej pahorkatiny. Stred obce leží v nadmorskej výške 160 m, chotár má výšku 148–212 m (*Vlastivedný slovník obcí na Slovensku* 1977, 507). V katastri obce sa doposiaľ uskutočnil jeden väčší archeologický výskum v rokoch 1983–1985. Bolo skúmané pohrebisko zo staršej doby bronzovej (Veličák 1984; 1985; 1986; 2006) a niekoľko menších zberov a záchranných akcií (Fusek 1994; Nevizánsky 2003). Písomné pramene k stredovekým dejinám Rumanovej spracoval J. Hunka (2006) v rámci monografie obce. V rámci projektu Arcland sme na základe leteckých snímok uskutočnili povrchový prieskum severne od obce Rumanová.

1. Poloha Horné pole

Archeologicky zistené najstaršie stredoveké nálezy z územia Rumanovej pochádzali z práve z tejto polohy (obr. 23: 1: 1), na ktoré sa prišlo v roku 1994 pri zemných prácach v oplotenej časti miestnych viníc. G. Fusek tu uskutočnil obhliadku a získal zlomky hrncovitých nádob (sedem črepov), zdobených typickou vlnovkou, pásom vpichov, či obežných rýh (Fusek 1994, 58). Na základe získaných nálezov datoval súbor do 9.–10. stor. Povrchový zber v roku 2015 na rovnako mieste priniesol 28 zlomkov keramiky hrncovitých nádob, ktoré boli zdobené vlnovkou alebo rytými obežnými líniami. Na vnútorných okrajoch hrncovitých nádob sa nachádza presekávaná lišta. Na jednom z dien nádob sa nachádza značka v tvare štvorčeka. Po konzultácií s G. Fusekom a M. Hanuliakom¹⁷, bola táto keramika datovaná do 12. stor. (obr. 23: 2–13).

Opis materiálu zo zberu:

1. Fragment okraja hrncovitej nádoby, na vnútornej strane okraja sa nachádza presekávaná lišta, farba črepu v lome je hnedá, redukčný výpal, rozmery: hrúbka črepu: 7 mm, datovanie: 12. stor. (obr. 23: 2).

2. Fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria ryté obežné línie jednohrotým nástrojom, farba črepu v lome je hnedá, v hline je veľké množstvo minerálnych štruktúr, redukčný výpal, rozmery: hrúbka črepu: 6 mm, datovanie: 12. stor. (obr. 23: 3).

3. Fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria šikmé nechtové vrypy, farba črepu v lome je hnedá, redukčný výpal, rozmery: hrúbka črepu: 5 mm, datovanie: 12. stor. (obr. 23: 4).

4. Fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria ryté obežné línie jednohrotým nástrojom, farba črepu v lome je hnedá, v hline je veľké množstvo minerálnych štruktúr, redukčný výpal, rozmery: hrúbka črepu: 6 mm, datovanie: 12. stor. (obr. 23: 5).

5. Fragment z pliec hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria ryté obežné línie robené jednohrotým nástrojom a vlnovka robené dvojhrotým nástrojom, farba črepu v lome je hnedá, redukčný výpal, rozmery: hrúbka črepu: 10 mm, datovanie: 11.–12. stor. (obr. 23: 6).

6. Fragment okraja hrncovitej nádoby, na vnútornej strane okraja sa nachádza presekávaná lišta, farba črepu v lome je hnedá, redukčný výpal, rozmery: priemer ústia je 250 mm, hrúbka črepu: 7 mm, datovanie: 12. stor. (obr. 23: 7).

7. Fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria ryté obežné línie robené hrebeňom a vlnovka robené štvorhrotým nástrojom, farba črepu v lome je hnedá, v hline je veľké množstvo minerálnych štruktúr, redukčný výpal, rozmery: hrúbka črepu: 5 mm, datovanie: 11.–12. stor. (obr. 23: 8).

8. Fragment z dolnej časti tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria ryté obežné línie jednohrotým nástrojom, farba črepu v lome je hnedá, v hline je veľké množstvo minerálnych štruktúr, redukčný výpal, rozmery: hrúbka črepu: 4–5 mm, datovanie: 12. stor. (obr. 23: 9).

9. Fragment okraja hrncovitej nádoby, výzdobu na pleciah nádoby tvoria šikmé záseky a pod nimi ryté obežné línie jednohrotým nástrojom, v okraji sa nachádza jedna kruhová dierka s priemerom 7 mm, farba črepu v lome je hnedá, redukčný výpal, rozmery: priemer ústia. 230 mm, hrúbka črepu: 6–10 mm, datovanie: 12. stor. (obr. 23: 10).

10. Fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria ryté obežné línie robené hrebeňom a vlnovka robené štvorhrotým nástrojom, farba črepu v lome je hnedá, v hline je veľké množstvo minerálnych štruktúr, redukčný výpal, rozmery: hrúbka črepu: 5 mm, datovanie: 11.–12. stor. (obr. 23: 11).

11. Fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria ryté obežné línie robené jednohrotým nástrojom a vlnovka robené trojhrotým nástrojom, farba črepu v lome je hnedá, redukčný výpal, rozmery: hrúbka črepu: 10 mm, datovanie: 11.–12. stor. (obr. 23: 12).

12. Fragment z tela dna, na dne sa nachádza kvadratická značka, ktorá sa nedá identifikovať, farba črepu v lome je hnedá, v hline je veľké množstvo minerálnych štruktúr, redukčný výpal, rozmery: hrúbka črepu: 5–15 mm, datovanie: 12. stor. (obr. 23: 13).

¹⁶ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 02/0175/16 a 2/0124/20.

¹⁷ Moje poďakovanie za konzultáciu patrí G. Fusekovi a M. Hanuliakovi.

2. Poloha T o m a n o v h á j

Povrchový zber pokračoval severne od obce na polohe Tomanov háj (obr. 23: 1: 2). Počas zberu sme zozbierali 86 fragmentov vrcholnostredovekej keramiky, ktorá pochádza zväčša z hrncovitých nádob a pokrievok. Hrnce sú vyrábané na začínajúcom rýchlorotujúcom kruhu. Pokrievka má zvoncovitý tvar s úchytným gombíkom. Väčšina zlomkov je redukčne vypálená do sivej alebo hnedej farby. Výzdobu nádob tvoria ryté obežné línie a radielkovanie. Okraje hrncov sú gambovité, rímsovité alebo jazykovito vytiahnuté. Podobné súbory keramiky pochádzajú z Hlohovca (*Polla/Rejholec* 1961) a Trnavy (*Hoššo* 1970). Súbor z Hlohovca je datovaný do 14. stor. Súbor je na základe keramiky datovaný do druhej polovice 13. – prvej polovice 14. stor. Ide pravdepodobne o miesto zaniknutej dediny Tomanová. Obec Tomanová bola priamym predchodcom obce Rumanová ako ukázal archívny výskum J. Hunku (2006).

Opis materiálu zo zberu:

1. Fragment horného okraja hrncovitej nádoby, farba črepu v lome: sivá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 4–6 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 14).
2. Fragment horného okraja hrncovitej nádoby, farba črepu v lome: sivá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 4–5 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 15).
3. Fragment horného okraja hrncovitej nádoby, farba črepu v lome: hnedá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 4 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 16).
4. Fragment horného okraja nádoby, okraj je kyjakovito rozšírený, farba črepu v lome: sivá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 5–7 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 17).
5. Fragment horného okraja nádoby, okraj je jazykovito vytiahnutý, farba črepu v lome: hnedá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 4–6 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 18).
6. Fragment horného okraja nádoby, farba črepu v lome: sivá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 5 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 19).
7. Fragment horného okraja nádoby, farba črepu v lome: hnedá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 5 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 20).
8. Fragment horného okraja hrncovitej nádoby, farba črepu v lome: sivá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 5–6 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 21).
9. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvoria ryté obežné línie, farba črepu v lome: sivá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 3–4 mm, datovanie: 13.–14. stor. (obr. 23: 22).
10. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvoria ryté obežné línie, farba črepu v lome: sivá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 3–4 mm, datovanie: 13.–14. stor. (obr. 23: 23).
11. Fragment z tela menšej stolovej nádoby, výzdobu tvoria vodorovné radielkové vpichy, farba črepu v lome: biela, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 4 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 24).
12. Fragment z tela menšej nádoby, výzdobu tvoria vodorovné radielkové vpichy, farba črepu v lome je sivá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 4 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 25).
13. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvoria vodorovné radielkové vpichy, farba črepu v lome je sivá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 5 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 26).
14. Fragment z tela menšej nádoby, výzdobu tvoria vodorovné radielkové vpichy, farba črepu v lome sivá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 4 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 27).
15. Fragment z tela nádoby, farba črepu v lome: hnedá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 5–6 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 28).
16. Hlinená pokrievka, farba črepu v lome: hnedá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 5 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 29).
17. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvoria ryté obežné línie, farba črepu v lome: sivá, redukčný výpal, rozмеры: hrúbka črepu: 5–6 mm, datovanie: 13.–14. stor. (obr. 23: 30).
18. Fragment horného okraja hrncovitej nádoby, okraj je kyjakovito rozšírený, farba črepu v lome: sivá, redukčný výpal, rozмеры: priemer ústia: 240 mm, hrúbka črepu: 6–7 mm, datovanie: 14. stor. (obr. 23: 31).

Literatúra

- Fusek 1994 – G. Fusek: Sídľiskový nález z Rumanovej. *AVANS* 1994, 1996, 58.
- Hoššo 1970 – J. Hoššo: Nález stredovekej keramiky z Trnavy. *Musaica* 10, 23–35.
- Hunka 2006 – J. Hunka: Dejiny obce Rumanová od 12. stor. po rok 1918. Rumanová počas stredoveku. In: *Rumanová 1156–1996* (2006). Rumanová 2006, 208–211.
- Nevizánsky 2003 – G. Nevizánsky: Stredoveký sídliskový objekt z Rumanovej. *AVANS* 2002, 2003, 102, 103.
- Polla/Rejholec 1961 – B. Polla/E. Rejholec: Nález stredovekých hrnčiarских pecí v Hlohovci. *Slovenský národopis* 9. 256–269.
- Veliačik 1984 – L. Veliačik: Hroby zo staršej doby bronzovej v Rumanovej. *AVANS* 1983, 1984, 220–223.
- Veliačik 1985 – L. Veliačik: Pohrebisko únětickej kultúry v Rumanovej. *AVANS* 1984, 1985, 244–246.
- Veliačik 1986 – L. Veliačik: Výsledky výskumov v Rumanovej. *AVANS* 1985, 1986, 234–236.
- Veliačik 2006 – L. Veliačik: Rumanová. Najstaršie osídlenie regiónu. In: *Rumanová 1156–1996* (2006). Rumanová 2006, 205–207.
- Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 1977. 2. časť. Rumanová, Bratislava 1977, 507.

MITTELALTERLICHE FUNDE AUS RUMANOVÁ. Rumanová (Bez. Nitra), Flur Horné pole, Tomanov háj, archäologische Begehung, Hochmittelalter, Scherben. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die archäologische Grabung brachte neue Erkenntnisse über die mittelalterliche Besiedlung im Katastralgebiet der Gemeinde Rumanová. Während der Grabung ist es uns gelungen, eine neue mittelalterliche Lokalität zu entdecken und die Datierung der zweiten mittelalterlichen Lokalität genauer zu deuten. Auf der Flur Horné pole realisierten wir eine Oberflächenbegehung (Abb. 23: 1: 1). Die Lokalität entdeckte G. Fusek im Jahr 1995 und aufgrund einer sehr geringen Menge fragmentarischer Keramik (sieben St.) datierte er sie ins 9.–10. Jhs. (Fusek 1996, 58). Während der Grabung gewannen auch wir nur eine niedrige Anzahl von Keramikfunden (28 St.), die die Datierung anhand der Profilierung der Topfgefäße ins 12. Jhs. verschieben (Abb. 23: 2–13). Die zweite Grabung realisierten wir auf der gegenüberliegenden Flur Tomanov háj (Abb. 23: 1: 2). Wir sammelten 86 Keramikfragmente auf, die vor allem von Topfgefäßen stammen. Aufgrund der Ränder und Verzierung, können wir die Lokalität in die zweite Hälfte des 13.–14. Jhs. datieren (Abb. 23: 14–31). Während der Begehung gewannen wir auch ein Paar Tierknochen.

ZVIERACIE ZVÝŠKY Z VÝSKUMU VČASNOSTREDOVEKÉHO HRADISKA V BOJNEJ¹⁸

Zora Bielichová

B o j n á (okr. Topoľčany), poloha V a l y (Bojná I); výskum na vedecké účely; hradisko; včasný stredovek; 9.–10. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeozoologická analýza v rámci výskumnej sezóny 2015 sa primárne zamerala na taxonomické a anatomicke určenie nálezov. Zvieracie kosti a zuby pochádzajú zo sondáží a zberov v priestore východnej brány a plochy 5 vo vnútri hradiska (Pieta et al. 2020). Spolu sa analyzovalo osem vzoriek, z ktorých šesť bolo odobratých z uloženín ručne, jedna vzorka sa našla na halde a ďalšia bola dodatočne vytriedená v rámci preplavovania archeobotanických vzoriek. Archeozoologický materiál predstavoval kosti a zuby stavovcov. Vzorka 4 a 5 obsahovala aj botanický materiál (drevo, uhlík).

Po odstránení nečistôt v laboratóriu boli zvyšky identifikované makroskopicky (s využitím lupy s nízkym rozlíšením) na podklade vizuálno-komparatívnej metódy (s využitím dostupnej porovnávacej zbierky a relevantnej osteologickej literatúry). Analýza sa pridržala štandardných schém a metodických postupov v archeozoológii (napr. Reitz/Wing 1999), pričom ak to stav zachovania kostí a zubov dovoľoval, bol hodnotený vek zvierat (Silver 1969) a modifikácie súvisiace s ľudskými aktivitami (Lyman 1994) a životom na hradisku (stravovanie, porciovanie, požiar, spaľovanie odpadu a pod.). Získané dáta boli kvantifikované podľa počtu a hmotnosti nálezov. Celkovo bolo identifikovaných 26 fragmentov s hmotnosťou 178 g.

Vzhľadom na tradične nízku zachovalosť osteologických nálezov z lokality Bojná (prevahu vo vzorkách tvoria zuby veľkých stavovcov, povrch býva silne erodovaný a celistvosť elementov silne narušená; Miklíková 2009b, 149) sa podarilo taxonomicky identifikovať iba desať fragmentov, v rámci ktorých bol jednoznačne doložený iba výskyt tura domáceho (*Bos taurus*). Tomuto druhu, resp. turovitým (*Bos* sp.) patrí 9 z 10 identifikovaných nálezov, pričom prevažnú časť skeletových elementov reprezentujú zuby (tabela 1). V prípade vzorky 6 mohli patriť tomu istému jedincovi vo veku zhruba 2 až 3 roky (odhad na základe prerezávajúceho sa horného črenového zuba *dens premolaris* 3 dx.). Zvyšky získané z prepálenej vrstvy v sonde XXXV/b v priestore východnej brány teda patrili nedospelaj krave/býkovi (*subadultus*). A hoci ostatné nálezy neposkytli presnejší odhad alebo pohlavia, naznačili subadultný/adultný vek jatočných/konzumovaných turov. Chýbanie turov v nižšom veku však môže súvisieť aj s aciditou (nízkym pH) pôdy, resp. okolitých uloženín, ktoré negatívne ovplyvňujú zachovanie poréznych a krehkejších kostí nedospelých, resp. kostí menších stavovcov (absencia zástupcov mikrofauny). Z ostatných druhov domácich zvierat sa v súbore pravdepodobne objavila ovca/koza (cf. *Ovis/Capra*). Rozrušená stolička (*dens molaris superior*) bola identifikovaná rovnako ako nedospelý tur v prepálenej vrstve v sonde XXXV/b v priestore východnej brány. Vek jedinca nebolo možné odhadnúť, no veľkosť a morfológia zubu ukazuje, že mohlo ísť o dospievajúcu alebo dospelú ovcu/kozu.

Vďaka vysokej fragmentárnosti a čiastočne znečistenému povrchu zvyškov nebolo možné získať žiadne osteometrické údaje, avšak sporadicky boli zaznamenané zmeny štruktúry a prirodzenej stav-

¹⁸ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0001/18.

by kostí. K umelým modifikáciám patrí priečne rozseknuté rebro veľkého cicavca (doklad porciovania/konzumácie mäsa) identifikované v sonde XXXIV/f na ploche 5 v sektore VII-D/1c; 1d; 6b (kontext 216) v hospodárskom areáli hradiska. Vo vrstve popola v sonde XXXV/b v priestore južného krídla východnej brány boli okrem botanického materiálu (vzorka AEB č. 23) zaznamenané rôznou intenzitou spálené kosti – zuhoľnatené (čierne) fragmenty pochádzajú z dlhých kostí stredne veľkého cicavca a kalcinovaný (bielosivý) fragment patril neurčenému cicavcovi (nedá sa odlíšiť od ľudskej kosti). Mohlo ísť o cieľene alebo náhodne spálené kuchynské/potravné zvyšky.

Výsledky z výskumnej sezóny 2015 plne korešpondujú z dosiaľ získanými archeozoologickými poznatkami o včasnostredovekom hradisku v polohe Bojná I-Valy (Miklíková 2007; 2009a; 2009b; 2010). Žiaľ, žiadna z výskumných sezón zatiaľ neposkytla reprezentatívny materiál pre štúdium stravovania a chovu zvierat na hradisku. Z roku 2007 bol analyzovaný nepočetný súbor z výskumných plôch 1–3 a 5. Medzi 20 fragmentami zubov a kostí nálezov boli identifikovaní tur domáci (*Bos taurus*), ovca/koza (*Ovis/Capra*), liška (*Vulpes vulpes*) a neurčený vták (Miklíková 2007; 2009b). V rámci skúmaných kontextov boli registrované aj silne prepálené (kalcinované) kosti, avšak v prípade nálezu holennej kosti lišky mohlo ísť o recentnú prímes. V roku 2008 sa získalo 55 nálezov z plôch 1–3, 7 a z rezu valom (Miklíková 2009a). Okrem vyššie uvedených druhov boli identifikované zuby koňa (*Equus caballus*) a kosti svine domácej (*Sus domesticus*). V rámci malých prežúvavcov sa podarilo s istotou identifikovať ovcu (*Ovis aries*). Okrem dospelých a starých zvierat (kôň) boli zastúpení aj tury, ovce/kozy a svine vo veľmi nízkom (do troch mesiacov veku) alebo nedospelom veku (*juvenis/subadultus*). V tomto roku boli opäť evidované prepálené (kalcinované) kosti. Najpočetnejšia bola vzorka z rezu valom, veľmi málo kostí pochádzalo z vnútra a okolia zemnic. Z roku 2009 bolo k analýze predložených ďalších 17 nálezov, v prevažnej miere zubov tura domáceho (Miklíková 20010). Vo vzorkách neboli identifikované žiadne stopy ľudskej činnosti s výnimkou ôsmich fragmentov kostí neurčeného druhu, ktoré niesli stopy prepálenia silným žiarom (biele sfarbenie kostnej matrix).

O konzumácii prípadne chove zvierat na hradisku v polohe Valy teda chýbajú presvedčivejšie archeozoologické doklady. Dosiaľ preskúmaných 118 nálezov umožňuje bilancovať len sortiment druhov s konštatovaním, že 35,6 % z celkového počtu identifikovaných fragmentov patrí hovädzemu dobytku, 11,8 % ovce/koze, 4,2 % svini a 3,4 % koňovi. Zhruba 44 % nálezov nebolo možné identifikovať vôbec, najmä vzhľadom na obťažnú zachovalosť osteologického materiálu v degradovaných kultúrnych vrstvách a kyslejšom pôdnom prostredí. Predbežné výsledky zatiaľ indikujú vyššie počty byľinožravcov v chovnom stáde (existencia pasienkov a lokálnej živočíšnej výroby?) a vyšší podiel ich mäsa (mlieka/syrov) v stravovaní, čím by sa obyvatelia Bojnej mohli odlišovať napríklad od neďalekého hradiska v Pobedime (poloha Hradišťa a Podhradišťa), kde bol zaznamenaný vyšší podiel svine domácej v nálezoch (33,3 %; Bialeková 1988, 298, tab. 1). Načrtnuté rozdiely je preto nutné overiť analýzou materiálu z ostatných výskumných sezón.

Tabela 1. Taxonomické a anatomické určenie nálezov z roku 2015.

Zoologický taxón	Skeletový element							n
	<i>Dens molaris</i>	<i>Dens premolaris</i>	<i>Humerus</i>	<i>Costae</i>	<i>Radius</i>	<i>Tibia</i>	<i>Indet.</i>	
<i>Bos taurus</i>	4	2	–	–	–	–	–	6
cf. <i>Bos</i> sp.	1	1	–	–	–	1	–	3
cf. <i>Ovis/Capra</i>	1	–	–	–	–	–	–	1
Neurčený veľký cicavec	–	–	1	1	1	–	–	3
Neurčený stredne veľký cicavec	–	–	–	–	–	–	9	9
Neurčený cicavec	–	–	–	–	–	–	4	4
Spolu	6	3	1	1	1	1	13	26

Literatúra

- Bialeková 1988 – D. Bialeková: Potrava živočíšneho pôvodu v pobedimskej sídliskovej ekuméne v 9. storočí. *Archeologické rozhledy* 40, 1988, 296–305.
- Lyman 1994 – R. L. Lyman: *Vertebrate Taphonomy*. Cambridge 1994.

- Miklíková 2007 – Z. Miklíková: Bojná I-Valy 2007. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 16354*. Nitra 2007. Nepublikované.
- Miklíková 2009a – Z. Miklíková: Bojná I-Valy 2008. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 16748*. Nitra 2009. Nepublikované.
- Miklíková 2009b – Z. Miklíková: Analýza malých archeofaunálnych súborov z rokov 2006 a 2007. *AVANS 2007, 2009*, 143–146.
- Miklíková 2010 – Z. Miklíková: Bojná I-Valy 2009. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 17 102*. Nitra 2010. Nepublikované.
- Pieta et al. 2020 – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2015. *AVANS 2015, 2020*, 119–123, 200–204.
- Reitz/Wing 1999 – E. J. Reitz/E. S. Wing: *Zooarchaeology*. Cambridge 1999.
- Silver 1969 – I. A. Silver: The ageing of domestic animals. In: D. R. Brothwell/E. S. Higgs (eds.): *Science in archaeology: a survey of progress and research, 2nd edition*. New York 1969, 250–268.

ANIMAL REMAINS FROM THE EARLY MEDIEVAL HILLFORT IN BOJNÁ. Bojná (Topoľčany District), site Bojná I-Valy, scientific purpose research, hillfort, Early Middle Ages, 9th–10th century A.D. Deposition of finds: Institute of Archaeology of Slovak Academy of Sciences, Nitra. The archaeozoological analysis focused on the taxonomic and anatomic identification of animal remains from the early medieval hillfort site Bojná I-Valy. The excavation season in 2015 (Pieta et al. 2020) revealed small and badly preserved assemblage of animal teeth and bones that originate from several trenches within the Eastern Gate and habitation area 5 inside the fortification. Altogether eight samples including one sorted out from the archaeobotanical flotation sample have been analysed. We identified 26 fragments with total weight of 178 g that represented cattle or bovid (NISP = 9) and most probably also sheep/goat (NISP = 1). Most of the skeletal elements preserved represented teeth (table 1), that in case of sample 6 might represent one individual of age 2–3 years (*subadultus*). Other specific age or sex data were not recorded due to bad preservation of specimens. Modifications observed comprise cut-off rib of a large mammal and calcined (white) bone fragments of a middle-sized mammal(s). It has been argued that new findings fully correspond with available archaeozoological knowledge (Miklíková 2007; 2009a; 2009b; 2010). To date, the study of 118 specimens approved the representation of cattle, caprines, pig and horse, with a predominance of cattle (35.6 % of NISP) and caprines (11.8 %). Yet surprisingly low percentage of pig remains (4.2 %) have alternative explanations – state of archaeozoological research or a food/husbandry preferences. Both need to be attested by further research of animal remains from the site as well as other settlements from the early medieval agglomeration in Bojná.

ARCHEOZOOLOGICKÝ VÝSKUM SÍDLISKA A POHREBISKA Z DOBY ŽELEZNEJ V DEVÍNE¹⁹

Zora Bieličová

Bratislava, časť Devín (okr. Bratislava IV), poloha Záhrady, záchranný výskum; sídlisko, pohrebisko; mladšia doba halštatská; neskorá doba laténska. Uloženie: Archeologická Agentúra, Nitra.

Archeologický výskum v katastri obce Devín, poloha Záhrady bol vyvolaný stavebnou činnosťou súvisiacou s výstavbou nových rodinných domov (projekt Záhrady – Devín). Uskutočnil sa v zimných mesiacoch na prelome rokov 2014 a 2015 a realizovala ho Archeologická agentúra v Nitre pod vedením F. Žáka Matyasowszkeho (Žák Matyasowszky a kol. 2020). Lokalita sa nachádza na svahu s juhozápadnou orientáciou v nadmorskej výške 142–185 m a v minulosti bola využívaná ako vinohrad. V roku 2014 tu bolo preskúmaných 82 objektov v sektore A s rozlohou 1 ha a v tejto sezóne 16 objektov v sektore 22RD s rozlohou 0,965 ha. Zaznamenaná stratigrafia objektov a predbežná analýza artefaktov umožňuje časové zaradenie sídliskových a hrobových celkov do dvoch horizontov doby železnej – mladšej doby halštatskej a neskoršej doby laténskej (Žák Matyasowszky a kol. 2020).

Kosti zvierat boli identifikované v 34 objektoch, z nich situovaných v sektore A bolo 27, v sektore 22RD zvyšných sedem. Spolu bolo analyzovaných 111 archeozoologických vzoriek – v sektore A 93 a v sektore 22RD 18. Získaný materiál pozostáva zo zvieracích kostí, zubov, škrupín vaječ a rybích šupín. Archeozoologické vzorkovanie prebiehalo dvoma spôsobmi – ručne (57 vzoriek) a preplavovaním/triedením ťažkej frakcie archeobotanických vzoriek (54 vzoriek). Ručným zberom sa získalo celkovo 335 fragmen-

¹⁹ Príspevok vznikol v rámci projektov APVV-15-0491 a VEGA 1/0399/18.

tov s hmotnosťou 13 376,7 g a preplavovaním 817 fragmentov s hmotnosťou 336,4 g. Celkovo teda súbor zahŕňa 1151 nálezov s hmotnosťou 13,7 kg. Väčšia časť materiálu reprezentuje halštatskú fázu osídlenia lokality – sem radíme celkovo 619 nálezov s hmotnosťou 4,9 kg. Z laténskych objektov pochádza 518 nálezov s hmotnosťou 8,5 kg a z chronologicky neurčeného objektu zvyšných 14 nálezov s hmotnosťou 0,2 kg.

Najviac materiálu pochádza z preskúmaných chát (63,3 %; tabeľa 1), relatívne veľkú skupinu tvoria nálezy zo žiarových hrobov (24,5 %). Ostatné typy objektov predstavujú zostávajúce množstvo (12,2 %). Z hľadiska hmotnosti, tvorí najväčší podiel materiál z chát (45,9 %) a zásobných, resp. odpadových jám (36,6 %). Nálezy zo žiarových hrobov predstavujú len 2 % z celkovej hmotnosti. Vysoké je zastúpenie rybích šupín, ktoré boli zaevidované v chatách 48, 54, 74, 81 a 84, 86 a 88. Vaječné škrupiny sa objavili v chatách 48, 54 a 74.

Tabeľa 1. Počet (NISP) a hmotnosť (WISP, v gramoch) nálezov v typoch objektov.

Typ objektu	Počet		Hmotnosť (g)	
	NISP	% NISP	WISP	% WISP
Chata	729	63,3	6289,5	45,9
Zásobná jama	76	6,6	3201,1	23,3
Zásobná/odpadová jama	20	1,7	1819,9	13,3
Neurčený objekt	28	2,4	1498,6	10,9
Hospodársky objekt	9	0,8	589,6	4,3
Hrob žiarový	282	24,5	296,8	2,2
Odpadová jama	2	0,2	16,0	0,1
Pec	5	0,4	0,3	0,0
Spolu	1151	100,0	13 711,8	100,0

Odborné posúdenie nálezov bolo zamerané na zber primárnych a sekundárnych dát a dokumentáciu nálezov. Databáza údajov obsahuje pre každý fragment informácie o stave zachovania, celistvosti, anatomickej a taxonomickej identifikácii, odhad pohlavia a veku jedinca, morfometrické dáta a modifikácie (patologické, intencionálne a pod.). Materiál bol analyzovaný v rámci štandardných archeozoologických postupov a metód, pričom vybrané nálezy boli postúpené na ďalšie doplnkové analýzy (izotopy uhlíka, dusíka, stroncia, DNA, ZooMS). Taxonomická identifikácia rybích kostí a šupín ako aj vaječných škrupín nie je zatiaľ definitívne ukončená a výsledky všetkých skúmaní budú prezentované v rámci pripravovanej monografie či formou ostatných vedeckých výstupov. Táto správa približuje iba základné výsledky taxonomickej analýzy, s prihliadnutím na chronologické zaradenie nálezov a ich rituálny (pohrebisko) či profánny kontext (sídliisko).

Kosti z mladohalštatského a neskorolátenského sídliska

V sídliskových objektoch (NISP = 855) bol zaznamenaný pomerne široký sortiment druhov (tabeľa 2). Domáce zvieratá sú zastúpené šiestimi druhmi – tur (*Bos taurus*), ovca (*Ovis aries*), koza (*Capra hircus*), sviňa (*Sus domesticus*), pes (*Canis familiaris*) a kôň (*Equus caballus*). Divo žijúce druhy reprezentuje pratur (*Bos primigenius*), jeleň (*Cervus elaphus*), srnec (*Capreolus capreolus*), diviak (*Sus scrofa*), bobor (*Castor fiber*) a vydra (*Lutra lutra*). Niektoré nálezy bolo možné zaradiť len do širších taxonomických kategórií ako tur (*Bos* sp.), sviňa (*Sus* sp.) a kôň (*Equus* sp.). Zo sídliskových objektov pochádzajú aj bližšie neidentifikované malé hlodavce (Rodentia), no ich súvekosť s ostatnými nálezmi je otázna.

Z rýb boli predbežne identifikované dva druhy – sumec (*Silurus glanis*) a kapor (*Cyprinus carpio*), no sortiment sa zrejme rozšíri po ukončení ichtyologickej analýzy. Pravidelný výskyt rybích kostí a šupín v objektoch poukazuje na dôležitú úlohu rybolovu v strave miestnej komunity, čo dozaista súvisí aj s lokalizáciou sídliska v tesnej blízkosti Dunaja a Moravy. To, že sa zvyšky rýb kumulovali v chatách a žiarových hroboch, môže byť spôsobené metodikou vzorkovania objektov (prednostne chaty). Napríklad použitiu adekvátnych terénnych techník (preplavovanie) v súbore absentujú kosti vtákov. Túto taxonomickú skupinu reprezentujú len nálezy vaječných škrupín a jedna pravdepodobne vtáčia kosť. Taxonomická identifikácia pomocou chemických analýz (ZooMS) zatiaľ naznačuje, že dva vybrané

fragmenty škrupín z halštatskej chaty patrili zrejme husiam. Naznačuje to aj hrúbka škrupín, ktorá pre-sahuje rozpätie hodnôt uvádzané pre kurovité vtáky (0,499 a 0,567 mm) skôr zapadajú do variačného rozpätia husí, resp. podčelade Anserinae (Serjeantson 2009, 174, tab. 7.2). Škrupiny vajec pochádzajú vý-lučne z chát – halštatských (48, 54) i latenských (74, 81), čo zrejme súvisí s miestom spracovania, prípravy a konzumácie potravín alebo, tak ako v prípade rýb, s preferovaním archeobotanického vzorkovania výplne chát a žiarových hrobov na skúmanej lokalite. Sortiment živočíšnych taxónov dopĺňajú neurčené druhy obojživelníkov zo žiarového hrobu 70 a chaty 48. Pri tomto druhu nález, podobne ako u hľodav-cov, treba počítať s možnosťou intrúzie.

Z porovnania sortimentu zvierat v rámci jednotlivých fáz osídlenia lokality vyplývajú isté rozdiely. V halštatských sídliskových objektoch absentujú pozostatky psa, koňa a ovce. U divých druhov sleduje-me rozšírený sortiment v laténe – objavuje sa srnec a vydra. Výsledky tiež indikujú zmeny v relatívnom zastúpení domácich cicavcov a rýb v čase. Z hľadiska počtu nálezov vykazujú halštatské sídliskové ob-jekty prevahu divých druhov zvierat (spolu 24,1 %) nad domácimi (7,5 %). Rozdiel tvorí 16,6 %. V halštatskej fáze prevažujú kosti rýb (15,8 %), zatiaľ čo podiel kostí divých (8,3 %) a domácich (7,5 %) cicavcov je temer vyrovnaný. Sídliskové objekty z doby laténskej vykazujú naopak miernu prevahu domácich zvierat (15,2 %), hoci divé druhy sú zastúpené stále relatívne vysoko (spolu 13 %). Najnižší podiel majú ryby (5,1 %) a divé cicavce sú zastúpené podobným množstvom kostí ako v halštate (7,9 %). Z hľadiska počtu kostí vybraných skupín zvierat teda registrujeme v dobe laténskej nárast domácich zvierat o 7,7 % a pokles množstva rýb o 10,7 %.

Chronologické porovnanie počtu kostí domácich druhov je založené na veľmi nízkom počte nálezov. Kosti tura dominujú v oboch chronologických fázach. Ak zohľadníme len nálezy určené do druhu (*Bos taurus*, *Ovis/Capra*, *Sus domesticus*), výsledky naznačujú výrazný nárast podielu kostí ovce/kozy v latén-skom období. Ak sú do tohto porovnania zarátané aj nálezy určené do rodu (aj *Bos* sp., *Sus* sp., *Ovis/Capra/Capreolus*) rozdiely v podiele kostí oviec/kôz nie sú natoľko signifikantné. Dalo by sa to teda interpreto-vať tak, že okrem hovädzieho mäsa sa v dobe laténskej konzumovalo viac ovčieho/kozieho ako bravčo-vého mäsa a v dobe halštatskej bol podiel (mäsa) oviec/kôz a sviň skôr vyrovnaný.

Tabela 2. Počet nálezov (NISP) a sortiment zvierat v sídliskových objektoch (Ha – halštát; Lt – latén; * – z toho paroh).

Živočíšny taxón		NISP				% NISP
		Ha	Lt	Ha/Lt	Spolu	
Tur	<i>Bos taurus</i>	13	21	2	36	4,1
Koza	<i>Capra hircus</i>	2	–	2	4	0,5
Ovca	<i>Ovis aries</i>	–	1	1	2	0,2
Ovca/koza	<i>Ovis/Capra</i>	2	15	2	19	2,2
Sviňa	<i>Sus domesticus</i>	1	7	2	10	1,2
Kôň	<i>Equus caballus</i>	–	2	–	2	0,2
Pes	<i>Canis familiaris</i>	–	1	–	1	0,1
Domáce cicavce spolu		18	47	9	74	8,5
Pratur	<i>Bos primigenius</i>	1	1	–	2	0,2
Pratur/zubor	<i>Bos/Bison</i>	–	1	–	1	0,1
Jeleň	<i>Cervus elaphus</i>	15 (*4)	24 (*4)	23 (*6)	62 (*14)	7,1 (*1,6)
Srnec	<i>Capreolus capreolus</i>	–	1	–	1	0,1
Diviak	<i>Sus scrofa</i>	1	2	–	3	0,3
Bobor	<i>Castor fiber</i>	2	1	3	6	0,7
Vydra	<i>Lutra lutra</i>	–	1	–	1	0,1
Divé cicavce spolu		19 (*4)	31 (*4)	26 (*6)	76 (*14)	8,8 (*1,6)
Kôň/osol	<i>Equus</i> sp.	–	3	–	3	0,3
Tur/jeleň	<i>Bos /Cervus</i>	4	12	–	16	1,8
Tur/pratur/zubor	<i>Bos/Bison</i>	3	9	1	13	1,5
Tur/pratur	<i>Bos</i> sp.	–	4	–	4	0,5
Sviňa domáca/divá	<i>Sus</i> sp.	7	4	2	13	1,5
Malý prežúvavec	<i>O/C/Capreolus</i>	4	7	–	11	1,3
Domáce/divé cicavce spolu		18	39	3	60	6,9

Kapor divý	<i>Cyprinus carpio</i>	3	–	–	3	0,3
Sumec veľký	<i>Silurus glanis</i>	–	–	1	1	0,1
Neurčená ryba	Pisces indet.	110	169		279	32,1
Ryby spolu		113	169	1	283	32,6
Neurčený malý hlodavec	Rodentia indet.	3	7	–	10	1,2
Neurčený veľký cicavec	Mammalia indet.	28	31	3	62	7,1
Neurčený veľký párnokopytník	Artiodactyla indet.		4	2	6	0,7
Neurčený stredne veľký cicavec	Mammalia indet.	14	16	8	38	4,4
Neurčený stredne veľký kopytník	Artiodactyla indet.	2	2	1	5	0,6
Neurčený cicavec	Mammalia indet.	34	54	2	90	10,4
Neurčený vták	Aves indet.	14	3	–	17	2,0
Neurčený obojživelník	Amphibia indet.	1	–	–	1	0,1
Neurčené druhy spolu		96	117	16	229	26,4
Neurčená kosť	Indet.	63	84	–	147	16,9
SPOLU		327	487	55	869 (*14)	100,0

Kosti z mladohalštatského pohrebiska

Sortiment identifikovaných druhov zvierat v dvoch hrobových jamách bol limitovaný (tabela 3). Spolu bolo identifikovaných 282 fragmentov. Z výplne nádob uložených v hrobách pochádzajú kosti rýb, ovce/kozy a ošípanej. Ostatné taxóny boli identifikované vo vzorkách pochádzajúcich z výplní hrobových jam. V nádobe 3 v hrobe 70 sa našli dve kosti z hlavy ryby/rýb. V hrobovej výplni sme však identifikovali aj iné elementy kostry rýb – rebrá a stavce. Nepodarilo sa ich zatiaľ druhovo určiť, no nazdávame sa že patrili kaprovitým rybám z čeľade *Cyprinidae*. Na rozdiel od chát sa v hrobách nenašli šupiny rýb, čo by mohli naznačovať, že pred uložením do nádoby boli odstránené a teda že do hrobu boli vkladané upravené pokrmové z rýb. Z výplne tohto hrobu pochádza aj kompletný *humerus* a deväť rebier svine (*Sus* sp.) vo vekovej kategórii *neonatus*, t. j. mláďaťa vo veku pár dní. Početné kalcinované úlomky kostí z nádoby 1 sa zatiaľ nepodarilo identifikovať. Ich bielosivé sfarbenie však poukazuje na vysoký žiar a dokonalé prepálenie. Nedá sa vylúčiť, že ide o ľudské pozostatky. V nádobe 2 sa objavili iba kosti hlodavca – *radius*, *ulna* a *vertebrae* patriace jedincovi veľkosti myši domácej. Je viac ako pravdepodobné, že ide o neskoršiu intrúziu, nesúvisiacu s hrobovou výbavou pochovaného.

Tabela 3. Počet nálezov (NISP) a sortiment zvierat v žiarových hrobách.

Živočíšny taxón	Hrob 70				Hrob 71					NISP
	nádoba 1	nádoba 2	nádoba 3	výplň	nádoba 1	nádoba 3	nádoba 4	nádoba 5	výplň	
Tur domáci	–	–	–	–	–	–	–	–	2	2
Ovca/koza	–	–	–	–	1	–	–	–	–	1
Sviňa domáca/divá	–	–	–	10	1	–	–	–	7	18
Tur/jeleň	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1
Jeleň	–	–	–	–	–	–	–	–	2	2
Neurčená ryba	–	–	2	66	–	36	–	–	2	106
Neurčený obojživelník	–	–	–	1	–	–	–	–	–	1
Neurčený malý hlodavec	–	12	–	6	7	–	1	–	–	26
Neurčená (kosť)	61	–	–	–	49	–	2	13	–	125
Spolu	61	12	2	83	58	36	3	13	14	282

Sortiment nálezov z hrobu 71 je o čosi bohatší. V nádobe 1 sa okrem kalcinovaných úlomkov patriacich človeku alebo zvieratu našli dve nespálené členkové kosti. Jedna patrila ovce/koze a jedna nedospalej svini. V nádobe sa okrem toho nachádzala aj časť kostry hlodavca, azda veľkosti sysľa, zrejme intruzívneho charakteru. V nádobe 3 sa našli nespálené rebrá a stavce rýb. Z nádoby 4 pochádza jeden nespálený stavec neidentifikovaného malého hlodavca a dva nespálené fragmenty (kosť). V nádobe 5 sa

opäť nachádzali kalcinované úlomky kostí bez možnosti identifikácie. Odlíšenie človeka a zvieratá nie je v tomto prípade možné. Z výplne hrobu pochádzajú výlučne nespálené kosti – členkové kosti (*tali*) tura, svine a jeleňa, temer celé jabĺčko (*patella*) a časť sedacej kosti (*pelvis*) veľkého kopytníka (*Bos/Cervus*). Vo výplni sa našla aj časť kostry plodu ošípanej – pravý *humerus*, *tibia*, *fibula*, *femur* a intencionalne preseknuté dve rebrá ošípanej v staršom, no stále nie dospelom veku (*juvenis/subadultus?*). Celý sortiment výplne hrobu 71 dopĺňajú dve nespálené rebrá pravdepodobne z ryby väčších rozmerov.

Parohovina so stopami ľudskej činnosti

Okrem stôp po jatočnom a kuchynskom spracovaní sa v sídliskovom materiáli relatívne často (NISP = 25) objavuje odpad zo spracovania parohoviny jeleňa lesného (*Cervus elaphus*). Ide o časti vetvy parožia s jedno- alebo obojstranne zrezaným(i) koncom/koncami. Jeden fragment bol opracovaný do tvaru doštičky, ostatné majú nepravidelné tvary, odstránenú perlovinu a vyhladený povrch. Výrobný odpad ukazuje na spracovanie zhodov, t. j. suroviny zozbieranej v lese, ale aj parožia z ulovených zvierat (zachované s časťou lebky). Konečný výrobok predstavuje iba parohová bočnica zubadla zdobená vpísanými kružnicami (Žák Matyasowszky a kol. 2020, 223, obr. 81: 5). „Remeselný“ odpad sa kumuloval v halštatských chatách 30 (dva exempláre, ďalej ex.) a 54 (tri ex.), pravdepodobne laténskej zásobne jame 68 (štyri ex.) a bližšie nedatovanej jame 75 (12 ex.). Fragmenty parohoviny sa ojedinele našli aj v ďalších sídliskových jamách z doby laténskej (40, 83, 91) a halštatskej (87). Parohovina sa v niektorých objektoch vyskytla spolu s nálezmi rohových výbežkov tura a kozy, ktoré mohli poskytovať rohovinu.

Literatúra

Serjeantson 2009 – D. Serjeantson: *Birds*. Cambridge Manuals in Archaeology. Cambridge 2009.

Žák Matyasowszky a kol. 2020 – F. Žák Matyasowszky/L. Chmelo/B. Šebesta/M. Šútor: Záchranný výskum v katastri Bratislava-Devín. *AVANS* 2015, 2020, 144–146, 223, 224.

ARCHAEOZOOLOGICAL RESEARCH AT THE IRON AGE SETTLEMENT AND CEMETERY IN DEVÍN. Bratislava, Devín (District Bratislava IV), location Záhrady, rescue excavation, settlement, cemetery, Late Hallstatt Period, Late La Tène period. Deposit: Archaeological Agency, Nitra. The archaeological excavation at Devín-Záhrady has been undertaken by Archaeological Agency (Nitra) during the winter months at the turn of 2014 and 2015. Altogether 98 features of an area of nearly two hectares have been explored and preliminary dated to the Late Hallstatt and Late La Tène period. This report aims to present basic taxonomic data from the analysis of 111 archaeozoological samples revealed from 34 features. Collected material, represented by animal bones and teeth, fish scales and bird eggshells, was retrieved by hand (NISP = 335; WISP = 13376.7 g) and by sorting of hard residues from archaeobotanical flotation (NISP = 817; WISP = 336.4 g). The bigger portion of analysed material originates from the dwellings and cremation graves of the earlier Hallstatt phase of the sites's occupation (table 1).

The settlement remains (NISP = 855) consisted of relatively large spectrum of species (table 2). It includes cattle (*Bos taurus*), sheep (*Ovis aries*), goat (*Capra hircus*), pig (*Sus domesticus*), dog (*Canis familiaris*), horse (*Equus caballus*), aurochs (*Bos primigenius*), red deer (*Cervus elaphus*), roe deer (*Capreolus capreolus*), wild boar (*Sus scrofa*), beaver (*Castor fiber*) and otter (*Lutra lutra*). Among fish remains, catfish (*Silurus glanis*) and carp (*Cyprinus carpio*) were identified yet. Indeterminate scales were accumulated in huts, but bones of fish regularly occurred in other settlement and cemetery features too. Except single questionable find, no bird bone was identified in spite of sensitive retrieval techniques for microfauna (flotation). Similar to fish scales, eggshells comes exclusively from huts (feature 48, 54, 74, 81) which indicates food preparation and/or consumption. The thickness (0.499; 0.567 mm) of selected eggshell fragments from Hallstatt hut 54 and its taxonomic determination (ZooMS, BioArch, University of York) suggest the exploitation of (wild?) geese (subfamily Anserinae) and no chicken rearing during the earlier phase of occupation.

Animals' assortment shows that sheep, dog, horse, roe deer and otter remains occur only in the La Tène features. Concerning relative representation of bone remains and its chronological changes, a significantly higher percentage of fish (15,8 % versus 5,1 % of NISP excluding scales, eggshells and antlers) and slight predominance of wild over domestic mammals (8,3 % versus 7,5 %) was observed during the Hallstatt period. On the other hand, there was clear predominance of domestic mammals during the La Tène period. Within the group of three most important domestic mammals, bones of cattle prevail during both periods. A slightly higher percentage of caprines (La Tène) or pig/boar (Hallstatt) bones was registered in settlement features.

Total of 282 remains from Hallstatt cremation graves provided remains of caprines, pig, fish and deer (table 3). However, just the first three species were present within the jar infills. The unidentified small rodent

bones (of *Mus* and *Citellus* size) should be considered as intrusions. The jar number 3 of grave 70 revealed two cranial fish bones and the same grave infill contained other elements of fish – vertebrae and ribs. No fish scales were identified in the graves. The infills of both graves also included elements of immature pigs (one neonatal individual in the grave 70 and one neonatal and one juvenile/subadult pig in the grave 71). Some bones were calcined and indistinguishable from human remains. The absence of fish scales and presence of cut marks on pig elements (ribs) suggest that pork and fish meat portion were offered in this context as a part of a dish.

The settlement refuse involved a number of worked specimens (NISP = 25). Except single elaborated object representing a decorated horse bit side plate, these finds belong to the waste of (domestic) crafting of red deer antlers/sheds.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V BOJNICIACH²⁰

Pavol Bobek

B o j n i c e (okr. Prievidza), intravilán, vstupný areál Zoo Bojnice, sídlisko, záchranný výskum, novovek, 17.–19. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V čase od novembra 2014 do mája 2015 uskutočnil AÚ SAV Nitra v priestore vstupného areálu ZOO Bojnice záchranný archeologický výskum, vyvolaný rekonštrukciou a dobudovaním vstupného areálu. Výskum bol realizovaný v priebehu stavebných prác a obmedzoval sa na archeologický dohľad a preskúvanie strojových výkopov. Počas výskumu boli na viacerých plochách zachytené pozostatky novovekých architektur. Potvrdil sa priebeh a zachovanie základovej časti mestského opevnenia (a) v jeho severozápadnom nároží a čiastočne sa podarilo odkryť aj základy doposiaľ neznámej stavby (b), ktorá kopíruje toto nárožie.

Podľa zistení z výskum a terénnych pozorovaní bola táto plocha v nedávnej minulosti viackrát čiastočne odkrytá. Tieto zásahy spôsobili silnú fragmentáciu architektur a pravdepodobne sa významne podieľali na minimálnej prítomnosti archeologických nálezov. Z lokality pochádza z viacerých miest v okolí opevnenia celkom pätnásť kusov črepov, trinásť kusov fragmentov zvieracích kostí a zubov, štyri kusy železných drobných predmetov a fragment kachlice. Všetky nálezy možno datovať do novoveku.

a) Mestské opevnenie (obr. 22: A) prebieha v predpokladanej línii múru súčasného vstupu do ZOO Bojnice (obr. 22: K). Počas výskumu sa odkryla časť základového muriva do maximálnej hĺbky 1,14 m. Murivo dosahuje v hornej časti, na úrovni dnešného terénu, šírku 0,9–1,2 m, zhodnú s ďalším pokračovaním mestského opevnenia. V hĺbke okolo 1 m dosahuje šírku 1,2–1,6 m. Podľa zistenej situácie sa dá predpokladať jeho väčšie zahĺbenie a kontinuálny priebeh pod súčasným upraveným vstupom do ZOO Bojnice. Múr dnešného vstupu tvorí murivo nadstavané na základové murivo opevnenia, resp. ide pôvodné opevnenie s architektonickými úpravami v podobe vybúraných otvorov a hrubej vrstvy omietky. Vzhľadom k uvedenému je možno túto časť muriva datovať zhodne s ostatným priebehom opevnenia do obdobia okolo roku 1663 s neskoršími prestavbami, poslednými pravdepodobne počas 20. stor.

b) Stavba situovaná na severozápadnom nároží (obr. 22) kopíruje múr mestského opevnenia. Vo všetkých zachytených úsekoch malo murivo priemernú hrúbku 0,6 m. Počas výskumu bola odkrytá vnútorná priečka (obr. 22: B) a čiastočne aj podpivničená časť stavby s dlažbou tvorenou naplocho kladenými tehliami (obr. 22: C). Vydláždená časť pôvodne tvorila miestnosť s veľkosťou 4,8 x 2,2 m s omietnutými stenami. Fragmenty nadzemného muriva zostali zachované po búraní budovy Zooškoly a čiastočne lícovali jej základové murivo (obr. 22: H, CH, I). Menšie fragmenty murív sa odkryli vo viacerých výkopoch v okolí mestského opevnenia (obr. 22: E, F, G, J, L, M). V západnej časti odkrytej plochy boli architektúry bezprostredne pri múre opevnenia zničené počas výstavby Zooškoly. Severne od spomínanej stavby bola v profile zachytená kanalizácia vybudovaná z tehál (obr. 22: D).

Pôdorys tejto budovy sa objavuje na mapách a plánoch z prvých dvoch dekád 20. stor. a 40. rokov 20. stor. Počas výskumu bolo zistené, že táto stavba nebola vo všetkých častiach pripojená k hradnému múru, ako to uvádzajú staršie mapy a plány, ale minimálne vo východnej časti bola k nemu pristavaná. Bližšie informácie o dobe výstavby alebo funkcii sa v literatúre nespomínajú a ani zistenia z výskumu neumožňujú bezpečne identifikovať jej účel. Na mape J. Huberta z rokov 1909–1912 je v blízkosti

²⁰ Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-16-0441.

zachytenej architektúry označenie „Istalló“ (z maď.), teda stajňa/maštal, bez bližšieho určenia, ku ktorej stavbe sa toto označenie vzťahuje. Datovanie je možné ohraničiť výstavbou kamenného mestského opevnenia v druhej polovici 17. stor. a druhou polovicou 19. stor.

RETTUNGSGRABUNG IN BOJNICE. Bojnice (Bez. Prievidza), Intravillan, Eingangsareal des ZOOS Bojnice, Siedlung, Rettungsgrabung, Neuzeit, 17.–19. Jh. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Im Laufe der Rettungsgrabung in den Jahren 2014 und 2015, im Eingangsareal des ZOOS Bojnice, wurde ein Fundamentteil der Stadtbefestigung und Fundamentfragmente eines unbekannten Baus aufgedeckt. Die Mauer der Stadtbefestigung verläuft in der vorausgesetzten Mauerlinie des gegenwärtigen Zoo-Eingangs in Bojnice. Das aufgedeckte Fundamentmauerwerk des Baus mit unbekannter Funktion blieb fragmentarisch erhalten. Es bilden ihn eine innere Trennwand und Umfangsmauerfragmente. Im östlichen Bereich wurde ein Kellerteil mit einem Boden aus Ziegelsteinen und verputzten Wänden aufgedeckt. Die Mauer der Stadtbefestigung wird ins Jahr 1663 datiert. Das Gebäude mit unbekannter Funktion stammt aus der Zeit zwischen der zweiten Hälfte des 17. und zweiten Hälfte des 19. Jhs. Aus der Lokalität stammt unzähliges archäologisches Material, das in die Neuzeit datiert wird.

POLYKULTÚRNE SÍDLISKO V NIŽNEJ²¹

Pavol Bobek – Klaudia Daňová – Jozef Elgyütt

N i ž n á (okr. Piešťany), poloha D o l n é v ý s a d y, záchranný výskum, sídlisko, stredná doba bronzová, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V priebehu záchranného výskumu, ktorý súvisel so stavbou „Súbor energetických stavieb pre ES Veľké Kostolany“ sa v trase líniovej stavby južne od obce Nižná podarilo preskúmať tri objekty. Lokalita sa rozprestiera na juhozápadnom svahu miernej vyvýšeniny nad potokom Výtok v nadmorskej výške 183 m. Objekty boli preskúmané len čiastočne, nakoľko sa nachádzali v bezprostrednej blízkosti asfaltovej komunikácie.

Opis objektov:

Všetky objekty boli zachytené tesne pod ornitou, ktorá dosahovala hrúbku maximálne 40 cm.

Objekt 1 (obr. 24: 1, 3) má v profile misovitý tvar so šírkou 2,1 m a hĺbkou 1 m. Výplň objektu tvorila tmavá hlina. Do strednej doby bronzovej možno datovať fragment amfory v podobe zrezaného okraja a mierne prehnutého valcovitého hrdla (obr. 24: 4), ako aj fragment odsadeného nasadenia hrdla (obr. 24: 6). S týmto datovaním korešponduje zlomok s pretláčanou plastickou lištou z nasadenia hrdla zásobnice (obr. 24: 5). Drobný zlomok so stopami plytkého zvislého žliabkovania (obr. 24: 7) naznačuje datovanie do záveru strednej doby bronzovej v stupni BC2. Vo výplni bolo aj väčšie množstvo mazanice sústredenej do stredu vrchnej časti zásypu objektu.

Objekt 2 má misovitý tvar so šírkou cca 1,8 m a hĺbkou cca 0,8 m. Výplň tvorila tmavá hlina s drobnými kúskami mazanice rozptýlenými v celej výplni. Z objektu pochádzajú iba atypické črepy a mazanica, datované rámcovo do doby bronzovej.

Objekt 3 bol pravdepodobne kruhového alebo oválneho tvaru so šírkou cca 1 m a hĺbkou cca 0,9 m. Výplň objektu 3 bola výrazne do červena prepálená, s výraznou popolovitou vrstvou na dne (obr. 24: 2). Prepálené boli aj steny objektu, na základe čoho bol objekt identifikovaný ako pozostatok pece. Z výplne okrem železného klinca a fragmentov mazanice pochádza aj niekoľko črepov. Pre časové zaradenie objektu je pomerne jednoznačný nález fragmentu hrnca s rímsovitým okrajom a výzdobou tvorenou nepravidelnými vlnkami v hornej časti tela, datovaný do 12.–13. stor. (obr. 24: 8).

Zo zberu na lokalite pochádza nález fragmentu okraja hrnca s lievikovite roztvoreným hrdlom (obr. 24: 13), objavujúci sa už od staršej doby bronzovej. Široké datovanie v rámci doby bronzovej má aj fragment zrezaného okraja (obr. 24: 10), črep zdobený zvislým ryhovaním (obr. 24: 11) alebo keramické koliesko (obr. 24: 14). Do začiatku strednej alebo včasnej fázy mladšej doby bronzovej patria zlomky zdobené výraznou plastickou lištou (obr. 24: 12). Pomerne jednoznačne patrí do náplne stredodunajskej mohylovej kultúry fragment hornej časti tela amfory s uškami typicky umiestnenými pod nasadením hrdla (obr. 24: 9). Zo zberu pochádza aj nález masívneho uška s glazúrou, datovaný rámcovo do novoveku. Na základe uvedených nálezov tak možno na lokalite počítať s osídlením v strednej dobe bronzovej alebo včasnej fázy mladšej doby bronzovej, vrcholnom stredoveku a v novoveku.

²¹ Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-16-0441.

POLYKULTURELLE SIEDLUNG IN NIŽNÁ. Nižná (Bez. Piešťany), Flur Dolné výsady, Rettungsgrabung, Siedlung, mittlere Bronzezeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Während der Rettungsgrabung auf der Strecke des Linienbaus südlich von der Gemeinde Nižná, wurden teilweise drei Siedlungsobjekte erforscht. Das Objekt 1 ist aufgrund der Keramik in das Ende der mittleren Bronzezeit (Abb. 24: 4–7) zu datieren. Das Objekt 2 beinhaltete nur atypisches Scherbenmaterial, wahrscheinlich aus der Bronzezeit. Das Objekt 3 stellt Überreste aus dem 12.–13. Jh. (Abb. 24: 8). Aus dem Ackerboden stammen neuzeitliche Funde.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V SEREDI²²

Kludia Daňová

S e r e ď (okr. Galanta), poloha N o v ý M a j e r, záchranný archeologický výskum, sídlisko, sťahovanie národov, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum bol vyvolaný investičnou výstavbou v priemyselnom parku v Seredi. Išlo o Logistickú halu Areál 312, Lidl v katastrálnom území mesta. Samotný výskum trval od začiatku marca až po prvú polovicu októbra 2015. Plošný výskum bol však sústredený v mesiacoch apríl a máj 2015. Zvyšné práce súviseli s líniovými stavbami. Predmetom výskumu bola stavba dvoch hál a infraštruktúry. Metodiku archeologického výskumu určil Krajský pamiatkový úrad Trnava. Tá spočívala niekoľkých etapách. Prvou etapou bol terénny prieskum na vytýčenej ploche pred samotnou výstavbou. V tejto fáze sa na ploche nepodarilo zachytiť žiadne archeologické nálezy. Druhou etapou malo byť zisťovanie výskytu nálezových situácií pomocou sondáže na ploche staveniska. Vzhľadom na skutočnosť, že plocha mala byť odhumusovaná sme túto fázu vynechali. Pri odhumusovaní sme opäť neidentifikovali žiadne nálezy ani situácie, ktoré by napovedali na prítomnosť archeologickej lokality. Pod halou (najväčšia stavba) sa už terén neznižoval ale naopak po odstránení ornice sa začalo s navázaním. Tento priestor bol teda stavebníkovi odovzdaný. Iná situácia bola pri výstavbe parkoviska a administratívnej budovy. Tu sa terén ešte znižoval. Pri znižovaní sme identifikovali v juhozápadnej časti staveniska prvý objekt. Následne sme dali celý priestor dočistiť a o cca 15–30 cm znížiť. Podložie v tejto časti bolo sprašové, miestami až pieskové. Severným a východným smerom od koncentrácie objektov terén klesal a s ním aj výskyt objektov. Podložie v severozápadnej časti bolo ílovité. Podložie v juhovýchodnej časti bolo sprašové miestami ešte pieskové. Najlepšie sa zachovali objekty v juhozápadnej časti. Boli hlbšie a skoncentrované na menšom priestore. Severnejšie s klesajúcim terénom boli objekty plytšie – išlo prakticky len o dná jám, v ktorých sa nachádzalo veľmi málo materiálu. Celkovo sa podarilo zachytiť 75 archeologických objektov a situácií.

Vzhľadom na veľmi málo materiálu sa väčšinu objektov datovať nepodarilo. Niekoľko objektov však poskytlo materiálnu náplň, ktorá pomohla upresniť zaradenie sídliska. K najčastejším nálezom patrila keramika. Predmety dennej potreby sa nachádzali skôr sporadicky. K najkrajším nálezom patrili koráliky, ktoré sa však nachádzali ojedinele, kostený hrebeň, časť železnej spony a niekoľko praslenov. Významnejšie nálezy sa spájajú s obytnými objektami 4 a 12. V oboch prípadoch ich môžeme zaradiť do sťahovania národov. Obytné objekty mali oválny tvar s kolovými jamami po obvode a strede objektu. Na lokalite sme zachytili aj jeden hrobový celok (objekt 3). Jama sa rysovala od povrchu ako tmavý oválny flak. Nad dnom sme identifikovali zvyšky po dreve. Išlo pravdepodobne o časť rakvy, prípadne podložky. V hrobe sa však telo nenachádzalo. V priestore rakvy sme zachytili len jediný ľudský zub. V hrobovej jame mimo rakvy ležal korálik.

Výplň viacerých objektov tvorila mazanica. Na základe otláčkov, ktoré sa nachádzali na väčších kusoch môžeme predpokladať, že išlo o sekundárne kusy pochádzajúce zrejme z nejakých konštrukcií, ktoré sa do objektov dostali ako odpad po prestavbách. Takýmto príkladom sú zásobné jamy 15 a 58. V niektorých objektoch sa objavila aj rímska provincionálna keramika. K mimoriadne zaujímavým objektom patrí pec – objekt 1. Ide o superpozíciu troch objektov. Najmladším z nich je pec obsahujúca keramiku, tzv. pražského typu.

Tento príspevok má čitateľa informovať o novej lokalite. Výsledky výskumu neboli dosiaľ spracované do podoby komplexného vedeckého výstupu.

Na záver je však nutné podotknúť, že časť skúmanej lokality bola zničená ešte v minulosti. Z literatúry máme poznatky, ktoré hovoria o znižovaní terénu v tejto časti (nachádzame sa v blízkosti lokality Mačianske vršky, ktorých pôvodný terén prevyšoval okolie o cca 10 m). Rozsiahla ťažba piesku zrejme

²² Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0156/14.

zasiahla aj tento priestor, ktorý bol následne po odťažení znova rekultivovaný a dohumusovaný. To by vysvetľovalo aj fakt, že na povrchu sme ani po čiastočnom odhumusovaní nenašli žiadne archeologické nálezy. Rovnako koncentrácia nálezov v jednej časti plochy naznačuje, že sídliská v tejto časti sa nachádzali na temenách pieskových dún. V čase realizácie výskumu bol na príjazdovej ceste od Veľkej Mače smerom k Novému Majeru ďalší výskum. Išlo o výskum realizovaný firmou PAMARCH. Vo výkopoch popri ceste a ani priamo v odhumusovanom páse pre cestu sa rovnako nálezové situácie nenachádzali. Prítomnosť potoka a rekultivácia pôdy ako aj budovanie melioračných kanálov v tomto priestore, zrejme tiež prispelo k ničeniu lokality. Na ploche v západnej časti sme zachytili hneď niekoľko kanálov – technických vodných diel dokladajúcich rozsiahlu stavebnú činnosť.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN SEREĎ. Sereď (Bez. Galanta), Flur Nový Majer, Vorsprungsrettungsgrabung, Siedlung, Völkerwanderung, Frühmittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die archäologische Grabung war durch einen Investitionsbau im Industriepark in Sereď hervorgerufen, konkret ging es um eine Logistikhalle – Areal 312, Lidl im Katastralgebiet der Stadt. Die ganze Grabung dauerte ab Anfang März, bis in die zweite Oktober-Hälfte 2015. Durch die Grabung ist es gelungen 75 archäologische Objekte und Situationen festzuhalten, die sich im südwestlichen Teil der Baustelle konzentrierten. Es handelte sich um verschiedene Typen von Objekten. Zu den wichtigsten gehören zwei Wohnbauten – Nr. 4 und 12, die in die Zeit der Völkerwanderung datiert werden. Sie hatten eine ovale Form mit Pfostengruben im Umfangsbereich. Außer Siedlungsobjekten entdeckte man auch ein Grab (Objekt 3). Die Grube zeichnete sich von der Oberfläche als dunklerer ovaler Fleck. Über dem Boden identifizierten wir Holzreste. Es handelte sich wahrscheinlich um Teile eines Sarges, beziehungsweise eine Unterlage. Im Grab befand sich aber kein Körper, nur im Raum des Sarges wurde ein menschlicher Zahn gefunden. In der Grabgrube, außerhalb des Sarges, lag eine Perle. Zu den außergewöhnlichen Objekten gehört ein Ofen – das Objekt 1. Es handelt sich hierbei um eine Superposition von drei Objekten. Das älteste von ihnen ist ein Ofen, der Keramik des sog. Prager Typs beinhaltete. Zum Schluss muss man erwähnen, dass ein Teil der erforschten Lokalität in der Vergangenheit zerstört wurde. Aus der Literatur ist bekannt, dass es in dieser Umgebung zu einer Terrainsenkung kam (wir befinden uns in der Nähe der Lokalität Mačianske vršky, wo das ursprüngliche Terrain die Umgebung um cca 10 cm überragte). Die umfangreiche Sandförderung griff offensichtlich auch in diesen Bereich hinein, der anschließend nach der Förderung wieder rekultiviert und mit Humus bereichert wurde.

VÝSKUM POLYKULTÚRNEHO SÍDLISKA NA TRIBLAVINE²³

Klaudia Daňová – Gertrúda Brezinová

Bernolákovo (okr. Senec), polohy Obora, Šakoň, záchranný archeologický výskum, sídlisko, staršia doba bronzová, staršia a mladšia doba železná, doba rímska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum bol vyvolaný výstavbou cestnej infraštruktúry „Diaľnica D1 Bratislava – Trnava, križovatka Triblavina“. Výskum bol realizovaný od 18. 6. 2015 – 23. 11. 2015 (*Březinová/Daňová/Ölvecký 2016*). Dotknutá plocha sa nachádza juhovýchodne od Malých Karpát, severovýchodne od Bratislavy na diaľnici D1 smerujúcej do Trnavy. Archeologický výskum a samotná stavba leží v katastrálnom území Bernolákova a nachádza sa na polohách Obora a Šakoň. Polohy rozdeľuje tok Čiernej vody. Už v prípravnej fáze projektu výstavby sa predpokladal výskyt archeologických lokalít v trase stavby. Z dejín bádania vieme, že poloha Obora bola významným sídliskom kalendenberskej kultúry, ktoré bolo skúmané v rokoch 1972–1975 L. Zacharom a najmä E. Studeníkovou (1981, 37, 38). výskumom sa vtedy podarilo preskúmať až 143 objektov z tohto obdobia. Okrem sídliskových nálezov pochádzajúcich z uvedenej polohy aj hrobové celky zo staršej doby bronzovej, staršej doby železnej a dva slovanské hroby. Celkový obraz o osídlení doplnia výskum M. Pichlerovej (1967, 29), ktorá identifikovala v polohe Obora 13 halštatských mohýl. Práve výskum E. Studeníkovej sa nachádzal priamo v trase stavby. To bol aj jeden z predpokladov, že bude možné identifikovať ďalšie objekty, prípadne určiť hranicu sídliska zo staršej doby železnej.

Výskum bol realizovaný podľa metodického usmernenia Krajského pamiatkového úradu v Bratislave. V prvej etape, ešte pred samotnou výstavbou, sa urobila povrchová prospekcia. Druhá etapa výsku-

²³ Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA 2/0156/14 a 2/0001/18.

mu pozostávala zo sledovania odstraňovania povrchovej humóznej vrstvy (ornica) a zisťovania prítomnosti archeologických objektov, či nálezov. Tretia etapa mala byť podmienená výsledkami terénneho prieskumu z prvej a druhej etapy archeologického výskumu. Nakoľko investor uskutočňoval skrývku ornice postupne, bolo nutné realizovať druhú a tretie etapu súčasne.

Po odhumusovaní sa pod orničnou vrstvou nachádzalo ílovito-piesčité miestami štrkové podložie ako aj spraš, a spraš premiešaná pieskom. Počas druhej etapy pri skrývke ornice sa ukázali tri miesta s pozitívnym zistením archeologických objektov v polohe Obora a objekty boli zistené aj na polohe Šakoň. Poloha Obora bola pracovne rozdelená na tri časti – Obora 1–3. Dôvodom bolo súčasné skúmanie relatívne vzdialených (Obora 3 na opačnej strane D1) plôch s pozitívnym zistením. Na polohách Obora 2 a 3, ktoré sa nachádzali v bezprostrednej blízkosti diaľnice, sme sa počas výskumu stretli s viacerými problémami. Po odhumusovaní objekty na ploche rýchlo vysychali. Strácali farbu a splývali s okolitým prostredím. Napriek neustálemu kropeniu ako aj snahe o čo najrýchlejšiu dokumentáciu sa stalo, že niektoré malé kolové jamy úplne zanikli ešte pred vybratím. Stihli sme ich len nafotiť a zamerať. Vzhľadom na veterné počasie, ktoré nás sprevádzalo počas celého výskumu, sme nemohli použiť ani prikrývanie fóliou a to z dôvodu nebezpečenstva jej odviať na diaľnicu. Napriek týmto prekážkam sa podarilo zachytiť, preskúmať a zdokumentovať 308 archeologických objektov patriacich do viacerých historických etáp.

Obora 1 (obr. 25: 1: 1, 2)

Išlo o úsek stavby, ktorý sa nachádzal južne od diaľnice D1 pod temenom sprašovej duny v bezprostrednej blízkosti potoka Čierna voda. Na tejto polohe bolo zachytených a zdokumentovaných celovo 75 archeologických objektov rôzneho druhu – obytné stavby, zásobnicové jamy, kolové jamy a sídliskové objekty neznámeho účelu. Dná niektorých objektov boli zapustené až do štrkového podložja, kde už presakovala spodná voda. Osídlenie tohto priestoru bolo viacfázové, zachytené boli objekty zo stredoveku, ale aj zo záveru mladšej doby železnej (obr. 25: 2). Osídlenie pokračovalo smerom na východ, kde stúpalo na temeno pieskovej duny. Niektoré objekty boli porušené mladšími zásahmi. V juhozápadnej časti tejto polohy bol identifikovaný rad kolových jám bez časového a kultúrneho zaradenia. Na základe superpozícií uvedených jám z ostatných polôh vieme s istotou povedať, že sústava jám je mladšia ako doba laténska. Predpokladáme však, že ide až o novovekú záležitosť.

Obora 2 (obr. 25: 1: 3, 4)

Plocha sa nachádzala južne od diaľnice D1 na temene sprašovej duny. Na tejto polohe bolo zachytených a zdokumentovaných celovo 151 archeologických objektov. Išlo o obytné stavby, výrobné objekty, zásobnicové jamy, pece a predpecné jamy, kolové jamy a sídliskové objekty neznámeho účelu. Na ploche bol preskúmaný aj jeden kostrový hrob. Jedinec ležal v natiahnutej polohe na chrbte. V hrobe nebol nájdený datovací materiál. Predbežne boli objekty skúmané v tejto polohe datované do obdobia stredoveku 13.–14. stor. Toto datovanie bolo potvrdené aj L. Kubišovou, ktorá odobrala vzorky z objektu 70A a 127A na magnetiku (obr. 25: 3). Niekoľko objektov ako aj hrobový celok sa však nachádzali južnejšie od hlavnej plochy. Na tomto mieste chcel pôvodne investor otvoriť jamu na ťažbu spraše, ktorá by slúžila ako podklad pod cestu (podobne sa postupovalo aj pri výstavbe cesty z Trnavy do Bratislavy v 70-tich rokoch). Keďže statik zámer zamietol v odhumusovaní tejto plochy sme už nepokračovali.

Obora 3 (obr. 25: 1: 5–7)

Plocha sa nachádzala severne od diaľnice D1, v páse pri diaľnici a ku kruhovému objazdu plánovanému na rozhraní katastrov Bernolákova a Chorvátskeho Grobu. Súčasťou stavby bola aj prístupová komunikácia, ktorá viedla od asphaltovej cesty Bernolákovo-Chorvátsky Grob až na stavenisko. Táto poloha bola špecifická tým, že v minulosti bola časť už preskúmaná. Výskumom v roku 2015 sa podarilo zachytiť a zdokumentovať ešte 35 (jeden objekt 36 sa nepodarilo zdokumentovať) archeologických objektov rôzneho druhu – obytné stavby (obr. 25: 4), výrobné objekty?, skladové priestory, kolové jamy a sídliskové objekty neznámeho účelu. Objekty boli predbežne datované do staršej doby železnej. Popri veľkom množstve keramiky a predmetov sme zachytili aj niekoľko veľmi dôležitých terénnych situácií – pri obytných stavbách. Napríklad kumuláciu veľkých pravdepodobne obytných, či výrobných objektov 18, 23, 25 a 26 (Daňová 2017). V prípade objektu 18 ide dokonca o superpozíciu dvoch „obytných stavieb“.

Šakoň (obr. 25: 1: 8)

Skúmaná poloha sa nachádzala južne od diaľnice D1 za potokom Čierna voda. Plocha sa tiahla až po starú bratislavskú cestu zo Senca do Bratislavy. Zachytených a zdokumentovaných bolo celkovo 47 archeologických objektov rôzneho druhu – obytné stavby, výrobné objekty?, skladové priestory, kolové jamy a sídliskové objekty neznámeho účelu. Osídlenie pokračovalo východným a zrejme aj západný smerom popri potoku. Na základe keramických nálezov ako aj kovových predmetov (spôn) môžeme objekty na tejto polohe datovať do obdobia záveru doby laténskej a do doby rímskej (obr. 25: 5). Aj na tejto polohe sme zachytili niekoľko superpozícií. Jednou z nich je aj rad kolov, ktorý pretínal jeden objekt predbežne datovaný do doby rímskej. Vzdialenosť jednotlivých kolov bola cca 1,4 m. Výplň ale aj tvar kolových jam sa výrazne líšil od zostávajúcich objektov, preto predpokladáme, že ide o iné obdobie, žiaľ na základe niekoľkých keramických nálezov, ktoré pochádzajú z výplne, nie je možné uvedený rad kolových jam datovať. Podobné zoskupenia boli identifikované aj na polohách Obora 1 a 3.

Počas výskumu sme zistili aj ďalšie dôležité informácie dotýkajúce sa absencie osídlenia v niektorých častiach, čo môžeme vysvetliť aj zničením lokality počas výstavby diaľnice D1, kedy sa udiali veľké transfery zeminy najmä z časti severne od diaľnice, kde dodnes stojí pozostatok po pôvodnej výške terénu v podobe „kopca-mohyly“. Tá demonštruje aké obrovské množstvo spráše bolo použité pri výstavbe násypu pod diaľnicou D1 pri vyrovnávaní terénu. Zároveň sme zistili, že časť spráše bola použitá na vyrovnávanie nerovností po ťažbe spráše, čím sa čiastočne prekrylo pôvodné osídlenie sprášových dún. Uvedenú skutočnosť sme zistili na polohe Obora 3, kde niekoľko objektov boli zistených úplnou náhodou. Po odhumusovaní zostala začistená žltá spráš. Kontrolným rezom popri telese diaľnice sme zachytili niekoľko objektov prekrytých vrstvou spráše. V uvedenom mieste sme urobili niekoľko ďalších kontrolných rezov ale ďalšie objekty sme už nezachytili. Výskum je momentálne v štádiu vedeckého spracovania a podrobnejšie údaje budú publikované v samostatnej monografii.

Literatúra

- Březinová/Daňová/Ölvecký 2016 – G. Březinová/K. Daňová/R. Ölvecký: Bernolákovo – Triblavina-Obora 1-3, Šakoň. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 19106. Nitra 2016.
- Daňová 2017 – K. Daňová: Predbežné výsledky výskumu halštatskej osady v Bernolákove. In: *Sedem decínií Petra Romsauera*. Studia Historica Nitriensia 2017/Supplementum – mimoriadne číslo časopisu venované životnému jubileu prof. Petra Romsauera, 2017, 357–369.
- Pichlerová 1967 – M. Pichlerová: K otázke geografického vymedzenia oblasti východoalpských kniežacích mohýl na strednom dunaji. *Sborník Slovenského národného múzea* 61, História 17, 1967, 3–39.
- Studeníková 1981 – E. Studeníková: Správa o záchrannom výskume halštatských sídlisk v Chorvátskom Grobe a Ivanke pri Dunaji. *Archeologické rozhledy* 33, 1981, 37–44.

GRABUNG AUF DER POLYKULTURELLEN SIEDLUNG IN TRIBLAVINA. Bernolákovo (Bez. Senec), Flur Obora, Šakoň, Vorsprungsrettungsgrabung, Siedlung, ältere Bronzezeit, ältere und jüngere Eisenzeit, römische Kaiserzeit, Mittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die archäologische Grabung wurde durch den Bau der Verkehrsinfrastruktur „Autobahn D1 Bratislava – Trnava, Kreuzung Triblavina“ hervorgerufen. Die Grabung realisierte man im Zeitraum vom 18. 6. 2015 – 23. 11. 2015 (Březinová/Daňová/Ölvecký 2016). Die erforschte Fläche befindet sich südöstlich von den Kleinen Karpaten, nordöstlich von Bratislava auf der Autobahn D1 Richtung Trnava. Die archäologische Grabung und der alleinige Bau liegt auf dem Katastralgebiet von Bernolákovo und befindet sich auf den Fundstellen Obora und Šakoň, die trennt der Bach Čierna voda.

Nach der Humusentfernung befand sich unter dem Ackerboden ein lehm-sandiger Untergrund, an manchen Stellen Schotter, so wie Löß mit Sand. Während der zweiten Phase, bei der Entfernung der Ackerkrumme zeigten sich drei positive Stellen mit archäologischen Objekten auf der Flur Obora, wobei man Objekte auch auf der Flur Šakoň festgestellt hat. Die Flur Obora wurde in drei Arbeitsbereiche geteilt – Obora 1–3. Der Grund dafür war, dass es sich um die Forschung von relativ weit entfernten (Obora 3 auf der anderen Seite der D1) Flächen gleichzeitig handelte.

Obora 1 (Abb. 25: 1: 1, 2)

Auf dieser Flur wurden insgesamt 75 verschiedenartige archäologische Objekte festgehalten und dokumentiert – Wohnbauten, Vorratsgruben, Pfostengruben und Siedlungsobjekte mit unbekanntem Zweck. Die Besiedlung dieses Bereiches war mehrphasig, festgestellt wurden Objekte aus dem Mittelalter, aber auch Ende der Latènezeit.

Obora 2 (Abb. 25: 1: 3, 4)

Die Fläche befindet sich südlich von der Autobahn D1 auf dem Gipfel einer Lössdüne. Insgesamt dokumentierte man auf dieser Flur 151 archäologische Objekte. Es handelt sich um Wohnbauten, Herstellungsgruben, Vorratsgruben, Öfen und Vorofengruben, Pfostengruben und Siedlungsobjekte mit unbekanntem Zweck. An der Fundstelle wurde auch ein Skelettgrab erforscht. Im Grab befand sich kein Datierungsmaterial. Vorläufig erforschte man die Objekte auf dieser Lage, wobei man sie ins Mittelalter (13.-14. Jh.) datiert hat. Diese Datierung bestätigte auch L. Kubišová, die Proben aus dem Objekt 70A und 127A für eine geomagnetische Messung entnommen hat.

Obora 3 (Abb. 25: 1: 5–7)

Die Fundstelle befindet sich nördlich von der Autobahn D1, im Streifen bei der Autobahn zum Kreisweg, der auf der Grenze der Katastralgebiete von Bernolákovo und Chorvátsky Grob liegt. Durch die Grabung im Jahr 2015 hielt man noch 35 verschiedene archäologische Objekte fest, die man zugleich auch dokumentierte (ein Objekt – Objekt 36, ist es nicht gelungen zu dokumentieren) – Wohnbauten, Herstellungsobjekte?, Lagerräume, Pfostengruben und Siedlungsobjekte mit unbekanntem Zweck. Die Objekte wurden vorläufig in die ältere Eisenzeit datiert. Neben einer großen Menge von Keramik und Gegenständen haben wir auch einige sehr wichtige Terrainsituationen festgehalten – bei den Wohnbauten. Zum Beispiel die Kumulation von großen wahrscheinlich Wohn- oder Produktionsobjekten 18, 23, 25 und 26 (*Daňová 2017*). Im Falle des Objekts 18 handelt es sich sogar um eine Superposition von zwei „Wohnbauten“.

Šakoň (Abb. 25: 1: 8)

Die erforschte Fläche befindet sich südlich von der Autobahn D1, hinter dem Bach Čierna voda. Die Fläche zog sich bis zur alten Bratislava-Straße aus Senec nach Bratislava. Festgehalten und dokumentiert wurden insgesamt 47 verschiedene archäologische Objekte – Wohnbauten, Produktionsobjekte(?), Lagerräume, Pfostengruben und Siedlungsobjekte mit unbekanntem Zweck. Der Verlauf der Besiedlung setzte in die östliche und offensichtlich auch in die westliche Richtung neben dem Bach fort. Anhand der Keramikfunde und eisernen Gegenständen (Fibeln) sind diese Objekte auf dieser Lage in die Abschlussphase der Latènezeit und römische Kaiserzeit zu datieren.

VÝSKUM V INTERIÉRI PODTATRANSKÉHO MÚZEA V POPRADE²⁴

Peter F e c k o – Marián S o j á k

P o p r a d (okr. Poprad), Podtatranské múzeum v Poprade, priestor átria a expozície hrobky z Popradu-Matejoviec, archeologický výskum, stredovek (náhodný nález črepu z 15. stor.?), novovek (koniec 19. až začiatok 20. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

V budove uvedeného múzea sa vykonal archeologický výskum, ktorý súvisel s prípravou expozície kniežacej hrobky z Popradu, časti Matejovce. Priamo z priestoru uvedenej kultúrnej inštitúcie dosiaľ nepochádzali žiadne archeologické nálezy. Dôvodom môže byť skutočnosť, že sledovaná poloha leží na terase Popradu, ktorá bola v minulosti intenzívne zaplavovaná, a preto nevhodná na založenie sídliska. Vo všeobecnosti však mesto Poprad s jeho mestskými časťami je bohaté na archeologické lokality i ojedinelé nálezy (*Novotná 1998; Soják 2006*, tu ďalšia lit.).

Budova múzea je solitérny novoklasicistický objekt postavený v roku 1886. Za národnú kultúrnu pamiatku bola vyhlásená v roku 1963. Je situovaná na západnom okraji historického jadra (obr. 26: 1). Objekt je dvojpodlažný, sčasti podpivničený, zastrešený sústavou valbových striech. Ďalšie stavebné úpravy, ktoré znamenali najmä rozšírenie objektu, sa uskutočnili v rokoch 1907, 1926, v 60. rokoch 20. stor. a v rokoch 1978–1986. V roku 2009 sa ukončila rekonštrukcia prístavby múzea. Metodika realizácie výskumu sa prispôbila rozhodnutiu KPÚ v Prešove (č. PO-10/2995-04/9671/Mx zo dňa 03. 12. 2010) a priebehu výkopových prác, ako aj záverom vstupnej komisie so zástupcom KPÚ Prešov – pracovisko Levoča (G. Lukáč).

Spolu sa odkryli tri archeologické sondy (I–III/15; obr. 27: 1). Z nich sa v sonde I a II doložili štyri objekty. V sonde I ide o objekt 1 (studňu) a 4 (žľab), v sonde II objekt 2 a 3 (žľaby).

Sonda I/15

Sonda bola situovaná v mieste expozície kniežacej hrobky z Popradu-Matejoviec, v 1. nadzemnom podlaží, v miestnosti dodatočne pristavanej k najstaršej časti múzea. Počas odstraňovania dlažby a betónového

²⁴ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0001/18.

lôžka sa odhalila klenba pod východnou stenou miestnosti (obr. 28: 1). Zapažená bola drevenými dielcami (obr. 28: 2). Pri postupnom skúmaní sa zistilo, že ide o miesto bývalej studne, neskôr využíanej ako splašková žumpa. Steny objektu boli vyložené veľkými kameňmi, ukladanými systematicky na seba v rade. Smerom od severnej steny sa k studni pripájal kanál, ktorý mal evidentné klesanie južným smerom (obr. 28: 4–8; 29: 1). Pri postupnom prehľbovaní sa zistilo, že výplň je jednoliata, bez stratigrafického rozlíšenia vrstiev. Násyp bol sypký a obsahoval množstvo zlomkov novodobých tehál, skla, bloky travertínu, kameňov, škvaru a vápno. Na základe nájdených artefaktov možno tento násyp datovať do konca 19. až začiatku 20. stor. a vznikol pri budovaní východnej steny miestnosti. Tesne nad betónovým dnom, v hĺbke 145 cm od ústia studne, sa objavila prvá súvislá deštrukčná vrstva, ktorá obsahovala rozbité sklené fragmenty fľaštičiek, koženú podrážku, množstvo rozbitých novovekých tehál a zvieracie kosti (obr. 28: 3). Po zdokumentovaní nálezovej situácie a vyzdvihnutí nálezov sa v hĺbke 152 cm od ústia studne odhalilo betónové dno. Kvôli zisteniu, či ide o pôvodné alebo dodatočné vymurované dno, urobila sa kontrolná sonda ťažkou zbíjačkou s rozmermi 20 x 20 cm (obr. 28: 7). Hrúbka betónu sa pohybovala od 20 do 25 cm a pod ním pokračoval násyp rovnakého zloženia ako v odkrytej časti studne. Počas výskumu sa vyčistil aj kanál pripájajúci sa zo severnej strany (obr. 28: 4–8; 29: 1). Obsahoval rovnaký materiál ako výplň studne. Technicky bolo možné začistiť jeho úsek v dĺžke 230 cm od ústia kanálu do studne. Dĺžkou však pokračoval ďalej pod dlážku severnej, susednej miestnosti.

Opis studne (obr. 32):

Klenba (obr. 28: 2, 5) – ide o segmentový odľahčovací oblúk, vybudovaný nad studňou, ktorý súvisí s výstavbou východnej steny miestnosti a ktorý plnil statickú funkciu. Jeho výstavba prebiehala tak, že do severnej a južnej steny studne sa urobili záseky, do ktorých sa osadili drevené šalovacie dielce polkruhového tvaru, na ktoré sa pozdĺžne pokladali dosky (obr. 28: 2). Na tomto drevenom debnení už prebiehala samotná výstavba klenby, zbudovaná z pozdĺžnych, opracovaných pieskovcových a travertínových kameňov spájaných cementovou maltou (obr. 28: 5). Je zaujímavé, že v prípade severnej steny studne klenba rešpektovala veľký blok kameňa, ktorý zároveň tvoril prekrytie kanála (obr. 28: 6).

Steny studne sú vybudované z masívnych pieskovcových a travertínových kameňov, poukladaných systematicky v radoch vedľa seba, spájané maltou s vysokým obsahom vápna. Miestami je zreteľné sfarbenie kameňov do oranžovočervenej farby, čo pravdepodobne súvisí s obsahom výplne (tehlová drvina, prepálenie?). V hĺbke 70–75 cm od dna smerom nadol bola na stene aplikovaná tenká vrstva omietky (?), sfarbená do čiernej (obr. 29: 1). Dno vybetónovali kvalitným cementovým betónom svetlosivej farby (obr. 28: 7).

Kanál vybudovali ako súčasť stien studne (obr. 29: 1) so vzájomným previazaním kameňov. Smerom od severu k studni mal prudké klesanie (obr. 28: 5, 8; 29: 2). Steny boli postavené z rovnakých kameňov ako samotná studňa. Východná stena lícovala stenu miestnosti. Dno kanálu je vyložené nerovnými kameňmi. Vo vrchnej časti kanál prekryli veľkými plochými kameňmi, nad ktorými spočíval múr miestnosti. V severnej časti bol západný múr kanálu prilepený k základovému múru južnej steny najstaršej časti budovy. Ďalšie pokračovanie smerom na sever a konečnú dĺžku sa nedalo zistiť, pretože kanál pokračoval ďalej pod úroveň susednej severnej miestnosti (maximálna odmeraná dĺžka 230 cm od ústia kanálu do studne).

Základné rozmery: vonkajší priemer studne 230 cm, vnútorný 150 cm. Hrúbka steny sa pohybovala od 50 do 60 cm. Dosiahnutá výška od betónového dna po najvyšší zachovaný kameň (prekrytie kanálu) je 173 cm. Šírka klenby predstavuje 90 cm. Maximálna dosiahnutá dĺžka kanálu je 230 cm, jeho vonkajšia šírka je 90 cm a vnútorná šírka 35 cm. Výška kanálu je 1 m.

Opis objektu 4 (žľab):

Išlo o pozdĺžny objekt, črtajúci sa tmavším sfarbením v sterilnom podloží, v smere západ – východ, objavený v západnom profile sondy I pri jej rozširovaní (obr. 29: 2, 3). Zachytil sa celý pôdorys, až na východnú časť. Tvar dna bol konvexný a smerom na západ sa jeho hĺbka znižovala až na nulovú hodnotu. Hlina v objekte bola jemná, hlinitá a bez kameňov, čiernej farby, sypkej konzistencie.

Sonda II/15

Orientácia sondy V – Z, lokalizácia západne od sondy I. Počas hĺbenia sa vo východnom profile rozpoznal objekt 2 (obr. 29: 4, 5) a v južnom objekt 3 (obr. 29: 6). Išlo o plytko zahĺbené objekty rovnakého charakteru, ako v prípade objektu 4, avšak s tým rozdielom, že tu chýbali akékoľvek archeologické nálezy. Objekty sa črtali tmavším sfarbením v sterilnom podloží a s konvexným tvarom dna. Hlinitá výplň mala jemné zloženie, sypké, bez obsahu kameňov. Funkcia týchto objektov (2, 3, 4) je nejasná. V minulosti sa mohli využívať ako odvodňovacie žľaby (?). Jemná, hlinitá výplň čiernej farby bez obsahu kameňov môže indikovať umelo vytvorené záhradné záhony (?), nakoľko pôda na tomto mieste je nekvalitná na pestovanie plodín.

Sonda III/15

Sonda bola situovaná v átriu, v jeho západnej časti s napojením na západné vonkajšie steny budovy s orientáciou Z – V a rozmermi 300 x 400 cm (obr. 30: 1, 2). Už začiatok skúmania ukázal, že ide o geologické podložie. V sonde sa nenašiel žiaden archeologický materiál, iba novoveký zásah pre vodovodné potrubie.

Vyhodnotenie nálezov

Počas výskumu sa identifikovali archeologické nálezy v sonde I/15, a to v objekte 1 a 4. Keramika sa nachádzala v malom počte. V objekte 1 (studňa) sa našli štyri novoveké črepy (obr. 27: 3), z obidvoch strán glazované tmavozelenou a hnedou farbou. Vo výplni objektu 4 spočívali dva čriepky. Z nich jeden porcelánový okraj bielej farby s modrým maľovaným dekórom v podobe horizontálneho pásu (obr. 27: 5). V druhom prípade ide o črep pravdepodobne z 15. stor., pochádzajúci z tela nádoby (obr. 27: 4). Črep z vonkajšej strany nesie znaky po prepálení, vnútorná strana je svetlooranžovej farby. Z drobných predmetov možno spomenúť železné stavebné kovania – dve kramle (obr. 30: 4), ktoré slúžili na spájanie dreva, klince rôznej veľkosti a tvaru. Zaujímavý je nález dvoch obručí (obr. 30: 3), ktoré mohli slúžiť ako okutie dreveného rumpálu (navijaka) umiestneného nad studňou, na ktorý sa natáčala refaz. Obruče mali pánt a na koncoch pätky s prevrtnanou dierou. Našiel sa tiež jeden kliniec z poľnohospodárskych brán. V objekte 4 sa vo výplni získal hrubší drôt, dva klince a železný predmet nejasnej funkcie. Ostatné predmety sú značne skorodované, s problematickým funkčným využitím. Fragmenty z farebných kovov sa našli vo výplni objektu 4. Ide o jeden plech, polotovar, na ktorom sú viditeľné stopy po strihaní. Z rovnakého materiálu sú vyrobené aj dve očká. Z prvého sa zachovalo iba torzo, druhé je stočené s prekryvajúcimi sa koncami. Ich funkcia zostáva neobjasnená. Tesne nad betónovou platňou sa v hĺbke 145 cm od ústia studne našla podrážka s vložkou z koženej obuvi (obr. 31: 2). Podrážka ma nízky opäťok, je dlhá 23–24 cm a po bokoch sú stopy po šití zvršku. Ide o topánku na pravú nohu. Okrem novodobých fragmentov tehál sa našli dva kusy starších exemplárov, nahrubo opracovaných a s hrubou prímесou. Prvý fragment staršej tehly je vyrobený z hrubšieho materiálu (zachovaná dĺ. 8–9 cm, š. 13 cm, hr. 7,5 cm), druhý je z jemnejšieho materiálu a v strede s kartušou, ktorú tvorí štvorhranné orámovanie (obr. 31: 1). V jej vnútri sú znaky pozostávajúce z troch drobných pologúľ (zachovaná dĺ. 18 cm, š. 13 cm, v. 6 cm). Pri sklenených predmetoch ide o novoveký nálezový inventár etnografického charakteru. Spomenúť možno nález dvoch fliaš od piva, pravdepodobne z prvého pivovaru v Poprade. Prvá fľaša sa zachovala celá. Je hnedej farby s označením na hrdle "5dl". Na spodku je nápis: "POPRAD ELSO SZEPESI GOZ SOR ES MALATAGYA RRT". Z druhej fľaše sa zachovali len fragmenty. Fľaša je tmavozelenej farby, rozbitá, s označením na dne 0,45 L a na tele s nápisom: "PIVOVAR POPRAD BRAUEREI". Okrem toho sa vo výplni studne nachádzali rôzne sklené fragmenty z tenkostenných fľaštičiek (obr. 27: 2) a hrubostenných fliaš. Zaujímavý je nález drevenej ústnej harmoniky (obr. 31: 3), nájdený vo výplni studne. Na zachovanom fragmente sú badateľné mriežky, ktoré vytvárajú kanáliky na prúdenie vzduchu, v ktorých sa ešte zachovali skorodované, pravdepodobne medené jazýčky. Na boku sa zachovali nity, ktoré držali vonkajšie príklopy. Druhým zaujímavým nálezom je hlavička hlinenej fajky čiernej farby (obr. 31: 4). Vpredu má nápis: "PRIVI EGIRT" po bokoch s erbami a nápisom: "STIASNY SOHN KREMnitz". V polovici 19. stor. pracovali v Kremnici tri dielne na výrobu fajok. Dielňa Eliáša Štiasného (Štiaszny, Štiassny), založená v roku 1849, bola najviac známa. Po jeho smrti pokračovali v jeho tradícii syn a manželka. Neskôr, zrejme v roku 1928, jeho fabrika zanikla. Túto výsadu stratili kvôli prenasledovaniu Židov (*Bielich/Čurný 2009, 350*). V priebehu výskumných prác sa vo výplni skúmaných objektov 1 a 4 identifikovali aj zvieracie kosti. Spomenúť možno nález konskej alebo kravskej lebky, ktorá bola pravdepodobne zámerne rozpolená na dva kusy, alebo veľkú lopatku, nájdenú spolu s koženou podrážkou tesne nad betónovou platňou studne.

Aj napriek nepriaznivému pôdnemu zloženiu sa v mieste archeologického výskumu podarilo odkryť zaujímavé nálezy a nálezové situácie. Prínosom je najmä objavenie kamennej studne s kanálom, t. j. sekundárne využívaný ako žumpa na splaškovú vodu z tu stojaceho neznámeho objektu – predpokladaného domu (obr. 26: 2; na mape z konca 19. stor. azda domu č. 140). Uvedený odkrytý objekt je nepochybne starší ako samotná budova múzea. Pri budovaní prístavby studňu neodstránili, ale šťastie zasypali násypmi, vybetónovali a nad otvorom postavili segmentový odľahčovací oblúk, aby stenu novej prístavby staticky zabezpečili. Skúšobnou sondou v betónovej platni sme si overili, že studňa pokračuje do väčšej hĺbky. Na základe nálezov, ktoré sa našli vo výplni studni, sa uvažuje o jej zasypaní niekedy v priebehu prvej tretiny 20. stor. Svedčia o tom aj samotné nálezy, ako napr. hlinená fajka, datovaná

niekedy po roku 1890, drevená ústna harmonika z prelomu 19.–20. stor., keramické fragmenty, ako aj rôzne novoveké nálezy – smaltovaný hrnček, podložka pod kvetináč a pivové fľaše z Popradského pivovaru. Osihotený je nezdobený keramický fragment z neskorostredovekej nádoby, pravdepodobne z 15. stor. Možno predpokladať, že ide o sekundárny nález, ktorý nesúvisí s výstavbou studne. Zaujímavým nálezom sú pozdĺžne objekty 2, 3, 4. Išlo o umelo vykopané jamy v sterilnom podloží, ktorých výplň tvorila jemná hlina čiernej farby. Ich funkcia zostáva neobjasnená. Všetky nájdené archeologické artefakty, až na osihotený horeuvedený črep z 15. stor., možno zaradiť do novoveku. Ide tak o nálezový materiál etnografického charakteru. Keďže sa zo statických a bezpečnostných dôvodov nepokračovalo v prehľbovaní studne pod betónovou platňou, jej datovanie zostáva neobjasnené. Múzeum sa začalo stavať v 80. rokoch 19. stor. Na mape z roku 1869, uloženej v archíve v Poprade-Spišskej Sobote, je zachytená situácia pred výstavbou múzea. Vidno na nej pozemok so zobrazeným starým domom č. 140, ku ktorému mohla patriť preskúmaná studňa (obr. 26: 2). V súpise pri sčítaní obyvateľstva taktiež z roku 1869, ktorý sa rovnako nachádza v spišskosobotskom archíve, sa bohužiaľ nenašiel hárok s uvedeným číslom domu, z ktorého by sme mohli vyčítať isté podrobnosti o tejto stavbe, resp. o ľuďoch, ktorí ju obývali (Minarčák 2015). Preskúmaná studňa sa plánuje ponechať in situ a pod presklením v dlážke miestnosti prezentovať návštevníkom v rámci stálej expozície.

Literatúra

- Bielich/Čurný 2009 – M. Bielich/ M. Čurný: Pipe finds from Nitra and Nitra pipe production. In: *Studies in Post-Medieval Archaeology* 3. Post-medieval ceramics. Production, assortment, usage. Prague: Archaia, 2009, 337–362.
- Minarčák 2015 – P. Minarčák: Čiastočný výsledok archívneho výskumu archeologického nálezu studne na pozemku Podtatranského múzea v Poprade. Poprad 2015. Rukopis.
- Novotná 1998 – M. Novotná: Poprad v praveku. In: I. Chalupský (zost.): *Dejiny Popradu*. Košice 1998, 23–41.
- Soják 2006 – M. Soják: Archeologická topografia Popradu. In: I. Chalupský (zost.): *Z minulosti Spiša XIV*. Levoča 2006, 15–42.

GRABUNG IM MUSEUMINTERIEUR IN POPRAD. Poprad (Bez. Poprad), Podtatranské múzeum in Poprad, Bereich des Atriums und der Exposition – Gruft aus Poprad-Matejovce, archäologische Grabung, Mittelalter (Zufallsfund einer Scherbe aus dem 15. Jh.), Neuzeit (Wende des 19.–20. Jhs.). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Arbeitsstelle Spišská Nová Ves. In dieser Saison realisierte man eine archäologische Grabung im Podtatranské Museum in Poprad, bei der Gelegenheit der vorbereiteten Exposition der Fürstengruft aus Poprad-Matejovce. Diese bestand aus drei Schnitten (Abb. 27: 1). Zwei von ihnen situierte man im Museuminterieur und den dritten im Exterieur – im Atrium. Der interessanteste Fund stellt ein Steinbrunnen dar (Objekt 1), den man später als Behälter für die Ableitung von Abwasser nutzte (Abb. 28: 8). Darüber zeugt der entdeckte Steinkanal der direkt ins Objekt mündet (Abb. 29: 1). In der Brunnenverfüllung wurde hauptsächlich ethnographisches Material gefunden: neuzeitliche Scherben (Abb. 27: 3), ein Ziegelstein mit Kartusche (Abb. 31: 1), eine Lederschuhsohle (Abb. 31: 2), verschiedene eiserne Gegenstände (Abb. 30: 4) – wie z.B. ein Beschlag einer Brunnenwinde (Abb. 30: 3) und Tierknochen. Zu den sehenswerten Funden gehören ein Torso einer hölzernen Harmonika (Abb. 31: 3) und ein Tonpfeifenkopf mit der Überschrift "STIASNY SOHN KREMNITZ" (Abb. 31: 4). Unklar ist die Funktion der Objekte 2, 3 und 4 (Abb. 29: 2–6). Es handelt sich um eine Art von Gräben, die im sterilen Untergrund ausgegraben wurden. Im Objekt 4 fand man Fragmente von Buntmetallen mit Schneidspuren und eine Scherbe, stammend wahrscheinlich aus dem 15. Jh. (Abb. 27: 4). In den Objekten 2 und 3 befand sich kein archäologisches Fundmaterial. Aufgrund der Artefakte, die aus der Brunnenverfüllung stammen wird vermutet, dass er Ende des 19. – Anfang des 20. Jhs. verschüttet wurde.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA HRADE DIVÍN²⁵

Eva Fottová

D i v í n (okr. Lučenec), Hrad Divín, záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na hrade Divín sa uskutočnila štvrtá etapa archeologického výskumu (Fottová 2012; 2014; 2015; 2017; Fottová/Kučeráková 2013; 2018; Kučeráková 2014). Výskumné práce sa realizovali v priestore Horného hra-

²⁵ Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-17-0063.

du, parkánu a na predhradí (obr. 33: 1). Prioritne vychádzali z potrieb statického zabezpečenia architektúr (t. j. odstraňovanie sutín spôsobujúcich destabilizáciu murív, overovanie vertikálnej stratigrafie v miestach rekonštrukčných aktivít).

Horný hrad

V rámci hradného jadra sa výskum uskutočnil na piatich miestach (obr. 33: 1). Sondy 3a2, 3de/3d6 sa týkali interiérových priestorov južného paláca. Sonda 2 bola umiestnená v interiéri severozápadného krídla južného paláca a sonda 4 v interiéri východného paláca. Na nádvorí sa pokračovalo v sonde 1b, skúmanej v predchádzajúcich sezónach.

Sonda 3a2 predstavuje východnú prízemnú miestnosť južného paláca, ktorá bola zasypaná do výšky približne 2,7 m. Dôvodom znižovania zásypu jej interiéru bolo odľahčenie tlaku na suterénny priestor pod ňou. Po odstránení zásypu sa tu odkryla miestnosť takmer štvorcového pôdorysu s plochou 22,8 m². Jej južnú stenu tvorí teleso plášťovej hradby (M1), ku ktorej je pristavaná východná a západná stena. V línii severnej steny je umiestnený vstup na nádvorie (š. 1,5 m, š. múru 50 cm). Podklad podlahy tvorila svetlo hnedá hlinitá vrstva so zvyškami rozdrobenej malty. Na ňu bola vyliata maltová vrstva, lôžko tehlovej podlahy. Tá sa zachovala len veľmi fragmentárne. V juhovýchodnom rohu miestnosti sa nachádzali zvyšky kamenného podstavca kachľovej pece s rozmermi 2 x 1,6 m (vnútorný priestor: 1,4 x 0,8 m). Zásyp priestoru 3a2 možno rozdeliť do dvoch etáp. Horné vrstvy súvisia so zasypaním miestnosti v období už spustnutého hradu. K tomu mohlo dôjsť pravdepodobne v 19. stor. Dokladom tejto aktivity môže byť medená minca Františka Jozefa I. z roku 1851. Spodnú časť zásypu tvorí deštrukcia pece a tehlová vrstva súvisiaca s deštrukciou vyšších poschodí paláca. Stavebno-historický výskum datuje túto stavbu predbežne do druhej polovice 15. stor. (Šimkovic 2015, 16, výkres 1). Na základe výsledkov výskumu v sonde 4a-1 musíme zväziť jej prípadné mladšie datovanie. V čiernej hlinitej vrstve, ktorá bola prerezaná výkopom základovej jamy východnej steny južného paláca, sa našla strieborná minca datovaná do rokov 1516–1526.

Sonda 4a bola umiestnená vo východnom paláci, priamo v prielome hradby (obr. 33: 1). Potrebovali sme ňou overiť prípadnú existenciu ďalšieho vstupu do hradného jadra. Potvrdilo sa, že povrch koruny plášťovej hradby tu bol umelo znížený a zarovnaný, so sekundárne domurovanými bočnými špaletami. Úroveň prahu sekundárneho vstupu sedel s výškou súčasného terénu východného renesančného paláca. Po jeho vybudovaní tu pozdĺž východnej línii obvodovej hradby vznikla zaklenutá chodba (Šimkovic 2015, 16). Na vnútornej strane vstupu sa umiestnila menšia zisťovacia sonda 4a-1. Z juhu odkryla vnútorné lice hradby. Z východu časť nadzemného muriva a časť základu východnej steny južného paláca (miestnosť 3a2), ku ktorej sa podarilo identifikovať aj výkop základovej jamy. Vo vrstvách starších ako základová jama sa nachádzala zaujímavá stredoveká biela keramika a minca z rokov 1516–1526. išlo o hlinité vrstvy, ktoré sa striedali s výraznými uhlíkovými vrstvami s pomerne ostrým sklonom k vnútornému lícu hradby. Väčšie zlomky stolovej ale aj bežnej kuchynskej keramiky a takmer homogénne uhlíkové vrstvy môžu byť dokladom existencie odpadového areálu v interiéri stredovekého hradu. Keramika je datovaná do 15. až prvej polovice 16. stor. (obr. 33: 2–9).

Severozápadné krídlo paláca (sonda 2) bolo skúmané už v roku 2013. Ide o prízemnú miestnosť v pôdoryse nepravidelného mnohouholníka s veľkosťou 15 m² (obr. 33: 1). Severnú a západnú stenu tvorí gotická plášťová hradba (M1). Južná stena so zachovaným gotickým oknom je súčasťou staršej fázy stredovekého paláca, tzv. severného paláca. Východná stena (M8) bola dostavaná v renesančnom období, kedy vzniklo toto severozápadné krídlo. Pred ním tu existovala budova stredovekého severného paláca. Jej základy sme zachytili už v roku 2013 pri znižovaní zásypu v južnej polovici renesančnej miestnosti. V roku 2015 sa pokračovalo v znižovaní zásypu v severnej polovici. Odkrylo sa pokračovanie základového a nadzákladového muriva stredovekého severného paláca (M3b). Zásyp tu bol znížený po úroveň hornej hrany jeho základu. Hlbšie sa išlo len v zisťovacej sonde 2/I, umiestnenej pozdĺž južnej steny miestnosti, t. j. zachovanej steny severného stredovekého paláca. Pred výstavbou plášťovej hradby bol v týchto miestach terén vyčistený až na hradné bralo. Po dostavbe opevnenia sa tu začali ukladať kultúrne vrstvy. V spodných uloženinách, ktoré sa opierali o vnútorné čelo hradby sa ojedinele vyskytovala stredoveká keramika. Do týchto uloženín bol zahĺbený objekt 2/I-1. Ide o negatív základu staršej zatiaľ bližšie nešpecifikovanej budovy, smerujúcej kolmo na hradbu. Po zasypaní výkopu bol do jeho zásypu vstavaný základ južnej steny stredovekého severného paláca (M3b). V období renesancie bol východný múr severného paláca odstránený a jeho základy boli čiastočne prekryté novou kamenno-tehlovou stavbou severozápadného krídla, t. j. súčasná podoba (M8). Poslednou stavebnou aktivitou

tohto priestoru bolo prebúranie sekundárneho otvoru v základe južnej steny, teda pod úrovňou podlahy miestnosti. Nateraz predpokladáme, že tu ide o odvodňovací, resp. kanalizačný systém prepájajúci priestor 2 a západnú časť južného paláca, priestor 3e.

Na západnom konci južného paláca sme výskum realizovali v zisťovacej sonde 3d6 a 3e (obr. 33: 1). Z južnej strany oboch priestorov sa nachádzala hradba s pôvodnou stredovekou bránou (M1). Z nej bola zachytená východná špaleta s čiastočne zachovaným zaklenutím vstupu, v spodnej časti rámovaná štyrmi opracovanými kvádrmi (sonda 3d6). Prah vstupu sme v tejto sezóne neodkryli. Druhá špaleta vstupu bola v mieste napojenia múru severného paláca (M3b) na hradbu (sonda 3e). Brána mala šírku 2,9 m. V ďalšej stavebnej etape bola zamurovaná (M3a). Po zániku pôvodného vstupu tu bol terén navýšený o 1,7 m. Vo vrstve opierajúcej sa o zámurovku brány sa našla zlatá minca Mateja Korvína (Kremnica 1471–1481). Predbežne určuje hornú chronologickú hranicu zamurovania pôvodnej brány. Do násypu z druhej polovice 15. stor. bol zahĺbený základ steny severného paláca (M3b). Ten bol zároveň na cezúru pristavaný k zámurovke pôvodného vstupu (M3a). Zatiaľ predpokladáme, že v čase existencie severného paláca nebol tento priestor zastavaný. Až neskôr dostavali k severnému palácu južný palác (M5) a v mieste zamurovanej brány vznikla jeho západná miestnosť (priestor 3d). V rámci ďalších prestavieb bol západný koniec miestnosti doplnený o interiérovú priečku. Tým sa na západnom okraji vyčlenil malý priestor trojuholníkového pôdorysu (priestor 3e). K najmladším stavebným aktivitám v skúmanom priestore 3d6/3e patrí prerazenie sekundárnych otvorov v murivách pod podlahami miestností 3e a 3d6. Prvý otvor bol spomenutý v súvislosti s priestorom 2. Prerazil základ medzi miestnosťami 2 a 3e. Druhý otvor bol prerazený v zámurovke (M3a) pôvodnej gotickej brány, čím sa prepojil priestor 3e s parkánom (sonda 6e/A). Menší prielom sa zachytil aj v severnej stene južného paláca, tesne pod podlahou miestnosti 3d. Tento smeroval na nádvorie. Išlo tu zrejme o kanalizačný, alebo odvodňovací systém, ktorý vyvádzal vodu z priestoru paláca a nádvorie smerom k parkánu. Situácia na západnej strane nádvorie sa skúmala sondou 1b postupne v jednotlivých výskumných sezónach 2012 až 2015. Sonda prerezala nádvorie medzi severnou stenou južného paláca a severnou líniou plášťovej hradby (obr. 33: 1). Odkryl sa tu základ bližšie nešpecifikovaného múru (M6) v celej svojej dĺžke 10,6 m a šírke 0,8–0,9 m. Základ bol pristavaný k fasáde južného paláca na jeho exteriérovú omietku a na druhej severnej strane k plášťovej hradbe. Nadzemné murivo sa nezachovalo. Základ bol sekundárne prebúraný v mieste 2,2 až 2,6 m od steny južného paláca. Príčinou tohto sekundárneho zásahu je lineárny výkop prebiehajúci v smere SV – JZ. Jeho hrany sa zachytili na bočných profiloch sondy. Nateraz predpokladáme, že ide o pokračovanie odvodňovacieho alebo kanalizačného výkopu smerujúceho do prielomu v základe severnej steny južného paláca (na úrovni miestnosti 3d).

Parkán

V tomto roku sa znižoval západný úsek parkánu (sonda 6e) v dĺžke 16 m, o 0,85 cm až 160 cm (obr. 33: 1). Zámerom tejto aktivity bolo vyspádovať terén, tak aby sa zabezpečil prirodzený odtok zrážkovej vody zo západnej časti parkánu smerom na predhradie. Po ukončení znižovania sa v rámci tohto úseku umiestnila ešte jedna zisťovacia sonda (sonda 6e/A). Situovaná bola z exteriérovej strany novozistenej brány hradu. Plánovali sme ňou odkryť pôvodný vstup v celej šírke, zachytiť jeho prah a vyústenie sekundárneho otvoru v zámurovke brány. Na dne sondy sme zachytili tvrdú maltovú vrstvu, ktorá predstavovala pevnú úroveň terénu súvisiacu so sekundárnym otvorom vylámaným v premurovanej plášťovej hradbe. To, či sa tu nachádzala nejaká pochôdna úroveň, alebo len nejaké lokálne zníženie terénu nevieme podľa doterajšej nálezovej situácie doložiť. Na jej povrchu bol uložený drevený žlab prekrytý kameňmi a tehliami, ktorý odvádzal vodu zo sekundárneho otvoru. Drevený žlab sa nachádzal v misovitej priehlbine vytvárajúcej žlabovitý výkop. Začínal pod prahom sekundárneho otvoru a pokračoval severozápadným smerom do západného profilu sondy. Ďalej smeroval k murivu západnej línie parkánového múru. Nad touto nálezovou situáciou bol terén navýšený o 1,2 až 1,5 m. Do neho bol vyhlbený mladší výkop, ktorý končil na úrovni povrchu žlabu. Domnievame sa, že tu došlo k oprave, alebo čisteniu žlabovitého útvaru. Z vonkajšej strany nebola šírka brány zachytená. Došlo tu totiž k rozsiahlejšiemu premurovaniu vonkajšieho líca hradby.

Predhradie

Na predhradí sa pracovalo na odstraňovaní vrchného zásypu v dvoch miestnostiach hospodárskej budovy 17a/17b (obr. 33: 1). Potrebné bolo čiastočne obnažiť okolité architektúry z dôvodu sanácie zák-

ladných havarijných porúch. V oboch miestnostiach sa znížil terén o 150 cm. Odkryla sa pri tom časť stredovej priečky medzi interiéromi a vrchná časť tehlovej deštrukcie pece v miestnosti 17b.

Tohtoročný výskum prispel najmä k objasneniu nových stavebno-historických skutočností hradného jadra. Objavila sa najstaršia a dosiaľ neznáma vstupná brána do stredovekého hradného areálu. Pod renesančným severozápadným palácovým krídlom sa doložila existencia staršieho severného paláca. Významným objavom je odkrytie kanalizačného alebo odvodňovacieho systému Horného hradu, prepájajúceho interiéromi miestností južného paláca a nádvorie so zachyteným žlabom na parkáne a jeho vývod za hradby hradu.

Literatúra

- Fottová 2012 – E. Fottová: Divín-Hrad. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18035/2012*. Nitra 2012. Nepublikované.
- Fottová 2014 – E. Fottová: Divín-Hradná jaskyňa. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18569/2014*. Nitra 2014. Nepublikované.
- Fottová 2015 – E. Fottová: Divín-Hrad. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18922/2015*. Nitra 2015. Nepublikované.
- Fottová 2017 – E. Fottová: Prvá sezóna archeologického výskumu na Hrade Divín. *AVANS 2012, 2017*, 59–62.
- Fottová/Kučeráková 2013 – E. Fottová/K. Kučeráková: Divín-Hrad. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18364/2017*. Nitra 2013. Nepublikované.
- Fottová/Kučeráková 2018 – E. Fottová/K. Kučeráková: Druhá sezóna archeologického výskumu na hrade Divín. *AVANS 2013, 2018*, 49–51.
- Kučeráková 2014 – K. Kučeráková: Divín-Hrad Divín. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18597/2014*. Nitra 2014. Nepublikované.
- Šimkovic 2015 – M. Šimkovic: Hrad Divín NKP. Architektonicko-historický výskum murív odkrytých archeologickým výskumom v roku 2015. Zvolen 2015.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER BURG DIVÍN. Divín (Bez. Lučenec), Intravillan, Burg Divín, Rettungsgrabung, Burg, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Im Jahr 2015 wurde die vierte Grabungssaison auf der Burg Divín durchgeführt. Die Ausgrabungsarbeiten realisierte man hauptsächlich in der Oberburg (Horný hrad) – dem Burgkern. Im Bereich des Zwingers und der Vorburg (Abb. 33: 1) war der Umfang der Grabung kleiner. Die diesjährige Ausgrabung führte vor allem zur Aufklärung von neuen bauhistorischen Tatsachen des Burgkerns. Man deckte den örtlichen Raum des südlichen Palastes (Schnitt 3 und 2) mit Steinsockel eines Kachelofens (Ausmaße 2 x 1,6 m) auf. Im Abschnitt des östlichen Palastes stellte man einen neuen Eingang in den Zwinger fest, der sekundär in den Wehrmauerkörper platziert war. Er wird in die Zeit der Renaissance datiert (Schnitt 4a). Unter dem nordwestlichen Flügel des Renaissancepalastes (Schnitt 2) wurde die Existenz eines älteren nördlichen Palastes (M3b) mit der Datierung in die zweite. Hälfte des 15. Jhs. belegt. Am westlichen Ende des südlichen Palastes (Schnitt 3d6/3e) haben wird das älteste Eingangstor der mittelalterlichen Burg entdeckt, das mit dem Bau der Mauer (M1) zusammenhängt. Das Tor war 2,9 m breit und durch ein Gewölbe beendet. Es ist gelungen, nur eine seiner Seitenlaibung zu enthüllen, die im unteren Teil mit bearbeiteten Quadern ergänzt war. Die konkrete Höhe des Tors ist bislang unbekannt. In der folgenden Bauetappe, irgendwann im Laufe des 14. – erste Hälfte des 15. Jhs., wurde es zugemauert (M3a). An das zugemauerte Tor lehnte eine Aufschüttung, die anhand einer Goldmünze von Matej Korvín (Kremnica 1471–1481) datiert wurde. In die Aufschüttung aus der zweite Hälfte des 15. Jhs. wurde das Fundament des schon erwähnten nördlichen Palastes (M3b) vertieft. Dieser wurde zugleich zum zugemauerten Eingang (M3a) angebaut. Vorerst vermuten wir, dass in der Zeit der Existenz des nördlichen Palastes der Bereich vor dem zugemauerten Tor nicht bebaut war. Erst später baute man zum nördlichen Palast den südlichen Palast (M5) an und im Bereich des zugemauerten Tors entstand der westliche Raum (Raum 3d). Im Rahmen von weiteren Bebaungen war das westliche Ende des Raums durch eine Trennwand ergänzt. Demzufolge entstand am westlichen Rand ein kleiner Bereich mit dreieckigem Grundriss (Bereich 3e). Zu den jüngsten Bauaktivitäten im erforschten Bereich 3d6/3e gehört das Durchschlagen der sekundären Öffnungen in den Mauerwerken unter den Fußböden in den Räumen 3e und 3d6. Es handelt sich dabei um eine bedeutende Entdeckung eines Kanalisations- oder Entwässerungssystems der Oberburg. Dieses System verbindet miteinander die Bereiche des südlichen Palastes und Hofes. Auf dem Hof wurde das System im Schnitt 1b, in der Form eines sekundären Durchbruchs der älteren näher unbestimmten Mauer (M6) festgehalten. Dieses Kanalisationssystem mündete im Zwinger. Im Bereich des Zwingers hat sich ein hölzerner, mit Steinen und Ziegelsteinen verdeckter Graben erhalten. Die Grabenlinie setzte in Richtung der Mauer fort und transportierte das Wasser außerhalb des Burgareals. Bei der Ausgrabung fand man interessantes und hinsichtlich der stratigraphischen Position der Funde auch gut datierbares Keramikmaterial. Es handelt sich um weiße Tischkeramik und weißrotbemalte Keramik, die man ins 15. bis in die erste Hälfte des 16. Jhs. (Abb. 33: 2–9) datierte.

PRAVEKÉ A STREDOVEKÉ NÁLEZY V AREÁLI THERMAL PARKU V POĽNOM KESOVE²⁶

Eva Fottová – Zuzana Poláková – Petra Smetanová – Martina Zaujecová

Poľný Kesov (okr. Nitra), poloha Štepnice, sídlisko, záchranný, pravek neurčitý, doba rímska, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum, ktorý sa uskutočnil na ploche stavby s názvom „Tobogánová hala“ situovanej v areáli termálneho kúpaliska Thermal Park Nitrava v intraviláne obce Poľný Kesov na parcele č. 2693/10–13, prebiehal formou začistenia a zdokumentovania profilov stavebného výkopu a obhliadky líniových výkopov. Zemné práce na stavbe boli ukončené už v čase vydania rozhodnutia na uskutočnenie archeologického výskumu. Z tohto dôvodu bol výskum zameraný len na zdokumentovanie zistených nálezových situácií.

Základom stavebnej aktivity na týchto parcelách bol výkop veľkej stavebnej jamy pre tobogánovú halu s rozmermi 30 x 50 m. Výkop bol umiestnený do svahu terénnej vyvýšeniny so sklonom na západ. Horná časť svahu sa nachádzala vo výške 126,87 m n. m. a úpätie svahu bolo vo výške 125, 71 m n. m. V profiloch sa na povrchu objavovala tmavá humusová vrstva v hrúbke 0,3–0,6 m. Pod ňou bola na svahu uložená hnedá hlinitá vrstva s vysokým podielom zlomkov tehliel a kameňov. Na temene vyvýšeniny sa nezistila. Pod touto recentnou vrstvou sa objavila tmavohnedá hlinitá kultúrna vrstva, v ktorej nachádzal materiál datovaný do praveku a stredoveku. Na severnom profile, takmer pri úpätí svahu, prekrývala vrstva torzo objektu. Z jeho výkopu sa zachytil len východný okraj. Západný okraj bol porušený mladším zásahom. Dochovaná šírka objektu bola 3 m a hĺbka viac ako 1 m. Dno objektu sme nezachytili. V zásype objektu sme našli germánsku keramiku. Na základe situovania výkopu v spodnej časti svahu a jeho rozmerov, sme ho sprvu interpretovali ako priekopu. Pri prezretí dna výkopu stavebnej jamy sa ale nenašlo jej pokračovanie. Podľa doteraz zistenej nálezovej situácie ide o výkop, ktorý môžeme považovať za sídliskový objekt z doby rímskej.

Pri obhliadke líniových výkopov v areáli kúpaliska sme získali niekoľko pravekých bližšie neurčitelných črepov a jeden stredoveký črep.

Záchranný archeologický výskum, na lokalite zničenej stavebnou činnosťou, priniesol viacero nových poznatkov pre poznanie vývoja osídlenia v katastrálnom území Poľný Kesov. V rámci výskumnej sezóny sa podarilo doložiť osídlenie z doby rímskej ako aj bližšie neurčeného praveku. Na základe niektorých črepov datovaných do stredoveku tu môžeme v budúcnosti počítať aj s výskytom osídlenia z tohto obdobia.

URZEITLICHE UND MITTELALTERLICHE FUNDE IM AREAL DES THERMALPARKS IN POĽNÝ KESOV. Poľný Kesov (Bez. Nitra), Flur Štepnice, Siedlung, Rettungsgrabung, unbestimmte Urzeit, römische Kaiserzeit, Mittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die archäologische Revisionsgrabung realisierte man auf der Baufläche mit der Bezeichnung „Tobogánová hala“ („Toboganhalle“), die sich im Areal des thermalen Schwimmbads Thermalpark Nitrava im Intravillan der Gemeinde Poľný Kesov befand. Es ist gelungen, Fundsituationen aus der römischen Kaiserzeit, als auch aus der näher unbestimmten Urzeit festzuhalten. Bei der Besichtigung der Linienausgaben im Areal des Schwimmbades gewann man mittelalterliche Scherben, die die Besiedlung dieser Lokalität auch im Mittelalter indizieren können.

KOSTOL SV. MARTINA V HONTIANSKEJ VRBICI²⁷

Eva Fottová – Petra Smetanová

Hontianska Vrbica (okr. Levice), Kostol sv. Martina, kostol, cintorín, záchranný predstihový, stredovek/novovek, 13.–18. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V tejto výskumnej sezóne sa uskutočnila druhá etapa statického zabezpečenia NKP Kostola sv. Martina. Jej súčasťou bol archeologický výskum (Fottová/Smetanová 2015) a architektonicko-historický vý-

²⁶ Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA 2/156/14 a 2/0143/18.

²⁷ Príspevok vznikol v rámci grantu VEGA 2/156/14 a 2/0143/18.

skum odkrytých architektur (Bóna/Matejka 2015). Výkopové práce sa realizovali v termíne od 6. 10. 2015 do 10. 12. 2015. Na základe požiadavky statika Ing. V. Kohúta sa v interiéri a exteriéri kostola vytýčilo deväť sond – S3, S5-12.

Sonda S3

Sonda umiestnená v juhozápadnom rohu presbytéria bola pokračovaním výkopu z roku 2014 (Fotová/Smetanová 2014). V celom svojom rozsahu odkryla zvyšky románskeho kostola označené na základe architektonicko-historického výskumu stavebnou fázou M1. Išlo o juhovýchodné nárožie románskej lode, na ktoré bolo zo severnej strany pripojené murivo podkovovitej apsidy. Z obidvoch úsekov sa zachytil len prvý riadok nadzákladového muriva z opracovaných tufových kvádrov a základy z lomového kameňa. Zo severnej strany sa na základ apsidy pripájalo základové murivo východnej steny románskej lode. K jeho hornej nivelete ústí najstaršia zistená úroveň podlahy vo výške 176,99 m n. m. (podlaha VI). Základ a podlaha boli prisýpané tenkou hnedou vrstvou, ktorú prerezal výkop ďalšieho základu označeného S3-107. Tento základ umiestnený pozdĺž vnútornej línie apsidy (š. 50 cm, hl. 50 cm) bol veľmi nestabilný. V čase jeho založenia bola už úroveň terénu interiéru apsidy navýšená minimálne o 10 cm. Povrch základu prekryvala podlaha V (v. povrchu 177,11 m n. m.). Nad zaniknutou podlahou V bola uložená 10 cm hrubá hlinitá vrstva a na jej povrchu vznikla ďalšia podlaha – IV (v. povrchu 177,25 m n. m.). V nej už boli zachytené zvyšky porušenej tehlovej dlažby. Nad podlahou IV sa nachádzala opäť tenká vyrovnávací vrstva a na jej povrchu vo výške 177,3 m n. m. bola uložená podlaha III s odtlačkami po tehlovej dlažbe. Predposledná úroveň podlahy bola vo výške 177,44 m n. m. – podlaha II. Táto sa už opiera o existujúci schodík medzi súčasným presbytériom a loďou kostola. Podlaha I je súčasnou podlahou presbytéria.

Sonda S5

Sonda bola vytýčená pozdĺž existujúcej severnej steny lode kostola. Odkryl sa v nej základ steny románskej lode M1, ktorý prebiehal pozdĺž severnej gotickej steny kostola M3 v smere V – Z. Základ sa podarilo zachytiť v dĺžke 2,8 m a šírke 0,8 m. Na východnej strane pokračoval ďalej smerom k románskej apside a na západnej strane bol porušený. V severozápadnom rohu jeho ukončenia sa našiel okraj. Zdeštruovaná koruna základu sa nachádzala vo výške 177,03 m a základová škára dna bola v hl. 176,3 m n. m. Porušenie západného konca základu súviselo s mladšími výkopmi odkrytými v západnej časti sondy. Priamo zo západnej strany románskeho základu bol umiestnený výkop kolovej jamy S5-109 (hl. 0,74 m, pr. výkopu 0,8 m). Stopa po vyhnitom dreve mala šírku 0,4 m. Výkop bol zahĺbený do hnedej hlinitej vrstvy so stopami prepálenia, ktorá prekryvala po celej ploche deštrukciu románskeho základu. To znamená, že kolová jama bola vyhlbená až po zániku stavby románskeho kostola a dokonca zničila jeho západný koniec. V sonde sa podarilo doložiť existenciu dvoch úrovní podláh gotickej lode kostola podlahy VII (v. povrchu 177,14–177,08 m n. m.) a podlahy IX (v. povrchu 177,04–176,94 m n. m.). Na severnej stene sondy sme v reze S5/I odkryli základ severnej steny lode kostola M3. Základová škára sa zistila na dne sondy vo výške 175,99 m n. m., horná hrana základu bola pravdepodobne vo výške 176,90–95 m n. m.

Sonda S6

V sonde S6 situovanej pozdĺž južnej steny lode kostola sa odkryl základ južnej steny románskej lode M1. Murivo sa zachovalo len v spodnej časti základu. Jeho deštruovaná koruna sa nachádzala v maximálnej výške 176,98 m n. m. Základová škára dna bola v hĺbke 176,67 m n. m. Základ bol orientovaný v smere V – Z, prebiehal pozdĺž južnej gotickej steny kostola M3. Na východnej strane základ pokračoval ďalej k románskej apside a na západnej strane bol primárne ukončený. Odkryl sa v dĺžke 2,5 m a šírke 0,9 m. Juhozápadné nárožie románskeho kostola bolo porušené mladším výkopom. Nad základom sa nachádzali minimálne dve zistené úrovne podláh gotického kostola. Mladšia podlaha označená ako podlaha VII bola hlinitá svetložltá a dala sa sledovať v celom priestore lodi kostola na úrovni 177,05–176,9 m n. m. Tesne pod ňou sme zistili podlahu IX, ktorá sa v profiloch veľmi dobre rysovala ako sivá maltová vrstva vo výške 176,88–176,94 m n. m. Pod ňou sa v celom priestore sondy nachádzala hlinitá do červena sfarbená vrstva, ktorá prekryvala deštrukciu románskeho základu. Porušená bola výkopom kolovej jamy S6-109a (hl. 0,8 m, pr. výkopu 0,7 m), ktorá sa nachádzala západne od ukončenia románskeho základu. Stopa po vyhnitom dreve mala šírku 0,3 m. Na južnej strane rezu S6-III bol odkrytý základ južnej steny súčasnej lode M3 v hĺbke 175,61 m n. m.

Sonda S8

V sonde S8 umiestnenej v severozápadnom rohu presbytéria sme odkryli nadzákladové murivo apsidy románskeho kostola M1, rozobratého do výšky 177,12 m n. m., v dĺžke 2 m a doloženej šírke 0,7 m. Išlo o severnú líniu muriva apsidy. Vnútorne líce tvorili tufové kvádre v počte päť kusov, odkryté do výšky približne 15 cm. Pozdĺž vnútornej línie apsidy sa nachádzal mladší nestabilný základ S8-107. Odkryli sme len jeho povrch, na ktorom sa ešte miestami nachádzala rovná maltová podlaha V (v. povrchu 177,11 m n. m.). Vo výške 177,25 m n. m. sa nachádzala podlaha IV, vo výške 177,31 m n. m. podlaha III so stopami po tehlovej dlažbe a v nivelete 177,38 m n. m. podlaha II. Po zániku románskej apsidy bol na severnom okraji jeho koruny vybudovaný základ severnej steny presbytéria.

Sonda S9

V sonde S9 vytýčenej v strede presbytéria sme odkryli zdeštruovanú korunu nadzákladového muriva apsidy románskeho kostola M1, rozobratého do výšky 177,14 m n. m. v dĺžke 1,26 m a doloženej šírke 0,84 m. Išlo o východný uzáver apsidy. Zachytili sme tu niekoľko podláh kostola. Pod súčasnou podlahou I vo výške 177,51 m n. m. sa nachádzala podlaha II (v. povrchu 177,38 m n. m.). Takmer tesne pod ňou sa zachytila podlaha III s výškou povrchu 177,31 m n. m. Podlahu IV v tejto sonde tvorila pomerne hrubá vrstva sypkej malty s rovným povrchom vo výške 177,21 m n. m. Táto bola umiestnená priamo na zdeštruovanej korune apsidy a v severozápadnom rohu na zvyšku podlahy V vo výške 177,09 – 177,11 m n. m.

Sonda S10

Sonda S10 v južnej časti empory odkryla nadzemné murivo južného piliera gotickej empory, ktoré patrí podľa architektonicko-historického výskumu k tretej stavebnej fáze kostola M3. Koruna piliera sa nachádzala vo výške 177,13 m n. m., čo bolo len 15 cm pod súčasnou podlahou kostola. Z južnej strany bol k zaniknutému pilieru pristavaný mladší pilier barokovej empory, ktorá patrí k stavebnej fáze M5. Jeho základ začínal približne na úrovni zdeštruovanej koruny gotického piliera. Gotický pilier mal rozmer 0,8 x 0,8 m. Jeho nadzemné murivo tvorili opracované tufové kvádre. Od nivelety 176,78 m n. m. začínal základ, ktorý pozostával z veľkého travertínového kameňa, pravdepodobne staršieho náhrobku. Pri znížení terénu okolo piliera sme získali informácie o existencii dvoch podláh. Podlaha VII sa zachytila v hĺbke 176,95 m n. m. Išlo o hladkú kompaktnú hlinitú vrstvu, ktorá súvisela s mladšou omietkou zistenu v nadzákladovom murive gotického piliera. Podlaha VIII zistená vo výške 176,85 m n. m. v podobe zostatku tenkej bielej vrstvy, súvisela so spodnou omietkou zachytenou na gotickom pilieri.

Sonda S11

Sonda bola umiestnená v exteriéri z južnej strany lode kostola, v úseku na styku lode s presbytériom. V tejto situácii sme odkryli základové murivo (dl. 2,14 m, š. 0,94 m). Nachádzal sa zhruba 0,8 m pod súčasným povrchom. Išlo o murivo rozobraté na úroveň základu do výšky okolo 177 m n. m., ktoré malo S – J orientáciu. Jeho severný koniec pokračoval v južnej stene lode kostola M3. Tá bola k nemu pristavaná. Na južnej strane sme jeho ukončenie v rámci sondy nezistili. Z východnej strany je na neho čiastočne dostavané murivo oporného piliera. Na základe architektonicko-historického rozboru architektúr sa tento základ považuje za južnú prístavbu románskeho kostola M1. Múr označený v rámci stavebných etáp M2 bol pristavaný k juhovýchodnému nárožiu románskeho kostola. Táto situácia bola zdokumentovaná v sonde S3 z roku 2014. Tu sa zistilo v tom čase neznáme murivo severo-južnej orientácie, ku ktorému bolo neskôr dostavané súčasné presbytérium (Fottová/Smetanová 2014). Základ bol založený v hĺbke 176,22–176,32 m n. m. V čase jeho vzniku sa terén nachádzal na úrovni povrchu hnedej premiešanej cintorínskej vrstvy, v ktorej sme zistili štyri hroby. Hroby H14 a H16 prerezal základ južnej prístavby románskeho kostola základ M2. Dva ďalšie hroby H15, H17 boli porušené výstavbou základu južnej steny lode kostola M3. Murivo M3 bolo pristavané k základu M2. V tom čase bolo jeho nadzemné murivo odstránené.

Sonda S12

Exteriérová sonda S12 bola umiestnená pri východnej stene presbytéria. Z južnej strany ju ohraničoval oporný pilier a zo západu murivo súčasného presbytéria. Úroveň pôvodného terénu sa tu pohybovala

la vo výškach 177,67 po 177,43 m n. m. Vrchné vrstvy sa opierali o nadzákladové murivo presbytéria. Od výšky 176,83 m n. m. začínal základ presbytéria a oporného piliera, ako aj cintorínska vrstva. Odkryť sa nám tu podarilo len jeden hrob H18, ktorý sa nachádzal pri východnom profile sondy.

Archeologický výskum priniesol nové poznatky o stavebnom vývoji sakrálnej architektúry kostola sv. Martina. Kostol bol pred archeologickým výskumom datovaný do 14. stor. (Sedlák 2008, 89). Výsledky archeologického výskumu v roku 2014 (Fottová/Smetanová 2014) a 2015 posunuli datovanie vzniku stavby do románskeho obdobia.

Do 13. stor. (resp. aj záveru 12. stor.), t. j. prvá stavebná etapa M1, patria nálezy murív románskeho kostola odkryté v sondách S3, S5, S6, 8 a S9. V rámci výskumu sme získali informácie o trištvrtelcovej apside s vnútorným priemerom 4 m a vonkajším zatiaľ doloženým priemerom 5,3 m. V sonde S3 a S8 sa odkrylo jej nadzákladové murivo v šírke 0,7 m vybudované z tufových kvádrov. V ostatných sondách bola nadzákladová časť rozobratá pri prestavbách kostola. V sonde S3 sme zistili juhovýchodné nárožie románskeho kostola. V interiéri románskej apsidy sa podarilo identifikovať minimálne dve úrovne podláh. Najstaršiu úroveň terénu interiéru apsidy predstavuje zvyšok maltovej vrstvičky vo výške 176,99 m n. m. Označili sme ju ako podlahu VI a je uložená pri hornej hranici základu apsidy a východnej steny lode. V ďalšej etape sa pozdĺž vnútornej línie steny apsidy vybudoval dodatočný veľmi nestabilný základ, ktorý bol prekrytý v poradí druhou zistenou podlahou Vo výške 177,11 m n. m. Základ bol zachytený v sonde S3, S8 a S9. Táto stavebná aktivita môže súvisieť už s druhou stavebnou fázou kostola. Loď románskeho kostola bola dlhá 7,5 m a široká 4,1 m (vonkajšie rozmery). Odkryli sme z nej časť severného základu (dl. 2,8 m, š. 0,8 m) s náznakom severozápadného rohu, ako aj časť južného základu (dl. 2,5 m, š. 0,9 m) so západným ukončením. Západná stena bola v úseku archeologických sond zničená mladšími výkopmi. Na východnej strane v sonde S3 bol zistený južný základ lode, ktorý bol previazaný so základom apsidy. Dve kolové jamky zistené pri západných koncoch murív románskej lode nesúvisia s ich výstavbou, pretože porušili už zaniknutú románsku stavbu.

Pred výraznejšími stavebnými prestavbami v 14. až 15. stor., dochádza ku dostavbe pravdepodobne južnej pristavby. Táto stavba bola architektonicko-historickým výskumom označená za stavebnú etapu 2. Ide o zvyšky základu M2 pristavaného ku juhovýchodnému nárožiu románskeho kostola. Zachytil sa na západnom profile sondy S3 z roku 2014 a v sonde S11. Ide o murivo S – J smerovania, v dĺžke 3,25 m a šírke 0,92 m. Jeho južné pokračovanie je zatiaľ neznáme. Úroveň jeho nadzákladovej časti je položená vyššie ako pôvodná úroveň románskeho kostola. Táto stavebná aktivita môže súvisieť s hore spomínaným navýšením podlahy V. V období 14. až prvej polovice 15. stor. dochádza k prestavbe kostola na vrcholnogotickú stavbu, čo je tretia stavebná etapa M3. Z nej pochádza súčasná obvodová stena lode a dva piliere empory odkryté na západnom konci kostola (sonda S10 a sonda S1 z roku 2014). Nachádzali sa vo vzdialenosti 1,6 m od západnej steny kostola a vo vzájomnej vzdialenosti okrajov 2 m. Obvodová stena kostola bola založená na severnej strane v hĺbke 175,99 m n. m. (sonda S6), na južnej strane v hĺbke 175,71 m n. m. (sonda S5) a 176,12 m n. m. (sonda S11). Nadzákladové murivo začína vo výške 176,95 m n. m. (sonda S6) a 177,08 až 176,98 m n. m. (sonda S11).

V exteriérovej sonde sme narazili na hroby zaniknutého cintorína, ktorý sa pôvodne rozprestieral okolo kostola. Narušenie hrobov (H14, H16) základom južnej mladšej pristavby M2 románskeho kostola a hrobov (H15, H17) základom vrcholnogotickej lode kostola naznačuje, že cintorín sa rozkladal už okolo pôvodného románskeho kostola.

Literatúra

- Bóna/Matejka 2015 – M. Bóna/M. Matejka: Hontianska Vrbica – r. k. kostol sv. Martina č. ÚZPF 1600/1. Architektonicko-historické vyhodnotenie architektúr odkrytých archeologickým výskumom. In: E. Fottová/P. Smetanová: Hontianska Vrbica – Kostol sv. Martina. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18 937*, Nitra 2015.
- Fottová/Smetanová 2014 – E. Fottová/P. Smetanová: Hontianska Vrbica – Kostol sv. Martina. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18665*, Nitra 2014. Nepublikované.
- Fottová/Smetanová 2015 – E. Fottová/P. Smetanová: Hontianska Vrbica – Kostol sv. Martina. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18937*, Nitra 2015. Nepublikované.
- Sedlák 2008 – V. Sedlák: *Monumenta Vaticana Slovaciae*, Tomus I. Trnava 2008, 89.

KIRCHE DES HL. MARTIN IN HONTIANSKA VRBICA. Hontianska Vrbica (Bez. Levice), Intravillan, Kirche des hl. Martin, Kirche, Friedhof, Vorsprungsrettungsgrabung, Urzeit/Neuzeit, 13.–18. Jh. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. In dieser Saison realisierte man die zweite Etappe der archäologischen Grabung in der Kirche des hl. Martin. Die Grabung wurde durch die Bedürfnisse der statischen Sicherstellung des Baufälligkeitszustands hervorgerufen. In diesem Jahr wurden

neun Schnitte geöffnet – vier platzierte man im Kirchenschiff, drei im Presbyterium und zwei im Exterieur. Im Kircheninterieur deckten wir einen Schiff- und Apsideteil einer untergegangenen romanischen Kirche aus dem Ende des 12.–13. Jhs. auf. Die Ausmaße des Schiffes waren 7,5 x 4,1 m. Die Innenbreite der Apside betrug 4 m. Im Interieur der Apside stellte man zwei Fußbodenniveaus fest. Das erste hängt mit der Zeit der Kirchenentstehung zusammen. Das zweite hat wahrscheinlich einen Zusammenhang mit dem südlichen Anbau der romanischen Kirche. Es handelt sich um Reste eines Fundaments, das zur südöstlichen Ecke der romanischen Kirche in der Länge von 3,25 m angebaut wurde. In der Zeit des 14. – erste Hälfte des 15. Jhs. kommt es zum Umbau der Kirche zu einem hochgotischen Bau. Aus dieser Umbausphase stammt die gegenwärtige Umfassungsmauer des Schiffes und zwei Stützpfeiler der Empore, die im westlichen Kirchenende aufgedeckt wurden. Es wurde festgestellt, dass zu dieser Bauetappe zwei weitere Fußbodenniveaus gehören, deren Abdruckspuren sich im Mauerwerk des untergegangenen gotischen Pfeilers erhalten haben. In den Exterieurschnitten sind wir auf Gräber eines untergegangenen Friedhofs gestoßen. Die Beschädigung der Gräber durch die Fundamente des südlichen jüngeren Anbaus der romanischen Kirche und des hochgotischen Schiffes deutet an, dass der Friedhof schon bei der ursprünglichen romanischen Kirche im Verfall war.

TRETIA SEZÓNA VÝSKUMU NA HRADISKU VEĽKÝ VRCH V DIVINKE²⁸

Gabriel F u s e k – Michal H o l e š č á k – Andrea S l a n á – Zuzana S t a n e k o v á

D i v i n k a (okr. Žilina), poloha V e ľ k ý v r c h, národná kultúrna pamiatka, výskum na vedecké účely, hradisko, mladá až neskorá doba bronzová – lužická kultúra, doba laténska – púchovská kultúra, včasný stredovek – staroslovanské obdobie a veľkomoravské obdobie. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Počas tretej výskumnej sezóny systematického archeologického výskumu, uskutočnenej v spolupráci Archeologického ústavu SAV Nitra a Považského múzea v Žiline sa pracovalo v troch polohách na rozsiahlom hradisku Veľký vrch.

Veľký vrch

Revízný výskum valu v západnej časti akropoly hradiska, neďaleko kóty Veľkého vrchu. Nadviazal na sondu z predchádzajúceho roku, ktorá tak dosiahla celkovú dĺžku 13 m. Počas dvoch rokov sa tu zaznamenalo dvanásť stratigrafických jednotiek, z ktorých desať tvorili vrstvy a dve múriky valu. Zistilo sa, že pred výstavbou valu boli hliny z kopca odstránené a podložie bolo upravené. Podložie tvorila skala, na ktorej spočívala žltá ílovitá hlina s množstvom kameňov. V priestore pod budúcim valom terén urovnali do zhruba vodorovnej roviny. Zrejme zo statických dôvodov priestor pod budúcim vonkajším múrikom skopali do tvaru schodu a pred múrikom o 0,7 m nižšie vytvorili v podloží asi 1 m širokú bermu. Medzi vnútorným múrikom a okrajom stavebnej jamy vznikol priekopový, žlabovitý útvar. Jadro 4,3–4,4 m širokého valu tvoril zásyp z kameňov a hliny bez stôp po drevenej konštrukcii. Múriky na vonkajšej a vnútornej strane postavili z plochých kameňov, medzi ktorými sa nachádzala hlina a v medzerách vonkajšieho múrika aj črepy. Stavebné konštrukcie valu sa v procese deštrukcie zrútili do jeho bezprostredného okolia (obr. 34: 1).

Prevažná väčšina získaných črepov patrí lužickej kultúre, do obdobia neskej doby bronzovej až včasnej doby železnej. Zopár črepov patrí púchovskej kultúre, tie sa ale nenašli v hline v medzerách medzi kameňmi vonkajšieho múrika. Toto zistenie ukazuje, že val nemohol byť postavený skôr ako v neskej dobe bronzovej, ale výskum nepriniesol doklady o skutočnej dobe jeho výstavby. Napríklad ak akropolu hradiska opevnili až v dobe laténskej, vyfašená hlina použitá na stavbu valu obsahovala črepy z predošlej fázy osídlenia.

Holý prieloh

V polohe Holý prieloh v severovýchodnej časti podhradia sa taktiež ukončili práce v sonde skúmajúcej tamojšie opevnenie, otvorenej v predošlom roku. Zistilo sa, že sa tu nachádzali dva valy v superpozícii (obr. 34: 2).

²⁸ Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA 2/0075/16 a 2/0088/20.

Priestor pred budovaním staršieho z valov upravili odkopaním podložia. Vyťaženú zeminu spolu s kameňmi použili pri výstavbe telesa valu. Jeho vnútorná drevená konštrukcia sa nedá bližšie charakterizovať, pretože sa z nej zachovali len početne sa vyskytujúce roztrúsené uhlíky vo vrstve násypu. Existenciu komôr potvrdzuje rozhranie ich výplní. Kým spodné partie jednej z týchto komôr čiastočne zasypali hlinou a kameňmi z podložia, výplň druhej bola hlinitá. Zo strany podhradía sa vybudovaním valu vytvoril priekopový útvar. V ňom sa pri severozápadnom profile podarilo identifikovať kolovú jamu zo stĺpa fixujúceho vnútornú stenu valu. Presne oproti nej, v juhovýchodnom profile vo vnútornej priekope vidno postupne sa prevrstvujúce vrstvy z deštrukcie komory valu s vrstvami, ktoré vznikali zosúvaním sa telesa valu a splachovaním hĺn z plochy podhradía. Vnútorná stena staršieho valu mala formu bližšie nešpecifikovanej drevenej horizontálnej konštrukcie, staticky zabezpečenej zvislými horizontálnymi kolmi rozmiestnenými v primeraných rozstupoch, z ktorých sa jeden zistil počas výskumu. Deštrukcia telesa valu na svahu pod ním sa skúmala do vzdialenosti 10 m od spomenutej kolovej jamy. Ukazuje sa, že val nebol opláštený kameňmi a na základe nálezovej situácie nebolo možné určiť šírku tohto fortifikačného objektu. Jeho datovanie zostáva otvorené, pretože sa v ňom nenachádzali žiadne nálezy a drobné rozmazávajúce sa uhlíky boli značne presiaknuté hlinou, preto neboli vhodné ani na rádiouhlíkovú AMS analýzu.

Podobne ako tomu bolo u dvoch doteraz opísaných valov, aj pred výstavbou mladšieho z valov na Holom prielohu terén pod ním upravili. V tomto konkrétnom prípade nezasiahli do podložia, ale založili ho na staršom vale. Porušili pritom vegetačnú vrstvu, ktorá sa medzičasom na deštruovanom staršom vale vytvorila. Naznačuje to pomerne veľký časový odstup medzi dobou zániku jedného valu a výstavby valu druhého.

V hlinách telesa mladšieho valu sa vyskytovali väčšie uhlíky, miestami v skupinkách vytvárajúcich aj súvislé vrstvičky. Z nich sa vypreparovali väčšie časti dvoch brvien z komorovej konštrukcie, uložených naprieč valom. Pri ich koncoch sa objavovali zhľuky uhlíkov, zvyškov súčastí drevenej konštrukcie rovnobežných s priebehom valu; jedno menšie drevo z tejto časti komory sa sčasti podarilo vypreparovať. Komory vyplňala hlina s kameňmi, ktoré sa skotúľali po násypovom kuželi a prirodzene sa akumulovali po bokoch komôr, čo sa zreteľne ukázalo a zdokumentovalo najmä na pri vnútorných koncoch priečných brvien. Val nemal škrupinovú konštrukciu, doklady o kamennej konštrukcii stien sa totiž nezistili. Teda nevedno, či val tvorili len samotné drevené komory vyplnené hlinou a kameňmi, alebo či komory zaistovali aj zvislé koly, ktorých zvyšky sa ale v úzkej sonde nenašli. Šírku opevnenia vymedzuje zo strany podhradía priekopový útvar, voľný priestor medzi telesom valu a horným okrajom stavebnej jamy, z vonkajšej strany plytká depresia pred úzkou, asi pol metra širokou bermou. Val bol asi 4,20 m široký. Na základe rádiouhlíkovej analýzy vzoriek zuhoľnateného dreva z dvoch brvien ho postavili vo veľkomoravskom období.

Veľké Salašky

V podhradí, juhovýchodne od Malého vrchu sa tesne vedľa prístupovej cesty na hradisko z juhu nachádza mohylový útvar. Predpokladá sa, že ide pravdepodobne o zvyšok obrannej stavby pri bráne prehradzujúcej vstup na hradisko z tejto strany. Cieľom vykopávok bolo spoznať funkciu objektu, jeho konštrukciu a datovanie. Na mohyle a v jej príľahlom okolí sa vytýčili štyri sektory oddelené dvomi, do tvaru kríža vedenými kontrolnými blokmi. Po podložie sa preskúmali dva najťažšie dostupné sektory na odvrátenej strane kopca. Zistilo sa, že ide o umelo vytvorený násyp s priemerom asi 8 m v mieste prirodzeného geologického výbežku vybiehajúceho zo svahu od Malého vrchu. Tento malý ostroh od masívu oddelila prístupová cesta. Tá sa, aj s príľahlou časťou mohylového útvaru, začala skúmať ďalším z vytýčených sektorov. Z časových dôvodov sa výskum ukončil po objavení zvyškov drevnej konštrukcie na rozhraní cesty a násypu. Rádiouhlíková analýza jednej vzorky ju kladie do poslednej tretiny 7. až záveru tretej štvrtiny 8. stor. Datovanie do staroslovanského obdobia je prekvapujúce a bude ho treba preveriť analýzou ďalších vzoriek, ktoré sa odoberú v nasledujúcej výskumnej sezóne, počas ktorej by sa mal výskum tohto objektu ukončiť.

DIE DRITTE GRABUNGSSAISON AUF DEM BURGWALL VEĽKÝ VRCH IN DIVINKA. Divinka (Bez. Žilina), nationales Kulturdenkmal, Flur Veľký vrch, Grabung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, Burgwall, jüngere bis späte Bronzezeit – Lausitzer Kultur, Latènezeit – Púchov-Kultur, Frühmittelalter – altslawische und großmährische Zeit. Deponierung der Funde: Museum der Region Považie, Žilina. Im Jahr 2015 verlief die dritte Saison der systematischen Ausgrabung auf dem Burg-

wall Veľký vrch in Divinka, die in Zusammenarbeit mit dem Archäologischen Institut der SAW in Nitra und dem Museum der Region Považie in Žilina realisiert wurde.

Veľký vrch

Die beendete Revisionsgrabung des Walls mit beidseitiger Steinummauerung brachte Funde der Lausitzer- und Púchov-Kultur hervor.

Holý prieloh

Die Grabungsarbeiten der Befestigung im nordöstlichen Teil des Suburbiums wurden abgeschlossen. Es wurden zwei Wälle in Superposition festgestellt. Der ältere ist undatiert, der jüngere stammt aus der großmährischen Zeit. Es bildete ihn eine hölzerne, mit Erde und Steinen ausgefüllte Kammerkonstruktion.

Veľké Salašky

Durch die Ausgrabung des Hügelgebildes nehmen wir an, dass es sich um Reste eines Wehrbaus beim Tor handelt, der den Eintritt in den Burgwall von der südlichen Seite abspernte. Zwei Schnitte belegten, dass es sich um eine künstliche Aufschüttung handelt mit dem ursprünglichen Durchmesser von ungefähr 8 m. Im dritten Schnitt wurde auf der Straßen- und Aufschüttungsgrenze eine Holzkonstruktion freigelegt. In diesem Stadium wurden die Ausgrabungen beendet. Nach der durchgeführten Radiokarbondatierung einer Probe wird das Objekt überraschend ins letzte Drittel des 7. Jh. bis ins Ende des dritten Viertels des 8. Jh. datiert. Eine weitere Grabung soll diese Angabe verifizieren.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM KOSTOLA NARODENIA SV. JÁNA KRSTITEĽA V MODRE²⁹

Erik Hrnčiarik

Modra (okr. Pezinok), NKP Rímskokatolícky kostol narodenia sv. Jána Krstiteľa, záchranný výskum, základy zaniknutej stredovekej veže a pôvodného priečelia kostola, novoveká úprava podlahy kostola, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Katedra klasickej archeológie, Trnavská univerzita v Trnave.

Záchranný archeologický výskum v rokoch 2014 a 2015 nadviazal na výskum v exteriéri kostola, počas ktorého sa zistili zvyšky zaniknutej stredovekej veže, novovekých kostníc a hrobiek (Hrnčiarik 2018, 67–69). Práce boli rozdelené do dvoch častí – výskum sakristií a lode kostola (rok 2014 a 2015) a zisťovací výskum v lodi a západnej predsieni (rok 2015).

Výskum v interiéri kostola v rokoch 2014 a 2015 pozostával z pravidelných obhliadok a dokumentácie nálezových situácií, ktoré bolo možné pozorovať po rozobratí hlavného a bočných oltárov ako aj odstránení časti opukovej podlahy v okolí stien presbytéria a oboch sakristií. V súvislosti so sanáciou vlhkosti stien boli v ich bezprostrednej blízkosti vyhlbené sondy o šírke max. 30 až 40 cm. Pri ich hĺbení sa vo všetkých troch častiach podarilo zachytiť zvyšky pôvodnej pravdepodobne novovekej podlahy, vyhotovenej z tehál. Podlaha sa nachádzala v hĺbke od 25 až 30 cm od súčasnej úrovne terénu. Vzhľadom na fakt, že potrubie na odvetrávanie stien malo max. polomer 15 cm nebolo ju nutné deštruovať a odkrytá situácia sa len fotograficky zdokumentovala. Vyhlbený priestor bol po uložení potrubia zasypaný pôvodným zásypom.

Z historických správ je známe, že v poslednej tretine 14. stor. bol kostol prestavaný do jeho súčasnej dĺžky. Dve fázy vývoja lode boli potvrdené aj architektonicko-historickým výskumom v roku 2011, no presný pôdorys najstaršieho kostola sa žiaľ nepodarilo zrekonštruovať (Haviarová/Tihányi 2011, 28–37). Preto bola po dohode s pracovníkmi KPU v Bratislave nad rámec ich rozhodnutia popri severnej stene zavedená zisťovacia sonda. Vďaka nej sa približne v priestore, kde sa dnes nachádza tretí operák, podarilo objaviť múr (obr. 36: 1), ktorý sa lomí smerom na juh. Podobne ako základy najstaršieho kostola aj tento bol vystavaný z lomového kameňa navzájom pospájaného svetlosivou maltou. Jeho celkovú šírku sa nepodarilo preskúmať, ale vzhľadom na šírku ostatných obvodových murív sa dá predpokladať, že bol široký cca 110 cm. Neskorší reštaurátorský výskum (koncom roku 2015) tiež potvrdil, že sa v tomto mieste končí aj zachovaná fresková výzdoba z 13. stor. Z toho teda vyplynulo, že loď najstaršej fázy kostola bola dlhá 15 m. Jeho hypotetický pôdorys zachytáva obr. 36: 2.

Archeologický výskum v roku 2013 priniesol poznatky o zaniknutom kamennom murive v exteriéri predsieni kostola. Vzhľadom na jeho umiestnenie, ako aj na mohutnosť bolo interpretované ako základy

²⁹ Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA 1/0243/17 a 1/0358/18.

zaniknutej kostolnej veže. Obmedzený priestor v minulej sezóne neumožňoval presnejšie určiť hrúbku muriva, ako aj jeho napojenie na existujúcu loď kostola. Preto bola v juhovýchodnej časti predsieň umiestnená sonda o rozmeroch 180 x 160 cm. Hneď po odstránení maltovej podlahy sa podarilo zachytiť vnútorné líce kamenného múru pôvodnej veže. Okrem neho bol v sonde zachytený múr orientovaný S – J, ktorého tehly boli ukladané tak, že mali nábeh na klenbu. Na základe analógií z minulej sezóny sa jedná pravdepodobne o zničenú tehlovú klenbu novovekej hrobky. Ďalej sa v sonde podarilo zachytiť niekoľko vrstiev novovekých podláh. Po začistení nálezovej situácii v sonde sa zachované murivá zdokumentovali (obr. 36: 3). Vzhľadom zložitosti objavenej nálezovej situácii ako na stav betónovej podlahy sa rozhodlo, že sa v budúcom roku odstráni celá a predsieň sa archeologicky preskúma.

V súvislosti s plánovanými rozsiahlymi reštaurátorskými prácami na omietkach a freskách v kostole bol archeologický výskum v auguste 2015 ukončený. Výskum v uplynulých dvoch sezónach priniesol nové poznatky o zaniknutých stavebných fázach kostola, ktoré bude potrebné v nasledujúcich rokoch pri plánovaných stavebných prácach doskúmať a predpokladaný priebeh murív verifikovať.

Literatúra

- Haviarová/Tihányi 2011 – M. Haviarová/J. Tihányi: Stavebný vývoj Kostola sv. Jána Krstiteľa v Modre a jeho postavenie v kontexte gotickej architektúry pod Malými Karpatmi. In: *Modra v premenách stáročí*. Modra 2011, 28–37.
 Hrnčiarik 2018 – E. Hrnčiarik: Záchraný archeologický výskum Kostola narodenia Sv. Jána Krstiteľa v Modre. *AVANS* 2013, 2018, 67–69.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG DER KIRCHE DER GEBURT DES HL. JOHANNES DES TÄUFERS IN MODRA. Modra (Bez. Pezinok) Nationales Kulturdenkmal Römisch-katholische Kirche der Geburt des Hl. Johannes des Täufers in Modra, Rettungsgrabung, Fundamente eines untergegangenen mittelalterlichen Turmes und der ursprünglichen Stirnseite der Kirche, neuzeitliche Bearbeitung des Kirchenbodens, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Lehrstuhl für klassische Archäologie, Trnava-Universität in Trnava. Die archäologische Grabung in den Jahren 2014 und 2015 bestand aus der Verfolgung der Aushubarbeiten für die Entlüftungskanäle, die in der Zukunft zur Aufrechterhaltung der konstanten Feuchtigkeit der Kirchenmauern dienen sollen. Bei ihrer Ausgrabung ist es gelungen, im Bereich des Presbyteriums und den Sakristeien das ursprüngliche neuzeitliche Pflaster festzuhalten, das man fotografisch dokumentierte. Im Jahr 2015 wurde in der Kirche ein Feststellungsschnitt angelegt, mit dem Ziel, die ursprüngliche westliche Schiffmauer zu lokalisieren. Es ist gelungen, sie ungefähr im Bereich festzuhalten, wo sich heute die dritte Stützmauer befindet. Dank der neu entdeckten Mauer, war es möglich den Grundriss seiner ältesten Phase zu rekonstruieren. Den zweiten Feststellungsschnitt platzierte man im westlichem Vorraum der Kirche. Sein Ziel war es die Mauer des untergegangenen mittelalterlichen Turms zu verifizieren. Hinsichtlich der komplizierten Fundsituation, als auch dem Beginn der Restaurierungsarbeiten, wurde die archäologische Grabung beendet und mit den Grabungsarbeiten werden im Jahr 2016 fortgesetzt.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM INTERIÉRU GENERÁLNEHO SEMINÁRU TZV. RUBRORUM V TRNAVE³⁰

Erik Hrnčiarik

Trnava (okr. Trnava), NKP Komplex budov Trnavskej univerzity, Ulica Jána Hollého 9, záchraný výskum, novovek (18. stor.). Uloženie nálezov: Katedra klasickej archeológie, Trnavská univerzita v Trnave, Trnava.

V tejto sezóne sa začala kompletná rekonštrukcia budovy Arcibiskupského gymnázia biskupa P. Jantauscha a Pedagogickej a sociálnej akadémie blahoslavenej Laury v Trnave. Objekt sa nachádza v centrálnej časti mesta Trnava, na Hollého ulici č. 9 v blízkosti katedrály sv. Jána Krstiteľa. Podľa ústredného zoznamu NKP bol súčasťou komplexu univerzitných budov postavených v prvej polovici 17. stor. Zo severnej strany sa napája na Seminár sv. Vojtecha, tzv. Adalbertinum a z južnej strany na Mariánsky seminár tzv. Marianum.

V roku 1649, keď arcibiskup Juraj Lipai odkúpil a prestaval pôvodné dva meštiacke domy, vznikol na ich mieste Generálny seminár červených klerikov tzv. Rubrorum. Arcibiskup prispôbil budovu podľa

³⁰ Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA 1/0243/17 a 1/0358/18.

vzoru Collegium Germanicum et Hungaricum v Ríme, ktoré navštevovali bohoslovci teologickej fakulty. Nosili charakteristickú červenú reverendu, z čoho si vyslúžili prezývku *gamberi cotti* (varené homáre). Z farby ich oblečenia a pravdepodobne aj použitej červenej farby na fasáde je odvodený názov stavby v Trnave tzv. *Rubrorum*. Po preložení Trnavskej univerzity do Budína prešla budova v roku 1783 pod správu armády. V roku 1852 spojil kardinál Ján Scitovský tzv. nižšie štvortriedne gymnázium (spravované benediktínmi) s vyšším štvortriednym gymnáziom (spravovaným ostrihomským arcibiskupstvom) a vzniklo osemročné arcibiskupské gymnázium. Jeho sídlom sa stali uvoľnené budovy niekdajšieho Generálneho seminára. V staršej literatúre sa uvádza, že v roku 1914 bola budova zvýšená o jedno poschodie a jej interiéru radikálne prestavali. Gymnázium bolo reorganizované 5. mája 1919 a premenované na Československé štátne reálne gymnázium Jána Hollého, ktoré tu s menšími alebo väčšími zmenami sídlilo až do roku 2010 (*Hrnčiarik* 2017, 114).

Prvotným zámerom investora stavby bolo vyhlbiť podzemné šatne pre študentov pod existujúcim severným krídlom budovy. Za týmto účelom boli v dvoch miestnostiach na jar 2015 vyhlbené tzv. statické sondy, ktoré sa po začistení využívali pre realizáciu archeologického výskumu. Jeho cieľom bolo zistiť či sa aj pod severným traktom nachádzala pivnica a ak áno, tak v akej hĺbke sú doložené jej historické podlahy.

Pod odstránenými modernými, drevenými dlážkami sa v oboch miestnostiach nachádzala viac ako 150 cm mocná vrstva stavebnej sutiny. V sonde I, ktorá bola situovaná pri stredovej priečke severného traktu v tretej miestnosti od západu, sa podarilo zachytiť súvislú vrstvu piesku (cca 10 cm), ktorá pravdepodobne tvorila lôžko niekdajšej podlahy. Zaujímavým zistením bolo, že odkryté tehlové murivo stredovej priečky malo až do hĺbky 160 cm od súčasnej úrovne zahladenú a nevytečenú maltu. Ďalej hlbšie už malo nepravidelne ukladané tehly, vytečenú maltu a na dvoch miestach boli stopy po vertikálne umiestnených doskách, ktoré asi držali základ. Z uvedeného vyplynulo, že pôvodná úroveň interiéru bola nižšia a miestnosť bola neskôr zasypaná stavebným odpadom a jej podlaha vyvýšená na súčasnú úroveň.

V sonde II, situovanej v juhovýchodnom rohu prvej miestnosti od západu, bola taktiež odstránená cca 160 cm mocná vrstva stavebnej sutiny. Na dne sondy sa podarilo zachytiť liatu maltovú podlahu so stopami po pôvodnom obklade, ktorý bol pravdepodobne vyhotovený zo svetlohnedých pieskovcových kvádrov (úlomky boli nájdené v sutine). V severnej polovici sondy bol v hĺbke 22 cm od súčasnej úrovne odkrytý fragment tehlového múru (obr. 35). Jeho maximálna šírka bola 65 cm a na južnej strane sa zachovala polychrómna fresková výzdoba. Múr bol na južnej strane ukončený vystavaným opracovaným kameňom (cca 30 x 30 cm), na ktorom boli umiestnené dva železné pánky. Ide o zlomok profilovaného kamenného ostenia dvier, ktoré sa otvárali smerom na juh. Múr bol na tomto mieste prerušený a pokračuje len na dne sondy kde bol odkrytý prahový kameň siahajúci cca 4 cm od dna sondy. Ide o fragment priečky, ktorá pôvodne oddeľovala chodbu od miestností. Priečka bola prerušená otvorom pre dvere. Novoobjavené murivo bolo vystavané z tehál, z ktorých mala jedna na svojom povrchu odtlačenú značku tehelne: PPIB (Primas Princeps Iosefus Batthyány). Tehly s takouto značkou boli vyrábané v Trnave pod patronátom kardinála Jozefa Batányho (1776–1799) v druhej polovici 18 stor.

Archeologickým výskumom v roku 2015 sa podarilo objaviť zvyšky pôvodnej podlahy (sonda I) a priečku (sonda II) z konca 18 stor. Ďalej sa zistilo, že dnešná dispozícia interiéru budovy nezodpovedá historickej t. j. chodba, ktorá spájala jednotlivé miestnosti sa nachádzala na opačnej strane ako je v súčasnosti. Vzhľadom na tieto skutočnosti sa investor stavby rozhodol ustúpiť od pôvodného zámeru a vybudovať nové podzemné šatne na nádvorí bývalého gymnázia. V tomto priestore bude archeologický výskum pokračovať v nasledujúcom roku.

Literatúra

Hrnčiarik 2017 – E. Hrnčiarik: Predbežné výsledky archeologického výskumu generálneho seminára Collegium Rubrorum. In: *Fons Tyrnaviensis* 7, Trnava 2017, 114–119.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG DES INTERIEURS DES GENERALSEMINARS SOG. RUBRORUM IN TRNAVA. Trnava (Bez. Trnava), Nationales Kulturdenkmal Gäbeudekomplex der Universität Trnava, Straße Jána Hollého 9, Rettungsgrabung, Siedlung, Urzeit (Steinzeit), Mittelalter, Neuzeit (13.–20. Jh.). Deponierung der Funde: Lehrstuhl für klassische Archäologie, Trnava-Universität in Trnava. Im Jahr 2015 verlief eine komplette Rekonstruktion des Gebäudes des Erzbischöflichen Gymnasiums des Bischofs P. Jantusch und der Pädagogischen und sozialen Akademie der seligen Laura (der ehemalige Sitz des Ján-Holly-Gymnasiums) in Trnava. Nebenbei förderten die Bauarbeiten auch eine umfangreiche archäologische Grabung im Interieur und Exterieur des Bauvorhabens. Der ursprüngliche Gedanke des

Investors war die unterirdischen Umkleideräume für Studenten unter dem existierenden nördlichen Flügel des Gebäudes zu vertiefen. Hinsichtlich dieses Zwecks, wurden im Frühling 2015 in zwei Räumen archäologische Schnitte angelegt. Nach dem Entfernen des alten Holzbodens befand sich eine mehr als 160 cm grobe Bauschuttschicht. Im Bauschutt haben sich Reste von barocken Pflaster und Mauerwerken erhalten, die mit mehreren Schichten von ein- und mehrfarbigen Fresken verziert waren. Außerdem stellte man fest, dass die heutige Disposition des Gebäudeinterieurs nicht der ursprünglichen Disposition entspricht, d. h. der Gang, der die einzelnen Räume verbunden hat, befand sich auf der anderen Seite, als der gegenwärtige. Hinsichtlich dieser Tatsachen hat sich der Investor entschieden, neue unterirdische Gänge auf dem Hof des ehemaligen Gymnasiums zu errichten.

DOM KULTÚRY LINEÁRNEJ Z ČIERNYCH KLAČIAN³¹

Ivan Cheben – Petra Chebenová – Michal Cheben

Čierne Kľačany (okr. Zlaté Moravce), poloha Pri mlyne, výskum pre vedecké a dokumentačné účely, sídlisko, pôdorys domu s kolovou konštrukciou, kultúra lineárna, sídliskové objekty, železovská skupina, zemnica, objekt, neskorá doba bronzová a počiatok doby halštatskej. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Po predchádzajúcich dvoch výskumných sezónach, v priebehu ktorých sa preskúmali dva pôdorysy domov ludanickej skupiny lengyelskej kultúry (*Cheben/Cheben/Chebenová 2019*) s dokladmi po spracovávaní medenej rudy na sídlisku, sa vytýčila sonda v severnej časti osídleného areálu. Aj v tomto prípade, tak ako pri predchádzajúcich výskumoch, sa plocha vyberala na základe geofyzikálneho plánu, ktorý je výsledkom meraní K. Rassmanna z R-GK vo Frankfurte nad Mohanom a M. Chebena z AÚ SAV (*Cheben/Chebenová/Cheben 2018*, obr. 2). V tejto sezóne skúmaný pôdorys domu s kolovou konštrukciou sa na geofyzikálnom pláne jasne črtal a bol samostatne situovaný, čo je príznačné aj pre podstatnú časť pôdorysov domov vymedzených pozdĺžnou dvojicou jám.

Po odstránení ornice v sonde s maximálnymi rozmermi 48 x 21 m sa zachytili obrysy domu, ktorý podľa dĺžky západnej dlhej jamy mohol byť dlhý minimálne 34 m. Predpokladaná šírka domu, stanovená na základe rozloženia kolových jám v línii piatich pozdĺžnych radov, sa pohybuje v rozpätí 6,5 až 6,7 m. V priestore medzi obidvomi dlhými jamami sa spoľahlivo odlišilo desať priečných radov kolových jám, z ktorých ani jeden nebol kompletný (obr. 37). Nejasná situácia, pokiaľ ide o stanovenie okraja domu, je v južnej časti, kde z predpokladaných možných dvoch priečných radov kolových jám, sa bezpečne doložila iba jedna, a jednu možno predpokladať.

V priestore pôdorysu kolového domu sa zachytili viaceré sídliskové objekty, ktoré boli na odkrytej ploche nerovnomerne rozložené. Táto dispozícia objektov bola sledovaná v západnej a strednej časti sondy. Na rozdiel od západnej dlhej jamy, do ktorej boli zahĺbené iba štyri objekty, z toho jeden iba čiastočne, bola situácia vo východnej dlhej jame výrazne odlišná. V jej severnej a strednej časti sa zachytilo viacero samostatných objektov mladšej fázy železovskej skupiny, ale vyskytli sa aj úseky, v ktorých boli jednotlivé jamy mladšej fázy železovskej skupiny zoskupené a vytvárali zhhluk objektov. V niektorých z nich sa vyskytla i súvislá vrstva mazanice pochádzajúce zo stien kolového domu, čo dokladajú odtlačky s negatívami po konštrukcii. V južnej časti východnej dlhej jamy bolo zachytené jej súvislé porušenie viacerými objektmi z mladšej fázy železovskej skupiny, čím sa vytvoril rozmerný zhhluk objektov. Pri južnom okraji komplexu jám a v strede medzi oboma dlhými jamami boli odkryté dva objekty kruhového pôdorysu (*Cheben/Chebenová/Cheben 2018*, obr. 3), ktoré chronologicky patria do neskej doby bronzovej a počiatku doby halštatskej. Do tohto obdobia bola zaradená aj zahĺbená zemnica s kolmi pri užších stenách (*Cheben/Chebenová/Cheben 2016; 2018*), ktorá sa nachádzala pri južnom okraji sondy. Kvôli jej preskúmaniu bola v tejto časti sonda rozšírená.

Inventár objektov kultúry lineárnej a železovskej skupiny tvorila keramika, ktorá bola zastúpená najmä tenkostennými nádobami, medzi ktorými prevládali guľovité a polguľovité formy. Vyskytli sa aj viaceré typy mís a ojedinelo sú zastúpené i nádoby s hrdlom. Vo výzdobe prevláda rytá dvojlinka v kombinácii so zárezom. Importovanú keramiku zastupuje niekoľko fragmentov z oblasti bukovohorskej kultúry. Nálezový súbor dopĺňajú predmety z hliny a kosti, ako sú prasleny alebo hladítka a šidlá. K výnimočným nálezom je potrebné zaradiť jednak fragment hlinenej antropomorfnej plastiky, na ktorej je rytou výzdobou s najväčšou pravdepodobnosťou znázornený odev, ako aj fragment z tela nádoby s vyp-

³¹ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0107/17.

nulinou znázorňujúcou tvár a účes. Materiálnu kultúru dopĺňa štiepaná industria vyhotovená z rádiolaritu, limnosilicitu, obsidiánu a ojedinelo aj z pazúrika krakovsko-čenstochovskej jury.

Pre nasledujúci výskum, ako už bolo vyššie spomenuté, má veľký význam geofyzikálny plán, ktorý umožňuje cielene vybrať objekt výskumu, preto nie je vylúčené, že najbližšie bude odkrytý pôdorys domu, ktorý v severnej časti vykazuje žľabový základ.

Literatúra

- Cheben/Cheben/Chebenová 2019* – I. Cheben/M. Cheben/P. Chebenová: Výskum domov lengyelskej kultúry v Čiernych Kľačanoch. *AVANS 2014, 2019*, 73–77.
- Cheben/Chebenová/Cheben 2016* – I. Cheben/P. Chebenová/M. Cheben: Sídľiskové objekty z neskorej doby bronzovej a počiatku doby halštatskej v Čiernych Kľačanoch. *Slovenská archeológia* 64, 2016, 65–94.
- Cheben/Chebenová/Cheben 2018* – I. Cheben/P. Chebenová/M. Cheben: Osídlenie z doby popolnicových polí v Čiernych Kľačanoch. In: J. Batora/R. Kujovský/M. Ruttkay/J. Vladár (zost.): *Anton Točík – legenda slovenskej archeológie*. Nitra 2018, 77–92.

HAUS DER LINEARBANDKULTUR AUS ČIERNÉ KLAČANY. Čierne Kľačany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Pri mlyne, Grabung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, Siedlung, Grundriss Hauses mit Pfostenkonstruktion, Linearbandkultur, Siedlungsobjekte, Želiezovce-Gruppe, Grubenhaus, Objekt, späte Bronzezeit und Anfang der Hallstattzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Im Verlauf der vorherigen zwei Grabungssaisons erforschte man zwei Hausgrundrisse der Ludanice-Gruppe der Lengyel-Kultur (*Cheben/Cheben/Chebenová 2019*). Auch in diesem Jahr legte man aufgrund des geophysikalischen Plans, im nördlichen Teil des besiedelten Areals einen Schnitt mit den Ausmaßen 48 x 21 m an (*Cheben/Chebenová/Cheben 2018*, Abb. 2). Der erforschte Hausgrundriss der Linearbandkultur mit einer Pfostenkonstruktion war selbstständig situiert, so wie der wesentliche Teil der erhaltenen Hausgrundrisse. Der Länge der westlichen langen Grube nach ist vorauszusetzen, dass er 34 m lang war. Die vorausgesetzte Breite des Hauses, festgestellt aufgrund der verteilten Pfostengruben in einer Linie von fünf länglichen Reihen, bewegt sich in der Spannweite von 6,5 bis 6,7 m. Im Bereich zwischen den beiden langen Gruben unterschieden sich zehn Querreihen von Pfostengruben, wobei keine der Querreihen vollständig war (Abb. 37). Eine unklare Situation, falls es sich um die Feststellung der Hausgrenze handelt, ist im südlichen Teil, wo man aus den vorausgesetzten möglichen zwei Querreihen von Pfostengruben nur eine mit Sicherheit belegte und eine Reihe ist nur vorauszusetzen. Im westlichen und mittlerem Teil des Schnittes wurden die festgehaltenen Objekte unregelmäßig verteilt. Dem gegenüber war die Situation in der östlichen langen Grube deutlich unterschiedlich. In ihrem nördlichen und mittleren Teil wurden mehrere selbstständige Objekte der jüngeren Phase der Želiezovce-Gruppe erfasst. In ihrem südlichen Teil, im Grubenkomplex, wurde ein Objekt aus der späten Bronzezeit und dem Anfang der Hallstattzeit festgestellt (*Cheben/Chebenová/Cheben 2018*, Abb. 3). In diese Periode gehört auch das Grubenhaus (*Cheben/Chebenová/Cheben 2016; 2018*, Abb. 7), das beim südlichen Schnitttrand situiert war. Das Inventar bestand aus Keramik, vertreten durch kugelförmige und halbkugelförmige Gefäße, Schüsseln mehrerer Typen und Gefäßen mit Hals. Importierte Keramik vertreten Fragmente der Bükk-Kultur. Zu außergewöhnlichen Funden gehört sowohl ein Fragment einer anthropomorphen Plastik mit Ritzverzierung als auch ein Fragment vom Körper eines Gefäßes mit Knubbe, die ein Gesicht mit Haar darstellt. Die materielle Kultur ergänzt Spaltindustrie, hergestellt aus Radiolarit, Limnosilizit, Obsidian und vereinzelt auch aus Feuerstein der Krakau-Tschenstochauer Jura.

PRIESKUM RÁDIOLARITOVÝCH ŤAŽOBNÝCH POLÍ A ICH ZÁZEMIA NA STREDNOM POVAŽÍ³²

Ivan Cheben – Michal Cheben – Adrián Nemerut – Marián Soják

Povrchový prieskum bol zameraný na verifikáciu známych a vyhľadávanie nových primárnych zdrojov rádiolaritu s dokladmi pravekej ťažby v oblasti bradlového pásma Bielych Karpát, medzi Horným Srníom a Červeným Kameňom (obr. 38, čísla zodpovedajú poradiu lokalít). V katastroch obcí Sedmerovec a Krivoklát boli zistené doposiaľ neevidované ložiská rádiolaritovej suroviny. Prieskum bol zameraný aj na overenie archeologických lokalít, známych predovšetkým vďaka terénnym aktivitám J. Bártu. Kolekcie štiepanej kamennej industrie boli získané z viacerých polôh z Nemšovej a Sedmerovca.

³² Príspevok vznikol v rámci projektov APVV–14-0742 a 2/0101/19.

Ťažobné areály

1. B o l e š o v / K r i v o k l á t (okr. Ilava), poloha P r i t r o c h k o p c o c h, prieskum, ťažobné pole, paleolit(?) – eneolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na svahu pod vrchom Kráľová, bol na okraji vystupujúceho vápencového bradla zachytený v teréne výrazne zachovaný priebeh povrchovej ťažobnej jamy. Vnútny priestor tvoria dve, malým stupňom oddelené oválne priehlbne. Podľa zachytenej situácie vznikli vyťažením rádiolaritovej suroviny, ktorá v tejto časti bradla tvorila jednu alebo viac vrstiev. Ťažobná jama je na západnej strane vymedzená vápencom. Je možné predpokladať, že vrstva alebo vrstvy rádiolaritu boli obnažené z južnej a čiastočne i východnej strany. Pri spodnej hrane jamy sa nachádza výrazný odvalový kužeľ tvorený zeminou, zlomkami rádiolaritovej suroviny a rôzne veľkých blokov vápenca. Podľa zozbieraných vzoriek vyskytoval sa červeno-, hnedo- a zeleno- sfarbený rádiolarit. Podľa geologickej mapy 1 : 50 000 sa vrstvy rádiolaritov nachádzajú v krinoidových vápencoch čorštynskej sekvencie (Mello a kol. 2011), ktoré v tejto časti vystupujú z flyšového pásma (javorinské vrstvy). V nevelkej vzdialenosti sa pri lesnej ceste zistili dve kráterovité jamy s kruhovým pôdorysom, z ktorých okraj jednej bol zárezom cesty mierne narušený. V ich blízkom okolí sa nachádzala typovo identická štiepaná industria ojedinelo vyhotovená aj z medovožltého až oranžovo sfarbeného rádiolaritu. Obidve jamy sa nachádzali na mierne sa zvažujúcom teréne, necelých 200 m od jedného z menších prítokov Bolešovského potoka.

2. B o r č i c e / H o r n é S r n i e (okr. Ilava), poloha K a m e n i c a, prieskum, ťažobné pole, paleolit(?) – eneolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri povrchovom prieskume na hranici dvoch katastrov sa zachytil rozsiahlejší ťažobný areál. Pôvodne bolo nálezisko, na ktorom sa vyskytuje rádiolarit, zaradené do katastra Nemšovej, ktorý prebieha juhozápadne od plochy so zahĺbenými jamami (Cheben/Kaminská 2002, obr. 2). Na južnom a juhozápadnom svahu, pod zatráveným pomerne plochým temenom kopca tvoreným súvislou vrstvou vápenca, sa v širšom páse zachytilo niekoľko desiatok nerovnomerne rozložených priehlbni kruhového alebo oválneho tvaru, ktoré pripomínajú povrchové ťažobné jamy – pingy. Rozmery jednotlivých jam kolíšu v rozpätí od 3 do 13 m. V súčasnosti sa v teréne dajú sledovať výraznejšie zahĺbené ale i plytké pingy. V južnej časti predpokladaného ťažobného areálu sa na slabo zatrávených, resp. eróziou narušených partiách zozbierali zlomky rádiolaritovej suroviny viacerých farebných variet. Dominovala hlavne červenohnedá farebná varieta. Aj kvalita suroviny vykazuje rozdiely, i keď je potrebné počítať s tým, že na povrchu sa nachádzala surovina čiastočne zvetraná. Vrstvy rádiolaritu sú viazané na hľuznaté vápence prúskej sekvencie. Z viacerých doteraz uskutočnených povrchových zberov sa iba výnimočne získali úštepky, a to aj vzhľadom k tomu, že predmetná poloha neslúži na poľnohospodárske účely, ale iba ako pasienky.

3. K r i v o k l á t (okr. Ilava), poloha B u k o v i n a, prieskum, ťažobné pole, paleolit(?) – eneolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri prieskumných prácach sa zachytilo rozsiahlejšie ťažobné pole, ako i rozsiahly primárny zdroj rádiolaritu (ide o pás rádiolaritovej vrstvy cca 200 m dlhý), ktoré sa nachádzajú na pravej strane od Bolešovského potoka. Tento výskyt rádiolaritovej vrstvy nie je zobrazený v geologickej mape stredného Považia a nedá sa teda ani priradiť ku ktorým sekvenciám, respektíve súvrstviám patria a nedá sa určiť ani vek rádiolaritov. Na lokalite sa vyskytuje primárny (areál I) a sekundárny (areál II) zdroj rádiolaritovej suroviny, ktorá bola na oboch ťažená a následne spracovávaná. Ťažobný areál II je situovaný na miernom svahu s nie výrazným výškovým prevýšením. Na severnej strane je areál po celom úseku oddelený prudkým zrázom. Nad svahom s pingovými útvarmi sa nachádza relatívne veľká plošina, ktorej priestor mohol byť využívaný ako spracovateľská základňa získanej suroviny. Nepriamo to zatiaľ podporuje skutočnosť, že sa v tomto priestore na povrchu vyskytuje väčší počet štiepanej industrie. Jednotlivé jamy sú na ploche ťažobného poľa rozložené nesúrodne, čo umožňuje predpokladať, že ich veľkosť, poloha a tvar mohol byť ovplyvnený množstvom rádiolaritovej suroviny sekundárne uloženej v deluviálnych sedimentoch. Prevažne majú oválny tvar a po okrajoch sú lemované valom vzniknutým deponovaním vykopanej zemin. Na ploche ťažobného poľa sa iba minimálne vyskytujú bloky vápenca. Západným smerom od areálu II sa v prudkom svahu vyskytuje primárny zdroj rádiolaritu označený ako areál I. Rádiolaritová surovina tu vystupuje v úzkom páse, ktorý má na dĺžku cca 200 m. V okolí zdroja sa na povrchu nachádza veľký počet štiepanej industrie, predovšetkým preparačné čepele a úštepky, ako aj zvyšky jadier a suroviny. Pri povrchovom prieskume sa podarilo nájsť niekoľko riečnych okruhliakov z granitu a kremenca, ktoré určite pochádzajú zo štrkov rieky Váh. V tomto prípade je možné predbežne predpokladať, že ide o nástroje

používané pri ťažbe suroviny, nakoľko na obvode vykazujú stopy po používaní – otlkani. Zberom sa taktiež získala nodula silicitovej suroviny (20 x 15 x 10 cm) určenej ako eratický silicit, čo by mohlo nasvedčovať na kontakty s južným Poľskom alebo severnou Moravou a Sliezscom. V areály I nie sú sledovateľné také terénne útvary, ktoré by poukazovali na povrchovú ťažbu suroviny. Je preto veľmi pravdepodobné, že sa získavala z povrchu alebo len z plytkých jám. Z vrstvy sa získali vzorky rádiolaritu veľmi dobrých štiepateľných vlastností. Tak, ako je to doložené aj na iných primárnych zdrojoch, aj tu sa vyskytujú viaceré základné farebné variety (červenohnedá až hnedá, šedočierna, olivovo zelená až šedo zelená).

4. V r š a t s k é P o d h r a d i e (okr. Ilava), poloha L y s á, prieskum, ťažobné pole, paleolit(?) – eneolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na juhozápadnom i severovýchodnom okraji pozdĺžneho a úzkeho hrebeňa bezmenného vrchu sa zachytili dve ťažobné jamy na rádiolarit. Výskyt rádiolaritu je viazaný na pieninské súvrstvie kysuckej jednotky (*Mello a ol. 2011*). Výraznejšou je kotlovitá jama zhruba kruhového pôdorysu, ktorá je situovaná na prudko sa zvažujúcom svahu. Situovaná je v tesnej blízkosti obnaženého vápencového bradla. Jama je vyplnená zeminou premiešanou so zločkami vápenca, medzi ktorými sa vyskytujú i fragmenty rádiolaritovej suroviny prevažne hnedej, červenohnedej a zelenej farby. Odvalový kužel sa na pomerne strmom svahu nezachoval. Druhá jama, pri ktorej je veľmi pravdepodobné, že ide tiež o ťažobnú jamu, má nepravidelný tvar a nachádza sa tiež pri hrane vystupujúceho vápencového bradla. Okrem oboch vyššie opísaných priehlbni sa na západnom svahu, 50–60 m pod hrebeňom, na neveľkej ploche vyskytli zlomky rádiolaritu prevažne hnedej, červenohnedej a zelenej farby. Napriek tomu, že v tejto časti je svah pomerne strmý je možné na základe konfigurácie terénu predpokladať, že výraznejšie sledovateľná depresia s mierne terasovitou spodnou časťou vznikla činnosťou pri ťažení rádiolaritovej suroviny, ktorá tu mohla vo forme vrstvy vystupovať na povrch. Podobný terénny útvar sa zistil aj pri okraji lesa v blízkosti kóty 727, na ktorý upozornili fragmenty rádiolaritu sledované na malom úseku cesty.

5. K r i v o k l á t (okr. Ilava), poloha B e z o v e c, prieskum, ťažobné pole(?), paleolit(?) – eneolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Predpokladané, avšak doteraz nie nálezmi jednoznačne doložené, ťažobné pole na rádiolarit sa nachádza v polohe Bezovec. Na zatravnenej lúke vo vzdialenosti 200 m od vystupujúceho bradla sa zistili dve rozmerné oválne jamy, ktoré pripomínajú doteraz zachytené ťažobné jamy v okolí. V ich blízkosti sa nachádzali zlomky vápenca. Vrstvy rádiolaritu sú viazané na vápence pieninského a čajakovského súvrstvia kysuckej sekvencie (*Mello a kol. 2011*). Z farebných variet sú zastúpené svetlo červené, svetlo hnedé a červenohnedé rádiolarity. Drobné fragmenty rádiolaritu sa dali zozbierať v záreze cesty a na postupne sa oderodovávanom pravom brehu potoka.

6. S e d m e r o v e c (okr. Ilava), poloha K a š n á k, prieskum, ťažobné pole, paleolit(?) – eneolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na výraznom sprašovom chrbte v údolí Váhu, na jeho západnom konci v podhorí Bradlového pásma, sa zachytil výchoz krinoidového vápenca prislúchajúceho do čorštynskej sekvencie (*Mello a kol. 2011*) obsahujúceho vrstvy a nodule (konkrécie) rádiolaritu. Rádiolaritová surovina vystupuje na výraznej terénnej elevácii, kde sa zistilo viacero nerovnako veľkých zahĺbených jám kruhového tvaru. Z časti bol kopec v minulosti zničený založením lomu na vápenec. Priehlbne sú nerovnomerne rozložené na stupňovitom, resp. terasovitom zatravnenom a čiastočne stromami i kríkmi porastenom svahu. Bezprostredné okolie ťažobného areálu je v súčasnosti intenzívne poľnohospodársky využívané, čo umožňuje povrchovým prieskumom získať veľký počet štiepanej industrie. Z farebných variet sú zastúpené svetlo šedé, čierne, sivožlté až béžovo sfarbené rádiolarity, ktoré majú typickú drsnú vápnitú kôru svetložltej až béžovej farby. Kôra dosahuje hrúbku 1 až 1,5 cm. Často sa dá na nodulách pozorovať vrstevnatosť. Striedajú sa tmavé a svetlé pásy silicitovej hmoty. Takto sfarbené variety rádiolaritu ako aj fakt, že majú kôru, neboli doposiaľ zistené na skúmanom území tejto časti Bradlového pásma.

7. S l a v n i c a (okr. Ilava), poloha V i n c u r o v á, prieskum, ťažobné pole(?), paleolit(?) – eneolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na jeseň v roku 2015 sa podarilo identifikovať ďalšie možné pingové pole na severnom svahu vrchu Osúšie, v polohe Vincurová. Pingové pole sa nachádza cca 600 m východne od už v minulosti zachyteného areálu v polohe Bukovina. Rádiolarit tu vystupuje na povrch v relatívne úzkom páse (v teréne tvorí výrazný úzky chrbát) v smere SV – JZ dlhom cca 200 m. Vrstvy rádiolaritov sú viazané na čajakovské

súvrstvie kysuckej sekvencie (Mello a kol. 2011). Z farebných variet sú zastúpené svetlo červené, svetlo hnedé a červenohnedé rádiolarity. V teréne sa zachytilo cca 20 kruhových až oválnych jám – píng s priemerom 4 až 6 m, okolo ktorých sa nachádzala rádiolaritová surovina. Na základe týchto skutočností sa domnievame, že by mohlo ísť o priestor získavania silicitovej suroviny – rádiolaritu.

8. S e d m e r o v e c (okr. Ilava), poloha P o d s k a l i č i e, prieskum, ťažobné pole(?), paleolit(?) – eneolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri prieskume širšej oblasti ťažobného poľa v polohe Kašník sa 500 m južným smerom zistil vďaka hlbínnej orbe ďalší primárny zdroj rádiolaritu. Vrstvy rádiolaritov sú v tejto polohe viazané na krinoidové vápence čorštynskej jednotky (Mello a kol. 2011). Počas povrchového prieskumu sa našla iba rádiolaritová surovina bez stôp akejkoľvek úpravy. Z farebných variet sú zastúpené svetlo červené, svetlo hnedé a červenohnedé rádiolarity. Aj napriek tomu je veľký predpoklad, že tento primárny zdroj bol v období praveku ťažený a využívaný na získavanie silicitovej suroviny. Tento predpoklad potvrdzuje aj fakt, že v blízkom okolí (do 1 km) sa nachádzajú viaceré praveké sídliská.

Archeologické lokality s výskytom štiepanej kamennej industrie

1. N e m š o v á (okr. Trenčín), poloha H l i n í k, prieskum, sídlisko(?), paleolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezy boli nájdené severne od obce, na poli nad hliníkom bývalej tehelne v Nemšovej. Ležali v nadmorskej výške 240 m, na svahu so sklonom na juhovýchod. Podľa označenia polôh z prieskumu J. Bárta ide o Nemšovú VIII-Nad tehelňou (Bárta 1961, 21).

Celkovo sa našlo 20 kamenných artefaktov. V surovinovom zložení prevláda rádiolarit (17 ks) a po jednom kuse bol zistený eratický silicít, silicít krakovsko-čenstochovskej jury (ďalej len SKCJ) a bližšie neurčená surovina. Nálezový inventár reprezentuje šesť kusov suroviny so stopami manipulácie z rádiolaritu, jednopodstavové ihlanovité jadro z rádiolaritu, rezíduum jadra z eratického silicitu, úštep a tableta z rádiolaritu, ďalej šesť fragmentov úštepov, z toho štyri z rádiolaritu, jeden zo SKCJ a jeden z bližšie neurčenej suroviny. Zachoval sa aj úštep z retušou z rádiolaritu a nevýrazný trapéz z rádiolaritu.

2. N e m š o v á (okr. Trenčín), poloha N a d p o l i e 1, prieskum, sídlisko(?), paleolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita leží na severnom okraji Nemšovej, na svahu s orientáciou na juh. Nadmorská výška lokality je 240 m. J. Bárta túto polohu označil ako Nemšová III-Haty (Bárta 1961, 21).

Na lokalite sa našli tri artefakty z rádiolaritu. V jednom prípade ide o jednopodstavové prizmatické jadro z počiatočnej fázy ťaženia a v dvoch prípadoch sa jedná o úštepy.

3. N e m š o v á (okr. Trenčín), poloha N a d p o l i e 2, prieskum, sídlisko(?), paleolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Ďalšia lokalita je situovaná severne od obce, v širšom okolí kóty 264. Rozprestiera sa na temene kopca v nadmorskej výške cca 260 m. Podľa označenia lokalít J. Bárta ide o polohu Nemšová V-Kostelná (Bárta 1961, 21).

Z lokality sa získalo 16 kamenných artefaktov z rádiolaritu. Ide o štyri kusy suroviny so stopami manipulácie, o dvojpodstavové prizmatické jadro z pokročilej fázy ťaženia (obr. 39: 1), tri reziduá, jeden fragment jadra a päť preparačných úštepov s kôrou. Našiel sa aj malý úštep a fragment úštepu.

4. N e m š o v á (okr. Trenčín), poloha N a d p o l i e 3, prieskum, sídlisko(?), paleolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita je situovaná severovýchodne od obce v nadmorskej výške 250 m, na svahu so sklonom na JV. Počas povrchového zberu J. Bárta bola uvedená lokalita označená ako Nemšová VI-Haty (Bárta 1961, 21).

V rámci povrchového zberu sa na lokalite našiel ojedinelý nález fragmentu úštepu z rádiolaritu.

5. N e m š o v á (okr. Trenčín), poloha N a d p o l i e 4, prieskum, sídlisko(?), paleolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Kamenná industria bola získaná cca 800 m severovýchodne od Nemšovej. Rozptýlená bola v nadmorskej výške približne 250 m, na svahu so sklonom na juhovýchod. Podľa označenia lokalít J. Bárta ide o polohu Nemšová VII-Haty (Bárta 1961, 21).

Nálezový inventár pozostáva z 21 kusov, okrem jedného úštepú z limnosilicitu sú všetky z rádiolaritu. Reprezentujú ho dve jednopodstavové ihlanovité jadrá z pokročilej fázy ťaženia, tri fragmenty jadier, štyri preparačné úštepy s kôrou, tableta, úštep a tri fragmenty úštepov.

6. S e d m e r o v e c (okr. Ilava), poloha G a l k o v á, prieskum, sídlisko, paleolit, mezolit(?), neolit(?), mladšia doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Ďalšie sídlisko je vzdialené necelých 700 m JV od obce Sedmerovec. V nadmorskej výške okolo 200 m sa rozkladá na miernom svahu zvažujúcom sa na juhozápad.

Zberom bolo získaných 172 ks kamennej industrie, vyrobenej predovšetkým z rádiolaritu, ojedinele aj zo silicifikovaného pieskovca, prepáleného a patinovaného silicitu.

Surovina so stopami manipulácie z rádiolaritu bola zistená v 41 prípadoch. Všetky jadrá sú z rádiolaritu. Reprezentuje ich jadro z počiatočnej fázy ťaženia, päť z pokročilej fázy (obr. 39: 4), dve reziduá a jedenásť fragmentov. V šiestich prípadoch bolo možné určiť, že ide o jednopodstavové jadrá. Z typov boli zastúpené jedno ihlanovité, dve ploché, dve prizmatické a jedno kýlovité. Súbor obsahuje dve neretušované čepele a šesť zlomkov. S výnimkou jednej proximálno-mesiálnej časti čepele zo silicifikovaného pieskovca sú všetky čepele a ich zlomky z rádiolaritu. Najpočetnejšiu skupinu, s počtom 63 ks, tvoria neretušované úštepy, z čoho 59 je z rádiolaritu a štyri zo silicifikovaného pieskovca. V súbore sa vyskytuje aj sedem malých úštepov z rádiolaritu a 34 fragmentov úštepov, z čoho je 32 ks z rádiolaritu a po jednom kuse z prepáleného a patinovaného silicitu. Analyzovaný súbor dopĺňa laterálne retušovaná čepeľ z rádiolaritu a vrub z rádiolaritu.

Prieskumom boli získané aj črepy. Jedná sa o črepy z tela nádoby, väčšinou z hrubozrnnejšieho materiálu, ojedinele z jemne plavenej hlíny.

7. S e d m e r o v e c (okr. Ilava), poloha K a š n á k, prieskum, ťažobné pole, neolit(?) – eneolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Uvedená lokalita leží na temene kopca, cca 1 km severovýchodne od obce Sedmerovec. Jej nadmorská výška je 360 m.

V získanej kolekcii, s celkovým počtom 280 kusov, boli artefakty najčastejšie z rádiolaritu, ojedinele z patinovaného silicitu, limnosilicitu a SKCJ. Najpočetnejšiu skupinu v rámci nálezov predstavuje surovina so stopami manipulácie (230 ks). Jadier sa podarilo nájsť celkovo päť kusov, pričom boli všetky z rádiolaritu. Jedná sa o jednopodstavové ihlanovité jadro z pokročilého štádia ťažby, jednopodstavové ploché jadro z pokročilého štádia ťažby (obr. 39: 2) a tri reziduá. Neopracované čepele sú štyri. Všetky sú z rádiolaritu. Našiel sa aj fragment mesiálnej časti čepele z rádiolaritu. Do skupiny úštepov bolo zaradených 29 exemplárov, vyrobených z rádiolaritu. Fragmenty úštepov boli zastúpené ôsmimi kusmi. Zachoval sa aj jeden malý úštep. Všetky boli vyrobené z rádiolaritu.

Kolekciu reprezentujú aj čepeľ s laterálnou retušou z limnosilicitu, čepeľ so šikmou retušou z patinovaného silicitu (obr. 39: 5) a fragment čepeľ s nevýrazným leskom zo SKCJ (obr. 39: 3).

8. S e d m e r o v e c (okr. Ilava), poloha N a d c e s t o u, prieskum, sídlisko, neolit (mladšia fáza kultúry lineárnej), mladšia doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita s nachádza 400 m východne od obce vo výške okolo 260 m, na miernom svahu so sklonom na juh. Väčšina nálezov sa koncentrovala na ploche menšej terasy s priemerom cca 120 m.

Prieskumom bolo získaných celkovo 223 kamenných artefaktov. Najviac zastúpenou surovinou je rádiolarit. Menej je zastúpený prepálený silicit, SKCJ, obsidián a limnosilicit. Surovinu so stopami manipulácie z rádiolaritu bola rozpoznaná v 34 prípadoch. Jadier sa našlo 36 ks, pričom s výnimkou jedného reziduá jadra z limnosilicitu sú všetky z rádiolaritu. Fragmentov jadier sa našlo 21 ks. Rozpoznaných bolo sedem jednopodstavových jadier (obr. 40: 1) a dva so zmenenou orientáciou. Z lokality pochádza 25 neretušovaných čepeľí, ich zlomkov a čepieľka. Zväčša sú z rádiolaritu, jedna čepieľka je z obsidiánu. Celých čepeľí je trinásť ks, z toho sú dve podhrebeňové. Najväčšiu skupinu, s počtom 61 ks, predstavujú neretušované úštepy. Vyrobené boli prevažne z rádiolaritu, dva boli z prepáleného silicitu a po jednom kuse z obsidiánu a SKCJ. Početnú skupinu reprezentujú fragmenty úštepov (38 ks), malé úštepy (18 ks) a šupiny (2 ks). S výnimkou jedného malého úštepu z prepáleného silicitu sú všetky z rádiolaritu. Z nástrojov bolo zastúpené čepeľové škrabadlo (obr. 40: 2, 3), driapadlo, vrub, priebojník (obr. 40: 4), dve celé čepele s miestnou úžitkovou retušou, dve distálne časti čepeľí s miestnou úžitkovou retušou a jedna mesiálna časť čepele s miestnou úžitkovou retušou. Kolekciu kamenných artefaktov dopĺňa fragment kremencového otlkača s viditeľnými stopami použitia.

Nálezový inventár pozostáva aj z črepového materiálu (obr. 40: 5–9). Zväčša ide o črepy z tela nádoby, výnimočne z okraja, alebo dna. Vyskytujú sa črepy jednak z jemne plavenej hliny, ale aj z hrubozrnného materiálu. Na dvoch črepoch z jemne plavenej hliny boli rozpoznané ryté výzdoby v podobe dvoch bežiacich línií.

9. *S e d m e r o v e c* (okr. Ilava), poloha *P o d j a m i e 1*, prieskum, sídlisko, mezolit(?) – eneolit(?), mladšia doba bronzová, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pomerne početný súbor štiepanej kamennej industrie bol rozptýlený na svahu so sklonom na juhovýchod. Lokalita je vzdialená približne 500 m severovýchodne od Sedmerovca a nachádza sa v nadmorskej výške okolo 300 m.

Súbor štiepanej kamennej industrie pozostáva zo 107 ks, najviac z rádiolaritu a po jednom kuse zo SKCJ, eratického a prepáleného silicitu. Surovina so stopami manipulácie bola rozpoznaná u ôsmich exemplárov z rádiolaritu. V rámci skupiny jadier sa našli tri jednopodstavové jadrá z pokročilej fázy ťažby (obr. 41: 1, 2). Dva z nich boli prizmatické a jedno ihlanovité. Kolekciu jadier dopĺňajú štyri reziduá a osem fragmentov jadier. Ďalšiu skupinu, s počtom 19 ks, predstavujú neretušované čepeľky a zlomky čepelí. S výnimkou jednej mesiálnej časti z eratického silicitu sú všetky z rádiolaritu. Na lokalite sa našlo 41 neretušovaných úštepov. S výnimkou jedného úštepu bez kôry zo SKCJ sú všetky z rádiolaritu. V rámci odpadu sa zachovalo 20 fragmentov úštepov z rádiolaritu. Nástroje reprezentuje nevýrazné čepeľové škrabadlo (obr. 41: 4), driapadlo, splitter a kosáková čepeľ (obr. 41: 3). Všetky boli vyrobené z rádiolaritu.

Počas prieskumu boli získané črepy, jednak z jemne plavenej hliny, ako aj z hrubozrnného materiálu.

10. *S e d m e r o v e c* (okr. Ilava), poloha *P o d j a m i e 2*, výskum, prieskum, sídlisko(?), paleolit(?) – doba bronzová(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Ojedinelé nálezy boli nájdené cca 150 m severnejšie od predošlej lokality Sedmerovec-Podjamie, na svahu so sklonom na juhovýchod. Ležali v nadmorskej výške 315 m.

Našiel sa kus rádiolaritovej suroviny so stopami manipulácie a dva úštepy, z toho jeden z rádiolaritu a jeden zo silicifikovaného pieskovca.

11. *S e d m e r o v e c* (okr. Ilava), poloha *P o d s k a l i č i e*, prieskum, sídlisko, mezolit(?) – eneolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Menej početný súbor kamennej industrie bol rozptýlený na malej ploche, cca 50 m severne od sútoku dvoch bezmenných potokov, severne od obce. Nálezy ležali na svahu so sklonom na juh, v nadmorskej výške okolo 270 m.

Súbor industrie obsahuje 18 kamenných artefaktov z rádiolaritu (z toho 2 ks typ Kašník). Surovinu so stopami manipulácie reprezentuje päť exemplárov z rádiolaritu. Najpočetnejšou skupinou sú jadrá. Z technologického hľadiska je sedem z pokročilej fázy ťaženia a dva sú z finálnej, reziduálnej fázy. Kolekciu zastupujú aj dva fragmenty jadier. Podľa spôsobu ťaženia je päť jadier jednopodstavových a dve so zmenenou orientáciou. Z typov sú zastúpené tri ihlanovité, dva prizmatické (obr. 41: 5) a po jednom kuse kýlovité a ploché (obr. 41: 6). V materiáli prevažujú čepeľové, resp. čepeľovo-čepeľkové jadrá (4 ks), v dvoch prípadoch ide o čepeľové-úštepové a v jednom o úštepové jadro. Súbor dopĺňa tableta a úštepové škrabadlo.

Literatúra

Bárta 1961 – J. Bárta: K problematike paleolitu Bielych Karpát. *Slovenská archeológia* 9, 1961, 9–32.

Cheben/Kaminská 2002 – I. Cheben/Kaminská: Výskum paleolitického náleziska v Nemšovej. *Slovenská archeológia* 50, 2002, 53–67.

Mello a kol. 2011 – J. Mello/D. Boorová/S. Buček/I. Filo/K. Fordinál/M. Havrila/L. Iglárová/P. Kubeš/P. Liščák/J. Maglay/D. Marcin/A. Nagy/M. Potfaj/M. Rakús/S. Rapant/A. Remšík/J. Salaj/Z. Siráňová/F. Teták/J. Zuberec/A. Zlinská/K. Žecová: *Vysvetlivky ku geologickej mape Stredného Považia 1 : 50 000*. Bratislava 2011.

BEGEHUNG AUF DEN RADIOARIT-GEWINNUNGSFELDERN UND IHREM HINTERLAND IN DER POVAŽIE-REGION. Die Oberflächenbegehung war auf Verifikation der bekannten und Suche von neuen primären Radiolaritquellen gerichtet, mit Belegen einer urzeitlichen Gewinnung im Felsriffgebiet der Weißen Karpaten, zwischen den Gemeinden Horné Srnie und Červený Kameň. In den Katastralgebieten der Gemeinden Sedmerovec und Krivoklát wurde bislang nicht registrierte Lagerstätte von Radiolaritrohstoff festgestellt. Die Begehung war auch auf Beglaubigung von archäologischen Lokalitäten gerichtet, die vor allem durch die Terrainaktivitäten von J. Bárta bekannt wurden. Steinerne

Spaltindustrie gewann man aus mehreren Lagen in Nemšová und Sedmerovec. Während der gegenständlichen Oberflächenbegehung gewannen die Autoren des Beitrags neue Erkenntnisse bezüglich der Chronologie der Besiedlung der Region Stredné Považie. Im Katastralgebiet von Sedmerovec wurden wichtige Funde entdeckt, mit Hilfe welcher es möglich ist, die Mehrheit der von J. Bárta ins Paläolithikum datierte Lokalitäten mit höchster Wahrscheinlichkeit in jüngere Perioden einzugliedern. Diese neuen Erkenntnisse verweisen auf eine relativ dichte Besiedlung in der jüngeren und späten Steinzeit, als auch in der Bronzezeit im Hinterland der primären Radiolaritquellen der Weißen Karpaten. Die Gegenstandsbegehung verweist zugleich auf das große Potenzial der erforschten Region.

NOVÉ NÁLEZY ZO STROPKOVSKÉHO HRADU

Mária Kotorová - Jenčová

S t r o p k o v (okr. Stropkov), intravilán, mestský park, záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Krajské múzeum v Prešove – Kaštieľ a Archeopark Hanušovce nad Topľou.

Beskydské predhorie (Ondavská vrchovina), karpatské flyšové pásmo, povodie Ondavy, nadmorská výška 199 m. V rokoch 2014–2015 sa realizoval výskum na rozsiahlej líniovej stavbe „Rozšírenie kanalizácie“ v katastroch troch obcí – Krušinec, Tisinec a Stropkov (intravilán a mestská časť Bokša). Spočíval v podrobnom sledovaní zemných prác s perspektívou záchranných výskumov v miestach pozitívnych nálezov. K takémuto prípadu došlo iba v centre Stropkova, v priestore západne od kostola Najsv. Tela a Krvi Kristovej, t. j. na západnom okraji areálu mestského hradu, kde sa vykonal krátkodobý záchranný výskum.

Na nevelkej ploche, v dĺžke 360 cm sa v stavebnej ryhe zachytilo kamenné murivo orientované v smere SV – JZ. Na južnej strane sa múr lomil v ostrom lome, na severnej i južnej strane bolo murivo (š. 140 cm) licované, na východe deštruované a na západnej strane zasahovalo za okraj ryhy. Murivo bolo zistené v hĺbke 40 cm od dnešnej úrovne terénu, pod povrchovou sypkou hlinitou vrstvou s koreňovým systémom, v ktorej sa nevyskytoval nijaký materiál. Murivo sa rozširovalo smerom ku dnu výkopu a bezprostredne ho obklopovala ílovitá zemina. Zachytené torzo múru je veľmi malé, aby mohlo viesť k širším interpretačným záverom. Jednoznačne možno povedať len to, že bolo súčasťou hradného areálu – bezpochyby súviselo so západným krídlom hradného pentagónu.

Severne od nálezu torza muriva sa zistila sypká narušená vrstva s početnými nálezmi, evidentne v sekundárnej polohe. Predpokladáme, že vrstva s výskytom mobiliáru môže byť deštruovanou kultúrnou vrstvou z miesta nálezu, ale tiež navezenou z východnejšie ležiacich častí hradného areálu. Na základe malého rozsahu výkopu to nebolo možné zistiť. Podstatnú časť súboru predstavuje keramika, jednoduchá kuchynská, menej stavebná (kachlice, dlaždica, tehla). Nevyskytovali sa žiadne luxusnejšie predmety, aké sme získali z južnej a východnej časti hradného areálu v rokoch 2006–2007 (Kotorová-Jenčová 2008; 2009; 2013). V malom počte sa objavovalo sklo, minimálne železo. Črepy pochádzali z kvalitne vypálenej hrnčiny, zväčša s oxidačným výpalom. Častá je zelená a hnedá poleva, objavuje sa béžový náter, z výzdobných prvkov sa vyskytuje červenohnedá maľba, polychrómia z polevy, kolkovanie a prstovanie okraja.

V skladbe materiálu (obr. 42) dominovali hrncovité tvary, objavovali sa džbány a tanieri, podstatne menej panvice s držadlom a trojnožky. Výnimočne sa zachytili pokrievky. K zvláštnym nálezom patria zlomky dvoch fajok.

Materiál rámcovo spadá do 16. až 19. stor. s ťažiskom v 17.–18. stor.

Literatúra

Kotorová-Jenčová 2008 – M. Kotorová-Jenčová: Výskum Stropkovského hradu. In: J. Gancarski (ed.): *Archeologia okresu nowożytnego w Karpatach polskich*. Krosno, 527–536.

Kotorová-Jenčová 2009 – M. Kotorová-Jenčová: Sklené fragmenty zo Stropkovského hradu. *Študijné zvesti AÚ SAV* 46, Nitra, 37–43, 239.

Kotorová-Jenčová 2013 – M. Kotorová-Jenčová: Výskum stropkovského hradu. *Východoslovenský pravek* 13, Košice, 267–279.

NEUE FUNDE VON DER BURG STROPKOV. Stropkov (Bez. Stropkov), Intravillan, Stadtpark, Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Bezirksmuseum Prešov – Kastell und Archäopark Hanušovce nad Topľou. Während der Ausgrabung auf dem umfangreichen Linienbau „Kanalisationserweiterung“ in den Katastralgebieten von drei Gemeinden – Krušinec, Tisinec und Stropkov

(Intravillan und Stadtteil Bokša), realisovala man im Bereich westlich von der Kirche Fronleichnam – am westlichen Arealrand der Stadtbürg, eine kurze Rettungsgrabung. In der Baurinne stellte man ein steinernes in Richtung Nordosten-Südwesten orientiertes Mauerwerk fest, das wir als Bestandteil des Burgareals der Burg Stropkov betrachten – ihren westlichen Flügel (Abb. 42). Südlich vom entdeckten Mauerwerkstors stellte man eine locker beschädigte Schicht mit zahlreichen Funden fest, evident in sekundärer Lage. Einen wesentlichen Teil stellt Keramik dar – einfache Küchenkeramik, weniger Baukeramik (Kacheln, Fliesen, Ziegelsteine). In einer kleinen Menge ist auch Glas vorgekommen, Eisen nur minimal. Die Keramikfragmente stammten aus hochwertig ausgebranntem Töpferon, meistens oxidations- ausgebrannt. Häufig tritt grüner und brauner Überzug auf, es kommt auch ein Beigeanstrich vor. Was die Verzierungselemente angeht, kommen rotbraune Malerei vor, Polychromie aus Guss, Stempeln und Fingertechnik. Bezüglich der Form dominierten Töpfe, Krüge und Teller, wesentlich weniger Pfannen mit Handgriff und Dreifüße, ausnahmsweise Deckel. Zu sonderbaren Funden gehören Bruchteile von zwei Pfeifen. Das Fundmaterial fällt ins 16. – 19. Jh. mit dem Schwerpunkt im 17.–18. Jh.

ANTROPOLOGICKÉ ZHODNOTENIE KOSTIER Z LOKALITY NÁMESTIE JÁNA PAVLA II V NITRE³³

Mária Krošláková

Nitra, časť Staré Mesto (okr. Nitra), NKP Nitriansky hrad, Námestie Jána Pavla II., záchranný výskum, stredovek, novovek (12. – 20. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V rokoch 2012–2015 sa uskutočnil záchranný archeologický výskum na nitrianskom hradnom kopci v polohe Námestie Jána Pavla II (Bednár/Žaár 2014; Bednár/Žaár/Daňová 2014; Bednár/Ruttkay/Žaár 2017), kde sa archeológom podarilo odkryť niekoľko ľudských kostrových pozostatkov. V 29 kontextoch boli zaznamenané kostrové zvyšky dospelých aj nedospelých jedincov, častokrát vo fragmentárnej podobe. Ľudský kostrový materiál pochádzajúci z archeologickej lokality bol podrobený antropologickej analýze. Jedinci boli morfoskopicky a morfometricky zhodnotený štandardnými metódami (Knussmann 1988; Martin/Saller 1957). Výška postavy (ďalej VP) jedincov bola vypočítaná podľa metódy Sjøvold (1990). Pohlavie u nedospelých jedincov bolo odhadnuté pomocou metódy (Schutkowski 1993) a u dospelých jedincov pomocou metodík (Acsádi/Nemeskéri 1970; Ferembach/Schwidetzky/Stloukal 1980; Brůžek 1991; Novotný 1979). Vek bol odhadnutý pri dospelých (Meindl/Lovejoy 1985; Lovejoy 1985) aj nedospelých jedincov (Florkowski/Kozłowski 1994; Stloukal/Hanáková 1978; Ubelaker 1978). Základný screening epigenetických znakov a paleopatologických lézií sa uskutočnili podľa viacerých autorov (Horácková/Strouhal/Vargová, 2004; Ortner 2003; Stloukal et al. 1999).

Základné spracovanie kostrového materiálu popisuje stručný katalóg kontextov (vek, pohlavie, VP, kostné a zubné lézie). Podrobnejšie informácie o analyzovaných jedincoch sú uvádzané v literatúre (Tonková 2015). Osteologická analýza sa uskutočnila „en block“, preto katalóg zahŕňa množstvo kontextov, ktoré reprezentujú iba ojedinelé fragmenty kostí z dospelých a nedospelých jedincov. Ucelené kontexty (123, 124, 132, 175, 184, 188, 192, 195) tvoria kostrové pozostatky muža, pravdepodobne muža, dvoch žien, štyroch nedospelých jedincov a jedného dospelého jedinca neurčeného pohlavia.

Kontext (pr. č. 410) – kostrové fragmenty dospelého jedinca, pp. ženy.

Kontext (pr. č. 441) – kostrové fragmenty dospelého jedinca.

Kontext (pr. č. 495) – kostrové fragmenty dospelého a nedospelého jedinca (do 6 rokov); dospelý jedinec – granulóm: zub 31.

Kontext (pr. č. 2487) – kostrové fragmenty dospelého jedinca.

Kontext (pr. č. 2514) – kostrové fragmenty dospelého jedinca.

Kontext: kanalizačná ryha (pr. č. 2551, 2552) – kostrové fragmenty dospelého jedinca.

Kontext: 37 (pr. č. 1264) – kostrové fragmenty dospelého jedinca.

Kontext: 64/99 (pr. č. 2488) – kostrové fragmenty dospelého jedinca.

Kontext: 67 (pr. č. 1409) – kostrové fragmenty dospelého jedinca, pp. muža.

Kontext: 71 (pr. č. 1250) – kostrové fragmenty dospelého jedinca.

Kontext: 106 (pr. č. 2509) – kostrové fragmenty dospelého jedinca.

Kontext: 117 (pr. č. 2489) – kostrové fragmenty pravdepodobne nedospelého jedinca.

Kontext: 121, 122 (pr. č. 2517) – kostrové fragmenty juvenilného alebo dospelého jedinca.

Kontext: 122 (pr. č. 2486) – kostrové fragmenty dieťaťa vo veku 5–6 rokov.

³³ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0143/18.

- Kontext: 123 (pr. č. 1484, 1524, 1553–1560, 2490, 2501–2503) – muž (DS= 1,25), adultus II (30–39 rokov); VP (Sjøvold): vysoká (172,2 cm); *ossa Wormiana* – *sut. lambdoidea*; *foramen supratrochleare humeri sin.*; *spondylolýza L5, femur dx. et sin.* – *facies Poirieri*, zubný kaz: zuby 15, 16, 26 a 46, zubný kameň, artróza *fovea costalis* Th6, Th7, Th8, Th10, *spondylartróza superior* L4, *spondylartróza inferior* L3, L4, Schmorlove uzly *superior* Th5 až Th11, Schmorlove uzly *inferior* Th4 až Th11; *spondylolýza* Th4 až S1.
- Kontext: 124 (pr. č. 1483, 1534, 1561–1566, 1570) – kostrové pozostatky dieťaťa vo veku približne osem rokov (infans II).
- Kontext: 132 (pr. č. 2485, 2492, 2495–2497, 2500) – žena (DS= -1,03), maturus I (40–50 rokov); VP (Sjøvold): podstredná (149,7 cm); *spondylolýza* stavcov, pozápalové zmeny na karpálnych kostiach, artrotické zmeny hlavice humeru *dx.*
- Kontext: 171 (pr. č. 2513) – kostrové fragmenty dospelého jedinca.
- Kontext: 175 (pr. č. 2491, 2493, 2494, 2498, 2499) – žena (DS= -1,00), adultus I (približne 20 rokov); VP (Sjøvold): vysoká (159,2 cm); intaktný chrup, silná abrázia zubov, *cribra orbitalia dx. et sin.*, *cribra parietalia*, preriedenie krčkov *femurov*, *foramen supratrochleare dx. et sin.*, vaskularizácia stavcov, zhrubnuté *diploe* lebečných kostí a stenčená *lamina interna et externa*.³⁴
- Kontext: 184 (pr. č. 2504, 2506) – kostrové pozostatky dieťaťa vo veku 6–12 mesiacov (do 1 roka, infans I).
- Kontext: 188 (pr. č. 2505, 2507, 2508) – kostrové pozostatky dieťaťa vo veku 2,5 roka (infans I).
- Kontext: 192 (pr. č. 2510 – 2512, 2516, 2553) – kostrové pozostatky nedospelého (približne štyri roky, infans I) a dospelého jedinca.
- Kontext: 195 (pr. č. 2518–2526) – pp. muž (DS= 0,8), maturus I (40–50 rokov); VP (Sjøvold): nadstredná (168,0 cm); *ponticulus atlantis post. sin.*, *foramen proc. trans. partitum dx.* – C7, *foramen proc. trans. partitum sin.* C5 a C6, *incisura scapulae dx. et sin.*; zubný kaz: zub 36, znaky po zápale: alveol zubov 36, 37, zubný kameň: zuby 31, 32, 33, 34, 41, 42, 43, hypodontia zubov 18, 28, 38, 48, pp. stopy po zosifikovanej chrupke prvého pravého rebra na *manubrium sterni*, artróza *fovea costalis* Th5 a Th6, Schmorlove uzly *superior* Th9 a Th12, Schmorlove uzly *inferior* Th8, Th9, Th11, patologické zmeny tiel stavcov C6 a C7.
- Kontext: 197–200, (pr. č. 2542) – kostrové pozostatky dospelého jedinca.
- Kontext: 205 (pr. č. 2527–2541–2550) – kontext predstavoval kostrové pozostatky viacerých nedospelých a dospelých jedincov. Na základe maximálneho počtu zachovaných kostí jedného druhu z jednej strany dokážeme povedať, že kostrové zvyšky prislúchali minimálne piatim nedospelým a 18 dospelým jedincom.

Literatúra

- Acsádi/Nemeskéri 1970 – G. Acsádi/ J. Nemeskéri: *History of human life span and mortality*. Akadémiai Kiadó. Budapest 1970.
- Bednár/Ruttkay/Žaár 2017 – P. Bednár/M. Ruttkay/O. Žaár: Záchranný archeologický výskum na Námestí Jána Pavla II. v Nitre. *AVANS* 2012, 2017, 30–31.
- Bednár/Žaár 2014 – P. Bednár/O. Žaár: *Nitra-Hrad – Námestie Jána Pavla II* [elektronický zdroj]. Archeologický ústav SAV, Nitra 2014. Dostupné na internete: http://www.archeol.sav.sk/docs_vyskumy2013/2013_Nitra-Hrad.pdf
- Bednár/Žaár/Daňová 2014 – P. Bednár/O. Žaár/K. Daňová: *Nitra-Hrad – Námestie Jána Pavla II* [elektronický zdroj]. Archeologický ústav SAV, Nitra 2014. Dostupné na internete: http://www.archeol.sav.sk/docs_vyskumy2014/2014_Nitra-Hrad.pdf
- Brůžek 1991 – J. Brůžek: *Fiabilité des procédés de détermination du sexe à partir de los coxal*. Implication à l'étude du dimorphisme sexuel de l' Homme fossile. Thèse de Doctorat, Museum National d' Histoire Naturelle, Institut de Paléontologie Humaine, Paris. 1991.
- Ferembach/Schwidetzky/Stloukal 1980 – D. Ferembach/I. Schwidetzky/M. Stloukal: Recommendations for Age and Sex Diagnoses of Skeletons. *Journal of Human Evolution* 9, 1980, 517–549.
- Florkowski/Kozłowski 1994 – A. Florkowski/ T. Kozłowski: Ocena wieku szkieletowego dzieci na podstawie wielkości koci. *Przegląd Antropologiczny* 57/1–2, 1949, 71–86.
- Horáčková/Strouhal/Vargová 2004 – L. Horáčková/ E. Strouhal/ L. Vargová: *Základy paleopatologie*. Panoráma biologické a sociokultúrne antropologie. Brno. Masarykova univerzita v Brně. 2004.
- Knussmann 1988 – R. Knussmann: *Anthropologie, Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen* (4. Auflage des Lehrbuchs der Anthropologie begründet von Rudolf Martin). Band I und II. New York, Stuttgart Jena: Gustav Fischer Verlag. 1988.
- Lovejoy 1985 – C. O. Lovejoy: Dental wear in the Libben population: Its functional pattern and role in the determination of adult skeletal age at death. *American Journal of Physical Anthropology* 68, 1985, 47–56.
- Martin/Saller 1957 – R. Martin/K. Saller: *Lehrbuch der Anthropologie*. Stuttgart. Gustav Fischer Verlag, 1957.
- Meindl/Lovejoy 1985 – R. S. Meindl/C. O. Lovejoy: Ectocranial Suture Closure: A Revised Method for the Determination of Skeletal Age at Death Based on the Lateral-Anterior Sutures. *American Journal of Physical Anthropology* 68/1, 1985, 57–66.
- Novotný 1979 – V. Novotný: Nové hodnocení sulcus praeauricularis jako nejhodnotnějšího morfologického znaku pánevní kosti k rozlišení pohlaví. *Scripta Medica* 52, 1979, 500–502.

³⁴ Mladá žena, ktorá pravdepodobne trpela ochorením, ktoré spôsobilo netypické zhrubnutie lebečných kostí. Toto ochorenie, nejasnej etiológie, by mohlo mať súvis aj s porozitou, vaskularizáciou tiel stavcov. Podobne netypickým javom je aj abrázia zubov u takto mladého jedinca (badateľné epifyzárne štrbiny). Pre potreby bližšieho určenia ochorenia je potrebné uskutočniť ďalšie analýzy.

- Ortner 2003 – D. J. Ortner: *Identification of pathological conditions in human skeletal remains*. 2nd ed. New York: Elsevier Science Publishing Co Inc Academic Press Inc. 2003.
- Schutkowski 1993 – H. Schutkowski: Sex determination of Infant and Juvenile Skeletons: Morphognostic Features. *American Journal of Physical Anthropology* 90/2, 1993, 199–205.
- Sjøvold 1990 – T. Sjøvold: Estimation Of Stature From Long Bones Utilizing The Line Of Organic Correlation. *Human Evolution* 5/5, 1990, 431–447.
- Stloukal et al. 1999 – M. Stloukal/M. Dobisíková/V. Kuželka/P. Stránská/P. Velemínský/L. Vyhnánek/K. Zvára: *Antropologie, příručka pro studium kostry*. Praha. Národní muzeum, 1999.
- Stloukal/Hanáková 1978 – M. Stloukal/H. Hanáková: Die Länge der Längsknochen altslawischer Bevölkerungen unter besonderer Berücksichtigung von Wachstumsfragen. *Homo* 29/1, 1978, 53–69.
- Tonková 2015 – M. Tonková: Nitra – Hrad – Námestie Jána Pavla II. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18815*. Nitra 2015. Nepublikované.
- Übelaker 1978 – D. H. Übelaker: Estimating age at death from immature human skeletons: an overview. *Journal of forensic sciences* 32/5, 1978, 1254–1263.

ANTHROPOLOGISCHE ANALYSE DER SKELETTE AUF DEM JOHANNES-PAUL-II.-PLATZ IN NITRA. Nitra, Stadtteil Staré Mesto (Bez. Nitra), Nationales Kulturdenkmal Burg Nitra, Johannes-Paul-II.-Platz, Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit (12. – 20. Jh.). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. In den Jahren 2013 und 2014 entdeckten Archäologen auf der Nitraer Burg auf dem Johannes-Paul-II-Platz mehrere menschliche Skelettreste. Die osteologische Analyse ergab mehrere fragmentarische Kontexte (die Fragmente enthielten sowohl Erwachsene als auch junge Individuen) und wahrscheinlich acht Gräber (Kontexte: 123, 124, 132, 175, 184, 188, 192, 195). Diese Gräber enthielten Skelettreste von zwei Frauen (Kontext 132 – matusus I, Kontext 175 – adultus I), einem Mann (Kontext 123 – adultus II), einem wahrscheinlich Mann (Kontext 195 – matusus I), vier Jugendlichen (Kontext 124 – infans II, Kontext 184 – infans I, Kontext 188 – infans I, Kontext 192 – infans I) und Fragmente eines Erwachsenen unbestimmten Geschlechts (Kontext 192).

ANTROPOLOGICKÉ ZHODNOTENIE KOSTIER Z VÝSKUMU NA KOSCELISKU V RADOLI³⁵

Mária Krošláková

R a d o ľ a (okr. Kysucké Nové Mesto), poloha K o s c e l i s k o (381 m n. m.), sakrálna stavba, pravek, stredovek (13. – 15. stor.). Uloženie nálezov: Kysucké múzeum v Čadci.

V rokoch 2012–2013 odkryli archeológovia počas revízného a zisťovacieho výskumu zaniknutého stredovekého kostola (13. – 15. stor.) v Radoli-Koscelisku (okr. Kysucké Nové Mesto) 25 hrobov (Majerčíková/Samuel/Furman 2013; Samuel/Majerčíková/Furman 2014; 2017). Antropologický súbor pozostávajúci z piatich jedincov z prvej výskumnej sezóny v roku 2012 spracovala Z. Hukeľová (2012). Kostrové pozostatky prislúchali štyrom dospelým mužom a jednému dieťaťu: hrob 1 – M, matusus I; hrob 2 – nedospelý, infans II; hrob 3 – M, adultus II; hrob 4 – M, matusus I – II; hrob 5 – M, matusus I – II).

V roku 2015 autorka antropologicky zhodnotila osteologický materiál z výskumnej sezóny v roku 2013. Niektoré kostrové zvyšky boli vo veľmi zlom stave, resp. úplne strávené, v dôsledku pôsobenia agresívnych pôdných podmienok. Na analýzu boli použité základné morfoskopické a morfometrické metódy (Knussmann 1988; Martin/Saller 1957). Pre výpočet výšky postavy (ďalej VP) autorka použila metódu Sjøvolda (1990). Pohlavie dospelých sa odhadlo pomocou metodík (Acsádi/Nemeskéri 1970; Ferembach/Schwidetzky/Stloukal 1980; Brůžka 1991; Novotný 1979) a odhad pohlavia u nedospelých jedincov na základe metódy (Schutkowski 1993). Vek nedospelých jedincov bol hodnotený podľa viacerých autorov (Übelaker 1978; Stloukal/Hanáková 1978; Florkowski/Kozłowski 1994). Vek dospelých jedincov sa odhadol pomocou metódy (Meindl/Lovejoy 1985; Lovejoy 1985). Paleopatologické lézie a epigenetické znaky sa detegovali vychádzajúc z viacerých autorov (Horáček/Strouhal/Vargová 2004; Ortner 2003; Stloukal et al. 1999).

Z celkového počtu pätnásť jedincov, patrili kostrové pozostatky desiatim dospelým jedincom a piatim jedincom do 15 rokov (traja muži, jeden pravdepodobne muž, päť žien, päť nedospelých jedincov a jeden dospelý jedinec neurčeného pohlavia). Základné spracovanie kostrového materiálu popisuje stručný katalóg (vek, pohlavie, VP, kostné a zubné lézie). Podrobnejšie informácie o analyzovaných jedincoch sú uvádzané v literatúre (Tonková 2015; Tonková/Samuel/Majerčíková 2016).

³⁵ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0143/18.

Opis hrobov:

Hrob 6/13 – muž (DS = 1,05), adultus I (do 25 rokov); VP (Sjøvold): stredná (166,24 cm); *humerus dx.* – *fossa pectoralis major*, *fossa teres*, Schmorlove uzly na hrudných stavcoch (Th8 – *inferior*, Th9 – *superior*, Th11 – *inferior*, Th12 – *superior et inferior*) a na lumbálnych stavcoch (L1 až L4 – *superior*, L2 – *inferior*).

Hrob 7/13 – nedospelý jedinec (pp. muž), infans II – juvenis (11–15 rokov); *ossiculum lambdae*, *ossiculum suturae lambdoidea*, C1 – *spina bifida anterior*.

Hrob 8/13 – nedospelý jedinec (pp. muž), infans II (8–12 rokov); *cribra femoris dx.*

Hrob 9/13 – nedospelý jedinec (pp. muž), infans I (2–5 rokov); *cribra orbitalia*, *cribra femoris dx. et sin.*

Hrob 10/13 – nedospelý jedinec (neurčené pohlavie), infans II (7 – 9 rokov); *ossiculum suturae lambdoidea*, *ossiculum suturae sagittalis*.

Hrob 11/13 – žena (DS = -0,92), maturus I – II (40–59 rokov); *facies articularis sacralis access sin.* – čiastočná sakralizácia, spondylóza L1 až L5 a S1, spondylartróza *superior et inferior* L1 až L3, spondylartróza *superior* S1, Schmorlove uzly *inferior* L1 a L2, Schmorlove uzly *superior et inferior* L3 a L4, Schmorlove uzly *superior* L5, pravokovexná skolióza.

Hrob 12/13 – nedospelý jedinec (pp. muž), infans I (približne 3 roky).

Hrob 13/13 – žena (DS = -0,92), maturus I – II (40–59 rokov); *ossa suturae lambdoidea dx. et sin.*, *ossa suturae sagittalis*, pravdepodobne absces: zuby 26, 37, 38, IV zlomený a zhojený *processus spinosus bipartitus* C4, *spondylarthrosis superior* C7, *spondylarthrosis inferior* C6, spondylóza L5, artrotické zmeny na kľúčnej kosti a na *manubrium sterni* v mieste *incisura clavicularis sin.*, synostotický blok dvoch tiel hrudných stavcov (bližšie neurčené), buď v dôsledku degeneratívneho ochorenia alebo ako sprievodný jav kongenitálnych ochorení (napr. Klippel-Feilov syndróm).

Hrob 14/13 – žena (DS = -1,11), maturus II – senilis (50 +); VP (Sjøvold): malá (144,00 cm); *ossiculum suturae fronto-zygomaticus*, *ossiculum suturae lambdoidea sin.*, zubný kaz: zuby 36, 37, radikulárna cysta: zuby 16, 17, 36, 37, znaky po zápale: alveol zubov 18, 45, 46, 47, 48, *spina bifida occulta*, spondylóza Th10 až Th12, spondylartróza C1 a okcipitálnych kondylov na lebke, spondylartróza *superior* L3, L4, L5, spondylartróza *inferior* L4, L5, veľmi výrazná spondylartróza L5 a S1 s pravdepodobným predklonom chrčtice jedinca, Schmorlove uzly *inferior* Th7 a Th8, *concha bullosa*, eburnácia distálnych epifýz femurów.

Hrob 15/13 – žena (DS = -1,25), adultus II – maturus I (30 – 49 rokov); VP (Sjøvold): vysoká (165,71 cm); zubný kaz: zuby 47, 48, granulóm v mieste zuba 46. hypodoncia zuba 38.

Hrob 16/13 – muž (DS = 1,08), maturus I (40–49 rokov); VP (Sjøvold): stredná (166,79 cm); *os Incae* (obr. 5/1), *ossiculum suturae lambdoidea dx. et sin.*, zubný kaz: zub 47

humerus dx. – *fossa pectoralis major*, *concha bullosa*, spondylóza Th a L stavcov, Schmorlove uzly *superior* L1, Schmorlove uzly *superior et inferior* Th11, Th12.

Hrob 17/13 – žena (DS = -1,05), adultus II (30–39 rokov); VP (Sjøvold): podstredná (152,49 cm); *ossiculum lambdae*, *ossiculum suturae lambdoidea dx. et sin.*, *os epiptericum dx. et sin.*, *parastylus*: zuby 17, 27, *fenestratio corporis sterni*, osteofyty L2, IV zlomený *processus transversus* Th12, IV zlomený *processus costarius* L1.

Hrob 21/13 – pp. muž, maturus I–II (40–59 rokov); VP (Sjøvold): vysoká (176,12 cm); *ossa suturae sagittalis*, zubný kaz: zuby 16, 26, granulóm v mieste zuba 46, hyperdoncia zuba 12, hypodoncia zuba 38.

Hrob 22/13 – neurčené pohlavie, dospelý jedinec bližšie neurčeného veku.

Hrob 24/13 – muž (DS = 1,02), maturus II (50 – 59 rokov); VP (Sjøvold): vysoká (171,42 cm); zubný kaz: zuby 22, 35, spondylóza L stavcov, stav po *fracturae costae sin.*

Literatúra

- Acsádi/Nemeskéri 1970 – G. Acsádi/ J. Nemeskéri: *History of human life span and mortality*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1970.
- Brůžek 1991 – J. Brůžek: *Fiabilité des procédés de détermination du sexe à partir de los coxal*. Implication à l'étude du dimorphisme sexuel de l' Homme fossile. Thèse de Doctorat, Museum National d' Histoire Naturelle, Institut de Paléontologie Humaine, Paris. 1991.
- Ferembach/Schwidetzky/Stloukal 1980 – D. Ferembach/I. Schwidetzky/ M. Stloukal: Recommendations for Age and Sex Diagnoses of Skeletons. *Journal of Human Evolution* 9, 1980, 517–549.
- Florkowski/Kozłowski 1994 – A. Florkowski/ T. Kozłowski: Ocena wieku szkieletowego dzieci na podstawie wielkości kości. *Przegląd Antropologiczny* 57/1-2, 1949, 71–86.
- Horáčková/Strouhal/Vargová 2004 – L. Horáčková/ E. Strouhal/ L. Vargová: *Základy paleopatologie. Panoráma biologicke a sociokultúrne antropologie*. Brno. Masarykova univerzita v Brně. 2004.
- Hukeľová 2012 – Z. Hukeľová: Antropologický posudok. In: Radoľa-Koscelisko. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV*. Čadca.
- Knussmann 1988 – R. Knussmann: *Anthropologie, Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen* (4. Auflage des Lehrbuchs der Anthropologie begründet von Rudolf Martin). Band I und II. New York, Stuttgart Jena: Gustav Fischer Verlag. 1988.
- Lovejoy 1985 – C. O. Lovejoy: Dental wear in the Libben population: Its functional pattern and role in the determination of adult skeletal age at death. *American Journal of Physical Anthropology* 68, 1985, 47–56.

- Majerčíková/Samuel/Furman 2013 – D. Majerčíková/ M. Samuel/ M. Furman: Zaniknutý stredoveký kostol v Radoli-Koscelisku. (Predbežné zhodnotenie výsledkov archeologického výskumu z rokov 2012–2013). In: *Zborník Kysuckého múzea* 15. Čadca 2013, 13–45.
- Martin/Saller 1957 – R. Martin/K. Saller: *Lehrbuch der Anthropologie*. Stuttgart. Gustav Fischer Verlag, 1957.
- Meindl/Lovejoy 1985 – R. S. Meindl/C. O. Lovejoy: Ectocranial Suture Closure: A Revised Method for the Determination of Skeletal Age at Death Based on the Lateral-Anterior Sutures. *American Journal of Physical Anthropology* 68/1, 1985, 57–66.
- Novotný 1979 – V. Novotný: Nové hodnocení sulcus praeauricularis jako nejhodnotnějšího morfologického znaku pánevní kosti k rozlišení pohlaví. *Scripta Medica* 52, 1979, 500–502.
- Ortner 2003 – D. J. Ortner: *Identification of pathological conditions in human skeletal remains*. 2nd ed. New York: Elsevier Science Publishing Co Inc Academic Press Inc. 2003.
- Samuel/Majerčíková/Furman 2014 – M. Samuel/D. Majerčíková/M. Furman: Zaniknutý stredoveký kostol v Radoli-Koscelisku (výsledky revízného a zisťovacieho výskumu v rokoch 2012–2013). *Archaeologia historica* 39, 2014, 699–713.
- Samuel/Majerčíková/Furman 2017 – M. Samuel/D. Majerčíková/M. Furman: Revízný výskum zaniknutého stredovekého kostola v Radoli-Koscelisku. *AVANS* 2012, 2017, 148–152.
- Schutkowski 1993 – H. Schutkowski: Sex determination of Infant and Juvenile Skeletons: Morphognostic Features. *American Journal of Physical Anthropology* 90/2, 1993, 199–205.
- Sjøvold 1990 – T. Sjøvold: Estimation Of Stature From Long Bones Utilizing The Line Of Organic Correlation. *Human Evolution* 5/5, 1990, 431–447.
- Stloukal et al. 1999 – M. Stloukal/M. Dobisíková/V. Kuželka/P. Stránská/P. Velemínský/L. Vyhnánek, L/K. Zvára: *Antropologie, příručka pro studium kostry*. Praha 1999.
- Stloukal/Hanáková 1978 – M. Stloukal/H. Hanáková: Die Länge der Längsknochen altslawischer Bevölkerungen unter besonderer Berücksichtigung von Wachstumsfragen. *Homo* 29/1, 1978, 53–69.
- Tonková 2015 – M. Tonková: Radoľa-Koscelisko: Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18816, Nitra 2015. Nepublikované.
- Tonková/Samuel/Majerčíková 2016 – M. Tonková/ M. Samuel/D. Majerčíková: Antropologický rozbor kostrového materiálu z výskumu zaniknutého stredovekého kostola v Radoli-„Koscelisku“ v roku 2013. *Študijné zvesti AÚ SAV*, 59, 95–122.
- Übelaker 1978 – D. H. Übelaker: Estimating age at death from immature human skeletons: an overview. *Journal of forensic sciences* 32/5, 1978, 1254–1263.

ANTHROPOLOGISCHE ANALYSE DER SKELETTE AUS DER FORSCHUNG IN RADOĽA-KOSCELISKO. Radoľa (Bez. Kysucké Nové Mesto), Koscelisko (381 m ü. d. M.), Sakralbau, Urzeit, Mittelalter (13.–15. Jh.). Deponierung der Funde: Kysuce-Museum in Čadca. Zwischen 2012 und 2013 entdeckten Archäologen 25 Gräber bei der Untersuchung der nicht mehr existierenden mittelalterlichen Kirche (13.–15. Jh.) in Radoľa-Koscelisko. Der Artikel stellt eine kurze anthropologische Analyse von fünfzehn Personen aus der Forschungssaison in dem Jahre 2013. Die Gruppe bestand aus drei Männern, einem wahrscheinlich Mann, fünf Frauen, fünf Jugendlichen und einem Erwachsenen mit unbestimmtem Geschlecht.

VÝSKUM LOKALITY GLANZENBERG V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Jozef L a b u d a

B a n s k á Š t i a v n i c a (okr. Banská Štiavnica), Staré Mesto – Glanzenberg, sídlisko, systematický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica.

Rok 2015 predstavoval v histórii archeologického výskumu lokality významný medzník. Na Deň Zeme, 22. 4. 2015, sa domácej a zahraničnej verejnosti sprístupnil nový Náučný chodník po lokalite, ktorý tak doplnil a nadviazal (z polohy Červená studňa) na ďalšie náučné chodníky v CHKO Štiavnické vrchy. Prezentované sú posterové tabule, situované pri významných archeologických objektoch, obsahujúce texty v slovenskom a anglickom jazyku, doplnené o fotografické a grafické obrázky. Mapujú tak výsledky výskumov zo začiatku a polovice 20. stor., no najmä systematický výskum SBM na lokalite od roku 1981 až dodnes.

Archeologický výskum tejto sezóny sa koncentroval výlučne na vrcholové miesta lokality. Nadviazal na práce z roku 2014, a síce odkrytím novoobjaveného muriva H/15, previazaného s murivom F/14. Zistila sa aj jeho hrúbka – 120 cm (obr. 43). Po celej dĺžke odkrývaného muriva sa v určitých intervaloch zistilo vypadnuté murivo, čo môže súvisieť s piliermi klenby. V jednej časti takéhoto vypadnutého múru v stene sa zachytil na dlážke ležato a sekundárne umiestnený opracovaný kameň. Murivo H/15 môže byť

súčasťou opevnenia vrcholovej časti lokality. Výskumné práce nadviazali na sezónu 2014 aj pri odkryve muriva G/14 s označením M-G/15. Murivo G/15 tvorilo severnú časť vnútorného lícovania objektu so strieľňou. Jeho hrúbka sa zatiaľ nezistila. Odkrytie muriva bol veľmi komplikovaný (veľká hĺbka, jeho línia viedla ku súčasnej komunikácii – chodník), preto sa koncentrovali práce na odkrytí muriva H/15. Murivo G/15 a M-F/14 boli previazané.

Veľmi zaujímavé (a konečne pozitívne) výsledky priniesol výskum miest, situovaných západne od hradnej kaplnky. Tu sa nadviazalo na odkrytie muriva M-E/13, pričom v sezóne 2015 sa odkrylo lícované murivo E/15, oblúkovite sa stáčajúce juhovýchodným smerom. Jeho hrúbka je zatiaľ nezistená. Ukazuje sa, že táto časť polohy s murivom bola „akoby odtrhnutá“ a spadnutá smerom k blízkeму valu. Zo skúmaných častí nepochádzalo veľa solitérnych nálezov; pri odkrývaní muriva G/15 sa našli keramické nálezy zo 14. stor., rovnako i pri odkrytí muriva M-H/15. Zdá sa teda, že objekt so strieľňou bol budovaný v rovnakom čase ako hradná kaplnka. Jednotlivé nálezy z priestoru západne od hradnej kaplnky (M-E/15) možno datovať do 15. stor., t. j. do etapy po zničení hradnej kaplnky.

GRABUNG AUF DER LOKALITÄT GLANZENBERG IN BANSKÁ ŠTIAVNICA. Banská Štiavnica (Bez. Banská Štiavnica), Staré mesto – Glanzberg, Siedlung, systematische Grabung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Bergbaumuseum in Banská Štiavnica. Die archäologische Grabung dieser Saison konzentrierte sich ausschließlich auf die höchstplatzierten Stellen der Lokalität. Sie knüpfte an die Arbeiten aus dem Jahr 2014 an, und das durch die Enthüllung des neuentdeckten Mauerwerks H/15, das mit dem Mauerwerk F/14 verbunden ist. Es wurde auch seine Breite festgestellt – 120 cm (Abb. 43). Der ganzen Länge des aufgedeckten Mauerwerks entlang, stellte man in bestimmten Intervallen ausgefallenes Mauerwerk fest, was mit den Gewölbepfeilern zusammenhängen könnte. Die Grabungsarbeiten knüpften an die Saison 2014 auch bei der Enthüllung der Mauer G/14 mit der Bezeichnung M-G/15 an. Das Mauerwerk G/15 bildete den nördlichen Teil der inneren Vorderseite des Objekts mit einer Schießscharte. Seine Breite ist bislang unbekannt. Sehr interessante (und endlich positive) Ergebnisse brachte die Grabung an den Stellen, die westlich von der Burgkapelle situiert waren. Hier setzte man mit der Aufdeckung der Mauer M-E/13 fort, wobei in der Saison 2015 man das Mauerwerk E/15 aufdeckte, das sich bogenartig in die südöstliche Richtung dreht. Seine Breite ist noch unbekannt. Es scheint, als ob dieser Teil der Lage mit dem Mauerwerk „abgerissen“ wurde und in Richtung des naherliegenden Walls abgestürzt ist. Aus den erforschten Teilen stammen nicht viele solitäre Funde; bei der Aufdeckung der Mauer G/15 fand man Keramikfunde aus dem 14. Jh., ähnlich auch bei der Aufdeckung der Mauer M-H/15. Es scheint also, dass das Objekt mit Schießscharte zu gleicher Zeit als die Burgkapelle gebaut wurde.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V KOŠICIACH NA KUZMÁNYHO ULICI³⁶

Lucia Luščíková

Košice (okr. Košice), Ulice Kuzmányho, Vojenská, Magurská, Škultétyho, Čajakova, Floriánska, Šrobárova a Nám. L. Novomeského, zástavba, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra – OVVS Košice.

Záchranný výskum bol realizovaný v súvislosti s výkopovými prácami pre plynové potrubie. Trasa výkopov prechádzala v celej dĺžke Kuzmányho ulice v smere S – J po jej západnej strane a napájali sa na ňu prípojky smerom na západ v trasách ulíc Magurská, Škultétyho, Čajakova, Floriánska, a Nám. L. Novomeského a smerom na východ v trase ulice Šrobárovej. Výkopy boli realizované súbežne so súčasným trasovaním ulíc, alebo v priestore zelene medzi panelákmi. Výskumom bolo zdokumentovaných 41 situácií označených číslami 1–41 a 18 situácií označených písmenami A–S. Situácie tvoria kamenné, tehlové alebo kombinované múry, schodisko a kamenná dlažba. Múry (okrem múrov 8, S a 41) a schodisko je možné stotožniť s mapovými podkladmi tejto časti mesta z rokov 1807 až 1936 ako stavby asanované na začiatku 2. polovice 20. stor. Múry boli identifikované ako stavby na uliciach Bethlen körút 3, 7–9, 11, 13, 15, 21, 25, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 45, Honvéd utca 6, 8, 10, József utca 8, Bíró utca 15, Bacsányi utca 2, 7, 12 a Flórián utca 18 (podľa mapy z roku 1912). Väčšina identifikovaných stavieb slúžila civilnému účelu. Len múry 13, 14 a dlažba 15 na Bethlen körút 7–9 sú súčasťou kasárni a múry 9 a 10 na Honvéd utca 8, 10 sú základy muničného skladu vystavaných v období medzi rokmi 1869–1912. Všetky zdokumentované situácie pokiaľ ich bolo možné priradiť ku konkrétnej budove sa dajú datovať podľa mapových podkla-

³⁶ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0084/18.

dov z rokov 1807, 1841, 1869, 1912 a 1936. Najviac budov bolo postavených ešte pred rokom 1807, medzi rokmi 1807–1841 a medzi rokmi 1869–1912. Postupné zahusťovanie zástavby dokladá aj niekoľko múrov identifikovaných ako domy postavené medzi rokmi 1841–1869 a 1912–1936. Okrem týchto murív boli zdokumentované dve murivá, ktoré nebolo možné identifikovať so žiadnou stojacou budovou na mapách medzi rokmi 1807–1936. Preto je možné ich pokladať za zástavbu staršieho charakteru na čo poukazuje aj odlišný spôsob ich technického vyhotovenia aj nález stredovej tehly tzv. prstovky pri mure S. Nálezy z celej trasy stavby sú fragmenty keramiky, porcelánu a kachlíc datovaných do 19.–20. stor. a fragmenty keramiky datovanej do 17. stor. Na východnom konci Šrobárovej ulice bol porušený kamenný murovaný objekt s klenbou identifikovaný ako zberná šachta kanalizácie datovanej do 19. stor. Výskumom je zdokumentovaný vývoj zástavby na historickom území západného predmestia tzv. Huštákoch, kde sa predpokladá osídlenie už v období stredoveku.

RETTUNGSGRABUNG IN KOŠICE AUF DER KUZMÁNYHO-STRASSE. Košice (Bez. Košice), Straße Kuzmányho, Vojenská, Magurská, Škultétyho, Čajakova, Floriánska, Šrobárova und Nám. L. Novomeského, Bebauung, Mittelalter, Neuzeit, Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra – Forschungsstelle Košice. Die Rettungsgrabung realisierte man im Zusammenhang mit den Aushubarbeiten für die Gasleitung auf der Kuzmányho-Straße. Die Strecke des Aushubs verlief durch die ganze Straße in Richtung N-S auf ihrer westlichen Seite und in westliche Richtung folgten Anschlüsse entlang der Straßen Magurská, Škultétyho, Čajakova, Floriánska, und Nám. L. Novomeského und in der östlichen Richtung entlang der Straße Šrobárov. Während der Ausschachtungsarbeiten dokumentierte man 41 Situationen (Mauern, Steinpflaster, Treppen und ein Kanalisationssacht aus dem 19. Jh.) markiert mit den Nummern 1–41 und achtzehn Situationen beschriftet mit den Buchstaben A-S. Die dokumentierten Mauern konnte man mit Hilfe von Kartenunterlagen aus den Jahren 1807–1976 zu konkreten Bauten zuordnen und identifizieren. Nur zwei Mauern sind vielleicht älteren mittelalterlichen Charakters, in einem Fall datiert durch einen mittelalterlichen Ziegelstein, sog. Ziegel mit Fingerstrich. Durch die Grabung ist die Entwicklung der Bebauung auf dem historischen Gebiet der westlichen Vorstadt, sog. Huštáky in den Jahren 1807 dokumentiert, und das bis zu ihrer Teilassanierung am Anfang der zweite Hälfte des 20. Jhs.

VÝSKUM PRIEKOPY V RADOLI-KOSCELISKU³⁷

Danka Majerčíková – Marián Samuel

R a d o ľ a (okr. Kysucké Nové Mesto), poloha K o s c e l i s k o (381 m. n. m), pravek, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Kysucké múzeum v Čadci.

Archeologická lokalita Koscelisko sa nachádza neďaleko Kysuckého Nového Mesta, v katastri obce Radoľa, nad sútokom rieky Kysuce a Vadičovského potoka, na okraji ostrožného výbežku vrchu Veľký Vreten (obr. 48: 1). Výbežok je z troch strán lemovaný strmými zrázmi. Asi 60 m od jeho východného okraja výbežok pretína mierna vyvýšenina tvarovaná do oblúka – zrejme zvyšok valového opevnenia (obr. 48: 2: d). Z vonkajšej strany oblúka valu prebieha nevýrazná terénna depresia – pozostatok priekopy priliehajúcej k valu. Názory na vznik a funkciu vyvýšeniny boli rôzne, jednoznačne sa však predpokladal jej antropogénny pôvod. V roku 1947 A. Petrovský-Šichman uskutočnil obhliadku lokality. V tom čase ešte „val“ prečnieval nad okolitý terén o 1,7 m a priekopa mala hĺbku 0,5 m (*Petrovský-Šichman 1963, 230, 231*). V blízkosti valu sa nachádzali črepy keramiky lužickej kultúry a kalcinované kosti indikujúce prítomnosť pohrebiska. Z polohy týchto nálezov autor obhliadky usudzoval, že val je mladší než hroby „najskôr mladohradištný alebo stredoveký“. Predpokladal teda, že sa jedná o lokalitu s opevneným hrádkom a kostolom (*Petrovský-Šichman 1963, 232*). O necelé desaťročie neskôr, v roku 1956 plánované úpravy terénu vyvolali potrebu neodkladného uskutočnenia záchranného výskumu na lokalite. Ten sa koncentroval pri jej severnom okraji, kde sa odkryl takmer celý pôdorys jednolodového románskeho kostola so západným vstupom, kvadratickou svätyňou a štvorcovou sakristiou na severnej strane. V rokoch 1988–1990 preskúmala M. Ďurišová časť cintorína západne a južne od kostola (*Timková 1990; Ďurišová 1991; 1992; 1994*) a v rokoch 2012 a 2013 sa uskutočnili revízný výskum sakrálnej architektúry D. Majerčíková, M. Samuel a M. Furman (*Majerčíková/Samuel 2016; Majerčíková/Samuel/Furman 2016; Samuel/Majerčíková/Furman 2015; 2016; 2017; Tonková/Samuel/Majerčíková 2016*). Tieto výskumy sa však koncentrovali na priestor zaniknutého kostola a jeho bezprostredného okolia, takže problematike valu sa nevenovali.

³⁷ Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA 2/0170/15 a 2/0143/18.

Jediný výskum valu a priekopy sa uskutočnil v roku 1989, keď M. Ďurišová vyhlbila sondu dlhú 30 m, situovanú kolmo na priebeh oboch štruktúr (obr. 48: 2: c). Najstaršie osídlenie z obdobia eneolitu, resp. doby bronzovej zastupovali nálezy drobných kamenných úštepov. Odkrytá bola aj časť lužického pohrebiska, spolu tri urnové hroby a dve jamky vyplnené hlinou s uhlíkmi a s črepmi. Tieto jamky M. Ďurišová interpretovala ako lužické jamkové hroby a považovala ich za pravdepodobne staršiu fázu lužického osídlenia. Najmladšie praveké osídlenie reprezentovali ojedinelé črepy púchovskej kultúry.

Pri reze valom M. Ďurišová zachytila tiež kamennú konštrukciu, ktorú vo výskumnej správe interpretovala ako kamenný múrik. Predpokladala, múrik slúžil ako ohrada okolo neďalekého stredovekého cintorína a na základe nálezů črepu ho datovala do 13. stor. V tomto období, alebo o niečo neskôr bol múrik prevrstvený hlineným násypom, v ktorom sa našiel črep autorkou výskumu taktiež datovaný do 13. stor. Súčasťou tohto násypu bol aj kamenný plášť. Pri päte valu na južnej strane sa našli fragmenty veľkej nádoby so stopami dechtu (12.–13. stor.), stopy po výrobnom objekte tohto produktu však absentovali. K deštrukcii valu došlo podľa M. Ďurišovej pomerne skoro, pretože v 15. stor. bol val obnovený navýšením druhého násypu. Ten však bol zachytený len na niekoľkých miestach, čo zrejme spôsobili neskoršie snahy o zarovnanie terénu. V blízkosti valu bol identifikovaný objekt, ktorý sa od okolia líšil farbou. Na jeho povrchu sa našiel hrot šípů a stredoveké črepy zo 14.–15. stor. Funkciu objektu nebolo možné jednoznačne interpretovať, mohlo by ísť o jamu zasypanú v 14.–15. stor., rozhodne sa však nejednalo o obytný objekt.

Pri reze priekopou pred valom, ktorej šírka dosahovala až 11 m, rozlíšila M. Ďurišová dve vrstvy – vrstvu K, ktorá obsahovala novovekú keramiku, mazanicu a uhlíky, a hlbšie uloženú vrstvu N, v ktorej sa nachádzal kus zotletého dreva a pod ním hrudky mazanice. Vrstvu N interpretovala s istými výhradami (drevo, mazanica) ako „pôvodnú“ vrstvu a vrstvu K ako zásyp priekopy, pričom k jej zasypaniu malo dôjsť jednorázovo, niekedy v 16.–17. stor. Vznik priekopy datovala autorka výskumu do 14.–15. stor., pričom predpokladala, že jej súvisel s obnovou valu (zemina na násyp bola získavaná pri kopaní priekopy). Maximálna hĺbka priekopy zachytená pri výskume dosahovala pri východnom profile hodnotu 1,2 m, pri západnom profile 1,6 m (Ďurišová 1989).

V roku 2014 sme sa v rámci výskumu lokality prebiehajúceho od roku 2012 rozhodli nadviazať na starší výskum M. Ďurišovej a na inom mieste preskúmať priekopou a prípadné zvyšky valu. V jedinej sonde sme odkrývali vrstvy zásypu priekopy, jej okraje ani jej dno sa v však v tejto sezóne nezachytili. Aj z týchto dôvodov sa vo výskume pokračovalo aj v roku 2015. Sondu 1 z roku 2014 sme predĺžili o tri metre smerom na severozápad, čím dosiahla rozmery 10 x 2 m. Aby sme zachytili okraj priekopy, na juhovýchodnej strane sme sondu predĺžili o plochu s rozmermi 4 x 0,8 m, čím vznikla sonda 2. Na severozápadnej strane sme sondu predĺžili o plochu s rozmermi 8 x 0,7 m, ktorú sme označili ako sondu 3. Cieľom tohto predĺženia sondy bolo zachytiť konštrukciu predpokladaného valu. Na sondu 3 nadviazala sonda 4 s rozmermi 6 x 2,8 m, ktorá sa čiastočne prekrývala so sondou 3 (obr. 48: 2: a). Celková dĺžka preskúmanej plochy tak dosiahla takmer 25 m. V sonde 1 sme pokračovali v jej prehĺbovaní až na intaktné podložie. Na severozápadnej strane sondy 1 sme zachytili strmý okraj priekopy, vyhlbený do hneďočervenej kameňovej hliny. Na juhovýchodnej strane sondy sa napriek jej predĺženiu nepodarilo zachytiť okraj priekopy, preto sme nemohli jednoznačne určiť jej celkovú šírku, dosahovala však minimálne 11 m. Dno priekopy tvorila sivohnedá kamenistá vrstva. Dno bolo mierne zvlnené, hĺbka priekopy dosahovala 2,2–2,4 m. Zásyp priekopy bol viac-menej jednotný, základom bola hnedá až hnedožltá plastická hlina s obsahom kameňov. Viaceré vrstvy sa odlišovali len nepatrne, napr. veľkosťou kameňov či ich množstvom, príp. odtieňom farby hliny. Pri svojom výskume M. Ďurišová dospela k názoru, že priekopa vznikla niekedy v 14.–15. stor. pri navýšovaní valu, a zasypaná bola jednorázovo v období novoveku. Podľa nálezových situácií v roku 2015 nevylučujeme, že k zasypaniu priekopy došlo čiastočne už v období stredoveku (časť vrstiev obsahovala stredoveké črepy). Nad stredovekým zásypom sa nachádzali vrstvy obsahujúce novoveké črepy. Mohlo by ísť o navážku, ktorou sa v novoveku snažili terén zarovnať. Potvrdzovala by to aj koncentrácia novovekých črepov vo východnej časti sondy (východná časť priekopy). V druhej polovici 20. stor. došlo v týchto miestach k výkopu, ktorý môžeme doložiť len nálezom plastového uzáveru fľaše v hĺbke približne 100 cm a čiastočne odlišným zložením zásypu (menej kameňov), obrysy jamy však nebolo možné jednoznačne zachytiť. Vo vrstvách so stredovekými črepmi sme odkryli pomerne súvislú plochu zuhoľnateného dreva (obr. 48: 3). Plochu netvorili veľké kusy dreva, vrstvička bola hrubá len 2–3 cm. V hline nad drevom a medzi drevom sme nachádzali drobné druhotne prepálené stredoveké črepy. Výraznejší je len jediný črep zdobený ryhou (obr. 48: 6), s organickým povlakom na vnútornej strane. Drevo sa nachádzalo v rôznej výškovej úrovni, miestami bolo priamo na kamennom podloží, miesta-

mi na vrstve hlíny rôznej hrúbky, pričom smerom k juhovýchodu úroveň dreva stúpala. Interpretácia nálezů je problematická. Vzhľadom na povlak na črepe sme uvažovali či sa nejedná o zvyšky dechtárskej pece. Pri výskumoch dechtárskych pecí na iných lokalitách (napr. Bojnice) boli zistené vyhlbené jamy s vypálenými stenami a stopami dechtu (Bialeková, 1962; Ruttkay/Remiášová, 1985), v neďalekom Varíne boli objavené zvyšky dehtárskeho zariadenia pravdepodobne s milierovou konštrukciou (Pieta/Moravčík, 1983). V Radoli sme však na skúmanej ploche nenašli žiadne stopy po jamách zachytávajúcich decht, či zvyškoch prepálených stien (ako to bolo vo Varíne), resp. po dechte samotnom. Druhou možnosťou je, že ide o zvyšok miliera na pálenie dreveného uhlia. Funkciu nájdeného objektu teda zatiaľ nevieme určiť, na základe nálezů črepu s povlakom ho môžeme len rámcovo datovať do vrcholného, resp. neskorého stredoveku (15. stor.). To zároveň dokladá, že v tomto období už priekopa nebola využívaná na obranné účely.

Rozšírením sondy 1 o sondy 3 a 4 smerom na severozápad sme chceli zachytiť predpokladaný val. Na vrchole terénnej vlny sme odkryli vrstvu kameňov, ktorá zaberala celú plochu sondy 4 (6 x 2,8 m). Medzi kameňmi sme ojedinele nachádzali lužické črepy, v sonde 3 po vybratí kameňov sme pod kamennou plochou identifikovali vrstvu hlíny premiešanej s uhlíkmi a lužickými črepami. Kamene v jednej časti tvorili kompaktnú vrstvu, boli viditeľné ukladané (obr. 48: 4), smerom ďalej na severozápad (smerom nadol z terénnej vlny) boli kamene akoby zosunuté a vyskytovali sa zväčša jednotlivo. Kamene sme nevyberali pretože v sezóne 2016 plánujeme v mieste ich výskytu pokračovať vo výskume. Zatiaľ nie je možné jednoznačne určiť funkciu vrstvy intencionalne ukladáných kameňov, lužické nálezy by mohli naznačovať, že sa môže jednať o zvyšky lužického kultového objektu (zrejme hrobu), prípadne by mohli ísť o kamennú konštrukciu valu rozrušenú orbou.

Výskum v tejto sezóne nepriniesol nové zásadné poznatky k datovaniu vzniku valu ale prispel k osvetleniu času zániku priekopy. Nález objektu s nejasnou funkciou na dne priekopy dokladá, že na sklonku stredoveku už priekopa neslúžila svojmu pôvodnému účelu a v novoveku bola zasypaná.

Literatúra

- Bialeková 1962 – D. Bialeková: Slovanské príbytky a dechtárske jamy v Bojniciach. *Archeologické rozhledy* 14, 1962, 823–841.
- Đurišová 1989 – M. Đurišová: Archeologický výskum Radola-Koscelisko. *Výskumná dokumentácia č. 5/1989* archív Kysuckého múzea v Čadci. Čadca 1989.
- Đurišová 1991 – M. Đurišová: Záchraný výskum v Kysuckom novom meste-Radoli. *AVANS* 1989, 1991, 32.
- Đurišová 1992 – M. Đurišová: Výskum v Kysuckom novom meste-Radoli. *AVANS* 1989, 1991, 31.
- Đurišová 1994 – M. Đurišová: Kostolný cintorín na Koscelisku v Radoli. *Vlastivedný Zborník Považia* 17, 1994, 19–29.
- Majerčíková/Samuel/Furman 2016 – D. Majerčíková/M. Samuel/M. Furman: Zaniknutý stredoveký kostol v Radoli – Koscelisku. *Zborník Kysuckého múzea v Čadci* 15/2013, 11–46.
- Majerčíková/Samuel 2016 – D. Majerčíková/M. Samuel: Výskum zaniknutého kostola v Radoli-Koscelisku. In: S. Sliacka (ed.): *Výsledky nových archeologických výskumov na strednom Slovensku*. Ružomberok, 2016, 85–92.
- Petrovský-Šichman 1963 – A. Petrovský-Šichman: Výskum zaniknutého stredovekého kostola v Radole. *Študijné zvesti AÚ SAV* 11, 1963, 229–262.
- Pieta/Moravčík – K. Pieta/J. Moravčík: Železiarske objekty z doby rímskej a stredoveká dechtárska výroba vo Varíne. *AVANS* 1982, 1983, 205–208.
- Ruttkay/Remiášová – A. Ruttkay/M. Remiášová: Dechtárstvo vo včasnóm stredoveku na hornom Ponitří. *Archaeologia Historica* 10, 1985, 191–195.
- Samuel/Majerčíková/Furman 2015 – M. Samuel/D. Majerčíková/M. Furman: Zaniknutý stredoveký kostol v Radoli-Koscelisku. *Pamiatky a múzeá* 64/4, 2–8.
- Samuel/Majerčíková/Furman 2016 – M. Samuel/D. Majerčíková/M. Furman: Zaniknutý stredoveký kostol v Radoli-Koscelisku. (Výsledky revízneho zisťovacieho výskumu v rokoch 2012–2013). *Archaeologia historica* 39/2, 2014, 723–737.
- Samuel/Majerčíková/Furman 2017 – M. Samuel/D. Majerčíková/M. Furman: Revízny výskum zaniknutého stredovekého kostola v Radoli (Koscelisku). *AVANS* 2013, 2017, 148–152, 217–219.
- Timková 1990 – M. Timková: Zisťovacie sondy v Radoli. *AVANS* 1988, 1990, 160.
- Tonková/Samuel/Majerčíková 2016 – M. Tonková/M. Samuel/D. Majerčíková: Antropologický rozbor kostrového materiálu z výskumu zaniknutého stredovekého kostola v Radoli „Koscelisku“ v roku 2013. *Študijné zvesti AÚ SAV* 59, 2016, 95–122.

AUSGRABUNG IM GRABEN IN RADOLA-KOSCELISKO. Radola (Bez. Kysucké Nové Mesto), Flur Koscelisko, Urzeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Kysuce-Museum in Čadca. Die Lokalität befindet sich am Rand des Bergausläufers in der Nähe von Kysucké Nové Mesto – im historischen

Zentrum der Kysuce Region (Abb. 48: 1). Der Bergausläufer ist von drei Seiten von steilen Hängen umgeben, die durch zwei Flüsse abgegrenzt sind. Dank ihrer markanten Morphologie und ihrem Toponymums, zog diese Lokalität die Aufmerksamkeit von Geographen, Historikern und Archäologen auf sich schon in der zweite Hälfte des 19. Jhs. Oberflächenbegehungen bestätigten die Besiedlung der Lokalität in der Urzeit, ihre Bezeichnung „Koscelisko“ deutet die Anwesenheit eines mittelalterlichen Sakralbaus an. Unsicher war aber die Interpretation und Datierung der Terrainwelle, die ungefähr 60 m vom Ausläufferrand entfernt ist. Diese deutete die Existenz eines untergegangenen Walls und Graben an. Zu ihrer Datierung und Funktion äußerte sich zum ersten Mal mehr fundiert A. Petrovský-Šichman, der hier im Jahr 1947 eine Besichtigung realisierte. In dieser Zeit überragte der „Wall“ noch das umliegende Terrain um 1,7 m und die Tiefe des Grabens war 0,5 m (Petrovský-Šichman 1963, 230–231). In der Nähe des Walls befanden sich Keramikscherben der Lausitzer Kultur und kalzinierte Knochen, die die Anwesenheit eines Gräberfeldes indizieren. Aus der Position dieser Funde zog der Autor der Besichtigung eine Schlussfolgerung, dass der Wall jünger als die Gräber ist „frühestens frühmittelalterlich oder mittelalterlich“. Er nahm also an, dass es sich um eine Lokalität mit befestigtem Herrnsitz und Kirche handelt. Die Reste der Kirche erforschte man im Jahr 1956 (Petrovský-Šichman 1963, 232), ein Teil des umliegenden Friedhofs in den Jahren 1988–1990 (Timková 1990; Ďurišová 1991; 1992; 1994) und die Revisionsgrabung der Sakralarchitektur realisierte man in den Jahren 2012–2013 (Majerčíková/Samuel 2016; Majerčíková/Samuel/Furman 2016; Samuel/Majerčíková/Furman 2015; 2016; 2017; Tonková/Samuel/Majerčíková 2016).

Die einzige Grabung am Wall und Graben führte man im Jahr 1989 durch (Abb. 48: 2: c). Es bestätigte sich die Besiedlung der Lokalität in der Urzeit (den Äneolithikum, bzw. der Bronzezeit), man deckte teilweise ein Gräberfeld der Lausitzer Kultur auf und die jüngste urzeitliche Besiedlung repräsentierten Einzelkeramiken der Púchov-Kultur. Beim Wallschnitt stellte man eine Steinkonstruktion einer „kleinen Mauer“ fest, die anhand eines Scherbenfunds ins 13. Jh. datiert wird. Die kleine Mauer wurde einige Zeit später mit einer Erdaufschüttung mit Steinschicht überschichtet. Südlich beim Wallfuß wurden Fragmente eines großen Gefäßes mit Spuren nach Teer gefunden (12.–13. Jh.), Produktionsobjektsuren wurden aber nicht festgestellt. In der Nähe des Walls identifizierte man ein Objekt, auf dessen Oberfläche eine Pfeilspitze und mittelalterliche Scherben aus dem 14.–15. Jh. entdeckt wurden. Beim durch den Graben verlaufenden Schnitt vor dem Wall (Breite 11 m) identifizierte man zwei Schichten – eine ältere (mittelalterliche) mit einem Stück von vermodertem Holz und Lehmverputzklumpen und eine jüngere mit neuzeitlicher Keramik (Verschüttung des Grabens aus dem 16.–17. Jh.). Der Graben erreichte die Tiefe 1,2–1,6 m (Ďurišová 1989). Im Bestreben auf diese ältere Grabung anzuknüpfen, realisierte man in den Jahren 2014–2015, an einer ungefähr 30 m weiter östlich entfernten Stelle, eine weitere Feststellungsgrabung. In vier zusammenhängenden Schnitten mit der Breite von 1–3 m erforschte man einen Terrainabschnitt mit der Länge von 25 m (Abb. 48: 2: a). Auf der nordwestlichen Seite der erforschten Fläche stellten wir einen steilen Grabenrand fest, der in braunrote steinige Erde ausgetieft wurde. Auf dem anderen Ende der erforschten Fläche war es nicht möglich den Grabenrand festzuhalten, die Breite des Grabens war also minimal 11 m. Sein Boden war mehr oder weniger gerade und seine Tiefe betrug 2,2–2,4 m. Die Grabenverschüttung war relativ einheitlich, die Basis bildete braune bis braungelbe plastische Erde vermischt mit Steinen. Mehrere Schichten unterschieden sich nur gering, z. B. durch die Größe der Steine oder Steinmenge, bzw. durch die Farbnuance der Erde. Die untersten Verfüllungsschichten beinhalteten nur mittelalterliche Scherben. In diesen Schichten deckten wir eine relativ einheitliche Fläche von verkohltem Holz auf (Abb. 48: 3). In der Erde über und zwischen dem Holz haben wir winzige sekundär durchgebrannte mittelalterliche Scherben entdeckt. Markant ist nur eine einzige, mit einer Rille verzierte Scherbe und organischem Belag auf der Innenseite (Abb. 48: 6). Die Funktion des entdeckten Objekts wissen wir bislang nicht zu deuten, Überlegungen über einen Meiler zur Verbrennung von Holzkohle bzw. Pechofen unterstützen keine weiteren Funde. Die Anwesenheit dieses Objekts im Graben belegt aber, dass in der Zeit des Hoch- bzw. Spätmittelalters der Graben nicht mehr als Schutzelement diente. Über dem mittelalterlichen Kontext befanden sich in diesem Schnittteil neuzeitliche Schichten (Abb. 48: 5), die offensichtlich im Bestreben entstanden sind, das Terrain auszurichten und ihn für wirtschaftliche Zwecke zu nutzen. Im nordwestlichen Teil des Schnittes wollten wir den vorausgesetzten Wall festhalten. Auf dem Gipfel der Terrainwelle deckten wir eine Steinschicht auf (Abb. 48: 4), die eine Fläche von 6 x 2,8 m einnahm. Zwischen den Steinen befanden sich vereinzelt Scherben der Lausitzer Kultur, unter ihnen hielt man eine Mischung von Erde, Kohle und weiteren Scherben der Lausitzer Kultur fest. Die Funktion der Schicht, der intentional verlegten Steinen ist es bislang nicht möglich eindeutig zu definieren, es kann sich um Reste eines Grabes der Lausitzer Kultur handeln, eventuell könnte es auch um eine steinerne Wallkonstruktion gehen, die durch Pflügen beschädigt wurde. Der jüngste dokumentierte Eingriff auf der erforschten Fläche war das Ausgraben und Verschütten der Grube in der zweiten Hälfte des 20. Jhs. Die Ausgrabungen werden auch in Zukunft fortsetzen.

VÝSLEDKY PIATEJ SEZÓNY TERÉNNÉHO VÝSKUMU NA DOLNOM HRADE VO FILAKOVE³⁸

Róbert Malček – Viktória Tittónová

Filakovo (okr. Lučenec), intravilán, Dolný hrad, výskum pre vedecké účely, sídlisko, eneolit, mladšia/neskorá doba bronzová, vrcholný stredovek, raný novovek. Uloženie nálezov: Hradné múzeum vo Filakove.

V roku 2015 výskum na Dolnom hrade pokračoval doskúmaním nálezových situácií na sonde 1, otvorenej už v roku 2011; ďalej sa hlbili sondy 3 a 4 v priestore bastiónu, ktorými sa mal zdokumentovať stav tejto zaniknutej pevnostnej stavby a overiť skutočnosti zistené v spomenutej sonde 1 (obr. 44).

Sonda 1

Sonda sa v tejto sezóne skúmala na celej dĺžke, avšak nikde sa vzhľadom na priebeh výskumu v sezónach 2011–2015, finančné prostriedky, čas určený na výskum a podmienky bezpečnosti neprekopala v celej šírke 3 m: na úseku 4–7,5 m sa po podložie preskúmala južná časť plochy, kde sme sa už v minulých sezónach dostali k vrstve U7, resp. U28 (na úseku 4–7,5 m sa skúmal pás o šírke 1,5 m, na úseku 7,0–8,5 m 2 m široký), úsek 8,5–16 m sa sledoval kontrolným rezom širokým 1 m a taktiež otvoreným už v minulých sezónach; táto časť sondy sa nepreskúmala po podložie, výskumné práce sa zastavili na povrchu (stredovekej) vrstvy U7a.

Úsek 4,0–8,5 m (obr. 45: 1)

Úsek sa preskúmal v dvoch etapách, najskôr sa zdokumentovala situácia v dĺžke sondy 2–7,5 m, na záver kampane sa napokon prikrčilo i k doskúmaniu plochy v dĺžke 7,5–9 m – tým sa overila štruktúra nadložia tesne pred korunou renesančného valu. Práce tu nadväzovali na sezóny 2012 a 2014, pri ktorých sa sčasti overilo zloženie zásypu základového výkopu eskarpy M1 (pôvodne značenej ako M16) a stredovekého a pravekého sídliskového súvrstvia, ktoré tento výkop narušal. V sezóne 2015 sme sa preto v prvej etape prác na tomto úseku pokúsili obnažiť vnútorné líce eskarpy M1 a južné líce piliera M2 (pôvodne evidovaného ako M17) až po základovú spáru. Pre nutnosť rozšíriť manipulačný priestor sme zároveň boli nútení odkopávať prilahlé sídliskové horizonty bez ohľadu na tvar základovej ryhy eskarpy (evidovala sa pod značkou V6), ktorá, ako sa dodatočne ukázalo, mala prehnutú stenu, lievikovite sa roztvárala a šikmé rovné dno mala zo steny ostro zalomené k eskarpe. „Hrdlo“ tohto výkopu bolo v najužšej časti široké len 40–50 cm, jeho okraj sa nachádzal asi 170 cm a hrana dna 70 cm od vnútorného líca eskarpy; dno malo výšku asi 30–40 cm, ak k jeho zásypu patrila aj vrstva U16a, bol výkop hlboký približne 3 m, keď niveleta najhlbšej časti dna sa nachádzala približne na hladine 190,3 m n. m.

Ohľadom zásypu výkopu V6 sezóna 2015 oproti sezóne 2012, kedy sa výkop z veľkej časti vybral, nepriniesla zásadne nové zistenia: zapĺňalo ho niekoľko približne vodorovne uložených tmavo sivohnedých vrstiev tvorených zmesou piesčitej hliny a veľmi drobných zrníek štrku, ktoré sa od seba odlišovali len odtieňom a oddeľovali ich vrstvičky maltoviny. Na dne výkopu ležali žltohnedé piesčité splachy. Súvrstvie sme kódovali ako U16a–c.

Teleso renesančnej eskarpy, evidovanej ako M1, sa v sonde odkrývalo len z vnútra; v tejto sezóne sa obnažilo jej vnútorné líce po hranu, ktorá sa nachádzala v nivelete asi 190,3 m n. m (koruna v najvyššej časti dosahovala niveletu 194,72). Pokiaľ skutočne zistená hrana predstavovala základovú spáru, ako sa to javilo *in situ*, múr bol v tejto časti založený do mäkkého plastického materiálu svetlosivej farby a „sadorovitej“ konzistencie, ktorý prekryval rastlú skalú. Oproti poznatkom z roku 2011 sa štruktúra muriva v dolnej časti javila trochu odlišne: aj tu ho síce tvorili skaly veľké asi 15/20 x 30/40 cm (avšak i menšie), uložené asi v 15 vrstvách, no na rozdiel od vyššej časti neboli naskladané do „kvázi riadkov“ ale rozmiestnené nepravidelne. Pozmenený charakter spodnej časti objektu naznačuje stiesnený manipulačný priestor pri jeho výstavbe, zrejme sa tu zrkadlí skutočnosť, že sa táto časť múru už nachádzala pod dnom priekopy; zaujímavé je, že murivo nevyplňalo základovú ryhu v celej šírke. Na teleso eskarpy sa viazalo murivo oporného piliera (M2), z ktorého sme na sonde obnažili korunu a južné líce. Murivo si aj v spodnej časti v zásade podržalo črty popísané v sezóne 2011, objavili sa však aj isté rozdiely, a to v spôsobe vyplňania spár: kým v hornej časti bola malta do nich vtlačaná, v dolnej cez nich pretekala a čiastočne

³⁸ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0072/17.

bola rozotretá. Pokiaľ tento rozdiel nespôsobil fakt, že horná časť bola odkrytá už v sezóne 2011, čiže bola dlhšie vystavená vplyvom počasia, a malta preto zvetrala, môže to odrážať dve etapy výstavby objektu (domurovanie poškodenej hornej časti?) – existenciu mladšej fázy by mohol potvrdzovať ústupok zadného líca koruny (rozdiely v spárovaní boli napokon badateľné už v sezóne 2011). Základová spára rešpektovala tvar podložia, ktoré tu stupňovito pokleslo – juhovýchodné nárožie pilieru tak stálo na rastlej skale (tuf), kým časť kontaktná s eskarpou sa vnárala do spomenutého „sadrovitého“ materiálu a tu sme základovú spáru ani nezachytili – zdá sa, že pilier založili o niečo hlbšie ako samotnú eskarpu, s ktorou sa však viazal. Objekt bol teda na južnej strane široký asi 190 cm, rozmery zvyšných strán sa nezistili, koruna sa zachytila v nadmorskej výške 195,52 m, základová spára na rastlej skale vo výške 191,36 m, pri eskarpe bola položená aspoň o 1 m hlbšie.

Spomenutý výkop V6 bol v spodnej časti zahĺbený do podložia, v hornej časti rezal viaceré sídliskové horizonty datované do praveku (U17, U29). Tieto vrstvy sa vyskytovali na celom pojednanom úseku, ich postupnosť však bola dobre čitateľná najmä na úseku 5 až 8,5. Najvyššie položený pôdny horizont sídliskového súvrstvia, ktorý ležal priamo pod telesom neskororenesančného valu, tu tvorila uloženina evidovaná ako U7. Išlo o tmavosivohnedú kohéznu masu tvorenú piesčitou hlinou zmiešanou s okrúhlym štrkom veľmi drobného zrna a datovanú nálezmi do stredoveku. Vrstva sa rozkladala na tri či štyri nerovnako hrubé subhorizonty sendvičovo uložené (U7a: 50/60 cm, U7b: 20 cm, U7c: 70/80 cm), ktoré od seba oddeľovali jednotlivé vrstvy ďalšej stratigrafickej jednotky U8 (viď nižšie). Najvyššie sa jej povrch zachytil na hladine asi 196 m n. m. na úseku 9,5 m (resp. 197,2 m n. m. ak bola vrstva prerezaná pod telesom valu na úseku 16 m identická s touto jednotkou), najnižšie asi na hladine 195,5 m na úseku cca 6,5 m – tu je zrezal výkop V6, v ktorého zásype sa jej zvyšky neidentifikovali. Najhrubšia zo spomenutých zložiek tejto stratigrafickej jednotky bol najspodnejší subhorizont (U7c) so zvlneným dnom, ktoré pravdepodobne aspoň sčasti tvoril výkop V7. Misovitú jamu sme však spozorovali len v severnom profile sondy na úseku 7,5–8,5 m, pri odstraňovaní vrstvy sme ju zvrchu neidentifikovali. Spomenutý výkop (?) neurčenej funkcie bol zahĺbený do vrstvy U17a, narušil taktiež vrstvu U18 nad ňou a v celej hĺbke ho vyplňala uvedená vrstva U7c.

Aj vyššie spomenutá stratigrafická jednotka U8 sa zaevidovala v predchádzajúcich sezónach, kedy sme taktiež zistili, že ju tvorí niekoľko subhorizontov. Toto pozorovanie sa v sezóne 2015 potvrdilo: na úseku 7–9,5 m ju tvorili 2 až 3 hrdzavohnedé vrstvičky (najhrubšia spodná mala asi 20 cm) zotleného plstnatého materiálu hrudkovitej štruktúry, v priečnom reze vodorovné, v pozdĺžnom mierne sklonené, ktoré rozdeľovali jednotku U7 na jednotlivé zložky. Zvyšky vrstvy U8 sa identifikovali aj vo výkope V6, kam sa zosunula po jeho stene a miešala sa – sama zrejme stredovekého pôvodu – so spodnými pravekými vrstvami; zdá sa, že tento „pôdny“ horizont sa tiahol po celej dĺžke skúmaného úseku a chýbal iba tesne pri eskarpe.

Medzi stredoveký horizont U7 a praveké súvrstvie U17–U28–U29 sa vsúvala vrstva U18, hrubá 20–30 cm, ktorá sledovala pôvodný prirodzený sklon terénu. Táto stratigrafická jednotka sa opäť identifikovala už v predchádzajúcich sezónach a mylne sa stotožnila s rovnako sfarbenou vrstvou U8. V skutočnosti však šlo o zmes hlinito-piesčitej zeminy a drobnozrnného okrúhleho štrku stredne hrdzavohnedého zafarbenia. Prerezala sa v dĺžke asi 2,7 m na úseku asi 5,3–8 m, vo východnej časti ju narušil výkop V7, v západnej základová „ryha“ eskarpy V6, v ktorej zásype sa snáď jej zvyšky miešali s vrstvou U8, resp. U17 pri stene tejto depresie (?). Datovanie a pôvod vrstvy zostávajú otvorené, charakterom (zafarbenie, zloženie) nezodpovedala typickému sídliskovému pôdnemu horizontu.

Tomu naopak zodpovedala spodnejšia vrstva U17, ktorá ležala pod vrstvou U18 a do ktorej povrchu bol na úseku 7,5–8,5 m vhlbený výkop V7: ostré rozhranie tejto vrstvy so SJ U18 dokazuje, že jej povrch upravovali (odkopali či splanírovali) taktiež v týchto častiach. Aj táto vrstva sa identifikovala a zaevidovala už v minulých sezónach: rozlíšili sme v nej pôvodne dva horizonty (a a b) a toto označenie budeme v texte rešpektovať, hoci sa oba odlišujú zafarbením a možno aj datovaním: horný (U17a), planírkou a mladšími výkopmi takmer odstránený bol čiernohnedý a nemožno vylúčiť jeho datovanie do doby bronzovej (či rímskej?), spodný (U17b) bol strednesivý a gros materiálu z neho sa datovaním hlási k strednému či mladšiemu eneolitu; horný bol hrubý 10–20 cm, spodný 30–40 cm. V iných parametroch sa neodlišovali, oba tvoril kohézny piesčito-hlinitý materiál „prachovitej“ konzistencie s veľmi rozptýlenými agregátmi typu menších lomových skál a vcelku početných úlomkov pravekej keramiky a zriedkavo i drobných hrudiek mazanice. Vrstvy sa prelínali, obe svojím sklonom kopírovali pôvodný, mierne zvážený svah polohy, klesali teda približne k juhozápadu pod asi 15° uhlom a pri eskarpe ich zrezal výkop V6. Dno vrstvy U17b na úseku 8–8,5 m sondy tvorilo lievikovitý výčnelok, ktorým zasahovala do spodnejšej vrstvy U28, avšak rozpité kontúry tejto plytkej depresie nenasvedčovali, že by šlo o výkop; pri odoberaní tohto horizontu sme tu prípadnú jamu nepozorovali.

Rovnakými fyzickými vlastnosťami ako SJU17 sa vykazoval aj spomenutý pôdny horizont U28, ktorý sa od vrchnej vrstvy U17b odlišoval len čiernohnedým až čiernym sfarbením – spolu so spodnejšou stredne sivou vrstvou U29 (viď nižšie) tak tvoril pendant vrstve U17 a spolu všetky menované horizonty vytvárali súvrstvie hrubé 180 až 250 cm, v ktorom sa sendvičovým spôsobom striedali sivé a čiernohnedé antropozeme. Vrstva U28, opäť zaevidovaná v predchádzajúcich výskumných kampaniach, inak sklonom i hrúbkou zodpovedala horizontu U17b, s ktorým sa na rozhraní prelínala.

Najspodnejší a zároveň najhrubší horizont pravekého súvrstvia v sonde zastupovala uloženina U29, taktiež evidovaná už v predošlých sezónach. Ako sme uviedli skôr, fyzicky ani agregátmi sa neodlišovala od vyššie popísaných pôdnych horizontov, reprezentovala v ňom sivo sfarbenú zložku. Hrubá bola 50/60 až 100/150 cm a spočívala priamo na podloží (SJU20), ktoré vo svojej vrchnej časti tvorili zhutnené veľmi drobné zrná okrúhleho štrku tmavohnedého zafarbenia. Vrstva U29 dosahovala najväčšiu hrúbku nad výkopom V8 na úseku 8–9,5 m sondy, ktorého zásyp sa od vlastnej vrstvy (od subhorizontu U29a) odlišoval väčšou prímiesou štrkovitého materiálu pochádzajúceho z podložia, čím sa farbilo do hnedá (zásyp sme zapísali ako stratigrafickú jednotku U29b). Z vlastnej vrstvy i zo zásypu spomenutej terénnej depresie pochádzal početný eneolitický materiál (skupina Ózd badenskej kultúry).

Od vlastného telesa vrstvy U29a sa napokon vydeľoval aj tenký pôdny horizont U29c, ktorý sme zachytili iba pod priečnym profilom sondy na úseku 9,5 m a do skúmaného priestoru presahoval len v dĺžke cca 20–50 cm. Vrstva bola hrubá asi 10 cm, povrch i dno jej tvorili cca 2 cm tenké vrstvičky drobného zrnitého štrku tmeleného hlinou svetlohnedej farby, vlastnú hmotu potom svetlosivá prachovitá zemina, ktorú zospodu ešte lemovala úplne čierna, taktiež 2 cm hrubá hlinitá vrstvička. Uloženina bola zjavne zrezaná, najpravdepodobnejšie výkopom V8, a predstavuje najstarší horizont osídlenia skúmaného miesta, materiálom však opäť datovaný do stredného či mladého eneolitu.

Spomenutá terénna depresia V8 mala v reze misovitý profil s viac-menej pravidelne sa zužujúcimi rovnými stenami a obľým neodčleneným dnom. Vzhľadom na to, že sme v sonde odkryli len nepatrnú časť tohto objektu, nemožno s určitosťou rozhodnúť, či šlo o umelú zahĺbeninu alebo prirodzenú terénnu nerovnosť. Pre antropogénny pôvod tohto žlabovitého útvaru hovoria jednak jeho hladké, snád pritesané steny, najmä však neprirodzené zrezanie vrstvy U29c, ktoré môže súvisieť s hĺbením tohto výkopu. V prípade umelého pôvodu tejto zahĺbeniny by tak mohlo ísť o dno priekopy, podobne ako na iných lokalitách neskorého badenu, kde sa takéto útvary vyskytli (za všetky možno spomenúť Lieskovec-Hrádok v okrese Zvolen).

Ako sme už uviedli, vo vrstve U29 sa nepozorovali zvláštne nálezové situácie. Výnimku predstavoval iba objekt U30, ktorý sme v predchádzajúcich sezónach evidovali taktiež pod značkou U19. Tvorila ho spodná, asi 5–8 cm hrubá vrstva žltého piesčitého výmazu, prekrytá obdobnou, avšak do červena prepalenou vrstvou s čiernym povrchom, hrubou 5 cm, na ktorej ležala opäť asi 8 cm hrubá vrstva piesku. Útvar sa začítal na ploche veľkej asi 70 x 100 cm, šlo ale iba o fragment pôvodného objektu, patrili k nemu aj skôr (v sezóne 2012) zistené zhľuky mazanice (U19). Podľa nálezových okolností sa odkryla jeho východná časť, ktorá mala v preskúvanom výseku rovnú východnú hranu, zo severu ho narušal pilier M2, západnú časť výkop V6. Okrajová kryha tejto západnej časti sa zachytila asi o 20 hlbšie (práve tú sme evidovali ako U19): v južnom profile sondy 1 sa zreteľne črtala ostrá ruptúra v plynulom priebehu vrstiev U18, U17, U28, U29 a U30, spôsobená zosunom časti svahu, ktorý mohol súvisieť s hĺbením renesančnej priekopy. Jednotlivé vrstvy sa tak za týmto zlomom ocitli o úroveň hlbšie, a to sa týkalo aj objektu U30 v jeho západnej časti. Dodáme, že sa objekt nachádzal asi 3,5–4 m pod súčasným povrchom približne na nivelete 192,2 m n. m., ležal na podloží (na vrstve U20) vo vrstve U29a, patrila teda podobne ako vrstva U29c k najstaršiemu horizontu osídlenia polohy; možno ho najskôr interpretovať buď ako výmaz ohniska alebo (a to skôr) ako podlahu väčšej stavby. Pri rozoberaní sa v ňom našiel hrotitý črpk a ďalšie črepy náležiacie skupine Ózd badenskej kultúry (obr. 47); k badenskému horizontu osídlenia polohy sa napokon hlásila väčšina nálezového materiálu zo súvrstvia U17–U28–U29 (obr. 46).

Úsek 9,5–16 m (obr. 45: 2)

Ako sme uviedli vyššie, práce sa na tomto úseku realizovali hĺbením kontrolného rezu cez teleso neskororenesančného valu, na korune a svahu ktorého sme už v minulých sezónach zdokumentovali viaceré línie palisádových ohradení.

Podľa zistení v tejto sezóne, najstaršiu násypovú vrstvu telesa valu predstavuje horizont U15b. Násyp sa prvý raz zachytil už v sezóne 2011 pod súvrstviem 14, ktoré sa (čiastočne správne) interpretovalo ako deštrukcia opevnenia. V sezóne 2015 sa definitívne rozlíšili dva subhorizonty tejto vrstvy, ktoré možno interpretovať ako dve stavebné fázy. Vcelku uľahnutú a pevnú hmotu staršieho násypu (U15b) tvorili

veľmi drobné okrúhle zrnká štrku a prachovitá hlina tmavohnedej farby, nachádzali sa v nej aj keramické a iné intrúzie praveké, stredoveké i včasnónovoveké. Násyp, v najvyššom mieste zachytený v nivelete 197,8 m, v najnižšom 195,7 m, sa prerezal v dĺžke asi 8,5 m, hrubý bol 80–100 cm, ležal na stredovekej (neskorostredovekej?) vrstve U7. V odkrytej časti teda nesiahal až po eskarp, zdá sa naopak, že povrch vrstvy prudko klesal asi 2 m od čela oporného piliera a pri vnútornom líci obvodového múru tak vznikla akási ochodza 2 až 3 m široká (to však platí, len pokiaľ sa už v tejto etape nenavrstvil násyp U2), ktorej podklad tvorila vrstva tvrdej hliny U3. Takmer celý povrch vrstvy U15b pokrývala 2–4 cm hrubá biela vápnitá vrstvička U15c, ktorá túto spodnú násypovú vrstvu zreteľne oddeľovala od horného násypu U15a. Vrstvička bola prerušená len v miestach základového výkopu mladšej palisády K1.

Opevnenie v tejto stavebnej etape dopĺňali palisádové konštrukcie. Jedna (K2) sa zdokumentovala v sektore 5,5–8 m; jej opis sa uvádza v príspevkoch z predchádzajúcich sezón. Ďalšia palisádová línia (K4) súvisiaca s prvou etapou novorenesančného opevnenia sa zdokumentovala v sektore 8–9,5 m sondy 1. Išlo o líniu značne sklonených kolov (od vertikály sa odklňali až o 60°) radených asi v 30 cm odstupoch; vyklonené boli do svahu (na západ); v kontrolnom reze sa identifikovali tri trámy, dutina ďalšieho sa pravdepodobne zachytila pri južnom profile sondy. Podľa náleзовých okolností bol trám 7 azda zlomený (dutina bola ostro zalomená: kým horná časť brvna bola uložená vodorovne, dolná šikmo). Dutiny trámov sa celým objemom nachádzali vo vrstve U15 b, totiž spodnou časťou vo vrstve U15b – nadzemné (?) časti trámov teda museli byť odstránené ešte pred navrstvením uloženiny U15a. Dutiny sa zachovali v dĺžke asi 80 cm, priemer mali asi 20 cm; medzera medzi palisádami K2 a K4 bola široká asi 140 cm. Pri prvej stavebnej etape sa treba ešte zmieniť o ďalších dutinách vo východnom závere sondy (sektor 16 m), ktoré sa nepodarilo preskúmať. Avšak podľa doterajších skúseností by mohlo taktiež ísť o zvyšky nejakej palisádovej konštrukcie postavenej na korune staršieho valu (?).

Druhá stavebná etapa valu v miestach rezu predstavovala najlepšie zachovanú vývojovú fázu objektu. Z predchádzajúcej etapy sa zachovala eskarpa a taktiež teleso valu. Celkom určite prvú etapu neprežili palisády K4 a pravdepodobne ani K2, a tak ohradenie valu bolo potrebné riešiť nanovo. Staviteľia preto najskôr zdvihli korunu valu; to vyriešili navožením ďalšej násypovej vrstvy U15a. Tento násyp sa od spodnejšej vrstvy U15b odlišoval len o niečo svetlejším sfarbením, oddeľovala ich však už spomenutá vrstvička U15c. Vrstva U15a sa prerezala v sektore 8 až 16 m, hrubá bola asi 70–80 cm, v reze mala lichobežníkový tvar, s vonkajšou, západnou stenou dlhou asi 400 cm, zadnou, východnou dlhou asi 200 cm a vrchnou plošinou širokou asi 250 cm. Zadná aj predná stena boli vcelku mierne sklonené pod asi 30° uhlom, plošina bola vodorovná. Násyp U15a však tvoril len podnož vlastnej úpravy koruny valu. Staviteľia tu terén ešte navýšili o súvrstvie U22 a až doň osadili palisádový plot K3. Stratigrafická jednotka U22, čiže vrstva sivohnedej hliny zmiešanej s veľmi drobným štrkom, sa sfarbením a štruktúrou silne ponášala na vrstvu U15. Sporadicky sa v nej objavovali biele vápencové skaly (pripomínajúce zloženie vrstvy U15c) a vodorovné vrstvičky piesku. Vrstva sa skladala z troch subhorizontov, odlišujúcich sa len tónovaním sivohnedej. Najspodnejší z nich (U22c), hrubý asi 30 cm, prekryval vrchnú a zadnú stenu objektu U15a, naň nasadala vrstva U22b, hrubá asi 80 cm a táto ležala na zadnej (východnej) stene spodnejšej stratigrafickej jednotky. Do týchto dvoch násypov bola osadená dvojité palisáda K 3 (jej predná stena však dnom i do vrstvy U15a), ktorej zadná stena sa ešte opierala asi o 60 cm hrubý násyp U22a. Posledne uvedená jednotka tvorila aj podkladovú vrstvu pre „podlahu“ ochodze prilahlej k palisáde.

Spomenutá „podlahová vrstva“ sa zachytila na dvoch úrovniach: pri vnútornom líci palisády (SJU41) ležala asi o 80 cm vyššie ako pri líci vonkajšom. Podrobne sa skúmala časť pri vonkajšom líci, objekt sa evidoval ako stratigrafická jednotka U21. Táto sa odkryla čiastočne pod povrchovou vrstvou U1b, čiastočne pod vrstvou sutiny U23; v kontrolnom reze sa 10–15 cm pod horným výmazom odkryla spodná podlahová vrstva (U21b), rovnakého charakteru ako vrstva horná (čiže udupaná ílovitá hlina zmiešaná s pieskom), podľa pozorovaní v profile však bola tmavšia (sivohnedá); dno objektu tvorila tenká vrstvička (U21c) zistená len v profile, táto spočívala na vrstve zrnitej štrkovitej hliny U22. Súvrstvie tak bolo hrubé asi 30 cm. V sezóne 2015 sa napokon podarilo vyjasniť aj vzťah tejto vrstvy k súvrstviu U14, ktorá sa prerezala v sektore 7–9 m.

Súvrstvie U14, hrubé cca 50 cm a dlhé asi 2 m, malo podľa pôvodnej interpretácie pochádzať z deštruovanej nadzemnej stavby, ktorej podlaha (U21) sa odkryla v úseku 11–12 m sondy 1; táto zrútená stena mala prekryť povrch staršieho valového telesa (U15) až po odstránení alebo deštruovaní nadzemných častí konštrukcie K4, keďže jej dutiny do súvrstvia 14 neprečnievali. Pozorovaním v sezóne 2015 sa však vyjasnilo, že vrchné horizonty súvrstvia (U14a až c) v skutočnosti pochádzali z deštruovaného palisádového plota K3 a sú identické s vrstvou U23 a spodný (U14a) bolo možné stotožniť s vrstvou U21. Stratigrafická jednotka U21 sa tak javí ako výsledok úpravy terénu medzi palisádami K2 a K3, pri ktorej

sa na teleso valu tvoreného vrstvami U15 a U22 naniesla vrstva ílu premiešaného pieskom. Povrch tejto vrstvy sa pri hornej palisáde starostlivo upravil, a na jej predprsni (ale i pri vnútornom líci konštrukcie) tak vznikla schodná komunikácia, široká asi 200 cm, kým svah pod ňou tvorila klzká vyhladená plocha. Koruna valu v druhej stavebnej etape valu sa tak nachádzala na hladine 198,6 m (či 199,4 m pri vnútornom líci K3), teda asi 50/70 cm pod súčasným povrchom, zachovanú časť eskarpy tým prevyšovala asi o 400 cm.

Súčasťou druhej etapy opevnenia boli aj spomenuté palisádové ploty K1 a K3 (podrobný popis viď príspevky zo sezón 2012 a 2013). Kolové jamy palisády K3 na korune valu boli zapustené do vrstvy U22 (vrstva zrnitej hliny). Jej základová ryha sa neidentifikovala. Z deštruovaného hlineného výmazu palisády pochádzala stratigrafická jednotka U23 (SJU14a–c vo výskumnej dokumentácii sezóny 2011), teda zrnitá hlina premiešaná veľmi drobným štrkom, v ktorej sa však nachádzali veľké bloky mazanice (zvyšky váľkov či surovíc?), nižšie po svahu ju ale tvorila kompaktná vrstva väčších mazanícových hrúd, do ktorých boli zapečené antropogénne frakcie (keramika atď.). Pri východnom (resp. JV) profile rezu sa v nej (?) navyše v sezóne 2011 začistila deštrukcia kamenného muriva, zrejme doklad faktu, že k palisáde patrili aj murované zložky. Po čiastočnom odstránení tejto deštrukcie roku 2015 sa na povrchu vrstvy U21 (čiže U14d/U14a v staršej evidencii) na úseku 10 m sondy odkryl depot železných predmetov (sekera a ďalšie predmety), ktoré najskôr súviseli s dobýjaním hradu.

Asi do stredu svahu medzi eskarpou a korunou valu (sektor 7–8 m) bola v druhej stavebnej etape osadená palisáda K1. Základový výkop palisády pretínal vrstvu U15b, podľa pozorovaní z roku 2015 sa zdá, že jeho vnútornú stenu čiastočne tvorila vrstva U21 (U14d) (situácia tu však bola nejasná, palisáda asi prežila aj do tretej etapy a bola spevnená násypom U12, mladším ako II. stavebná etapa).

V druhej stavebnej etape pozostávalo teda opevnenie kurtiny z (opravenej?) eskarpy, navýšeného telesa valu a dvoch palisád – jednej, jednoduchej, vytrčenej proti obliehateľovi v strede valu, a druhej, dvojitej, vztýčenej na korune valu na ochranu obliehaných. Palisády oddeľoval 600 cm široký priestor so zámerne upraveným povrchom.

Tretia stavebná etapa valu sa zdokumentovala v predchádzajúcich sezónach. V stavebnom vývoji predstavuje najhoršie zachovanú fázu. Podľa dodatočných pozorovaní z roku 2015 sa pravdepodobne už po zániku hornej palisády K3 ešte upravil svah a západná hrana koruny násypovou vrstvou U13. Pri konštrukcii K1 však bola vrstva zrezaná, tento zárez zapĺňala vrstva U12, totiž vrstva veľmi tvrdej nabíjanej hliny bez väčších prímiesí; ktorá mala pravdepodobne fixovať túto staršiu palisádu. Do povrchu vrstvy U13 boli vsadené koly palisády K0 (viď výskumná dokumentácia zo sezóny 2011). Z poničených nálezových situácií možno vypožorovať aspoň toľko, že aj v III. etape stavebného vývoja došlo k renovácii palisádového systému, ktorý bol však menej mohutný ako staršie opevnenie.

Sonda 3

Sonda sa situovala na lom juhozápadného a južného svahu; skúmala sa plocha o rozmeroch 2,2 x 4,2 m. Cieľom bolo overiť charakter a datovanie muriva evidovaného ako M3 a vystupujúceho čiastočne nad povrch na úpätí svahu, prípadne ho stotožniť s eskarpou južného bastiónu (tzv. Vodnou baštou). Po odkrytí dotknutého muriva sa ukázalo, že ide o konštrukciu orientovanú SZ – JV smerom, vybudovanú z nasucho kladených lomových skál a širokú v korune asi 80 cm, ktorej „základová spára“ sa nachádzala asi 60 cm od koruny, objekt čiastočne prekrývala vrstva U43 a založený bol do hlinitej vrstvy U44, a teda ho s eskarpou bastión stotožniť nebolo možné. Podľa zmienených nálezových okolností ho postavili až po deštruovaní renesančného bastiónu, snáď v 19. alebo 20. stor. Patril tak k opornému systému, ktorého súčasťou je aj ďalšia konštrukcia odkrytá v sonde, totiž múr č. 4 (M4). Opäť šlo o stavbu z nasucho kladených skál orientovanú Z–V smerom, z ktorej sa na sonde zachovali len jeden, resp. dva „riadky“ a končila tesne pri východnom profile sondy; „základová hrana“ tejto stratigrafickej jednotky ležala asi 1 m nad korunou M3, celým objemom spočívala vo vrstve U43. Objekt možno identifikovať s opornou stenou za vínnym domčekom, kde doposiaľ plní pôvodnú funkciu.

V sonde sa zistila jednoduchá stratigrafická situácia: povrchovú vrstvu tvoril pôdny horizont U43, totiž stredne sivohnedá hlinito-piesčitá kohézna zemina s rozptýlenými kamenitými agregátmi (zväčša sutinový štrk veľkosti do 6 cm) a obvyklými sídliskovými nálezmi (keramika z 19. a 20. stor.). Vrstva bola pri priečnom, východnom profile hrubá asi 120 cm, mala však neprirodzene skosený povrch, sklonený k M4. Ležala na obdobnej vrstve U44, ktorá bola len tmavšie sfarbená.

Keďže sa na sonde nezachytili nálezové situácie súvisiace s konštrukciou neskororenesančného opevnenia, rozhodli sme sa práce na sonde v tejto etape ukončiť.

Sonda 4

Po ukončení prác na sonde 3 sme v snahe zachytiť zvyšky konštrukcie južného bastiónu (Vodnej bašty) otvorili sondu č. 4 v miestach predpokladaného kontaktu tejto stavby a kurtiny, ktorej eskarpu sme odkryli v sonde 1. Sondu 4 sme tu v dĺžke 7 m a šírke 1,5 m viedli kolmo na úpätie juhovýchodného svahu terasy Dolného hradu.

Stratigrafická situácia v sonde sa javila nasledovne:

Povrch pokrýval hlinito-piesčitý pôdny horizont U33a, obdobných fyzických vlastností ako vyššie popísaná vrstva U43, s ktorou sa zhodoval aj hrúbkou (120 cm) a skosenou hranou, ktorá taktiež klesala k múru č. 3 (M3) odkrytému v západnom závere sondy; spodný subhorizont tejto vrstvy (U33b) bol tmavšie sfarbený, rovnako ako vrstva U44, bol však tenší ako ona (20–30 cm); vrstvy U33 a 43/44 možno stotožniť. Ako sa následne ukázalo, vrstva U33 prekryvala mocné deštrukčné sutinové súvrstvie, zjavne pochádzajúce z murovanej stavby. Vrchnú časť súvrstvia tvorili viaceré sendvičovo vrstvené uloženiiny skladajúce sa zo sutinovej drvininy premiešanej v rôznom pomere s lomovým materiálom (prevládali stredne veľké skaly [2030 cm], v niektorých vrstvách prevažoval štrk, v iných sa vyskytli aj veľké balvany [40–50 cm] či fragmenty zachovaného muriva i s tehliami) – šlo o stratigrafické jednotky U34 až U42; táto časť súvrstvia dosahovala mocnosť 100 cm v severnom a až 120 cm v južnom profile sondy.

Spodnú časť súvrstvia, uložená asi 200 cm pod recentným povrchom (niveleta okolo 195 m n. m.), predstavovala vrstva veľkých kamenných lomových blokov (40–60 cm) „tmelených“ sypkou maltovou drvinou svetlej okrovosivej farby. Vrstva sa tiahla po celej dĺžke sondy až k opornému múru M3. Vzhľadom na jej charakter možno s určitosťou tvrdiť, že pochádzala z mohutnej murovanej architektúry, teda najskôr – vzhľadom na miesto nálezu – z eskarpy pod bastiónom; *in situ* zachované nerozrušené murivo sa v sonde odkryť nepodarilo, a to aj napriek tomu, že pretínala líniu eskarpy kurtiny, ktorej podzemná časť sa v sonde 1 zachovala v dobrom stave. Vzhľadom na nebezpečné pracovné podmienky sme práce na sonde zastavili v hĺbke 3 m od povrchu, vrstva však siahala pod túto hladinu a ostala nedoskúmaná.

Ako sme už uviedli, aj v sonde 4 sa odkryl recentný oporný múr M3, z ktorého sa tu zachovalo viacero riadkov, avšak ani táto konštrukcia sa neodkryla po hranu základu.

V sondách 3 a 4 sa teda zistilo, že južný bastión neskororenesančnej pevnosti (tzv. Vodná bašta) prešiel značnou transformáciou, ktorá môže súvisieť buď s udalosťami spojenými s obliehaním hradu záverom tureckých vojen alebo až s rôznymi inými postdepozíčnými procesmi (úpravy terénu v 18.–20. stor.); môžeme zhrnúť, že práve teleso južného bastiónu, či aspoň jeho južná okrajová časť, je z archeologického hľadiska poškodená najviac.

ERGEBNISSE DER FÜNFTEN SAISON DER TERRAINGRABUNG AUF DOLNÝ HRAD IN FILAKOVO. Filakovo (Bez. Lučenec), Intravillan, Dolný hrad, Grabung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, Siedlung, Äneolithikum, jüngere/ältere Bronzezeit, Hochmittelalter, frühe Neuzeit. Deponierung der Funde: Burgmuseum in Filakovo. Im Jahr 2015 wurde die Grabung weitergeführt, mit dem Ziel die Fundsituationen im Schnitt 1 zu Ende zu forschen, der schon seit dem Jahr 2011 offen ist. Weiter wurden zwei neue Schnitte – Schnitt 3 und 4, im Bereich der Bastion ausgetieft, um den Zustand dieses untergegangenen Festungsbaus zu dokumentieren und die festgestellten Tatsachen im erwähnten Schnitt 1 zu beglaubigen.

Schnitt 1

In dieser Saison wurde der Schnitt in seiner ganzen Länge erforscht, allerdings wurde er an keiner Stelle in seiner ganzen Breite (3 m) durchgegraben. Die Faktoren, die das beeinflussten waren: der Grabungsverlauf in den Saisons 2011–2015, die finanziellen Mittel, der begrenzte Zeitraum und die Sicherheitsbedingungen. Im unteren Abschnitt (also in der Länge 4–7,5 m) wurde bis zum Untergrund der südliche Teil der Fläche durchgeforscht (auf dem Abschnitt 4–7,5 m erforschte man einen 1,5 m breiten Streifen, auf dem Abschnitt 7,0–8,5 m einen 2 m breiten Streifen), den oberen Abschnitt (Länge 8,5–16 m) untersuchte man mit einem 1 m breiten Kontrollschnitt, der schon in den vergangenen Saisons angelegt wurde. Das Durchforschen dieses Schnittteils konnte man nicht bis zum Untergrund realisieren, die Grabungsarbeiten beendete man auf der Oberfläche der (mittelalterlichen) Schicht U7a. Im erwähnten Unterteil des Schnittes enthüllte man während der ersten Arbeitsphase die innere Vorderseite der Eskarpe M1 und die Vorderseite des Pfeilers M2, und das bis zur Gründungsfuge, die sich in der Nivellette ungefähr 190,3 m ü. M. befand (die Krone erreichte im höchsten Punkt die Nivellette 194,72); zugleich kam es hier zum Durchschneiden des Gründungsaushubs mit neuzeitlicher Verschüttung. Dieser Aushub war im unteren Teil in den Untergrund vertieft, im oberen Teil überschnitt er mehrere, in die Urzeit datierte Siedlungshorizonte. Solche Schichten kamen im ganzen Bereich des erforschten Abschnitts vor, ihre Reihenfolge war gut les-

bar, vor allem in dem Längenbereich 5 bis 8,5 m (insgesamt handelte es sich um ungefähr 10 bis 12 unterscheidbare Erdbodenhorizonte). Während die oberen einer mittelalterlichen Besiedlungsetappe der Lage angehörten, überwiegte in den unteren Schichten, dessen Gesamtbreite 2 m betrug, bis auf Ausnahmen aus der jüngeren oder späten Bronzezeit, Fundmaterial der spätbadener Gruppe Öz. Im Schnittabschnitt ungefähr 7,5–8,5 m deckte man ein, in den Untergrund eingemeißeltes grabenartiges Gebilde, wobei nicht auszuschließen ist, dass es sich um Grabenüberreste handeln könnte, die eine Siedlung der Badener Kultur umzäunte. Im oberen Teil des Schnittes (Abschnitt 9,5–16 m) vertiefte man einen Kontrollschnitt durch den Körper des spärenaissance Walls. Auf seiner Krone und Hang dokumentierte man schon in den vorherigen Saisons mehrere Linien von Palisadenumzäunungen. In der Saison 2015 konnten wir diesen Festungsbau in seiner ganzen Tiefe durchschneiden. Dadurch stellte man hier drei Bauetappen fest, die aus einer Erdaufschüttung und verschiedenen Pfeilerkonstruktionen bestehen. Aus dem Wallkörper stammten Funde sowohl aus der frühen Neuzeit als aus der Urzeit (meistens der Badener Kultur).

Schnitt 3

Den Schnitt situierte man im Bruch des südwestlichen und südlichen Hangs; man erforschte eine Fläche von 2,2 x 4,2 m. In seinem Bereich wurden nur kleine Stützmauern aus dem 19. oder 20. Jh. entdeckt.

Schnitt 4

Er wurde dort angelegt, wo man Kontaktstellen dieses Baus und mit einer Kurtine vorausgesetzt hat, derer Eskarpe wir im Schnitt 1 aufgedeckt haben. Wir führten an dieser Stelle den Schnitt 7 m lang und 1,5 m breit, senkrecht bis zum Fuß des südöstlichen Hangs der Terasse von Dolný hrad. Er zerschnitt die Schuttschichtenreihe in die Tiefe von ungefähr 3 m. Diese Schuttschichtenreihe stammte aus einer massiven gemauerten Architektur und gehörte betreffend der Fundstelle wahrscheinlich der Eskarpe unter der Bastion; *in situ* das erhaltene Mauerwerk ist es uns nicht gelungen im Schnitt aufzudecken, und das obwohl das Mauerwerk die Linie der Eskarpe durchschneidet, derer unterirdischer Teil sich in einem guten Zustand im Schnitt 1 erhalten hat.

In den Schnitten 3 und 4 wurde also festgestellt, dass an der südlichen Bastion der spärenaissance Befestigung (sog. Wasserbastion) eine wesentliche Transformation durchgeführt wurde, die entweder mit den Vorgängen, die mit der Belagerung der Burg am Ende der türkischen Kriege verbinden sind oder erst mit verschiedenen Postdepositionsprozessen (Terrainbearbeitungen im 18.–20. Jh.) zusammenhängen könnten. Es ist zusammenzufassen, dass gerade der Körper der südlichen Bastion oder mindestens sein südlicher Randteil vom archäologischen Aspekt her am meistens beschädigt ist.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM FEUDÁLNEHO SÍDLA V ŠIMONOVANOCH

Juraj M a l e c

P a r t i z á n s k e, časť *Š i m o n o v a n y* (okr. Partizánske), intravilán, záchranný archeologický výskum, feudálne sídlo, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: ARCHEOLÓGIA ZEMPLÍN, s. r. o., Michalovce.

Záchranný archeologický výskum bol zahájený dňa 9. 9. 2015 v pokročilom štádiu realizácie projektu, pričom väčšia časť výkopov bola už vykonaná. Najvýraznejší výkop predstavovala rekonštrukcia približného toku bývalého meandru rieky Nitra. Výkop, široký spravidla od 6–9 m a hlboký do 2 m, sa tiahol nepravidelným poloblúkom od západného po východné nárožie budovy kaštieľa.

Plocha „meandru“ bola na základe týchto podmienok zdokumentovaná začistením brehov a vyhlbením kontrolných rezov (v celkovom počte 15) na zistenie základnej stratigrafie odkopaných vrstiev. Hĺbka rezov závisela najmä od konfigurácie terénu umelo vyhlbeného ramena meandru a pohybovala sa od 0,25–0,5 m. Obidve ukončenia výkopu nebolo možné v rôznych dĺžkach zdokumentovať, z dôvodu ich založenia lomovým kameňom (prezentácia koryta meandru).

Dovtedy nezasypané výkopy (premostenie meandru a pouličné osvetlenie), označené ako Sonda 1 až 7, boli začistené a následne fotograficky aj graficky zdokumentované. Ako Sonda 8 bola označená ručne kopaná vodovodná ryha, v orientovaná v smere Z – V južne od kaštieľa, pozdĺž oplotenia. Okrem Sondy 8 patrili k novým výkopom len ryhy oplotenia, kopírujúce s miernymi odchýlkami oplotenie bývalé.

Ako „Plocha 1“ bol označený dovtedy jediný zachovaný úsek meandru v jeho severnej časti, slúžiaci ako prístupová cesta ku kaštieľu pre autá a stavebné mechanizmy. Na základe zdokumentovaných profilov Rezu 3 a 4 po krajoch Plochy 1, sme pristúpili k postupnému plošnému odkrytiu po vrstvách, až po úplné prepojenie brehov meandru.

Na základe zachytených stratigrafických situácií v jednotlivých kontrolných rezoch a sondách môžeme s istotou konštatovať relatívnu zhodu v skutkovej a náznakovej podobe toku meandru v priestore rezov 1–4 a 6–10. Z dôvodu veľkej hĺbky bývalého ramena rieky Nitra a výrazných úprav terénu v minulosti, nebolo ani v jednom prípade dosiahnuté sterilné podložie.

Stratigrafia rezov 5, 11–13 a 15 poukazuje na prekopanie vnútorného areálu feudálneho sídla v 16.–17. stor. Dokladá to aj dvojica zachytených murovaných konštrukcií v brehoch meandru. V prípade týchto rezov môžeme oproti rezom predchádzajúcim konštatovať výrazný rozdiel v postupe zasypávania pôvodného ramena rieky Nitra. Kým pri prvých uvedených rezoch sledujeme množstvo rôzne hrubých vrstiev navážok, v prípade rezov 5, 11–13 a 15 sa už pohybujeme vo vrstvách kompaktnejších. Ako príklad uvedieme Rez 5, kde v takmer celom profile rezu evidujeme 1 vrstvu. Interpretovať to môžeme zrejme ako systematickejšie zasypávanie meandru v priestore plánovaných stavieb, prislúchajúcim k zázemiu feudálneho sídla v období novoveku.

Múr 1 predstavuje prístavbu dvora (polovica 16. stor.) k stavebnému objektu B2, zachyteného počas výskumu v 80tych rokoch. Jeho ukončenie kopírovalo vnútorný breh meandru, čím môžeme predpokladať jeho čiastočné poškodenie.

Múr 2 predstavuje doteraz neznámu murovanú konštrukciu, datovanú podľa hnuiteľných archeologických nálezov súčasne s Múrom 1. Interpretovať ju môžeme s rezervou ako ďalšiu budovu hospodárskeho zázemia feudálneho sídla po roku 1600. Zachytená bola vo vonkajšom brehu meandru, po zrealizovaní rezu 15 nebolo potvrdené jej pokračovanie v brehu vnútornom, teda jej prípadné prepojenie so stavebným objektom B2. Hrúbka muriva dosahovala 0,6 m. Z dôvodu kopírovanie terénu vonkajšieho brehu, môžeme aj v tomto prípade predpokladať jeho čiastočné poškodenie pri predchádzajúcich stavebných prácach.

Na Ploche 1 boli zachytené dve úrovne okrúhliakovej dlažby. V oboch prípadoch sa pravdepodobne jedná o prístupovú cestu ku kaštieli v novoveku a s rezervou aj včasnom novoveku, po zasypaní ramena rieky. Výskyt týchto komunikácií môžeme pripísať preneseniu vstupnej časti do budovy kaštiela cez severovýchodnú vežu. K tomu došlo po zbúraní pôvodnej juhozápadnej vstupnej veže počas renesančnej prestavby kaštiela okolo roku 1600.

Do obdobia novoveku datujeme aj dvojicu zachytených archeologických objektov 3 a 4 v priestore Plochy 1, slúžiacich ako ohniská.

V rezoch 6 a 9 a v ich okolí sa nám podarilo zachytiť zasypané archeologické sondy z predchádzajúceho výskumu. V priestore medzi rezmi 8 a 9 sa na dne meandru javila priehlbina, ponášajúc sa na jednu zo zasypaných studní, taktiež archeologicky zachytených v tomto priestore. Po overení tejto situácie rezom 14 sa však jej prítomnosť nepotvrdila.

Podarilo sa nám zachytiť deštrukčnú vrstvu v spodnej časti Plochy 1. Sutinová vrstva s lomovým kameňom tu prekryvala výraznú vrstvu s prítomnosťou hnuiteľných archeologických nálezov, datovaných do obdobia 15. stor. Deštrukčnú vrstvu prekryvala výrazná popolová vrstva, taktiež s totožne datovanou keramikou. Je možné, že sa jedná o sekundárnu deštrukciu najstaršieho murovaného objektu veže, navesenú do koryta ramena Nitry počas výrazných plánovacích prác, súvisiacich s výstavbou kaštiela v 15. stor.

Na základe výsledkov v kontrolných rezoch môžeme tvrdiť, že výkopom ramena meandru nebol narušený pôvodný terén polostrova, resp. plochy feudálneho sídla v 13. stor. Ako už bolo uvedené, výkopom bol však poškodený priestor hospodárskeho zázemia feudálneho sídla v novoveku (16.–17. stor.), v severovýchodnej časti areálu.

Hnuiteľný archeologický materiál datovaný do stredoveku, resp. 15. stor. bol zastúpený množstvom keramiky, spadajúcej najmä pod keramiku kuchynskú. Prevažovali tenkostenné hrncovité nádoby, výnimočne sa objavuje aj keramika leštená. Z výzdoby sledujeme ryté obežné línie, plastické lišty, či kolkovaný ornament. Evidujeme aj výrazne vytiahnuté, čiastočne zrezané i presekávané okraje, či odsadené dná. Uchá nádob v niektorých prípadoch viedli od okraja po maximálnu vydutinu, resp. plecía nádoby. Sporadicky nachádzame aj fragmenty kachlíc. Sprievodný materiál bol tvorený taktiež relatívne početnými železnými nálezi, zastúpené najmä klincami, klinmi a pod. Veľmi početné boli taktiež nálezy zvieracích kostí.

Uvedené poznatky z archeologického výskumu zapadajú do doterajšieho stavu bádania. Najvýraznejší z novo zaznamenaných poznatkov je s určitou istotou objav Múru 2, dokladajúceho ďalšiu zrejme hospodársku budovu do zázemia feudálneho sídla po roku 1600.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG DER FEUDALSIEDLUNG IN ŠIMONOVANY. Partizánske, Teil Šimonovany (Bez. Partizánske), Intravillan, Rettungsgrabung, Feudalsiedlung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: ARCHEOLÓGIA ZEMPLÍN, GmbH., Michalovce. Die Rettungsgrabung wurde durch eine Revitalisierung des ursprünglichen Mäanders bei der Feudalsiedlung in Šimonovany hervorgerufen. Aufgrund der Grabungsergebnisse können wir behaupten, dass durch den Aushub des Mäanderarms das ursprüngliche Terrain der Halbinsel nicht beschädigt wurde, bzw. die Fläche der Feudalsiedlung im 13. Jh. Es kam aber in der Neuzeit (16.–17. Jh.) zur Beschädigung des wirtschaftlichen Hinterlands der Feudalsiedlung im nordöstlichen Arealteil. Das gewonnene bewegliche archäologische, ins Mittelalter, bzw. ins 15. Jh. datierte Material, war durch eine große Menge Keramik (Küchenkeramik) vertreten. Es überwiegen dünnwandige Topfgefäße, selten erschien auch polierte Keramik. Was die Verzierungen angeht, traten eingeritzte Umfangslinien vor, plastische Leisten oder gestempelte Ornamente. Wir registrieren auch herausgezogene, zum Teil abgeschnittene und durchgehackte Ränder oder abgesetzte Böden. Die Henkel mancher Gefäße führten vom Rand bis zur maximalen Bauchung, bzw. den Arme des Gefäßes. Kachelfragmente kamen nur sporadisch vor. Das Begleitmaterial bildete ebenfalls relativ zahlreiche Funde aus Eisen, vertreten durch Nägel, Keile usw. Ganz oft sind auch Tierknochenfunde vorgekommen. Die angeführten Grabungserkenntnisse passen in den bisherigen Forschungszustand hinein. Zu den bedeutendsten neuen Erkenntnissen gehört mit Sicherheit die Entdeckung der Mauer 2, die ein weiteres, wahrscheinlich wirtschaftliches Gebäude im Hinterland der Feudalsiedlung nach dem Jahr 1600 belegt.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V TREBIŠOVE

Juraj Malec

Trebišov (okr. Trebišov), poloha Kovaľka, záchranný archeologický výskum, sídlisko, eneolit, doba bronzová, doba rímska, sťahovanie národov, včasný stredovek, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: ARCHEOLÓGIA ZEMPLÍN, s. r. o., Michalovce.

Počas záchranného archeologického výskumu na stavbe: „Centrálny energetický zdroj Trebišov“ v lokalite Trebišov, poloha Kovaľka, bolo zachytených a identifikovaných celkovo 113 archeologických objektov a dva kostrové hroby. Najväčšia koncentrácia objektov sa nachádzala v hrubom páse, tiahnucim sa stredom plochy v smere SZ – JV.

Funkčná stránka väčšiny objektov nie je jednoznačne určená. Až na niekoľko výnimiek ich môžeme rámcovo interpretovať ako sídliskové jamy. To bolo spôsobené najmä bližšie neurčiteľnými tvarmi objektov a nedostatočným výskytom hnutelných archeologických nálezov.

Vzhľadom na pôdorys, prípadne väčšiu hĺbku, môžeme v niektorých prípadoch uvažovať o kolových jamách. Za tie boli s rezervou označené objekty 8, 42, 44A, 44D, 47, 52, 66, 68, 72, 76, 91 a 104. Ako zásobné jamy by sme mohli s rezervou označiť objekty 10, 14, 25, 33, 40, 85, 87, či 99, taktiež najmä na základe ich tvaru a zahĺbenia. Zaujímavou situáciou sa stalo taktiež rozmiestnenie 10 objektov v severozápadnej časti plochy. Sú situované do jednej línie s takmer pravidelnými rozstupmi. Tvarovo sú však vzájomne odlišné a v podstate jediným spoločným znakom je absencia akýchkoľvek hnutelných archeologických nálezov. Ide o objekty č. 86, 81, 82, 89, 90, 107, 108, 109, 110 a 71 (v smere Z – V).

S presnejšou funkčnou interpretáciou sme sa stretli pri nasledujúcich objektoch:

Objekt 4 – väčších rozmerov (336 x 172 x 88 cm), s pretiahnutým nepravidelne oválnym pôdorysom. V strede objektu sa nachádza „hrádza“, rozdeľujúca objekt na dve polovice. Celý objekt klesá južným smerom. V južnej tretine objektu sa nachádza hrubý estrich tehlovočervenej farby. Nad ním sa nachádzajú navzájom prevrstvené vrstvy svetlohnedej prepálenej hliny a bieleho popola. Hlbšia južná časť pravdepodobne slúžila ako pec a severná plytšia časť ako predpecná obslužná jama, zvažujúca sa smerom k peci. Objekt je datovaný do vrcholného stredoveku.

Objekty 28 a 39 – boli väčších rozmerov, vzájomne prepojené, tvoriace zrejme jeden väčší objekt. Jemne zasahujú aj do chronologicky staršieho objektu 40. Objekt 28 disponuje nepravidelným oválnym pôdorysom (408 x 261 x 45 cm). Má dvojúrovňové dno, kedy južná časť je plytšia a v hlbšej severnej časti sa nachádza ďalšia zahĺbená jama nepravidelného kruhového tvaru. Objekt 39 má štvorhranný pôdorys so zaoblenými rohmi a výraznejším zaoblením v severovýchodnom rohu (333 x 288 x 52 cm). Aj tu sa nachádza dvojúrovňové dno s výrazne zahĺbenou južnou časťou. V severovýchodnej časti objektu sme zachytili približne štvorcovú kamennú deštrukciu. Kamene po rozbití dokladali dlhodobé vystavovanie ohňa. Taktiež po prerezaní deštrukcie bol v pomyselnom strede zachytený kruhový tehlovočervený estrich s kruhom sivého tvrdšieho estrichu uprostred. Južná zahĺbená časť mohla tvoriť akúsi predpecnú jamu. Vlastnosti objektov ponúkajú interpretáciu, že môže ísť o obydlie, resp. výrobný objekt. Objekty sú zhodne datované do 12. stor.

Objekt 35 – rozľahlý objekt s relatívne plytkým a veľmi rozčleneným dnom (490 x 430 x 40 cm), do ktorého boli popri nórach po hľadavcoch zapustené viaceré zahĺbené jamy. Takáto plocha v nás evokuje dojem akejsi pracovnej plochy, či

pracovného priestoru. Prípadné zastrešenie celej plochy by mohli s veľkou rezervou zabezpečovať objekty 14, 19, 20 a 36, prípadne aj 22, ktoré mohli pôvodne slúžiť ako kolové jamy. Objekt je datovaný do prelomu neskorej doby rímskej a obdobia sťahovania národov.

Objekt 40 – rozmerný objekt s nepravidelným kruhovým pôdorysom (370 x 290 x 190 cm). Ide o výraznú priehlbinu so šikmými, kolmými i podbiehajúcimi stenami, zvažujúcimi sa k mierne zaoblenému dnu. Výplň tvorí sivá zemitá hlina, badateľne prevrstvovaná vrstvami žltého ílu. Na profile tak bolo vidieť, že po zániku bol objekt zavázaný z južnej strany. Objekt je čiastočne porušený mladšími objektmi 28 a 39, ich vyhlbenie ho však poškodilo iba minimálne na severovýchodnej strane. Na základe tvaru môžeme objekt interpretovať ako zásobnicu, nemôžeme však vylúčiť ani možnosť, že sa jedná o cisternu na dažďovú vodu. Objekt je datovaný do najstaršieho obdobia včasného stredoveku.

Objekt 44 – rozmerný plytký objekt s nezisteným pôdorysom, keďže jeho (väčšia) časť zachádza mimo skúmanú plochu (598 x 403 x 10 cm). Do jeho pomerne rovného dna bolo zapustených minimálne 5 zahĺbených jam. Niektoré z nich, najskôr 44A a 44D, mohli slúžiť aj ako kolové jamy pre opornú konštrukciu prípadného prístrešku. Podobne ako pri objekte 35, aj tu môžeme predpokladať funkčné využitie objektu ako pracovnej plochy. Objekt je datovaný do obdobia mladšej doby rímskej.

Objekt 50 – najrozmernejší objekt s oválno-kruhovým pôdorysom a priemerom 18,5 m (SZ – JV) a 16,5 m (SV – JZ). Steny objektu sa pozvoľna zvažujú k pomerne rovnému dnu. Vrchnú vrstvu tvorila tmavosivá ílovitá hlina s prímiesou mazanice. V nej sa objavovala keramika z doby rímskej, a to do hĺbky 40–50 cm. Pod ňou sa do metrovej hĺbky tiahli vrstvy svetlosivej ílovitej hlíny a sivej ílovitej hlíny, už s výhradne eneolitickou keramikou datovanou do klasického stupňa badenskej kultúry. Podľa nás sa jedná o hliník, resp. zemník, ktorý nositelia badenskej kultúry dlhodobo hľbili a postupným zavázaním po funkčnom zániku objektu, sa doň popri pravekých nálezoch dostali aj nálezy z doby rímskej, v pomerne hrubej kultúrnej vrstve. Toho je svedkom aj väčšinová prítomnosť archeologických objektov, práve z obdobia mladšej / neskorej doby rímskej až obdobia sťahovania národov.

Objekty 83 a 84 – pravdepodobne ide o jeden celok, pričom objekt 84 disponuje veľkými rozmermi a nepravidelným kruhovým pôdorysom (388 x 374 x 30 cm) a značne menší objekt 83 sa nachádza na jeho okraji v severozápadnej časti objektu (75 x 43 x 18 cm). Výnimku v pomerne rovnom dne tvorí východná časť komplexu objektov s členitou priehlbínou. Vzhľadom na rozmery a členité dno by sme mohli aj tu, podobne ako pri objektoch 35 a 44, uvažovať o akejsi pracovnej ploche. Objekty sú datované do obdobia sťahovania národov až najstaršej fázy včasného stredoveku.

Objekt 85 – rozmerný objekt s nepravidelným oválnym pôdorysom a tromi výrazne odlišnými úrovňami dna (341 x 239 x 145 cm). Plytšia východná časť sa plynulo zvažuje k nižšie položenej úrovni v západnej časti, v ktorej je ešte zapustená výrazná zahĺbená jama, s podbiehajúcimi stenami. Na východnom okraji objektu je taktiež zachytená kolová jama s rozmermi 20 x 20 cm a hĺbkou 15 cm. Hlbšiu západnú časť môžeme takmer s istotou označiť ako zásobnicu a časť východnú ako prístupovú časť. Taktiež od tohto „prístupu“ bol objekt po svojom funkčnom zániku zavázaný, čo bolo zreteľne vidieť na profile. Sivá pórovitá hlina tu bola pravejšou premiešaná s vrstvami žltého ílu. Vzhľadom na prítomnosť kolovej jamy, mohol byť objekt aj zastrešený. Objekt je datovaný do obdobia mladšej doby rímskej.

Objekt 94 – podlhovastý objekt s nezistenými ukončeniami dlhšej strany, keďže na západnej aj východnej strane zachádza mimo skúmanú plochu (300 x 134 x 28 cm). Ukončenie na východnej strane môžeme však vzhľadom na konfiguráciu objektu predpokladať. Výplň tvorí tmavosivá hlina s kúskami mazanice a uhlíkov a pochádza z nej množstvo keramiky, datovanej do vrcholného stredoveku. Funkčne môžeme objekt označiť ako žlab, avšak bez bližších súvislostí.

Objekt 99 – bol oválneho pôdorysu (180 x 90 x 193 cm). Západná časť (minimálne polovica) zachádza mimo skúmanú plochu. Steny sú šikmé až podbiehajúce a zvažujú sa k zaoblenému dnu, hlbokému 193 cm. Ide o objekt, tvarovo značne podobný s objektom 40, čiže ho môžeme bezpečne označiť ako zásobnicu, prípadne cisternu na dažďovú vodu. V tomto prípade však nevieme objekt, vzhľadom na atypické zlomky keramiky, bližšie chronologicky zaradiť.

Objekt 106 – oválneho pôdorysu s dlhšou osou v smere S – J (167 x 148 x 60 cm). Steny sa kolmo zvažujú k úplne rovnému dnu. Výplň tvorila tmavosivá zemitá hlina. V nej boli zachytené celkovo 3 kompletne kamenné žarnovy, s priemerom 44 cm. Dva z nich boli položené presne na sebe, jeden mal odbitú menšiu polovicu, aj tú sme však vo výplni našli. Žarnovy boli v rovni a od dna ich delila asi 3 cm vrstva tmavosivej hlíny. Na základe toho sa môžeme domnievať, že sa žarnovy v objekte aj používali, aj keď sa nezachoval badateľný organický materiál. S rezervou tak môžeme objekt v podstate interpretovať ako „mlynskú“ jamu. Objekt je datovaný do obdobia mladšej doby rímskej.

Hrob 1 – vykradnutý kostrový hrob (170 x 54 x 5 cm), väčšia časť kostí absentuje, prípadne je v sekundárnej polohe. In situ sa nám zachovala len lebka, krk, ľavá kľúčna kosť a nohy od kolien dole. Orientácia hrobu je západ (hlava) – východ (nohy). Lebka je uložená na pravom boku, obrátená na juh. Kostra bola vo vystretej polohe na chrbte. Pohlavie nebolo určené. Výška kostry bola približne 157 cm. Hrobová jama mala tvar obdĺžniku so zaoblenými rohmi a nenachádzal sa v nej žiaden sprievodný materiál.

Hrob 2 – ležal južne od Objektu 50, pričom bol do neho čiastočne zapustený (204 x 140 x 17 cm). Nachádzali sa tu ostatky jedného jedinca, pravdepodobne ženského pohlavia. Hrobová jama bola nepravidelného pôdorysu. Kostra ležala vo vystretej polohe na chrbte v smere sever (hlava) – juh (nohy) s hlavou obrátenou na východ. Bola v neporušenom stave okrem ľavej ruky, z ktorej chýbala dľaň a články prstov. Výška jedinca bola 164 cm. Pri nohách bol uložený kostený hrebeň, predbežne datovaný do obdobia sťahovania národov. Kosti boli v značne krehkom stave, čo spôsobila povaha pôdy na mieste. Preto sa niektoré drobnejšie, vrátane kosteného hrebeňa nepodarilo vybrať v celosti.

Popri množstve objektov, pri ktorých bolo znemožnené datovanie, sa nám podarilo identifikovať polykultúrne osídlenie tejto časti Trebišova, známej pod názvom Kovaľka. Najvýraznejšie osídlenie tu bolo nepochybne v mladšom/neskorom úseku doby rímskej, s presahom do sťahovania národov a zrejme až do najstaršej etapy včasného stredoveku. Tento horizont tu bol archeologicky zachytený už v priebehu

20. stor. Takisto sme potvrdili aj osídlenie z 12. stor., zrejme pokračujúce až do obdobia vrcholného stredoveku. Novo doložený horizont badenskej kultúry pochádza výhradne z priestoru rozmerného hliníku, bez akýchkoľvek dokladov z ostatných archeologických objektov. Možný súvis so zisteným pohrebiskom otomanskej kultúry v susednom Čerjackom kanáli môžu mať aj nami zachytené objekty, avšak datované do doby bronzovej len s veľkou rezervou. Polykultúrne sídlisko pokračuje s istotou aj južným smerom, čo máme overené pozitívnymi archeologickými sondami. Vzhľadom na koncentráciu archeologických objektov však môžeme bezpečne tvrdiť, že sídlisko pokračuje úplne všetkými smermi.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN TREBIŠOV. Trebišov (Bez. Trebišov), Flur Kovaľka, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Äneolithikum, Bronzezeit, römische Kaiserzeit, Völkerwanderung, Frühmittelalter, Hochmittelalter. Deponierung der Funde: ARCHEOLÓGIA ZEMPLÍN, GmbH, Michalovce. Während der archäologischen Rettungsgrabung auf dem Bauvorhaben „Zentrale Energiequelle Trebišov“ auf der Lokalität Trebišov, Flur Kovaľka, dokumentierte und identifizierte man insgesamt 113 archäologische Objekte und zwei Skelettgräber. Neben der hohen Anzahl von Objekten, die man nicht-datieren konnte, ist es uns gelungen, eine polykulturelle Besiedlung im Stadtteil von Trebišov, bekannt unter der Bezeichnung Kovaľka, zu identifizieren. Die markanteste Besiedlung gab es hier ohne Zweifel im jüngeren/späten Abschnitt der römischen Kaiserzeit, mit dem Übergang in die Völkerwanderungszeit und offensichtlich bis in die älteste Etappe des frühen Mittelalters. Dieser Horizont wurde hier archäologisch schon im Verlauf des 20. Jhs. festgehalten. Gleicherweise bestätigten wir auch die Besiedlung aus dem 12. Jh., offenbar fortsetzend bis in die Zeit des Hochmittelalters. Der neubelegte Horizont der Badener Kultur stammt ausschließlich aus dem Bereich einer geräumigen Lehmgrube, ohne allerlei Belege aus anderen archäologischen Objekten. Einen möglichen Zusammenhang, mit dem festgestellten Gräberfeld der Otomani-Kultur in der Nachbarschaft des Čerjacky-Kanals, könnten auch die von uns festgehaltenen Objekte haben, allerdings werden sie in die Bronzezeit nur sehr grob datiert. Die polykulturelle Siedlung breitet sich mit Sicherheit auch in die südliche Richtung aus, was positiv die archäologischen Schnitte beglaubigen. In Hinsicht auf die Konzentration der archäologischen Objekte können wir mit Sicherheit behaupten, dass die Siedlung in alle Richtungen weitergeht.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM HRADU PARIČ V TREBIŠOVE

Juraj Malc – Lukáš Trnkus

Trebišov (okr. Trebišov), intravilán, pamiatkový – archeologický výskum, hrad, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: ARCHEOLÓGIA ZEMPLÍN, s. r. o., Michalovce.

Počas pamiatkového archeologického výskumu sa nám podarilo zachytiť takmer presný priebeh hlavného obvodového múru, zachyteného v severnej polovici hradu len v negatívne. Na základe zachytených línií negatívum môžeme tvrdiť, že steny polygónu boli v tejto časti kratšie a členitejšie ako sa predpokladalo po sondáži počas archeologického výskumu v rokoch 1972–1975.

V jednom prípade sme zachytili aj doposiaľ neznámy priebeh vnútorného múru severného traktu. Zvyšok múrov, odkrytých v sedemdesiatych rokoch, nezastihla dostatočná konzervácia, a preto sme v súčasnosti mohli sledovať výrazný úbytok stavebného materiálu z telies jednotlivých múrov. Taktiež došlo k výraznému úbytku zachytených detailov a konštrukcií. Doteraz neznámou bola existencia parkánového múru, zachyteného v piatich sondách. Bol vymurovaný z lomového kameňa, obojstranne lícovaný a jeho približný odstup od hlavného obvodového múru bol cca 150 cm. Na východnej strane hradu sme viacerými rezmí potvrdili prítomnosť vodnej priekopy, a to v bezprostrednej blízkosti opevnenia. Nálezový fond chronologicky spadá do 17. stor., čiže do posledného stor. života na hrade. Počas pamiatkového archeologického výskumu sme nezachytili akúkoľvek vrstvu alebo situáciu zo staršieho horizontu. Môžeme to akiste pripísať, úplnej deštrukcii a úplnému rozobratiu múrov v severnej časti hradu. Staršie stredoveké nálezy boli tým pádom zrejme kompletne preskúmané počas plošného archeologického výskumu v rokoch 1972–1975 a ďalšie tak možno očakávať iba mimo areál vnútorného hradu.

Sektor I zaberal celú plochu nádvorja hradu. Po odstránení navážok nebola zachytená ani okruhliaková dlažba, ani murovaná studňa, zachytená počas predchádzajúceho archeologického výskumu. Značne deštruované boli aj základy dvojice pilierov, zachovaných dodnes len v sutinových kužeľoch. Úplne absentovala aj štvorhranná murovaná stavba, spájaná so záhradnou úpravou nádvorja v záverečnej fáze

obývania hradu. Bolo tu vidieť nedostatočné zavezenie starších archeologických výkopov zeminou, čo sa miestami radikálne podpísalo najmä na stave murív.

Sektor II zaberá nevelkú plochu, vymedzenú obvodovým tehlovým múrom, mladšou priečkou z lomového kameňa v priestore juhozápadného palácového traktu a pozostatkom tehlového kanála. V sektore už nebol dochovaný úsek kruhovej stavby zo 16. stor., zachytenej v roku 1975 ešte po celom obvode.

Sektor III sa nachádzal na druhej strane tehlového kanála a ohraničovalo ho nadzemné a základové murivo obvodového múru a múr západného traktu. Podobne ako v sektore II aj tu absentovalo murivo kruhovej murovanej stavby zo 16. stor.

Sektor IV južným smerom priamo nadväzoval na sektor III, ohraničený na západnej strane už len negatívom po tehlovom murive obvodového múru a na východe múrom západného traktu.

Sektor V sa nachádzal v priestore južného traktu paláca, v mieste zachytenia fragmentov vykurovacích zariadení, datovaných M. Slivkom do 12.–13. stor. (Slivka 1982, 47). Sektor bol ohraničený telesom obvodového múru, mladšou priečkou v priestore juhozápadného paláca a obvodovým múrom paláca. Jedine v tomto sektore bol relatívne dobre zachovaný priebeh murovanej kruhovej stavby zo 16. stor.

Sektor VI bol situovaný v priestore predpokladaného vstupu do hradu, medzi južným traktom a štvoruholníkovou stavbou, interpretovanou ako vstupná veža (Slivka 1982, 50). Zrejme plytké zapustenie základov tejto stavby, spôsobilo fakt, že sme po nej počas archeologického výskumu nezachytili vôbec žiadne stopy. Výnimku tvorila jej severná stena, ktorá však bola tvorená južným múrom zrejme palácového traktu.

Sektor VII bol označený priestor spomínanej „vstupnej veže“. Aj napriek vyššie uvedenej skutočnosti sme vedeli určiť pôvodný priestor budovy, a to vďaka neporušeného bloku s pôvodnými vrstvami. Ten zostal zachovaný po pásovom odkrývaní murív východného traktu počas predchádzajúceho výskumu.

Sektor VIII sa nachádzal v južnej časti severovýchodného traktu, medzi jeho južným múrom a zrejme jeho vnútornou priečkou. Aj v tomto sektore sa nachádzal neporušený blok zeminy v strede murovaných konštrukcií. Vnútorná priečka traktu sa zrejme kvôli subtilnej konštrukcii a plytkému základu zachovala do dnešných dní len fragmentovo.

Sektor IX bol označený priestor severnej časti severovýchodného traktu. Bol ohraničený spomínanou vnútornou priečkou a severným múrom traktu.

Sonda 1. Bola jedinou sondou, prechádzajúcou aj južnou preskúmanou časťou vnútorného hradu. Jej účel spočíval v lepšom pochopení stratigrafie priestoru hradu, keďže prebiehala jeho celým východným traktom, resp. sektormi VI, VII, VIII a IX. Všetky zachytené neporušené vrstvy spadali do obdobia po funkčnom zániku hradu. *Sektor A* v sonde 1 sa nachádzal v priestore vstupnej časti a mieste tzv. vstupnej veže. Na južnej strane začínala v telese základu obvodového tehlového múru a na severe ju ohraničoval južný múr severovýchodného traktu. V profile sondy sme mohli vidieť výrazný rozdiel v zapustení základov jednotlivých murív. *Sonda 1B* zaberala priestor medzi južným múrom severovýchodného traktu a pozostatkom jeho vnútornej priečky. *Sonda 1C* sa tiahla severnou časťou severovýchodného traktu, medzi jeho severným múrom a porušenou vnútornou priečkou. *Sonda 1D* sa tiahla severozápadným smerom od severného múru severovýchodného traktu a končila v pomyselnom strede negatívu obvodového múru. *Sonda 1E* sa tiahla ďalej v jednej línii so sondou 1D. V tejto sonde sa nám podarilo ako v prvej zachytiť doposiaľ neznámy múr z lomového kameňa, označeného ako parkánový. Severná hrana negatívu sa nedala zachytiť, z dôvodu odkopania podložnej vrstvy v tomto priestore.

Sonda 2. Na zistenie spôsobu nárastu terénu a jeho historickej profilácie sme vyhlbili sondu 2, vedenú východným smerom od juhovýchodnej časti obvodového múru. Na základe niveliet sterilného ílového podlažia sa môžeme nazdávať že v bezprostrednom tesnom susedstve tehlového obvodového múru sa na východnej strane nachádzala vodná priekopa. Jej hĺbka od úrovne podlažia na vonkajšej strane obvodového múru presahovala bezpečne 100 cm. Šírka priekopy by sa tak pohybovala okolo 20 m. *Rez 2A* bol situovaný v západnej časti sondy 2. Nad zachytenou úrovňou ílového podlažia boli zachytené vrstvy navážok. *Rez 2B* bol situovaný v približnom strede. *Rez 2C* bol vyhlbený na overenie prítomnosti parká-

nového múru aj na východnej strane hradu. Bol zachytený vo vrstvách navážok na okraji predpokladanej priekopy, zapustený do ílového podlažia. *Rez 2D* bol vyhlbený v koryte dodnes nezasypanej vodnej priekopy, pri jej východnom okraji. V týchto miestach sa nad vrstvami podlažia nenachádzala žiadna archeologická vrstva, s výnimkou parkového (lesného) humusu.

Sonda 3. Bola situovaná do severnej časti opevnenia a jej cieľom bolo prispieť k zisteniu priebehu prípadných murovaných konštrukcií. Začínala v mieste predpokladaného múru doposiaľ neznámeho severného traktu a končila v dostatočnej vzdialenosti, potrebnej na overenie prítomnosti parkánového múru. V *sonde 3A* sa nám podarilo zistiť prítomnosť obvodového múru vnútornej zástavby, spadajúceho do severného traktu. Zachytený bol však len v negatív, vyplnenom viacerými vrstvami navážok. *Sonda 3B* zachytila priebeh vonkajšieho obvodového múru, avšak taktiež len v negatív. Vrstvy navážok sa nachádzali aj na jeho vonkajšej strane v *sonde 3C*, s výnimkou zahĺbenia do sterilného ílového podlažia. Vo vrstve SJ 265 sme zachytili taktiež parkánový múr, zapustený do ílového podlažia.

Sonda 4. Tiahla sa paralelne so sondami 1 a 3 a zaberala z nich najzápadnejšiu polohu. Začínala od obvodového múru vnútornej zástavby a končila v dostatočnej vzdialenosti, potrebnej na overenie prítomnosti parkánového múru. *Sektor A* zaberal najjužnejšiu časť sondy 4. Bol vyhlbený na overenie základovej špáry obvodového múru severozápadného traktu. *Sektor B* bol vyhlbený kvôli zachyteniu priebehu vonkajšieho obvodového múru. Ten však bol taktiež aj tu zachytený len v negatív, vyplnenom viacerými vrstvami navážok. Jeho severnú hranu sa nám nepodarilo zachytiť, keďže tu bol terén hlbší zreteľne aj do podlažia. V *sonde 4C* sa nám podarilo doložiť pokračovanie parkánového múru, prekrytého viacerými vrstvami navážok. Sonda 4 bola rozšírená západným smerom o *sektor D* kvôli presnejšiemu zachyteniu lomu pôvodného obvodového múru. Ten sa žiaľ taktiež podarilo zachytiť len v negatív, vyplnenom vrstvami navážok a aj tu bola len nejasne zachytená jeho vonkajšia (západná) hrana.

Sonda 5 bola vyhlbená v severozápadnej časti opevnenia na overenie prítomnosti prípadných murovaných konštrukcií. Sonda sa tiahla západným smerom od vnútorného obvodového múru západného traktu. V sonde sa podarilo zachytiť ako negatív hlavného obvodového múru, tak aj múr parkánový.

Sonda 6 bola vyhlbená v severovýchodnej časti opevnenia, kolmo na sondu č. 1, s ponechaním kontrolného bloku. V sonde sme zachytili negatív vonkajšieho obvodového múru, zapusteného až do podlažnej ílovej vrstvy. Jeho výplň tvorilo viacero navezených vrstiev. V tejto sonde sa nám podarilo zachytiť jediný archeologický objekt, datovaný rámcovo do obdobia praveku.

Sondou 7 sme chceli spresniť priebeh vonkajšieho obvodového múru, odhadnutého andezitovou prezentáciou. Po odstránení blokov andezitu sme po vybratí viacerých vrstiev zachytili jeho negatív.

Sondou 8 sme chceli zistiť napojenie andezitovej prezentácie na základové murivo vonkajšieho obvodového múru. Pod blokmi andezitu sa nachádzala vrstva SJ 405, prekrywajúca spodné riadky základového muriva, zapusteného až do podlažnej ílovej vrstvy.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER BURG PARIČ IN TREBIŠOV. Trebišov (Bez. Trebišov), Intravillan, archäologische Denkmalgrabung, Burg, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: ARCHEOLÓGIA ZEMPLÍN, GmbH., Michalovce. Während der archäologischen Denkmalgrabung ist es uns gelungen, fast den genauen Verlauf der Hauptumfangsmauer festzuhalten, von der nur das Streifenfundament in der nördlichen Burghälfte festgehalten wurde. Aufgrund der Streifenfundamentlinien können wir behaupten, dass die Wände des Polygons in diesem Teil kürzer und mehr gegliederter waren, als man bei der Ausgrabung in den Jahren 1972–1975 vorausgesetzt hat. In einem Fall wurde auch ein bislang unbekannter Verlauf einer Innenmauer des nördlichen Trakts erfasst. Der Rest, der in den 70. Jahren aufgedeckten Mauern, wurden nicht ausreichend konserviert und aus diesem Grund konnten wir einen markanten Verlust des Baumaterials von den jeweiligen Mauerkörpern beobachten. Ebenfalls kam es zu einem deutlichen Verlust von festgehaltenen Details und Konstruktionen. Bislang unbekannt war die Existenz einer Zwingmauer, die in fünf Schnitten festgestellt wurde. Diese war aus Bruchstein gemauert und ihr Abstand von der Hauptumfangsmauer betrug ungefähr 150 cm. Auf der östlichen Burgseite bestätigten wir durch mehrere Schnitte die Anwesenheit eines Wassergrabens, und zwar in der unmittelbaren Nähe der Befestigung. Das Fundmaterial fällt chronologisch ins 17. Jh., also in das letzte Jahrhundert, wann die Burg noch bewohnt wurde.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM VO VALALIKOCH

Juraj Malec – Mária Müllerová – Lukáš Trnkus

Valaliky (okr. Košice-okolie), intravilán, záchranný archeologický výskum, sídlisko, doba bronzová, doba rímska, stredovek. Uloženie nálezov: ARCHEOLÓGIA ZEMPLÍN, s. r. o., Michalovce.

Lokalita 1

Prvé objekty vo Valalikoch boli zachytené na južnom konci Abovskej ulice (miestna časť Košťany), kde sa nám podarilo zachytiť fragment polykultúrneho sídliska. Z objektov sa nám podarilo zachytiť torzo pravekého obydlija, stredovekú zásobnú jamu a viacero nálezov z novoveku, presnejšie z prelomu 18. a 19. stor. Keramiku reprezentovali najmä hrubé črepy, pochádzajúce zrejme z hrncovitých nádob. Ich farba sa pohybuje od sivohnedej po žltohnedú. V prípade objektu 2 sme zachytili väčšie črepy pravdepodobne z jedného hrnca. Mali sivohnedú farbu a boli bohato zdobené rytou výzdobou. Išlo najmä o vodorovné ryté línie a oblúky. Podľa zachytených črepov z dna hrnca môžeme vidieť, že je značne zosilnené. Na vonkajšej strane črepu môžeme vidieť aj stopy po ohni. Ďalší objekt so zaujímavým nálezo-
vým fondom bol objekt 4. Mimo keramiky, hrubej aj viac ako 1 cm, sme zachytili aj jeden atypický črep. Išlo o čiernu až leštenú keramiku s plastickou lištou na ústí a s ostrým vyťahnutým okrajom. Zmienovaný črep keramiky pochádza z kvalitnej tenkostennej keramiky. Hrubšie črepy majú aj hrubozrnnú prímies ostriva. Majú rytú výzdobu v podobe rovnobežných aj zvislých línií.

Lokalita 2

Počas archeologického výskumu na prvej lokalite sme vo výkope ryhy zachytili ďalší archeologický objekt, tento krát na Nábřežnej ulici, v miestnej časti Bernátovce. Objekt 5 však predstavoval podľa všetkého iba výraznú navážku čiernej hliny s drobnými kúskami novovekých črepov a mazanice, privezenej do tohto svahovitého terénu zrejme počas výstavby spomínanej ulice. Keramický materiál tu je značne rôznorodý. Rozlišujeme od kvalitnej tenkostennej keramiky z obdobia prelomu stredoveku a novoveku až po hrubšiu keramiku stredoveku. Z objektu 5 máme kvalitnú keramiku, pravdepodobne z džbánovitej alebo hrncovitej nádoby s rebrovým uchom. Pozorujeme aj stopy ohňa na stenách nádoby. Na stredovekej keramike z objektu 4 pozorujeme inú kvalitu črepov a stopy zelenej glazúry. V prípade ucha so zelenou glazúrou je možné zachytiť aj na ňom mierny výčnelok. Hrubé črepy majú hrúbku aj do 1 cm, neobsahujú žiadnu výzdobu a prevažuje pri nich hnedá až hnedosivá farba.

Lokalita 3

Archeologický výskum sa na tejto lokalite (severný koniec Abovskej ulice, miestna časť Všeteh-svätých) sústredil na masívnu kultúrnu vrstvu. Pod ňou sme popri ojedinelom stredovekom objekte narazili aj na výrazné stopy niekdajšej osady, obývanej približne pred 1800 rokmi Germánmi. Spolu s chatou sme tu odkryli aj desiatku pecí, slúžiacich na pečenie, vypaľovanie keramiky i výrobu železných predmetov.

Nálezový inventár v najväčšom počte predstavujú črepy keramiky. Často ide o hrubé črepy, pravdepodobne z hrncovitých nádob. Ich farba sa pohybuje v odtieňoch hnedej až hnedosivej. Na keramike pozorujeme aj stopy prepálenia. Okraje takýchto hrncovitých nádob sú mierne vyťahnuté. Ojedinele sme zachytili okraj nádoby, ktorý bol stlačený k telu nádoby a tvoril plastickú vlnovku pri ústí nádoby. Častým výzdobným prvkom bola vlnovka, viacnásobná vlnovka, ryté línie alebo kolkovaný ornament. V prípade jedného črepu môžeme vidieť aj vetvičkový ornament. Pozorujeme aj bohatú rytú výzdobu v podobe pretínajúcich sa línií.

Mimo hrubých črepov sme objavili aj kvalitnú tenkostennú keramiku sivočiernej až čiernej farby. Nádoby boli pravdepodobne leštené. Do doby rímskej sme s určitosťou vedeli zaradiť charakteristické črepy nádob, ktoré obsahovali charakteristické okraje. Ide o tzv. prstencové misy, s vyťahnutým rovným okrajom s rytými líniami na rovnej ploche.

Mimo keramiky sme mohli pozorovať aj nálezy kovov, železa a v jednom prípade pravdepodobne bronz. Ide o nálezy kľincov, krúžku a v jednom prípade pravdepodobne o ihlicu. Pozoruhodný je nález koráliku, ktorý pravdepodobne pochádza z náramku alebo náhrdelníka. Ide o korálik zhruba 1 cm dlhý a mohol byť vyrobený zo skla, pričom nemôžeme vylúčiť ani jantár.

Na základe dosiahnutých predbežných výsledkov, definície keramiky, mazanice a najmä chronologicky citlivých nálezov ako železné predmety, môžeme predbežne datovať skúmanú lokalitu do obdobia doby rímskej, do 2. a 3. stor., príp. by mohlo ísť o presah przeworskej kultúry.

Lokalita 4

Hneď po ukončení archeologického výskumu na Abovskej ulici sme v jej blízkosti na Hlavnej ulici pristúpili k skúmaniu ďalšieho archeologického náleziska. Aj tu sa pod novovekými navážkami nachádzala relatívne masívna kultúrna vrstva. Pod ňou sa nachádzali archeologické objekty tvoriace súčasť zachyteného polykultúrneho sídliska (lokalita 3).

Keramický nálezový fond nám predstavuje širokú škálu črepov s výzdobou, bez nej, hrúbku nádob alebo aj rozmanitosť materiálu určeného na ich výzdobu. Črepy keramiky pochádzajú pravdepodobne z hrncovitých nádob. Črepy sú prevažne hnedej, hnedosivej farby. Objavujeme však aj črepy, ktoré sú čiernej farby a nesú znaky leštenia. Okraje nádob sú vytiahnuté a zaoblené. Ako najstaršie môžeme považovať črepy zo sektoru II, kde sa vyskytovali s plastickou výzdobou v podobe dvoch výčnelkov v tesnej blízkosti. Predpokladáme, že ide o pravekú keramiku. Plastickú výzdobu v podobe výčnelkov pozorujeme aj na keramike z doby rímskej, ale v tomto prípade sa jedná o jeden širší výčnelok namiesto ucha nádoby. Dobu rímsku reprezentujú aj črepy s výzdobou v podobe rytých viacnásobných vlnoviek. Ďalším jej charakteristickým prvkom sú nádoby, tzv. prstencové misy. Okrem hrubých črepov, ktoré sme objavovali v značnej miere, dobu rímsku reprezentujú aj črepy tenkostenných nádob čiernej alebo sivej farby, s rytou alebo aj plastickou výzdobou v podobe lomených stien alebo aj žliabkov.

Stredovekú až včasne novovekú keramiku predstavovali najmä črepy nádob so zelenou glazúrou. Išlo najmä o kvalitnú keramiku z bielej hlinky, tenkostennú s kvalitným výpalom. Keramika pochádzala nielen z hrncovitých nádob, ale aj z kvalitnej stolovej keramiky.

Predbežnou analýzou keramiky môžeme zatiaľ datovať skúmanú plochu v rozmedzí od 2.–4. stor. Výskyt stredovekej keramiky nám poukazuje aj na neskoršie osídlenie polohy.

Lokalita 5

Lokalita 5 sa tiahla od juhu na križovatke Pokojnej a Abovskej ulice a pokračovala po celej dĺžke Pokojnej ulice smerom na sever až k súčasnemu cintorínu. Najväčšia koncentrácia objektov bola na severe centrálnej časti skúmanej plochy. V týchto miestach je badateľné postupné strácanie kultúrnej vrstvy. Zachytené archeologické objekty tvorili súčasť rozľahlého sídliska, obývaného približne pred 1800 rokmi Germánmi (lokality 3 a 4).

Lokalita 6

Sonda začínala na Hlavnej ulici pri dome č. 45 a pokračovala severozápadným smerom kopírujúc pravý okraj cestnej komunikácie až k domu č. 33. Zachytili sme tu súbor keramiky najmä z doby rímskej, ale v horných vrstvách sme zachytili aj nálezy z obdobia novoveku a stredoveku. Najmarkantnejším nálezom boli črepy s glazúrou, najmä zelenou. Oproti ďalšiemu súboru keramiky ide o značne kvalitnejšiu keramiku s jemnou prímесou. Ostatná keramika sa nevyznačovala prakticky žiadnou špecifickou výzdobou. Išlo najmä o črepy hrncovitých nádob, ktoré sa vyznačovali hrubou prímесou ostriva a celkovo hrubšími črepmi do 1cm. Prevažuje hnedá až hnedosivá farba. Ojedinele pozorujeme aj črepy oranžovej až tmavosivej farby. Zachytené okraje sú mierne vytiahnuté a zaoblené. Zachytili sme aj stopy po ohni na vonkajšej strane črepu. V prípade objektu 65 sme zachytili črepy s výzdobou v podobe hrubých zvislých a šikmých rýh. Podľa tvaru črepov ide o nádoby vyrábané v ruke. V sektore III. sme narazili na väčší počet zdobených nádob. Charakteristickou výzdobou tejto oblasti sa ukázali byť viacnásobné ryté línie v podobe vlnoviek alebo aj obežné ryhy. Mimo nálezov keramiky, mazanice a zvieracích kostí sa nám podarilo objaviť v objekte 61 aj prasleny. Predpokladáme, že sa tu jednalo o severný okraj rozľahlého germánskeho sídliska, zachyteného taktiež na lokalitách 3, 4 a 5.

Lokalita 7

Sonda bola situovaná na Hlavnej ulici, kde začínala pri dome č. 29 a pokračovala severným smerom až ku križovatke Hlavnej a Zvonicej ulice (časť Bernátovce). Archeologické objekty boli zahĺbené v hnedom ílovito – pieskovom podloží a tvorili súčasť ďalšieho polykultúrneho sídliska. Aj v tomto prípade sa nachádzali pod kultúrnou vrstvou.

Lokalita 7 sa podobne ako predošlá lokalita 6 vyznačovala nálezmi z obdobia novoveku a stredoveku, ale nemenej aj nálezmi z doby rímskej. Novoveké a stredoveké nálezy evidujeme zhruba do hĺbky 50 cm. Mimo keramického materiálu sme v objekte 67 zachytili aj fragment praslenu. V prvom vytýčenom sektore sme zachytili relatívne veľké množstvo keramiky s bohatou výzdobou v podobe rytých línií a vlnoviek, aj viacnásobných. Črepy nesú stopy ohňa a prevažuje hnedá farba črepu. Črepy sú cca 5–7 mm hrubé s prímiesou ostriva v podobe drobných kúskov kremeňa. Dno nádob bolo čiastočne odsadené. Pozorujeme aj vytiahnutý okraj, tiež akoby odsadený. Nádoby boli pravdepodobne vyrábané na kruhu. Zachytený objekt 56 obsahoval keramiku s dohora vytiahnutým okrajom a zdobenú rytými líniami. Keramika bola pravdepodobne vyrábaná na kruhu a išlo o kvalitnejšiu keramiku oranžovej farby. Doloženú máme však aj typickú kuchynskú keramiku so stopami po ohni.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN VALALIKY. Valaliky (Bez. Košice-okolie), Gemeindegebiet, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Bronzezeit, römische Kaiserzeit, Mittelalter. Deponierung der Funde: ARCHEOLOGIA ZEMPLÍN, GmbH, Michalovce. Während der Rettungsgrabung in der Gemeinde Valaliky konnten wir mehrere Spuren einer historischen Besiedlung festhalten. Der bedeutendste Fund war die Feststellung einer polykulturellen Siedlung, die vor ungefähr 1800 Jahren von Germanen bewohnt war. Zusammen mit einer Wohnstätte wurden hier zehn Öfen aufgedeckt, die zum Backen, Ausbrennen von Keramik und zur Herstellung von eisernen Gegenständen dienten. Spuren dieser Besiedlung belegten wir auf den Lokalitäten 3, 4, 5 und 6, die im breiteren Umfeld der Grundschule situiert sind. Weniger markante Spuren von polykulturellen Siedlungen entdeckten wir im Ortsteil Košťany (Lokalität 1) und Bernátovce (Lokalität 7). Einzelfunde, die mit der Aufschüttung der örtlichen Verkehrswege verbunden waren, stammen von den Straßen Nábrežná in Valaliky (Lokalität 2) und Hlavná in Geča.

VÝSLEDKY ARCHEOBOTANICKEJ ANALÝZY ZO ŽIAROVÉHO POHREBISKA KYJATICKEJ KULTÚRY V CINOBA NI V ROKOCH 2011–2012³⁹

Jana Mihályiová

C i n o b a ň a (okr. Poltár), poloha J a r č a n i s k o, pohrebisko, doba bronzová (kyjatická kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Obsahom príspevku sú nálezové súbory rastlinných zvyškov, získané pri systematickom archeologickom výskume v rokoch 2011–2012 z polohy „Jarčanisko“. Výsledky z prvých rokov výskumu (2008–2010) sú publikované (Mihályiová 2008; 2011). Pohrebisko je datované do mladšej doby bronzovej až včasnej doby železnej (1150–700 pred n. l.).

Archeobotanické vzorky pochádzajú z preplavovania hlinitých obsahov nádob, ktoré sú súčasťou hrobevej výbavy alebo zo samostatne odobratých zuhoľnatených zvyškov drev z hrobových jám alebo medzi hrobových priestorov. Preplavovanie prebiehalo mimo archeobotanického laboratória priamo na lokalite cez sústavu sít s veľkosťou mriežky 0,2 mm a 0,7 mm. Rastlinné makrozvyšky sa identifikovali pod binokulárnou stereoskopickou lupou s maximálnym zväčšením 40x pre semená a 250x pre uhlíky. Kvantitatívne údaje pri jednotlivých rastlinných druhoch v danej publikácii neuvádzame, je ich možné získať v Dokumentácii Archeologického ústavu SAV v Nitre, kde sú citované výskumné správy uložené.

Počas štvrtej výskumnej sezóny v roku 2011 sa na archeobotanickú analýzu odobralo spolu 123 vzoriek z 34 hrobov. Z tohto množstva preplavených hlinených obsahov nádob bolo 83 s celkovým preplaveným objemom hliny 176,25 litra. 35 vzoriek boli samostatne odobraté uhlíky a päť vzoriek bolo označených ako samostatné semená (Mihályiová 2012; 2014).

Identifikovaných 1094 rastlinných zvyškov patrí zuhoľnatenému drevu a nezuhoľnateným planorastúcim rastlinám. Najpočetnejšou drevinou bol dub (973 ks, *Quercus* sp.), druhou buk lesný (22 ks, *Fagus sylvatica*), ostatné dreviny: lieska obyčajná (5 ks, *Corylus avellana*), breza (4 ks, *Betula* sp.), javor (1 ks, *Acer* sp.), jedľa alebo smrek (1 ks, *Abies/Picea*). Uhlíky menšie ako 0,5 cm sa často dajú určiť iba ako listnaté drevo (77 ks) a ihličnaté drevo (1 ks).

Z nezuhoľnatených planorastúcich rastlín boli vo vzorkách identifikované semená bazy čiernej (4 ks) (*Sambucus ebulus*), ostružiny malinovej (2 ks) (*Rubus idaeus*) a po jednom semene burín: skorocel kopijovitý (*Plantago lanceolata*), bedrovník (*Pimpinella* sp.), hadinec obyčajný (*Echium vulgare*) a štiavec kučeravý (*Rumex crispus*). Vzoriek bez prítomnosti organickej hmoty bolo 15.

³⁹ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0001/18.

Z 213 nálezových komplexov získaných v roku 2012 bolo preplavených 152 obsahov nádob s celkovým objemom preplavenej hliny 180,4 litrov. Samostatne odobratých uhlíkových vzoriek z priestorov hrobej jamy alebo z medzi hrobových priestorov bolo 61. Sterilných vzoriek, t. j. vzoriek bez prítomnosti organickej hmoty bolo 30.

Identifikovaných 1530 rastlinných zvyškov prináleží zuhoľnatenému drevu, zuhoľnateným semenám strukovín, kôstkam zbieraného ovocia a nezuhoľnatenému drevu, semenám zbieraného ovocia a planorastúcich rastlín.

Z uhlíkov analyzované drevo patrí dubu (1146 ks, *Quercus* sp.), buku lesnému (206 ks) (*Fagus sylvatica*), breze (39 ks, *Betula* sp.), hrabu obyčajnému (12 ks, *Carpinus betulus*), pravdepodobne borovici (1 ks, cf. *Pinus* sp.) a bližšie neanalyzovanej listnatej (89 ks) a ihličnatej drevine (4 ks). Prítomné jedno zuhoľnatené semeno strukoviny patrí hrachu siatemu (*Pisum sativum*). Zuhoľnatené kôstky: jedna z čerešni vtácej (*Cerasus avium*) a tri z drieňa (*Cornus* sp.). Nezuhoľnatené rastlinné makrozvyšky patria drevu dubu (7 ks) (*Quercus* sp.), trinástim nezuhoľnateným semenám brezy (*Betula* sp.), semienku hrušky planej (*Pyrus pyraeaster*) a semenkam planorastúcich rastlín: mrľík biely (3 ks, *Chenopodium album*), gypsomilka metľinatá (1 ks, *Gypsophila paniculata*) a ostrica (1 ks, *Carex* sp.).

Literatúra

Mihályiová 2008 – J. Mihályiová: Výsledky archeobotanických analýz z archeologických výskumov v roku 2008 a zo starších výskumov. AVANS 2008, 2011, 181–184.

Mihályiová 2011 – J. Mihályiová: Výsledky archeobotanickej analýzy zo žiarového pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobaňi. AVANS 2011, 2016, 173–174.

Mihályiová 2012 – J. Mihályiová: Cinobaňa. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 17733/12. Nitra 2012. Nepublikované.

Mihályiová 2014 – J. Mihályiová: Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18661/14. Nitra 2014. Nepublikované.

ERGEBNISSE DER ARCHÄOBOTANISCHEN ANALYSE VOM BRANDGRÄBERFELD DER KYJATICE-KULTUR AUS DEN JAHREN 2011–2012 IN CINOBAŇA. Cinobaňa (Bez. Poltár), Flur Jarčanisko, Gräberfeld, Bronzezeit (der Kyjaticke-Kultur). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Im Artikel nennt die Autorin die Ergebnisse der systematischen Ausgrabung des Brandgräberfeldes der Kyjaticke-Kultur in der Gemeinde Cinobaňa. Alle Ergebnisse stammen aus der Grabung auf dem Brandgräberfeld aus den Jahren 2011 und 2012, Flur Jarčanisko.

Im Jahr 2011 wurden für eine Analyse insgesamt 123 Proben aus 34 Gräbern entnommen. Der erdige Inhalt von 83 Gefäßen (mit dem Gesamthalt 176,25 Liter) wurde geschlämmt. 35 Proben waren selbstständig entnommene Holzkohlestücke und fünf Proben bezeichnete man als selbstständige Samen. Die 1094 identifizierten Pflanzenreste sind verkohltes Eichenholz (*Quercus* sp.), Rotbuche (*Fagus sylvatica*), Gemeine Hasel (*Corylus avellana*), Birke (*Betula* sp.), Ahorn (*Acer* sp.), Tanne oder Fichte (*Abies/Picea*), Laubholz und Tannenholz.

Aus den Proben der nichtverkohlten Wildpflanzen identifizierte man Samen von folgenden Pflanzen: Schwarzer Holunder (*Sambucus ebulus*), Himbeere (*Rubus idaeus*), Spitzwegerich (*Plantago lanceolata*), Bibernelle (*Pimpinella* sp.), Blauer Natternkopf (*Echium vulgare*) und Krauser Ampfer (*Rumex crispus*).

Aus 213 Fundkomplexen, die im Jahr 2012 gewonnen wurden, wurden 152 Gefäßinhalte geschlämmt (mit dem Gesamthalt 180,4 Liter). Die Anzahl der Holzkohleproben beträgt 61. Die 1530 identifizierten Pflanzenüberreste sind verkohltes Eichenholz (*Quercus* sp.), Rotbuche (*Fagus sylvatica*), Birke (*Betula* sp.), Hainbuche (*Carpinus betulus*), höchstwahrscheinlich auch Kiefer (cf. *Pinus* sp.), Laubholz und Tannenholz. Ein verkohlter Hülsenfruchtsamen war der Samen einer Erbse (*Pisum sativum*). Es sind auch ein verkohlter Kern einer Vogelkirsche (*Cerasus avium*) und drei Kerne der Kornelkirsche (*Cornus* sp.) vorgekommen. Die nicht verkohlten pflanzlichen Makroüberreste waren Eichenreste (*Quercus* sp.), Samen einer Birke (*Betula* sp.) und Birne (*Pyrus pyraeaster*) und Samen von Wildpflanzen: Weißer Gänsefuß (*Chenopodium album*), Rispißiges Gipskraut (*Gypsophila paniculata*) und Seggen (*Carex* sp.).

RASTLINNÉ MAKROZVÝŠKY ZO STARŠÍCH ARCHEOLOGICKÝCH VÝSKUMOV⁴⁰

Jana Mihályiová

V príspevku uvádzame menej početné nálezové súbory archeobotanických zvyškov zo starších archeologických výskumov na Slovensku.

Archeobotanické komplexy pochádzali z preplavovania hlinitých zásypov archeologických objektov (pec, prepálená vrstva, chata, obsahy nádob, pod.), ktoré prebiehalo mimo archeobotanického laboratória, ako aj zo samostatne vybraných zuhoľnatených aj nezuhoľnatených zvyškov drev. Identifikácia

⁴⁰ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0001/18.

rastlinných makrozvyškov sa prevádzala pod binokulárnou stereoskopickou lupou s maximálnym zväčšením 40x pre semená a 250x pre uhlíky a zvyšky driev. Pri mikroskopickej analýze sa určovali zuhoľnatené rastlinné zvyšky, ktoré pravdepodobne patria k fosílnym a tiež nezuhoľnatené semená, no tie v príspevku nie sú spomínané, nakoľko sú najčastejšie naplaveninami v archeologických objektoch.

Kvantitatívne údaje pri jednotlivých rastlinných druhoch v danej publikácii neuvádzame nakoľko nemajú exaktnú vypovedaciu hodnotu. Poradie vymenovaných druhov v texte závisí od ich početnosti a výskytu na danej lokalite. Podrobnosti o archeobotanickej expertíze je možné získať z detailných nálezových správ uložených v Dokumentácii Archeologického ústavu SAV, podľa prírastkových čísel uvedených pri každej lokalite.

1. V e l k á L o m n i c a (okr. Kežmarok), poloha N a k o p c i, sídlisko, neolit, doba rímska a nedatované, vedúci výskumu M. Soják. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Počas výskumu boli odobraté vzorky s uhlíkmi. Spolu 54 vzoriek z 35 objektov (Mihályiová 2011a). Z tohto množstva bolo desať vzoriek datovaných do neolitu a identifikované drevo z nich patrilo borovici (*Pinus* sp.), smreku obyčajnému (*Picea abies*), dubu (*Quercus* sp.), smrekovcu opadavému (*Larix decidua*), breze (*Betula* sp.) a listnatému drevu.

Z doby rímskej bolo šesť uhlíkových vzoriek a drevo z nich patrilo borovici (*Pinus* sp.), dubu (*Quercus* sp.), ihličnatému a listnatému drevu.

Ostatné uhlíkové vzorky sú zatiaľ nedatované (spolu je to 38 vzoriek), no archeológ môže datovanie po preskúmaní archeologických nálezov doplniť. Drevo z uhlíkov týchto vzoriek je z borovice (*Pinus* sp.), brezy (*Betula* sp.), jedli bielej (*Abies alba*), duba (*Quercus* sp.), jaseňa (*Fraxinus* sp.), smrekovca opadavého (*Larix decidua*), liesky obyčajnej (*Corylus avellana*), javora (*Acer* sp.), buku lesného (*Fagus sylvatica*) a ihličnatého dreva.

2. B r a t i s l a v a, časť T r n á v k a (okr. Bratislava), poloha S i l n i č n é, sídlisko, doba laténska a doba rímska, záchranný výskum, vedúci výskumu: V. Varsík, P. Ivan. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Počas záchranného výskumu v roku 1997 bolo odobratých šesť archeobotanických vzoriek (Mihályiová 2006). Dve datované do doby laténskej pochádzali z prepálenej vrstvy (preplavená vzorka o objeme dva litre) a z pece (uhlíková vzorka). Vzorky obsahovali uhlíky, zuhoľnatené pestované rastliny, zuhoľnatené a nezuhoľnatené planorastúce rastliny. Drevo z uhlíkov prináležalo dubu (*Quercus* sp.), hrabu obyčajnému (*Carpinus betulus*), bližšie neidentifikovanej drevine. Zuhoľnatené zrná obilnín boli z jačmeňa obyčajného (*Hordeum vulgare*) a moháru talianskeho (*Setaria italica*).

Do doby rímskej datované štyri vzorky z chaty (uhlíky) a z preplavených obsahov nádob (o objeme hliny dva litre), obsahovali uhlíky, zuhoľnatené pestované obilniny a planorastúce rastliny. Identifikované rastlinné makrozvyšky patrili: dubu (*Quercus* sp.), javoru (*Acer* sp.), listnatému drevu, bližšie neidentifikovanej drevine, jačmeňu sietemu (*Hordeum vulgare*), a mrlíku bielemu (*Chenopodium album* agg.).

3. S p i š s k ý Š t v r t o k (okr. Levoča), poloha P o d š i b e n i č n o u h o r o u, sídlisko, 6.–7. stor., vedúci výskumu M. Soják. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Z chaty číslo 35 bolo odobratých štrnásť vzoriek a preplavením 8,3 litra hliny sa pri analyzovaní identifikovalo 216 rastlinných makrozvyškov (uhlíky, zuhoľnatené pestované obilniny a zuhoľnatené planorastúce rastliny; Mihályiová 2011b). Zistené uhlíky patrili smreku (*Picea abies*) a borovici (*Pinus* sp.). Z obilnín boli identifikované zrná pšenice špaldovej (*Triticum spelta*), pšenice siatej (*Triticum aestivum*), pšenice dvojzrnovej (*Triticum dicoccon*), pšenice (*Triticum* sp.), pšenice jednozrnovej (*Triticum monococcum*), jačmeňa siateho nahozrnného (*Hordeum vulgare* var. *coeleste*), raži siatej (*Secale cereale*). Zuhoľnatené semeno planorastúcej rastliny patrilo lipkavcu pochybnému (*Galim spurium*).

4. M u ž l a, časť Č e n k o v (okr. Nové Zámky), poloha V i l m a k e r t, sídlisko, včasný stredovek, vedúci výskumu M. Hanuliak. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Uvedený súbor predstavuje vzorky z objektov odobraté počas výskumných sezón 1988–1990 (Mihályiová 2011c).

Zo sídliskových objektov v roku 1988 pochádza 36 uhlíkových vzoriek, dve vzorky so semenami a z nich bolo identifikovaných 1182 rastlinných makrozvyškov, ktoré patrili uhlíkom a zuhoľnateným semenám obilnín, strukovín a planorastúcich rastlín. Analýzou zistené uhlíky boli z dubu (*Quercus* sp.), smreku obyčajného (*Picea abies*), topoľa alebo vrby (*Populus/Salix*), pravdepodobne čerešni vtácej (cf. *Ce-*

rasus avium), jablonočvetých (*Pomoidae*), bazy (*Sambucus* sp.), jedli bielej (*Abies alba*), slivky (*Prunus* sp.), pravdepodobne krušpánu (cf. *Buxus* sp.), javoru (*Acer* sp.), brestu (*Ulmus* sp.), lipy (*Tilia* sp.), liesky obyčajnej (*Corylus avellana*) a listnatej dreviny. Zuholnatené zrná obilnín (celé zrná aj ich fragmenty) patrili raži siatej (*Secale cereale*), prosu siatemu (*Panicum miliaceum*), jačmeňu siatemu (*Hordeum vulgare*), pšenici siatej (*Triticum aestivum*), pšenici (*Triticum* sp.) a neidentifikovateľným zlomkom zrn (*Cerealia* indet.). Plano-rastúce zuholnatené rastliny sú vo vzorkách zastúpené ovsom (*Avena* sp.), marinkou roľnou (*Asperula arvensis*), lipkavcom pochybným (*Galium spurium*), pohánkovcom ovíjavým (*Fallopia convolvulus*), mrlíkom hybridným (*Chenopodium hybridum*), mrlíkom bielym (*Chenopodium album*) a semenami z čeľadí bôbovité (*Fabaceae*) a kapustovité (*Brassicaceae*).

V roku 1989 odobraté uhlíkové vzorky (osem vzoriek) obsahovali drevo dubu (*Quercus* sp.), topoľa alebo vrby (*Populus/Salix*), jedli bielej (*Abies alba*), lipy (*Tilia* sp.), jablonočvetých (*Pomoidae*), pravdepodobne krušpánu (cf. *Buxus* sp.) a slivky (*Prunus* sp.).

Štyri vzorky z roku 1990 obsahovali iba uhlíky a zistené drevo z nich patrilo dubu (*Quercus* sp.) a topoľu alebo vrbe (*Populus/Salix*).

5. K o š i c e (okr. Košice), Kostol Sv. Michala, stredovek (15.–16. a 16.–17. stor.), vedúci výskumu M. Bieľich. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Počas archeologického výskumu pri kostole Sv. Michala v roku 2007, archeológ odobral 25 vzoriek nezuholnateného dreva a jednu vzorku so semenami, z niekoľkých vrstiev datovaných do dvoch období (Mihályiová 2013). Vrstvy 22 a 23 vedúci výskumu dotal do 15.–16. stor., vrstvy 24, 29 a 30 do 16.–17. stor. a vrstvu číslo 9 dotal do rokov 1386–1508. Analýzou získaných 211 rastlinných makrozvyškov patrilo drevinám, kôstke pestovaného ovocia a internódiám planorastúcej rastliny (pravdepodobne šachoru). Nezuholnatené drevo bolo určené ako jedľa (*Abies alba*), buk lesný (*Fagus sylvatica*), dub (*Quercus* sp.), javor (*Acer* sp.), breza (*Betula* sp.), topoľ alebo vrba (*Populus/Salix*), smrek obyčajný (*Picea abies*), borievka obyčajná (*Juniperus communis*), jablonočveté (*Pomoidae*) a listnaté bližšie neidentifikovateľné drevo. Nezuholnatená kôstka bola identifikovaná ako broskyňa obyčajná (*Persica vulgaris*).

Literatúra

Mihályiová 2006 – J. Mihályiová: Bratislava, časť Trnávka. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 15871/06. Nitra 2006. Nepublikované.

Mihályiová 2011a – J. Mihályiová: Veľká Lomnica. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 17617/11. Nitra 2011. Nepublikované.

Mihályiová 2011b – J. Mihályiová: Spišský Štvrtok. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 17613/11. Nitra 2011. Nepublikované.

Mihályiová 2011c – J. Mihályiová: Mužla-Čenkov. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 17610/11. Nitra 2011. Nepublikované.

Mihályiová 2013 – J. Mihályiová: Košice. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18194/13. Nitra 2013. Nepublikované.

PFLANZLICHE MAKROÜBERRESTE AUS ÄLTEREN ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNGEN. Im Beitrag nennt die Autorin zahlreiche Fundbestände von archäobotanischen Überresten aus älteren archäologischen Grabungen in der Slowakei.

1. Veľká Lomnica (Bez. Kežmarok), Flur Na kopci, Siedlung, Neolithikum, römische Kaiserzeit und undatiert, Leiter der Grabung M. Soják. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Aus den neolithischen Proben (zehn Proben von insgesamt 54) identifizierte man Holz einer Kiefer (*Pinus* sp.), Rotfichte (*Picea abies*), Eiche (*Quercus* sp.), Europäischen Lärche (*Larix decidua*), Birke (*Betula* sp.) und Laubholz. Bei sechs Kohlenproben aus der römischen Kaiserzeit handelte es sich um Holz einer Kiefer (*Pinus* sp.), Eiche (*Quercus* sp.), Nadel- und Laubholz. Andere Holzproben (38 Proben – undatiert) stammten von den Baumarten wie Kiefer (*Pinus* sp.), Birke (*Betula* sp.), Weiß-Tanne (*Abies alba*), Eiche (*Quercus* sp.), Esche (*Fraxinus* sp.), Fichte (*Larix decidua*), Gemeine Hasel (*Corylus avellana*), Ahorn (*Acer* sp.), Rotbuche (*Fagus sylvatica*) und Nadelholz.

2. Bratislava, Stadtteil Trnávka (Bez. Bratislava), Flur Silničné, Siedlung, Latènezeit und römische Kaiserzeit, Rettungsgrabung, Leiter der Grabung: V. Varsík, P. Ivan. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Zwei Proben, die in die Latènezeit datiert wurden, stammten aus einer durchgebrannten Schicht (geschlammte Probe mit dem Inhalt von zwei Litern) und aus einem Ofen (Kohlenprobe). Die Proben beinhalteten verkohltes Eichenholz (*Quercus* sp.), Hainbuche (*Carpinus betulus*), verkohlte gezüchtete Pflanzen – Gerste (*Hordeum vulgare*) und nicht verkohlte Wildpflanzen – Kolbenhirse (*Setaria italica*).

Vier in die römische Kaiserzeit datierten Proben stammten aus einer Hütte und beinhalteten Holzkohle aus Eiche (*Quercus* sp.), Ahorn (*Acer* sp.), Laubholzes verkohltes gezüchtetes Getreides – Gerste (*Hordeum vulgare*) und Wildpflanzen: Weißer Gänsefuß (*Chenopodium album* agg.).

3. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Flur Pod šibeničnou horou, Siedlung 6.-7. Jh., Leiter der Grabung: M. Soják. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Aus der Hütte Nr. 35 wurden vierzehn Proben entnommen, wobei man 216 pflanzliche Makroüberreste identifizierte. Die gewonnene Holzkohle gehörte der Fichte (*Picea abies*) und der Kiefer (*Pinus* sp.). Von den Getreidearten identifizierte man Samen von Dinkel (*Triticum spelta*), Weichweizen (*Triticum aestivum*), Zweikorn (*Triticum dicoccum*), Weizen (*Triticum* sp.), Einkorn (*Triticum monococcum*), Nacktgerste (*Hordeum vulgare* var. *coeleste*) und Roggen (*Secale cereale*). Ein verkohlter Wildpflanzensamen gehörte dem Kleinfrüchtige Kletten-Labkraut (*Galium spurium*).

4. Mužla, Teil Čenkov (Bez. Nové Zámky), Flur Vilmakert, Siedlung, frühes Mittelalter, Leiter der Grabung: M. Hanuliak. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Aus den Siedlungsobjekten aus dem Jahr 1988 stammten 36 Kohlenproben und zwei Samenproben. Aus ihnen identifizierte man 1182 pflanzliche Makroüberreste. Durch die Analyse festgestellten Kohlen stammten von einer Eiche (*Quercus* sp.), einer Gemeine Fichte (*Picea abies*), Pappel oder Weide (*Populus/Salix*), höchstwahrscheinlich auch Vogelkirsche (cf. *Cerasus avium*), äpfelartigen (*Pomoideae*), von einer Holunder (*Sambucus* sp.), Weiß-Tanne (*Abies alba*), Pflaume (*Prunus* sp.), wahrscheinlich von Buchsbäumen (cf. *Buxus* sp.), vom Ahorn (*Acer* sp.), von einer Ulme (*Ulmus* sp.), Linde (*Tilia* sp.), von einer Gemeinen Hasel (*Corylus avellana*) und von Laubholz. Verkohlte Getreidekörner (ganze Körner und Körnerfragmente) stammten von Roggen (*Secale cereale*), Rispenhirse (*Panicum miliaceum*), Gerste (*Hordeum vulgare*), Weichweizen (*Triticum aestivum*), Weizen (*Triticum* sp.) und unidentifizierbaren Körnerstückchen (*Cerealia* indet.). Verkohlte Wildpflanzen sind durch Hafer (*Avena* sp.), Acker-Meier (*Asperula arvensis*), kleinfrüchtiges Kletten-Labkraut (*Galium spurium*), Windenknöterich (*Fallopia convolvulus*), Bastard-Gänsefuß (*Chenopodium hybridum*), Weißen Gänsefuß (*Chenopodium album*) und Samen der Familien Hülsenfrüchtler (*Fabaceae*) und Kreuzblütler (*Brassicaceae*) vertreten.

Die im Jahr 1989 abgenommenen Kohlenproben (acht Proben) beinhalteten Eichenholz (*Quercus* sp.), Pappel- oder Weidenholz (*Populus/Salix*), Weiß-Tannenholz (*Abies alba*), Lindeholz (*Tilia* sp.), höchstwahrscheinlich auch Buchsbäumholz (cf. *Buxus* sp.) und Pflaume (*Prunus* sp.). Vier Proben aus dem Jahr 1990 beinhalteten nur Eichenreste (*Quercus* sp.) und Pappel- oder Weidereste (*Populus/Salix*).

5. Košice (Bez. Košice), Kirche des Hl. Michael, Mittelalter (15.–16. und 16.–17. Jh.), Leiter der Grabung: M. Bielich. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Man analysierte 25 Proben von unverkohltem Holz und eine Samenprobe. Die Schichten 22, 23 sind ins 15.–16. Jh. datiert, die Schichten 24, 29, 30 ins 16.–17. Jh. und die Schicht Nr. 9 in den Zeitabschnitt 1386–1508. Die durch die Analyse gewonnenen 211 pflanzlichen Makroüberreste stammten von Tannen (*Abies alba*), Rotbuchen (*Fagus sylvatica*), Eichen (*Quercus* sp.), Ahornen (*Acer* sp.), Birken (*Betula* sp.), Pappeln oder Weiden (*Populus/Salix*), Gemeinen Fichten (*Picea abies*), Gemeinen Wacholdern (*Juniperus communis*), äpfelartigen (*Pomoideae*) und nicht näher identifizierbarem Laubholz. Es wurden auch ein Pfirsichkern (*Persica vulgaris*) und Internodien einer Wildpflanze (höchstwahrscheinlich des Zypergrases) gefunden.

ANALÝZY DRIEV Z KOVOVÝCH A NEKOVOVÝCH PREDMETOV A TRUIEL NA POHREBISKÁCH Z ÚZEMIA SLOVENSKA⁴¹

Jana Mihályiová

Predmetom príspevku sú archeobotanické analýzy drier z kovových a nekovových predmetov a riek nájdených pri archeologických výskumoch na pohrebiskách, prípadne zo sídlisk. Identifikácia drier sa prevádzala pod stereoskopickou lupou (Zeiss Discovery V 12) pri maximálnom zväčšení 250x.

1. B í ň a (okr. Nové Zámky), Val 2, pohrebisko, včasný stredovek, vedúci výskumu M. Ruttkay, P. Bednár, rok výskumu 2010. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeobotanickej analýze boli podrobené tri rúčky nožíkov. Rúčka nožika, ktorý sa našiel pri lýtkovej kosti z vonkajšej strany, v sonde číslo 18, je dubová (*Quercus* sp.). Zo sondy č. 18 pochádza ešte jeden nožík nájdený pri ľavej ramennej kosti z vonkajšej strany a jeden zo sondy č. 19 nožík ležiaci pri zápästí z vnútornej strany. Drevo z rúčok týchto nožíkov bolo identifikované ako listnaté drevo (Mihályiová 2014a).

⁴¹ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0001/18.

2. B r a t i s l a v a (okr. Bratislava III), Tesco, sídlisko, stredovek, vedúci výskumu I. Kuzma, rok výskumu 2003. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Z dna (z hĺbky 250 cm) objektu 500 (studňa) pochádza nezuhoľnatený bližšie neidentifikovaný drevený predmet. Zistené drevo patrí dubu (*Quercus* sp., *Mihályiová 2014b*).

3. B y t ě a, časť H r a b o v é (okr. Bytča), poloha H l a v i n a, pohrebisko, doba rímska, vedúci výskumu K. Pieta, rok výskumu 2008. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Z lokality pochádza trinásť vzoriek uhlíkov (*Mihályiová 2009*), z toho bolo sedem vzoriek s hrotmi šípov (strelky číslo 26, 28, 30, 32, 33, 36 a 37). Hroty boli bez organickej hmoty (sterilné vzorky). V troch vzorkách sa analýzou zistila prítomnosť pravdepodobne kože, v jednej textil, ktoré sa našli v hrobe pri opasku a boli odovzdané na ďalšiu expertízu. Iba z jedného nálezového komplexu, zo zberu na lokalite, boli identifikované uhlíky. Tie patrili dubu (*Quercus* sp.) (5 kusov) a borovici (*Pinus* sp. 1 kus).

4. H r o n o v c e (okr. Levice), poloha Č a j a k o v o, pohrebisko, 2. stor. – prvá polovica 3. stor., vedúci výskumu J. Rajtár, rok výskumu 2008. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Zo zberu na lokalite analyzovaný uhlík z hrotu oštepu (kopije) patrila pravdepodobne dubu (cf. *Quercus* sp.; *Mihályiová 2008*).

5. N i t r a, časť Staré Mesto (okr. Nitra), Hrad, pohrebisko, novovek, vedúci výskumu P. Bednár, rok výskumu 2008. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Počas archeologického výskumu na Nitrianskom hrade bolo na analýzu odobraté drevo zo šiestich novovekých rakiev (*Mihályiová 2011*). Z jednej rakvy vyzdvihnuté nezuhoľnatené stonky planorastúcej rastliny mohli patriť kytici kvetov. Rakvy boli vyrobené z dvoch druhov drev a to z dubu (*Quercus* sp.) a z jedli bielej (*Abies alba*).

6. N i t r a, časť D o l n é K r ť k a n y (okr. Nitra), poloha Sklady OD Prior, pohrebisko, 1. až 2. tretine 9. stor., vedúci výskumu B. Chropovský, rok výskumu 1963. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V hrobe nájdená kopija mala rúčku vyrobenú z drieňa (*Cornus* sp., *Mihályiová 2007c*).

7. N i t r a, časť D r á ž o v c e (okr. Nitra), Kostol Sv. Michala, pohrebisko, stredovek, vedúci výskumu A. Ruttkay, rok výskumu 1989. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Z troch hrobov (čísla hrobov 111, 114, 121) bolo odobraté práchnivé drevo z truhiel. Archeobotanická analýza ukázala, že všetky truhly boli zhotovené zo smrekového dreva (*Picea abies*; *Mihályiová 2001*).

8. P a l á r i k o v o, časť D o l n ý K e r e s t ú r (okr. Nové Zámky), poloha Z a t a b a k o v o u s u š i ě k o u, pohrebisko, mladšia doba železná, vedúci výskumu B. Beňadik, rok výskumu 1971, 1973. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri spracovávaní archeologických nálezov z hrobu 44/71 (číslo za lomkou je rokom výskumu) archeológ spozoroval zvyšky drev v kopiji a v železnom bodci. Drevo zo železnej kopije bolo určené ako pravdepodobne borovica (cf. *Pinus* sp.). Znamienko cf. predstavuje určenie s pravdepodobnosťou. V železnom bodci sa našli zvyšky dubového dreva (*Quercus* sp.). Rúčka meča z hrobu 84/73 bola vyrobená pravdepodobne z dubu (cf. *Quercus* sp.; *Mihályiová 2014d*).

9. V a l a l i k y, časť V š e c h s v ä t ý c h (okr. Košice-okolie), poloha K o s c e l n é, pohrebisko, 8. stor., vedúci výskumu J. Pástor, J. Béreš, roky výskumu 1960, 1962, 1984. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri spracovávaní archeologického materiálu z pohrebiska, identifikoval J. Zábojník v niektorých kovových predmetoch zvyšky drev. Tie boli nasledovne vyhodnotené (*Mihályiová 2014c*). V mužskom hrobe 22/60 sa našlo drevo v tuľajke oštepu, ktoré patrilo dubu (*Quercus* sp.). Z jazdeckého hrobu 84/62 drevo z tuľajky oštepu bolo pravdepodobne z javora (cf. *Acer* sp.). Drevo zo železného nožika nájdeného v hrobe 79/83, kde bola pochovaná žena sa nedalo identifikovať. Zvyšky dreva uchovaného v tuľajke železnej kopije z jazdeckého hrobu 98/84 bolo možné určiť iba ako listnaté drevo. Z hrobu 108/84 kde bol pochovaný muž pochádzajú dva železné predmety so zvyškovým drevom. Prvým je hrot železného šípu a drevo z neho patrí javoru (*Acer* sp.). Druhým je nôž, ktorého rúčka bola vyrobená pravdepodobne z javora (cf. *Acer* sp.).

10. V e ľ k ý G r o b (okres Galanta), poloha Z a p o t o k y, pohrebisko, 9. – prvá polovica 10. stor., vedúci výskumu B. Chropovský, rok výskumu 1951–1953. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri spracovaní materiálu z pohrebiska archeológ M. Husár spozoroval zvyšky dreva v kopiji. Rúčka kopije bola vyrobená z dubu (*Quercus* sp.; *Mihályiová 2007b*).

11. V r á b l e (okr. Nitra), kostol, novovek, vedúci výskumu M. Samuel, rok výskumu 2012. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Hodnotené boli vzorky z hrobov 31 a 15 (*Mihályiová 2012b*). Truhla v hrobe číslo 31 bola vyrobená pravdepodobne z jedli bielej (*Abies alba*). Drevo nájdené v hrobe číslo 15, pri lebke patrilo borovici (*Pinus* sp.).

12. Z o h o r (okr. Malacky), kniežací hrob, doba rímska, vedúci výskumu K. Elschek, rok výskumu 2010. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Z kniežacieho hrobu boli v archeobotanickom laboratóriu identifikované nezuhoľnatené drevá z klinec a železných kovaní truhlice (*Mihályiová 2012a*). Identifikované drevo z jedného klinca patrilo pravdepodobne dubu (cf. *Quercus* sp.), na druhom klinci sa nenachádzala žiadna organická hmota. Na troch kovaniach zistené drevo patrilo pravdepodobne dubu (cf. *Quercus* sp.), na jedno sa dalo drevo určiť iba ako listnatá drevina a v jednom prípade bola vzorka sterilná.

13. Ž e h r a (okr. Spišská Nová Ves), Kostol Sv. Ducha, kostol, stredovek – novovek, vedúci výskumu M. Soják, rok výskumu 2006. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Analyzované boli dve vzorky nezuhoľnateného dreva, ktoré pochádzali z truhly (hrob 140, son-da I/06) s odkazom z roku 1884. Zistené drevo patrilo jedli bielej (*Abies alba*; *Mihályiová 2007a*).

Literatúra

Mihályiová 2001 – J. Mihályiová: Nitra, časť Drážovce. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 14517/01. Nitra 2001. Nepublikované.

Mihályiová 2007a – J. Mihályiová: Žehra. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 16168/07. Nitra 2007. Nepublikované.

Mihályiová 2007b – J. Mihályiová: Veľký Grob. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 16235/07. Nitra 2007. Nepublikované.

Mihályiová 2007c – J. Mihályiová: Nitra, časť Dolné Krškany. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 16236/07. Nitra 2007. Nepublikované.

Mihályiová 2008 – J. Mihályiová: Hronovce. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 16602/08. Nitra 2008. Nepublikované.

Mihályiová 2009 – J. Mihályiová: Bytča. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 16869/09. Nitra 2009. Nepublikované.

Mihályiová 2011 – J. Mihályiová: Nitra Hrad. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 17611/11. Nitra 2011. Nepublikované.

Mihályiová 2012a – J. Mihályiová: Zohor. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 17997/12. Nitra 2012. Nepublikované.

Mihályiová 2012b – J. Mihályiová: Vrāble. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 17998/12. Nitra 2012. Nepublikované.

Mihályiová 2014a – J. Mihályiová: Biňa. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18666/14. Nitra 2014. Nepublikované.

Mihályiová 2014b – J. Mihályiová: Bratislava. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18665/14. Nitra 2014. Nepublikované.

Mihályiová 2014c – J. Mihályiová: Valaliky, časť Všetehsvätých. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18667/14. Nitra 2014. Nepublikované.

Mihályiová 2014d – J. Mihályiová: Palárikovo. Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18670/14. Nitra 2014. Nepublikované.

ANALYSEN VON HÖLZERN AUS EISERNEN UND NICHEISERNEN GEGENSTÄNDEN UND SÄRGEN AUF DEN GRÄBERFELDERN AUF DEM GEBIET DER SLOWAKEI.

1. Biňa (Bez. Nové Zámky), Val 2, Gräberfeld, Frühmittelalter, Leiter der Grabung M. Ruttkay, P. Bednár, Forschungsjahr 2010. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Zwei Messergriffe aus dem Schnitt Nr. 18 – ein aus Eichenholz (*Quercus* sp.) und ein aus Laubholz hergestellt. Den Messergriff aus dem Schnitt Nr. 19 identifizierte man als aus Laubholz gefertigt (*Mihályiová 2014a*).

2. Bratislava (Bez. Bratislava III), Tesco, Siedlung, Mittelalter, Leiter der Grabung I. Kuzma, Forschungsjahr 2003. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Aus dem Boden (aus der Tiefe 250 cm) des Objekts Nr. 500 (Brunnen) stammt ein nicht verkohlter, näher nicht identifizierter Gegenstand. Festgestellt wurde Eichenholz (*Quercus* sp.; *Mihályiová 2014b*).

3. Bytča (Bez. Bytča), Teil Hrabové, Flur Hlavina, Gräberfeld, römische Kaiserzeit, Leiter der Grabung K. Pieta, Forschungsjahr 2008. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Aus dieser Lokalität stammen sieben Proben mit Pfeilspitzen (Nadeln Nummer 26, 28, 30, 32, 33, 36 und 37; *Mihályiová* 2009). Die Spitzen waren ohne organische Masse (sterile Proben). Die Kohlenstücke wurden in einem Fundkomplex festgestellt (aus einer Begehung) und stammten von Eiche- (*Quercus* sp.; 5 Stücke) und Kieferholz (*Pinus* sp.; 1 Stück).
4. Hronovce (Bez. Levice), Čajakovo, Gräberfeld, 2. Jh. – erste Hälfte des 3. Jhs., Leiter der Grabung J. Rajtár, Forschungsjahr 2008. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die analysierte, der von den Lesefunden auf der Lokalität gewonnene Holzkohle, die sich auf einer Speerspitze befand, stammte wahrscheinlich von einer Eiche (cf. *Quercus* sp.; *Mihályiová* 2008).
5. Nitra, Teil Staré Mesto (Bez. Nitra), Burg, Gräberfeld, Neuzeit, Leiter der Grabung P. Bednár, Forschungsjahr 2008. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Einer Analyse wurde Morschholz von sechs Särgen untergezogen (*Mihályiová* 2011). Die Säрге wurden aus Eichen- (*Quercus* sp.) und aus Weiß-Tannenholz (*Abies alba*) hergestellt. Aus einem Sarg hervorgehobene, nicht verkohlte Stängel von Wildpflanzen konnten einem Blumenstrauß gehören.
6. Nitra, Teil Dolné Krškany (Bez. Nitra), Gräberfeld, erste bis zweite Drittel des 9. Jhs., Leiter der Grabung B. Chropovský, Forschungsjahr 1963. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Der Griff, des im Grab gefundenen Speers wurde aus Kornelkirsche (*Cornus* sp.) hergestellt (*Mihályiová* 2007c).
7. Nitra, Teil Drážovce (Bez. Nitra), Kirche des hl. Michael, Gräberfeld, Mittelalter, Leiter der Grabung A. Ruttkay, Forschungsjahr 1989. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die Säрге (Grabnummer 111, 114, 121) wurden aus Fichtenholz hergestellt (*Picea abies*; *Mihályiová* 2001).
8. Palárikovo, Teil Dolný Kerestúr (Bez. Nové Zámky), Flur Za tabakovou sušičkou, Gräberfeld, Latènezeit, Leiter der Grabung B. Beňadik, Forschungsjahr 1971, 1973. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Das Holz eines eisernen Speers (Grab 44/71) ist ein Kieferholz (cf. *Pinus* sp.). In einem eisernen Stachel fand man Eichenholzreste (*Quercus* sp.). Der Schwertgriff aus dem Grab 84/73 war wahrscheinlich aus Eiche (cf. *Quercus* sp.) hergestellt (*Mihályiová* 2014d).
9. Valaliky, Teil Všechnvátých (Bez. Košice-okolie), Flur Koscelné, Gräberfeld, 8. Jh., Leiter der Grabung J. Pástor, J. Béreš, Forschungsjahr 1960, 1962, 1984. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Das Holz von einer Speertülle (Grab 22/60) war Eichenholz (*Quercus* sp.). Die Holzreste aus dem Grab 84/62 waren wahrscheinlich Ahorn (cf. *Acer* sp.) und das Holz von einem eisernen Messer (Grab 79/83) konnte man nicht identifizieren. Bei den Resten von einer Eisenspeertülle (Grab 98/84) handelte es sich um nicht näher gedeutetes Laubholz. Die Spitze eines eisernen Pfeils (Grab 108/84) wurde aus Ahorn (*Acer* sp.) erstellt, so wie ein Messergriff.
10. Veľký Grob (Bez. Galanta), Flur Za potoky, Gräberfeld, 9. – erste Hälfte des 10. Jhs., Leiter der Grabung B. Chropovský, Forschungsjahr 1951–1953. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die Holzreste im Spear identifizierte man als Eiche (*Quercus* sp.; *Mihályiová* 2007b).
11. Vráble (Bez. Nitra), Kirche, Neuzeit, Leiter der Grabung M. Samuel, Forschungsjahr 2012. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Der Sarg im Grab 31 wurde höchstwahrscheinlich aus Weiß-Tannenholz (*Abies alba*) hergestellt. Im Grab Nr. 15, beim Schädel wurde Kiefernholz (*Pinus* sp.) entdeckt (*Mihályiová* 2012b).
12. Zohor (Bez. Malacky), Fürstengrab, römische Kaiserzeit, Leiter der Grabung K. Elschek, Forschungsjahr 2010. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Identifizieren konnte man unverkohlte Hölzer von Nägel und eisernen Truhenbeschlügen. Das Holz vom Nagel war wahrscheinlich Eichenholz (cf. *Quercus* sp.), auf drei Truhenbeschlügen kam wahrscheinlich auch Eichenholz (sf. *Quercus* sp.) vor und ein Holz konnte man als Laubholz identifizieren (*Mihályiová* 2012a).
13. Žehra (Bez. Spišská Nová Ves), Kirche des Hl. Geistes, Mittelalter – Neuzeit, Leiter der Grabung M. Soják, Forschungsjahr 2006. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Das nicht verkohlte, vom Sarg stammende Holz (Grab 140, Schnitt I/06) war Weiß-Tannenholz (*Abies alba*; *Mihályiová* 2007a).

OJEDINELÝ NÁLEZ BRONZOVÉHO HROTU KOPIJE ZO ŠINTAVY⁴²

Vladimír Mitáš – Jana Mihályiová – Peter Mandák – Jozef Urminský

Š i n t a v a (okr. Galanta), poloha N a d m o s t o m, zber, ojedinelý nález, stredná až neskorá doba bronzová. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum v Hlohovci.

V rámci pracovnej návštevy Vlastivedného múzea v Hlohovci v marci 2015 sa autor príspevku dozvedel o novom náleze bronzového hrotu kopije zo Šintavy (obr. 49: 1). Informoval ho o ňom riaditeľ uvedeného múzea a spoluautor, ktorý inicioval zverejnenie nálezu a zároveň vyslovil predpoklad, že v neočistenej tuľajke je drevo z násady. Zvyšok dreva sa po zapožičaní predmetu na spracovanie v Archeologickom ústave SAV vo vyčistenej tuľajke skutočne zistil, analyzoval a druhovo identifikoval (Mihályiová 2015). V priebehu roka sa kontaktoval nálezca a ďalší spoluautor, v súčasnosti študent archeológie na UKF v Nitre, s ktorým sa miesto nálezu navštívilo, fotograficky zdokumentovalo a zameralo. Archeologický materiál z doby bronzovej alebo z mladšieho praveku sa však na tomto mieste a v jeho najbližšom okolí nezistil ani v čase nájdenia bronzovej kopije, ani počas ostatnej obhliadky s autorom článku.

Hrot kopije sa našiel formou zberu v brázde medzi súkromnými pozemkami, ktoré sú v súčasnosti obrábané a podľa štúdia zdigitalizovaných starých máp sa pôda v tejto polohe obrábala i v minulosti. Tieto parcely prislúchajú k obydliam so záhradami na severozápadnom okraji intravilánu. Brázda, v ktorej predmet ležal, bola hlboká asi 0,20 m od úrovne okolitého terénu (obr. 49: 2). Nálezisko sa nachádza na ľavom brehu Váhu, na strategicky a komunikačne dôležitej polohe nad starou cestou so zaniknutým mostom zo Šintavy do Serede. V archeologickom fonde Vlastivedného múzea v Hlohovci je analyzovaný nález evidovaný pod inventárnym číslom A-453.

Opis nálezu:

Torzo bronzového hrotu kopije s vavrínovou formou listu. V časti hladkého listu je tuľajka profilovaná, v časti pod listom je tuľajka hladká. Dutý priestor tuľajky siaha do hornej polovice listu. Stredové rebro vyúsťuje na špičke ostria – hrote kopije. Dierky na nity sú umiestnené pod ostrím listu, resp. na krčku v hornej partii hladkej tuľajky, v ktorej sa zachoval kus dreva z násady (na obrázku je vyznačený šrafovaním). Predmet je na jednej strane výrazne porušený. Stredové rebro je prasknuté, jedna strana listu je zdeformovaná a časť z neho chýba. Tuľajka je ohnutá. Hrot kopije bol čiastočne očistený hneď po nájdení. Jeho povrch je teraz nerovnomerne pokrytý modrozelenou neušľachtitou patinou. Na povrchu listov sú stopy korózie. Max. dĺžka poškodeného predmetu: 154 mm; max. šírka v úseku odlomeného ostria listu: 30 mm; max. vnútorný priemer tuľajky: 21 mm (obr. 49: 1).

Ojedinelé nálezy bronzových hrotov kopijí sa ťažko chronologicky a kultúrne začleňujú, čo úzko súvisí so všeobecne nízkou vypovedacou schopnosťou väčšiny hrotov kopijí z doby bronzovej. Možnosť detailnej analýzy hrotu kopije zo Šintavy navyše komplikuje jeho mechanické poškodenie, ku ktorému došlo pravdepodobne pri hlbokej orbe. Z prehľadu klasifikácií bronzových kopijí z doby popolnicových polí (Bader 2006), z ktorých možno spomenúť typológie V. Furmánka (Bader 2006, 248, 258) alebo J. Říhovského (Bader 2006, 250, 251, 262), patrí opísaný nález do skupiny hrotov kopijí s hladkým/neprofilovaným listom a profilovanou tuľajkou. Ak vezmeme do úvahy monograficky spracované nálezy tohto typu z Poľska, tak môžeme hovoriť o hrote kopije s vavrínovým listom, ktorý má celkom blízko k exemplárom s listom mandľového tvaru (Gedl 2009, 2, 25 a násl., 47 a násl.). Pri opise sme sa priklonili k vavrínovej forme listu.

Nálezisko z mladšej doby bronzovej sa v Šintave síce eviduje (Paulík 1963, 303), avšak bronzový hrot kopije sa v jej chotári doposiaľ nenašiel. Pozoruhodným ojedinelým nálezom bronzovej industrie, na ktorý možno v tejto súvislosti poukázať, je meč s čiaškovou hlavicou plnej liatej rukoväte zo susednej Serede (Novotná 2014, 85, Taf. 31: 136). Geograficky zrejme najbližší, no predovšetkým tvarovo relatívne blízky exemplár hrotu kopije pochádza z bližšie neznámeho náleziska v okolí Galanty (Pichlerová 1986, 146, 159, tab. III: 24). Ďalšie hroty kopijí sledovaného typu sú zastúpené v depotoch bronzových predmetov na Považí (Trenčianske Bohuslavice; Veliačik 1983, Taf. XL: 5), na juhu stredného Slovenska (Gemer; Furmánek 1977, Taf. XX: 8), prípadne na severovýchode Maďarska (Egyek; Kemenczei 1984, 172, Taf. CXCI: 10). Práve citované nálezy kultúr lužických a juhovýchodných popolnicových polí nás priviedli k širšiemu datovaniu hrotu kopije zo Šintavy do chronologického pásma od konca strednej až po začiatok neskej doby bronzovej.

⁴² Príspevok vznikol v rámci projektu APVV č. 16-0441.

Archeobotanická analýza zvyšku dreva z tuľajky doložila jedľu bielu (*Abies alba*). Táto drevina z čeľade borovicové (*Pinaceae*) rastie v horských a podhorských lesoch strednej Európy, od Pyrenej až po západné Nemecko, v horách Apeninského polostrova a v severnej časti Balkánskeho polostrova (Coombes 2008, 20).

Pred krátkou úvahou o funkčnom využití predloženej špecializovanej zbrane s bronzovým hrotom považujeme za vhodné poukázať na vlastnosti jedľového dreva, ktoré je mäkké, pomerne ľahké, veľmi pružné a málo zosychá. Je veľmi ľahko štiepatelné a pri uložení v príhodných podmienkach aj značne trvanlivé (Balabán 1955, 143, 144). Práve tieto skutočnosti umožňujú vysloviť predpoklad, že ak bol pre násadu zvolený vhodný, trvácny a najmä ľahký materiál, tak kopija mohla byť používaná aj ako diaľková zbraň – oštep.

Hľadanie jednoznačnej hranice medzi kopijou a oštepom v dobe bronzovej na základe nálezů zo Šintavy však nie je predmetom tohto príspevku. Ide v ňom predovšetkým o rýchle zverejnenie ďalšieho nálezů tohto typu z územia Slovenska.

Literatúra

- Bader 2006 – T. Bader: Lanzenspitzen – eine vernachlässigte Fundgattung. In: J. Kobaľ (Hrsg.): *Bronzezeitliche Depotfunde – Problem der Interpretation*. Materialien der Festkonferenz für Tivodor Lehoczy zum 175. Geburtstag. Ushhorod, 5.–6. Oktober 2005. Užgorod 2006, 247–272.
- Balabán 1955 – K. Balabán: *Náuka o dřevě*. První část. Praha 1955.
- Coombes 2008 – A. Coombes: *Stromy*. Příroda do vrečka. Bratislava 2008.
- Furmánek 1977 – V. Furmánek: Pilinyer Kultur. *Slovenská archeológia* 25/2, 1977, 251–370.
- Gedl 2009 – M. Gedl: *Die Lanzenspitzen in Polen*. PBF V/3. Stuttgart 2009.
- Kemenczei 1984 – T. Kemenczei: *Die Spätbronzezeit Nordostungarns*. Budapest 1984.
- Mihályiová 2015 – J. Mihályiová: Šintava. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 18 936/15*. Nepublikované. Nitra 2015.
- Novotná 2014 – M. Novotná: *Die Vollgriffschwerter in der Slowakei*. PBF IV/18. Stuttgart 2014.
- Paulík 1963 – J. Paulík: K problematike čakanskej kultúry v Karpatskej kotline. *Slovenská archeológia* 11/2, 1963, 269–338.
- Pichlerová 1986 – M. Pichlerová: Archeologická zbierka E. Marcela. Praveké a ranohistorické nálezy. III. *Zborník SNM História* 26, 1986, 145–165.
- Veliačik 1983 – L. Veliačik: *Die Lausitzer Kultur in der Slowakei*. Nitra 1983.

EINZELFUND EINER BRONZENEN LANZENSPITZE AUS ŠINTAVA. Šintava (Bez. Galanta), Flur Nad mostom, Begehung, Einzelfund, mittlere bis späte Bronzezeit. Deponierung der Funde: Heimatkundliches Museum in Hlohovec. Im Rahmen eines beruflichen Besuches des Heimatkundlichen Museums informierte man über einen neuen Fund einer bronzenen Lanzenspitze aus Šintava. Im Laufe des Jahres kontaktierte man den Finder und einen weiteren Mitautor, mit dem die Fundstelle besucht, dokumentiert und vermessen wurde. Die Lanzenspitze wurde als Lesefund in einer Ackerfurche zwischen zwei Privatgrundstücken, die landwirtschaftlich genutzt werden, in der Tiefe von ungefähr 0,2 m vom Niveau des umliegenden Terrains entdeckt. Der Fundort befindet sich auf dem linken Ufer des Flusses, auf einer strategischen und kommunikativ wichtigen Lage über dem alten Weg mit untergegangenen Brücke, die aus Šintava nach Sered' führte. Der Forschungsgegenstand war das Torso einer mechanisch beschädigten bronzenen Lanzenspitze in der Form eines Lorbeerblattes, mit profilierter Tülle und zwei gegenüberliegenden kleinen Löchern für Nieten, platziert auf dem Hals im oberen Teil der glatten Tülle. Den beschriebenen Gegenstand ist es (wie auch die Mehrheit solcher Funde) schwer chronologisch und kulturell einzugliedern. Aufgrund von formähnlichen Funden aus dem breiteren Bereich der Lausitzer Kultur und südöstlichen Urnenfelder stimmen wir der Datierung der Lanzenspitze aus Šintava chronologisch ans Ende der mittleren bis Anfang der späten Bronzezeit zu. Die archäobotanische Analyse des Holzrestes von der Lanzenspitzentülle belegte die Anwesenheit der Weiß-Tanne (*Abies alba*). Da für den Stiel geeignetes, dauerhaftes und vor allem leichtes Material gewählt wurde, vermuten wir, dass die Lanze auch als Fernwaffe – Speer, gebraucht werden konnte.

POKRAČOVANIE ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU A PRIESKUMU NA BREHOCH ORAVSKEJ PRIEHRADY⁴³

Adrián Nemergut

V nadväznosti na predošlý rok (*Nemergut 2014*) pokračovalo sa v povrchovom prieskume a archeologickom výskume neskoropaleolitických a mezolitických lokalít v okolí Oravskej priehrady (obr. 50: 1). Cieľom výskumu bolo overenie stratigrafickej polohy kultúrnych vrstiev s nálezmi štiepanej kamennej industrie. Výskum sa uskutočnil na dvoch náleziskách (Bobrov – Miškovky 1; Trstená – Murgáše 7). Sondy boli situované na brehoch priehrady. Súčasne bol na sezónne zaplavovaných plážach realizovaný povrchový zber kamenných artefaktov, ktoré boli vyplavené z brehov vodnej nádrže.

1. B o b r o v (okr. Námestovo), poloha M i š k o v k y 1, výskum, prieskum, sídlisko (?), mezolit, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza v juhovýchodnej časti katastrálneho územia Bobrova, približne 1,5 km juhovýchodne od obce. Rozprestiera sa na ostrohu, okolo ktorého zo severu a juhovýchodu obtekajú malé potoky, ktoré sa vlievajú do Oravskej priehrady. Jej nadmorská výška je okolo 599 m.

Počas výskumu bolo vyhlbených päť sond. V sonde 1 sa v naplavenej hlinito piesčitej vrstve našiel fragment čepele zo SKCJ. Pod ňou bola uložená naplavená sivohnedá hlinitá vrstva, z ktorej pochádza črep. Zo sondy 2 pochádzajú z humusovitej vrstvy dva malé úštepky zo SKCJ, štyri fragmenty úštepov zo SKCJ a dva fragmenty úštepov z bližšie neurčenej suroviny. Nižšie bola s najväčšou pravdepodobnosťou naplavená sivá-žltohnedá hlinito piesčitá vrstva, v rámci ktorej boli získané dva malé úštepky, jeden zo SKCJ a jeden z patinovaného silicitu. Ďalej bolo v hĺbke 20–22 cm zachytené ohnisko (obr. 50: 2), ktoré obsahovalo uhličky z drevín jedle bielej a dubu (za určenie ďakujem J. Mihályiovej). Z tohto ohniska boli získané dve absolútne AMS dáta, a to 885 ±30 BP (Poz-77519) a 925 ±30 BP (Poz-77520). V sonde 3 bol v humusovitej vrstve nájdený fragment čepele z rádiolaritu a črep. Z ďalšej, žltohnedej hlinitej vrstvy bol získaný fragment čepele zo SKCJ, pravdepodobne rydlová trieska z čokoládového silicitu a rôznostranný pretiahnutý trojuholník s krátkou malou stranou zo SKCJ (obr. 51: 1). Z rozhrania sivej a žltohnedej hlinitej vrstvy pochádza úštep z rádiolaritu. Z humusovitej vrstvy bol v sonde 4 získaný úštep zo SKCJ, štyri fragmenty úštepov zo SKCJ, fragment úštepu z rádiolaritu a dvojité škrapadlo zo SKCJ (obr. 51: 2). V žltohnedej hlinitej vrstve sa našiel fragment úštepu zo SKCJ a zo sivej-žltohnedej hlinitej vrstvy pochádza malý úštep zo SKCJ. V sonde 5 sa v naplavenom sedimente našlo päť fragmentov úštepov z rádiolaritu, v humusovitej vrstve sa našiel úštep z čokoládového silicitu a štyri fragmenty úštepov, z toho tri z rádiolaritu a jeden zo SKCJ. V žltohnedej hlinitej vrstve sa našli tri malé úštepky zo SKCJ a črep.

Kamenná industria z povrchového prieskumu pozostáva zo siedmych artefaktov. Nájdené boli na sezónne zaplavovanej pláži. Reprezentuje ich fragment čepele zo silicitu krakovsko-čenstochovskej jury (ďalej len SKCJ), štyri úštepky, po jednom kuse z rádiolaritu, silicifikovaného pieskovca, eratického silicitu a bližšie neurčenej suroviny a dva fragmenty úštepov, po jednom kuse zo SKCJ a bližšie neurčenej suroviny.

2. B o b r o v (okr. Námestovo), poloha M i š k o v k y 2, prieskum, sídlisko (?), neskorý paleolit (?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Koncentrácia kamenných artefaktov bola zozbieraná na mierne zvažujúcom sa polostrove so sklonom na juhovýchod, približne 300 m severovýchodne od polohy Miškovky 1. Nálezy ležali v nadmorskej výške cca 598 m.

Industria pozostáva z diskovitého jadra zo SKCJ, dvoch plochých jednopodstavových jadier, z toho jedno zo SKCJ, jedno z rádiolaritu a z dvoch fragmentov jadier, jedno zo SKCJ a jedno z rádiolaritu, troch čepelí z rádiolaritu, jednej čepele zo SKCJ, a 13 úštepov, z toho deväť zo SKCJ, tri z rádiolaritu a jeden z prepáleného silicitu. Z retušovaných nástrojov boli zastúpené dve úštepové škrapadlá, z toho jedno rádiolaritu, jedno z bližšie neurčenej suroviny a úštep s retušou zo SKCJ.

3. B o b r o v (okr. Námestovo), poloha M i š k o v k y 3, prieskum, sídlisko (?), neskorý paleolit (?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

⁴³ Príspevok vznikol v rámci projektov APVV-14-0742 a VEGA 2/0101/19.

Kamenná industria bola získaná na ostrohu so sklonom na juhovýchod, približne 50 m východne od polohy Miškovky 1, v nadmorskej výške okolo 598 m. Nálezový inventár obsahuje rezíduum jadra z rádiolaritu a päť úštepov, z toho tri sú z rádiolaritu, a po jednom kuse sú z obsidiánu a SKČJ.

4. B o b r o v (okr. Námestovo), poloha M i š k o v k y 4, prieskum, sídlisko (?), neskorý paleolit (?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Ojedinelý nález kamenného artefaktu sa našiel zhruba 650 m severovýchodne od polohy Miškovky 1, na sezónne zaplavovanej pláži vo výške 600 m n. m. Kamenný artefakt predstavuje fragment úštepu zo SKČJ.

5. T r s t e n á (okr. Tvrdošín), poloha M u r g á š e 1, prieskum, sídlisko (?), neskorý paleolit (?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Kamenné nálezy boli nájdené približne 300 m južne od Slovensko-Poľskej hranice, približne 50 m východne od potoka Krzywań, ktorý sa vlieva do vodnej nádrže. Nachádzali sa v nadmorskej výške 598 m. Z povrchového zberu pochádzajú dva fragmenty úštepov z rádiolaritu.

6. T r s t e n á (okr. Tvrdošín), poloha M u r g á š e 2, prieskum, sídlisko (?), neskorý paleolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Ďalšia koncentrácia nálezov bola situovaná 100 m juhovýchodne od polohy Murgáše 1. Ležali v nadmorskej výške okolo 599 m. Súbor industrie reprezentuje dvojpodstavové hranolovité jadro zo SKČJ (obr. 51: 5), rezíduum jadra zo SKČJ, čepeľ z rádiolaritu, sedem úštepov, z toho štyri z rádiolaritu, tri zo SKČJ, tri fragmenty úštepov zo SKČJ, úštepové škrabadlo z patinovaného silicitu (obr. 51: 3) a nevýrazné čepeľové škrabadlo s bočnou retušou (obr. 51: 4).

7. T r s t e n á (okr. Tvrdošín), poloha M u r g á š e 3, prieskum, sídlisko (?), neskorý paleolit, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Približne 80 m juhovýchodne od predošlej polohy Murgáše 2 sa v nadmorskej výške okolo 599 m našli ďalšie nálezy štiepanej kamennej industrie. Nájdené bolo dvojpodstavové hranolovité jadro zo SKČJ (obr. 51: 6), masívna čepeľ z rádiolaritu (obr. 51: 9), čepeľ z bližšie neurčenej suroviny, štyri fragmenty čepelí, po dva kusy zo SKČJ a rádiolaritu, úštep zo SKČJ, úštepové škrabadlo z čokoládového silicitu (obr. 51: 7) a ucho z novovekej glazovanej nádoby.

8. T r s t e n á (okr. Tvrdošín), poloha M u r g á š e 4, prieskum, sídlisko (?), neskorý paleolit (?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Menej početnejšia kolekcia bola nájdená 70 m juhovýchodne od predošlej polohy Murgáše 3. Nachádzala sa v nadmorskej výške 598 m. Zberom bolo získané rezíduum jadra z rádiolaritu, dve čepele a dva úštepy z rádiolaritu.

9. T r s t e n á (okr. Tvrdošín), poloha M u r g á š e 5, prieskum, sídlisko (?), neskorý paleolit-mezolit, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Súbor kamennej industrie bol rozptýlený aj cca 50 m východojuhovýchodne od polohy Murgáše 4. Nálezy boli nájdené na svahu vo výške 598 m n. m.

Nálezový inventár pozostáva z jednopodstavového ihlancovitého jadra z rádiolaritu (obr. 51: 8), dvoch fragmentov jadier z rádiolaritu, čepele zo SKČJ, šiestich úštepoch z rádiolaritu, dvoch úštepov zo SKČJ, dvoch fragmentov úštepov zo SKČJ, jedného fragmentu úštepu z rádiolaritu a jedného nevýrazného čepeľového škrabadla z rádiolaritu. Kolekciu dopĺňajú dva kresacie kamene zo SKČJ.

10. T r s t e n á (okr. Tvrdošín), poloha M u r g á š e 7, výskum, prieskum, sídlisko, mezolit (?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa rozprestiera na nevýraznom polostrove pri severozápadnom okraji Oravskej priehrady, ktorý pretína Slovensko-Poľská hranica. Situovaná je v nadmorskej výške 601–602 m.

Na lokalite bola vyhlbená jedna sonda, v ktorej bolo nájdených celkovo 45 kamenných artefaktov. V humusovitej vrstve sa našiel fragment čepele, úštep a dva fragmenty úštepov, pričom všetky tieto nálezy boli zo SKČJ. V sivej-žltohnedej hlinitej vrstve bol rozpoznávaný fragment čepele z bližšie neurčenej suroviny, úštep z prepáleného silicitu a dva fragmenty úštepov, z toho jeden zo SKČJ a jeden z bližšie neurčenej suroviny. Zo sivohnedej hlinitej vrstvy boli získané dva úštepy zo SKČJ, úštep z prepáleného silicitu a fragment úštepu z rádiolaritu. V žltohnedej hlinitej vrstve sa našlo jednopodstavové ihlancovité jadro zo SKČJ, celá čepeľ zo SKČJ, dva fragmenty čepelí zo SKČJ, tri úštepy zo SKČJ, dva úštepy z rádiolaritu

a 17 fragmentov úštepov, z toho desať zo SKČJ a sedem z rádiolaritu. Zo začisťovania profilov a stĺpikov bolo získaných sedem fragmentov úštepov, z toho päť zo SKČJ a dva z rádiolaritu. Opísané sedimenty v sonde 1 boli sčasti zničené zvieracou norou.

V rámci povrchového prieskumu bolo na sezónne zaplavovanej pláži nájdených desať kamenných artefaktov. Pozostávajú z fragmentu čepele z čokoládového silicitu, zo štyroch úštepov zo SKČJ, štyroch fragmentov úštepov z rádiolaritu a fragmentu úštepu zo SKČJ.

11. *Trstená* (okr. Tvrdošín), poloha *Polianka 1*, prieskum, sídlisko (?), mezolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Kolekcia kamennej industrie bola nájdená na miernom svahu so sklonom na juhozápad, v nadmorskej výške okolo 599 m. Z juhozápadu tento svah obmýva potok Hraničný Kriváň, ktorý sa vlieva do Oravskej priehrady.

Súbor nálezov pozostáva z dvadsiatich kamenných artefaktov. Reprezentuje ich menší fragment nekvalitnej suroviny z rádiolaritu so stopami po odbití, ploché jednopodstavové jadro z prepáleného silicitu (obr. 52: 1) a rezíduum hranolového jadra z rádiolaritu (obr. 52: 2). Identifikovaná bola aj čepeľ z čokoládového silicitu, tri fragmenty čepelí zo SKČJ, šesť úštepov zo SKČJ, úštep z čokoládového silicitu a dva fragmenty úštepov zo SKČJ. Inventár dopĺňa hrotito retušovaná čepieľka s otupeným bokom zo SKČJ (obr. 52: 3) a atypická romboidná retušovaná čepieľka zo SKČJ (obr. 52: 4).

12. *Trstená* (okr. Tvrdošín), poloha *Polianka 2*, prieskum, sídlisko (?), mezolit (?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Ojedinelé artefakty sa našli cca 250 m východne od polohy Polianka 1, v nadmorskej výške 600 m. Rozpoznaný bol fragment jadra z rádiolaritu, tri úštepy zo SKČJ a fragment úštepu zo SKČJ.

13. *Trstená* (okr. Tvrdošín), poloha *Polianka 3*, prieskum, sídlisko (?), mezolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Koncentrácia kamenných artefaktov bola situovaná na mierne zvažujúcom sa svahu so sklonom na juhozápad. Nálezy ležali v nadmorskej výške cca 598 m, približne 1 km východne od polohy Polianka 1.

Kolekcia štiepanej kamennej industrie obsahuje 115 artefaktov. Skupinu jadier reprezentuje jadro so zmenenou orientáciou zo SKČJ (obr. 52: 5) a rezíduum jadra z rádiolaritu. Kolekciu dopĺňa čepeľ zo SKČJ, čepeľ z eratického silicitu, osem fragmentov čepelí a čepieľok, z toho tri zo SKČJ, tri z eratického silicitu a dva z rádiolaritu a deväť úštepov, z toho štyri z rádiolaritu, tri zo SKČJ a po jednom kuse z eratického a čokoládového silicitu. Ďalej bolo rozpoznaných dvanásť malých úštepov, z toho osem zo SKČJ a tri z rádiolaritu a 76 fragmentov úštepov, z toho 26 z rádiolaritu, 24 zo SKČJ, 16 z prepáleného silicitu, sedem z bližšie neurčenej suroviny a tri z čokoládového silicitu. Z retušovaných nástrojov bola zastúpená čepieľka s otupeným bokom a so šikmo retušovanou bázou zo SKČJ (obr. 52: 8) a dva úštepy s retušou zo SKČJ (obr. 52: 6, 7).

14. *Trstená* (okr. Tvrdošín), poloha *Polianka 4*, prieskum, sídlisko (?), mezolit (?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Približne 200 m východne od polohy Polianka 3 sa našla ďalšia kolekcia štiepanej kamennej industrie. Artefakty sa nachádzali v nadmorskej výške 598 m, s miernym sklonom svahu na juh.

Na povrchu sezónne zaplavovanej pláže bolo nájdených 53 kusov štiepanej kamennej industrie a dva črepy, presnejšie dná nádob. Inventár pozostáva z jednopodstavového plochého jadra z rádiolaritu, dvoch jadier so zmenenou orientáciou z eratického silicitu (obr. 52: 9), z troch rezíduí jadier, po jednom kuse zo SKČJ, rádiolaritu, eratického a prepáleného silicitu a zo šiestich fragmentov jadier, z toho z troch z prepáleného silicitu a troch z rádiolaritu. Našla sa aj čepeľ zo SKČJ a z eratického silicitu, šesť fragmentov čepelí, z toho tri zo SKČJ, dve z prepáleného a jeden z eratického silicitu a 28 úštepov, z toho 15 zo SKČJ, štyri z rádiolaritu, štyri zo silicifikovaného silicitu, dva z prepáleného silicitu a jeden z bližšie neurčenej suroviny. Súbor ďalej obsahuje tri fragmenty úštepov, z toho dva z rádiolaritu a jeden z čokoládového silicitu, ďalej úštepové škrabadlo z čokoládového silicitu, vrub zo SKČJ a priečne retušovanú čepeľ z rádiolaritu.

15. *Trstená*, časť *Ústie nad Priehradou* (okr. Tvrdošín), poloha *Páleňica*, prieskum, sídlisko (?), neskorý paleolit – mezolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Súbor štiepanej kamennej industrie bol zozbieraný na polostrove, ktorý sa zvažuje na juhovýchod. Artefakty ležali v rozpätí nadmorských výšok 598–600 m.

Celkovo sa našlo 132 kamenných artefaktov. Pozostávajú z dvoch jednopodstavových ihlancovitých jadier, z toho jedno je zo SKČJ (obr. 52: 14) a jedno z rádiolaritu, ďalej z jadra so zmenenou orientáciou z rádiolaritu a piatich fragmentov jadier, konkrétne z dvoch z rádiolaritu a po jednom kuse z eratického silicitu, SKČJ a prepáleného silicitu. Nájdené boli aj tri hrebeňové čepele zo SKČJ, štyri celé čepele zo SKČJ, dve celé čepele z čokoládového silicitu a 21 fragmentov čepelí a čepielok, z toho osem zo SKČJ, osem z rádiolaritu a päť z čokoládového silicitu. Súbor obsahuje taktiež 51 úštepov, z toho 25 zo SKČJ, 10 z rádiolaritu, osem z prepáleného silicitu, štyri z eratického silicitu a štyri z bližšie neurčenej suroviny, ďalej dva malé úštepy zo SKČJ, jeden malý úštep z rádiolaritu a 27 fragmentov úštepov, konkrétne 15 zo SKČJ, šesť z prepáleného silicitu, štyri z rádiolaritu a po jednom kuse z eratického a čokoládového silicitu. Z retušovaných nástrojov boli identifikované dve nevýrazné čepeľové škrabadlá zo SKČJ, štyri úštepové škrabadlá, z toho tri zo SKČJ (obr. 52: 10), jedno z čokoládového silicitu, dvojité škrabadlo zo SKČJ (obr. 52: 11), niekoľkonásobné klínové rydlo zo SKČJ, dve pravdepodobne hranové rydlá na priečne retušovanej čepeli, jedno zo SKČJ (obr. 52: 12) a jedno z rádiolaritu, čepeľ s bilaterálnou retušou zo SKČJ, fragment úštepu s retušou zo SKČJ a rôznostranný pretiahnutý trojuholník s krátkou malou stranou a retušou všetkých troch hrán z rádiolaritu (obr. 52: 13).

Literatúra

Nemergut 2014 – A. Nemergut: Zisťovací archeologický výskum a prieskum neskoropaleolitických a mezolitických lokalít na brehoch Oravskej priehrady. *Zborník Oravského múzea* 31, 2014, 20–37.

FORTSETZUNG DER ARCHÄOLOGISCHEN AUSGRABUNG UND BEGEHUNG AUF DEN Ufern DES ORAVA-STAUSEES. Während der archäologischen Ausgrabung auf der Lokalität Miškovky 1 in Bobrov wurde im Schnitt 2 eine mittelalterliche Feuerstätte entdeckt (Abb. 50: 2), die folgend mit Schichten von sekundär verlegten mesolithischen Steinfragmenten überdeckt wurde. Im Hinblick auf die Lagensituation der Funde, ähnelt diese Situation den anderen Schnitten in Bobrov. Die gespaltene Steinindustrie tritt in den Schichten vereinzelt auf, zusammen mit mittelalterlichem und neuzeitlichem Scherbenmaterial. Von der Flur Murgáše 7 in Trstená stammt aus einer gelbbraunen Erdschicht im Schnitt 1 die Mehrheit der Funde. Die Schicht befindet sich in der Tiefe von ca. 30–60 cm, wobei sie teilweise durch einen Tierbau beschädigt wurde. Auf den anderen erforschten Fundstellen gewann man Funde durch Begehungen auf den saisonüberschwämmten Stränden, an die sie angespült wurden.

In der Rohstoffstruktur der gespaltenen Steinindustrie dominieren importierte Rohstoffe. Am meisten wurde Silizit der Krakau-Tschenstochauer Jura genutzt, weniger erratischer und Schokoladenfeuerstein und Obsidian. Weniger nutzte man auch lokale Rohstoffe wie Radiolarit oder silifizierter Sandstein.

Die neugewonnenen Kollektionen von Steinindustrie können wir aufgrund der Kerne und größeren Klingen, mittels pyramidenförmige Kern, Kern mit veränderter Orientierung, kleineren Klingen aus Kernen, aber hauptsächlich mit Hilfe von Mikrolithen in Mesolithikum ordnen.

OJEDINELÝ NÁLEZ BRONZOVÉHO ZUBADLA Z ĎURČINY

Stanislava O p o r o s k o v á

Ď u r č i n á (okr. Žilina), bližšie neurčená poloha, mladšia doba bronzová, lužická kultúra, ojedinelý nález. Uloženie nálezu: Mestské múzeum, Rajec.

Okolo roku 2010 našiel pán L. Šálek bronzové zubadlo zavesené na klinčeku v sypárni v obci Ďurčiná. Pôvodný nálezca je už niekoľko rokov po smrti, preto nie je možné zistiť ďalšie informácie o mieste nálezu. Nálezca však predpokladá, že ho objavil pri orbe v okolí dediny.

Opis nálezu:

Jednoduché bronzové zubadlo (obr. 53) pozostáva z dvoch dielov spojených kruhovými očkami a s ukončením v tvare písmena D. Nenesie stopy zdobení a je pokryté súvislou zelenou patinou. Dĺžka zubadla je 155 mm, najväčšia šírka 35 mm.

Možno ho zaradiť medzi zubadlá varianty C – s ukončeniami v tvare písmena D z mladšej doby bronzovej (Kemenczei 2005, 103). Nález pravdepodobne súvisí s osídlením polohy Sokol, východne od obce Ďurčiná, ktoré na základe nálezu bronzovej sekery datuje J. Moravčík (1976, 150, 151) na prelom stupňa BD a HA.

Literatúra

Kemenczei 2005 – T. Kemenczei: *Funde ostkarpatenländischen Typs im Karpatenbecken*. Prehistorische Bronzefunde XX/10. Stuttgart 2005.

Moravčík 1976 – J. Moravčík: Sídliisko lužickej kultúry v Ďurčinej. *AVANS* 1975, 1976, 150, 151.

EINZELFUND EINES BRONZEZAUMES AUS ĎURČINÁ. Ďurčiná (Bez. Žilina), eine näher unbestimmte Flur, jüngere Bronzezeit, Lausitzer Kultur, Einzelfund. Deponierung der Funde: Stadtmuseum Rajec. Ein zweiteiliger Zaum aus Bronze (Abb. 53), Variante C mit einer Endung in der Form des Buchstabens „D“ aus der jüngeren Bronzezeit (*Kemenczei 2005*, 103), wurde unter nicht näher feststellbaren Umständen, wahrscheinlich beim Pflügen in der Umgebung der Gemeinde Ďurčiná gefunden. Höchstwahrscheinlich hängt er mit der Besiedlung der Flur Sokol östlich von der Gemeinde Ďurčiná zusammen (*Moravčík 1976*, 150, 151).

ZLOMOK BRONZOVÉHO MEČA Z NITRY-PÁROVSKÝCH HÁJOV⁴⁴

Ondrej Ožďáni

Nitra, časť Párovské Háje (okr. Nitra), poloha Valy-Dolina, mladšia doba bronzová (?), náhodný nález. Uloženie nálezu u súkromnej osoby.

Pán I. Ligač, obyvateľ Párovských Hájov a miestny záujemca o históriu, odovzdal autorovi príspevku na vyhodnotenie zlomok bronzového meča. Predmet našiel pred rokmi v katastri obce na pooranom poli v polohe Valy-Dolina, ktorá sa miestnymi obyvateľmi nazýva Medveď. Iné kovové alebo keramické nálezy nenašiel. Podľa vyjadrenia nálezcu je zrejme, že fragment meča sa našiel už v sekundárnej polohe, pretože v priebehu viacerých rokov bol nepochybne orbou premiestňovaný z primárneho miesta uloženia. Ležal cca 100 m východne od Cabajského potoka, na miernom svahu v nadmorskej výške cca 190 m (obr. 54: 1).

Opis predmetu:

Fragment čepele meča so zaklenutým užším stredovým rebrom, ktoré je obojstranne olemované vertikálnymi plytkými ryhami. Ostrie meča je z oboch strán nepravidelne vylámané. Povrch predmetu je pokrytý tmavozelenou ušľachtitou patinou, na ktorej sa miestami nachádzajú škvrny svetlozelenej patiny. Rozmery: dĺžka zachovanej časti čepele 74 mm; max. zachovaná šírka je 2,56 mm; min. zachovaná šírka je 2,24 mm; max. hrúbka 0,84 mm; hmotnosť 66,572 g (obr. 54: 2).

Pre typologické zatriedenie meča, ako aj jeho chronologické zaradenie nemáme k dispozícii prakticky žiadne relevantné záchytné body. Nepoznáme ani skutočnú šírku čepele, pretože v dôsledku masívneho olámania ostria, spôsobeného zrejme pluhom pri orbe poľa, je k dispozícii len torzo pôvodnej veľkosti hodnoteného predmetu. Povrch zlomku meča nemá ani žiadnu rytú výzdobu, s výnimkou postranných rytých žliabkov, lemujúcich zaklenuté užšie stredové rebro. Spomenuté stredové rebro by mohlo byť určitou pomôckou pre typologické a aj chronologické zaradenie meča. Problémom je skutočnosť, že spomenuté stredové rebro sa vyskytuje jednak už u mečov s jazykovitou rukoväťou, ako aj u exemplárov s plnou liatou rukoväťou. Meče s takto modelovanou čepeľou sa vyskytujú napr. u mečov s jazykovitou rukoväťou typu Smolenice, Sprockhoff Ia a Ib a Nenzingen (*Novák 1975*, 14–16, 19–20, tab. 7: 50; 9: 61; 11: 72; 13: 91), ale aj s plnou liatou rukoväťou typu Ragály (*Novotná 2014*, 25, 28, tab. 5: 24; 7: 35). Ide o časové obdobie od konca strednej doby bronzovej až po mladšiu dobu bronzovú.

V priestore, v ktorom sa zlomok meča našiel, sa v minulosti uskutočnili viaceré záchranné a predstihové výskumy. Predpokladal som, že výsledky týchto výskumov umožnia aspoň bližšiu orientáciu v datovaní zlomku meča na základe prítomnosti zistených lokalít z doby bronzovej. Žiaľ, tento predpoklad sa nepotvrdil. Počas výskumov tejto lokality sa zistilo osídlenie z neolitu, z doby laténskej, z mladšej doby rímskej, z doby sťahovania národov a z 9. a 12.–13. stor. (*Pieta/Kulichová/Lomenová 1984; Pieta/Ruttkay 1986; 1987; Ruttkay 1996; 1997*). Žiadne sídlisko z doby bronzovej sa nezistilo. Z tohto zistenia vyplýva aj skutočnosť, ako hodnotiť tento ojedinelý nález zlomku meča v danom priestore. Predpokladám, že tento zlomok meča bol pravdepodobne pôvodne súčasťou depotu bronzových predmetov, ktorý sa rozorol a v priebehu rokov sa roztratil v držbe súkromných rúk. Na základe uvedených skutočností, len teoreticky predpokladám, že bronzový fragment pochádza z meča s jazykovitou rukoväťou a časovo patrí do obdobia starších popolnicových polí.

⁴⁴ Príspevok vznikol v rámci projektov APVV-16-0441 a VEGA 2/0091/16.

Literatúra

Novák 1975 – P. Novák: *Die Schwerter in der Tchechoslovakei I. München 1975.*

Novotná 2014 – M. Novotná: *Die Vollgriffschwerter in der Slovakei. Stuttgart 2014*

Pieta/Kulichová/Lomenová 1983 – K. Pieta/L. Kulichová/J. Lomenová: *Záchranný výskum v Nitre-Párovských Hájoch. AVANS 1982, 1983, 203–205.*

Pieta/Ruttkey 1986 – K. Pieta/M. Ruttkey: *Výskum v Nitre-Párovských Hájoch. AVANS 1985, 1986, 191–193.*

Pieta/Ruttkey 1987 – K. Pieta/M. Ruttkey: *Záchranný výskum V Nitre-Párovských Hájoch. AVANS 1986, 1987, 87, 88.*

Ruttkey 1996 – M. Ruttkey: *Výskum v Nitre-Párovských Hájoch. AVANS 1994, 1996, 151–153.*

Ruttkey 1997 – M. Ruttkey: *Ukončenie záchranného výskumu v Nitre-Párovských Hájoch. AVANS 1995, 1997, 158–161.*

BRUCHTEIL EINES BRONZENEN SCHWERTES AUS NITRA-PÁROVSKÉ HÁJE. Nitra, Teil Párovské Háje (Bez. Nitra), Flur Valy-Dolina, jünger Bronzezeit (?), Zufallsfund. Deponierung des Fundes bei einer Privatperson. Der Herr I. Ligač übergab dem Autor des Beitrags zur Beurteilung einen Bruchteil einer Schwertklinge (Abb. 54: 2). Der Gegenstand wurde im Kataster von Párovské Háje entdeckt, auf der Flur Valy-Dolina, die von den heimischen Einwohnern Medved' (Bär) genannt wird (Abb. 54: 1). Es ist schwer den Gegenstand genau typologisch und chronologisch zu charakterisieren, theoretisch betrachtet, hat ihn der Autor als Bruchteil eines Schwertes mit zungenförmigem Handgriff gedeutet und vorläufig in die Zeit der älteren Urnenfelderkultur datiert.

VÝSKUM VČASNOSTREDOVEKEJ AGLOMERÁCIE BOJNÁ⁴⁵

Karol Pieta – Miriam Jakubčinová – Zbigniew Robak – Terézia Vangľová

Bojná (okr. Topoľčany), výskum na vedecké účely, hradisko „Valy“ (Bojná I); včasný stredovek, 9.–10. stor. Žihľavník-Vartovka (Bojná III), hradisko, včasný stredovek; Bojná/Nová Lehota, Žihľavník-Halšiny (Bojná V), hradisko, staršia doba bronzová, neskorá doba bronzová, stredná doba laténska, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum na hradisku Valy sa počas deviatej sezóny zameriaval na dokončovacie práce v západnej časti obvodového opevnenia hradiska a východnej brány, preskúmanie predovšetkým centrálnej časti vnútorného areálu a čiastočne aj západného predhradia. Na hradisku Bojná III-Žihľavník, sa skúmala severozápadná časť opevnenia. Nové poznatky priniesol prieskum hradiska Bojná V. Na zabezpečení prác sa okrem autorov podieľal Š. Hritz ako technický vedúci výskumu. O výsledkoch predchádzajúcich sezón informujú príspevky v periodiku AVANS (Pieta a kol. 2011; 2013; 2015a; 2016; 2017), ako aj v monografii Bojná 2 (Pieta a kol. 2015b; Pieta/Robak 2017).

Hradisko Bojná I – Valy

Počas deviatej výskumnej sezóny sa nadviazalo na úlohy z predchádzajúcich rokov, ktorých cieľom bolo získať údaje o vnútornej zástavbe hradiska a preskúmať vybrané časti jeho zložitého opevnenia (obr. 55: 1).

Východná brána

Práce tu sledovali doplnenie celkového plánu ako podklad pre pripravovanú rekonštrukciu brány. Pokračovaním sondy XXXV v južnom krídle východnej brány bolo preskúmané čelo konštrukcie a pre-rezala sa vonkajšia priekopa (obr. 56: 3). Zo súčastí ukončenia konštrukcie telesa valu sa zachovali zvyšky zuhoľnatených vodorovných trámov, výpletu a kolové jamy č. 58–60 (obr. 56: 2), ktoré tvorili ukončenie tejto časti vstupu. V zásype priekopy sa našlo menšie množstvo kameňov zrejme z plenty valu. Na hrotitom dne sa rysovali jamy, azda po pozostatkoch línie zvislých drier palisády v strede priekopy, ktorých spálené zvyšky ležali aj na vnútornej stene priekopy. Je to ďalší, dosiaľ neznámy obranný prvok v tejto časti fortifikácie. Pôvodná hĺbka aj šírka priekopy na úrovni podlažia bola 200 cm.

⁴⁵ Príspevok vznikol v rámci projektov APVV 0842/14 a VEGA 2/0001/18.

Rez západným valom

V tejto sezóne pokračovali práce na výskume a rekonštrukcii hradby v reze západným valom, kde sa sonda XXXIX (obr. 56: 1) predĺžila rezom vonkajším násypom a priekopou s rozmermi 7 x 1 m. V reze a v južnej časti pôvodného výkopu sa podarilo zistiť priebeh plenty a objaviť obe dvojité jamy po stĺpoch, tvoriacich základnú konštrukciu vonkajšej strany komory. Tá zároveň tvorila čelo hradby. Na vnútornej strane sa stavebne riešil základ steny komory valu s dvojicami nosných rohových stĺpov a zrubovými stenami. Spodnú časť násypu na vnútornej strane držal kamenný múrik doplnený košinou na stĺpovej osnove. V priekope bola zadokumentovaná deštrukcia pôvodnej kamennej plenty. Systém fortifikácie v približne päťmetrových štvorcových alebo lichobežníkových segmentoch (v oblúkoch fortifikačnej línie) bol založený na štyroch dvojiciach hlbokých kolových jám v skalnatom podloží v jednotlivých rohoch komory. Čelná strana a obe priečky boli vybudované zo zrubových stien z dubovej guľatiny, vkladanej medzi dvojice stĺpov. Kvôli izolácii boli zruba z oboch strán obložené kamennými stenami. Vnútornú stenu komory tvoril kamenný múrik, v hornej časti doplnený prútenou košinou, upevnenou na stĺpoch. Realizovala sa stavebná rekonštrukcia preskúmanej komory po dnešný povrch valu (obr. 56: 4, 5).

Vnútorná plocha hradiska

V roku 2015 sa výskumné práce sledujúce vnútornú zástavbu areálu hradiska Valy zamerali na plochy 5 a 9 (obr. 55: 1). Na ploche 5 sa pokračovalo v skúmaní sondy XXXIV (a–f), ktorá bola vytýčená už v roku 2014. V predchádzajúcom roku boli v časti XXXIV/d zachytené tri objekty (34–36). Dva objekty (objekty 34 a 35; obr. 57: 5), zasahujúce do profilov medzi jednotlivými časťami sondy, boli doskúmané v roku 2015. V ich bezprostrednej blízkosti boli odkryté ešte objekty 37 a 38. Vo všetkých prípadoch ide pravdepodobne o sídliskové jamy rôzneho tvaru a hĺbky, bez výraznejšieho materiálu. Ich využitie je neisté, keďže neobsahovali takmer žiadne materiály. Sonda XXXIV sa v roku 2015 rozšírila o ďalšie časti g–j, v ktorých však neboli zachytené žiadne sídliskové objekty.

Na ploche 9 sa južne od sondy XXX so zemnicou 9, vytýčili ďalšie dve sondy s rozmermi 2 x 10 m (S XLII a S XLIII). V sonde XLII v jej severozápadnom rohu, v hĺbke cca 40 cm, bola zachytená časť objektu (obr. 57: 1). Ide o kamennú pec (obr. 57: 2, 3), súčasť zemnice 10. Výplň objektu tvorila rôzne vrstvy, pred pecou a na dne objektu bola hlina výrazne hnedočierna vrstva s prímiesou uhlíkov. Vo výplni tejto časti objektu bol nájdený keramický materiál aj mazanica. Objekt nebol v roku 2015 doskúmaný. V juhovýchodnom rohu sondy XLII sa zachytila ešte časť sídliskovej jamy (objekt 41) bez výrazných nálezov. Sonda XLIII (obr. 57: 4) bola vytýčená východne od sondy XLII. Výskumom sa v tejto sonde nepotvrdila prítomnosť žiadneho objektu.

V centrálnej časti hradiska bolo počas doterajšieho výskumu objavených a preskúmaných niekoľko zahĺbených obytných objektov. Na ploche 7 ide o tri zemnice (5, 7 a 8 – pozri *Jakubčinová/Vangľová 2015, 71, 72, tabeľa 3; Pieta a kol. 2011; 2013; 2016*) a na ploche 9 zemnica 9 a 10. Zväčša ide o objekty kvadratického pôdorysu s kamennou pecou umiestnenou v severozápadnom, severovýchodnom alebo juhovýchodnom rohu, s jednou kolovou jamou alebo bez kolovej jamy. Štruktúru vnútornej zástavby v okolí zemníc dopĺňajú jamy a kamenné platformy po nadzemných stavbách. Zvláštna superpozícia sa zistila na ploche 9, kde zemnicu 9 prekryvala súvislá dlažba z plochých kameňov, s drobnými stopami po zuhoľnatených drevách (*Pieta a kol. 2018*).

Zemnica 10, objavená v roku 2015, má pec situovanú v severovýchodnom rohu, a teda vstup bol pravdepodobne umiestnený v juhovýchodnom rohu. V roku 2015 sa podarilo odkryť len časť objektu, keďže bol objavený na konci výskumnej sezóny, a preto bude doskúmaný počas nasledujúcej výskumnej sezóny v roku 2016.

Západné predhradie

Na ploche 4 bolo vytýčené rozšírenie východne a severne okolo nadzemnej kováčskej dielne preskúmanej v roku 2007 (sonda XL/a–d). V severnej časti sondy sa v hnejdej tvrdej hline našlo málo črepov, na rozdiel od trosky, železných predmetov a ich fragmentov, ktorých tam bolo objavených pomerne veľké množstvo. Na podloží bola koncentrácia kameňov. Vo východnej časti rozšírenia (sonda XL/c) sa objavil obrys s tmavou výplňou – objekt 39, ktorý rozšíril rozšírenie plochy o 2 m (sonda XL/d). Objekt 39 bol zapustený do zvetraného podložia. Jeho výplň tvorila v strednej časti čiernohnedá hlina s keramikou, smerom k okraju bola tmavohnedá hlina. V severnej časti objektu bola odkrytá kolová jama. Južne od cesty bola vytýčená sonda XLI, v ktorej neboli zistené žiadne nálezové situácie, ani nálezy.

Tabela 1. Prehľad počtu evidenčných čísel nálezov v roku 2015.

Drobné predmety	Keramika	Mazanica	Zvieracie kosti	Rastlinné zvyšky	Preskúmaná plocha
281	114	43	8	23	338,45 m ²

Napriek menšiemu rozsahu preskúmanej plochy a zredukovanému objemu prác vo vnútornom areáli hradiska boli počas výskumu v roku 2015 nájdené viaceré významnejšie nálezy, ako hroty šípov (obr. 58: 1–3, 6), fragmenty ostrôh a ich garnitúr (obr. 58: 10–12), fragmenty krúžkovej koše (obr. 58: 9), ako aj poľnohospodárske náradie (obr. 58: 13) či predmety z domácnosti (obr. 58: 2, 5, 7, 8). Početne zastúpený bol aj keramický materiál.

Pamiatková úprava a prezentácia

Na ploche 7 sa na pôdoryse zemnice s kamennou pecou experimentálne postavil model príbytku so zrubovými stenami a sedlovou strechou (obr. 56: 6, 7), ktorý doplnil počet prezentovaných objektov na hradisku. Pokračovalo sa v terénnych úpravách plôch po skončení výskumu a v konzervácii a drobných povrchových úpravách stavieb a interiérov doterajších rekonštrukcií. Narastajúci počet návštevníkov si vyžiadala obnovu a rozšírenie počtu informačných tabúl pri jednotlivých objektoch. Dňa 4. 7. 2015 sa na hradisku uskutočnil ďalší ročník Cyrilometodských slávností s hojnou účasťou verejnosti (obr. 56: 8). Súčasťou programu bola aj komentovaná prehliadka výskumu a prezentácia jeho nových výsledkov.

V priebehu roka 2015 boli nálezy z Bojnej prezentované na putovnej výstave *Velká Morava a počátky křesťanství* v Brne, Prahe a Bratislave.

Bojná III-Žihlavník

V sezóne 2015 sa výskum sústredil na severozápadnú časť opevnenia, ktoré, ako potvrdili lidarové snímky, v dvojitém páse prebiehalo po celom obvode návršia a bolo doplnené o externé obranné línie priekop s valmi (Robak 2017, obr. 2). Tieto členili a chránili predpolie obvodovej hradby. Cieľom prác bolo zistenie datovania fortifikácie podľa potenciálnych nálezov alebo vzoriek z obsahu priekop. Šiestimi rezmi (sondy XII, XV–XVII) sa preskúmali štyri priekopy (obr. 57: 6–8), avšak nepodarilo sa zistiť žiadne nálezy. V sondách XIII–XIV (spojených behom prieskumu v jeden rez) sa prerezal val zložitého systému opevnenia hradiska Bojná III, v ktorom sa našli len ojedinelé včasnostredoveké črepy, a to popri vnútornej časti valu. Črepy žiaľ nie sú vhodné na presnejšie určenie chronológie tohto opevnenia. Rez telesom valu neobjavil žiadne konštrukčné prvky v násype okrem zuhoľnatených pozostatkov jedného zvislého stĺpika presne v strede násypu. Vzorka C¹⁴ (1650 ± 40 BP), z neho získaná, nemôže byť zatiaľ braná ako spoľahlivá pri datovaní opevnenia a bude musieť byť ešte overená ďalšími datovaniami.

Bojná V (Žihlavník-Halšiny)

O lokalite bola dosiaľ zverejnená len krátka zmienka (Pieta 2015, 10; 2017, 12). Lokalita sa nachádza v západnej časti katastra Bojnej (vrch Žihlavník, 482 m n. m.) a zasahuje do chotára Novej Lehoty (vrch Halšiny, 464 m n. m.). Oba kopce sú spojené valovým opevnením nepravidelného tvaru o dĺžke 2286 m, ktoré uzatvára plochu s rozlohou približne 22 ha. Časť valu okolo vrcholu Žihlavníka a v západnej časti Halšín sú pomerne dobre viditeľné v teréne, a prepojenie oboch častí potvrdili lidarové snímky (obr. 55: 2; Ruttkay 2017, 309, obr. 16), ktoré taktiež umožnili presnejšie vyznačiť priebeh opevnenia oproti prvému náznakovému mapovaniu lokality. Cieľom prieskumu v roku 2015 bolo preveriť v teréne priebeh valov a pomocou detektorov kovov spresniť datovanie stôp po prospektorskej činnosti, dobre viditeľnej pozdĺž hrebeňa tejto časti pohoria. Kovové predmety, získané na ploche hradiska, dokazujú počiatky osídlenia už v staršej dobe bronzovej, napríklad ihlica s guľovitou hlavicou (obr. 59: 10) a iné (obr. 59: 4, 6, 8, 9). Pri povrchovej obhliadke najvyššie položeného miesta okolo kóty vrchu Halšiny sa na eróziou obnažených miestach v séro hneď až čiernej hline našiel trecí kameň v troch kusoch, hlinené závažia (obr. 59: 1, 2) a početná keramika z neskorej doby bronzovej. Keramika a zlomky andezitových kamenných podloží sa objavujú na viacerých miestach hradiska. Pomerne intenzívne sa miesto využívalo aj v strednej dobe laténskej (stupeň C1; obr. 59: 3) a nechýbajú ani včasnostredoveké nálezy (obr. 59: 5, 6).

Výsledky doterajších výskumov sídliskovej aglomerácie Bojná boli zhrnuté v kapitolách monografie, vydané v roku 2015 a v rozšírenom vydaní v roku 2017 (Pieta et al. 2015b; Pieta/Robak 2017).

Literatúra

- Jakubčinová/Vangľová 2015 – M. Jakubčinová/T. Vangľová: Príspevok k vnútornej zástavbe hradiska Bojná I-Valy. In: K. Pieta a kol.: *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. 1. vydanie, Nitra 2015, 63–89.
- Mihályiová 2017 – J. Mihályiová: Rastlinné makrozvyšky z objektov a vrstiev hradiska Bojná I. In: K. Pieta/Z. Robak (ed.): *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. 2. vydanie, Nitra 2017, 359–373.
- Pieta 2015 – K. Pieta: Včasnostredoveké mocenské centrum Bojná – výskumy v rokoch 2007–2013. In: K. Pieta a kol.: *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. 1. vydanie, Nitra 2015, 9–43.
- Pieta 2017 – K. Pieta: Včasnostredoveké mocenské centrum Bojná – výskumy v rokoch 2007–2013. In: K. Pieta/Z. Robak (ed.): *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. 2. vydanie, Nitra 2017, 11–51.
- Pieta a kol. 2011 – K. Pieta/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekého hradiska Bojná v rokoch 2007 a 2008. *AVANS* 2008, 2011, 205–210.
- Pieta a kol. 2013 – K. Pieta/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2009. *AVANS* 2009, 2013, 182–187.
- Pieta a kol. 2015a – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná. *AVANS* 2010, 2015, 182–184.
- Pieta a kol. 2015b – K. Pieta a kol.: *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. 1. vydanie, Nitra 2015.
- Pieta a kol. 2016 – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2011. *AVANS* 2011, 2016, 185–190.
- Pieta a kol. 2017 – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2012. *AVANS* 2012, 2017, 129–135.
- Pieta a kol. 2018 – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2013. *AVANS* 2013, 2018, 129–133.
- Pieta/Robak 2017 – K. Pieta/Z. Robak (ed.): *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. 2. vydanie, Nitra 2017.
- Robak 2017 – Z. Robak: K otázke počiatkov včasnostredovekého osídlenia Bojnej. In: K. Pieta/Z. Robak (ed.): *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. 2. vydanie, Nitra 2017, 53–63.
- Ruttkay 2017 – M. Ruttkay: Využitie leteckej prospekcie a skenovania pri výskume hradísk a ich zázemia na západnom Slovensku. In: K. Pieta/Z. Robak (ed.): *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. 2. vydanie, Nitra 2017, 297–330.

GRABUNG EINER FRÜHMITTELALTERLICHEN AGGLOMERATION IN BOJNÁ. Bojná (Bez. Topoľčany), Grabung für wissenschaftliche Zwecke, Burgstätte „Valy“ (Bojná I); – Frühmittelalter, 9.–10. Jh. Žihľavník-Vartovka (Bojná III), Burgstätte, Frühmittelalter; Bojná/Nová Lehota, Žihľavník-Halšiny, Burgstätte, ältere Bronzezeit, späte Bronzezeit, mittlere Latènezeit, Frühmittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Burgstätte Bojná I – Valy

Im Frontteil des südlichen Flügeleingangs des östlichen Tors erforschte man die Details einer Baulösung im Vorfeld der Befestigung für die Bedürfnisse einer Torrekonstruktion. Im Untergrund wurden Reste von Säulen, die den südlichen Eingangsteil schließen und zugleich Fragmente von verkohlten waagerechten Hölzern aus der Bewehrung und dem frontalen Flechtwerk der Aufschüttung entdeckt. In der Schüttung, des in den Felsuntergrund eingemeißelten Grabens, fand man einige Steine, die von der destruierten Frontplente stammen (Abb. 56: 1, 3). Am Hang des Grabens entdeckte man Fragmente von verkohlten Hölzern und auf dem Boden wurde eine Reihe von Pfostengruben, die von Palisaden stammten gefunden (Abb. 56: 2). Es handelt sich um ein weiteres, bislang unbekanntes Element in diesem Fortifikationsteil. Die Grabentiefe und Breite am Niveau des Untergrunds war 200 cm. Im westlichen Teil des Umfangwalls, im Bereich des älteren Schnitts identifizierte man Grundbauelemente eines Fortifikationssystems, das auf vier Paaren von in den Felsuntergrund vertieften Pfostengruben, in den einzelnen Ecken der Kammer stand. Die Frontseite und die beiden Trennwände bildeten Blockhauswände aus Eichenrundholz, die von beiden Seiten mit Stein belegt wurden. Die Innenwand der Kammer bildete eine kleine Steinmauer, die im oberen Teil durch Weidenhürde ergänzt und an Säulen angebracht wurde. Die gut erhaltene Terrainsituation nutzte man zur Anfertigung eines Modells einer der Kammern der inneren Konstruktionsbefestigung in ursprünglicher Größe. Zugleich reinigte man den Graben vor dem Wall und machte die Frontseite der Mauer mit Steinplente fertig.

Im inneren Areal der Burgstätte konzentrierten sich die Arbeiten auf zwei Flächen (Flächen 5 und 9; Abb. 56). Auf der Fläche 5 erforschte man einige Siedlungsgruben und nördlich vom Weg auf der Fläche 9 wurde in der nordwestlichen Ecke des Schnittes S XLII ein Teil eines Objekts mit Steinofen (Abb. 57: 2, 3) und ein Grubenhaus (Nr. 10) aufgedeckt. Im Jahr 2015 ist es gelungen, nur einen Teil des Objekts zu enthüllen, da es erst am Ende der Grabungssaison entdeckt wurde. Aus diesem Grund werden die Forschungsarbeiten am Objekt in der folgenden Grabungssaison 2016 weiter fortgesetzt. Auf der westlichen

Vorburg, um die überirdische Schmiedewerkstatt herum, die im Jahr 2007 erforscht wurde, legte man den Schnitt XL/a-d an. Im östlichen Teil der Ausbreitung entdeckte man das Objekt 39, das in den verwitterten Untergrund vertieft wurde. Die Erforschung dieses Objekts wird in der folgenden Grabungssaison abgeschlossen.

Im Jahr 2015 wurde auf dem Originalgrundriss ein weiteres, in der Reihenfolge drittes Grubenhaus mit Blockhauswänden und Satteldach als Experiment gebaut (Abb. 56: 6, 7).

Burgstätte Bojná III – Žihlavník

Die Grabung konzentrierte sich im nordwestlichen Teil der Befestigung, die wie die LIDAR-Aufnahmen bestätigten, sich in einer Doppellinie entlang des ganzen Umfangs der Anhöhe ausbreitete und durch externe Schutzlinien von Gräben und Wallen ergänzt war. Diese gliederten und schützten das Vorfeld der Umfangsmauer. In sechs Schnitten, die durch Gräben und Wälle verliefen (Abb. 57: 6–8), ist es nicht gelungen, passende Proben, die zur Datierung der Befestigung dienen könnten, zu finden. In einem Schnitt stellte man vereinzelte frühmittelalterliche Scherben fest.

Bojná V (Žihlavník – Halšiny)

Der Festungswall auf der Katastralgrenze zwischen den Gemeinden Bojná und Nová Lehota verband die Berge Žihlavník (482 m) und Halšiny (464 m). Den Funden nach reichen die Anfänge der Besiedlung in die ältere Bronzezeit (Stricknadel mit Kugelkopf; Abb. 59: 10). Aus der späten Bronzezeit fand man Wetzsteine, Tongewichte (Abb. 59: 1, 2) und zahlreiche Keramik. Intensiv wurde dieser Ort auch in der mittleren Latènezeit genutzt (Stufe C1; Abb. 59: 3) und es wurden auch frühmittelalterliche Funde gewonnen (Abb. 59: 5, 7).

Die Ergebnisse der bisherigen Grabungen der Siedlungsagglomeration Bojná wurden in den Kapiteln der Monographie, die im Jahr 2015 herausgegeben und im Jahr 2017 erweitert wurde, verfasst (*Pieta et al. 2015b; Pieta/Robák 2017*).

DRUHÁ ETAPA VÝSKUMU LOKALITY ŠTRBA-ŠOLDOV⁴⁶

Matej Ruttkay – Marián Soják

Po ročnej prestávke v roku 2014 sa v roku 2015 uskutočnila druhá etapa archeologického výskumu zaniknutej stredovekej osady Šoldov. Ten nadviazal na sezónu 2013, prednostne zameranú na zistenie pôdorysnej dispozície kostola, prikostolného cintorína a dômyselnej fortifikácie zloženej z dvojítych priekop a valov (*Ruttkay/Soják/Fecko 2018*, tu ďalšia lit.).

Š t r b a (okr. Poprad), poloha V l č i a j a m a, Šoldov – zaniknutá stredoveká osada s kostolom, výskum na vedecké a dokumentačné účely, pravek, stredovek (13.–15. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pokračujúci výskum sa prispôbil rozhodnutiu KPÚ Prešov (č. KPUPO-2013/11853-3/47813/Lk zo dňa 25. 7. 2013), priebehu výkopových prác, záverom vstupnej a priebežnej komisie so zástupcom levočského pracoviska KPÚ Prešov (G. Lukáč). Pred samotnou realizáciou sond sa v priestore zaniknutej dediny uskutočnilo magnetometrické meranie (realizácia M. Cheben, AÚ SAV), ktorým sa spresnilo zameranie anomálií, sčasti doložených už v roku 2013. Spolu sa v areáli zaniknutého kostola vytýčilo šesť archeologických sond (I–VI/15; obr. 60), východne od opevneného areálu s kostolom v mieste nameranej výraznej anomálie v priestore osady jedna sonda (VII/15), v ktorej sa doložil obytný objekt (*Ruttkay/Soják/Fecko 2016*).

Aktuálnym výskumom sa spresnili pôdorysné rozmery kostola, najmä zúženie obdĺžnikovej lode o cca 0,5 m. Umožnili to zistené detaily jeho murív v severozápadnej a severovýchodnej časti, zachované zväčša v negatívoch, ako aj pozoruhodné doloženie nasucho kladenej línie kameňov (plochých i okruhliakov) vo funkcii odvádzania vody od severných základov sakrálnej stavby. Vzhľadom k permanentnému podmáčaniu terénu severne od nej obyvatelia osady upustili od pochovávaní svojich zosnulých v tejto časti kostolného dvora. Jediné dva hroby (1–2/15) sa odkryli v sonde II/15 za severozápadným okrajom kostola, kde sa v jednom z hrobov zistilo prekrytie nebožtíka drevenou doskou. Pochovávanie sa koncentrovalo južne od kostola (hroby 3–5/15 v sonde IV a, b), kde značné porušenie stredovekých hrobov upozorňuje na nedostatok pohrebných miest a poškodzovanie starších hrobov pri výkope novších hrobových jám. Výskum severne od muriva štvorcovej svätyne (sonda III/15) zároveň vylúčil jestvovanie uvažovanej sakristie. Rovnako v tejto časti bola plocha sústavne zaplavovaná vodou, preto sa

⁴⁶ Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu APVV-19-0563 a VEGA 2/0124/20.

i tu – pri severnej stene svätyne zachovanej v negatíve – zistil analogický odvodňovací kamenný múrik a nedoložili sa tu tiež žiadne hroby (obr. 61).

Výskum sa zameral aj na zistenie detailov doloženej fortifikácie, ktorá obopínala kostol. Sonda V–Va/15 naprieč dvojíťm valom a priekopou potvrdila využitie vykopanej hliny z priekop na vybudovanie valového opevnenia a nedoložila na korune valu žiadne zvyšky palisádového opevnenia (podobne ako v r. 2013), ktoré na základe osobných konzultácií s F. Proškom v rokoch 1951–1952 predpokladal A. Píffl.

Z pamiatok hmotnej kultúry možno spomenúť medené a strieborné uhorské mince – spolu 15 ks (o. i. vzácny variant denára Márie a tiež denár Karola Róberta; obr. 62: 1–15; *Ruttkay/Soják/Fecko 2016*, 11; *Hunka 2017*), početné keramické artefakty (najmä z nižšie opísaného objektu 1/15), architektonický článok z kostola, rozličné železné výrobky (kince, opaskové pracky, nožičky, podkovy, sekery, ostrohy, stavebné kovania, zámky a iné fragmenty), kostená kónická trubička ako aj medený/bronzový prsteň, knižné kovanie a viacpá pracka (obr. 62: 16–20; 63). Väčšina nájdennej keramiky pochádza z 15. stor., z čias bratríckych výbojov na Liptove a Spiši. Dominancia nálezov pochádza zo sondy VII/15, kde sa komplexne odkryl zahĺbený objekt 1/15. Jeho pôdorysná dispozícia s nálezovou situáciou naznačuje, že mohlo ísť o spodnú (pivničnú) časť pôvodne nadzemného zrubového (?) príbytku so vstupom do pivnice z jeho SV strany. Pivničný priestor mal steny vydrevené doskami upevnenými v rohoch formou perodrážky do stĺpov, zachytených v severozápadnom a juhozápadnom vnútornom rohu objektu. Dno bolo čiastočne vyložené plochými kameňmi. Za jeho juhozápadným okrajom sa doložil zvyšok plytkého zahĺbeného objektu (2/15) oválneho pôdorysu s prepálenou výplňou. Dom zanikol po požiari v priebehu druhej polovice 15. stor. V zásypových vrstvách sa našiel bohatý materiál, z ktorého bude možné rekonštruovať viaceré typy nádob, hlavne kahance, misy, hrnce, džbány a poháre. Z kovových výrobkov možno spomenúť železné sekery a ostrohy, nože, podkovy, početné kince a zlomky, ako aj výrobky z farebných kovov, hlavne horeuvedený pozoruhodný denár Márie s variantným opisom/legendou (prechodný typ *Huszár 1979*, č. 566 a 569), ďalej zlomok pracky a knižné kovanie (obr. 64; 65). Výstavbu objektu môžu spresniť výsledky analýzy C¹⁴ odobratých vzoriek dreva z výdrevy pivnice. Spomedzi nálezov organického charakteru možno uviesť zvyšky drier (guľatiny i dosky) v sonde V–Va/15, situované v priestore vnútornej priekopy. Ich funkcia zostáva neobjasnená (pozostatok premostenia cez priekopu?). Zaujímavý je prelamovaný záštitný trň tesáka (?) pripomínajúci masívny kľúč (obr. 64: 5).

Tohoročný výskum bol prínosom nielen kvôli spresneniu pôdorysnej dispozície kostola s jeho obvodovým odvodňovacím systémom, ale najmä preskúmaniu objektu obytného charakteru v areáli zaniknutej osady východne od sakrálnej stavby. Nálezové situácie vytvorili vhodné podmienky pre začatú prezentáciu lokality formou vybudovania náučného chodníka, ktorého súčasťou bude prezentácia výsledkov výskumu formou informačno-náučných panelov, rekonštruovaných odkrytých múrív opevneného kostola a viacerých sídliskových objektov v areáli osady. Preto sa plánuje pokračovať v odkrývaní ďalších obytných a iných objektov (predpokladá sa prítomnosť studní a rôznych hospodárskych stavieb) a tiež začatí realizácie prezentácie tejto Národnej kultúrnej pamiatky formou malého skanzenu.

Literatúra

- Hunka 2017* – J. Hunka: Štrba-Šoldov, okr. Poprad. Správa o náleze mincí z výskumu 2015 (odborný posudok). In. M. Ruttkay/M. Soják/P. Fecko/Z. Gálová: Štrba-Šoldov, okr. Poprad. *Výskumná dokumentácia AÚ SAV č. 19573*. Nitra 2017. Nepublikované.
- Huszár 1979* – L. Huszár: Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute. Budapest – München 1979.
- Ruttkay/Soják/Fecko 2016* – M. Ruttkay/M. Soják/P. Fecko: Šoldov známy – neznámy. Štrbské noviny. *Noviny pre občany Štrby, Tatranskej Štrby a Štrbského Plesa.*, roč. V, č. 7, 2016, 2–13.
- Ruttkay/Soják/Fecko 2018* – M. Ruttkay/M. Soják/P. Fecko: Prvá etapa výskumu v Štrbe-Šoldove. *AVANS 2013*, 2018, 134–136.

ZWEITE GRABUNGSETAPPE AUF DER LOKALITÄT ŠTRBA-ŠOLDOV. Štrba (Bez. Poprad), Flur Vlčia jama, Šoldov – untergegangene mittelalterliche Siedlung mit Kirche, Grabung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, Urzeit, Mittelalter (13.–15. Jh.), Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die Autoren schildern die Ergebnisse der Saison 2015 aus dem Areal der untergegangenen mittelalterlichen Siedlung Šoldov, die auf die Grabung aus dem Jahr 2013 anknüpfte. Die aktuelle Ausgrabung fokussierte sich auf die Verdeutlichung der Grundrissdisposition der mittelalterlichen Kirche, auf das Durchforschen von zwei Gräbern nordwestlich und drei Gräbern südlich von der Kirche und zugleich auf die Feststellung des Befestigungscharakters (Abb. 60). Zugleich erforschte man im Siedlungsareal östlich vom Kirchhof ein Wohnobjekt. Die Grabung zeigte, dass die Fläche nördlich von der Kirche systematisch verplant worden war, deshalb wurde in diesem Teil nicht bestattet. Aus dem

Grund der Vermessung der Kirche deckte man entlang ihrer nördlichen Fundamente trockene aufeinandergelegte Steine in der Funktion eines Entwässerungsgrabens (Abb. 61) auf. Der Schnitt nördlich von dem quadratischen Heiligtum schloss die Existenz der vermuteten Sakristei aus. Das eingetiefte Objekt 1/15 im Areal der mittelalterlichen Siedlung stellt den unteren (Keller-) Teil der ursprünglichen Blockbau (?) mit dem Eingang in den Keller von ihrer nordöstlichen Seite dar. Die Wände des Kellerbereiches waren mit Holzbrettern ausgelegt, die in den Ecken mit dem Click-System-Prinzip an die Säulen befestigt waren, die in den nordwestlichen und südwestlichen inneren Ecken des Objektes festgehalten wurden. Der Boden war zum Teil mit flachen Steinen ausgelegt. Hinter seinem südwestlichen Rand belegte man Reste eines flachen vertieften Objektes (2/15) mit ovalem Grundriss und durchgebrannter Verfüllung (Abb. 65). Das Haus ging nach einem Brand in der zweiten Hälfte des 15. Jhs. unter. In den Verschüttungsschichten des Hauses, weniger in den einzelnen Schnitten, fand man reiches Material, mit dessen Hilfe mehrere Gefäßtypen rekonstruiert werden konnten, vor allem Lampen, Schüssel, Töpfe, Krüge und Gläser. Aus den eisernen Gegenständen sind Äxte und Sporen, Messer, Hufeisen, Nägel zu erwähnen. Weiter zählen dazu Ausfertigungen aus Buntmetall, vor allem Münzen, Eisenschnallenbruchteile und Buchbeschläge (Abb. 62–64). Mit der Grabung auf diesem nationalen Kulturdenkmal plant man auch in den folgenden Jahren fortzusetzen. Ein Bestandteil der Forschung wird eine Präsentation der Lokalität in der Form eines Minifreilichtmuseums sein.

DRUHÁ ETAPA VÝSKUMU ZANIKNUTÉHO KOSTOLA V POĽANOVCIACH⁴⁷

Marián Soják

P o ľ a n o v c e (okr. Levoča), poloha S i h o ť, výskum pre vedecké a dokumentačné účely, sakrálna stavba – Kostol Premenenia Pána (Ježiša Krista), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV – pracovisko Spišská Nová Ves.

Výskum upriamil pozornosť na preskúmanie severovýchodnej časti kostola. Zámerom bolo preskúmať charakter pôdorysných základov východného uzáveru kostola, zo sezóny 2014 (*Soják 2019*) rekonštruovaného len hypoteticky, a to na základe doloženého zvyšku malého múru, označeného ako múr 2 (s uvažovanou pravouhlou svätyňou). Aktuálny výskum však ukázal, že východné ukončenie kostola nie je pravouhlé, ale celkom odlišné (pozri nižšie).

Sektor I, sonda 1/15: situovaná v severovýchodnej časti kostola, medzi sondami z roku 2014 – sonda Ib (so zachyteným múrom 2) a sonda IIb (s múrom 4). Doterajšie výskumy ukázali, že kostolný areál bol v minulosti sčasti vybagrovaný (interiér), vysypaný odpadkami a murivo z kostola rozobraté. Svedčí o tom množstvo odpadkov najmä vo vrchných vrstvách (drôty, igelity, plasty, sklo, konzervy a i.), výrazne premiešaných kameňmi. Napriek tomu sa nánosy skúmali výhradne ručne a postupne po 10 cm vrstvách a fotograficky dokumentovali. Sprvu mala sonda tvar písmena „Z“, napokon sa pre nedostatok brigádnikov skrátila na pôdorys písmena „L“ s rozmermi 2 x 5 m. Tesne pod trávnikom sa narazilo na korunu nadzákladového múru severovýchodného nárožia lode s polkruhovou svätyňou/sanktuáriom, teda nie pravouhlou, ako sa predpokladalo na základe výsledkov predošlej výskumnej sezóny. Kvôli komplexnejšiemu zachyteniu polkruhového sanktuária sa sonda v severovýchodnom smere predĺžila o plochu 1 x 2 m. V navážkach sa našli zriedkavé nálezy z novoveku (klince, zlomok hlavice keramickej fajky z 18.–19. stor.). V juhozápadnej časti sa zvnútra nárožia lode so svätyňou narazilo na maltové lôžko v základovej ryhe, a to v hĺbke cca 1–1,10 m. V tejto časti sa sonda prehĺbila pod úroveň základového lôžka, do hĺbky 1,2 m. V uvedených hĺbkach bolo skál podstatne menej, hlina ílovitá, ťažká a mazľavá. V nadložných vrstvách nad sterilným podložíom sa objavili ojedinelé novoveké nálezy (klince, kovanie s perforáciou, črepy). Kvôli dosiahnutiu dna základovej ryhy sa na viacerých miestach sonda prehĺbila, predovšetkým v mieste napojenia lode so svätyňou. V zásype sa získal tiež železný gombík s náznakmi výzdoby na vrchu kruhového štítu. V interiérovej časti napojenia polkruhovej svätyne s loďou sa ukázali náznaky dilatanej škáry, ktorá však v exteriérovej časti nie je doložená a murivo je tu naopak evidentne previazané. Nejde tu teda o viacfázový stavebný vývoj, ale o jednorázovú/súvektú výstavbu lode s previazanou polkruhovou svätyňou. Na viacerých miestach je zreteľné rozšírenie základových murív tak severovýchodnej časti lode, ako aj svätyne (v interiérovej i exteriérovej časti kostola). Toto základové

⁴⁷ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0001/18.

murivo je nedbalo riadkované, s rozlične veľkými i ostrohrannými kameňmi, na rozdiel od dokonalo riadkovaného nadzákladového muriva, spájaného vápennou maltou premiešanou hlinou a s organickými zvyškami – slamou, ulitami slimákov, plevami atď. (odobratá vzorka na analýzu), a zriedkavo so zvyškami vonkajšej omietky. Sonda sa miestami prehĺbila do hĺbky 1,7 m, t. j. pod úroveň základov. V severovýchodnej časti za polkruhovou svätyňou sa následne sonda predĺžila v miestach, kde sa po minuloročnej sezóne obnažilo v profile sondy Ib riadkované murivo. Postupné odkrývanie v tejto predĺženej časti sondy ukázalo, že na svätyňu nadväzuje ďalšia menšia prístavba polkruhového pôdorysu. Výskum doložil, že uvedená prístavba je opätovne previazaná s múrom svätyne a dokladá tak jednu stavebnú fázu kostola, zloženého teda z krátkej obdĺžnikovej lode, polkruhovej apsidy a s menším výklenkovým východným predĺžením polkruhového pôdorysu (tiež s mierne rozšíreným základovým murivom).

Výskum upriamil pozornosť na uvedenú časť kostola najmä kvôli skutočnosti, že v jeho východnej časti sa v roku 2014 narazilo na nepatrný fragment múru (označený ako múr 2), ktorý sa pôvodne interpretoval ako zvyšok východného rovného uzáveru svätyne kostola, čo sa tohoročnou sezónou jednoznačne vylúčilo. Na popud vedúceho výskumu sa zvolala záverečná komisia za účasti zástupcov KPÚ Prešov – pracoviska Levoča (G. Lukáč), vedenia obcí Poľanovce a Vyšný Slavkov, správcu farnosti Vyšný Slavkov D. Čarnogurského a ďalších predstaviteľov z oboch dotknutých obcí, a tiež M. Slivku z Katedry archeológie FF UK Bratislava. Komisia konštatovala nepochybne pozoruhodné výsledky výskumu (najmä neobyčajná pôdorysná dispozícia odkrytých murív kostola), navrhla jednoznačne pokračovať ďalšími sezónami v odkrytí celej pôdorysnej dispozície kostola (jeho južnej polovice) a potvrdila naše pôvodné konštatovanie, že kostol postavili v rámci jednej stavebnej fázy. Zvyšok múru 2, doloženého výskumom v roku 2014, je aj podľa záverov komisie s najväčšou pravdepodobnosťou poškodenou časťou základov oltárnej menzy, umiestnenej v interiérovej časti menšej polkruhovej prístavby (obr. 69).

Zdokumentovali sa tri profily:

Profil A'–A (obr. 66: 2): umiestnený v interieri polkruhovej svätyne/apsidy. Profil ukázal, že plocha vnútri stavby bola v minulosti zničená – vybagrovaná, vysypaná odpadkami a splanírovaná do hĺbky miestami takmer 90 cm od úrovne súčasného terénu. Poukazuje na to vrstva 1 – sivohnedej farby (20–80/85 cm), premiešaná rozlične veľkými kameňmi z murív kostola a novodobými odpadkami. Pod ňou spočívala vrstva 2 žltohnedej sfarbenia (hĺbka 20–85 cm), rovnako premiešaná kameňmi z murív kostola a napokon vrstva 3 (hĺbka 85–110/115 cm) – sterilné podložie žltej farby, zriedkavo s drobnými kameňmi.

Profil B'–B (obr. 67: 1): naprieč murivom severovýchodného nárožia lode a polkruhovej apsidy kostola. V profile sú zreteľné rozšírené základy oboch nepravidelných základových murív, na ktorých je postavené užšie riadkované murivo, spájané maltou, premiešanou hlinou a organickými zvyškami (odobratá vzorka na analýzu). Základy postavili do maltovej základovej ryhy, vykopanej do žltého sterilného podložja, miestami s malými kameňmi.

Profil C'–C (obr. 67: 2): naprieč východným polkruhovým výklenkom – polkruhovou prístavbou. Výskum ukázal na podobný profil/charakter murív – rozšíreného a nepravidelného základového muriva (šírka cca 1,2 m) a pravidelného užšieho a riadkovaného nadzákladového muriva (šírka cca 1 m).

Napriek typologickej jedinečnosti odkrytých častí včasnónovovekého kostola sa získal len nepočítaný a nevýrazný nálezový materiál. Celá interiérová časť kostola sa v minulosti vybagrovala a vysypala odpadkami. Aj vzhľadom k tejto skutočnosti sa nepodarilo zachytiť napr. úroveň či charakter pôvodnej dlážky a celá plocha bola do hĺbky približne 40/50 cm (miestami aj nižšie) vysypaná novodobým odpadom. V navážkach a tiež tesne nad sterilným podložíom sa dominantne našli železné klince (akiste z pôvodného dreveného rovného stropu či zo strechy), v interieri apsidy vyššie spomenutý kovový nit či gombík a kovanie s perforáciou, v exteriérovej časti murív v hĺbke 30 cm drobný zlomok z hlavice keramickej fajky a niekoľko nevýrazných čriepkov zo 17.–19. stor. Pri základe východného polkruhového výklenku sa získala zvieracia koš. Pri prieskume okolia kostola sa detektorom kovov zozbierali nespočetné novoveké kovové artefakty – olovený projektil, železné zlomky a mosadzná nábojnica. Zo starej sondy z roku 2014 sa z profilu uvoľnil zvyšok obdĺžnikového kamenného architektonického článku bez náznakov profilovania.

Nepočítannosť nálezov súvisí v prvom rade s devastáciou cirkevnej stavby v sešťdesiatych rokoch 20. stor., keď sa jej interier prehĺbil bagrom, vysypal odpadkami (drôty, kamene, plasty, stavebné železo...) a plocha sa splanírovala. Našťastie z murív zostali nepatrné časti zo základov, a ako ukázala výskumná sezóna 2015 aj z nadzákladových častí murív. Podobne ako v predošlých rokoch, aj tento rok sa nezískali nálezy staršie ako z obdobia včasného novoveku.

Literatúra

Soják 2019 – M. Soják: Prvá etapa výskumu zaniknutého kostola v Poľanovciach. *AVANS* 2014, 2019, 133–135.

ZWEITE GRABUNGSETAPPE DER UNTERGEGANGENEN KIRCHE IN POLANOVCE. Polanovce (Bez. Levoča), Flur Sihof, Grabung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, Sakralbau – Kirche von der Verklärung des Herrn (Jesus Christus), Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Arbeitsstelle Spišská Nová Ves. Die Grabung konzentrierte ihre Aufmerksamkeit auf die Durchforschung des nordöstlichen Kirchenteils. Die Absicht war den Charakter der Fundamente des östlichen Kirchenabschlusses zu erforschen, der schon aus der Grabungssaison 2014 eindeutig bekannt war. Die aktuelle Grabung zeigte, dass der östliche Abschluss der Kirche nicht rechteckig ist, sondern ihr Heiligtum/Sanktuarium die Form eines Halbkreises hat, an den ein anderer kleiner Anbau mit halbkreisförmigem Grundriss anknüpft. Die Ausgrabung zeigte, dass der Anbau – ähnlich wie die Mauern des Heiligtums mit dem Schiff – mit der Mauer des Heiligtums verbunden ist und daher eine Bauphase der Kirche belegt, die aus einem kurzen rechteckigen Schiff, halbkreisiger Apside mit einer kleineren nietschartigen Verlängerung des halbkreisförmigen Grundrisses in die östliche Richtung besteht. Die Grabung richtete ihre Aufmerksamkeit auf den genannten Kirchenteil vor allem wegen der Tatsache, dass man im Jahr 2014 an einen geringen Mauerteil im östlichen Kirchenbereich gestoßen ist (bezeichnet als Mauer 2), den man ursprünglich als Rest der östlichen geraden Abendung des Heiligtums bezeichnete. Es scheint, dass es sich um einen beschädigten Teil der Mensafundamente handelt, platziert im Interieur eines kleineren halbkreisförmigen Anbaus (Abb. 69). Auf Antrieb des Leiters der Grabung M. Soják wurde eine Abschlusskommission zusammengerufen unter Beteiligung der Vertreter des Bezirksdenkmalamtes Prešov – Arbeitsstelle Levoča (G. Lukáč), der Leitung der Gemeinden Polanovce und Vyšný Slavkov, des Pfarrers von Vyšný Slavkov D. Čarnogurský und anderer Vertreter der beiden betroffenen Gemeinden (auch M. Slivka vom Lehrstuhl für Archäologie der Philosophischen Fakultät der Comenius-Universität in Bratislava war anwesend). Die Kommission konstatierte beachtenswerte Grabungsergebnisse (vor allem die außergewöhnliche Grundrissdisposition der aufgedeckten Mauerwerke der Kirche). Sie machte eindeutig einen Vorschlag, in den folgenden Saisons mit der Aufdeckung der ganzen Grundrissdisposition der Kirche (ihrer südlichen Hälfte) fortzusetzen und sie bestätigte unsere Feststellung, dass die frühneuzeitliche Kirche im Rahmen einer Bauphase gebaut wurde.

ZÁCHRANNÁ EXPLOATÁCIA JASKYNE CHYŽA PRI PORÁČI⁴⁸

Marián Soják

P o r á č (okr. Spišská Nová Ves), jaskyňa Chyža, záchranná exploatácia, neolit – mladšia kultúra lineárna, železovská skupina a bukovohorská kultúra, stredovek (13., 14.–15. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na základe hlásenia jaskyniarov o nelegálnych výkopoch v jaskyni Chyža sa spolu s nimi uskutočnila obhliadka známej jaskyne v katastrálnom území obce Poráč, ktorá susedí s archeologicky i speleologicky významnejšou Šarkanovou dierou (Soják 2007; 118 m n. m. – tu ďalšia lit.). Tá umožnila konštatovať výrazné porušenie jaskynných sedimentov zhruba v strede jej dĺžky, a to do značných hĺbok, miestami až 1 m od úrovne súčasného povrchu. Preto sa prišlo k záchrannej exploatácii, zameranej výhradne na zozbieranie nálezov z vykopanej haldy a tiež prehĺbenie a začistenie profilu s cieľom posúdenia stratigrafickej pozície nálezov.

Obidve jaskyne – Šarkanova diera a Chyža – ležia tesne vedľa seba. Podstatne väčšia Šarkanova diera (tiež Poráčska jaskyňa) bola predmetom výskumu už na konci 19. stor. (S. Roth a ďalší), a neskôr (v roku 1951) ju skúmali J. Bárta a F. Javorský (1975 a 1984). Táto jaskyňa, ako aj vedľajšia Chyža, je predmetom sústavného poškodzovania prostredníctvom cielených výkopov náhodnými turistami i amatérskymi zberateľmi (archeologických a paleontologických nálezov). Dlhú nezostala uzavretá kovovými mrežami ani čiastočne verejnosti voľne prístupná Šarkanova diera, ktorú čoskoro po zamrežovaní v roku 2008 vandali opätovne „sprístupnili“ vylomením uzavretých častí jaskynných chodieb. Naproti tomu je Chyža (tiež Krátka diera; dl. 14 m; Bella/Hlaváčová/Holúbek 2018, 318: č. 6912) voľne prístupná a vzhľadom k analogickému osídleniu ako v predošlej jaskyni aj častejšie prekopávaná a tým pravidelnejšie sledovaná (M. Soják v rokoch 1992, 2000, 2006–2008 a 2013). Aktuálnou exploatáciou sa v hlbkových výkopoch a na haldách jaskynných sedimentov zozbieral prevažne neolitický nálezový materiál. Preskúmaním narušenej plochy asi 2,4 x 0,5 m a dôsledným začistením profilu (= sonda I/15) sa identifikovala následná stratigrafia vrstiev (obr. 68; Soják 2015, 71, obr. 85, 86):

⁴⁸ Príspevok vznikol v rámci projektov VEGA 2/0107/17 a 2/0072/17.

Vrstva 1 (hl. 0–35 cm) – hnedočiernej farby, s nálezmi zo stredoveku (13.–15. stor.) a novoveku:

- a – lesný humus s lísťm a početnými kameňmi zo zvetraných stien;
- b – nálezová vrstva premiešaná kameňmi.

Vrstva 2 (hl. 35–58 cm) – vápnitá, sivohnedej farby, jemná, bez nálezov.

Vrstva 3 (hl. 58–105 cm) – hnedočiernej farby, s nálezmi z neolitu:

- a – premiešaná so sterilnou vrstvou 2;
- b – prepálená uhlíková vrstva, s početnými nálezmi;
- c – vápnitá, žltočiernej farby, premiešaná sterilným podložíom a kameňmi, s menej početnými nálezmi.

V prvej vrstve, v hornej časti výrazne premiešanej vápencovými kameňmi a lísťm, spočívali dominantné nálezy z novoveku a 13. až 15. stor. Novoveké sú prevažne črepy s glazúrou (zelenej a žltohnedej farby) či bez nej, olovené guľky – projektily, železná podkovička z obuvi a neurčité zlomky. Do 13. stor. patria hrncovité fragmenty z okrajov nádob, ďalej z tiel so zvyškami obežných rytých línií a jednoduchých vlnoviek. S neskorostredovekou peňazokazeckou dielňou súvisí väčšina keramických zlomkov, no najmä medené a striebistou vrstvou potiahnuté polotovary mincí – kotúčky a odstrižky, podľa starších nálezov z jaskyne slúžiace na razbu drobných nominálov (parvov) Žigmunda Luxemburského z roku 1387–1427, a možno i trocha neskôr (Soják 2013, 44).

Pod vyššie uvedenou vrstvou so stredovekými a novovekými nálezmi sa doložila jemná vápnitá vrstva sivohnedej farby, sterilná na nálezy. Jedine miestami v jej vrchnej časti sa zaznamenal prepád ojedinelých stredovekých, resp. novovekých črepov. Pod ňou spočíval uzavretý nálezový horizont z neolitu, reprezentovaný výraznou vrstvou s prepálenou uhlíkovou vrstvou a zvieracími kosťami (3b). Podrobný výskum ukázal, že v nej spočívajú zmiešané pamiatky troch kultúr – mladšej lineárnej (notovej), železovskej a bukovohorskej (obr. 70). Z uhlíkovej vrstvy sa odobrala vzorka na analýzu C¹⁴, ktorá poskytla v laboratóriu v Poznani r. 2018 kalibrované dátum z fragmentu zvieracej kosti (5217–5000 BC) a uhlíkov (5311–5054 BC; Goslar 2018).

Neolitickú keramiku možno rozdeliť na hrubú úžitkovú a jemnú tenkostennú. Prvá kategória s organickou i anorganickou prísadou je ozdobená plastickou výzdobou, ktorú zastupujú pretláčané plastické pásiky, jazykovité a zátkovité v strede pretláčané výčnelky, niekedy v kombinácii spomenutej výzdoby. Pochádza najmä z bombovitých nádob. Vzácné sa vyskytlo závesné a v strede prežliabnuté ucho. Druhú skupinu jemnej keramiky zastupujú polo- a guľovité i misovité tvary s roztvoreným ústím, zdobené samostatnými notovými jamkami či železovskými vrypami, resp. v kombinácii s ryhami. Špecifická je husto rytá výzdoba bukovohorskej kultúry s výzdobou predklasického i klasického stupňa, niekedy so zvyškami bielej inkrustácie. Do kategórie kamenných artefaktov prináleží neúplná podložka na oblie a sedem kusov štiepanej industrie z obsidiánu, jurského podkrakovského pazúrika, prepáleného pazúrika a rádiolaritu (obr. 71: 1–7). Typologicky vystupujú čepele a ich zlomky (6 ks), v jednom prípade úštep. Z kostenej industrie sa zachovali tri výrobky – šidlo, stredná časť hladidla alebo šidla a charakteristická lopatkovitá špachtľa (obr. 71: 8–10). Kategóriu neolitických nálezov dopĺňajú viaceré zvieracie kosti dominantnej lovnéj zveri a z prepálenej vrstvy výrazné uhlíky, odobraté jednak na vyššie uvedenú analýzu C¹⁴ a tiež na antrakotomický rozbor.

Vzhľadom k pokračujúcej devastácii jaskyne Chyža ju budeme sústavne sledovať a vyvíjať úsilie, aby sa v nej realizoval záchranný výskum. Význam tohoročnej akcie spočíva v zachytení nekontaminovanej neolitickej kultúrnej vrstvy, prostredníctvom uhlíkov a zvieracej kosti datovanej rádiokarbónovou analýzou a opätovne s doloženou koexistenciou troch kultúr zo stredného neolitu – mladšej lineárnej, železovskej a bukovohorskej.

Literatúra

- Bella/Hlaváčová/Holúbek 2018 – P. Bella/I. Hlaváčová/P. Holúbek: Zoznam jaskýň Slovenskej republiky (stav k 31. 12. 2017). Liptovský Mikuláš 2018.
- Goslar 2018 – T. Goslar: Report on C-14 dating in the Poznań Radiocarbon Laboratory. Nepublikované.
- Soják 2007 – M. Soják: Osídlenie spišských jaskýň od praveku po novovek. Nitra 2007.
- Soják 2013 – M. Soják: Falšovanie mincí v stredoveku a novoveku v oblasti východného Slovenska (stručný prehľad stavu bádania za posledné desaťročie). In: D. Haas Kianička (zost.): *Baníctvo a mincovníctvo v dejinách Slovenska*. Zborník príspevkov z medzinárodného numizmatického seminára 26. Novembra 2012 v Banskej Štiavnici. Kremnica 2013, 37–53.
- Soják 2015 – M. Soják: Spiš – svedectvo archeológie. Nitra 2015.

RETTUNGSEXPLOITATION DER HÖHLE CHYŽA BEI PORÁČ. Poráč (Bez. Spišská Nová Ves), Höhle Chyža, Rettungsausgrabung, Neolithikum – jüngere Linearbandkultur, Želiezovce-Gruppe und Bükker Kultur, Mittelalter (13., 14.–15. Jh.), Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Der Autor stellt die Ergebnisse der Rettungsexploitation der amateurbeschädigten Höhle Chyža dar (Abb. 68). Unter der Schicht 1 aus dem Mittelalter (13.–15. Jh.) und der Neuzeit wurde eine weitere Schicht – Schicht 2 ohne Funde belegt und unter ihr eine homogene und nicht kontaminierte durchgebrannte Schicht 3 aus dem mittleren Neolithikum. Zur Datierung dienten Scherben der Linearbandkeramischen Kultur, der Želiezovce-Gruppe und Bükker-Kultur (Abb. 70). Funde aus dem 14./15. Jh. hängen mit der belegten Geldfälschertätigkeit in der Zeit von Sigismund von Luxemburg zusammen. Aus den neolithischen Artefakten ist außer Scherben noch typische steinerne Spalt- und Knochenindustrie zu erwähnen. Es wurden vor allem Klingen und ein Abschlag aus Obsidian, Feuerstein und Radiolarit gefunden (Abb. 71: 1–7). Aus Knochen sind mit einem Stück ein Pfriem, Reibebrett (?) und charakteristische schaufelartige Spachtel vertreten (Abb. 71: 8–10). Knochen und Holzkohle aus der neolithischen Schicht unterzog man der Analyse C¹⁴ (5217–5000 BC, bzw. 5311–5054 BC). Hinsichtlich der Höhlenbeschädigung ist eine Rettungsgrabung erwünscht.

NOVÝ NÁLEZ ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ Z LEVOČE ⁴⁹

Marián Soják – Maciej Wawrzczak

Levoča (okr. Levoča), Vojenské cvičisko – pod diaľničným nadjazdom v priestore tzv. Starej Levoče, staršia doba bronzová. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Počas obhliadky známej lokality našiel R. Raffaj pazúrikový artefakt, ktorý neskôr odovzdal horeuvedenému pracovisku AÚ SAV.

Levoča je situovaná v Hornádskej kotline v južnej časti historického Spiša. Štiepaný kamenný artefakt sa našiel južne od mesta, priamo pod telesom diaľnice – nadjazdom, v areáli tzv. Starej Levoče, na pravom brehu Šibenického potoka (obr. 72: 1). Poloha je známou polykultúrnou archeologickou lokalitou, na ktorej sa okrem iného doložil zvyšok pôvodne väčšieho pohrebiska otomansko-füzesabonyskej kultúry (Soják 2003, 133) i viaceré objekty zo staršej doby bronzovej (Čurný/Lušítková/Soják 2015).

Opis nálezu:

Asymetrický chrbtový nôž (poľsky: nóż tylcowy). Má polostrmú i plošnú, čiastočne rínovitú retuš na chrbtovej strane, na spodnej strane drobný fragmentárne zvýraznenú úžitkovú retuš na ľavom boku. V nepatrnej časti na vrchnej strane vidno čiastočne zachovaný pôvodný povrch. Rozmery: dl. 79 mm, š. 51 mm; hr. 17 mm, hmotnosť 64,75 g. Vyrobený je z jurského pazúrika – odrody „G“ (obr. 72: 2).

Charakter retuše poukazuje na jeho možné dlhšie chronologické zaradenie v rámci eneolitu (badenská kultúra) až staršej doby bronzovej (Libera/Zakościelna 2013). Zdá sa však, že ide skôr o podobu pseudorínovitej retuše (poľs. forma retuszu pseudorynienkowata), ktorá je zviazaná s mladším úsekom uvedeného obdobia (Libera/Zakościelna 2013, 223–227). Najviac analógií pre opísaný typ nástroja možno nájsť na počiatku doby bronzovej (Bąbel 2013, 178, ryc. 242: 18; Biró 1991, 92, fig. 4: 2; Kopacz 2001, 148, tabl. XXIV: 2; Libera/Zakościelna 2013, 239, tabl. 5: 5; Valde-Nowak/Gancarski 1999, 199, Abb. 7: 1; Zakościelna/Libera 2014, 194, fig. 3: 6). Preto možno predpokladať, že štiepaný kamenný nástroj patrí k tu doloženému otomanskému osídleniu, prípadne skôr k mladšej fáze koštianskej kultúry (koštiansko-otomanský horizont). Nielen typológia, ale aj použitá surovina (jurský pazúrik – „G“), ktorá sa exploatovala a využívala na produkciu industrie v eneolite (štiepanej i brúsenej), vylučuje zaradenie noža do staršieho obdobia (v rámci paleolitu až neolitu).

Literatúra

Bąbel 2013 – J. T. Bąbel: *Cmentarzyska społeczności kultury mierzanowickiej na wyżynie sandomierskiej. Część 2. Źródła* (= Collectio Archaeologica Ressorviensis Tomus XXIV/2), Rzeszów 2013.

Biró 1991 – K. T. Biró: Bell-Beaker Culture lithic implements from Hungary. *Acta Archeologica Carpathica* 30, 1991, 87–96.

Čurný/Lušítková/Soják 2015 – M. Čurný/L. Lušítková/M. Soják: Výskum na D1 Jánovce-Jablonov v Levoči. *AVANS* 2010, 2015, 68–70.

Kopacz 2001 – J. Kopacz: *Początki epoki brązu w strefie karpackiej w świetle materiałów kamiennych*. Kraków 2001.

⁴⁹ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0072/17.

- Libera/Zakościelna 2013* – J. Libera/A. Zakościelna: Retusz rynienkowaty w eneolicie i wczesnej epoce brązu na ziemiach polskich. In: M. Nowak/D. Stefański/M. Zajac (zost.): *Retusz – jak i dlaczego? „Wieloperspektywiczność elementu twarżowego”* (= Prace Archeologiczne z. 66). Kraków 2013, 215–239.
- Soják 2003* – M. Soják: Stučné dejiny Spiša od najstarších čias po rozhranie letopočtov. In: R. Gładkiewicz/M. Homza (zost.): *Stav badania o dejinách Spiša*. Levoča – Wrocław 2003, 115–144.
- Valde-Nowak/Gancarski 1999* – P. Valde-Nowak/J. Gancarski: Bronzezeitliche Spaltindustrie der Pleszów- und der Otomani-Füzesabony-Kultur aus den Siedlungen Trzcinica Und Jasło. Ein Überblick. In: J. Gancarski (zost.): *Kultura Otomani-Füzesabony – rozwój, chronologia, gospodarka*. Materiały z konferencji archeologicznej Dukla, 27.–28. 11. 1997, Krosno 1999, 181–200.
- Zakościelna/Libera 2014* – A. Zakościelna/J. Libera: The reception of south-eastern cultural patterns: Late Neolithic and Nascent Bronze Age flint working in the Vistula drainage basin. The case of trough-like retouch. In: A. Koško (zost.): *Reception zones of 'Early Bronze Age' Pontic culture traditions: Baltic basin – Baltic and Black Sea drainage borderlands*, 4/3 mil. to first half 2 mil. BC (= Baltic-Pontic Studies vol. 19). Poznań 2014, 189–201.

NEUER FUND AUS DER ÄLTEREN BRONZEZEIT AUS LEVOČA. Levoča (Bez. Levoča), Vojenské cvičisko (Standortübungsplatz) – unter der Autobahnbrücke im Bereich der sog. Stará Levoča, ältere Bronzezeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Arbeitsstelle Spišská Nová Ves. Südlich von Levoča wurde direkt unter der Autobahnbrücke im Bereich von Stará Levoča (sog. Vojenské cvičisko) ein Einzelfund eines steinernen spaltförmigen Artefakt entdeckt. Die Typologie und der genutzte Rohstoff (Jura-Feuerstein – Sorte „G“) tragen zur Datierung ins Äneolithikum bis in die ältere Bronzezeit bei. Der einen Messer darstellenden Fund, findet die Analogien in älteren bronzezeitlichen Fundstellen. Gerade aus diesem Grund ist eine Vermutung berechtigt, dass er mit dem genannten Horizont zu verbinden und der belegten Otomani-Kultur zuzuordnen ist, bzw. der schon jüngeren Phase – der Košťany-Kultur.

ZISŤOVACÍ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM PRI KOSTOLE SEDEMBOLESTNEJ PANNY MÁRIE VO VEĽKEJ MANI⁵⁰

Terézia V a n g Ľ o v á

Maňa, časť Veľká Maňa (okr. Nové Zámky), Kostol Sedembolestnej Panny Márie, zisťovací výskum, sídlisko, maďarovská kultúra, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Národná kultúrna pamiatka Kostol Sedembolestnej Panny Márie (č. ÚZPF 377/1) sa nachádza v južnej časti intravilánu obce Veľká Maňa, na miernej vyvýšenine (140–143 m n. m.). Pôvodná stavba vznikla v rokoch 1743–1747. V rokoch 1834–1837 bol kostol zväčšený. Ide o jednolodovú stavbu, s rovným uzáverom presbytéria, pristavenými sakristiami a oratóriami na poschodí. V strede kostola sa nachádza krypta. Veža je čiastočne vstavaná do priečelia (Trungelová/Manduch 2013, 315).

Zisťovací archeologický výskum pri kostole Sedembolestnej Panny Márie vo Veľkej Mani, ktorý sa uskutočnil v dňoch 18. 10.–31. 10. 2015, bol podnietený plánovaným odvlhčením kostola. Tri vytýčené sondy mali zistiť, aké hlboké je základové murivo stavby a tiež prípadnú prítomnosť staršieho osídlenia tejto polohy.

Sonda 1 s rozmermi 2,2 x 1,2 m bola vytýčená približne pri strede východnej steny kostola. Základové murivo kostola siahalo do hĺbky 190 cm pod povrchom. V priebehu znižovania sa tu našlo niekoľko zlomkov keramiky, mazanice a zvieracie kosti.

Sonda 2 s rozmermi 2,1 x 1,2 m bola vytýčená pri juhovýchodnej apside kostola. Počas znižovania bol v severnej časti sondy zachytený sídliskový objekt 1, ktorý bol porušený základovým murivom apsidy kostola. Výplň objektu tvorila sivohnedá sypká hlina s prímiesou uhlíkov, keramiky a malakofauny. Približne v hĺbke 160 cm od povrchu bola odkrytá koncentrácia mazanice a pri južnom okraji objektu koncentrácia zvieracích kostí. Objekt bol zahĺbený 175 cm pod povrch. Keramický materiál z výplne objektu 1 patril neskorej maďarovskej kultúre (obr. 74). V južnom profile sondy bol zachytený sídliskový objekt 2, ku ktorému nebolo možné priradiť nálezy. Bol zahĺbený 115 cm pod povrch.

Sonda 3 s rozmermi 5,7 x 2,5 m bola vytýčená v južnej časti západnej steny kostola, až k pristavenej sakristii. V sonde bolo odkryté základové murivo prístavby kostola, tvorené dvomi, miestami tromi radmi tehli a nižšie je liate murivo. Odkrytý pôdorys prístavby má tvar písmena L, na južnom konci sondy (pri sakristii) bolo murivo porušené a zničené stavebnými činnosťami súvisiacimi s údržbou kostola. Na základe väzby základového muriva kostola a prístavby je pravdepodobné, že táto prístavba vznikla

⁵⁰ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0001/18.

v dobe vzniku pôvodného kostola (1743 – 1747). V severnom a západnom profile sondy 3 boli zistené dva sídliskové objekty (3, 4). Objekt 3 bol zachytený v severnom profile, no čiastočne pokračuje až do západného profilu. Jeho výplň tvorila čiernohnedá kompaktná hlina so zásahom vrstvy podložnej hliny. Objekt pokračuje hlbšie ako zistené základové murivo prístavby kostola. V západnom profile sondy bol zistený objekt 4. Jeho výplň tvorila čiernohnedá hlina. Z týchto objektov nepochádza žiadny materiál, ktorý by umožnil ich datovanie. Nad oboma objektmi je vrstva tmavohnedej hliny premiešanej so zlomkami tehly, ktorá by mohla súvisieť s výstavbou kostola. Nie je jasné, či boli tieto sídliskové objekty porušené základovým murivom prístavby kostola. V tejto sonde sa našiel jeden novoveký črep a zvieracie kosti.

Zisťovací výskum pri Kostole Sedembolestnej Panny Márie vo Veľkej Maňe odkryl doklady osídlenia tejto polohy v dobe bronzovej – sídliskový objekt maďarovskej kultúry, ale aj prístavbu kostola, ktorú je možné spájať s jeho pôvodnou stavbou (1743–1747). Plánované odvlhčenie kostola v roku 2016 pravdepodobne prinesie ďalšie informácie o osídlení tejto polohy.

Literatúra

Trungelová/Manduch 2013 – J. Trungelová/M. Manduch: Kostol Sedembolestnej Panny Márie. In: J. Trungelová/M. Manduch: *Maňa – Veľká aj Malá. Studnica histórie a kultúry*. Maňa 2013, 314–318.

FESTSTELLUNGSGRABUNG BEI DER KIRCHE IN VEĽKÁ MAŇA. Maňa, Teil Veľká Maňa (Bez. Nové Zámky), Sieben-Schmerzen-Kirche, Feststellungsgrabung, Siedlung, Maďarovce-Kultur, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die Feststellungsgrabung wurde durch die geplante Entfeuchtung der Kirche angeregt. Zur Feststellung der Tiefe der Fundamentmauer und Beglaubigung einer eventuellen älteren Besiedlung wurden drei Schnitte (Schnitte 1–3) angelegt. Im Schnitt 2 wurde das Siedlungsobjekt 1 erforscht, das man anhand des Keramikmaterials der Maďarovce-Kultur (Abb. 74) zuordnete. Im Schnitt 3 deckte man die Fundamentmauern des Kirchenanbaus auf, der gegenwärtig mit dem ursprünglichen Bau (1743–1747) gleich ist, dessen südlicher Teil aber durch vorherige Bautätigkeiten beschädigt wurde.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V DVOROCH NAD ŽITAVOU⁵¹

Marek Vojtek

Dvory nad Žitavou (okr. Nové Zámky), intravilán, cesta I/75 a II/511 križovatka, doba bronzová, vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum vyvolal projekt rekonštrukcie križovatky ciest I/75 a II/511 v Dvoroch nad Žitavou. Predmetná stavba sa nachádza v centrálnej časti intravilánu obce. Terén je zastavaný existujúcou komunikáciou. Nadmorská výška sa pohybuje v rozmedzí 121–124 m. Výstavba okruhovej križovatky a k nej prislúchajúcich inžinierskych sietí bola rozdelená na 4 etapy. Odkrývanie terénu pre potreby rekonštrukcie existujúcej križovatky prebiehal do hĺbky 50–100 cm. Výkopy inžinierskych sietí (dažďová kanalizácia a prekládka existujúcich sietí) prebiehali do hĺbky 100–300 cm. Plošným odkrytím terénu v priestore križovatky do hĺbky nepresahujúcej 100 cm neboli zachytené archeologické situácie, iba sporadické hnuťelné nálezy (zlomky keramiky). V rámci súbežne prebiehajúcich líniových výkopov sa zachytili od hĺbky cca 100 cm viaceré archeologické situácie (vrstvy, objekty a hroby), ktoré boli preskúmané v rozsahu výkopov a dokumentované fotograficky, kresbovo a geodeticky.

Základné výsledky záchranného archeologického výskumu môžeme zhrnúť do nasledovných okruhov:

Sídlisková vrstva z doby bronzovej

V rámci líniových výkopov dažďovej kanalizácie, k nej prislúchajúcich šácht sa na viacerých úsekoch, v hĺbke cca 150 cm zachytila na jednotlivých profiloch čierna humózná vrstva so sporadickými keramickými nálezmi z doby bronzovej (plán 5/vrstvy 6–7; plán 6/vrstva 7; plán 7/vrstva 4). Bližšie kultúrne určenie nálezov bude možné po konzervácii a odbornom spracovaní jednotlivých nálezov. V šachte dažďovej kanalizácie (sonda 2) sa zachytilo torzo sídliskového objektu 3: dno pece, alebo podlaha väčšej stavby (plán 4).

⁵¹ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0124/20.

Sídliskové objekty z obdobia stredoveku

Pri výkope ryhy pre dažďovú kanalizáciu západne od kostola sv. Vojtecha sa na profiloch podarilo zachytiť minimálne dva sídliskové objekty z ktorých jeden môžeme na základe keramiky zaradiť do obdobia vrcholného stredoveku (plán 3/objekt 1).

Prikostolný cintorín

Výkopom šachty pre dažďovú kanalizáciu sa v hĺbke 140–180 cm porušilo niekoľko kostrových hrobov, prislúchajúcich k staršiemu kostolu, ktorý stál na mieste dnešného kostola sv. Vojtecha. Ďalší hrob sa podarilo preskúmať pri výkope ryhy v bezprostrednej blízkosti šachty. Kostrové pozostatky boli uložené bez milodarov. Predpokladáme, že pochádzajú z obdobia vrcholného stredoveku, resp. novovekého obdobia.

V katastri obce Dvory nad Žitavou evidujeme významnú koncentráciu osídlenia v praveku, včasnej dobe dejinnej a stredoveku. V polohe južne pri obci a pri brehoch Žitavy je evidované osídlenie z mladšej doby kamennej. Z areálu bývalého JRD bolo zistené kostrové pohrebisko zo staršej doby bronzovej a sídlisko z karpatskej mohylovej kultúry. V tej istej polohe boli objavené nálezy a situácie z mladšej doby bronzovej a doby železnej. V intraviláne, v polohe pri Mlyne sa preskúmalo kostrové pohrebisko z obdobia včasného stredoveku. V polohe pri železničnej stanici sa preskúmali kostrové hroby z 10. stor.

V bezprostrednej blízkosti sledovanej stavby bolo pri výstavbe obchodného domu Jednota zistené osídlenie z obdobia stredoveku.

Obec sa rozprestiera na trase významnej stredovekej cesty (tzv. Česká cesta), ktorá spájala Uhorsko s Českým kráľovstvom. Prvá písomná správa o obci pochádza z roku 1075 (*Villa Hudvordiensium super aquam Sitou*).

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN DVORY NAD ŽITAVOU. Dvory nad Žitavou (Bez. Nové Zámky), Intravillan, Straße I/75 und II/511, Kreuzung, Bronzezeit, Hochmittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch das Rekonstruktionsprojekt der Kreuzung der Straßen I/75 und II/511 in Dvory nad Žitavou, hervorgerufen. Der gegenständliche Bau befindet sich im Zentralteil der Gemeinde. Das Terrain ist mit einem existierenden Verkehrsweg bebaut. Die Meereshöhe bewegt sich zwischen 121–124 m. Im Rahmen der Linienausgabe der Regenwasserkanalisation und der zur Kanalisation angehörigen Schächte, wurde in mehreren Abschnitten, in der Tiefe von ca. 150 cm, an den einzelnen Profilen eine schwarze humose Schicht mit sporadisch vorkommenden Funden aus der Bronzezeit festgehalten. Beim Ausgraben der Rinne für die Regenwasserkanalisation, westlich von der Kirche des Hl. Adalbert, ist es gelungen, in den Profilen minimal zwei Siedlungsobjekte zu erfassen, ein Objekt ist anhand der Keramik ins Hochmittelalter einzuordnen. Beim Ausgraben eines Schachts für die Regenwasserkanalisation kam es in der Tiefe von 140–180 cm zur Beschädigung von einigen Körpergräbern, die zur alten Kirche angehörten, und die sich früher auf der Stelle der heutigen Kirche des Hl. Adalbert befanden. Ein weiteres Grab konnte man in unmittelbarer Nähe eines Schachts, beim Aushub der Rinne, durchforschen. Die Knochenüberreste wurden ohne Beigaben gelagert. Wir nehmen an, dass sie aus der Zeit des Hochmittelalters bzw. Neuzeit stammen.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V KOMÁRŇANSKEJ NOVEJ PEVNOSTI⁵²

Marek V o j t e č e k

K o m á r n o (okr. Komárno), intravilán, Nová pevnosť (muničný sklad), doba laténska, vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum vyvolal projekt sanácie environmentálnych záťaží spôsobených prítomnosťou jednotiek Sovietskej armády na území bývalej ČSSR. Realizátorom tohto projektu bolo Ministerstvo životného prostredia prostredníctvom spoločností EBA a Envigeo. Výskum prebiehal v dvoch

⁵² Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0124/20.

polohách (obr. 75: 1). Poloha „Autopark I“ sa nachádzala v priestore pred Novou pevnosťou, severne od areálu univerzity J. Selyeho. Bývalá Sovietska armáda priestor využívala na garážovanie ťažkej obrnenej techniky. Poloha „Práčovňa“ sa nachádzala v areáli Novej pevnosti pri západnom bastióne (obr. 75: 2). Ako práčovňu využívala Sovietska armáda bývalý muničný sklad (pracháreň) vybudovaný v 19. stor. Výskum mal prebiehať počas zemných prác sanácie v úzkej súčinnosti. Rýchle tempo a práca ťažkými mechanizmami v priestore Práčovňa (muničný sklad) okrem odťaženia recentných vrstiev a nebezpečného odpadu porušila archeologické situácie. Práce boli okamžite zastavené a k situácii sa zvolala odborná komisia za prítomnosti realizátora výskumu, zhotoviteľa sanácie a zástupcu KPÚ Nitra, pobočka Komárno. Z dôvodu hĺbky ťažobnej jamy a jej kontaminácie nebezpečnými ropnými látkami nebolo možné dôkladne zdokumentovať okrajové profily ťažobnej jamy. Na zostávajúcej ploche sanácie v polohe Práčovňa sa podľa záverov z odbornej komisie povrchová vrstva do hĺbky cca 20 cm odkryla zemným strojom. Keďže už na tejto úrovni (niveleta 111,7–111,8 m) sa zachytili stopy architektúr, práce pokračovali ručne metódami archeologického výskumu. Výskum však aj v tejto fáze prebiehal v časovom strese, nakoľko podľa harmonogramu sanačných prác mala byť kontaminovaná zemina odťažaná do dvoch dní. Vymedzenú plochu s rozmermi 6,5–7 x 2,6–4,2 m sme označili ako Sonda 1 (obr. 75: 3). Postupným znižovaním vrstiev (recentných, ktoré boli premiešané archeologickým materiálom) sa podarilo odkryť torzo muriva, štyri kostrové hroby a dva sídliskové objekty. Ďalšie dva sídliskové objekty boli zdokumentované na profiloch sondy. Výskum v časti Autopark I prebiehal formou sledovania zemných prác investora. Sanačné práce odhalili rozsiahle znečistenie (nádrže s ropnými látkami), ktoré výrazne obmedzovalo pohyb a prácu archeológa. Priebeh prác a okrajové profily výkopov boli dokumentované fotograficky. Jednotlivé profily nebolo možné odborne začistiť z dôvodu rýchleho postupu sanačných prác a výrazného znečistenia priestoru nebezpečnými ropnými látkami. V priestore sanácie v polohe Práčovňa (muničný sklad) prebehol už v roku 2012 záchranný archeologický výskum na líniovej stavbe zavlažovacieho systému Novej pevnosti. Realizovala ho spoločnosť Archaeoservices v spolupráci s Podunajským múzeom v Komárne. V rámci výskumu boli objavené sídliskové nálezy z doby laténskej (objekty a kultúrna vrstva), hroby z 15.–16. stor. a zvyšky architektúr zo 17.–19. stor. (základy a pivničné priestory neznámej stavby, zvyšky dvoch obranných múrov muničného skladu). Priamo na mieste sanácie prebiehali výkopy rýh 6–9 (Gere 2012).

Základné výsledky záchranného archeologického výskumu môžeme tézovito zhrnúť do nasledovných okruhov:

Horizont osídlenia v protohistorickom období

Predmety z doby laténskej predstavujú najväčšiu kolekciu získaných nálezov. V ani jednom prípade sa však nedá povedať, že pochádzajú z uzavretých nálezových celkov. Nálezy pochádzajú z povrchovej vrstvy 001 a predovšetkým z vrstvy 002, ktorú interpretujeme ako kultúrnu vrstvu z doby laténskej. Laténska kultúrna vrstva bola zistená aj počas výskumu z roku 2012 na úrovni niveliet 111,68–110,72 m n. m. V priestore ryhy 6, ktorá prechádzala aj cez nami skúmanú sondu sa zachytila najvyššie, na úrovni nivelety 111,68 m (Gere 2013, 91). V našom prípade sa táto vrstva zachytila na niveletách 111,50–111,20 m. V prípade objektu 1 nemôžeme jeho laténsky pôvod bezpečne určiť. Popri keramických nálezočoch z doby laténskej sa na úrovni dna našiel fragment dna nádoby z obdobia stredoveku. V západnej časti objektu jasne porušuje vrstvu 004, ktorá môže predstavovať pozostatok vrstvy 002. O objekte z doby laténskej môžeme s najväčšou pravdepodobnosťou hovoriť v prípade Objektu 3, ktorý sa zistil na severnom profile sondy. Vychádza z kultúrnej vrstvy 002, pričom má výplň, ktorá je s ňou identická. Objekt bol výrazne porušený mladšími zásahmi (hrob 1, obranný múr prachárne, recentný zásah vo východnej časti severného profilu sondy). Pri začisťovaní hrobu 1 a pri profile objektu bolo nájdené množstvo keramických fragmentov z doby laténskej.

Horizont osídlenia vo vrcholnom stredoveku a na začiatku novoveku

Počas záchranného archeologického výskumu sa podarilo preskúmať pozostatky štyroch kostrových hrobov. Telá boli uložené vo vystretej polohe na chrbte s rukami uloženými pozdĺž tela (v prípade hrobov 2–4 sa toto uloženie iba predpokladá, nakoľko v rámci sondy sa preskúmali iba dolné končatiny skeletov). Telá mali jednotnú orientáciu ZJZ – VSV s azimutom 240°. Spolu s deviatimi hrobmi preskúmaným v roku 2012 (Gere 2013, 87) ide pravdepodobne o súčasť cintorína, prislúchajúceho k stredovekému mestu, ktoré sa tu rozprestieralo pred vybudovaním Novej pevnosti. Sídliskový objekt 2, ktorý bol porušený obranným múrom prachárne obsahoval niekoľko fragmentov keramiky, z ktorých jeden

môžeme časovo zaradiť do obdobia vrcholného stredoveku. Stredoveké a novoveké nálezy boli výrazne zastúpené vo vrstvách 001 a 002.

Obranný múr muničného skladu

Pozostatky múru v celkovej dĺžke cca 6 m prebiehali v Sonde 1 v rovnobežne so severovýchodnou stenou muničného skladu. Muničný sklad bol postavený v roku 1808. Presné vyobrazenie obranného múru sa nachádza na pláne z roku 1874. Pozostatky dvoch paralelne vedľa seba prebiehajúcich tehlových múrov boli zistené aj počas výskumu z roku 2012 (Gere 2012, 16).

Literatúra

Gere 2012 – M. Gere: *Komárno, okres Komárno „Nová pevnosť – západný bastión (bastión Madony)“ – terénne úpravy a inžinierske siete*. Výskumná dokumentácia z výskumu Archaeoservices, s. r. o., 2012.

Gere 2013 – M. Gere: *Záchranný archeologický výskum Komárno – „Nová pevnosť“*. Predbežné výsledky. *Iuxta Danubium* 15, 2013, 87–108.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN NEUE FESTUNG IN KOMÁRNO. Komárno (Bez. Komárno), Intravillan, Nová Pevnosť (Munitionslager), Latènezeit, Hochmittelalter, Neuzeit. Depositionierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch das Projekt der Sanierung der environmentalen Belastungen, die durch die Anwesenheit der Einheiten der Sowjetarmee auf dem Gebiet der ehemaligen Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik verursacht wurden, hervorgerufen. Dieses Projekt realisierte das Umweltministerium mit Hilfe der Gesellschaften EBA und Envigo. Die Grabung wurde auf zwei Plätze durchgeführt. „Autopark I“ befindet sich im Bereich vor Nová pevnosť (Neue Festung), nördlich vom Areal der János-Selye-Universität. Die ehemalige Sowjetarmee nutzte den Platz zum Parken von starken gepanzerten Fahrzeugen. „Práčovňa“ (Waschküche) befindet sich im Areal von Nová pevnosť, bei der westlichen Bastion. Als Waschküche nutzte die Sowjetarmee das ehemalige Munitionslager (Pulvermühle), das im 19. Jh. gebaut wurde. Während der Rettungsgrabung ist es in Práčovňa gelungen, eine Siedlungsschicht und einige latènezeitliche Objekte, vier Skelettgräber eines spätmittelalterlichen Friedhofes und Überreste einer Wehrmauer des Munitionslagers aus dem 19. Jh. zu erforschen.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V SKLABINSKOM PODZÁMKU⁵³

Marek Vojtek – Matúš Melo – Adrián Nemergut

Sklabinský Podzámok (okr. Martin) poloha Košiarik, sídlisko, neskorá doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, Nitra

Záchranný výskum v katastrálnom území obce Sklabinský Podzámok bol vyvolaný úpravou lesných ciest v polohe Košiarik (obr. 76: 1). Počas samotných úprav cesty vznikol nízky, jeden meter vysoký profil, v ktorom bolo možné jasne identifikovať archeologické situácie (obr. 76: 2). Po začistení profilu bola zdokumentovaná bledosivá kultúrna vrstva, ktorá obsahovala značné množstvo fragmentov keramiky (obr. 76: 3, 4) a mazanice. Pod kultúrnou vrstvou bol identifikovaný objekt 1, ktorého tmavosivá výplň taktiež obsahovala fragmenty keramiky (obr. 76: 5–9) a mazanice. Na dne objektu 1 bola zachytená prepálená vrstva s koncentráciou uhlíkov. V priestore samotnej lesnej cesty (vedľa dokumentovaného profilu) bola zachytená časť drevenej konštrukcie, ktorá pravdepodobne prislúchala k objektu 1. Na základe keramického materiálu získaného z profilu a zo zberu v užšom okolí možno lokalitu datovať do obdobia mladšej až neskej doby bronzovej a kultúrne sídlisko prislúcha k lužickej kultúre.

V katastrálnom území obce Sklabinský Podzámok nie sú nálezy z polohy Košiarik jediným prípadom. V roku 2001 tu bolo prieskumom objavené hradisko v polohe Katova skala datované do mladšej doby bronzovej, doby halštatskej a doby laténskej (Pieta/Veličik 2014, 21). Vzhľadom na vzdialenosť lokalít (cca 800 m) nemožno vylúčiť súvis medzi nimi.

Literatúra

Pieta/Veličik 2014 – K. Pieta/L. Veličik: Pozoruhodné depoty zo Sklabinského Podzámku. *Studia Archaeologica Brunensia* 19, 2014, 2, 5–25.

⁵³ Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/0143/18.

RETTUNGSGRABUNG IN SKLABINSKÝ PODZÁMOK. Sklabinský Podzámok (Bez. Martin), Flur Košiarik, Siedlung, späte Bronzezeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch die Bearbeitung der Waldwege im Katastergebiet von Sklabinský Podzámok ausgelöst. Anhand der Grabung ist es gelungen, archäologische Situationen auf dem entstandenen Profil zu erkundigen. Dokumentiert wurde die (kulturelle) Siedlungsschicht, die das Objekt 1 verdeckte. Auf dem Boden des Objekts 1 versäuberte und belegte man ein Torso einer Holzkonstruktion, die wahrscheinlich diesem Objekt angehörte. Aufgrund der Keramikfragmente konnte man die Siedlung in die Periode der jüngeren Bronzezeit – Lausitzer Kultur datieren.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V RÍMSKOKATOLÍCKOM KOSTOLE SV. JAKUBA V LEVOČI

Ľuboslav Záhorec

L e v o č a (okr. Levoča), Námestie Majstra Pavla, Rímskokatolícky Kostol sv. Jakuba, predstihový pamiatkový výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: ARCHEOVÝSKUM, s. r. o., Liptovský Mikuláš.

Miesto predmetného archeologického výskumu, rímskokatolícky kostol sv. Jakuba, sa nachádza na námestí Majstra Pavla v Levoči. Kostol tvorí prirodzenú dominantu námestia. Prvú etapu predstihového archeologického výskumu realizovala v mesiaci júl spoločnosť ARCHEOVÝSKUM, s. r. o., na základe objednávky investora Rímskokatolíckej cirkvi, farnosti Levoča. Účelom sondážneho archeologického výskumu bolo archeologickými metódami zistiť podlahové vrstvy a typy používanej dlažby pre jej slohovú rekonštrukciu pri obnove.

Vytýčené boli dve sondy, sonda I (1,5 x 1,5 m) sa nachádzala v strede svätyne kostola, za oltárnou menzou, sonda II (1 x 1 m) bola situovaná v juhovýchodnom rohu južnej lode kostola. V sondách sa postupne po vrstvách znižovala úroveň na požadovanú hĺbku.

Sonda I

V sonde I sa pod keramickou dlažbou zapustenou do betónu objavila kamenná dlažba, pravdepodobne z obdobia baroka, tvorená pravidelnými štvorcovými a obdĺžnikovými opracovanými kamennými platňami, s tenkým pieskovým lôžkom. V západnom rohu sondy bolo zistené základové murivo oltárnej menzy, ktoré v hĺbke cca 0,5 m dosadalo na zachovanú korunu nadzákladového muriva. Pravdepodobne ide o múr východného uzáveru, zrejme pravouhlého presbytéria staršieho kostola spreď prvej polovice 14. stor. V hĺbke 1,9 m sa dala rozoznať úroveň nadzákladovej časti muriva a podzemnej časti muriva. V hĺbke 2,3 m sa nachádzala základová úroveň muriva, ktorá nasadala na pieskovú vrstvu. Kamenný múr bol súdržne zhotovený, kamene boli tesne spojené bielosivou maltou s drobnými kamienkami. Sonda obsahovala štyri zásypové vrstvy tvorené hnedou až tmavohnedou hlinito-kamenistou vrstvou s obsahom maltoviny, ktoré boli od seba oddelené výraznými tenkými omietkovými vrstvami, v jednom prípade išlo o ílovú vrstvu. Na základe absencie hnuťelných nálezov, hrobov a sterilnej vrstvy sa možno domnievať, že pôvodná úroveň ešte pred postavením súčasnej svätyne sa nachádzala takmer o dva metre nižšie a priestor sondy by predstavoval vonkajší priestor, za presbytériom staršieho kostola. Toto tvrdenie by potvrdil archeologický výskum, ktorým by sa zistila prítomnosť hrobov v tejto časti a tým aj úroveň terénu, keďže nadzákladové murivo pravdepodobne staršej stavby sa nachádza až takmer v dvojmetrovej hĺbke (obr. 77: 1).

Sonda II

Po odstránení keramickej dlažby v sonde bola pod maltovým lôžkom objavená obdĺžniková tehlová dlažba, pravdepodobne z obdobia baroka, pod ktorou bolo zistené tenké pieskové lôžko. Pod lôžkom sa nachádzala tmavohnedá hlinito-kamenistá vrstva hrubá cca 0,35 m, obsahujúca malý počet nevýrazných ľudských kostí. Pod ňou sa nachádzala tenká zhutnená pieskovo-maltová vrstva, dosadajúca už na sterilnú vrstvu tvorenú ílom a ílovcami. Najväčšia hĺbka dosiahnutá v sonde bola 0,95 m. Vo východnej časti sondy bol už v hĺbke 0,18 m zachytený rozšírený kamenný základ obvodového múru lode kostola. V tejto časti kostola bolo jeho rozšírenie 0,15 m. Absencia starších podlahových úrovní a hrobov, úroveň

rozšírenej časti muriva v podzemnej časti múru lode kostola takmer hneď pod úrovňou súčasnej dlažby a pomerne malá hĺbka (0,55 m) zachytenej sterilnej vrstvy naznačuje, že táto časť lode kostola nie je nijakými výkopmi narušená a jej úroveň od stredoveku po súčasnosť sa veľmi výrazne nezvýšila (obr. 77: 1).

Počas archeologického výskumu neboli získané žiadne hnutelné archeologické nálezy, okrem pár zlomkov nevýrazných ľudských kostí.

Na základe výsledkov archeologického výskumu možno konštatovať, že úroveň vo svätyni aj v lodi kostola sa počas fungovania kostola od 14. stor., cez obdobie baroka až po súčasnosť, výrazne nelišila. Zistené historické dlažby na základe podobných nálezov dlažieb z iných kostolov možno datovať do obdobia baroka, teda do 17.–18. stor. Kamenný fragment múru, ktorý bol preskúmaný v sonde I za oltárom vo svätyni, pravdepodobne predstavoval východný uzáver staršieho kostola, ktorý bol zhotovený niekedy pred 14. stor., teda skôr ako bol postavený súčasný kostol. Archeologickým výskumom z východnej vonkajšej strany svätyně súčasného kostola by sa nepriamo, na základe nivelety dvíhania terénu a hĺbky vykopaných hrobov a určite aj superpozíciou súčasného obvodového múru svätyně a hrobov, dala táto pravdepodobná hypotéza dokázať.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN DER RÖMISCH-KATHOLISCHEN KIRCHE DES HL. JAKOB IN LEVOČA. LEVOČA (Bez. Levoča), Intravillan, Meister-Paul-Platz, römisch-katholische Kirche des Hl. Jakob, Probegrabung, Spätmittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: ARCHEOVÝSKUM, GmbH., Liptovský Mikuláš. Die erste Etappe realisierte die Gesellschaft im Juli, aufgrund der Bestellung des Investors, der Römisch-katholischen Kirche, Pfarrei Levoča. Der Zweck der Probegrabung war durch archäologische Methoden die Bodenschichten und Typen von verwendeten Pflastern für eine Stilrekonstruktion bei der Erneuerung festzustellen. Es wurden zwei Schnitte angelegt, der Schnitt I (1,5 x 1,5 m) befand sich im Heiligtum der Kirche, hinter der Altarlücke und der Schnitt II (1 x 1 m) wurde in der südöstlichen Ecke des südlichen Kirchenschiffes situiert. In den Schnitten senkte man stufenweise das Niveau auf die benötigte Tiefe. Aufgrund der Grabungsergebnisse ist festzustellen, dass sich das Niveau des Heiligtums seit dem 14. Jh., also dem Beginn der Kirchennutzung, über die Barockzeit bis in die Gegenwart, nicht markant unterschieden hat. Die festgestellten historischen Pflaster kann man angesichts ähnlicher Pflasterfunde aus anderen Kirchen in die Barockzeit zu datieren, also ins 17.–18. Jh. Ein steinernes Mauerfragment, das im Schnitt I, hinter dem Altar im Heiligtum erforscht wurde, stellte wahrscheinlich den östlichen Abschluss der alten Kirche dar, die irgendwann im 14. Jh. gebaut wurde, also früher als die heutige Kirche. Durch eine archäologische Grabung von der östlichen Außenseite des Heiligtums der gegenwärtigen Kirche, wäre es indirekt möglich, dank der Nivellette der Terrainerhöhung und Tiefe der ausgegrabenen Gräber und bestimmt auch durch die Superposition der gegenwärtigen Umfassungsmauer des Heiligtums und der Gräber, diese vermutliche Hypothese zu beweisen.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V MESTSKEJ PAMIATKOVEJ REZERVÁCII PODOLÍNEC

Euboslav Záhorec

P o d o l í n e c (okr. Stará Ľubovňa), Mariánske námestie a Bernoláková ulica, sídlisko, predstihový pamiatkový výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: ARCHEOVÝSKUM, s. r. o., Liptovský Mikuláš.

Miesto predmetného archeologického výskumu sa nachádza v blízkosti južnej časti mestských hradieb (obr. 73).

Na jeseň v roku 2014 bola realizovaná prvá etapa archeologického výskumu. Sondážnym archeologickým výskumom sa podarilo zachytiť zvyšky fragmentov kamenných architektur, sídliskových vrstiev a úroveň prírodného terénu. Získal sa málo početný črepový materiál z kachlíc vykurovacích telies a nádob, zvieracích kostí a železitej trosky (Záhorec/Bomba 2014). Druhú a tretiu etapu predstihového archeologického výskumu realizovala v mesiacoch marec, apríl a jún 2015 spoločnosť ARCHEOVÝSKUM, s. r. o., na základe objednávky investora, mesta Podolíneč.

Archeologický výskum prebiehal na štyroch plochách. Plocha I bola situovaná pred budovou mestského úradu (hradu), plocha II južne od budovy mestského úradu (hradu), v parkovej časti, plocha III bola situovaná v juhovýchodnej časti sledovanej stavby a plocha IV pri severovýchodnom rohu hasičskej zbrojnice, teda medzi plochou I a III.

Plocha I

Na ploche pokrytej asfaltom boli v roku 2014 situované sondy VI–VIII. Po odstránení asfaltu a znížení plochy o cca 50 cm boli zachytené fragmenty kamenných murív, označené ako objekty 1/15 – 9/15.

Objekt 1/15: Objekt bol sčasti zachytený pod obvodovým murivom hasičskej zbrojnice v šírke cca 2,25 m (porušený bol výkopom pre IS). Približne 1,8 m od jej rohu sa „pravouhlo lomil“ severovýchodným smerom a pokračoval ako predsunuté murivo situované paralelne s budovou mestského úradu v dĺžke cca 5,9 m a šírke 1,5–1,7 m. Jeho priebeh porušoval výkop pre kanalizáciu. Severozápadne od tohto výkopu sa podarilo zachytiť jeho pokračovanie ako časť lícovaného muriva, ktoré je možné považovať za pravdepodobný vstup do nádvorja hradu. V ďalšej časti cca 7,6 m od vstupu bol múr porušený výkopom pre IS. V tejto časti boli situované zisťovacie rezy I a II, no jeho ďalší priebeh sa nimi nepodarilo zachytiť.

Zachytený fragment muriva objektu 1/15 (so skúmanou dĺžkou 13,5 a šírkou 1,7–1,8 m) s čiastočne zachyteným vstupom, možno považovať za ohradové murivo nádvorja hradu. Na základe jeho rozličnej šírky (1,8–2,2 m) a zachytenej škáry medzi murivami možno predpokladať, že bol stavaný v dvoch etapách. Časť tohto muriva bola zachytená v sonde VIII z roku 2014.

Objekt 2/15: V objekte bolo v dvoch / troch fragmentoch zachytené kamenné murivo, v priestore nádvorja hradu. Murivo bolo situované kolmo na priebeh muriva 1/15. Šírka zachyteného fragmentu bola cca 0,40–0,60 m, dĺžka cca 4 m. V jeho blízkosti boli fragmentárne zachytené zvyšky nerovnej maltovej dlážky. Severozápadná časť objektu bola porušená prestavbou (3/15) v mladšom období, ktorá pravdepodobne prekryla ďalšie časti tohto objektu (o čom svedčí zachytená šírka fragmentov muriva objektu 3/15, cca 1,1 m). Výskumom sa podarilo zachytiť juhozápadný aj severovýchodný uzáver tohto muriva. Juhozápadný uzáver so šírkou muriva cca 0,75 m (značne porušený výkopom pre kanalizáciu) bol v západnej časti porušený mladšou stavbou (3/15). Pri severovýchodnom uzávere sa podarilo zachytiť jeho šírku aj úroveň založenia (0,8 m).

Na základe nálezových okolností (značne porušených mladšími stavebnými aktivitami) sa dá predpokladať, že objekt 2/15 vznikol ako pristavba k ohradovému murivu (1/15). Dĺžka tejto časti skúmaného muriva bola cca 9,3 m so zachytenou šírkou 1,1 m, ktorá bola pravdepodobne rozšírená výstavbou objektu 3/15. Vnútny rozmer objektu 2/15 bol cca 3,7 m a vonkajší cca 5,5 m. Časť muriva objektu 2/15 bola zachytená v sonde č. VII z roku 2014.

Objekt 3/15: Objekt bol zachytený v dvoch ucelených fragmentoch kamenného muriva takmer štvorcového pôdorysu. Juhovýchodná časť s vonkajšími rozmermi cca 6,2 x 5,8 m bola situovaná cca 1 m od budovy hasičskej zbrojnice, paralelne s budovou mestského úradu (hradu). Na základe nálezových okolností sa dá predpokladať, že mala pokračovanie aj pod budovu zbrojnice, pred ktorou bol situovaný výkop IS. Šírka muriva tejto juhovýchodnej časti sa pohybovala 1–1,9 m, z čoho sa dá predpokladať, že sa jedná o zachytenú časť obvodového muriva s priečkou (hrúbka 0,7–1,1 m), situovanou kolmo na kamenné murivo objektu 1/15. Juhovýchodná časť objektu 3/15 čiastočne porušovala juhovýchodná časť objektu 2/15 a pravdepodobne prekryvala jeho ďalšie časti.

Severozápadná časť s vonkajšími rozmermi cca 6,7 x 5,4 m a šírkou muriva 1–1,7 m, bola situovaná cca 9,8 m od budovy hasičskej zbrojnice, paralelne s budovou mestského úradu (hradu). Svojím pôdorysom porušovala západnú časť objektu 2/12. Severovýchodný, juhovýchodný a juhozápadný uzáver tejto časti boli previazané. Nakoľko sa nenašlo prepojenie medzi severozápadnou a juhovýchodnou časťou muriva objektu, dá sa predpokladať, že tento priestor bol riešený klenbovým prepojením, čím vznikol prechod.

Na základe zistených nálezových okolností a historických podkladov (čiastočne porušených výkopmi pre IS), sa dá predpokladať, že objekt 3/15 vznikol, až po zániku ohradového muriva nádvorja hradu a svojím pôdorysom čiastočne prekryval objekt 2/15. Časť muriva objektu 3/15 bola zachytená v sonde č. VI a VII z roku 2014.

Objekt 4/15: Objekt tvorili dva fragmenty pätiiek, ktoré boli situované v priestore medzi objektom 2 resp. 3/15 a jestvujúcim vchodom do pivničných priestorov mestského úradu. Ich rozmery boli cca 1,2 x 1,4 m (Z) a cca 1 x 1,4 m (V) a s hrúbkou cca 0,4 m. Východná päťka bola čiastočne porušená výkopom pre IS, a čiastočne ju prekryvala úroveň fragmentu kamennej dlažby, z čoho sa dá usudzovať, že súvisela s objektom 2/15, keď plnila funkciu prechodu medzi ním a budovou hradu. S výstavbou objektu 3/15 tieto pätky pravdepodobne zanikli a boli prekryté spomínanou dlažbou.

Objekt 5/15: Objekt bol zachytený ako fragment kamenného muriva (tvaru obráteného písmena Z), ktorý v značne miere porušovali výkopy pre IS. Jeho max. skúmané rozmery boli cca 4,3 x 3,3 m. Šírka jeho múrov sa pohybovala 0,5–0,8 m.

Na základe nálezovej situácie sa dá predpokladať jeho funkčnosť spolu s objektom 2/15 a nedá sa vylúčiť jeho využitie aj s objektom 3/15.

Objekt 6/15: Objekt bol fragmentárne zachytený v západnej časti skúmanej plochy, pôdorys objektu mal nepravidelný tvar s max. skúmanými rozmermi cca 4,9 x 1,6 m. Bol porušený výkopom pre IS, tak ako v prípade objektu 1, 3 a 4/15. Jeho západná časť zachádzala pod cestnú komunikáciu. Na základe jeho situovanie sa dá predpokladať, že sa jednalo o zvyšok spevnenej plochy – dlažby?

Objekt 7/15: Objekt bol fragmentárne zachytený v západnej časti skúmanej plochy, pôdorys tvoril stavebný uzáver so skúmanými rozmermi cca 2 x 1,9 m a šírkou muriva 0,5–0,8 m. Plytký objekt zachytený v dvoch riadkoch kameňov s hrúbkou cca 0,40 m. Jeho západná a čiastočne aj východná časť bola porušená výkopom pre IS. V okolí sa našli fragmenty trosky na základe čoho možno predpokladať, že išlo o časť výrobného objektu.

Objekt 8/15: Objekt bol fragmentárne zachytený v severovýchodnej časti skúmanej plochy, ako prístavba k priebehu ohradového múra (na ňom je situovaná obvodová stena hasičskej zbrojnice). Jeho základný pôdorys mal tvar písmena L, ktorého kratšia časť smerovala od spomínaného múra do ulice. Táto časť mala dĺžku cca 2,6 m. Múr sa pravouhlo lomil na západ a mal dĺžku cca 7,4 m. Následne sa v dĺžke 1,5 m pravouhlo lomil smerom k ohradovému múru (1/15), ktorý čiastočne obopínal. Šírka muriva sa pohybovala od 0,7 do 1,3 m. Jeho priebeh porušovali výkopy pre IS vedené paralelne s obvodovou stenou hasičskej zbrojnice ako aj výkop kolmo na jeho priebeh.

Objekt 9/15: Objekt bol situovaný východne od objektu 8/15, paralelne s obvodovou stenou hasičskej zbrojnice. Išlo o fragment kamenného múrika pravdepodobne súvisiaceho s objektom 8/15 so skúmanými rozmermi cca 1,6 x 0,4–0,7 m.

Plocha II

Objekt 10/15: Objekt tvoril fragment kamenného múra s rozmermi cca 2,9 x 2,2 m. Situovaný bol pri juhozápadnom rohu budovy úradu, pozdĺž ktorej boli výkopy pre IS, porušujúce múr. Orientovaný bol SZ–JV. Jeho severozápadná časť pokračovala pod jestvujúcu cestnú komunikáciu. Jedná sa pravdepodobne fragment mestskej hradby.

Objekt 11/15: Objekt bol situovaný južne od budovy mestského úradu, paralelne s priebehom objektu 10/15. Jeho skúmané rozmery boli cca 6 x 0,8–1 m a pravdepodobne súvisel s obranným systémom predbránia. Jeho priebeh porušovali výkopy IS.

Objekt 12/15: Objekt bol zachytený pri juhozápadnom nároží budovy mestského úradu, situovaný kolmo na jeho obvodový múr. Orientovaný bol kolmo na objekt 11/15, ktorý svojím priebehom rešpektoval. Jeho skúmané rozmery boli cca 9 x 2,1–2,8 m. Približne 8,7 m od budovy úradu sa v nižšej úrovni podarilo zachytiť vnútorný uzáver, kde sa múr pravouhlo lomil, a pravdepodobne pokračoval paralelne s mestským opevnením. Bol značne porušený výkopmi IS a bleskozvodu. Na základe zistených skutočností sa nedá vylúčiť, že súvisel so zabezpečením predbránia.

Plocha III

Objekt 13/15: Objekt tvoril fragment mestského opevnenia, obdĺžnikového pôdorysu s rozmermi 10 x 2,3 m, ktorý sa sčasti zachoval v nadzemnej hmote jeho muriva. Jeho orientácia bola cca V–Z. Východnú časť porušoval výkop pre IS. Cez túto časť viedol chodník, v pochôdznej úrovni. Na jeho hmote bol v minulosti situovaný drevený stĺp (elektrický?). Časť muriva objektu 13/15 bola zachytená v sondách III a IV z roku 2014.

Plocha IV

Objekt 14/15: Z vonkajšej strany budovy hasičskej zbrojnice, pri severovýchodnom rohu, sa črtal zvyšok kamenného muriva pochádzajúci z bašty. Pôdorys skúmanej časti mal tvar "U" a jeho rozmery boli 5,7 x 1,83 x 0,8 m. Takmer celú korunu muriva porušovali výkopy pre IS.

Počas archeologického výskumu bol získaný črepový a kostený materiál ako aj kúsky železitej značne skorodovanej trosky. Črepový materiál bol zastúpený pomerne malými fragmentmi zväčša novovekej a pravdepodobne aj stredovekej keramiky. Materiál bol pomerne dobre vypálený, z vonkajšej strany takmer bez glazúry. Kachlice boli zastúpené fragmentmi s rastlinným motívom po okrajoch so zvyškami žltohnedej a zelenej glazúry. Kovové predmety boli zastúpené železnou podkovou, medenými plieškami (so zelenou patinou), skorodovanou železitou troskou.

Realizovaný archeologický výskum priniesol zaujímavé nehnuteľné archeologické nálezy, vďaka ktorým je možné si urobiť lepší obraz o podolínskom hrade. Nálezy pravdepodobne dokladajú oveľa väčšiu stavebnú činnosť v podobe prestavieb ako sa pôvodne predpokladalo. Počas predstihového archeologického výskumu boli skúmané plochy I–IV.

Po odstránení asfaltu boli na ploche I identifikované objekty 1–9/15, v minulosti značne porušené výkopmi pre IS. Jednalo sa hlavne o fragmenty kamenných murív stavieb, ktoré sú zachytené na historických mapách z rokov 1783–1869. Výnimkou bol objekt 1/15, ktorý na základe nálezových okolností možno považovať za ohradový múr nádvoria mestského hradu, ktorého výstavba je datovaná do 15. stor. Tu sa podarilo zachytiť aj západnú časť jeho vstupného priestoru. Jeho východná časť bola zničená výkopom pre kanalizáciu.

Na ploche II boli identifikované objekty 10–12/15. Všetky nálezové situácie boli v značnej miere porušené výkopmi pre IS, ktoré obmedzovali výskumné práce. Objekt 10/15, možno na základe nálezovej situácie interpretovať ako časť mestskej hradby, ktorej výstavba sa datuje do konca 13. stor. Objekt 11/15, ktorý bol situovaný paralelne s fragmentom objektu 10/15, možno považovať za časť systému mestského opevnenia predbránia, ktoré vzniklo v čase výstavby mestského hradu, teda v 15. stor. Objekt 12/15, ktorý rešpektoval priebeh objektu 11/15, pravdepodobne súvisel so zabezpečením predbránia.

Na ploche III bol zistený fragment kamenného múru opevnenia mestskej hradby – objekt 13/15, ktorý bol v západnej časti zachovaný aj v nadzemnej hmote muriva. Na základe historických podkladov ho možno datovať do 13.–14. stor.

Po znížení úrovne na ploche IV bol zachytený fragment kamenného muriva obrannej bašty objektu 14/15, značne porušený výkopmi pre IS. Jej pôdorys mal tvar písmena U, ktorý pravdepodobne ústil do ohradového múru nádvorja mestského hradu, na základe čoho možno tento objekt datovať do 15. stor.

Literatúra

Záhorec/Bomba 2014 – L. Záhorec/D. Bomba: „Zámer obnovy – regenerácia centrálnej časti Podolínece – stavebné úpravy Mariánskeho námestia a Bernolákovej ulice“. Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu na stavbe. Nепublikované 2014.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IM STÄDTISCHEN DENKMAHLSCHUTZGEBIET PODOLÍNEC. Podolínece (Bez. Stará Lubovňa), Intravillan, Marienplatz (Mariánske námestie) und Straße Bernolákova, Siedlung, Vorsprungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: ARCHEOVÝSKUM, GmbH., Liptovský Mikuláš.

Mit der Grabung im Herbst 2014 realisierte man die erste Etappe ist es gelungen Reste von Keramikfragmente von Steinarchitekturen, Siedlungsschichten und Ebenen des natürlichen Terrains festzuhalten. Man gewann nur geringes Scherbenmaterial von Gefäße und Kacheln, die von Heizungskörpern stammten, weiter Tierknochen und Eisenschlackenstücke (*Záhorec/Bomba 2014*). Die zweite und dritte Etappe der archäologischen Rettungsgrabung realisierte in den Monaten März, April und Juni 2015. Die Grabung wurde auf vier Flächen durchgeführt. Die Fläche I situierte man vor dem Gebäude des Stadtamtes (der Burg), die Fläche II südlich vom Gebäude des Stadtamtes (der Burg), im Parkplatzteil, die Fläche III wurde im südöstlichen Teil des beobachteten Baus platziert und die Fläche IV bei der nordöstlichen Ecke des Feuerwehrdepots, also zwischen den Flächen I und III. Durch die archäologische Grabung gewann man interessante unbewegliche Funde, dank welcher es möglich ist, sich ein besseres Bild über die Burg Podolínece zu machen. Die Funde belegen eine wahrscheinlich viel größere Umbauungstätigkeit, als man ursprünglich vorausgesetzt hatte. Nach dem Entfernen des Asphalts wurden auf der Fläche I die Objekte 1–9/15 identifiziert. In der Vergangenheit wurden diese Objekte durch die Arbeiten auf den unterirdischen Versorgungsnetzen beschädigt. Es handelte sich vor allem um steinerne Mauerfragmente von Bauten, die auf den historischen Karten aus den Jahren 1783–1869 festgehalten sind. Eine Ausnahme stellte das Objekt 1/15 dar, das aufgrund der Fundumstände als Umzäunungsmauer des städtischen Burghofs zu betrachten ist und ihr Bau ins 15. Jhs. datiert wird. Auf dieser Stelle ist es gelungen auch den westlichen Teil seines Eintrittsbereichs festzuhalten. Sein östlicher Teil wurde durch den Kanalisationsaushub zerstört. Auf der Fläche II identifizierte man die Objekte 10–12/15. Alle Fundsituationen wurden im großen Maße durch Aushube für Versorgungsnetze beschädigt, die die Grabungsarbeiten beschränkten. Das Objekt 10/15 ist anhand der Fundsituation als Teil der Stadtmauer zu interpretieren, deren Bau man ins Ende des 13. Jhs. datiert. Das Objekt 11/15, das parallel mit dem Objektfragment 10/15 situiert war, ist als Teil des Stadtbefestigungssystems des Vortorbereiches zu bezeichnen, der in der Zeit, wann die Stadtburg gebaut wurde entstand, also im 15. Jh. Das Objekt 12/15, das den Verlauf des Objekts 11/15 berücksichtigte, hing mit der Sicherung des Vortorbereiches zusammen. Auf der Fläche III wurde ein Fragment einer steinernen Mauer der Burgbefestigung – Objekt 13/15 festgestellt, das sich im westlichen Teil auch im überirdischen Mauerwerk erhalten hat. Aufgrund historischer Unterlagen ist es möglich das Objekt ins 13.–14. Jh. zu datieren. Nach der Senkung des Niveaus der Fläche IV, wurde ein steinernes Mauerwerkfragment einer Schutzbastion des Objekts 14/15 festgehalten, das sehr durch den Aushub für die Versorgungsnetze beschädigt wurde. Ihr Grundriss hatte die Form des Buchstabens „U“, der wahrscheinlich in die Umzäunungsmauer des Hofes der Stadtburg mündete, hinsichtlich dieser Tatsache, ist dieses Objekt ins 15. Jh. zu datieren. Während der archäologischen Grabung gewann man Scherben- und Knochenmaterial, als auch Stücke von markant korrodierten Eisenschlacken. Das Scherbenmaterial war durch relativ kleine Fragmente vertreten, vor allem von neuzeitlicher und wahrscheinlich auch mittelalterlicher Keramik. Das Material war relativ gut ausgebrannt, von der Außenseite fast ohne Glasur. Die Kacheln waren durch Fragmente mit Pflanzenmotiv, an den Rändern mit Resten von gelbbrauner und grüner Glasur vertreten. Die Eisengegenstände stellten ein eisernes Hufeisen, Kupferplättchen (mit grüner Patine) und korrodierte Eisenschlacke dar.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA STAVBE RODINNÉHO DOMU VO VEĽKOM ŠARIŠI

Ľuboslav Záhorec

Veľký Šariš, časť Kanaš (okr. Prešov), poloha Sordok, sídlisko, predstihový pamiatkový výskum, eneolit, badenská kultúra. Uloženie nálezov: ARCHEOVÝSKUM, s. r. o., Liptovský Mikuláš.

Miesto predmetného archeologického výskumu sa nachádza na západnom svahu kopca, na ktorom je situovaná IBV – Veľký Sordok. Poloha má charakter terasy, osídlenej už od praveku. Archeologický výskum realizovala v októbri 2015 spoločnosť ARCHEOVÝSKUM, s. r. o. Skúmaná plocha bola pokrytá trávnaťm porastom, v minulosti poľnohospodársky využívaná. Strojným mechanizmom bola uskutočnená skrývka ornice pod plánovanou stavbou rodinného domu (sonda I), ako aj na mieste napojenia na TI (sonda II). Po skrývke sa na ploche sondy I črtali tri archeologické objekty 1/15–3/15, ktoré boli archeologickými metódami preskúmané a zdokumentované.

Opis objektov:

Objekt 1/15: Objekt bol plytký, elipsovitého tvaru, s takmer kolmými stenami a rovným dnom, orientovaný v smere S – J. Výplň objektu tvorila svetlohnedá hlinito-piesčitá vrstva bez nálezov.

Objekt 2/15: Objekt bol plytký, takmer kruhového tvaru, so šikmými až kolmými stenami a rovným dnom. Výplň bola tvorená svetlohnedou hlinito-piesčitou vrstvou obsahujúcou archeologický materiál.

Objekt 3/15: Plytký objekt bol oválneho tvaru, so šikmými stenami a nerovným dnom, orientovaný v smere V – Z. Výplň bola tvorená svetlohnedou hlinito-piesčitou vrstvou s archeologickým materiálom.

Počas archeologického výskumu boli získané hnuťelné archeologické nálezy, prevažne z výplne objektu 2/15. Výplň objektu 3/15 obsahovala len dva črepy, mazanicu a kamenný nástroj. Z objektu 2/15 pochádza súbor črepov z nevelkého počtu nádob, niektoré z črepov sa podarilo identifikovať ako súčasti jednej nádoby (obr. 78). Keramika bola zhotovená z dobre plavenej hliny, prevažne svetlejšej hnedej farby. Črepy boli bohato zdobené, medzi výzdobnými prvkami sa nachádza výrazná hlbšia kanelúra pôvodne tvoriaca pravdepodobne súvislejší cikcakovitý ornament, kombinácia zvislého a vodorovného žliabkovania oddeleného výrazným horizontálnym pretláčaným pásikom, resp. lištou a to na fragmentoch hrubostennej nádoby. Vyskytovala sa tiež kombinácia rytej výzdoby a jamiek. Vtláčaný ornament sa vyskytoval aj samostatne, a to v podobe dvojitej línie pretiahnutých vpichov obiehajúcich vodorovne asi 2 cm pod okrajom. Zaujímavá je rekonštruovaná časť väčšej hrncovitej nádoby, pod okrajom zdobená pásom rytých trojuholníkov, ktoré sú vyplnené sieťovým ornamentom. Od rozhrania hornej časti a tela nádoby je hrniec až po spodok zdrsnený slamovaním. Identifikované boli aj tri šálky s nízkym širokým hrdlom, jemnou esovitou profiláciou, oblým dnom a pásikovým úskom vybiehajúcim nad okraj.

Na základe keramiky, resp. výzdobných prvkov, ktoré boli použité (kombinovanie rytej a vtláčanej výzdoby, ryté sieťované vzory, plastický vtláčaný ornament, slamovanie hrncovitých nádob, dvojdielny hrotitý výčnelok) možno tri preskúmané sídliskové objekty z Veľkého Šariša – Kanaš datovať do badenskej kultúry, a to do jej klasického stupňa III, pravdepodobne do jeho mladšieho horizontu.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG BEIM BAU EINES FAMILIENHAUSES IN VEĽKÝ ŠARIŠ. Veľký Šariš, Teil Kanaš (Bez. Prešov), Flur Sordok, Siedlung, archäologische Grabung, Äneolithikum, Badener Kultur. Deponierung der Funde: ARCHEOVÝSKUM, s. r. o., Liptovský Mikuláš. Die erforschte Fläche war mit einer Grasfläche bedeckt und wurde in der Vergangenheit für wirtschaftliche Zwecke genutzt. Mit Maschinen entfernte man die Ackerkrumme unter dem geplanten Familienhaus (Schnitt I), als auch auf der Stelle des Anschlusses für die technische Infrastruktur (Schnitt II). Nach ihrer Entfernung zeigten sich auf der Fläche des Schnittes I drei unbewegliche Objekte 1/15–3/15, die mit archäologischen Methoden erforscht und dokumentiert wurden. Während der Grabung gewann man auch bewegliche Funde, hauptsächlich aus der Verfüllung des Objekts 2/15. Aufgrund der gewonnenen Keramik, bzw. der Verzierungselemente, die angewendet wurden (Kombination von Ritz- und eingepresster Verzierung, geritzte Netzmuster, plastisches eingepresstes Ornament, Besenstrichrauen von Topfgefäßen, eine zweiteilige Spitzknubbe) ist es möglich, die drei erforschten Siedlungsobjekte aus Veľký Šariš – Kanaš in die Zeit der Badener Kultur, und zwar in die klassische Stufe III, wahrscheinlich in ihren jüngeren Horizont, einzuordnen.

DRUHÁ ETAPA VÝSKUMU PRI VÝSTAVBE KANALIZÁCIE A REKONŠTRUKCII VODOVODU V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor

Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava V), intravilán, Maďarská ulica, pamiatkový – archeologický výskum, doba rímska. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o., Bratislava.

Archeologický výskum na Maďarskej ulici je II. etapou a plynulým pokračovaním výskumu z roku 2014, ktorý bol vyvolaný výstavbou kanalizácie a rekonštrukciou vodovodu v Rusovciach (Žák Matyasowszky a kol. 2019). Vo výskumnej sezóne 2015 bol výskum realizovaný na nedoskúmanej časti ryhy 2 z I. etapy, na Maďarskej ulici. Ulice Gerulatská a Irkutská boli zatiaľ z projektu vyňaté a žiadne stavebno-zemné práce v súčinnosti s archeologickým výskumom vykonané neboli.

Líniový archeologický výskum bol špecifický vo viacerých ohľadoch, ktoré vyplývali najmä z pôdnej situácie. Výkopy dosahovali hĺbku približne 3 m pri šírke okolo 1,2 m. Profily boli nestabilné a vo viacerých prípadoch dochádzalo k ich zosuvu. Vrchná vrstva o mocnosti približne 1,20 m bola tvorená navážkami kameňov a rôzneho iného stavebného materiálu, pod ktorými sa nachádzala prevažne piesková pôda, ktorá neudržala tlak vrchnej kamennej sutiny a vznikalo tak nebezpečenstvo závalu.

V II. etape bola doskúmaná ryha 2 na Maďarskej ulici o dĺžke 90 m a rozlohe 133,56 m². Odkrytých bolo 58 objektov, ktoré sú všetky situované v areáli kastela z doby rímskej. Vzhľadom na rozsah výskumu, ktorý je pri líniových vodných stavbách značne obmedzený, nebolo možné vždy presne určiť funkciu objektu a analyzovať sídliskové štruktúry. Pri hodnotení náleziska treba vychádzať tiež z výsledkov I. etapy výskumu.

V profiloch bolo možné rozoznať rôzne žlabovité objekty, ktoré pravdepodobne súviseli s vnútornou zástavbou kastela. Mohlo ísť o základové žlaby pre steny budov alebo iné kolové konštrukcie nachádzajúce sa vo vnútri pevnosti. Žlaby boli viac-menej pravidelne rozmiestnené a nachádzali sa najmä (ako prevažná väčšina objektov odkrytých na výskume) v juhovýchodnej časti úseku ryhy 2, ktorý bol skúmaný v druhej etape výskumu. V uvedenom priestore bolo možné pozorovať zvýšený počet objektov žlabového alebo kolového charakteru už počas I. etapy výskumu a možno tak predpokladať, že v týchto miestach boli situované určité nadzemné konštrukcie, ktorých základ bol tvorený kolmi. V severozápadnej časti ryhy 2 sa ich výskyt značne znižuje a rovnako pozorujeme ich absenciu v juhovýchodnej časti kastela, ktorá bola skúmaná v prvej etape archeologického výskumu.

Ako spadnuté steny, ktoré boli omietnuté svetloružovou vápenatou omietkou možno interpretovať dva objekty. Oba objekty bolo možné dokumentovať len v profile, pretože na rozdiel od podobných objektov z I. etapy, netvorili kompaktnú vrstvu, ktorú by bolo možné odkryť aj plošne.

Niekoľko preskúmaných objektov pravdepodobne plnilo funkciu zásobných alebo odpadových jám. Nachádzali sa prevažne v miestach, kde boli situované vyššie popísané žlabovité objekty a nie je vylúčené, že niektoré objekty interpretované ako zásobné/odpadové jamy plnili funkciu žlabov, ale kvôli nálezovej situácii a rozsahu výskumu boli určené ako zásobné/odpadové jamy. Zaujímavým nálezom bol tiež objekt 73, sídliskového charakteru, do ktorého bola (asi) vhodená kostra väčšieho zvierťa – pravdepodobne koňa. Vzhľadom na rozsah výskumu mohla byť preskúmaná len časť trupu.

Z výskumnej pochádza 475 archeologických nálezov rôzneho charakteru. Majoritné zastúpenie tvorí keramika (239 ks) a stavebná keramika (79 ks). Počas výskumu bolo nájdených aj 23 mincí, klince, ihlice, gombíky, nášivky, oslička, prsteň a iné kovové predmety (a neidentifikovateľné kovové fragmenty).

Literatúra

Žák Matyasowszky a kol. 2019 – F. Žák Matyasowszky/L. Chmelo/B. Šebesta/M. Šútor: Kanalizácia a rekonštrukcia vodovodu v Rusovciach. AVANS 2014, 2019, 156–158.

DIE ZWEITE GRABUNG BEIM BAU DER KANALISATION UND REKONSTRUKTION DER WASSERLEITUNG IN BRATISLAVA-RUSOVCE. Bratislava, Teil Rusovce (Bez. Bratislava V), Intravillan, Maďarská-Straße, archäologische Denkmalgrabung, römische Kaiserzeit. Deponierung der Funde: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, GmbH., Bratislava. Die archäologische Grabung auf der Maďarská-Straße ist die zweite Etappe und kontinuierliche Fortsetzung der Grabung aus dem Jahr 2014, die durch den Bau der Kanalisation und Rekonstruktion der Wasserleitung in Rusovce hervorgerufen wurde. In der zweiten Etappe erforschte man vollständig die Rinne 2 auf der Maďarská-Straße, deren Länge 90 m und eine Fläche von 133,56 m² betrug. Es wurden insgesamt 58 Objekte aufgedeckt, wobei alle im Areal eines römischen Kastells situiert sind.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM PRI STAVBE RODINNÉHO DOMU V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor

Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava V), poloha Tehelný hon, záchranný archeologický výskum, pravek/mladšia doba bronzová (?). Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o., Bratislava.

Archeologický výskum v katastri obce Rusovce, okres Bratislava V, bol vyvolaný zemnými prácami na základových ryhách rodinného domu v polohe Tehelný hon. Počas výskumu boli monitorované základové ryhy a priečky o celkovej dĺžke približne 62 m a hĺbke 100 cm. Iba v juhozápadnej časti ryhy 2 dosahovali výkopy hĺbku 180–190 cm, kvôli moderným navážkam. Základové ryhy 1, 3, 4 a základové priečky 1, 2 a 3 boli negatívne na prítomnosť archeologických nálezov, objektov, alebo situácií.

V základovej ryhe 2 bol odkrytý objekt s rozmermi 48 cm x 138 cm a s hĺbkou 50 cm. Objekt nemohol byť preskúmaný kompletne, pretože pokračoval mimo trvalého záberu stavby – na územie, kde neprebíhali a ani nebudú prebiehať žiadne výkopové práce. Objekt bol nepravidelného tvaru s „dvojlavórovitým“ dnom. Plnil pravdepodobne funkciu zásobnej jamy.

Celkovo bolo výskumom získaných 150 keramických fragmentov (pochádzajúcich pravdepodobne z troch rôznych nádob). Nádoba identifikovaná ako zásobnica pozostávala zo 139 ks keramických fragmentov (obr. 79: 3). Možno ju datovať do mladšej doby bronzovej bez kultúrneho určenia. Odkrytá bola tiež misa (obr. 79: 1), ktorá má najbližšiu paralelu na sídlisku čakanskej kultúry v Bábe, poloha Pri mlyne (Paulík 1963, 294, obr. 10: 1). Objekt môže byť súčasťou väčšieho, dosiaľ podrobne neskúmaného, sídliska, ktoré sa rozprestiera na okolitých parcelách, avšak vylúčiť nemožno ani možnosť, že sa jedná o ojedinelý nález.

Prieskumom detektorom kovov sa podarilo vyzdvihnúť jednu bronzovú rímsku mincu (obr. 79: 2), ktorú nie je možné kvôli stavu zachovanosti bližšie určiť.

Literatúra

Paulík 1963 – J. Paulík: K problematike čakanskej kultúry v Karpatskej kotline. *Slovenská archeológia* 11, 1963, 269–338.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG BEIM BAU DES FAMILIENHAUSES IN BRATISLAVA-RUSOVCE. Bratislava, Stadtteil Rusovce (Bez. Bratislava V), Flur Tehelný hon, Rettungsgrabung, Urzeit/jüngere Bronzezeit. Deponierung der Funde: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, GmbH., Bratislava. Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch die Aushubarbeiten der Gründungsfugen eines Familienhauses realisiert. Die Grabung brachte positive archäologische Erkenntnisse nur in der Rinne Nr. 2. Aus dieser Rinne stammen 150 Keramikfragmente, die in die jüngere Bronzezeit zu datieren sind. Durch Begehungen mit einem Metalldetektor gewann man auch eine bronzene römische Münze, die es nicht möglich ist näher zu deuten.

ENEOLITICKÉ SÍDLISKO V PUSTOM CHOTÁRI

František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor

Beladice, časť Pustý Chotár (okr. Zlaté Moravce), poloha Gačov, záchranný archeologický výskum, eneolit. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o., Bratislava.

Archeologický výskum na stavbe Terminál R1 – Megabordy v Beladiciach, k. ú. Pustý Chotár, poloha Gačov bol realizovaný na základe oznámenia o porušení archeologických objektov na predmetnej stavbe adresovaného KPÚ v Nitre. Následne bola vykonaná obhliadka a zástupcovia KPÚ Nitra, investor a ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA sa dohodli na podmienkach ďalšieho postupu archeologického výskumu.

Porušená bola časť lokality o šírke približne 12 m a v ťažko odhadnuteľnej dĺžke (kvôli morfológii terénu a sídliskovým štruktúram). Na preskúmanom území bolo odkrytých 30 archeologických objektov rôzneho charakteru a funkcie (tabela 1), z ktorých sedem bolo preskúmaných len v základových ryhách pre budúcu budovu čerpacej stanice a 23 objektov bolo plasticky vybratých na ploche s celoplošným odkrytím.

Tabela 1. Interpretácia, typy a metrické údaje objektov.

Funkcia	Počet	Hĺbka (cm)	Priemer (cm)	Poznámka	Objekt
Hospodársky objekt	3	60–290	236–357	–	1, 2, 3
Zásobná jama	8	40–146	177–276	–	4, 5, 7, 12, 14, 15, 19, 26
Odpadová jama	2	18–86	88–300	–	9, 13
Zásobná jama s ľudskou kostrou	2	30–40	145–170	–	27, 30
Zásobná/odpadová jama	11	16–54	112–238	tri objekty porušené pred začiatkom výskumu; objekty 17 a 22 – fragmenty ľudských lebiek	8, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25
Sídlisková jama/objekt	2	40–50	176–345	v objekte 20 – nájdený železný nôž, pravdepodobne mladšia intrúzia	6, 20
Pec s kupolou	1	96	200	–	28
Exploatačná jama	1	125	526	sústava exploatačných jám	29

Na lokalite boli odkryté predovšetkým rôzne zásobné a/alebo odpadové jamy kruhového pôdorysu s rovným alebo konvexným profilom. Medzi uvedeným typom objektov vyniká najmä objekt 15 a to svojou hĺbkou a aj množstvom archeologických nálezov (veľké množstvo črepov, tri zachované nádoby, tri zachované spodné časti nádob, špurna atď.; obr. 80). Obdobná situácia nastáva aj pri objekte 26, ale nie až v takom rozsahu. V dvoch objektoch boli odkryté fragmenty ľudských lebiek.

Severozápadne od priestoru, kde bola odkrytá väčšina objektov je možné sledovať mierne oddlenené štyri objekty. Najkratšia vzdialenosť medzi oboma koncentraciami meria 30 m. Tento predel mohol byť spôsobený konfiguráciou terénu, pretože práve na území bez archeologických objektov je mierna terénna depresia a podložie sa nachádza nižšie. Taktiež je možné (a pravdepodobnejšie), že uvedený priestorový hiát je spôsobený funkciou týchto štyroch objektov. Objekt 28 slúžil ako kupolovitá pec a nachádzal sa v superpozícii s objektom 29, ktorý sa v pôdoryse aj v porušenom profile javil ako výrobný/hospodársky objekt. Po vykopaní objektu 29 a zistenia jeho morfológie je však pravdepodobnejšie, že objekt slúžil (sekundárne) ako exploatačná jama, ktorá súvisela s pecou (objekt 28), ale bližšie vzťahy sa kvôli porušeniu oboch objektov nepodarilo z nálezovej situácie vysledovať. Ako hypotéza môže byť uvedené, že objekt 29 pôvodne slúžil ako predpecná jama, ktorá časom a využívaním uvedeného priestoru nadobudla funkciu exploatačnej jamy. V tomto prípade by v rámci sídliskových štruktúr bolo logické, že výrobný areál bol oddelený od obytného alebo skladovacieho areálu. Do uvedeného oddleného priestoru patria tiež objekty 27 a 30, ktoré nesú všetky znaky zásobných/odpadových jám odkrytých na sídlisku, ale s rozdielom, že v oboch objektoch sa nachádzali ľudské kosti. Z objektu 27 pochádza kostra dieťaťa vo veku 6–7 rokov, pravdepodobne mužského pohlavia. Kostrové pozostatky z objektu 30 boli vo veľmi zlom stave a antropologickú analýzu nebolo možné vykonať. Ani jedna z kostier nebola uložená v pietnej polohe.

Na základe typického keramického materiálu je možné lokalitu z obce Beladice, k. ú. Pustý Chotár, poloha Gačov datovať do staršej fázy klasickej badenskej kultúry, resp. do stupňa Baden III. Lokalita je osídlená monokultúrne a zdá sa, že len v tomto jednom stupni. Veľmi častým na rôznych typoch nádob je motív dvojitého horizontálneho radu vhlbených pravidelných okrúhlych jamiek, a to v rôznych veľkostiach. Zdá sa, že tento ornament bol v materiálnom prejave komunity sídliacej v tejto polohe veľmi obľúbený. Niektoré výzdobné prvky a tvary síce prežívajú zo staršieho obdobia vývoja badenskej kultúry, no objavujú sa aj niektoré novotvary, ktoré sú typické pre klasickejšiu fázu – najmä dvojdielne misy a naberačky. Analogická misa pochádza napríklad z lokality Kamenín z objektu 8 (*Nevizánsky 1999, 75, obr. 7*). Výrazná presekávaná alebo pretláčaná plastická lišta sa podľa *E. Horváthovej (2007b, 15)* nachádza na hrncoch v mladšom období III. stupňa badenskej kultúry. Od záveru horizontu Nevidzany-Viss-Ossarn sa prvý krát stretávame s dvojdielnymi misami (*Horváthová 2007a, 53*). Na sídlisku v Beladiciach pochádza z objektu 26 exemplár s klasickými pečatidlovými koncami. V materiálnej náplni najbližšou analogickou lokalitou je Bíňa, poloha Cénapart (*Cheben 1984, 147–177*), ktorá je ale datovaná do stupňa Baden IIb. Keramický materiál, pochádzajúci z Beladic v polohe Gačov je o niečo mladší.

Literatúra

Horváthová 2007a – E. Horváthová: *Badenská kultúra na východnom Slovensku*. Dizertačná práca. Archeologický ústav SAV, Nitra 2007.

Horváthová 2007b – E. Horváthová: Prehľad typov nádob badenskej kultúry v Potisí. *Východoslovenský pravek* 8. Nitra 2007, 5–32.

Cheben 1984 – I. Cheben: Sídliisko badenskej kultúry v Bini. *Slovenská archeológia* 22, 1984, 147–177.

Nevizánsky 1999 – G. Nevizánsky: Novšie výskumy sídlisk ľudu badenskej kultúry na južnom Slovensku. *Slovenská archeológia* 47, 1999, 67–89.

ÄNEOLITHISCHE SIEDLUNG IN PUSTÝ CHOTÁR. Beladice, Teil Pustý Chotár (Bez. Zlaté Moravce), Flur Gačov, archäologische Rettungsgrabung, Äneolithikum. Deponierung der Funde: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, GmbH., Bratislava. Die archäologische Grabung auf dem Bauvorhaben Terminál R1 – Megabordy in Beladice, realisierte man aufgrund der Benachrichtigung über die Beschädigung von archäologischen Objekte auf dem Gegenstandsbauvorhaben, die dem Bezirksdenkmalamt in Nitra adressiert wurde. Während der Grabung deckte man 30 archäologische Objekte unterschiedliches Charakters und Funktion auf. Aufgrund des typischen Keramikmaterials ist es möglich die Lokalität in die ältere Phase der klassischen Badener Kultur, bzw. in die Stufe Baden III zu datieren.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V KATASTRI BRATISLAVA-DEVÍN

František Ž á k M a t y a s o w s z k y – Ladislav C h m e l o – Bohuslav Š e b e s t a – Marek Š ú t o r

B r a t i s l a v a, časť D e v í n (okr. Bratislava IV), poloha Z á h r a d y, záchranný archeologický výskum, staršia doba železná, mladšia doba železná. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o., Bratislava.

Archeologický výskum v katastri obce Devín, poloha Záhradky bol vyvolaný stavebnou činnosťou súvisiacou s výstavbou rodinných domov a úpravou terénu pre komunikácie a inžinierske siete (projekt Záhrady – Devín). Lokalita sa nachádza na výraznom svahu s juhozápadnou orientáciou. Strategická poloha náleziska je evidentná, pretože sa nachádza v blízkosti toku Dunaja a taktiež je z lokality výhľad na hrad Devín, ktorý sa nachádza 1000–1200 m vzdušnou čiarou severozápadným smerom. Zo severnej časti náleziska je na juhozápade viditeľný hrad Hainburg, ktorý je situovaný na rakúskej strane rieky Dunaj. Poloha Záhradky sa nachádza v nadmorskej výške 142–185 m a v minulosti bola využívaná ako vinohrad. Stopy po úpravách a hospodárení na vinohrade boli viditeľné tiež v žltom, piesčito-hlinitom, podloží a na povrchu niektorých archeologických objektov.

Archeologický výskum sa uskutočnil v dvoch etapách: november–december 2014 a január–marec 2015, pričom v januári roku 2015 boli monitorované len výkopové práce a samotný archeologický výskum začal vo februári. Spolu bolo preskúmaných 98 objektov, z toho 82 v roku 2014 a 16 v roku 2015. Celková plocha budúcej zástavby má rozlohu 5,67 ha. Archeologické objekty sa nachádzali v dvoch skúmaných sektoroch. Označenie sektorov vychádzalo aj zo stavebných plánov:

1. sektor A/vetva A (rozloha – 1 ha; skúmaný v roku 2014; 82 objektov);
2. sektor 22 rodinných domov (22 RD; rozloha – 0,965 ha; skúmaný v roku 2015; 16 objektov);
3. parcely/pozemky v súkromnom vlastníctve určené na budúcu individuálnu zástavbu, nateraz bez stavebnej činnosti (rozloha – 3,71 ha).

Archeologické nálezy a situácie pochádzajúce z výskumu je možné v kontexte relatívnej chronológie zaradiť do troch časových horizontov, z ktorých prvý – najstarší patrí k funerálnym kontextom a zvyšné dva majú sídliskový charakter.

Do prvej fázy boli zaradené dva žiarové urnové hroby (objekty 70 a 71). V oboch prípadoch išlo o plytko zahĺbené objekty kruhového až oválneho pôdorysu. Ani pri jednom z pohrebov nebola zistená povrchová úprava hrobu (napr. kamenný plášť alebo veniec). V oboch prípadoch tvorili hrobový inventár okrem keramiky (obr 81: 1a–2) aj nôž (obr 81: 4) a osteologický materiál ako zvyšok po mäsitej potrave. Keramický materiál pochádzajúci z dvoch nájdených hrobov je možné na základe charakteristických prvkov zaradiť do mladšej doby halštatskej, rámcovo do stupňov Ha C2–Ha D1. Pohrebisko evidentne pokračovalo smerom dolu zo svahu k dnešnej ceste a pravdepodobne bolo celé zničené počas jej výstavby v predchádzajúcich obdobiach.

Sídliskové kontexty zastúpené na lokalite tvoria dva chronologicky odlišné nálezové horizonty. Boli rozlíšené najmä na základe keramiky a drobných predmetov.

V keramickom súbore z prvej fázy osídlenia sídliska prevažuje úžitková sídlisková keramika a rôzne hrncovité a amforovité nádoby, ktoré sú často opatrené plastickými pretláčanými lištami pod ústím.

Chronologicky významným prvkom v tejto fáze sú šálky. Z objektu 30 pochádza klasická neskorohalštatská šálka s ostrou profiláciou a taktiež šálka s uškom vytiahnutým nad okraj nádoby, vo forme typického rohatého výčnelku (obr. 81: 6).

Keramikou druhej fázy charakterizuje funkčnosť. V keramickom materiály prevládajú, ako v celej oblasti bratislavskej brány opidálneho stupňa, hrncovité nádoby so zosilneným ústím a zvislo hrebenovaným situlovitým telom vyhotovené z hliny so silnou prímiesou grafitu (obr. 82: 1, 3). Grafit bol na lokalite nájdený aj v podobe suroviny, čo môže mať taktiež súvis s charakterom lokality (pec na výrobu keramiky). Veľmi rozšíreným keramickým tvarom sú aj misy, z ktorých je možné spomenúť typy kónické so zatiahnutým ústím, ale aj misy typu Békásmegyer s ostrou esovitou profiláciou (obr. 82: 2). Na lokalite boli nájdené aj fragmenty väčších zásobnicových nádob. Konkrétnym príkladom je nádoba z objektu 78 s výrazne zosilneným ústím do lištového okružia. V keramickom materiály z druhej fázy sídliska sa objavil aj fragment pravdepodobne súdkovitej nádoby točenej na kruhu s maľovaným povrchom, ktorá je neskorolátenskou inováciou (obr. 82: 10).

S istotou je do prvej, halštatskej, fázy sídliska možné datovať štyri objekty (objekty 23, 30, 48 a 54). Zaujímavým faktom je, že ide o väčšinu chat. Do druhej, laténskej, fázy je s určitostou možné datovať dvadsaťdeväť objektov (objekty 1–7, 10, 15–18, 33, 39, 40, 62, 63, 64, 68, 74, 78, 81, 84, 86, 88, 89, 90, 91 a 97). Materiál z ostatných objektov bol príliš fragmentarizovaný a nevýrazný, a tak je možné len rámcovo časovo ohraničiť ich datovanie do trvania oboch týchto fáz.

Objekty sa koncentrujú v južnej a juhozápadnej časti budúcej obytnej zóny, na úpätí svahu, ktorý ďalej stúpa severovýchodným smerom. Je možné predpokladať, že sídlisko pokračovalo smerom k Dunaju, ale bolo zničené výstavbou Devínskej cesty. Taktiež pravdepodobne pokračovalo pozdĺž Dunaja severozápadným aj juhovýchodným smerom. Ako je vyššie uvedené, osídlenie je najhustejšie v južnej a juhozápadnej časti budúcej obytnej zóny a severovýchodným smerom (stúpajúci svah) značne redne. O tomto fakte svedčia tiež negatívne monitorované úseky budúcich komunikácií, ktoré sú bez evidencie archeologických nálezov, objektov a situácií. Počas výskumu boli v sektore A a v sektore 22 RD odkryté objekty rôzneho charakteru ako napr.: chaty, hospodársky objekt, zásobné a odpadové jamy, kolové jamy, pece a ohniská, žiarové hroby atď. (tabeľa 1).

Tabeľa 1. Interpretácia, typy a metrické údaje objektov.

Objekt	Počet	Hĺbka (cm)	Priemer (cm)	Poznámka
Chata	9 + 2?	12–110	262–496	3 porušené; 2 neurčité
Hospodársky objekt	1	68	235	–
Žiarový hrob	2	5–20	180–225	urnové
Zásobná jama	16	20–210	104–335	–
Odpadová jama	6	10–40	62–200	–
Zásobná/odpadová jama	2	47–56	88–266	–
Sídliskový objekt/jama	27	4–81	46–307	bez bližšieho určenia
Kolová jama	22	9–72	26–53	–
Pec/ohnisko	3	15–83	105–210	–
Studňa?	1	136	165	–
Recentný objekt	1	105	320	súvisí s vinohradom
Zrušený/rozdelení objekt	4	–	–	–
Geologický pôvod	2	8–9	68–107	–

Významnými objektmi odkrytými na lokalite boli zahĺbené polozemnice – chaty (objekty 30, 48, 50, 54, 74, 77?, 81, 84, 85?, 86 a 88). Chaty je možné datovať do dvoch časových horizontov – mladšia doba halštatská a neskorá doba laténska. Významnou je najmä laténska chata dvojkolovej konštrukcie – objekt 74, v ktorej bola nájdená ľudská kostra. Kstené pozostatky patrili pravdepodobne mužovi vo veku 25–29 rokov s predpokladanou telesnou výškou 151,89 cm. Vzhľadom na polohu kostry išlo zrejme o náhle úmrtie bez cudzieho zavinenia. K úmrtiu mohlo prispieť i ochorenie, ktorým jedinec trpel (zistené

na bloku stavcov krčnej chrbtice). Ďalšou významnou chatou je objekt 86. Taktiež ide o laténsku chatu dvojkolovej konštrukcie, v ktorej boli odkryté závažia tkáčskeho stavu, ale hlavne matrice na odlievanie polotovarov pre razbu mincí (obr. 82: 4–7). Úžitková plocha zahĺbených chát dosahovala 9,73 m² až 14,78 m². Z hľadiska stavebnej konštrukcie boli odkryté objekty s dvojkolovou dispozíciou a bez stôp po koloch. Orientácia bola vo všetkých prípadoch SZ – JV, čo môže súvisieť tiež s konfiguráciou terénu. V štyroch prípadoch sa podarilo odkryť podlahu vo forme tvrdej udupanej hliny a v dvoch prípadoch stopy po tzv. laviciach.

Významným objavom je nález dvojkomorovej pece s roštom (so siedmymi prieduchmi kruhového tvaru). Pec bola postavená z veľkých lomových kameňov ukladaných na seba. Vymazané boli hlinou, ktorá bol odkrytá už ako súvislá prepálená stena. Pec nebolo možné doskúmať, pretože pokračovala mimo stavby, na svah, kde bol komplikovaný prístup a územie nebolo ohrozené ďalšou stavebnou činnosťou.

RETTUNGSGRABUNG IM KATASTERGEBIET DER GEMEINDE BRATISLAVA-DEVÍN. Bratislava, Teil, Devín (Bez. Bratislava IV), Flur Záhrady, archäologische Rettungsgrabung, ältere Eisenzeit, jünger Eisenzeit. Deponierung der Funde: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, GmbH., Bratislava. Während der Rettungsgrabung im Kataster der Gemeinde Devín, auf der Flur Záhrady, die durch Bauaktivitäten, die mit dem Bau der Familienhäuser und Terrainbearbeitungen für Verkehrswege und Versorgungsnetze zusammenhängen (Projekt Záhrady – Devín) hervorgerufen wurde, enthüllte und erforschte man 98 Objekte, die es möglich ist in drei chronologische Phasen zu datieren: 1.) Ha C–Ha D1; 2.) Ha D2–Ha D3; 3.) LT D. Aus der ältesten Phase stammen zwei flache Brandurnengräber, die außer Keramik auch eiserne Messer und Tierknochen beinhalten. Wichtig ist der Fund von vertieften Wohnobjekte – Grubenhäusern, die aus der zweiten und dritten Besiedlungsphase stammen. Zu den wichtigsten Funde rechnen wir Fragmente von Platten, die zum abgießen von Münzen dienten. Diese werden in die Zeitperiode datiert, wann das Oppidum besiedelt wurde und zum ersten Mal sind sie außerhalb des Gebiets des Bratislavaer Oppidums erschienen.

VÝSKUM PRI STAVBE POLYFUNKČNÉHO OBJEKTU „FONTÁNA“ V MORAVSKOM SVÄTOM JÁNE

František Žák Matyasowsky – Ladislav Chmelo – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor

Moravský Svätý Ján (okr. Senica), intravilán, Polyfunkčný objekt Fontána, záchranný archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o., Bratislava.

Archeologický výskum v katastri obce Moravský Svätý Ján bol vyvolaný stavebnou činnosťou pri výstavbe polyfunkčného objektu FONTÁNA. Lokalita sa nachádza v intraviláne obce, na mieste, kde pôvodne stála historická budova zdemolovaná v sedemdesiatych rokoch 20. stor. a je viditeľná na mapách II. vojenského mapovania z rokov 1806–1869 (obr. 83: 1). V minulosti slúžil uvedený objekt ako lekáreň a sklad ovocia.

Pozemok určený na výstavbu sa rozprestiera na ploche 2399,27 m². Preskúmaný bol deštruktívnymi a taktiež nedeštruktívnymi archeologickými metódami (detektor kovov). Pri prieskume za použitia detektoru kovov sa však nepodarilo nájsť žiadne predmety historickej hodnoty, ale len recentný, prevažne stavebný odpad (káble, roxorové tyče, plechovky a pod.). Deštruktívny archeologický výskum bol realizovaný vo forme sondážneho výskumu. Za pomoci mechanizmu boli vykopané štyri sondy o celkovej výmere 141,24 m² (SI – 67,5 m²; SII – 58,66 m²; SIII – 7,54 m²; SIV – 7,54 m²). Odkrytých bolo deväť objektov, všetko tehlové architektúry (obr. 83: 2).

Plánovaná stavba nenarušila žiadne archeologické objekty ani situácie, nakoľko pri nej neboli vykonané žiadne výkopové práce zasahujúce pod súčasný povrch. Z tohto dôvodu bol po dohode so zástupcom KPÚ Trnava archeologický výskum obmedzený len na priestor v realizovaných sondách. Statika murovaných architektur bola značne narušená pravdepodobne počas demolácie budovy v druhej polovici 20. stor.

Opis objektov:

Objekt 1: Rozmery (pr. x v.) – 212 x 195 cm. Stavebný materiál – tehla, malta. Opis – objekt kruhového pôdorysu tvorený tehliami, kde ako spojivo bola použitá malta. V objekte viditeľný moderný zásah vo forme betónovej rúry. Architektúra

bola veľmi labilná a rozpadala sa. Stabilná časť objektu sa podarila zachytiť len vo výške 60 cm od spodnej časti objektu. V hĺbke 140 cm od súčasného povrchu bola nájdená jediná kolkovaná tehla z celého výskumu (18 x 15 x 7 cm). Kolok pochádzal od grófa Jánoša Antala Erdödy-Pálffyho (*Osuský*, pers. comm.). Objekt nebolo možné preskúmať celý, pretože zasahoval mimo vykopanú sondu. Odkrytá bola pravdepodobne studňa, ktorá sa nachádzala v blízkosti zbúranej budovy. Toto tvrdenie potvrdili aj miestni pamätníci, ktorí si pamätajú predmetnú budovu z čias jej existencie.

Objekt 2: Rozmery (dĺ. x š. x v.) – 157 x 140 x 15 cm. Orientácia v smere SZ – JV. Stavebný materiál – tehla, malta. Opis – pravdepodobne hospodárska časť objektu, ktorý bol taktiež v sedemdesiatych rokoch 20. stor. asanovaný. Zachytený bol až v hĺbke 135–150 cm od súčasného povrchu. Skladá sa z obvodovej a dlážkovej časti. Obvodová časť je tvorená dvoma radmi tehál kladenými na seba. Dlážka objektu je tvorená jedným radom tehál.

Objekt 3: Rozmery (dĺ. x š. x v.) – 966 x 34–65 x 110 cm. Orientácia v smere S – J. Stavebný materiál – tehla, malta. Opis – pravdepodobne vonkajší múr budovy, ktorá je zobrazená na mapách II. vojenského mapovania (obr. 83: 1). Z predpokladanej vnútornej strany (západná stena) sa na objekt pripájajú dva ďalšie múry – objekty 4 a 6. Z vonkajšej strany (východná stena) sa na objekt taktiež pripája ďalší múr – objekt 7, ktorý je však v preskúmanej časti tvorený len jedným radom tehál. Súčasťou stavebnej konštrukcie objektu 3 je tiež objekt 5, ktorý slúžil pravdepodobne ako otvor do pivnice. Na mnohých miestach sa na stenách zachovala omietka. Päta múru sa nachádza v nadmorskej výške 159,88 m. Tehly boli kladené na seba, dlhšou stranou dovnútra múru. Objekt nebol odkrytý kompletne a pokračuje za hranice sond III a IV.

Objekt 4: Rozmery (dĺ. x š. x v.) – 820 x 64–68 x 75 cm. Orientácia v smere Z – V. Stavebný materiál – tehla, kameň, malta. Opis – tehlový múr, pravdepodobne vnútorná priečka zničenej budovy. Ku objektu 3 sa pripája východnou stranou. Na západnej a v centrálnej časti bol múr porušený dvoma klenbami pivnice (objekty 8 a 9). Kvôli demolácii budovy a stavu zachovanosti, ako aj kvôli nebezpečenstvu prepadu nebolo možné bližšie preskúmať vzťahy medzi objektom 4 a oboma uvedenými klenbami. Z tohto dôvodu bola taktiež skúmaná len koruna múru do hĺbky, resp. výšky 75 cm. Múr bol tvorený pozdĺžne kladenými tehľami, ktoré boli na niektorých miestach v strede vysypané kameňmi a kúskami tehál.

Objekt 5: Rozmery (dĺ. x š. x v.) – 148 x 100 x 32 cm. Orientácia v smere S – J. Stavebný materiál – tehla, malta. Opis – súčasť, resp. pripojený architektonický prvok k vonkajšiemu múru (objekt 3). Objekt je tvorený vonkajším radom tehál s otvorom uprostred, ktorý nemohol byť preskúmaný kompletne, pretože hrozilo nebezpečenstvo prepadu do pôvodných pivničných priestorov. Objekt môže byť interpretovaný ako otvor do pivnice na zjednodušenie prístupu pri uskladňovaní napr. potravín alebo ako vetracia šachta.

Objekt 6: Rozmery (dĺ. x š. x v.) – 67 x 66 x 36 cm. Orientácia v smere Z – V. Stavebný materiál – tehla, malta. Opis – tehlový múr so zachovanou omietkou na stenách. Slúžil pravdepodobne ako vnútorná priečka a na vonkajší múr (objekt 3) sa pripájal zo západnej strany. Objekt nemohol byť preskúmaný celý, pretože pokračuje mimo sondu IV západným smerom.

Objekt 7: Rozmery (dĺ. x š. x v.) – 40 x 27 x 7 cm. Orientácia v smere Z – V. Stavebný materiál – tehla, malta. Opis – tehlový múr, ktorý sa ako jediný odkrytý objekt na lokalite pripája na hlavný múr (objekt 3) z východnej/vonkajšej strany. Tvorený je len jedným zachovaným radom tehál a preto je možné, že nemusel slúžiť ako stena, ale plnil inú, na základe terénnej situácie nezistenú, funkciu. Objekt nemohol byť preskúmaný celý, pretože pokračuje mimo sondu IV východným a severným smerom.

Objekt 8: Rozmery (dĺ. x š. x v.) – 400 x 282 x 50 cm. Stavebný materiál – tehla, kameň, malta. Opis – klenba pivnice a pravdepodobne stavebný odpad z demolácie. Objekt nebolo možné podrobne preskúmať, kvôli nebezpečenstvu prepadu. Objekt porušuje múr (objekt 4), ale bližšie vzťahy sa medzi oboma objektmi nepodarilo vysledovať. Tehly boli kladené na výšku vedľa seba, v oblasti stretu s objektom 4 vytvárali poloblúkovú – klenbovú – konštrukciu.

Objekt 9: Rozmery (dĺ. x š. x v.) – 100/290 x 100 x 40–50 cm. Stavebný materiál – tehla, malta. Opis – klenba pivnice a stavebný odpad z demolácie. Objekt nebolo možné podrobne preskúmať, kvôli nebezpečenstvu prepadu. Objekt porušuje múr (objekt 4) na západnej strane sondy I. Bližšie vzťahy sa medzi oboma objektmi nepodarilo vysledovať. Tehly boli kladené na výšku vedľa seba a severne od objektu 4 vytvárali poloblúkovú – klenbovú – konštrukciu.

Pri odkrývaní architektúr bolo nájdených aj 68 keramických fragmentov, fragmenty kachlíc, zvieracie kosti, sklo, porcelán a niekoľko kusov neidentifikovateľných železných fragmentov.

GRABUNG BEIM BAU DES MEHRZWECKOBJEKTS „FONTÁNA“ IN MORAVSKÝ SVĚTÝ JÁN. Moravský Svätý Ján (Bez. Senica), Intravillan, Mehrzweckobjekt Fontána, archäologische Rettungsgrabung, Neuzeit. Deponierung der Funde: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, GmbH., Bratislava. Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch Bauaktivitäten bezüglich des Mehrzweckobjekts „Fontána“ im Intravillan der Gemeinde Moravský Svätý Ján geprägt. Die Lokalität befindet sich im Gemeindegebiet, auf der Stelle, wo sich ursprünglich in den 70-er Jahren des 20. Jhs. ein historisches Gebäude befand, die auf den Karten der II. Militärkartierung aus den Jahren 1806–1869 zu sehen ist. In der Vergangenheit diente das erwähnte Objekt als Apotheke und Lagerraum für Obst. Durch die Grabung ist es gelungen Architekturreste festzuhalten, die technisch als Objekt 1 bis 9 markiert wurden.

ZAHĽBENÝ OBJEKT V POLOHE LIPNÍK V TLMAČOCH

František Žák Matyasowsky – Ladislav Chmel – Bohuslav Šebesta – Marek Šůtor

Tlmače (okr. Levice), poloha Lipník, záchranný archeologický výskum, pravek. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o., Bratislava.

Záchranný výskum bol vyvolaný stavbou projektu s názvom „Nízkopodlažná zástavba 40 rodinných domov a technická infraštruktúra, k. ú. Tlmače“ v katastrálnom území Tlmače, poloha Lipník, ktorá sa rozprestiera na celkovej ploche 3,16 ha. Záchranný výskum prebiehal formou archeologického odborného dozoru pri výkopových prácach na stavbe prístupovej komunikácie, a taktiež 19 m dlhej kanalizačnej ryhy, pretože len tie boli súčasťou predmetného projektu. Zvyšné parcely určené na budúcu individuálnu zástavbu ostali nateraz bez stavebnej činnosti. Monitorované bolo územie o rozlohe 0,3 ha.

Počas skrývky ornice pri terénnych úpravách pre budúcu komunikáciu bol odkrytý jeden archeologický objekt, ktorý sa nachádzal na parcelách č. 5968/59 a 5968/76.

Objekt 1

Rozmery: hĺbka – 86 cm; dĺžka – 335 cm; šírka – 177 cm.

Opis: objekt nepravidelného („dvojkruhového“) pôdorysu so šikmými, ku dnu sa zvažujúcimi stenami. Dno objektu je nepravidelné, „schodíkovité“. Nad dnom sa nachádzala súvislá vrstva drobivej mazanice, pod ktorou bola čierna prepálená vrstva.

Inventár: Z objektu pochádza 48 keramických fragmentov (z troch kusov bolo možné zrekonštruovať časť dna) a jeden kus mazanice s odtlačkami (obr. 84).

Tvar objektu pripomína pec s predpecnou jamou, avšak okrem prepálenej vrstvy nad dnom objektu a drobivej mazanice vrstvy nenasvedčuje žiadna skutočnosť, že by bol objekt vystavený žiaru. Vzhľadom na tvar objektu v najhlbšej časti je možné, že mohol byť využívaný ako zásobná jama. Kvôli netypickému nálezovému inventáru je možné objekt datovať len rámcovo do praveku.

V monitorovanej časti kanalizačnej ryhy (v dĺžke 19 m) neboli odkryté žiadne archeologické nálezy, objekty, ani situácie. Z tesnej blízkosti stavby je známy archeologický materiál doložený predošlým výskumom (Comotti/Švaňa 2014).

Literatúra

Comotti/Švaňa 2014 – M. V. G. Comotti/K. Švaňa: „Nízkopodlažná zástavba 19 rodinných domov a technická infraštruktúra“. Správa z archeologického výskumu. Nepublikovaná výskumná dokumentácia 2014.

VERTIEFTES OBJEKT AUF DER FLUR LIPNÍK IN TLMAČE. Tlmače (Bez. Levice), Flur Lipník, archäologische Rettungsgrabung, Urzeit. Deponierung der Funde: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, GmbH., Bratislava. Die Rettungsgrabung wurde durch den Bau des Projekts „Wenig geschossige Bebauung von 40 Familienhäusern und technischer Infrastruktur, Katastergebiet Tlmače“ im Intravillan von Tlmače, Flur Lipník hervorgerufen. Sie wurde in der Form einer fachlichen archäologischen Aufsicht bei den Aushubarbeiten für den Zugangsweg durchgeführt. Es wurde ein vertieftes archäologisches Objekt aufgedeckt, mit einem unregelmäßigem („doppelkreisartigem“) Grundriss und mit schief zum Boden verlaufenden Wänden. Im Objekt fand man 48 unausgeprägte Keramikfragmente, dank welcher es möglich ist, das Objekt ungefähr in die Urzeit zu datieren.

VÝSKUM MESTSKÉHO HRADBOVÉHO OPEVNENIA V TRNAVE

František Žák Matyasowsky – Ladislav Chmel – Bohuslav Šebesta – Marek Šůtor

Trnava (okr. Trnava), intravilán, Hlavná ulica č. 49, predstihový archeologický výskum, 14.–15. storočie. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o., Bratislava.

Archeologický výskum v intraviláne mesta bol realizovaný v záujme mesta Trnava kvôli budúcim rekonštrukciám Námestia SNP v Mestskej pamiatkovej rezervácii Trnava. Predpokladalo sa odkrytie neskorostredovekého predbránia a renesančného barbakanu.

Archeologický výskum bol realizovaný výkopom sondy s rozmermi 3,15 x 17,40 m a maximálnou dosiahnutou hĺbkou 2 m. Z dôvodu BOZP (situovanie výskumu uprostred komunikácie s fungujúcou

premávkou a kvôli odkrytým architektúram nebolo možné využiť debnenie stien) a po rokovaní s investorom nebolo možné sondu viac prehĺbiť. Z dôvodu zamedzenia zničenia objektov pamiatkovej hodnoty, boli všetky odkryté architektúry po ukončení výskumu prekryté geotextíliou a späťne zasypané.

Celkovo bolo počas výskumu odkrytých osem objektov a vo všetkých prípadoch išlo o murované architektúry (tabela 1). Tehly použité na stavbu boli tzv. prstovky, ktoré boli často použité na stavbu mestského hradbového opevnenia Trnavy.

Tabela 1. Opis odkrytých murovaných architektúr (uvádzané metrické údaje sa týkajú informácií zistených archeologickým výskumom a nie sú konečnými hodnotami dĺžky a výšky múrov).

Objekt	Dĺžka (cm)	Šírka (cm)	Výška (cm)	Orientácia	Poznámka
1	400	54–93	146	JV – SZ	–
2	1215	130	145	JV – SZ	–
3	114	57	100	JV – SZ	–
4	76	46	43	JV – SZ	jeden architektonický prvok s obj. 8
5	82	159	84	–	–
6	71	85	55	JV – SZ	–
7	71	132	50	JV – SZ	–
8	47	85	58	–	jeden architektonický prvok s obj. 4

Odkryté objekty neboli všetky súveké, o čom svedčia väzby medzi jednotlivými múrmi. Za hlavné múry možno považovať objekty 1 a 2, ktorých priebeh bol zdokumentovaný v celej dĺžke sondy I, ale neboli preskúmané komplexne, pretože v tomto prípade by bol potrebný výskum úplne iného rozsahu. Medzi objekty 1 a 2 bol zasadený moderný betónový základ pod hodiny, ktorý oba múry porušil a nebolo možné na základe terénnej situácie vysledovať ich vzájomný vzťah, avšak vzhľadom na orientáciu a morfológiu obidvoch architektúr je možné predpokladať, že sú súveké. Objekt 3 bol podľa nálezovej situácie ku objektu 1 pristavaný a je mladšieho dátumu (obr. 86: 2). Zároveň slúžil ako predeľ z hľadiska interiéru a exteriéru – severne od objektu 3 sú architektúry (objekty 1 a 3) pokryté súvislou vrstvou sivej omietky a južne od objektu 3 sú obidva múry bez náznaku omietky, tvorené len tehliami. Možno teda predpokladať, že severná strana bola interiérom a južná exteriérom. Objekty 1 a 5 sú vo vzájomnej väzbe, teda sú súveké. Objekt 5 je taktiež vo väzbe s objektom 2 – z uvedeného je preto možné vyvodiť, že objekty 1, 2, a 5 sú všetky súveké. Objekt 4 je prístavbou objektu 2, z čoho možno usudzovať, že je mladší (obr. 86: 1). Objekt 6 je s objektom 2 vo vzájomnej väzbe a je možné ich datovať rovnako. Objekt 7 a 2 sú pravdepodobne tiež vo vzájomnej väzbe, ale kvôli ťažko čitateľnej terénnej situácii, to nie je možné povedať so stopercentnou istotou. Objekt 4 a 8 tvoria jeden architektonický celok a oddelené boli umelo, z technických a praktických dôvodov, hlavne kvôli dokumentácii po prehĺbení sondy. Rovnako ako je objekt 4 prístavbou objektu 2, je objekt 8 prístavbou objektu 5 (obr. 86: 3).

Na základe výsledkov výskumu možno zhodnotiť, že odkryté murované architektúry (obr. 85: 1) sú súčasťou neskorostredovekého predbránia južnej mestskej brány – Dolnej brány. Odkrytá časť pozostáva z dvoch stavebných fáz (obr. 85: B), pričom prvá je tvorená objektmi 1, 2, 5, 6 a pravdepodobne 7. Druhá stavebná fáza, ktorá je prístavbou objektov prvej fázy je tvorená objektmi 3, 4 a 8. Z výskumu pochádza tiež nález mince, ktorá objekt 3 (prístavbu) datuje do prvej polovice vlády Žigmunda Luxemburského (1387–1437). Ak prístavby môžeme datovať na prelom 14. a 15. stor., objekty z prvej stavebnej fázy by mali vzniknúť ešte v 14. storočí. Teda by spadali do druhej stavebnej fázy fortifikácie podľa I. Staníka (2009, 39). Tento fakt potvrdzuje tiež nález omietky, ktorá sa v druhej stavebnej fáze fortifikácie mala používať pri nadzemných častiach a použitie tehál – tzv. prstoviek.

Literatúra

Staník 2009 – I. Staník: Pôvodný zámer výstavby stredovekého osídlenia. In: *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 12, 2009, 23–46.

GRABUNG DER STADTBESTÄTIGUNG IN TRNAVA. Trnava (Bez. Trnava), Intravillan, Straße Hlavná Nr. 49, Vorsprungsgrabung, 14.–15. Jh. Deponierung der Funde: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, GmbH., Bratislava. Die archäologische Grabung im Intravillan der Stadt wurde im Interesse der Stadt Trnava wegen den zukünftigen Rekonstruktionen des SNP-Platzes im Denkmalschutzgebiet der Stadt Trnava realisiert. Sie wurde in der Form der Sondagemethode durchgeführt. Insgesamt deckte man während der Grabung acht Objekte auf und in allen Fällen handelte es sich um gemauerte Architekturen, die den Bestandteil des spätmittelalterlichen Bereichs vor dem südlichen Stadttor – Unteren Tor (Dolná brána) bilden. Die Objekte werden ins 14.–15. Jh. datiert.

REKONŠTRUKCIA BETÓNOVÝCH VOZOVIEK V TRNAVSKOM REGIÓNE (I62, I75)

František Žák Matyasowszky – Ladislav Chmel – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor

Sládkovičovo (okr. Galanta), polohy Maďarský hon, Sihot, záchranný archeologický výskum, pravek. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o., Bratislava.

Archeologický monitoring a sondážny výskum boli realizované na mieste existujúcej hlavnej komunikácie vedúcej od Serede na Senec – cesta I/62, v km 18,5–21,0 počas jej rekonštrukcie. Realizoval sa v dvoch fázach.

Celý úsek bol archeologicky monitorovaný formou sledovania výkopových prác na pilónoch pre protihlukovú zábranu. Ani v jednom z vykopaných základov pre konštrukciu zvukolamnej steny neboli zistené žiadne archeologické nálezy, objekty, ani situácie. Z hľadiska metód archeologického výskumu, by uvedené základové jamy mohli byť označené tiež ako mikrosondy, ktoré boli pravidelne rozmiestnené na oboch stranách predmetnej komunikácie, v celom úseku, vo vzdialenosti 1 m od seba a o rozmeroch približne 2 x 2 m s hĺbkou 0,65 m.

Druhá fáza archeologických prác spočívala v sondážnom výskume na miestach budúcich kruhových objazdov – križovatky 112 (Sládkovičovo, Sereď, Senec, Pusté Úľany) a 113 (Sládkovičovo, Sereď, Senec, Malá Mača). Situovanie a rozsah sond boli prispôbené existujúcim funkčným inžinierskym sieťam, funkčným úsekom komunikácie I/62 a na križovatke 113 tiež fungujúcej cestnej premávke. Spolu bolo vykopaných osem sond (križovatka 112: sondy I–IV; križovatka 113: sondy V–VIII) o celkovej dĺžke 92,7 m (SI – 15,7 m; SII – 20,5 m; SIII – 11,5 m; SIV – 8,6 m; SV – 7,9 m; SVI – 7 m; SVII – 10,5 m; SVIII – 11 m) a celkovej rozlohy 200,46 m² (SI – 28,26 m²; SII – 47,15 m²; SIII – 26,45 m²; SIV – 19,78 m²; SV – 15,8 m²; SVI – 15,4 m²; SVII – 23,31 m²; SVIII – 24,31 m²).

Opis jednotlivých sond:

Križovatka 112 – Sládkovičovo, Sereď, Senec, Pusté Úľany (Sládkovičovo, poloha Maďarský hon):

Zo štyroch vykopaných sond boli pozitívne archeologické nálezy zistené v sonde II a III, v sonde II bola v hĺbke 160–250 cm preskúmaná praveká kultúrna vrstva o mocnosti 90 cm (V5). V sonde III bola táto kultúrna vrstva odkrytá v hĺbke 140–225 cm a mala mocnosť 85 cm (V3). Vzhľadom na charakter, zachovanosť a minimálny počet nálezov je obe tieto kultúrne vrstvy možné datovať len rámcovo do praveku.

Stratigrafia v sonde II: V1 – humusová vrstva s vegetáciou (čierna hlinitá pôda); V2 – utlačené riečne kamene (navážka); V3 – tmavohnedá piesočnato-hlinitá pôda; V4 – žltohnedá piesočnatá pôda; V5 – tmavá, čierna, hlinito-ílovitá pôda s archeologickými nálezmi – kultúrna vrstva; V6 – žltorazňové hlinito-ílovité podložie.

Stratigrafia v sonde III: V1 – ornica premiešaná s utlačenými kameňmi; V2 – svetložltá piesočnato-hlinitá pôda; V3 – tmavá, hnedočierna, hlinito-ílovitá pôda s archeologickými nálezmi – kultúrna vrstva; V4 – oranžovožlté ílovité podložie.

Križovatka 113 – Sládkovičovo, Sereď, Senec, Malá Mača (Sládkovičovo, poloha Sihot):

V tejto polohe bola na archeologické nálezy pozitívna len sonda V. Odkrytá bola nevýrazná kultúrna vrstva, ktorá sa nachádzala v hĺbke 120–154 cm (V4). Vo vrstve sa nachádzala len mazanica a uhlíky, žiadne keramické črepy.

Stratigrafia v sonde V: V1 – utlačené riečne okruhlíky (navážka); V2 – kamene, čierna hlina, stavebný materiál a re-centný materiál (navážka); V3 – svetložltá hlinito-piesočnatá pôda; V4 – svetlá, žltohnedá, hlinitá vrstva s mazanicou a uhlíkmi – kultúrna vrstva; V5 – tmavá, žltohnedá, hlinito-piesočnatá vrstva.

Archeologickým výskumom bolo získané malé množstvo nálezov, ktoré je na základe ich charakteru, stavu zachovanosti a počtu možné datovať len rámcovo do praveku a to v prípade všetkých troch sond, kde boli odkryté kultúrne vrstvy. Celkovo bolo výskumom získaných sedem nálezov: šesť keramických fragmentov (atypický pravek) a jeden kus mazanice. Všetky nálezy pochádzajú z križovatky 112.

V sondách II a III môžu kultúrne vrstvy pochádzať z veľmi miernej vyvýšeniny, ktorá sa nachádza západne od križovatky 112, ale nie je možné vylúčiť, že ide o sídliskovú kultúrnu vrstvu nájdenú *in situ*. Kultúrna vrstva zdokumentovaná na križovatke 113 v sonde V sa s najväčšou pravdepodobnosťou nachádza *in situ* a interpretovať ju možno ako sídliskovú vrstvu, relikť sídliska alebo krátkodobého osídlenia bez zachovaných archeologických objektov. Túto teóriu potvrdzuje tiež rovinná konfigurácia terénu v mieste situovania sondážneho výskumu a súvisiaceho okolia.

REKONSTRUKTION DER BETONFAHRBAHN IN DER REGION TRNAVA (I62, I75). Sládkovičovo (Bez. Galanta), Flur Maďarský hon, Sihoľ, archäologische Rettungsgrabung, Urzeit. Deponierung der Funde: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, GmbH., Bratislava. Die Probegrabung und archäologische Überwachung realisierte man bei der Gelegenheit der Rekonstruktion des existierenden Hauptverkehrswegs, der von Sered' nach Senec führt – Verkehrsweg I/62, 18,5–21,0 km. Im ganzen Abschnitt wurden die Aushubarbeiten an den Pylonen für eine Lärmschutzwand archäologisch verfolgt und überwacht. In den ausgegrabenen Fundamenten für die Konstruktion der Lärmschutzwand wurden weder archäologische Funde, Objekte noch Situationen festgestellt. Die zweite Phase der archäologischen Arbeiten bildete eine Probegrabung auf den Stellen der zukünftigen Kreiswegen – Kreuzung 112 (Sládkovičovo, Sered', Senec, Pusté Úľany) und 113 (Sládkovičovo, Sered', Senec, Malá Mača). In den Schnitten II und III auf der Kreuzung 112 und im Schnitt V auf der Kreuzung 113, wurden Kulturschichten entdeckt, die aufgrund des ausdruckslosen archäologischen Keramikmaterials nur ungefähr in die Urzeit datierbar sind.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM PRI STAVBE OBJEKTU H3A V AREÁLI VOLKSWAGEN SLOVAKIA

František Ž á k M a t y a s o w s z k y – Ladislav C h m e l o – Bohuslav Š e b e s t a – Marek Š ú t o r

Bratislava, časť Devínska Nová Ves (okr. Bratislava IV), poloha Múrnice, predstihový archeologický výskum, pravek. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o., Bratislava.

Záchranný archeologický výskum bol vyvolaný rozširovaním výrobných kapacít investorom VOLKSWAGEN SLOVAKIA, a. s. Celá plocha plánovanej budúcej stavby bola v prvej fáze výskumu podrobená geofyzikálnemu prieskumu. Počas neho bola zameraná plocha o výmere takmer 11 ha (Milo/Tencer 2015). Na základe výsledkov meraní magnetometrom bolo vytýčených 26 sektorov, v ktorých sa nachádzali anomálie a pristúpilo sa k terénnemu archeologickému výskumu. Objekty boli objavené len v dvanástich sektoroch, čo je podľa autorov geofyzikálnej správy pravdepodobne dôsledok geologického podložja, ktoré sťažovalo interpretáciu magnetogramu (Milo/Tencer 2015, 19). V súbežnosti s geofyzikálnym prieskumom boli na ploche vykonané tiež povrchový zber a prieskum detektorom kovov.

Následným archeologickým výskumom v sektoroch pozitívnych na geofyzikálne anomálie bola preskúmaná plocha o rozlohe 1642,88 m². V 26. sektoroch bolo odkrytých 15 objektov. Zo všetkých preskúmaných objektov sa archeologické nálezy nachádzali iba v objekte 6. Zvyšné objekty sú pravdepodobne geologického (3 objekty) alebo poľnohospodárskeho/recentne antropogénneho pôvodu (11 objektov). Potvrdzuje to tiež výplň objektov, kde absentovali uhľíky alebo kúsky mazanice, ktoré sa bežne nachádzajú v nehnuteľných nálezoch archeologického záujmu.

Opis objektu 6:

Objekt oválneho pôdorysu s rovnými stenami šikmo sa zvažujúcimi ku rovnému dnu. V juhozápadnom rohu bola nájdená fragmentárne zachovaná takmer celá nádoba (obr. 87), ktorá bola značne strávená pôdou a nebolo možné rekonštruovať ju. Uvedená nádoba je aj jediný archeologický materiál, ktorý z objektu pochádza. Na základe terénnej situácie a nálezov nebolo možné bližšie špecifikovať funkciu objektu. Nádobu možno datovať len rámcovo do doby bronzovej.

Literatúra

Milo/Tencer 2015 – P. Milo/T. Tencer: Geofyzikálny prieskum. Devínska Nová Ves – Múrnice. Brno 2015. Nepublikované.

RETTUNGSGRABUNG BEIM BAU DES OBJEKTS H3A IN AREAL VOLKSWAGEN SLOVAKIA. Bratislava, Stadtteil Devínska Nová Ves (Bez. Bratislava IV), Flur Múrnice, archäologische Vorsprungsrettungsgrabung, Urzeit. Deponierung der Funde: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, GmbH., Bratislava. Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch die Erweiterung von Herstellungskapazitäten des Investors VOLKSWAGEN SLOVAKIA, a. s., die Halle H3a im Katastergebiet von Devínska Nová Ves, auf der Flur „Múrnice“ hervorgerufen. Der eigentlichen archäologischen Aufdeckung ging eine geophysikalische Untersuchung vor, anhand welcher man 26 Sektoren festgesetzt hat. Die Grabung belegte ein Objekt, das in die Bronzezeit datiert wird.

PRVÁ ETAPA ČIASTOČNEJ OBNOVY – REKONŠTRUKCIE ZANIKNUTÉHO HRADOBNÉHO OPEVNENIA V TREŤOM PREDHRADÍ ZBOROVSKÉHO HRADU

František Žák – Matyasowsky – Ladislav Chmel – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor

Zborov (okr. Bardejov), NKP hrad Zborov, pamiatkový archeologický výskum, vrcholný stredovek/novovek. Uloženie nálezov: Obec Zborov.

Archeologický výskum na NKP Hrad Zborov bol vyvolaný čiastočnou rekonštrukciou východnej a severovýchodnej hradby III. predhradia. Výskum bol realizovaný formou sondáže, pričom rozsah jednotlivých sond bol determinovaný zástavbou hradu a konfiguráciou terénu. Sondy boli kopané ručne, do úrovne prírodného podlažia. Celková dĺžka sond dosahuje 45,96 m (SI – 5,6 m; SII – 7,5 m; SIII – 20,56 m; SIV – 6,5 m; SV – 5,8 m) a rozloha 88,30 m² (SI – 19,88 m²; SII – 14,51 m²; SIII – 36,50 m²; SIV – 8,96 m²; SV – 8,45 m²). Plošne, metódami archeologického odkryvania, boli odstránené aj sutinové závaly. Objavených bolo celkovo deväť archeologických objektov a vo všetkých prípadoch to boli murované architektúry.

Opis nálezovej situácie

Sonda I: dĺžka – 560 cm; šírka – 150 cm; hĺbka (max.) – 300 cm; prevýšenie – 668 cm.

Sonda bola vytýčená za účelom zistenia spodnej nivelety, priebehu a morfológie hradbového múru III. predhradia. Bol v nej odkrytý objekt 3. Ide o kamenný hradbový múr opevnenia III. predhradia. Múr bol tvorený kameňmi rôzneho tvaru a veľkosti. Ako spojivo bola použitá malta bielej farby. Šírka múru dosahuje v sonde I 76 cm a výška 316 cm. Odkrytý bol v celej šírke sondy (150 cm) a pokračuje severným aj južným smerom. Základ múru sa nachádza na nivelete 451,03 m n. m.

Sonda II: dĺžka – 750 cm; šírka – 150 cm; hĺbka (max.) – 450 cm; prevýšenie – 675 cm.

Sonda s účelom zistenia spodnej nivelety, priebehu a morfológie hradbového múru III. predhradia a overenia prítomnosti múru bašty II. predhradia. Boli v nej objavené objekty 4 a 7. Objekt 4 je kamenný hradbový múr opevnenia III. predhradia. Múr bol tvorený kameňmi rôzneho tvaru a veľkosti. Ako spojivo bola použitá malta bielej farby. Šírka múru dosahuje v sonde II 70–90 cm a výška 270 cm. Odkrytý bol v celej šírke sondy (150 cm) a pokračuje severným aj južným smerom. Základ múru sa nachádza na nivelete 448,20 m n. m. Objekt 7 je múr bašty II. predhradia. Ako stavebný materiál boli použité kamene rôzneho tvaru a veľkosti. Váza muriva bola nepravidelná a ako spojivo bola použitá malta bielej farby. Šírka múru nebola zistená a výška dosahuje 450 cm. Odkrytý bol v celej šírke sondy (150 cm) a pokračuje severným aj južným smerom. Základ múru sa nachádza na nivelete 451,75 m n. m.

Sonda III: dĺžka – 2056 cm; šírka – 150 cm; hĺbka (max.) – 320 cm; prevýšenie – 1739 cm. Sonda bola vytýčená za účelom zistenia spodnej nivelety, priebehu a morfológie hradbového múru III. predhradia; overenie prítomnosti, priebehu, morfológie a spodnej nivelety hradbového múru II. predhradia. Výkopové práce vykonávané formou umelých vrstiev, ktorých mocnosť závisela od konfigurácie terénu. Nachádzali sa v nej objekty 8, 9 a 10. Všetky tri objekty sú hradbovými múrmi (objekt 8 – III. predhradie, objekt 9 – II. predhradie, objekt 10 – I. predhradie). Múry boli postavené z kameňov rôzneho tvaru a veľkosti s nepravidelnou väzbou muriva a pri všetkých bola ako spojivo použitá malta bielej farby. Rozmery múrov v sonde III: objekt 8 – šírka múru dosahuje 60–90 cm a výška 320 cm (základ na nivelete 448,02 m n. m.), objekt 9 – šírka múru dosahuje 160 cm a výška 320 cm (základ na nivelete 457,59 m n. m.) a objekt 10 – šírka múru nebola zistená a výška dosahuje 110 cm. Odkrytý bol v celej šírke sondy (150 cm) a pokračuje severným aj južným smerom (základ na nivelete 463,95 m n. m.).

Sonda IV: dĺžka – 650 cm; šírka – 150 cm; hĺbka (max.) – 330 cm; prevýšenie – 564 cm. Sonda vytýčená za účelom zistenia spodnej nivelety, priebehu a morfológie hradbového múru III. predhradia; preskúmanie základu múru bašty II. predhradia. V sonde boli zachytené objekty 5 a 6. Objekt 5 je kamenný hradbový múr opevnenia III. predhradia postavený z kameňov rôzneho tvaru a veľkosti za použitia malty bielej farby ako spojiva. Šírka múru dosahuje v sonde IV 70–100 cm a výška 320 cm. Odkrytý bol v celej šírke sondy (150 cm) a pokračuje severozápadným aj juhovýchodným smerom. Konštrukcia múru sa na západnej strane opierala o kamennno-hlinité podlažie a základ bol postavený na kamennom podlaží

(skalné bralo). Päťka múru sa nachádza na nivele 450,35 m n. m. Objekt 6 bol múr bašty II. predhradia. Ako spojivo medzi rôzne veľkými kameňmi pri jeho konštrukcii bola použitá malta bielej farby. Šírka múru nebola zistená a výška dosahuje 190 cm. Odkrytý bol v celej šírke sondy (150 cm) a pokračuje severozápadným aj juhovýchodným smerom. Základ múru sa nachádza na nivele 453,71 m n. m.

Sonda V: dĺžka – 580 cm; šírka – 150 cm; hĺbka (max.) – 360 cm; prevýšenie – 442 cm. Sonda bola vytýčená za účelom zistenia spodnej nivelety, priebehu a morfológie hradbového múru III. predhradia. Nájdené boli dva objekty označené ako objekt 1 a 2. Objekt 1 je kamenný hradbový múr opevnenia III. predhradia, ktorého kamenná konštrukcia je spojená maltou bielej farby. Šírka múru dosahuje v sonde V 80–130 cm a výška 320 cm. Odkrytý bol v celej šírke sondy (150 cm) a pokračuje severozápadným aj juhovýchodným smerom. Základ múru sa nachádza na nivele 450,74 m n. m. Objekt 2 bol pôvodne hodnotený ako samostatný objekt – kamenná deštrukcia, no počas výkopových prác bolo zistené, že ide o deštruovanú časť objektu 1.

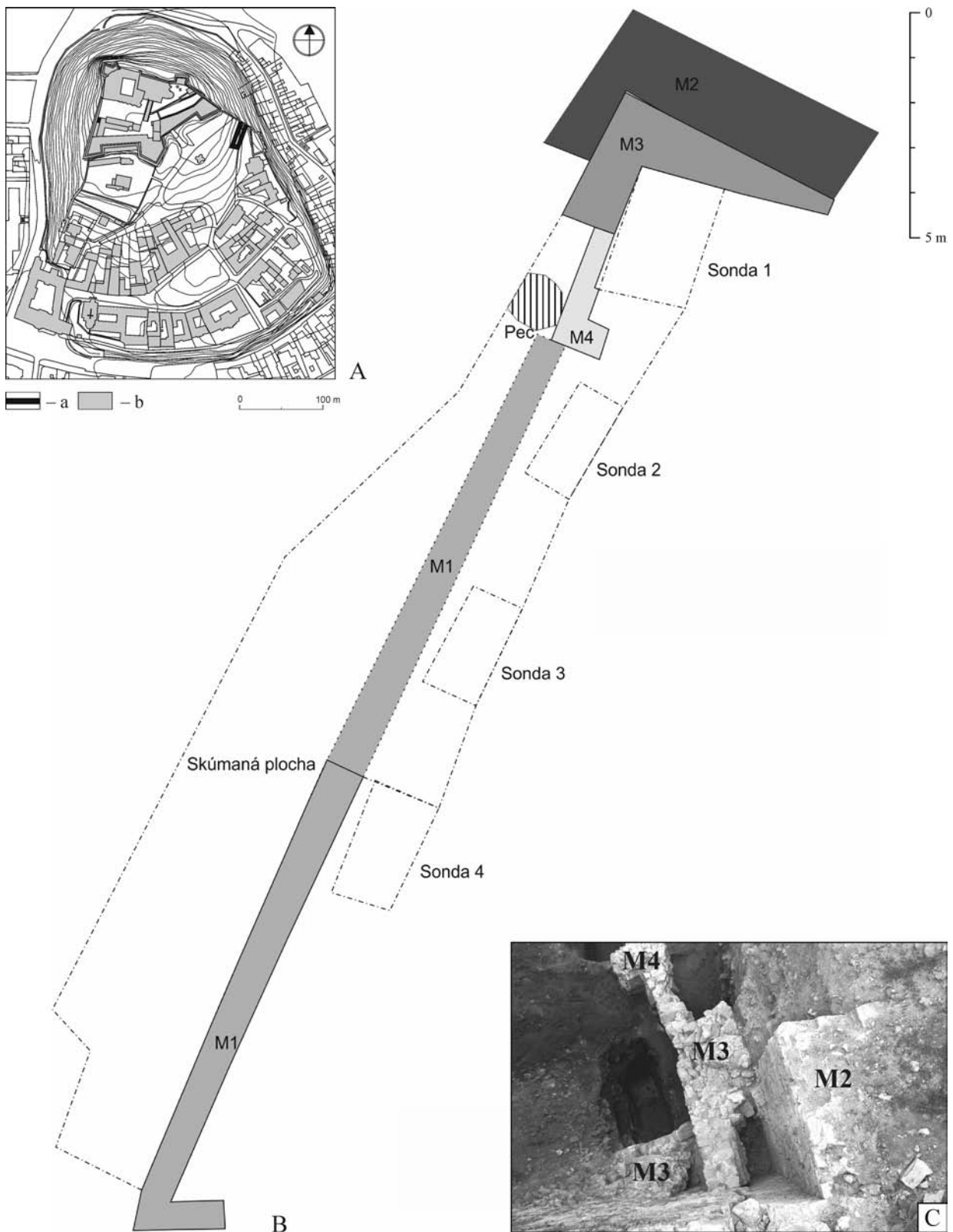
Nálezový inventár a datovanie

Podľa nálezového inventára, najmä keramiky, získaného počas výskumnej sezóny v roku 2015 je možné preskúmanú časť hradu datovať do obdobia 16. až 17. stor. Kachlice z hradu Zborov je možné datovať od druhej polovice 16. stor. a ich výroba a používanie končí až v 18. storočí. Dokladom osídlenia z 18. stor. sú tiež nálezy fajok. Počas archeologického výskumu bolo vyzdvihnutých 6494 ks artefaktov rôzneho charakteru (tabela 1).

Tabela 1. Typy a počet archeologických náleзов.

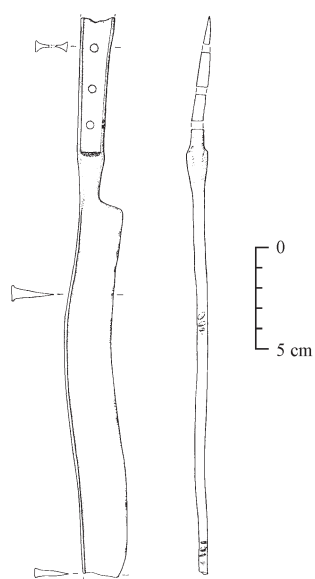
Nález	Počet	Poznámka
Bronzový pliešok	2	–
Časť písacieho pera	1	–
Fajka/fragmenty fajky	4	1ks zachovaný kompletne
Kachlice/fragmenty kachlíc	707	–
Nožik	5	2x príborový servis; 1x zachovaný kompletne
Sklo/sklenené fragmenty	10	–
Železné fragmenty	4	–
Železný predmet	2	1x kruhový tvar a ukončený výzdobným vegetabilným motívom (falia); 1x listovitý tvar
Strešná krytina	200	2x celé korýtko
Kameň/pieskovec	2	–
Keramika	4911	z toho výber 1504 ks
Kostený predmet	1	polotovár?
Kovové zliatky	7	–
Malta	1	–
Strieborná minca	1	Poľsko, Žigmund III (1587–1632), Riga (mincovňa), solidus/šiling, 1600? (1588–1620)
Pracka opasku	2	–
Soška (?)	1	fragment sošky s figurálnym motívom anjela
Hrot šípu kuše	2	–
Tehla	1	–
Kremíkový zliatok	1	–
Zvieracie kosti	495	–
Železná skoba/slučka	1	–
Železné klince	130	–
Železný kľúč	3	–

ERSTE ETAPPE TEILREKONSTRUKTION – WIEDERAUFBAU DER UNTERGEGANGENEN BURGBEFESTIGUNG IN DER DRITTEN VORBURG DER BURG ZBOROV. Zborov (Bez. Bardejov) Nationales Kulturdenkmal Zborov, archäologische Denkmalgrabung, Hochmittelalter/Neuzeit. Deponierung der Funde: Gemeinde Zborov. Die archäologische Denkmalgrabung auf der Burg Zborov, Bez. Bardejov realisierte man bei der Gelegenheit der Teilrekonstruktion der östlichen und nordöstlichen Mauer III. der Vorburg und ging den alleinigen Arbeiten vor. Die Grabung führte man in der Form von fünf Feststellungsschnitten durch. Man deckte Teile von erhaltenen Architekturen – Teile der Mauerbefestigung der I. bis III. Vorburg und Bastionen der II. Vorburg auf. Aus der Sondierung stammen 6494 Stücke von Artefakten, vorwiegend Keramik (weiter eine zahlreiche Menge von Kachelfragmente, Dachbedeckung, Fragmente einer Pfeife und eisernen Gegenständen). Diese Funde sind vorwiegend ins 16.–17. Jh. zu datieren. Die Besiedlung im 18. Jh. belegen Pfeifenfunde.

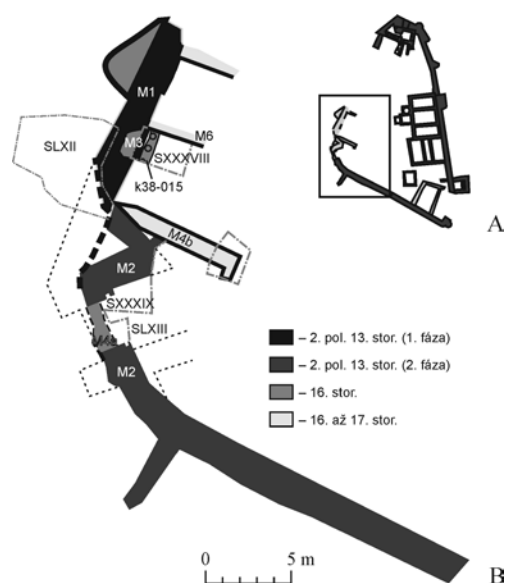

Obr. 1. Nitra (hrad, Námestie Jána Pavla II). A – pôdorys hradného kopca s vyznačením skúmanej polohy; B – pôdorys skúmanej plochy a objektov; C – parcela č. 34, murivá zachytené v severovýchodnej časti parcely, foto zo severovýchodu. (Bednár/Debnár, 19).

Abb. 1. Nitra (Burg, Johannes-Paul-II.-Platz). A – Grundriss des Burghügels mit Markierung der erforschten Fläche; B – Grundriss der erforschten Fläche und der Objekte; C – Parzelle Nr. 34, das im nordöstlichen Teil der Parzelle festgehaltenes Mauerwerk, Foto von der nordöstlichen Richtung. (Bednár/Debnár, 19).

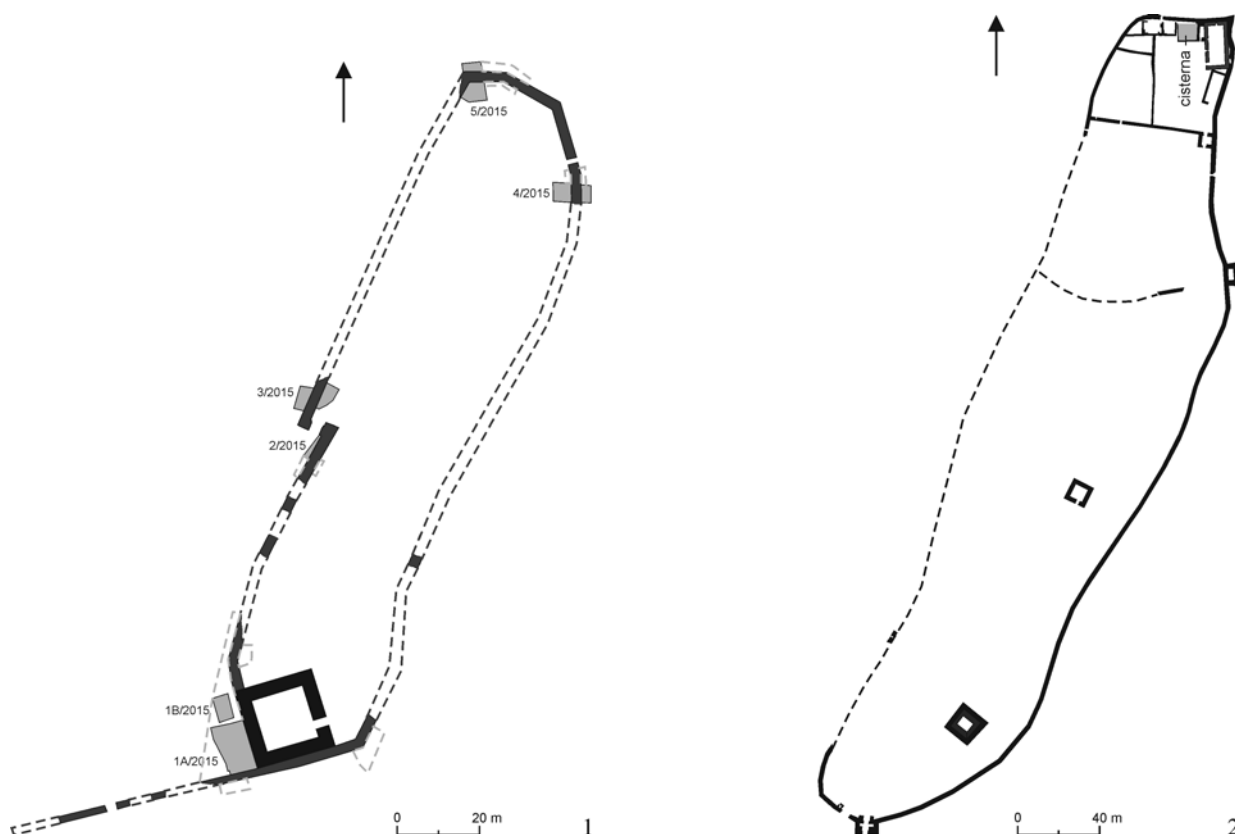

Obr. 2. Cerová. Bronzový nôž typu Pfatten. (Bátora, 14).
Abb. 2. Cerová. Ein Bronzemesser Pfatten Typ.
(Bátora, 14).

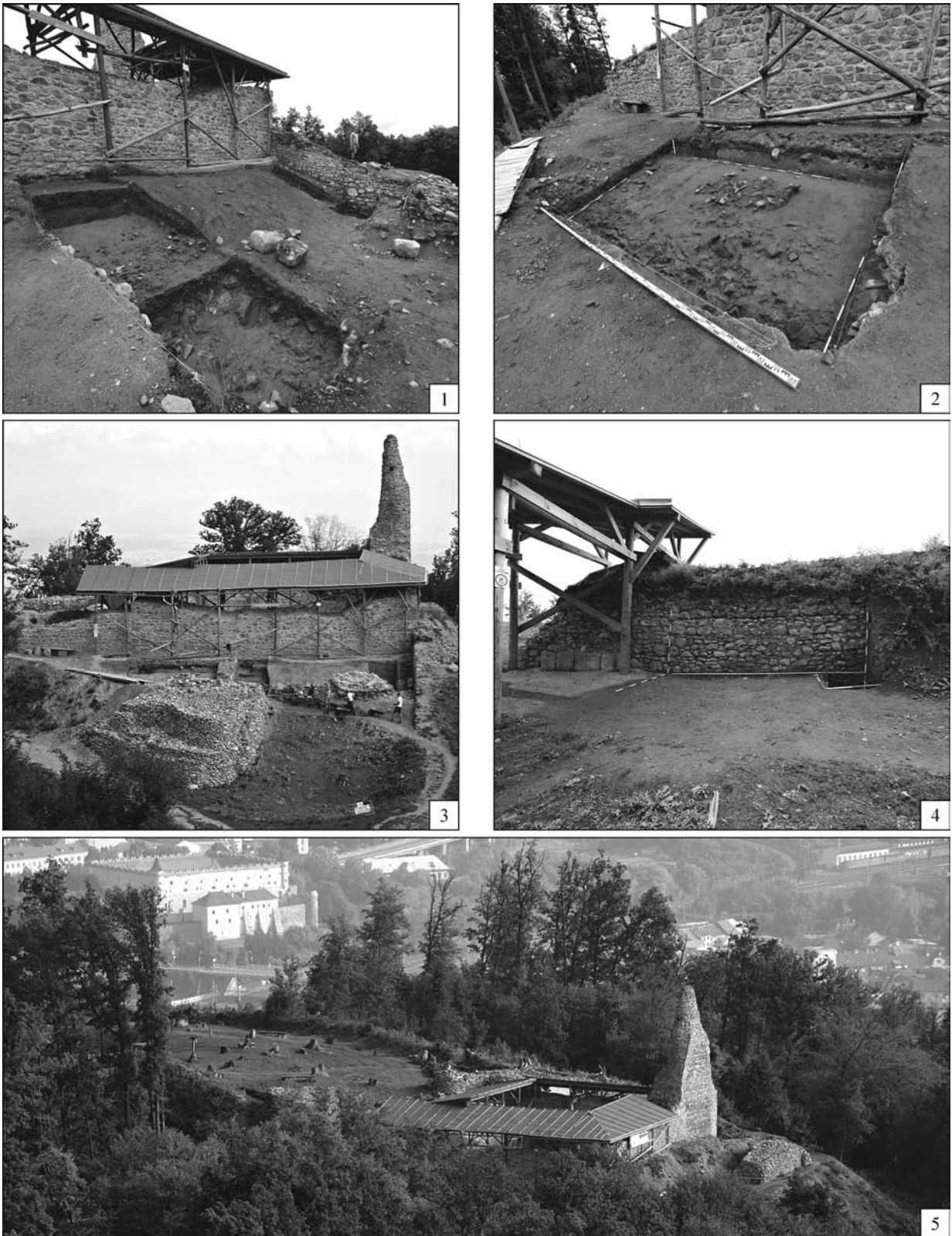
Obr. 3. Vinné (hrad). A – schématický pôdorys hradu s vyznačeným areálom západnej brány; B – pôdorys západnej brány a objektov v jej okolí. (Bednár/Šimkovic, 21).

Abb. 3. Vinné (Burg). A – schematischer Grundriss der Burg mit Markierung des Areals des westlichen Tors; B – Grundriss des westlichen Tors und der Objekte in dessen Umgebung. (Bednár/Šimkovic, 21).

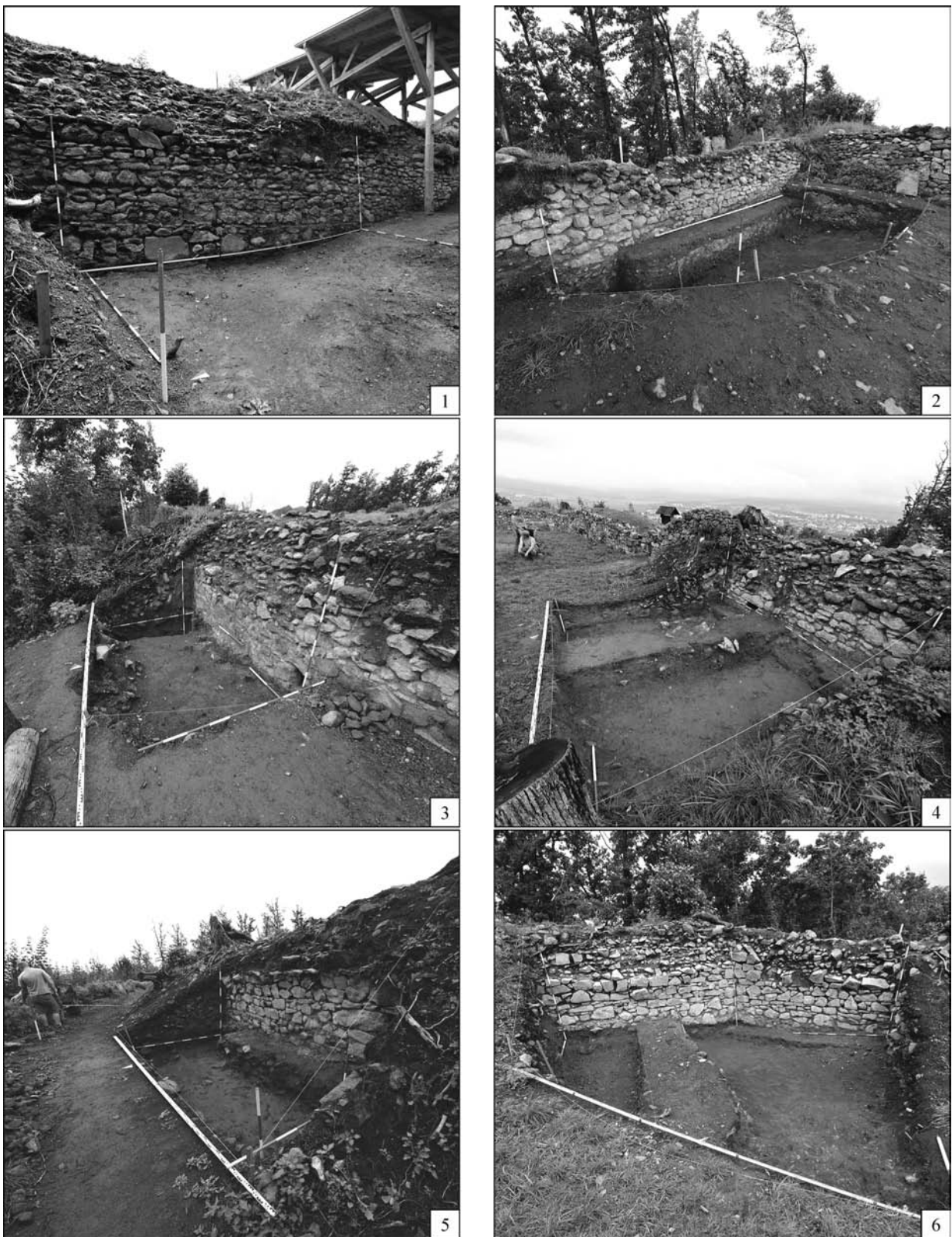
Obr. 4. Zvolen (Pustý hrad). 1 – lokalizácia archeologických sond realizovaných na Dolnom hrade; 2 – lokalizácia hradnej cisterny skúmanej v severnej časti Horného hradu. (Beljak/Beljak Pažinová/Kučeráková/Melo/Mordovin/Repka, 23).

Abb. 4. Zvolen (Pustý hrad). 1 – Lokalisierung der realisierten archäologischen Schnitte; 2 – Lokalisierung der erforschten Burgzisterne, im nördlichen Teil von Horný hrad. (Beljak/Beljak Pažinová/Kučeráková/Melo/Mordovin/Repka, 23).

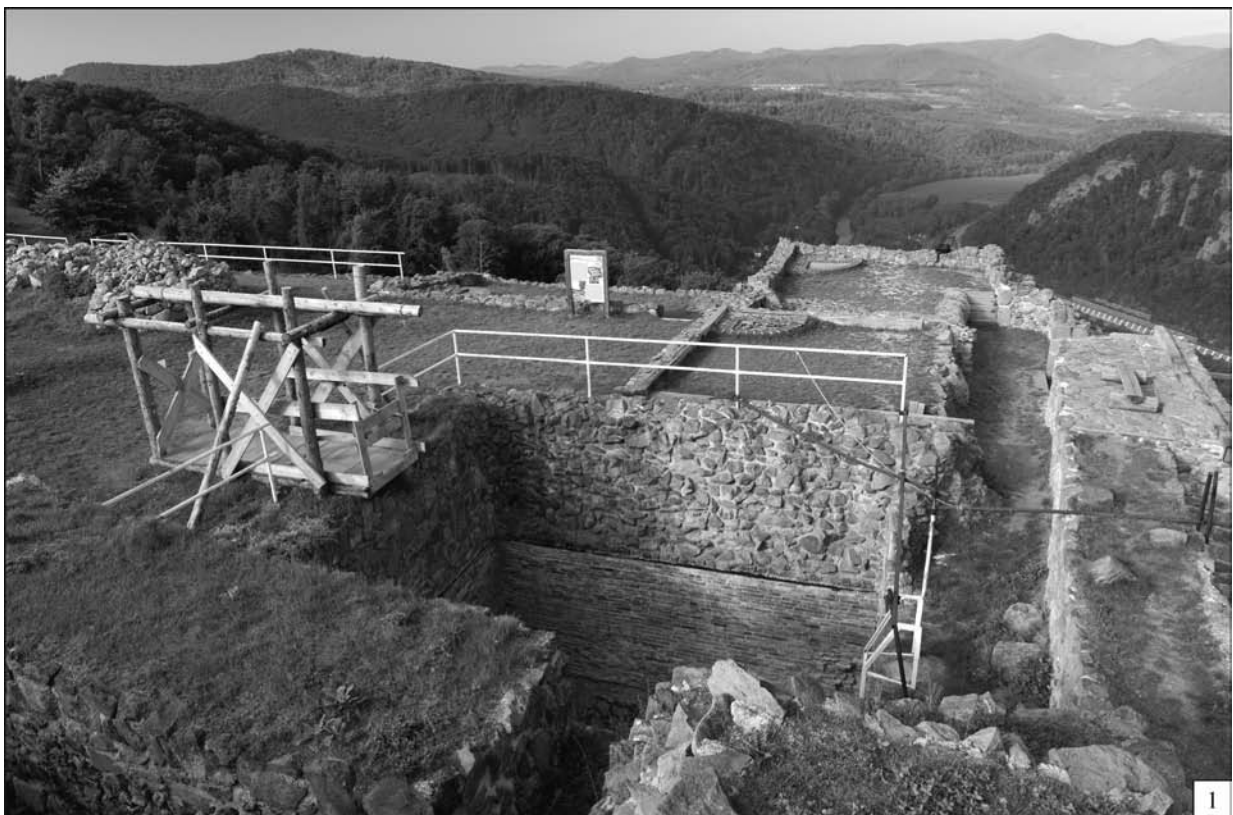
Obr. 5. Zvolen (Pustý hrad, Dolný hrad). 1 – sonda 1A/2015 zo SZ; 2 – sonda 1B/2015 po výskume; 3 – sondy 1A a 1B/2015 celkový pohľad zo západu; 4 – sonda 2/2015 po výskume; 5 – celkový pohľad na Dolný hrad z Horného hradu (foto J. Beljak). (Beljak/Beljak Pažinová/Kučeráková/Melo/Mordovin/Repka, 23).

Abb. 5. Zvolen (Pustý hrad, Dolný hrad). 1 – Schnitt 1A/2015 von der nordwestlichen Seite; 2 – Schnitt 1B/2015 nach der Grabung; 3 – Schnitte 1A und 1B/2015, Gesamtansicht von Westen; 4 – Schnitt 2/2015 nach der Grabung; 5 – Gesamtansicht auf Dolný hrad von Horný hrad (Foto J. Beljak). (Beljak/Beljak Pažinová/Kučeráková/Melo/Mordovin/Repka, 23).

Obr. 6. Zvolen (Pustý hrad, Dolný hrad). 1 – sonda 3/2015 exteriér po výskume; 2 – sonda 3/2015 interiér po výskume; 3 – sonda 4/2015 exteriér zo severu; 4 – sonda 4/2015 interiér z juhu; 5 – sonda 5/2015 exteriér s odkrytou hradbou; 6 – sonda 5/2015 interiér s odkrytou hradbou (foto J. Beljak). (Beljak/Beljak Pažinová/Kučeráková/Melo/Mordovin/Repka, 23).

Abb. 6. Zvolen (Pustý hrad, Dolný hrad). 1 – Schnitt 3/2015, Exterieur nach der Grabung; 2 – Schnitt 3/2015, Interieur nach der Grabung; 3 – Schnitt 4/2015, Exterieur von Norden; 4 – Schnitt 4/2015, Interieur von Süden; 5 – Schnitt 5/201,5 Exterieur mit freigestellter Mauer; 6 – Schnitt 5/2015, Interieur mit freigestellter Mauer (Foto J. Beljak). (Beljak/Beljak Pažinová/Kučeráková/Melo/Mordovin/Repka, 23).

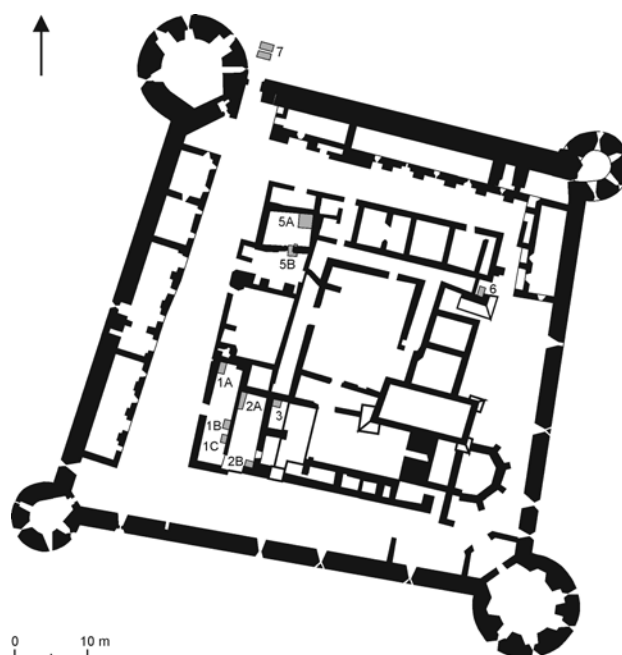
Obr. 7. Zvolen (Pustý hrad, Horný hrad). 1 – pohľad na cisternu z východu; 2 – drevené konštrukcie odkryté na dne cisterny (foto J. Beljak).
(Beljak/Beljak Pažinová/Kučeráková/Melo/Mordovin/Repka, 23).

Abb. 7. Zvolen (Pustý hrad, Horný hrad). 1 – Blick auf die Zisterne von Osten; 2 – auf dem Boden der Zisterne aufgedeckte Holzkonstruktionen (Foto J. Beljak). (Beljak/Beljak Pažinová/Kučeráková/Melo/Mordovin/Repka, 23).

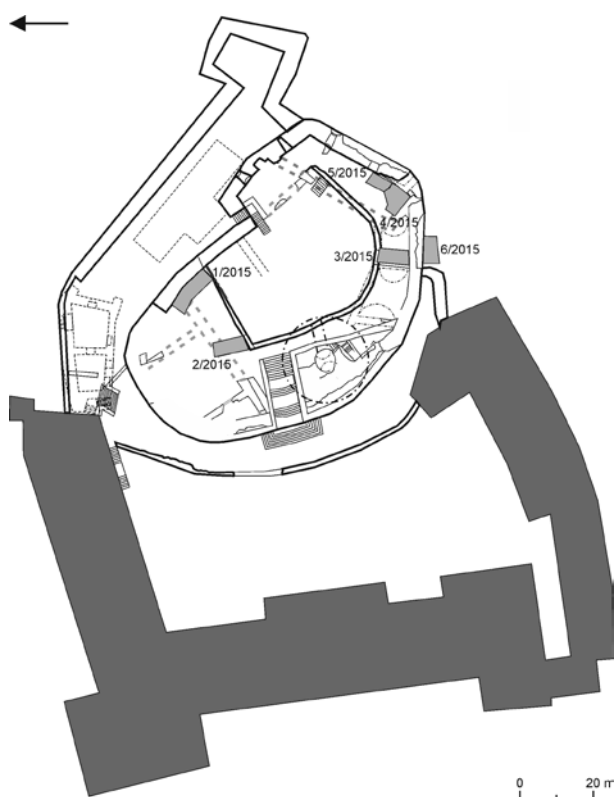

Obr. 8. Zvolen (Pustý hrad, Horný hrad). 1 – cisterna na začiatku výskumu; 2 – objavenie prvých drier; 3 – začisťovanie nálezov; 4 – dokumentácia nálezov; 5 – začistené maltové dno; 6 – preprava na konzerváciu (foto J. Beljak). (Beljak/Beljak Pažinová/Kučeráková/Melo/Mordovin/Repka, 23).

Abb. 8. Zvolen (Pustý hrad, Horný hrad). 1 – Zisterne am Anfang der Grabung; 2 – Entdeckung der ersten Hölzer; 3 – Versäuberung der Funde; 4 – Dokumentation der Funde; 5 – versäuberter Mörtelboden; 6 – Transport zur Konservierung (Foto J. Beljak). (Beljak/Beljak Pažinová/Kučeráková/Melo/Mordovin/Repka, 23).

Obr. 9. Bzovík (kláštor premonštrátov). Lokalizácia archeologických sond. (Beljak/Debnár/Cheben, 27).
 Abb. 9. Bzovík (Prämonstratenserkloster). Lokalisierung, der archäologischen Schnitte. (Beljak/Debnár/Cheben, 27).

Obr. 10. Modrý Kameň (hrad). Lokalizácia archeologických sond. (Beljak/Holeščák/Kaličiaková, 29).
 Abb. 10. Modrý Kameň (Burg). Lokalisierung, der archäologischen Schnitte. (Beljak/Holeščák/Kaličiaková, 29).

Obr. 11. Čabradský Vrbovok (hrad Čabrad'). Lokalizácia archeologických sond. (Beljak/Mordovin, 32).
 Abb. 11. Čabradský Vrbovok (Burg Čabrad'). Lokalisierung, der archäologischen Schnitte. (Beljak/Mordovin, 32).

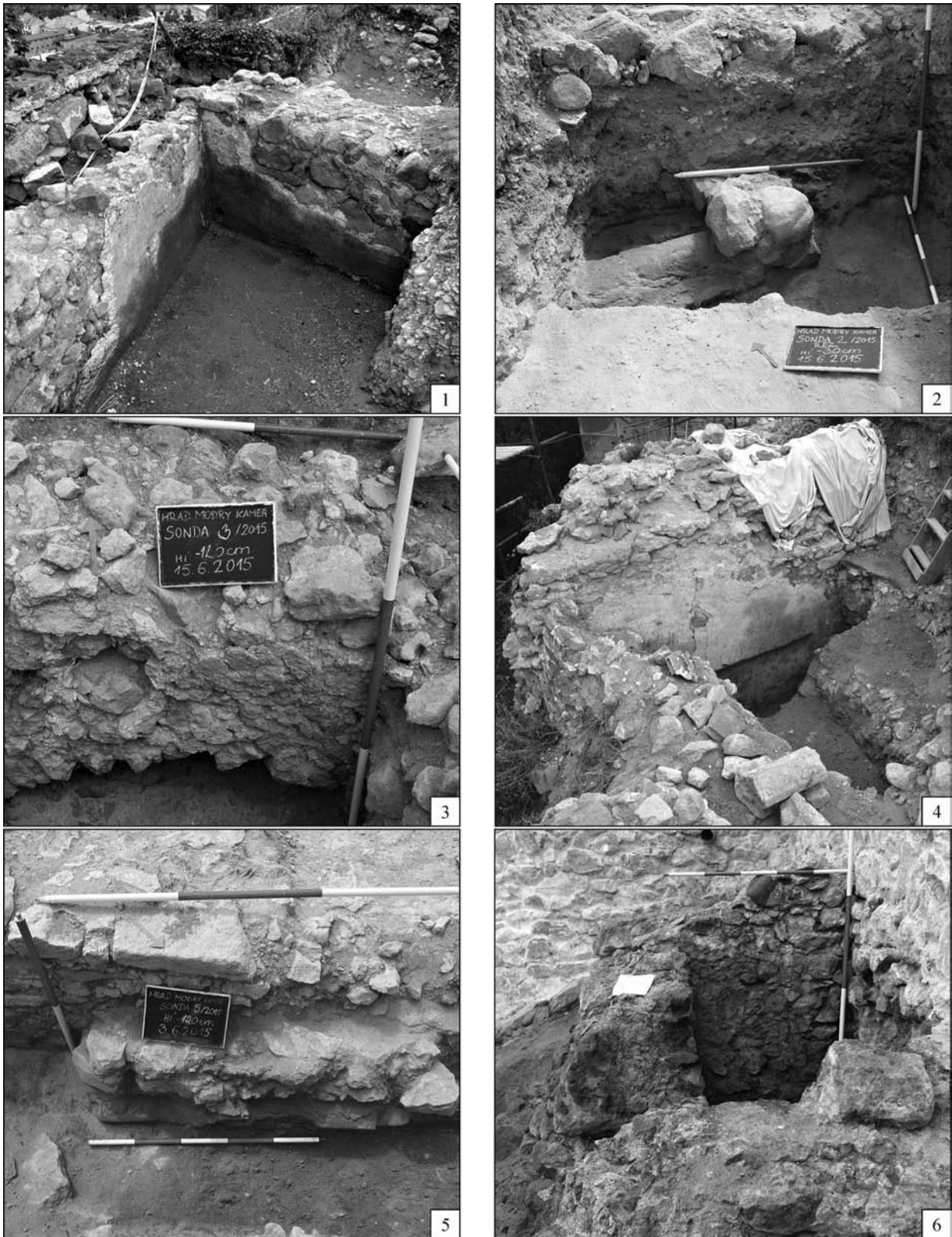
Obr. 12. Bzovík (kláštor premonštrátov). 1, 3 – odkrytá kamenná podlaha v sonde 1A a 1C/2015; 2 – základové murivo v sonde 1B/2015; 4 – sonda 2A/2015, odkryté murivo; 5 – letecký pohľad na objekt z juhu (foto J. Beljak). (Beljak/Debnár/Cheben, 27).

Abb. 12. Bzovík (Prämonstratenserkloster). 1 und 3 – freigestellter steinerner Boden im Schnitt 1A und 1C/2015; 2 – Grundmauerwerk im Schnitt 1B/2015; 4 – Schnitt 2A/2015, aufgedecktes Mauerwerk; 5 – Luftansicht auf das Objekt von Süden (Foto J. Beljak). (Beljak/Debnár/Cheben, 27).

Obr. 13. Bzovík (kláštor premonštrátov). 1 – sonda 2B/2015, pohľad; 2 – sonda 3/2015, tehlová podlaha; 3 – sonda 5A/2015, zachytené základové murivo; 4 – sonda 5B/2015, otvor dverí; 5 – sonda 6/2015, základové murivo; 6 – sonda 7B/2015, pohľad (foto P. Debnár). (Beljak/Debnár/Cheben, 27).

Abb. 13. Bzovík (Prämonstratenserkloster). 1 – Schnitt 2B/2015, Blick; 2 – Schnitt 3/2015, Ziegelsteinboden; 3 – Schnitt 5A/2015, festgehaltene Grundmauer; 4 – Schnitt 5B/2015, Türöffnung; 5 – Schnitt 6/2015, Grundmauer; 6 – Schnitt 7B/2015, Blick (Foto P. Debnár). (Beljak/Debnár/Cheben, 27).

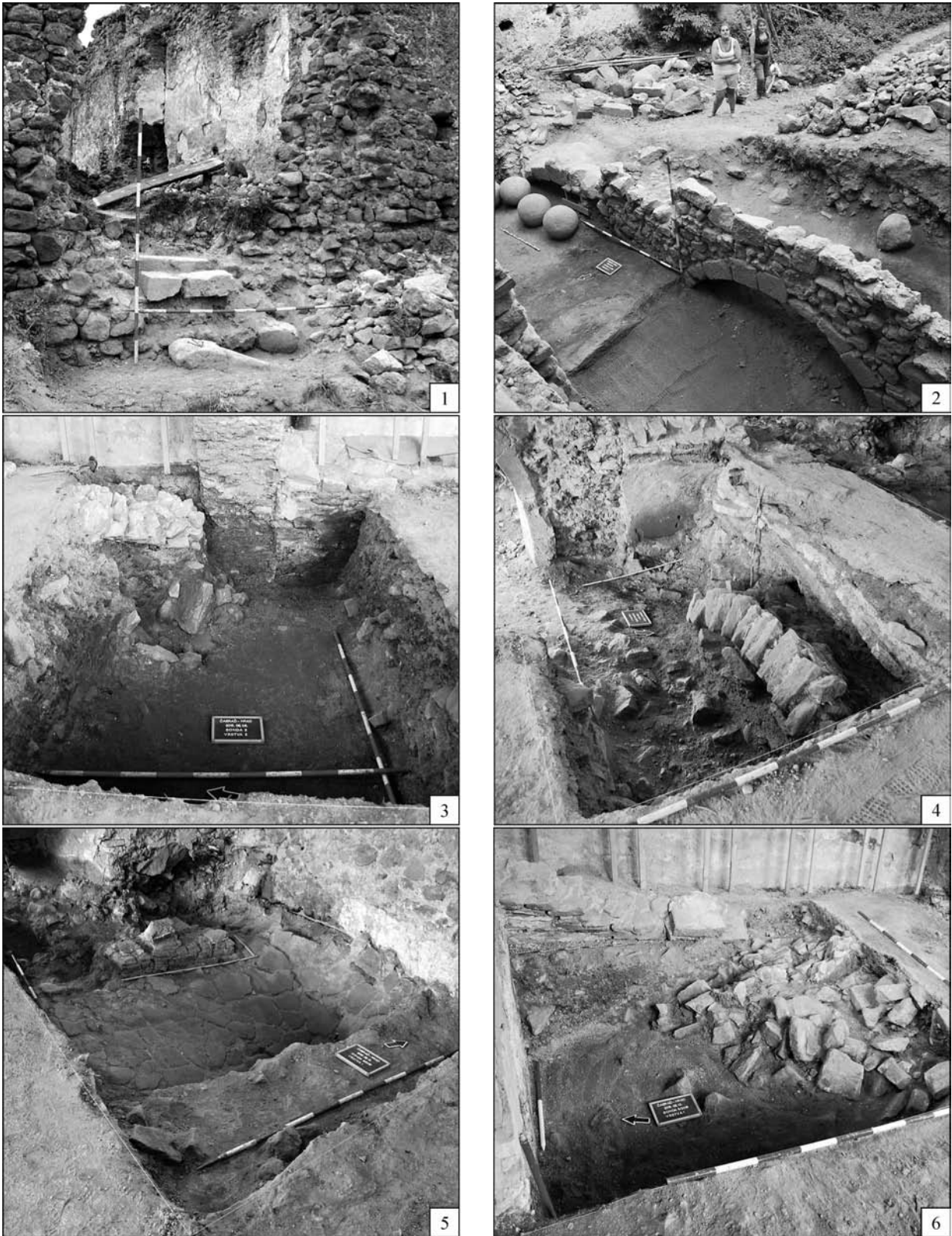
Obr. 14. Modrý Kameň (hrad). 1 – sonda 1/2015, odkryté murivo; 2 – sonda 2/2015 odkryté murivo; 3 – sonda 3/2015 s klenbou; 4 – sonda 4/2015, zachytené omietky; 5 – sonda 5/2015 murivo; 6 – sonda 6/2015 zachytené murivo (foto Z. Kaličiaková). (Beljak/Holeščák/Kaličiaková, 29).

Abb. 14. Modrý Kameň (Burg). 1 – Schnitt 1/2015, freigestelltes Mauerwerk; 2 – Schnitt 2/2015, freigestelltes Mauerwerk; 3 – Schnitt 3/2015 mit Gewölbe; 4 – Schnitt 4/2015, festgehalter Wandbewurf; 5 – Schnitt 5/2015 Mauerwerk; 6 – Schnitt 6/2015, festgehaltenes Mauerwerk (Foto Z. Kaličiaková). (Beljak/Holeščák/Kaličiaková, 29).

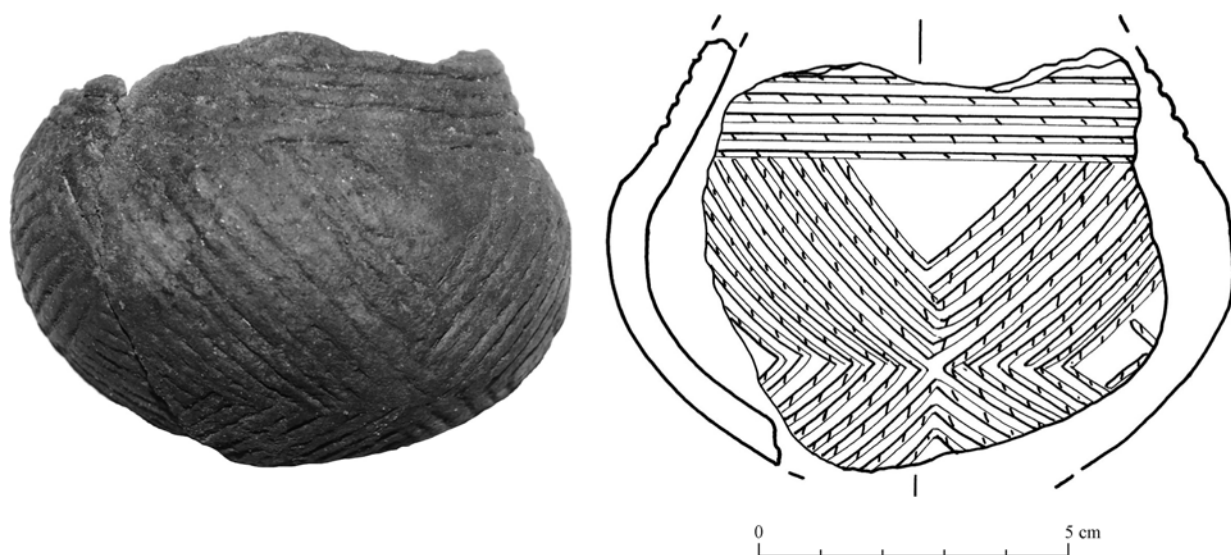
Obr. 15. Čabradský Vrbovok (hrad Čabrad'). 1 – pohľad na hrad z juhu; 2 – južný portál tretej brány počas výskumu (foto M. Mordovin). (Beljak/Mordovin, 32).

Abb. 15. Čabradský Vrbovok (Burg Čabrad'). 1 – Blick auf die Burg von Süden; 2 – südliches Portal des dritten Tors während der Grabung (Foto M. Mordovin). (Beljak/Mordovin, 32).

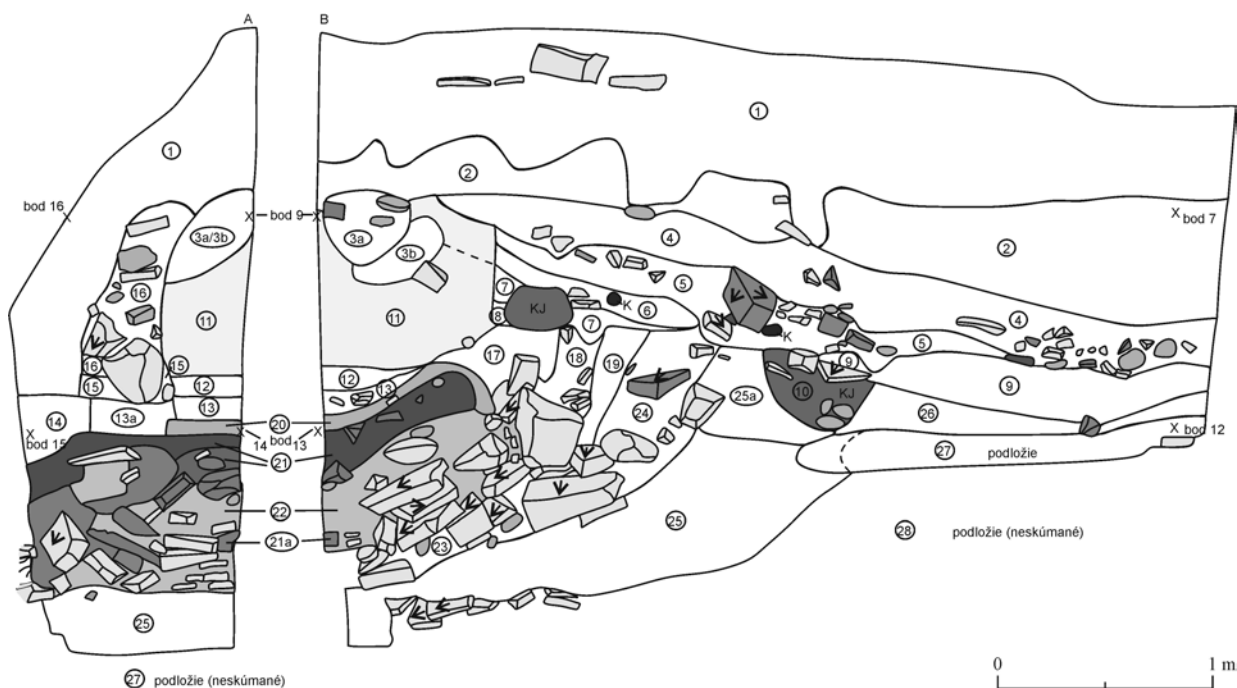
Obr. 16. Čabradský Vrbovok (hrad Čabrad'). 1 – sonda 1/2015 s odkrytými sekundárnymi schodmi; 2 – kontrolný blok medzi sondami 1–2/2014; 3 – sonda 2/2015 zo západu; 4 – sonda 3/2015 spadnutá klenba v sonde; 5 – sonda 4/2015 odkrytá maltová podlaha; 6 – sonda 5/2015 deštrukcia klenby (foto M. Mordovin). (Beljak/Mordovin, 32).

Abb. 16. Čabradský Vrbovok (Burg Čabrad'). 1 – Schnitt 1/2015 mit freigestellter sekundären Treppe; 2 – Kontrollblock zwischen den Schnitten 1-2/2014; 3 – Schnitt 2/2015 von Westen; 4 – Schnitt 3/2015 abgestürztes Gewölbe im Schnitt; 5 – Schnitt 4/2015 freigestellter Mörtelboden; 6 – Schnitt 5/2015 Gewölbedestruktion (Foto M. Mordovin). (Beljak/Mordovin, 32).

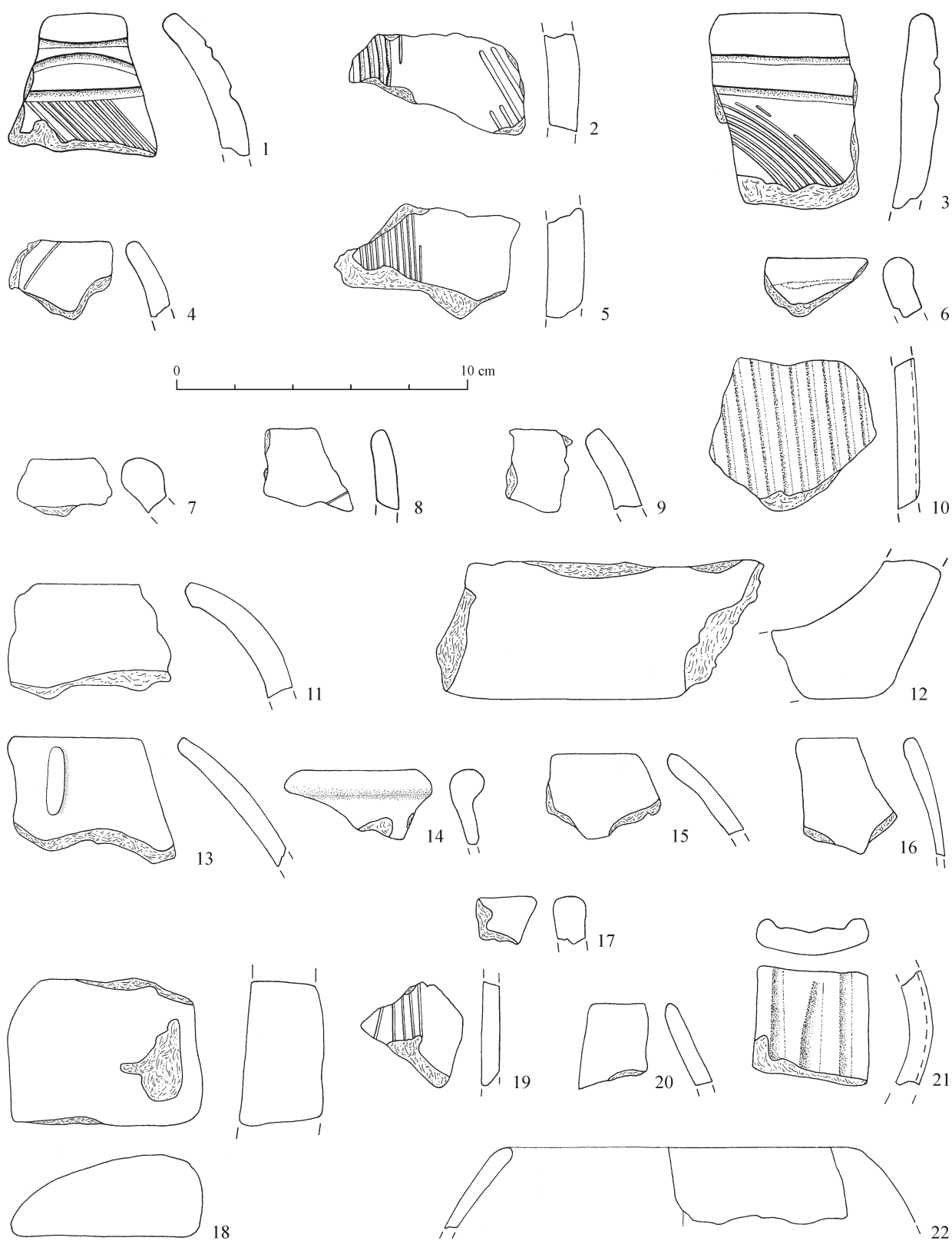
Obr. 17. Jarok (intravilán, parcela č. 7693/2). Fotografická a kresbová rekonštrukcia fragmentu džbánika zdobeného technikou brázdeného vpichu typu Bajč-Retz (foto M. Melo; kresba D. Zeleňáková). (Beljak Pažinová/Melo, 34).

Abb. 17. Jarok (Intravillan, Parzelle Nr. 7693/2). Foto- und Zeichnungsrekonstruktion eines Krugfragments, geschmückt mit Furchenstichen des Bajč-Retz-Typs (Foto M. Melo; Zeichnung D. Zeleňáková). (Beljak Pažinová/Melo, 34).

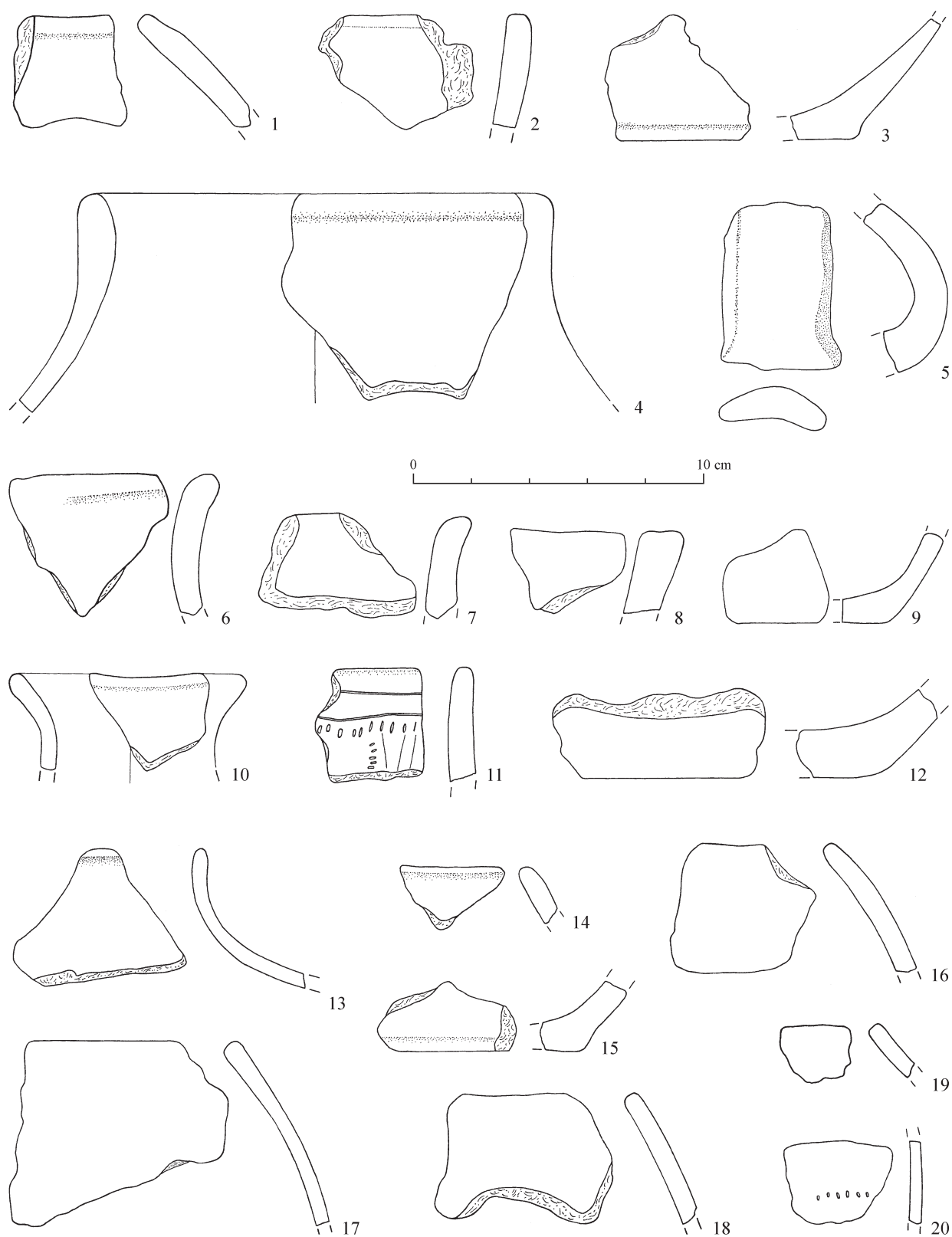
Obr. 18. Liptovská Sielnica-Liptovská Mara (I/Havránok). Západný (A) a severný (B) profil revízneho rezu valom. Číslo – vrstvy profilu (stratigrafické/chronologické časti súvrstvia sú vysvetlené v texte). Legenda: KJ – kolová jama; K – zuhoľnatý kolík; X – nivelačné body 12–15 – 661 m n. m.; body 7, 9, 16 – 661,96–662 m n. m. Kresba a digitálna úprava plánu autorky. (Benediková/Švihurová, 35).

Abb. 18. Liptovská Sielnica-Liptovská Mara (I/Havránok). Westliches (A) und nördliches (B) Profil des Revisionsschnitts durch den Wall. Nummern – Profilschichten (stratigraphische/chronologische Teile der Schichtenfolge sind im Text erklärt). Legende: KJ – Pfostengrube; K – verkohlter Pflock; X – Nivellierungspunkte 12–15 – 661 m ü. M.; Punkte 7, 9, 16 – 661,96–662 m ü. M. Zeichnung und digitale Bearbeitung des Plans der Autorin. (Benediková/Švihurová, 35).

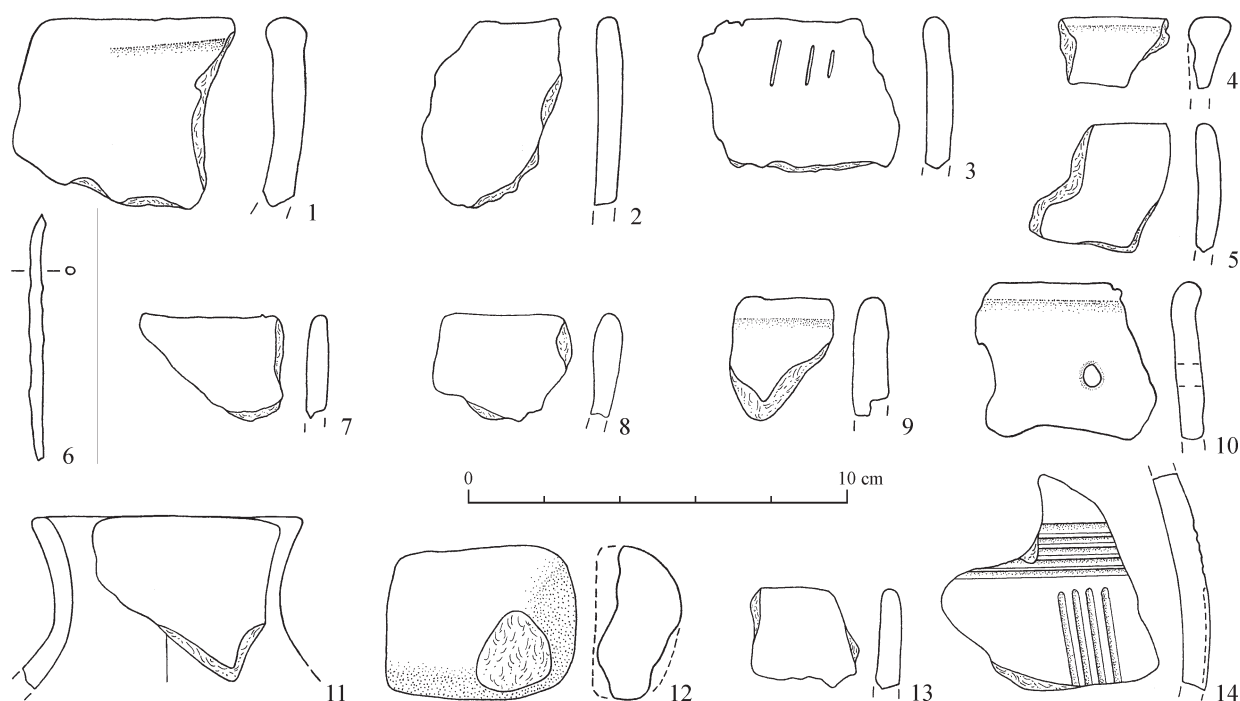
Obr. 19. Liptovská Sielnica-Liptovská Mara (I/Havránok). Keramika z valového súvrstvia. 1–12 – horná (mladšia) časť súvrstvia; 13, 14 – stredná časť súvrstvia; 15–22 – spodná (staršia) časť súvrstvia. 18 – kameň, ostatné keramika (kresba J. Gajdošíkovej). (Benediková/Švihurová, 35).

Abb. 19. Liptovská Sielnica-Liptovská Mara (I/Havránok). Keramik aus der Schichtenfolge des Walls. 1–12 – oberer (jüngerer) Teil der Schichtenfolge; 13, 14 – mittlerer Teil der Schichtenfolge; 15–22 – unterer (älterer) Teil der Schichtenfolge. 18 – Stein, andere Keramik (Zeichnung J. Gajdošíkovej). (Benediková/Švihurová, 35).

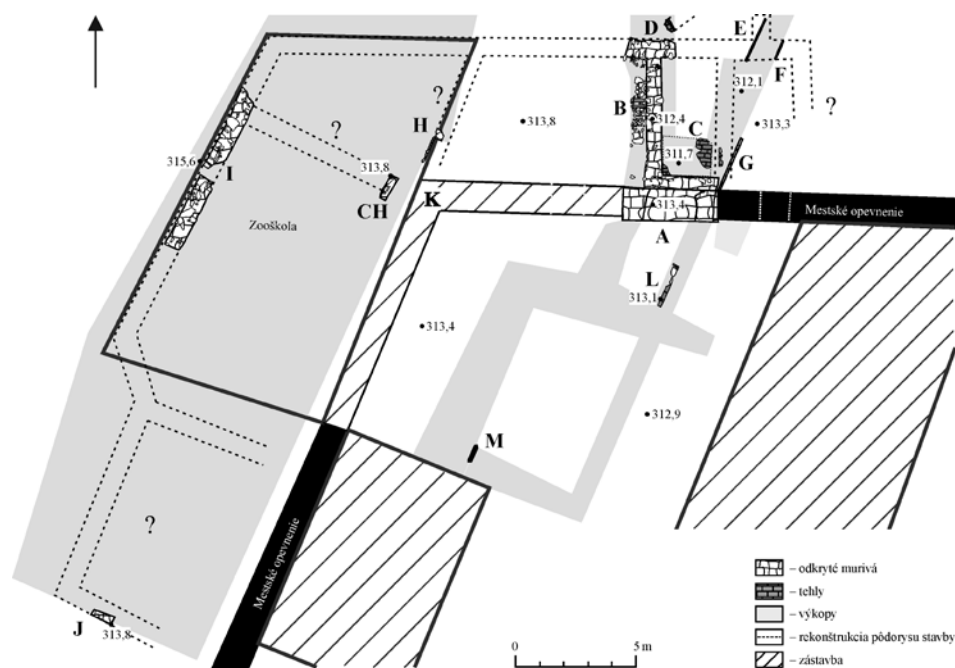

Obr. 20. Demänovská Dolina – Liptovský Mikuláš-Ploštín (Demänovská hora). Keramika. 1 – sonda (S) I, kontext (K)1; 2, 3 – S II, K1; 4–9 – S III, K1; 10–16 – S III, K2; 17, 18 – S III, K3; 19, 20 – zber, západný svah pod vrcholovou plošinou (kresba J. Gajdošíková). (Benediková/Švihurová/Šimková, 38).

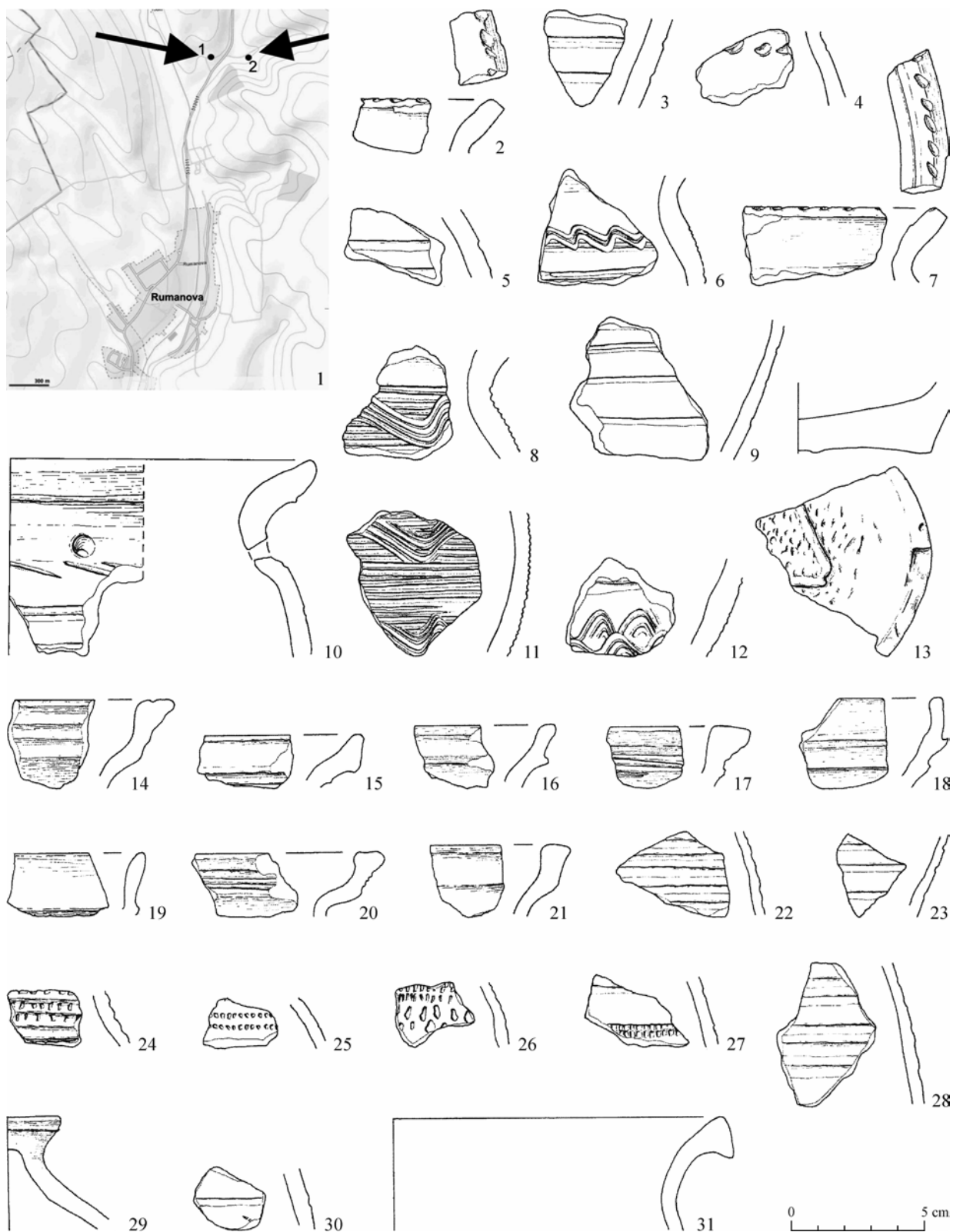
Abb. 20. Demänovská Dolina – Liptovský Mikuláš-Ploštín (Demänovská hora). Keramik. 1 – Schnitt (S) I, Kontext (K)1; 2, 3 – S II, K1; 4–9 – S III, K1; 10–16 – S III, K2; 17, 18 – S III, K3; 19, 20 – Begehung, westlicher Hang unter dem Gipfelplateau (Zeichnung J. Gajdošíková). (Benediková/Švihurová/Šimková, 38).

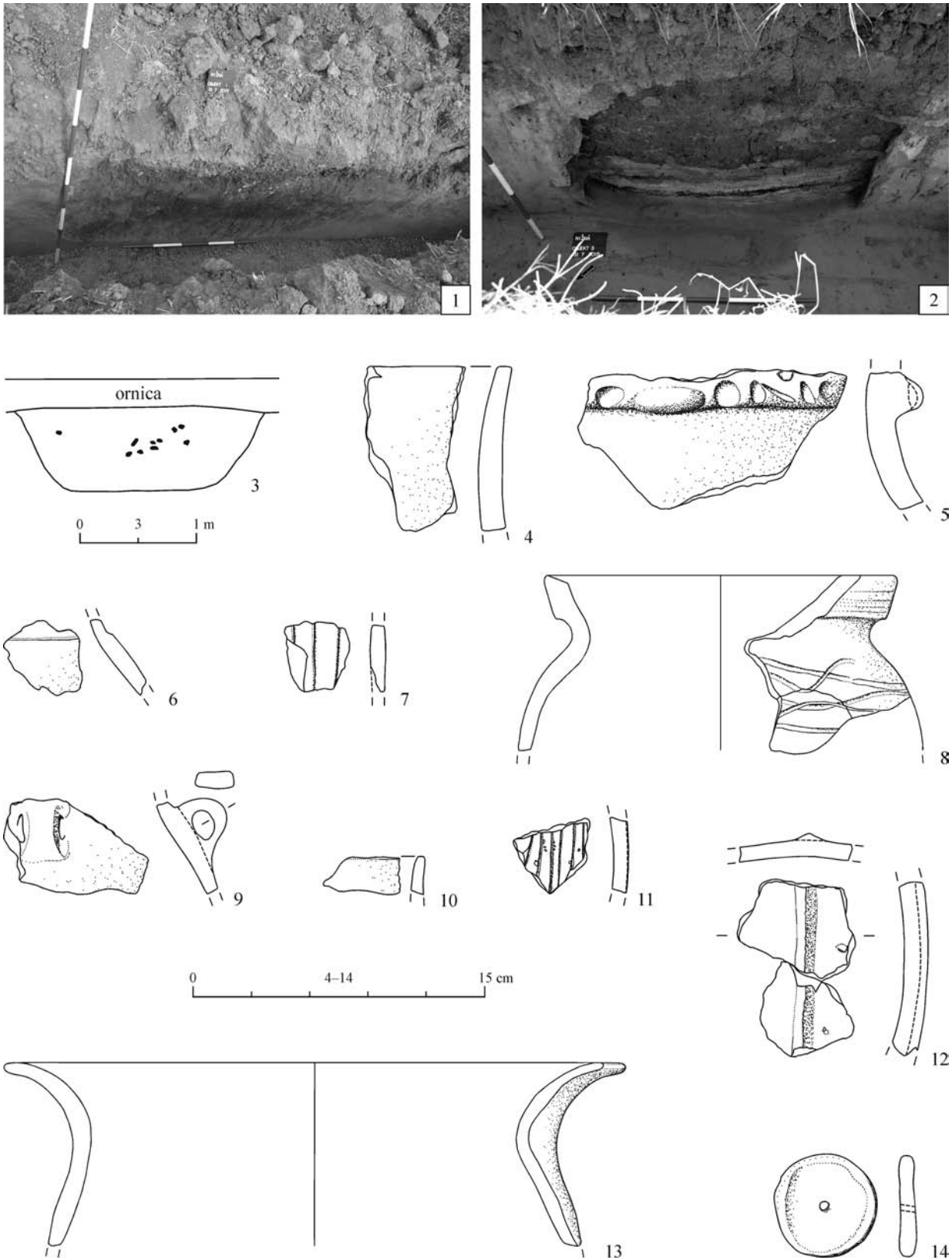
Obr. 21. Závažná Poruba (Končitý vrch). Nálezy z výskumu. 1–6 – sonda (S) I, kontext (K)1; 7–11 – S II, K1; 12–14 – S II, K2. 6 – železo; 12 – kameň; ostatné keramika (kresba J. Gajdošíková). (Benediková/Švihurová/Šimková, 38).
 Abb. 21. Závažná Poruba (Končitý vrch). Grabungsfunde. 1–6 – Schnitt (S) I, Kontext (K)1; 7–11 – S II, K1; 12–14 – S II, K2. 6 – Eisen; 12 – Stein, andere Keramik (Zeichnung J. Gajdošíková). (Benediková/Švihurová/Šimková, 38).

Obr. 22. Bojnice (Vstupný areál ZOO Bojnice). Celková situácia a schematická rekonštrukcia na základe historických máp a plánov. A – základový múr mestského opevnenia; B – vnútorná priečka stavby; C – dlažba; D – tehlové potrubie; E, F – vonkajšie múry stavby v profile výkopu; G – vnútorná priečka v profile výkopu; H, CH – fragmenty murív vnútorných priečok(?); I – časť vonkajšieho múru juhozápadného krídla; J – fragment juhozápadnej steny(?); K – sporná časť priebehu opevnenia; L – fragment tehlového muríva; M – základy schodiska. (Bobek, 49).
 Abb. 22. Bojnice (Eintrittsareál in den ZOO Bojnice). Erstellte Gesamtsituation und schematische Rekonstruktion, anhand historischer Karten und Pläne. A – Grundmauer der Stadtbefestigung; B – innere Querwand des Baus; C – Pflaster; D – Rohrleitung aus Ziegelsteinen; E, F – Außenmauern des Baus im Profil des Aushubs; G – innere Quermauer im Profil des Aushubs; H, CH – Mauerfragmente der inneren Quermauern; I – Teil der Außenmauer des südwestlichen Flügels; J – Fragment der südwestlichen Wand(?); K – fraglicher Teil des Verlaufs der Befestigung; L – Fragment der Ziegelsteinmauer; M – Fundamente des Treppenhauses. (Bobek, 49).

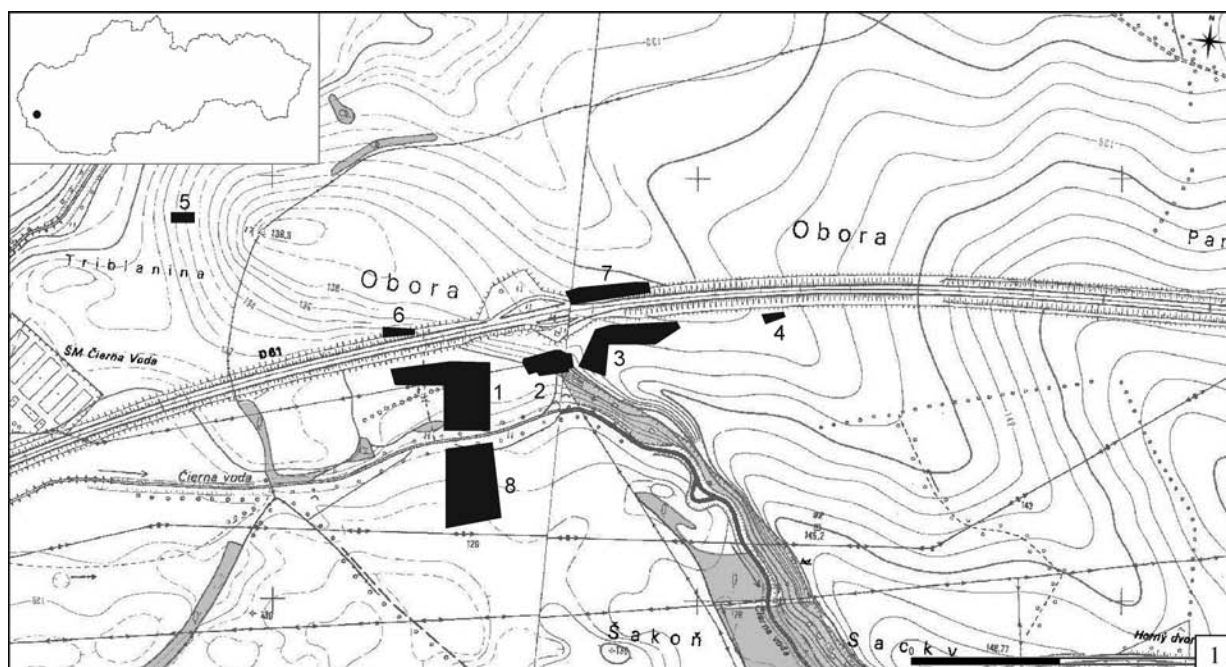

Obr. 23. Lokalizácia skúmaných stredovekých archeologických nálezísk v katastri obce Rumanová; 1: 1 – poloha Horné pole; 1: 2 – poloha Tomanov háj; 2–13 – výber keramiky z 12. stor.; 14–31 – výber keramiky z 13.–14. stor. (Bielich, 40).
 Abb. 23. Lokalisierung der erforschten mittelalterlichen archäologischen Fundstellen im Katastralgebiet der Gemeinde Rumanová; 1: 1 – Flur Horné pole; 1: 2 Flur Tomanov háj; 2–13 – Keramikauswahl aus dem 12. Jh.; 14–31 – Keramikauswahl aus dem 13.–14. Jh. (Bielich, 40).

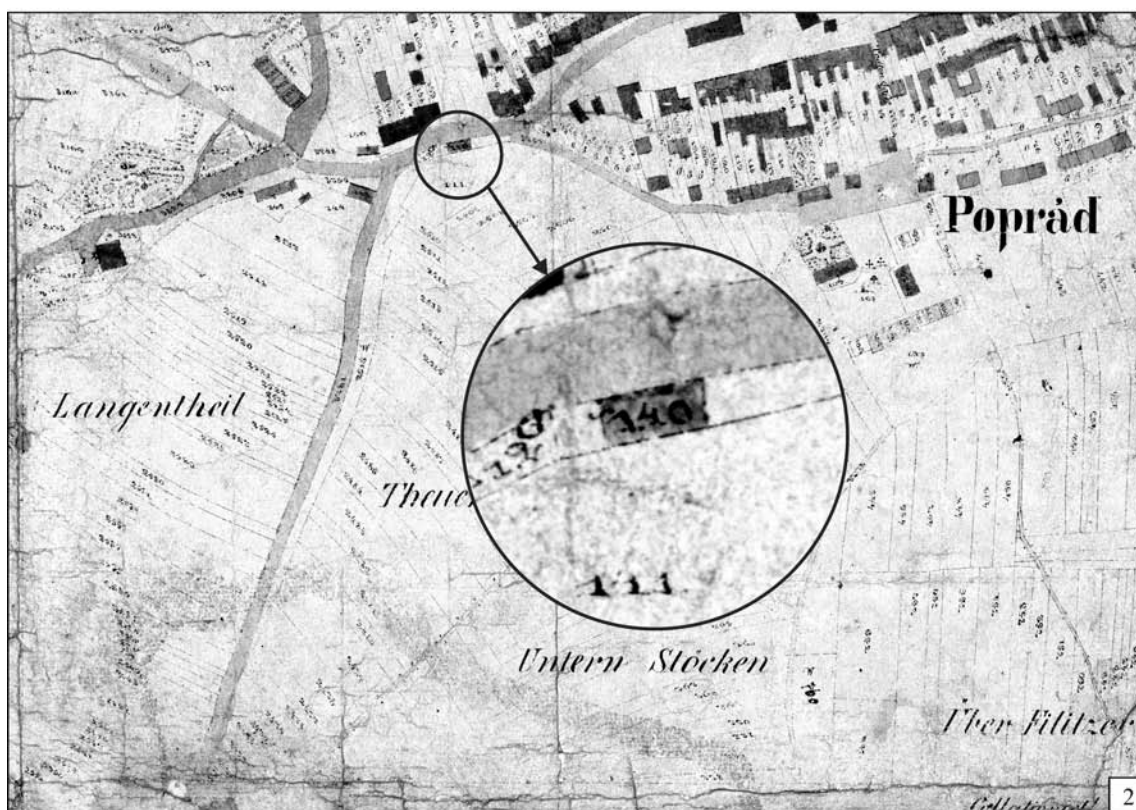
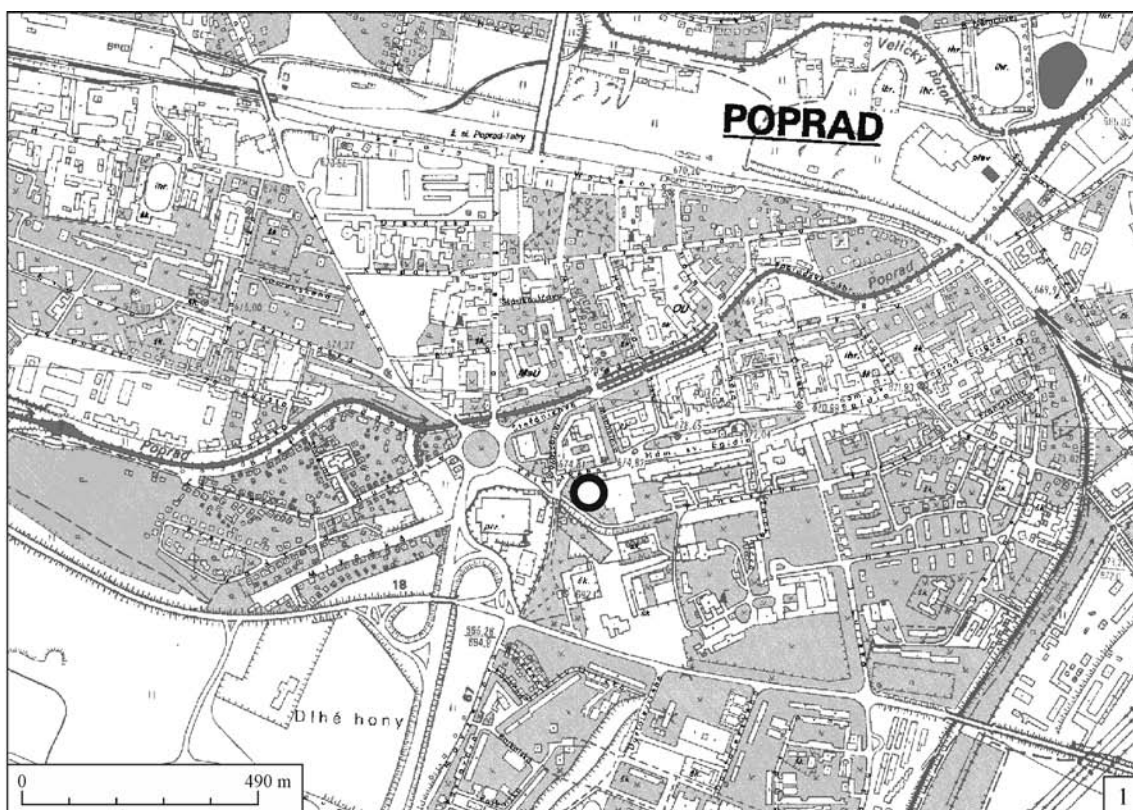
Obr. 24. Nižná (Dolné výsady). Výber nálezov. 1 – objekt 1; 2 – objekt 3; 3 – profil JV – SZ; 4–7 – objekt 1; 8 – objekt 3; 9–14 – zber. (kresba P. Bobek). (Bobek/Daňová/Elgyütt, 50).

Abb. 24. Nižná (Dolné výsady). Fundeauswahl. 1 – Objekt 1; 2 – Objekt 3; 3 – Profil Südosten – Nordwesten; 4–7 – Objekt 1; 8 – Objekt 3; 9–14 – Begehung. (Zeichnung P. Bobek). (Bobek/Daňová/Elgyütt, 50).

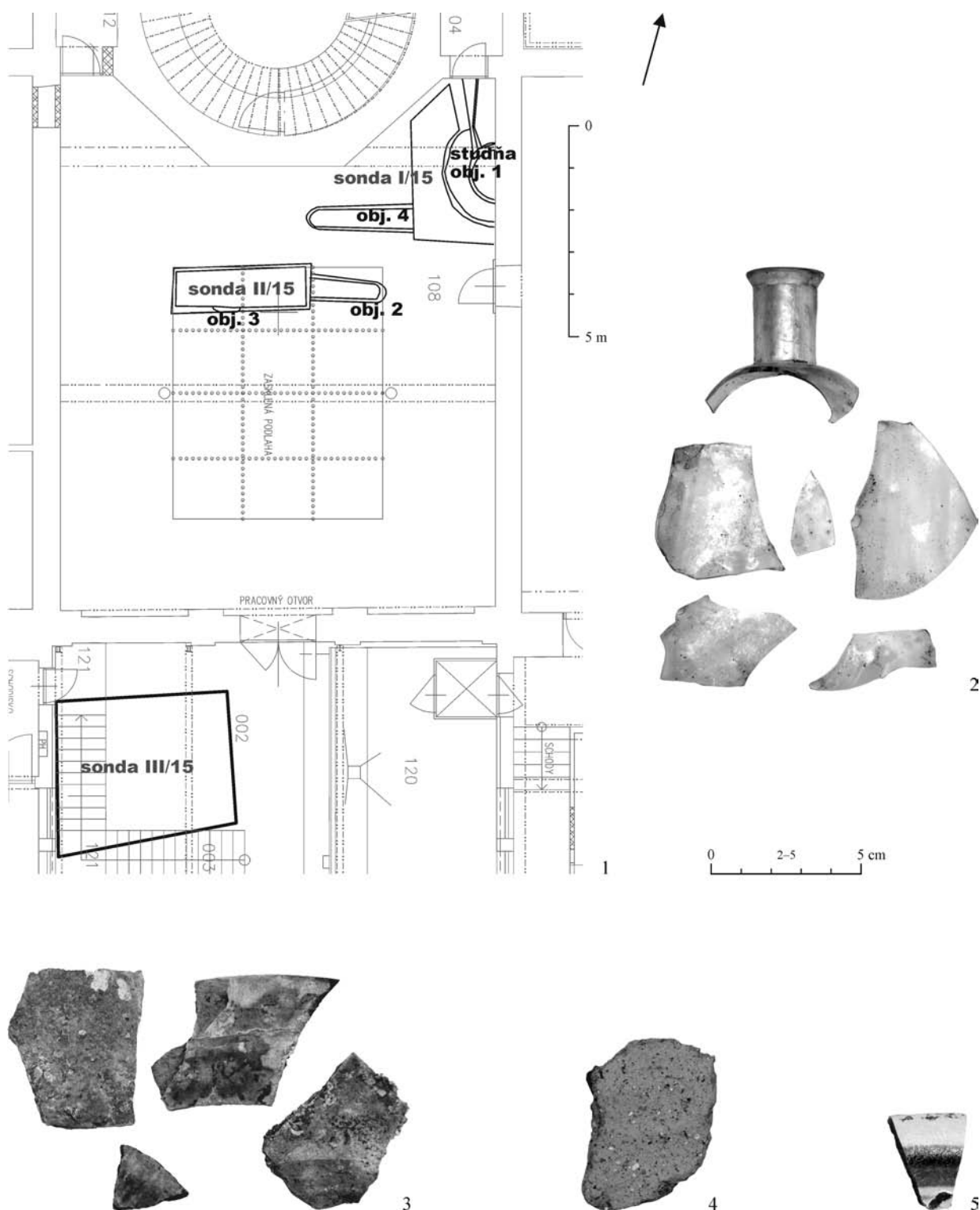
Obr. 25. Bernolákovo (Obora, Šakoň). 1 – lokalizácia skúmaných nálezísk (1, 2 – Obora 1; 3, 4 – Obora 2; 5–7 – Obora 3; 8 – Šakoň); 2 – Obora 1, obytný objekt 71 (mladšia doba železná); 3 – Obora 2, pec s predpecnou jamou 70 (stredovek 13.–14. stor.); 4 – Obora 3, obytný objekt 23 (staršia doba železná); 5 – Šakoň, obytný objekt 36 (doba rímska). (Daňová/Březinová, 52).

Abb. 25. Bernolákovo (Obora, Šakoň). 1 – Lokalisierung der erforschten Fundstellen (1, 2 – Obora 1; 3, 4 – Obora 2; 5–7 – Obora 3; 8 – Šakoň); 2 – Obora 1, Wohnobjekt 71 (jüngere Eisenzeit); 3 – Obora 2, Ofen mit Vorofengrube 70 (Mittelalter 13.–14. Jh.); 4 – Obora 3, Wohnobjekt 23 (jüngere Eisenzeit); 5 – Šakoň, Wohnobjekt 36 (römische Kaiserzeit). (Daňová/Březinová, 52).

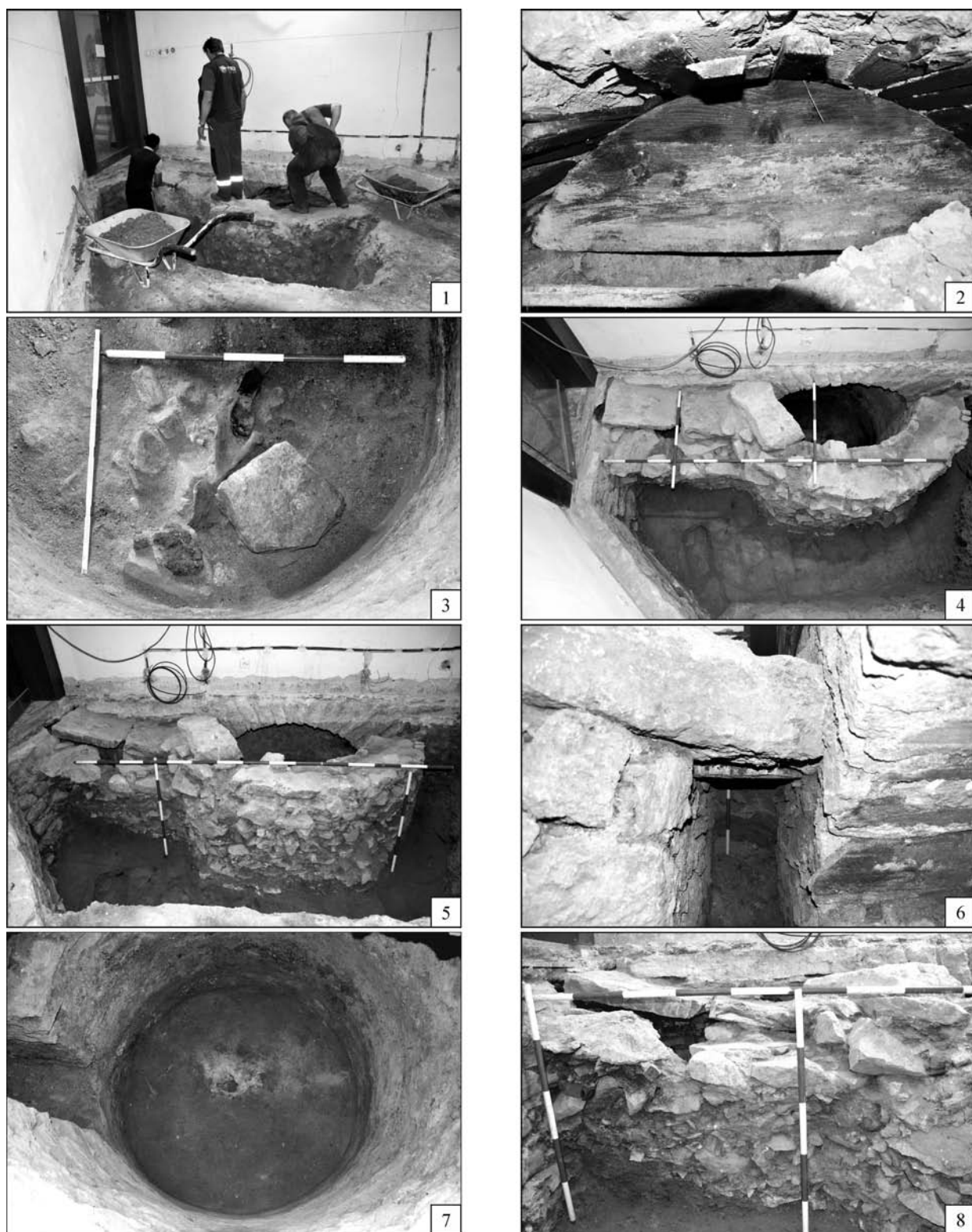
Obr. 26. Poprad (Podtatranské múzeum v Poprade). 1 – situovanie lokality na výreze základnej mapy M 1 : 10 000, katastrálna mapa z roku 1929; 2 – mapa z roku 1869, zdroj: Archív v Poprade-Spišskej Sobote. (Fecko/Soják, 55).

Abb. 26. Poprad (Podtatranske Museum in Poprad). 1 – Situierung der Lokalität auf dem Ausschnitt der Basiskarte Maßstab 1 : 10 000; 2 – Katasterkarte aus dem Jahr 1869, Quelle: Archiv in Poprad-Spišská Sobota. (Fecko/Soják, 55).

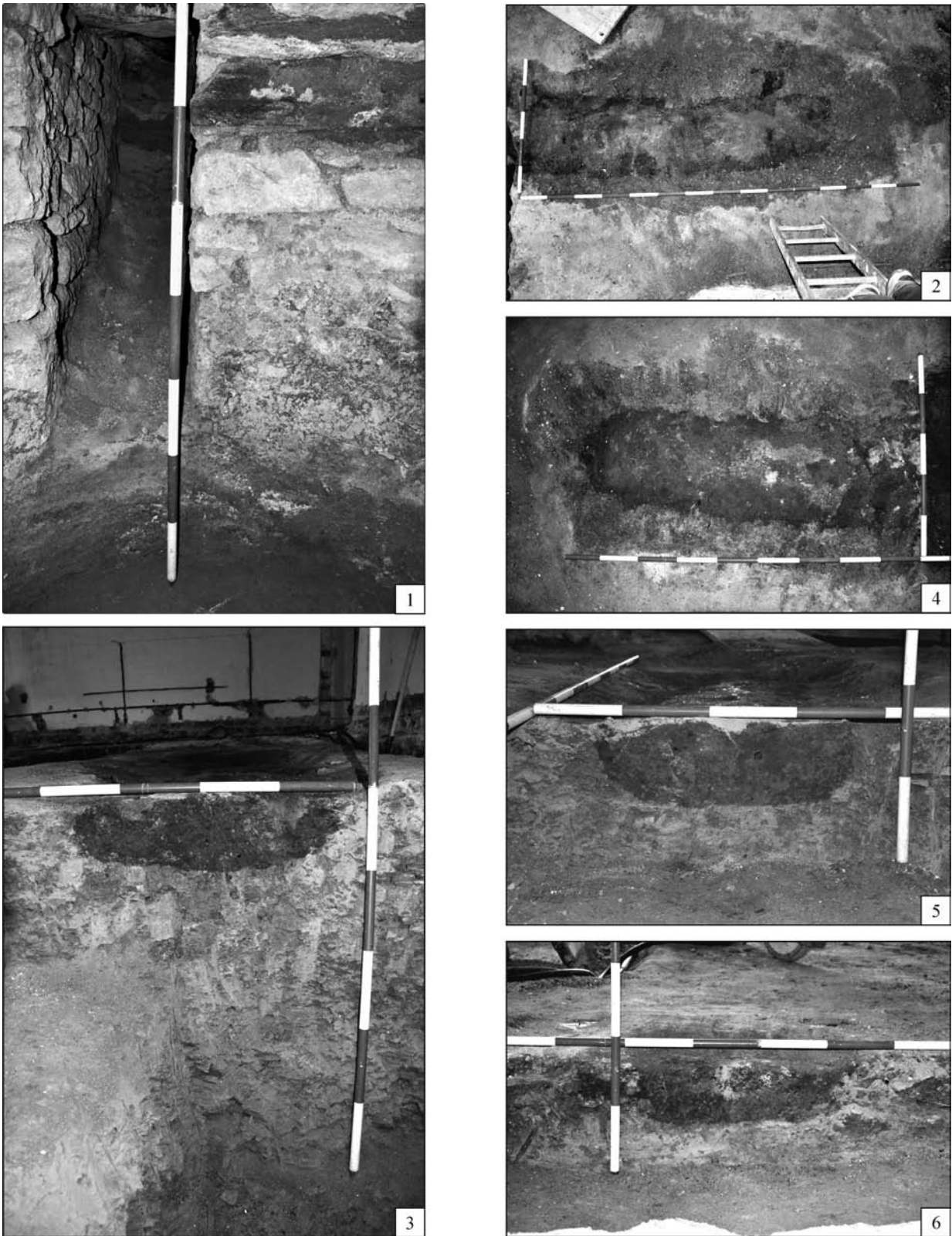
Obr. 27. Poprad (Podtatranské múzeum v Poprade). 1 – celková situácia zamerania archeologického výskumu zakresleného do projektu rekonštrukcie; 2 – sonda I/15, objekt 1, sklené fragmenty z fľaštičky; 3 – fragmenty z glazovaných nádob; 4 – objekt 4, fragment z tela nádoby z 15. stor.(?); 5 – objekt 4, fragment z porcelánovej nádoby. (Fecko/Soják, 55).

Abb. 27. Poprad (Podtatranske Museum in Poprad). 1 – Gesamtsituation der archäologischen Grabung eingezeichnet ins Rekonstruktionsprojekt; 2 – Schnitt I/15, Obj. 1, Glasfragmente von kleinen Fläschchen; 3 – Fragmente von Gefäßen mit Glasure; 4 – Objekt 4, Fragment eines Gefäßkörpers aus dem 15. Jh.(?); 5 – Fragment eines Porzellangefäßes. (Fecko/Soják, 55).

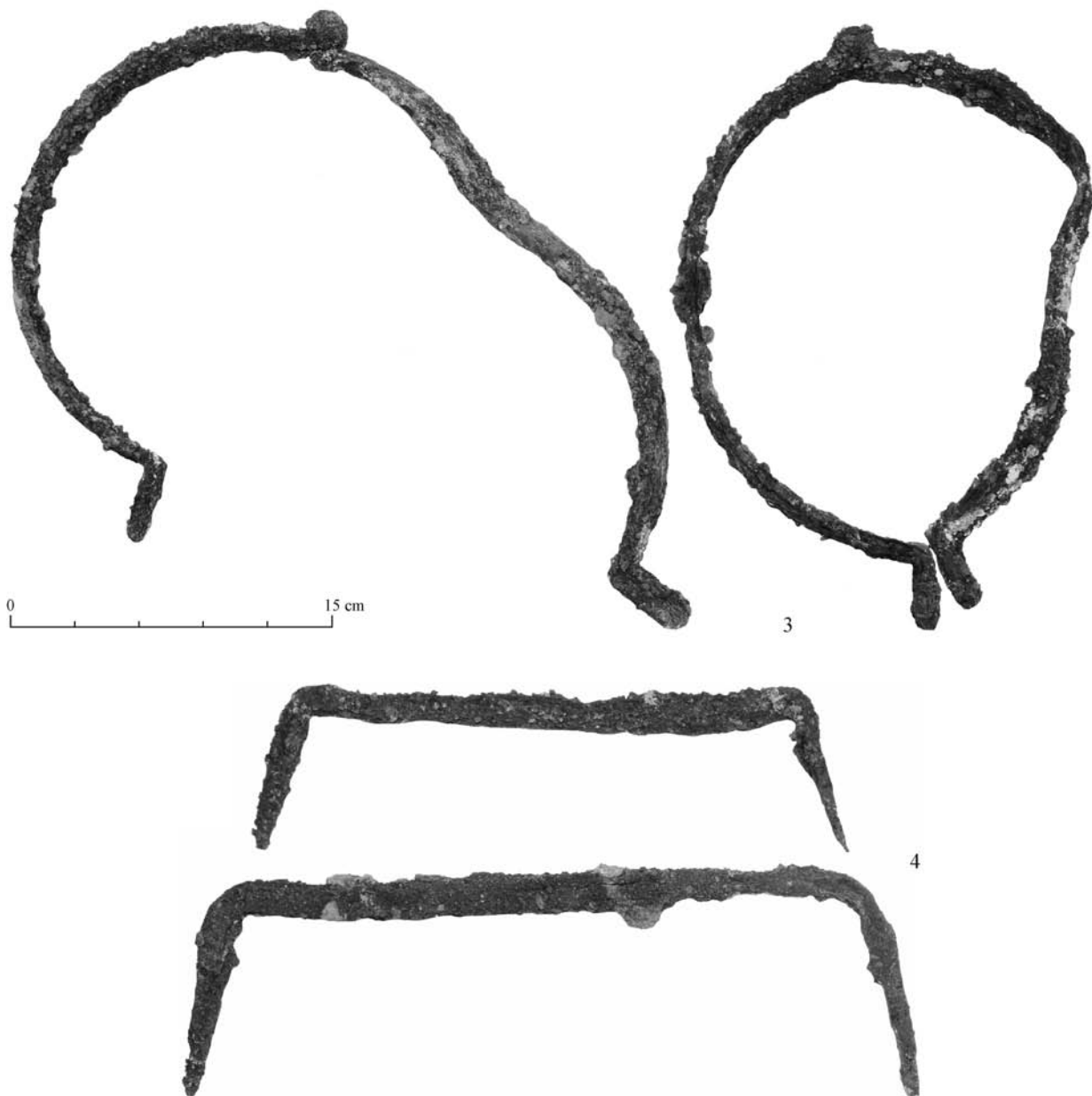
Obr. 28. Poprad (Podtatranské múzeum v Poprade). Sonda I/15, objekt 1. 1 – studňa pod opornou stenou múzea; 2 – debnenie segmentového odľahčovacieho oblúku (klenby) nad studňou; 3 – detail deštruktívnej vrstvy v hĺbke 145 cm od vrchného ústia; 4, 5 – studňa po preskúmaní po úroveň betónového podkladu; 6 – pohľad na vrchný kameň ústia studne, ktorý klenba rešpektovala; 7 – dno studne a vyústenie bočného kanála; 8 – vonkajšia stena kanála ústiaceho do studne. (Fecko/Soják, 55).

Abb. 28. Poprad (Podtatranske Museum in Poprad). Schnitt I/15, Objekt 1. 1 – Brunnen unter der Stützwand des Museums; 2 – Verschallung des segmentierten Entlastungsbogens (Gewölbes) über den Brunnen; 3 – Detail der Destruktionsschicht in der Tiefe von 145 cm ab der oberen Mündung; 4, 5 – Brunnen nach der Durchforschung bis zur Ebene des Betonuntergrunds; 6 – Blick auf den oberen Stein der Brunnenmündung, die vom Gewölbe respektiert wurde; 7 – Brunnenboden und die Mündung des Nebenkanals; 8 – Außenwand des, in den Brunnen mündenden Kanals. (Fecko/Soják, 55).

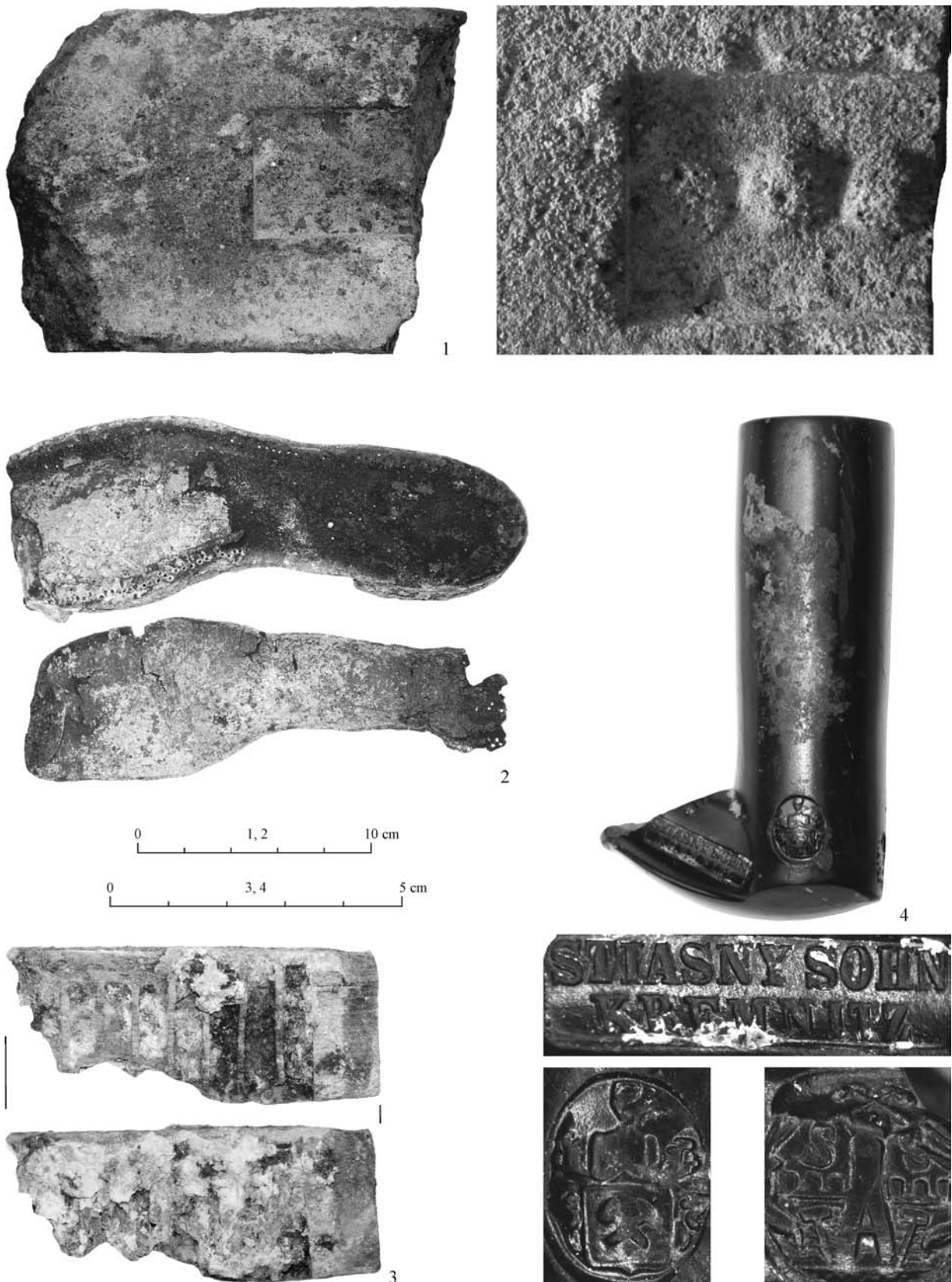
Obr. 29. Poprad (Podtatranské múzeum v Poprade). 1 – sonda I/15, objekt 1, kanál po vyčistení násypu do možnej vzdialenosti 1,8 m; 2 – sonda I/15, objekt 4, objekt v pôdoryse; 3 – sonda I/15, objekt 4, pohľad na profil; 4 – sonda II/15, objekt 2, objekt v pôdoryse; 5 – sonda II/15, objekt 2, pohľad na profil; 6 – sonda II/15, objekt 3, pohľad na profil. (Fecko/Soják, 55).

Abb. 29. Poprad (Podtatranske Museum in Poprad). 1 – Schnitt I/15, Objekt 1, Kanal nach der Beseitigung der Aufschüttung in die mögliche Entfernung von 1,8 m; 2 – Schnitt I/15, Objekt 4, Objekt im Grundriss; 3 – Schnitt I/15, Objekt 4, Blick auf das Profil; 4 – Schnitt I/15, Objekt 2, Objekt im Grundriss; 5 – Schnitt I/15, Objekt 2, Blick auf das Profil; 6 – Schnitt II/15, Objekt 3, Blick auf das Profil. (Fecko/Soják, 55).

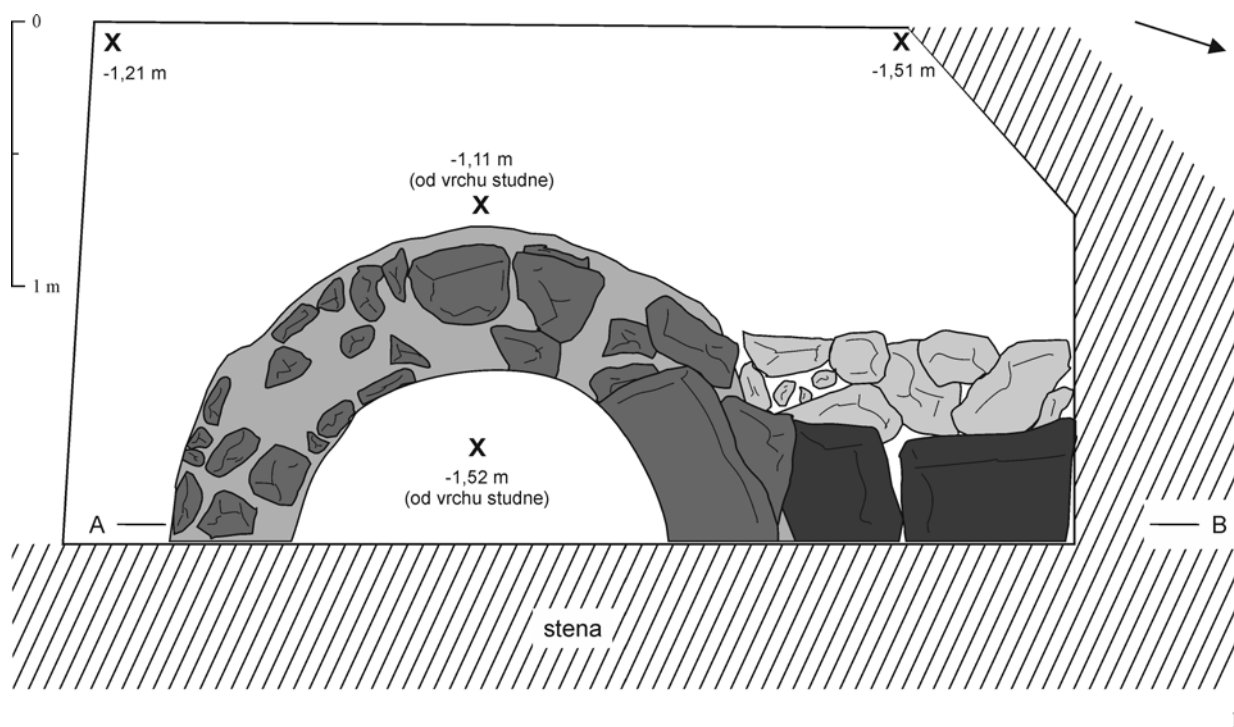
Obr. 30. Poprad (Podtatranské múzeum v Poprade). 1 – sonda III/15, situovanie sondy v átriu; 2 – sonda III/15, detail profilu v sterilnom podloží; 3 – okutie z rumpálu (navijaku) studne; 4 – železné kramle. (Fecko/Soják, 55).

Abb. 30. Poprad (Podtatranske Museum in Poprad). 1 – Schnitt III/15, Situierung des Schnitts im Atrium; 2 – Schnitt III/15, Profildetail im sterilen Untergrund; 3 – Beschlag einer Brunnenwinde; 4 – Eisenklammer. (Fecko/Soják, 55).

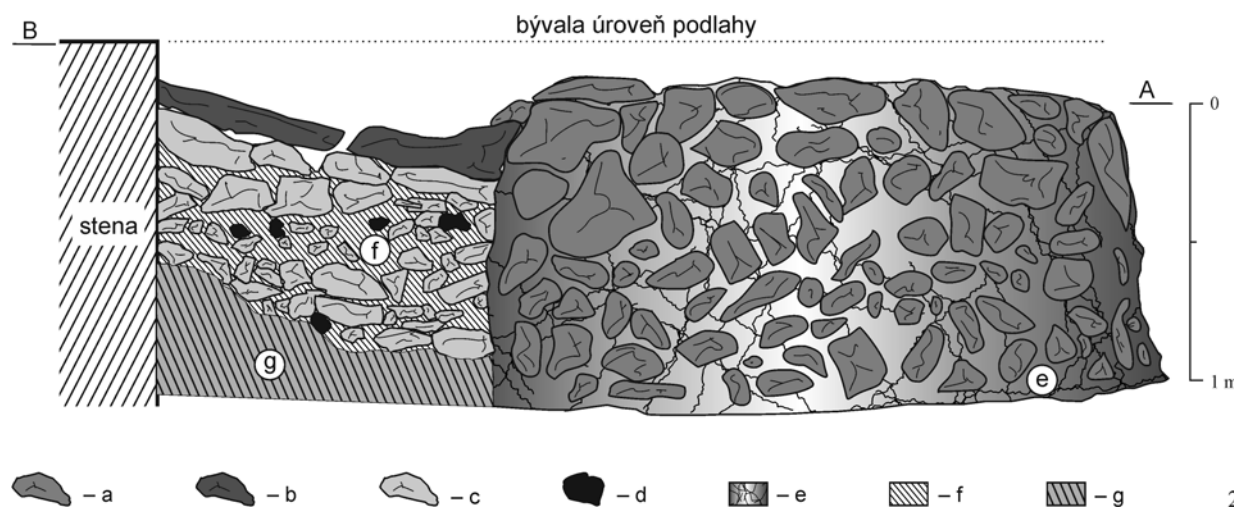

Obr. 31. Poprad (Podtatranské múzeum v Poprade). Sonda I/15, objekt 1. 1 – fragment tehly s kolkom; 2 – kožená časť topánky s podrážkou a vložkou; 3 – torzo fúkacej harmoniky; 4 – hlavička keramickej fajky s firemným kolkom. (Fecko/Soják, 55).

Abb. 31. Poprad (Podtatranske Museum in Poprad). Schnitt I/15, Objekt 1. 1 – Ziegelsteinfragmente mit Stempel; 2 – Lederteil eines Schuhs mit Schuhsohle und Schuheinlage; 3 – Torso einer Mundharmonika; 4 – Kopfe einer keramischen Pfeife mit Firmenstempel. (Fecko/Soják, 55).

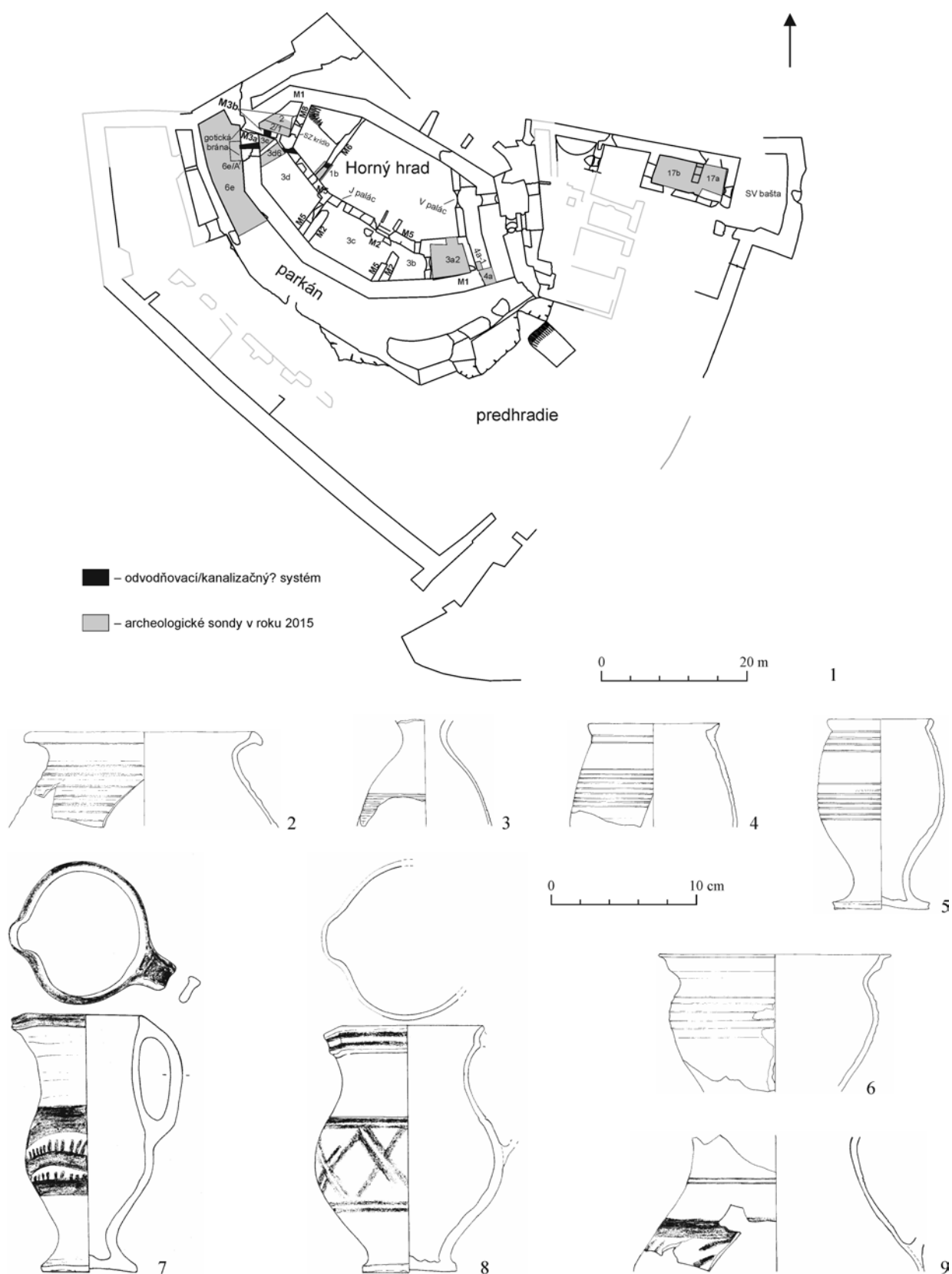
1

2

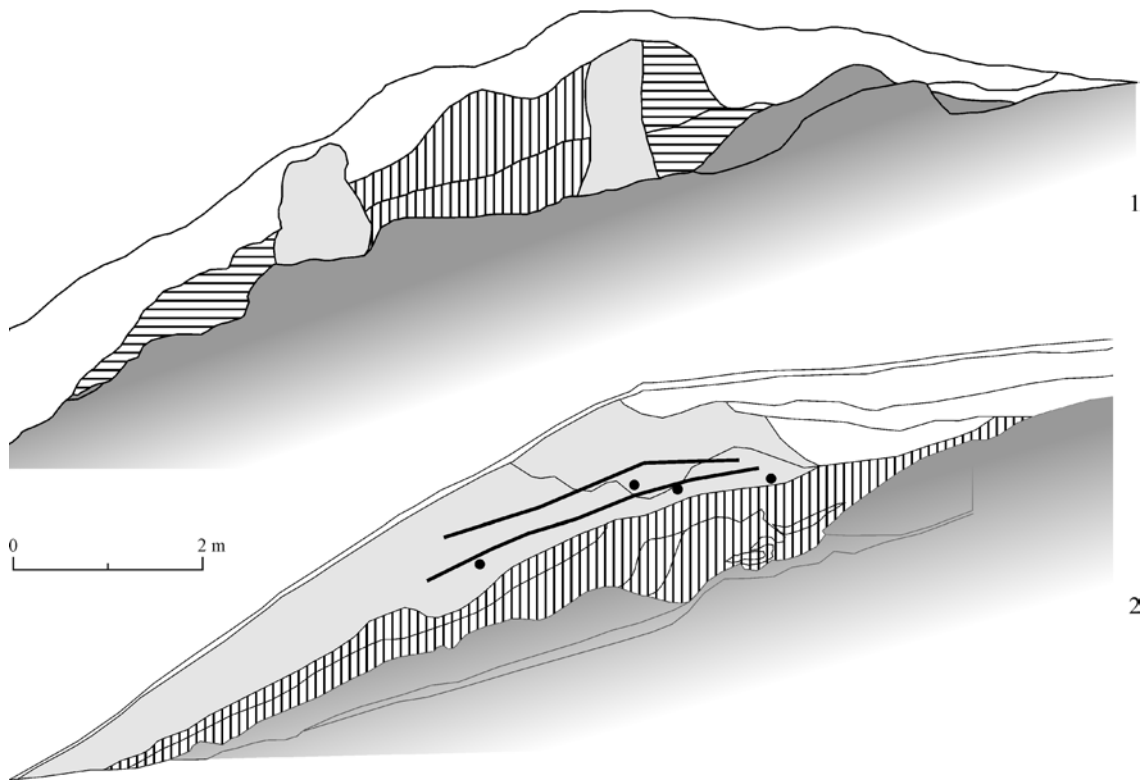
Obr. 32. Poprad (Podtatranské múzeum v Poprade). Sonda I/15, objekt 1 (studňa). 1 – pôdorys sondy so situovaním kamennej studne s kanálom; 2 – pohľad na profil studne a kanálu zo západu. Legenda: a – kamene, z ktorých bola vymurovaná studňa; b – kamene, ktoré prekryvali kanál; c – kamene, z ktorých bola vystavaná západná stena kanála; d – tehlová prímies v stavebnom materiáli; e – maltovo-vápenná vrstva, spájajúca kamene studne; f – hlinito-vápenná vrstva spájajúca kamene kanála; g – sterilné podložie svetložltej farby. (Fecko/Soják, 55).

Abb. 32. Poprad (Podtatranske Museum in Poprad). Schnitt I/15, Objekt 1 (Brunnen). 1 – Schnittgrundriss mit der Situierung eines Steinbrunnens mit Kanal; 2 – Blick auf das Brunnenprofil und Kanal von Westen. Legende: a – Steine, aus welchen der Brunnen gemauert wurde; b – Steine, die den Kanal überdeckten; c – Steine, aus welchen die westliche Kanalwand gebaut wurde; d – Ziegelsteinbeimischung im Baumaterial; e – eine Schicht aus Mörtel und Kalkstein, die die Steine des Brunnens verbindet; f – Schicht aus Lehm und Kalkstein, die die Steine des Kanals verbinden; g – steriler hellgelber Untergrund. (Fecko/Soják, 55).

Obr. 33. Divín (hrad). 1 – pôdorys hradu; 2–6 – biela tenkostenná keramika 15. až prvá pol. 16. stor.; 7–9 – biela maľovaná keramika 15. až prvá pol. 16. stor. (Fottová, 58).

Abb. 33. Divín (Burg). 1 – Burggrundriss; 2–6 – weiße dünnwandige Keramik 15.- erste Hälfte des 16. Jhs., 7–9 – weißbemalte Keramik 15.- erste Hälfte des 16. Jhs. (Fottová, 58).

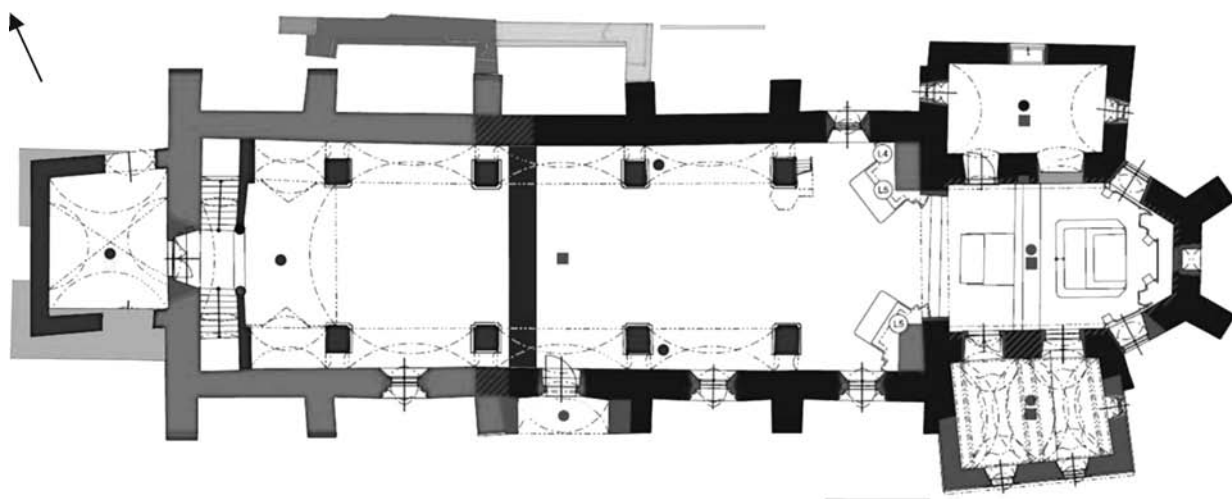
Obr 34. Divinka (Veľký vrch, Podhradie, Holý prieloh). 1 – poloha Veľký vrch, akropola – profil valu. Biela povrchová vrstva pokrýva celú nálezovú situáciu. Teleso valu tvoria sivé múriky a zvislo šrafované sú vrstvy medzi nimi. Horizontálne šrafované sú deštruktívne vrstvy valu, tmavosivé je podložie; 2 – poloha Podhradie, Holý prieloh – profil valu. Čiernymi krúžkami sú vyznačené polohy zhukov uhlikov a čiernymi líniami sú do profilu zakreslené brvná z plochy sondy. Vrstvy súvisiace s mladším z valov sú bledosivé, vrstvy staršieho z valov sú zvislo šrafované. Tmavosivé je podložie. (Fusek/Holeščák/Slaná/Staneková, 66).

Abb. 34. Divinka (Veľký vrch, Podhradie, Holý prieloh). 1 – Flur Veľký vrch, Akropolis – Wallprofil. Weiße Oberflächenschicht überdeckt die ganze Fundsituation. Den Wallkörper bilden kleine graue Mauern und mit Senkrechtschraffur sind die Schichten zwischen ihnen markiert. Waagrecht schraffiert sind die destruktiven Wallschichten, der Untergrund ist dunkelgrau markiert; 2 – Flur Podhradie, Holý prieloh – Wallprofil. Mit schwarzen Kreisen sind die Lagen von angehäufter Holzkohle markiert und mit schwarzen Linien sind ins Profil Balken aus der Fläche des Schnittes eingezeichnet. Weiß sind Schichten, die jünger als die Wälle sind. Schichten, die mit den jüngeren Wall zusammenhängen sind blassgrau, Schichten des älteren Walls sind senkrecht schraffiert. Dunkelgrau ist der Untergrund. (Fusek/Holeščák/Slaná/Staneková, 66).

Obr. 35. Trnava (Generálny seminár). Sonda II, nález muriva z konca 18. stor. (Hrnčiarik, 69).

Abb. 35. Trnava (Generalseminar). Schnitt II, Fund eines Mauerwerks aus dem Ende des 18. Jhs. (Hrnčiarik, 69).

Architektonicko-historický výskum

- druhá polovica 13. stor.
- posledná tretina 14. stor.
- prelom 16. - 17. stor.
- 1763
- 1822

Archeologický výskum

- Vežovitá stavba - posledná tretina 14. stor
- Kostnica I. (Múr 6) - prelom 16. - 17. stor.
- Operák (Múr 5)
- Kostnica II. (Múr 7)
- Hrobky
- Novoobjavený múr z druhej polovice 13. stor.

0 5 m

1

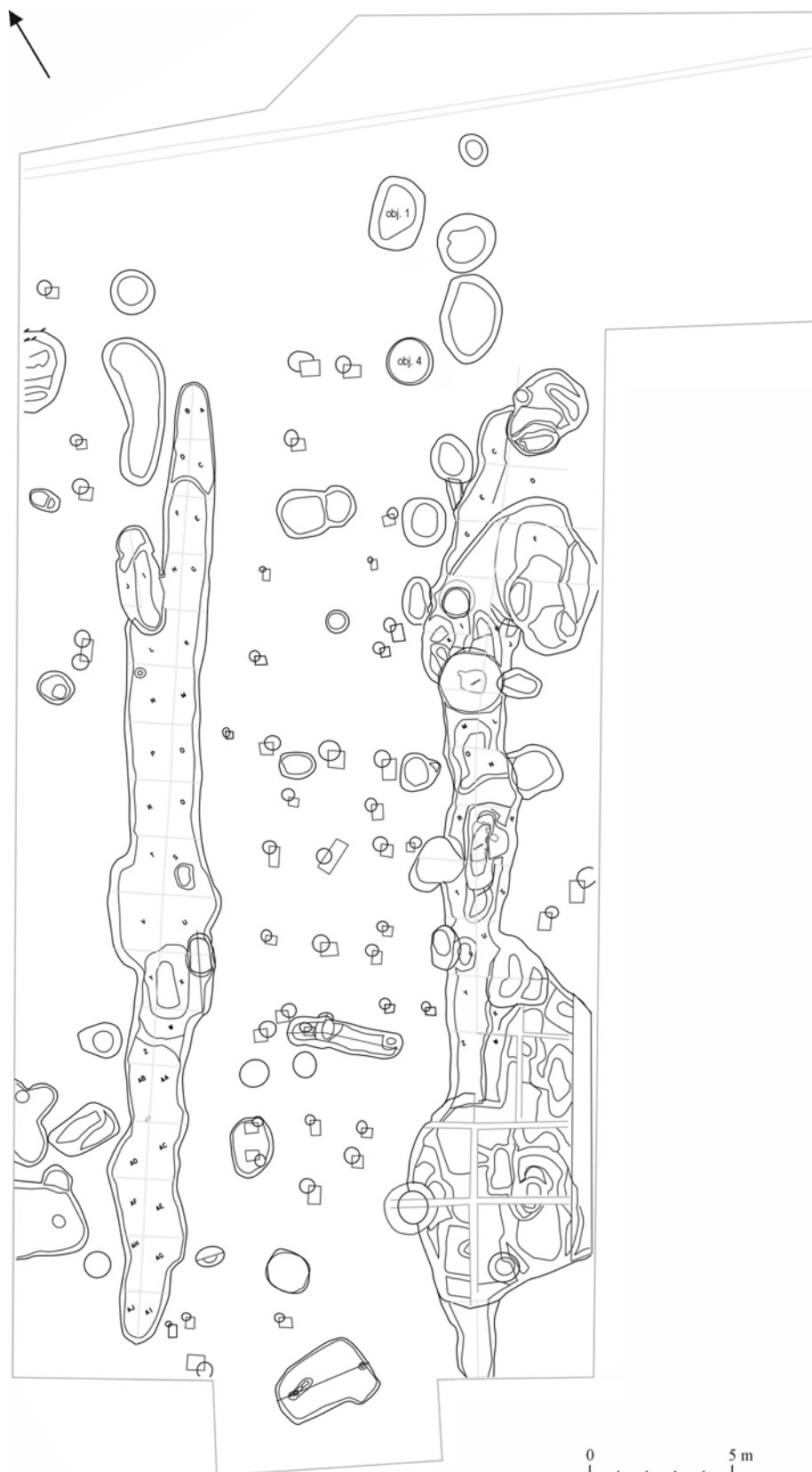
2

3

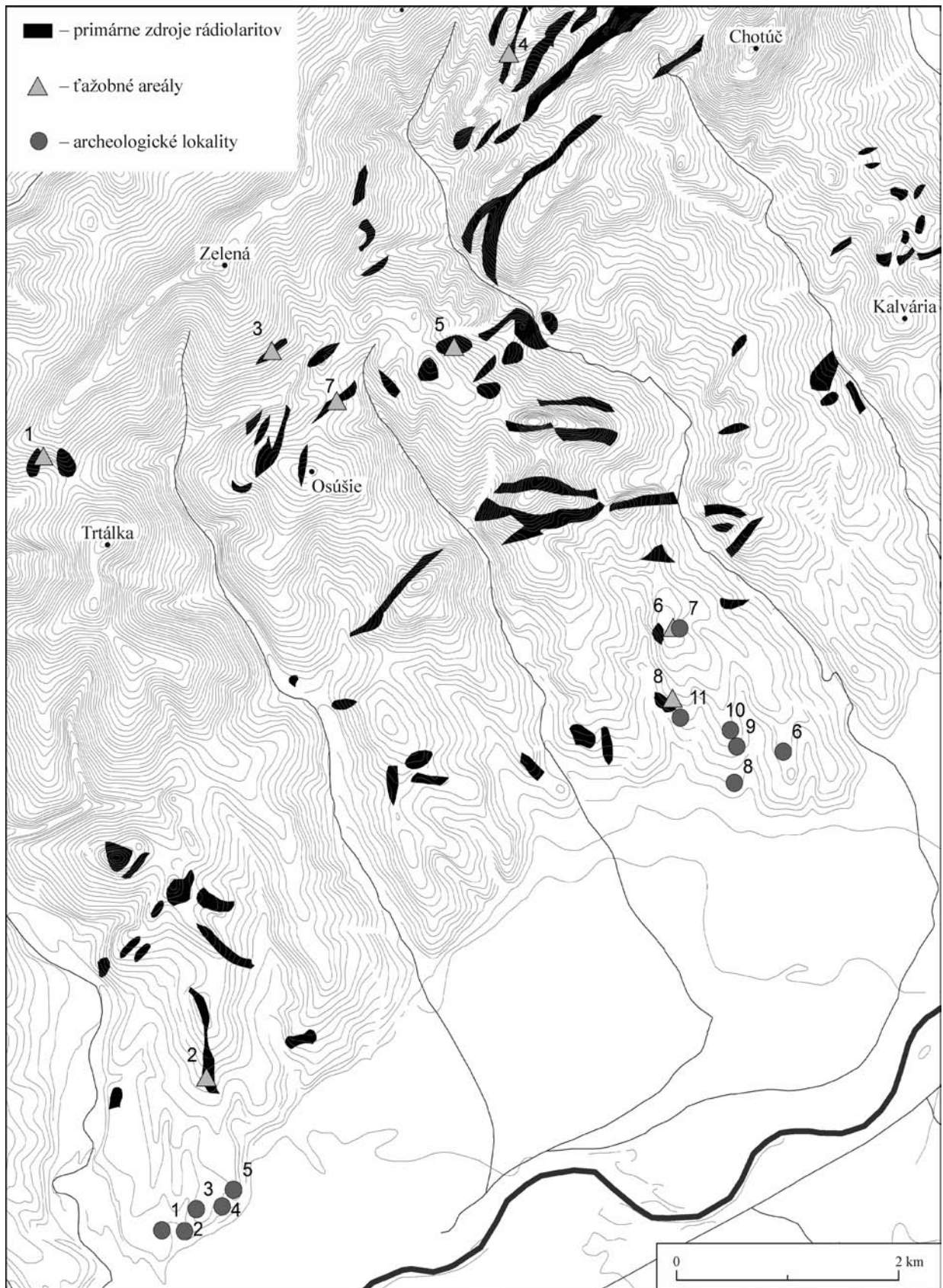
Obr. 36. Modra (Kostol Narodenia sv. Jána Krstiteľa). 1 – stavebno-historická analýza murív (kresba E. Hrnčiarik, M. Haviarová); 2 – sonda 1 v lodi so zachyteným západným múrom prvej stavebnej fázy kostola; 3 – sonda v predsieni kostola so zachyteným múrom zaniknutej veže. (Hrnčiarik, 68).

Abb. 36. Modra (Kirche der Geburt des Hl. Johannes des Täufers). 1 – bauhistorische Mauerwerkanalyse (Zeichnung E. Hrnčiarik und M. Haviarová); 2 – Schnitt 1 im Schiff mit festgehaltener westlicher Mauer der ersten Bauphase der Kirche; 3 – Schnitt im Vorraum der Kirche mit festgehaltener Mauer des untergegangenen Turms. (Hrnčiarik, 68).

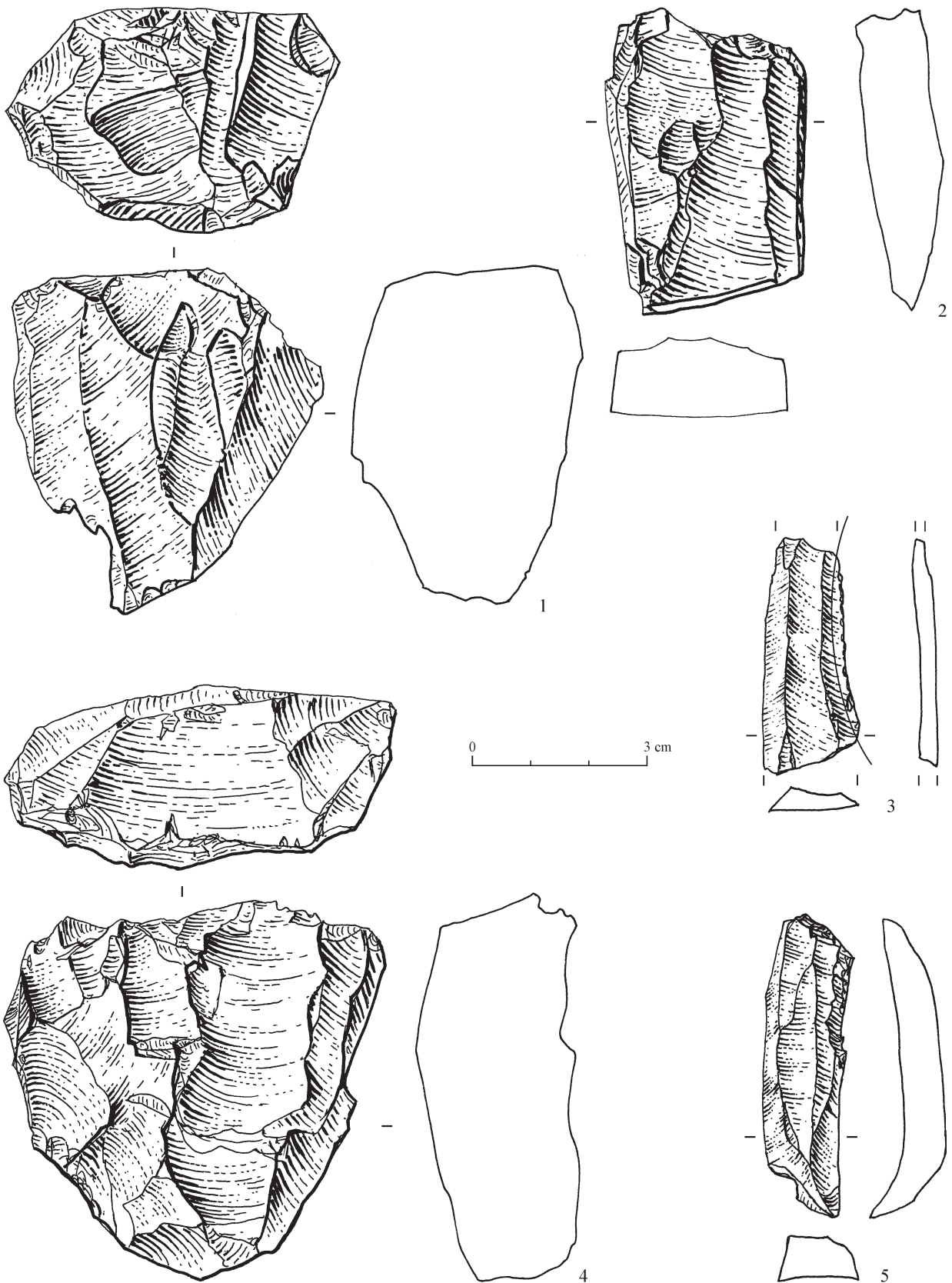
Obr. 37. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Plán preskúmanej plochy s pôdorysom domu s kolovou konštrukciou. (Cheben/Chebenová/Cheben, 71).

Abb. 37. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Plan der erforschten Fläche mit Hausgrundriss mit Pfostenkonstruktion. (Cheben/Chebenová/Cheben, 71).

Obr. 38. Mapa lokalít rádiolaritových ťažobných polí na strednom Považí. (Cheben/Cheben/Nemergut/Soják, 72).

Abb. 38. Karte der Fundorte der Radiolarit-Gewinnungsfeldern in der Region Stredné Považie. (Cheben/Cheben/Nemergut/Soják, 72).

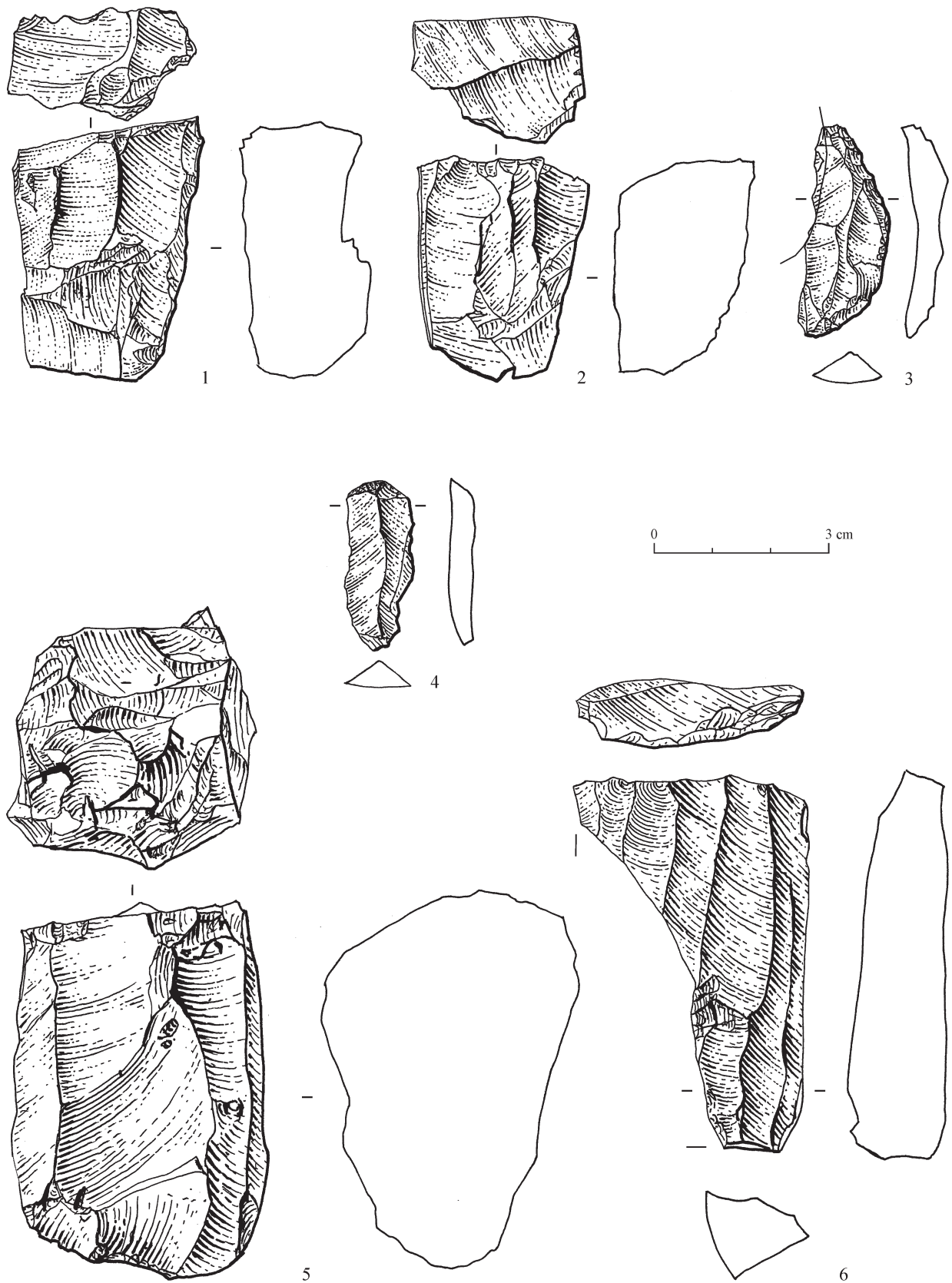
Obr. 39. Výber štiepanej kamennej industrie. 1 – Nemšová-Nadpolie 2; 2, 3, 5 – Sedmerovec-Kašník; 4 – Sedmerovec-Galková. (Cheben/Cheben/Nemergut/Soják, 72).

Abb. 39. Auswahl gespaltener Steinindustrie. 1 – Nemšová-Nadpolie 2; 2, 3, 5 – Sedmerovec-Kašník; 4 – Sedmerovec-Galková. (Cheben/Cheben/Nemergut/Soják, 72).

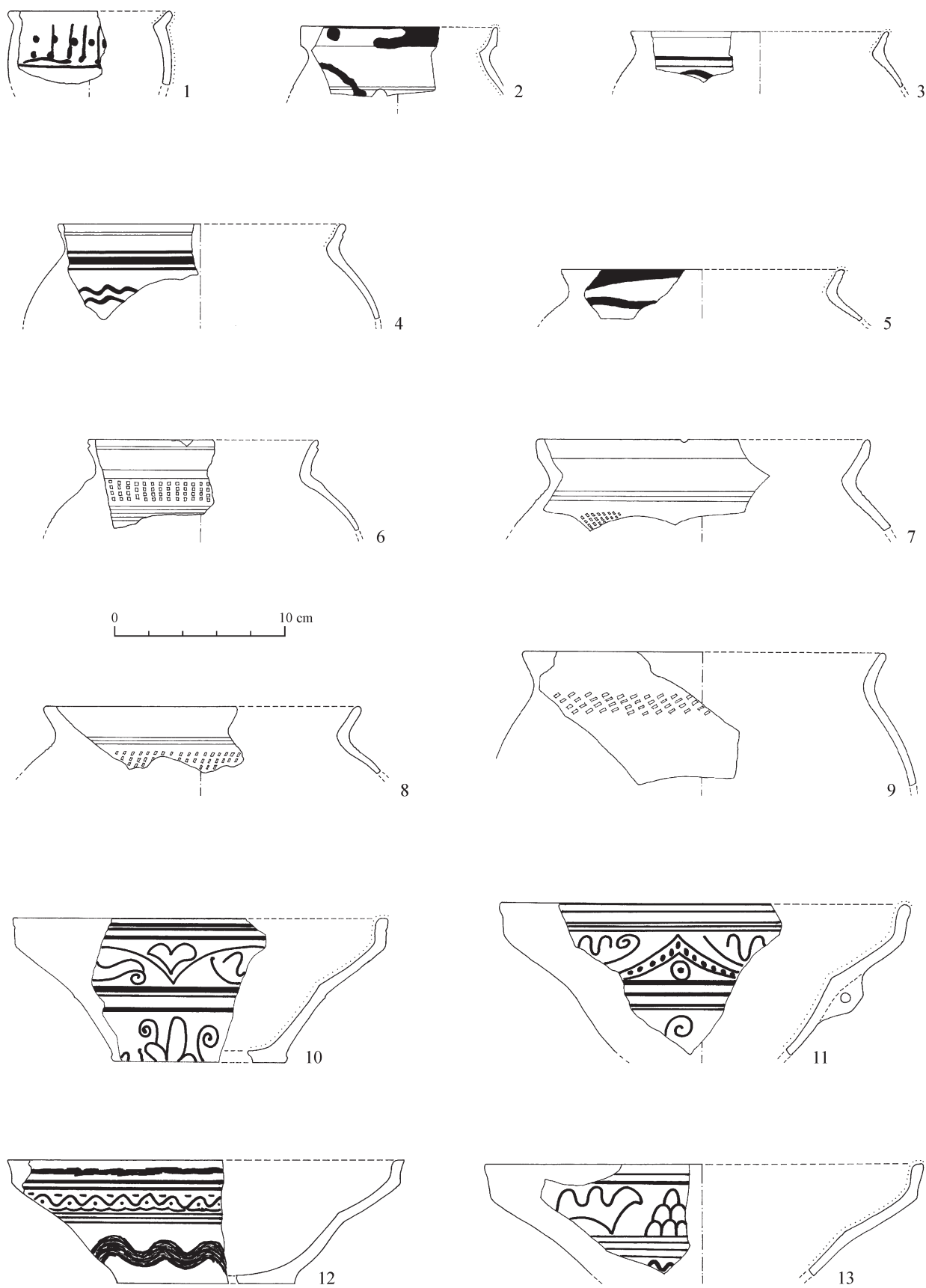
Obr. 40. Sedmerovec (Nad cestou). Výber nálezov. 1–4 – štiepaná kamenná industria; 5–9 – črepy. (Cheben/Cheben/Nemergut/Soják, 72).

Abb. 40. Sedmerovec (Nad cestou). Fundeauswahl. 1–4 – gespaltene Steinindustrie; 5–9 – Scherben. (Cheben/Cheben/Nemergut/Soják, 72).

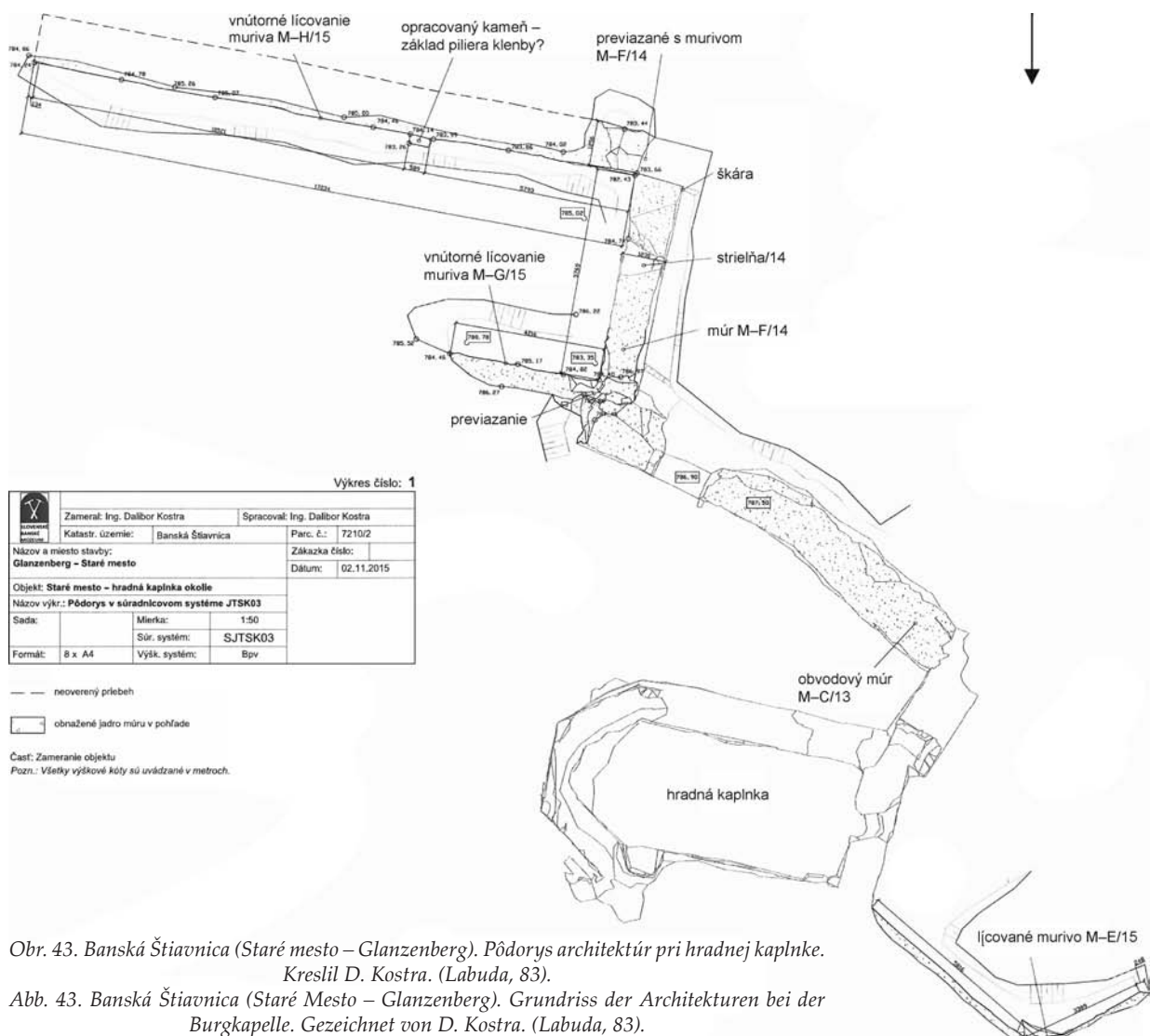

Obr. 41. Výber štiepanej kamennej industrie. 1–4 – Sedmerovec-Podjamie 1; 5, 6 – Sedmerovec-Podskaličie. (Cheben/Cheben/Nemergut/Soják, 72).

Abb. 41. Auswahl gespaltener Steinindustrie. 1–4 – Sedmerovec-Podjamie 1; 5, 6 – Sedmerovec-Podskaličie. (Cheben/Cheben/Nemergut/Soják, 72).

Obr. 42. Stropkov (intravilán, mestský park). Výber archeologických nálezov. (Kotorová-Jenčová, 78).
 Abb. 42. Stropkov (Intravillan, Stadtpark). Auswahl archäologischer Funde. (Kotorová-Jenčová, 78).

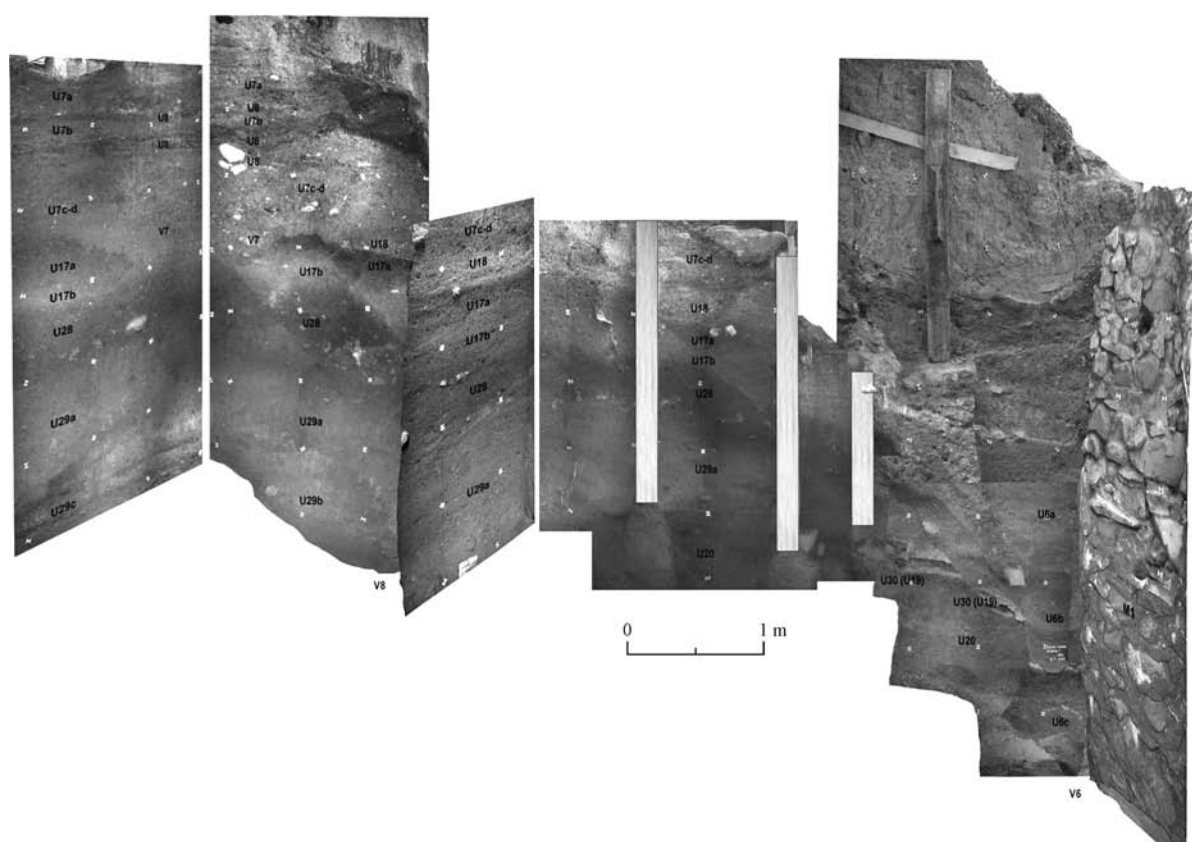
Obr. 43. Banská Štiavnica (Staré mesto – Glanzenberg). Pôdorys architektúr pri hradnej kaplnke. Kreslil D. Kostra. (Labuda, 83).

Abb. 43. Banská Štiavnica (Staré Mesto – Glanzenberg). Grundriss der Architekturen bei der Burgkapelle. Gezeichnet von D. Kostra. (Labuda, 83).

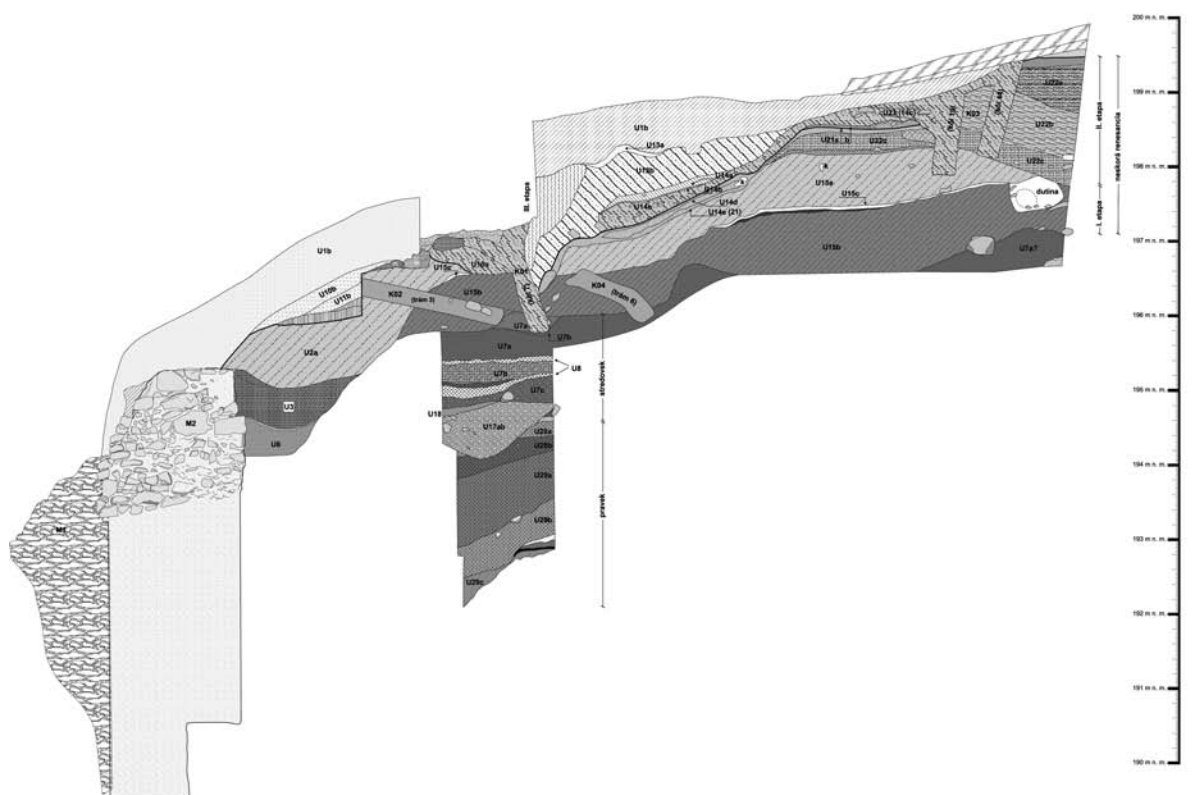

Obr. 44. Filakovo (Stredný hrad). Situovanie jednotlivých sond v priestore hradu. (Malček/Tittonová, 89).

Abb. 44. Filakovo (Burg). Situierung der einzelnen Schnitte im Burgbereich. (Malček/Tittonová, 89).

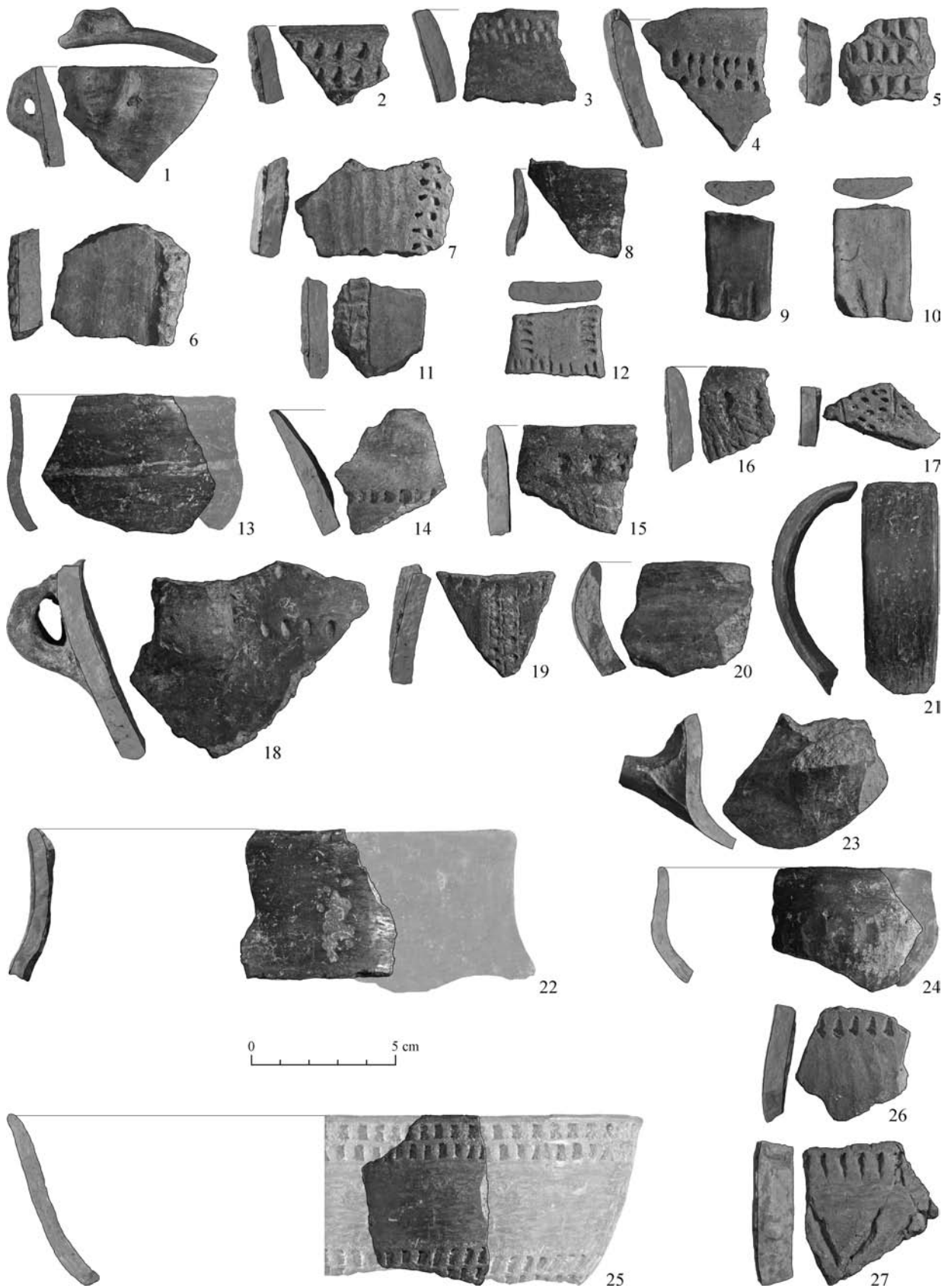
1

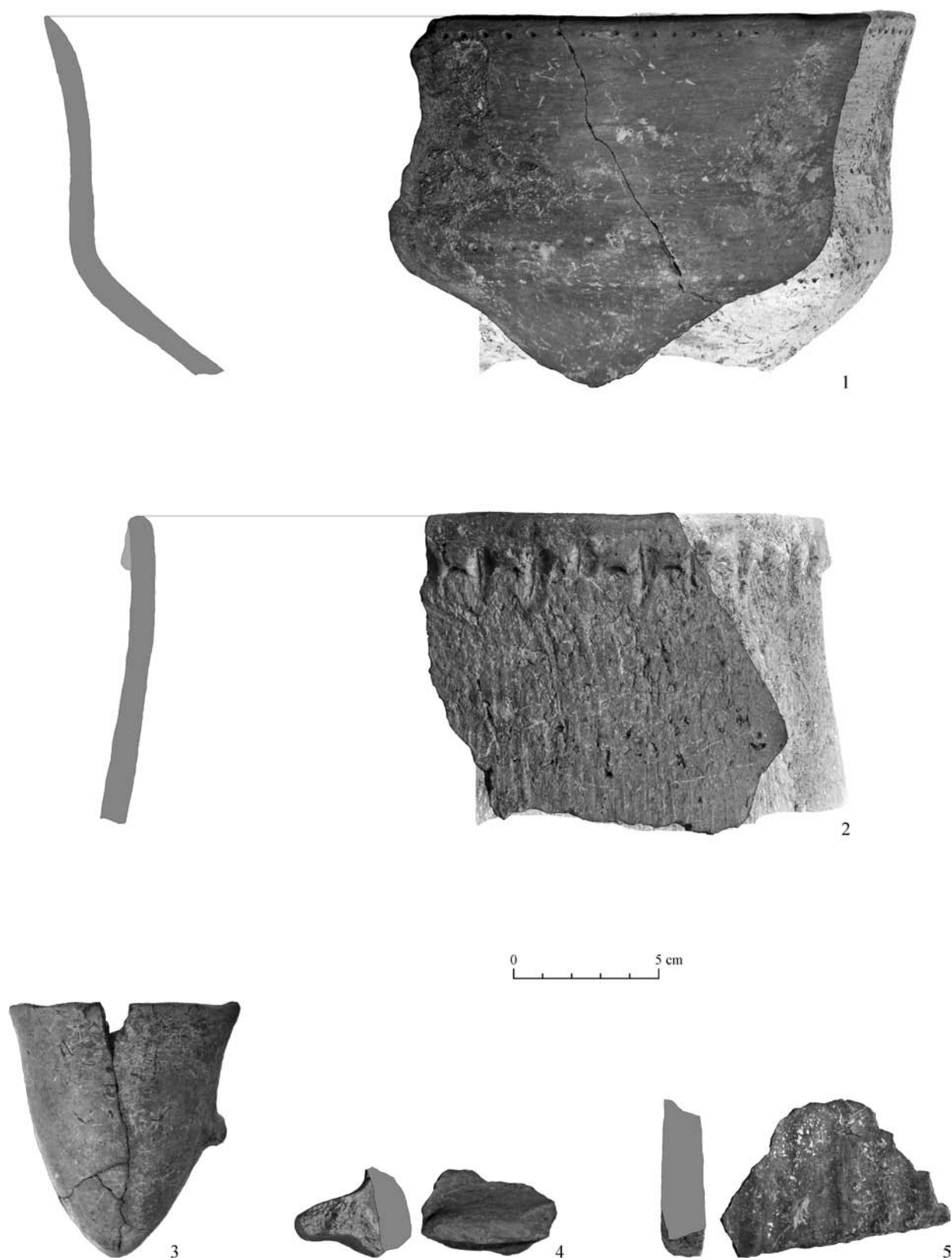
2

Obr. 45. Filakovo (Stredný hrad). 1 – juho-juhovýchodný profil sondy 1, úsek 4–8,5 m (rez spodným súvrstvom U7–U17–U18–U28–U29); 2 – severo-severozápadný profil sondy 1 (rez renesančným valom). (Malček/Tittonová, 89).

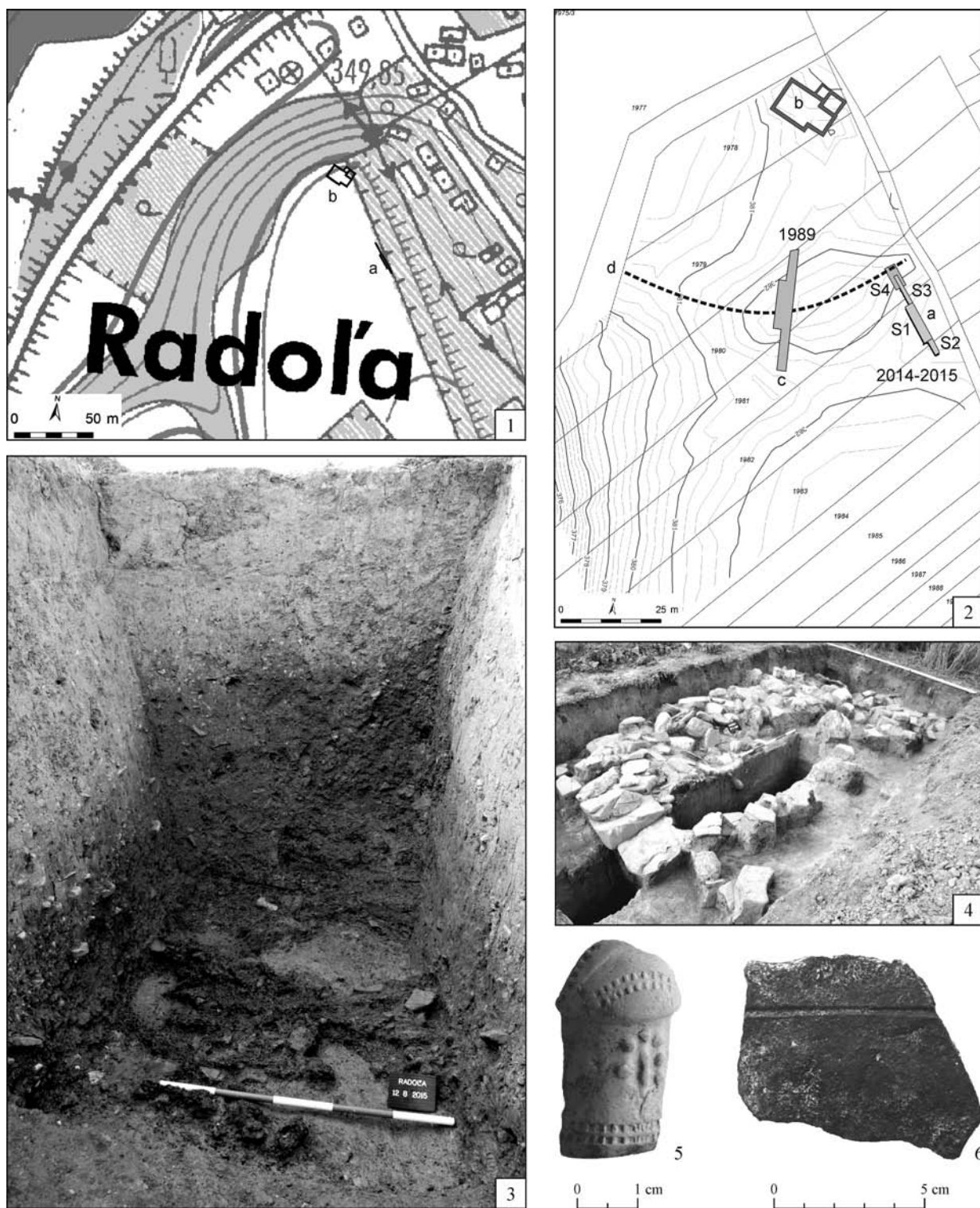
Abb. 45. Filakovo (Burg). 1 – süd-südöstliches Profil des Schnittes 1, Abschnitt 4–8,5 m (Schnitt durch die untere Schichtenfolge U7–U17–U18–U28–U29); 2 – nord-nordwestliches Profil des Schnittes 1 (Schnitt durch den Renaissance-wall). (Malček/Tittonová, 89).

Obr. 46. Fiľakovo (Stredný hrad). Sonda 1. Výber nálezového materiálu zo súvrstvia U17–U28–U29. (Malček/Tittonová, 89).
 Abb. 46. Fiľakovo (Burg). Schnitt 1. Fundeauswahl aus der Schichtenfolge U17–U28–U29. (Malček/Tittonová, 89).

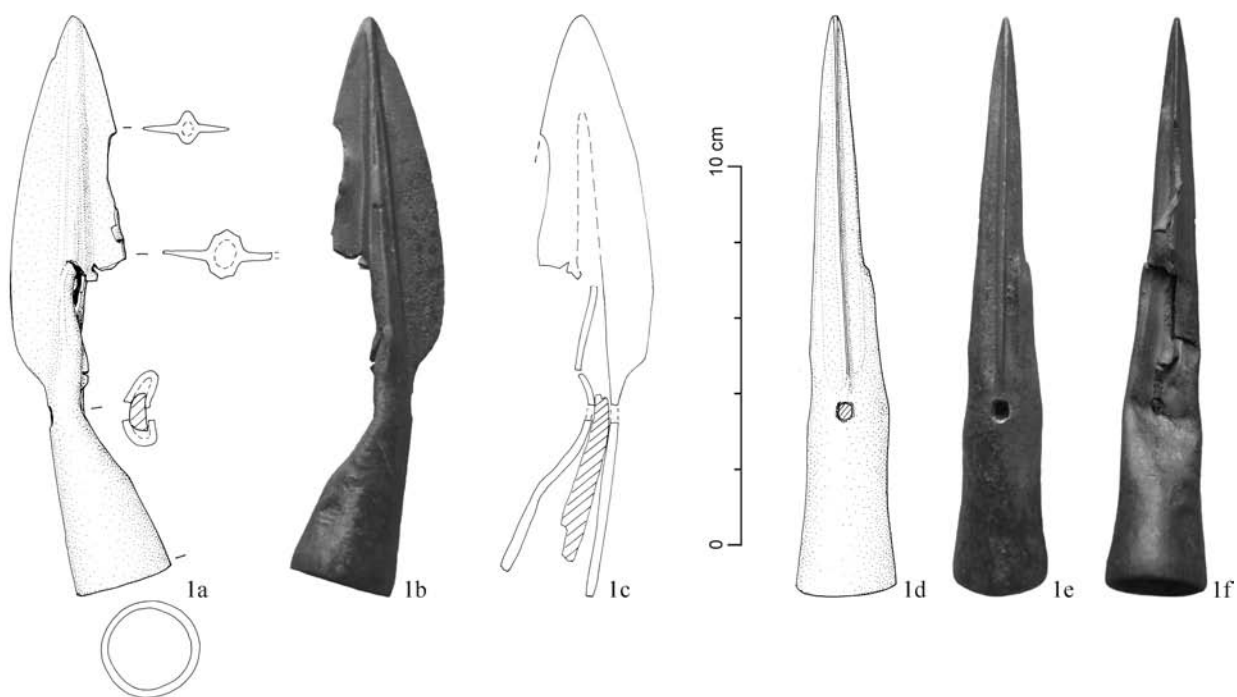

Obr. 47. Filakovo (Stredný hrad). Sonda 1. Nálezy zo stratigrafickej jednotky U30. (Malček/Tittonová, 89).
 Abb. 47. Filakovo (Burg). Schnitt 1. Funde aus der stratigraphischen Einheit U30. (Malček/Tittonová, 89).

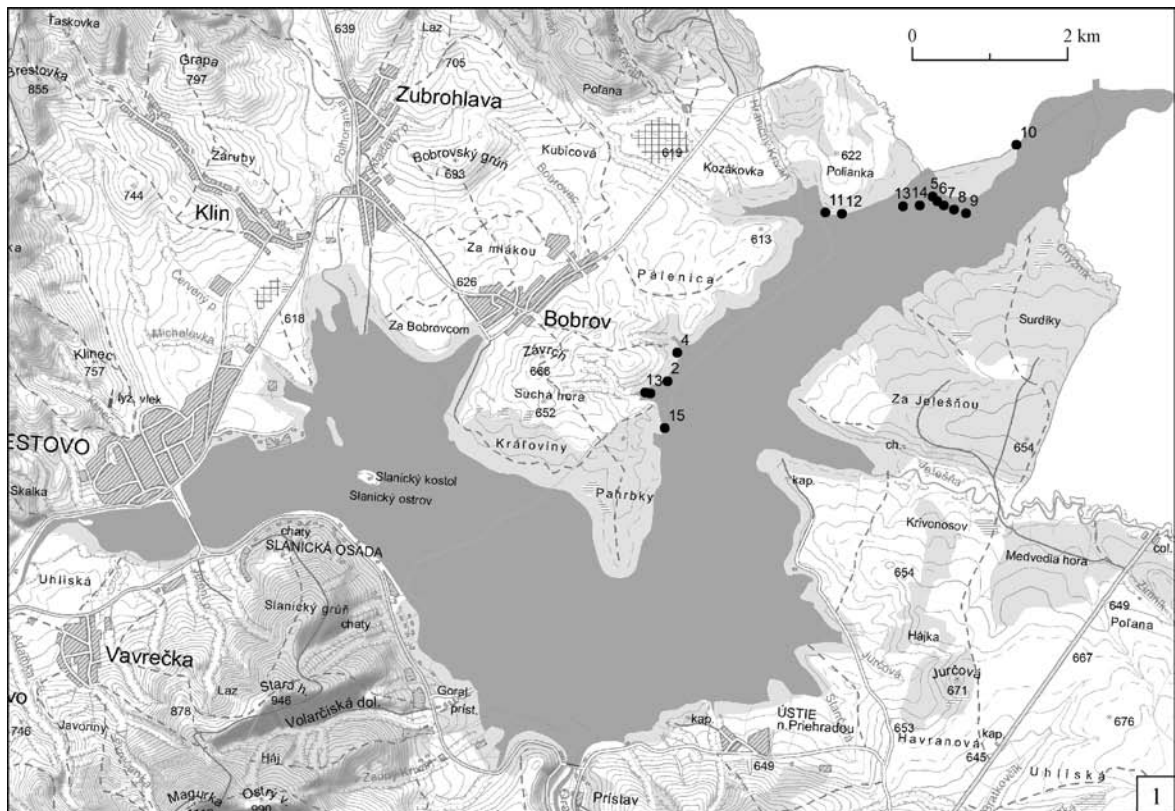
Obr. 48. Radol'a (Koscelisko). 1 – situovanie skúmanej plochy (a) a zaniknutého kostola (b) na mape 1 : 10 000; 2 – situovanie skúmanej plochy (a), zaniknutého kostola (b), približná poloha sondy z roku 1989 (c) a predpokladaný priebeh valu (d) na tachymetrickom pláne; 3 – vrstva zuhoľnateného dreva v JV časti sondy; 4 – vrstva kameňov v sonde; 5 – novoveká fajka zo zásypu priekopy; 6 – stredoveký črep zo zásypu priekopy. (Majerčíková/Samuel, 85).

Abb. 48. Radol'a (Koscelisko). 1 – Situierung der erforschten Fläche (a) und der untergegangenen Kirche (b) auf der Karte 1 : 10 000; 2 – Situierung der erforschten Fläche (a) und der untergegangenen Kirche (b), die ungefähre Lage des Schnittes aus dem Jahr 1989 (c) und der vorrausgesetzte Verlauf des Walls (d) auf der tachymetrischen Geländeaufnahme. 3 – verkohlte Holzschicht im südöstlichen Teil des Schnittes; 4 – Steinschicht im Schnitt; 5 – neuzeitliche Pfeife aus der Grabenverschüttung; 6 – mittelalterliche Scherbe aus der Grabenverschüttung. (Majerčíková/Samuel, 85).

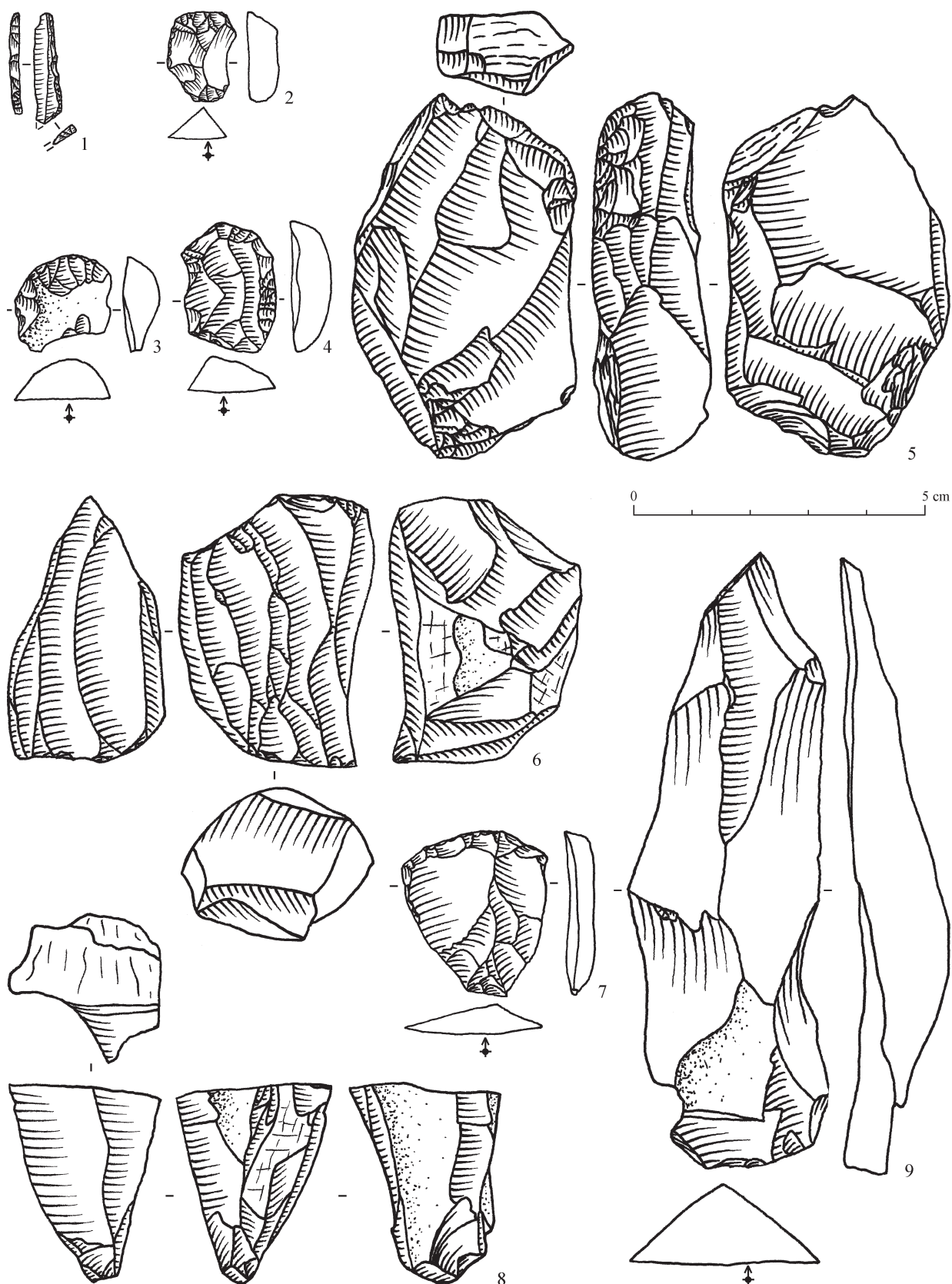
Obr. 49. Šintava (Nad mostom). 1 – ojedinelý nález bronzového hrotu kopije; 2 – miesto nálezu. (Mitáš/Mihályiová/Mandák/Urminský, 112).

Abb. 49. Šintava (Nad mostom). 1 – Einzelfund einer bronzernen Lanzen spitze; 2 – Fundort. (Mitáš/Mihályiová/Mandák/Urminský, 112).

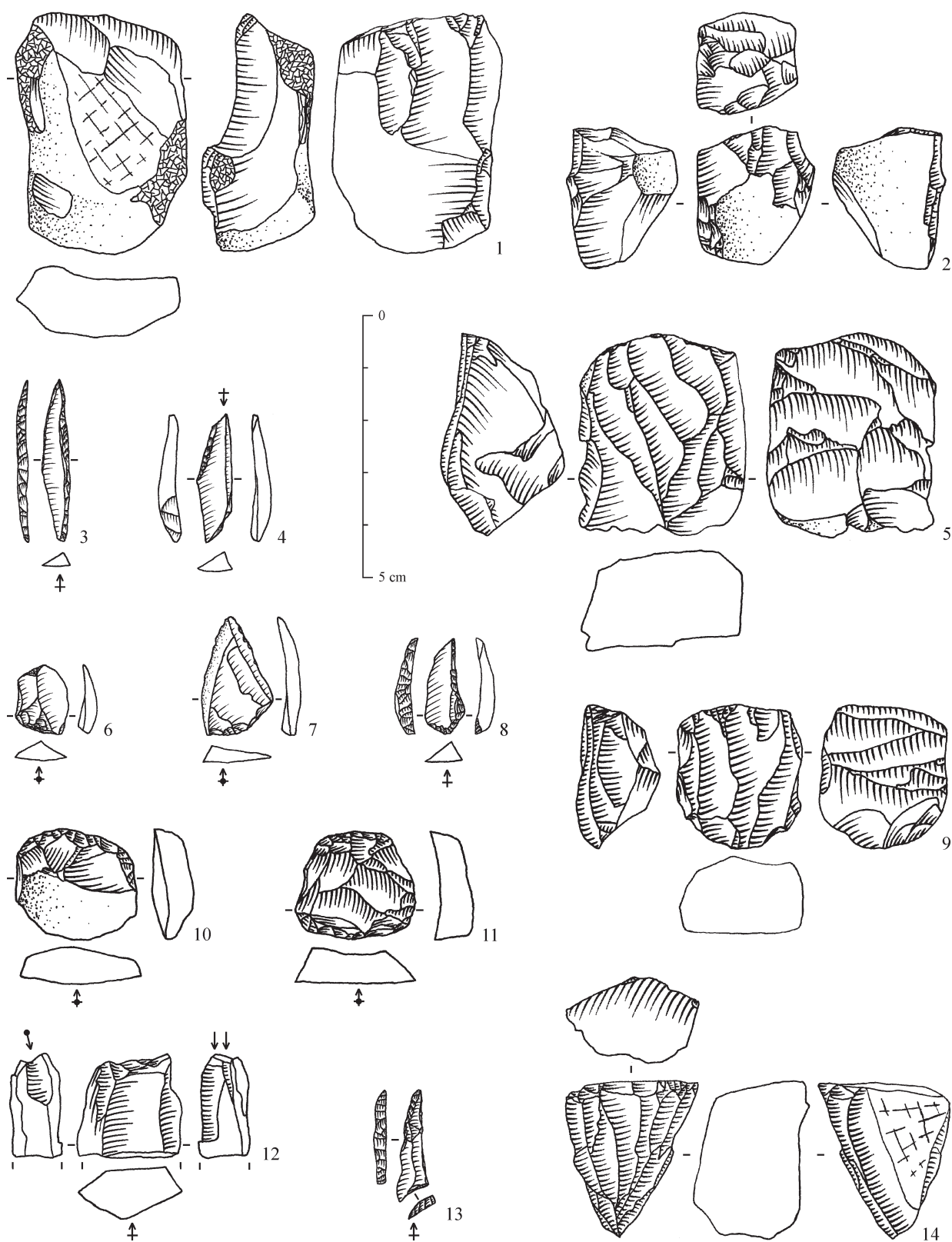
Obr. 50. Oravská priehrada. 1 – mapa neskoropaleolitických a mezolitických lokalít v okolí Oravskej priehrady; 2 – Bobrov-Miškovky 1, sonda 2, úroveň zachytenia ohniska a profil. (Nemergut, 114).

Abb. 50. Orava-Stausee. 1 – Karte der spätpleistolithischen und mesolithischen Lokalitäten in der Umgebung des Orava-Stausees; 2 – Bobrov-Miškovky 1, Schnitt 2 – das Niveau, an welchem die Feuerstätte und Profil festgehalten wurden. (Nemergut, 114).

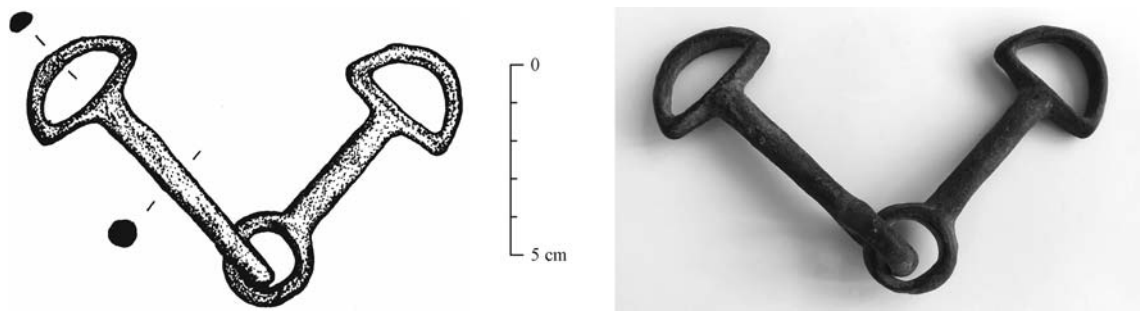
Obr. 51. Výber kamennej industrie. 1, 2 – Bobrov-Miškovky 1; 3–5 – Trstená-Murgáše 2; 6, 7, 9 – Trstená-Murgáše 3; 8 – Trstená-Murgáše 5. 1–3, 5–7 – silicit krakovsko-čenstochovskej jury; 4 – čokoládový silicit; 8, 9 – rádiolarit. (Nemergut, 114).

Obr. 51. Auswahl von Steinindustrie. 1 – Bobrov-Miškovky 1; 3–5 – Trstená-Murgáše 2; 6, 7, 9 – Trstená-Murgáše 3; 8 – Trstená-Murgáše 5. 1–3, 5–7 – Silizit der Krakau-Tschenstochauer Jura; 4 – Schokoladenfeuerstein; 8, 9 – Radiolarit. (Nemergut, 114).

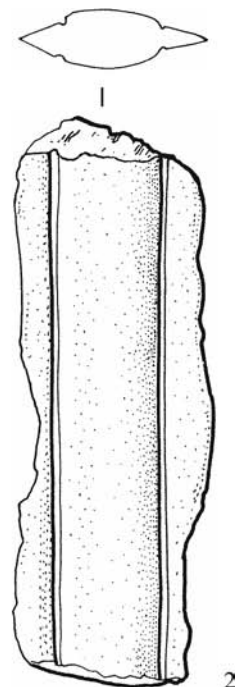
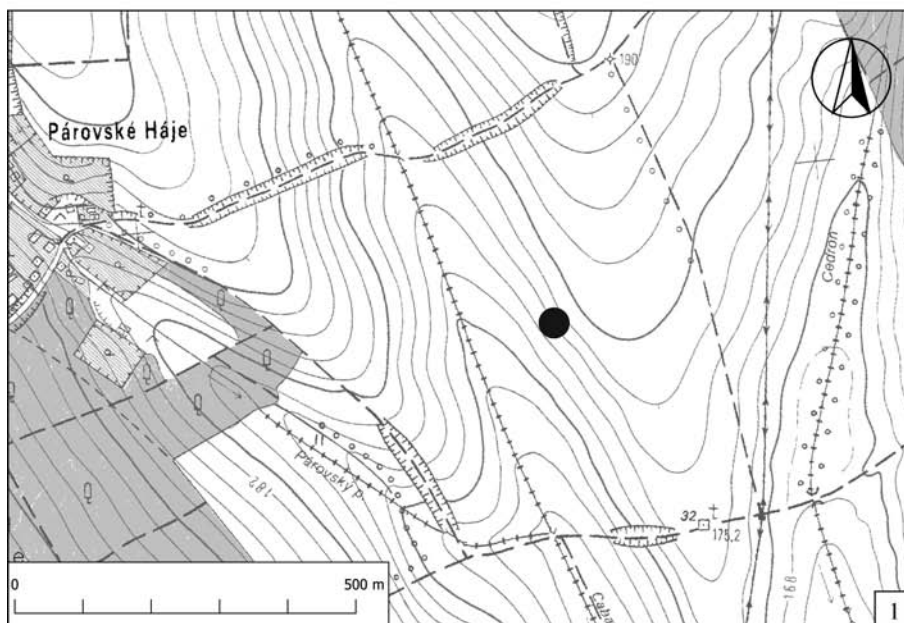

Obr. 52. Výber kamennej industrie. 1–4 – Trstená-Polianka 1; 5–8 – Trstená-Polianka 3; 9 – Trstená-Polianka 4; 10–14 – Trstená, časť Ústie nad Priehradou-Pálenica. 1 – prepálený silicít; 2, 13, 14 – rádiolarit; 3–8, 10–12 – silicít krakovsko-čenstochovskej jury; 9 – eratický silicít. (Nemergut, 114).

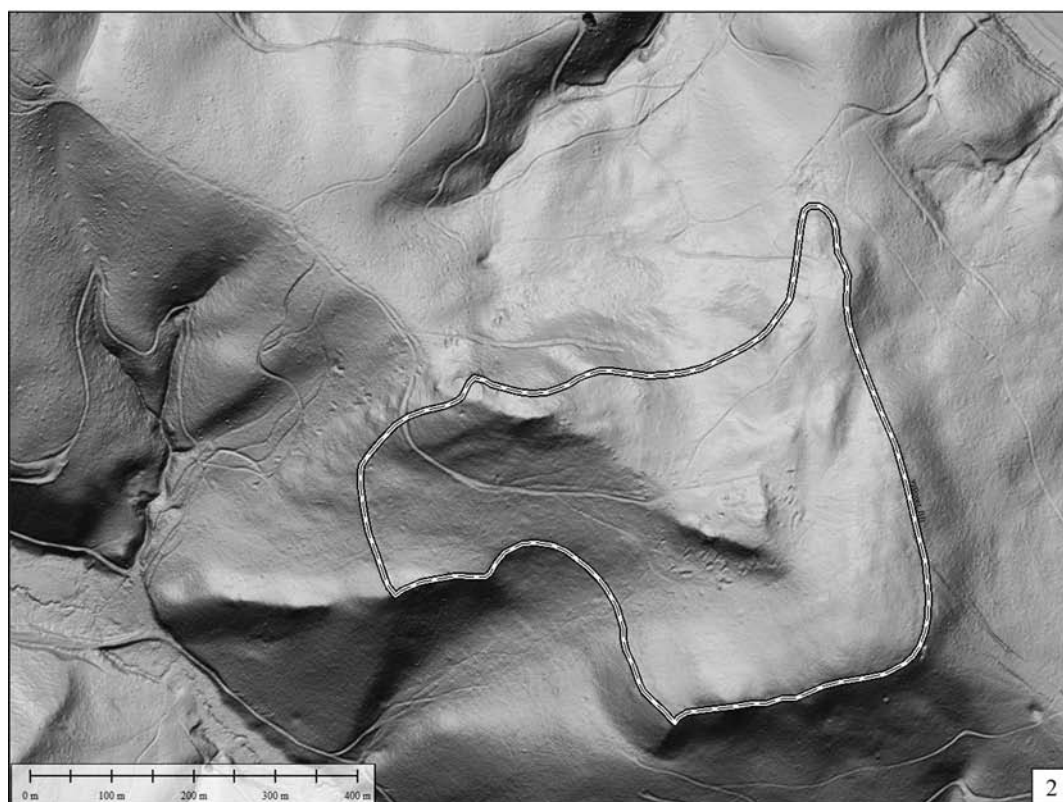
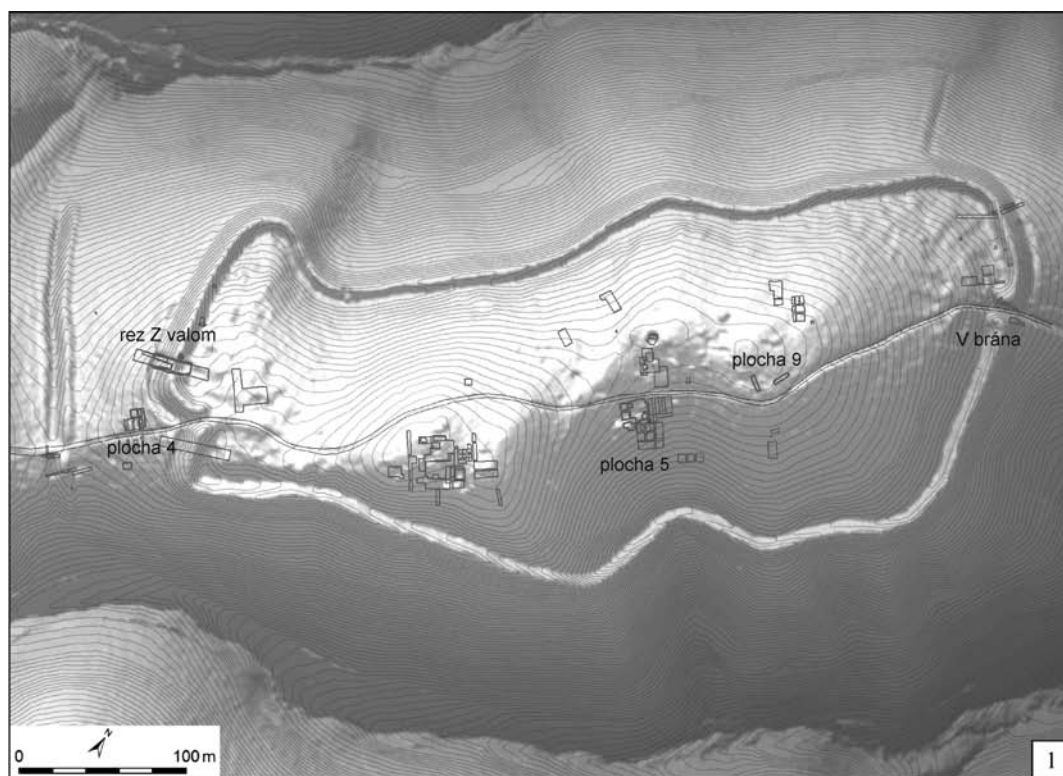
Abb. 52. Auswahl von Steinindustrie. 1–4 – Trstená-Polianka 1; 5–8 – Trstená-Polianka 3; 9 – Trstená-Polianka 4; 10–14 – Trstená, Teil Ústie nad Priehradou-Pálenica. 1 – durchgebrannter Silizit; 2, 13, 14 – Radiolarit; 3–8, 10–12 – Silizit der Krakau-Tschenstochauer Jura; 9 – erratischer Feuerstein. (Nemergut, 114).

Obr. 53. Ďurčiná. Nález bronzového zubadla. (Oporosková, 117).
 Obr. 53. Ďurčiná. Fund eines bronzenen Zaums. (Oporosková, 117).

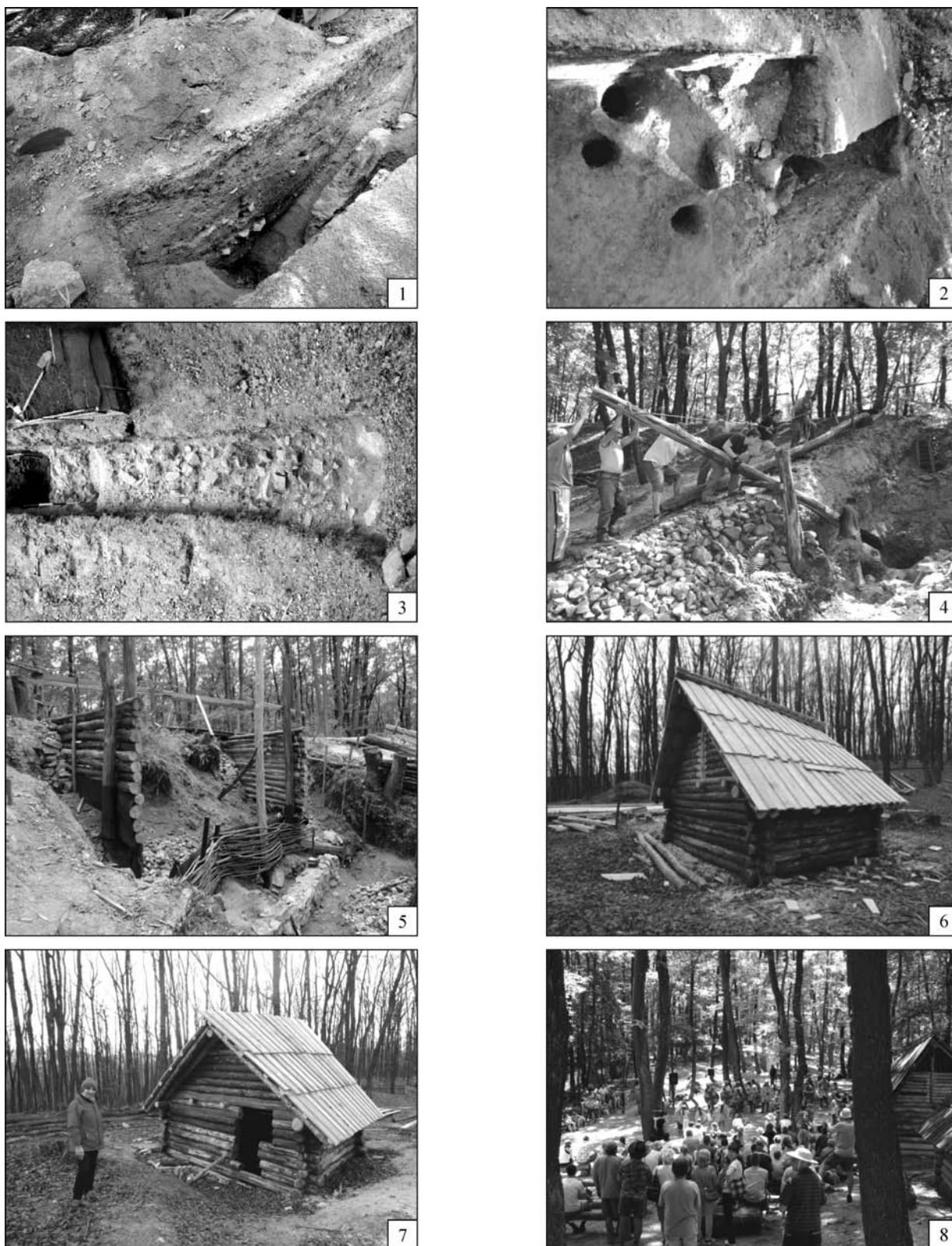

Obr. 54. Nitra, časť Párovské Háje (Valy-Dolina). 1 – približné miesto nálezu meča; 2 – zlomok čepele meča. (Ožďáni, 118).
 Abb. 54. Nitra, Teil Párovské Háje (Valy-Dolina). 1 – ungefähre Stellendeutung des Schwertfundes; 2 – Bruchteil einer Schwertklinge. (Ožďáni, 118).

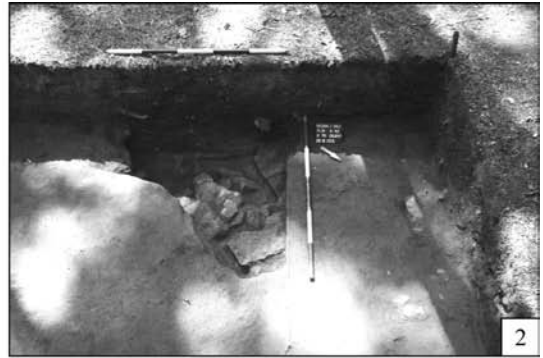
Obr. 55. 1 – Bojná I (Valy), plán hradiska s plochami preskúmanými (zameranie výskumu M. Bartík, Š. Hritz); 2 – Bojná V (Halšiny), priebeh opevnenia na základe leteckého prieskumu LIDAR. (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 119).

Abb. 55. 1 – Bojná I (Valy), Plan der Burgwallanlage mit den erforschten Flächen (Vermessung der Grabung M. Bartík, Š. Hritz); 2 – Bojná V (Halšiny), Verlauf der Befestigung aufgrund der Luftbildprospektion LIDAR. (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 119).

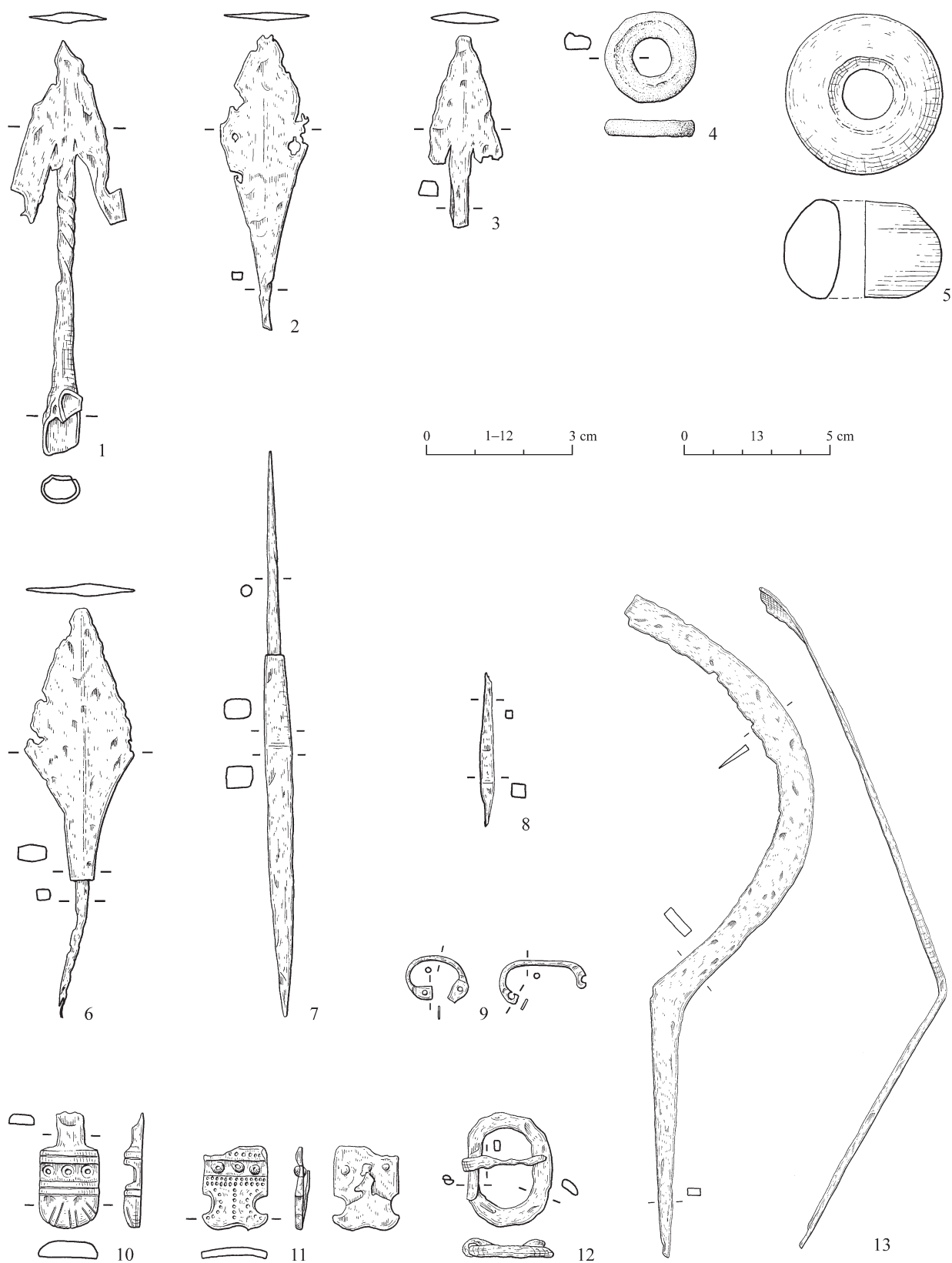
Obr. 56. Bojná I (Valy). 1 – sonda XXXIX, deštrukcia kamennej plenty; 2 – sonda XXXV, kolové jamy č. 58–60 od SSZ; 3 – sonda XXXV, priekopa, J profil; 4, 5 – západný val, rekonštrukcia; 6, 7 – rekonštrukcia tretej zahĺbenej obytnej stavby na ploche 7; 8 – cyrilometodské slávnosti na hradisku. (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 119).

Abb. 56. Bojná I (Valy). 1 – Schnitt XXXIX – Destruktion der Steinplente; 2 – Schnitt XXXV – Pfostengruben Nr. 58–60 von Norden-Nordwesten; 3 – Schnitt XXXV – Graben, südliches Profil; 4, 5 – westlicher Wall – Rekonstruktion; 6, 7 – Rekonstruktion des dritten vertieften Wohnbaus auf der Fläche 7; 8 – Kyrill-und-Method-Fest auf der Burgwallanlage. (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 119).

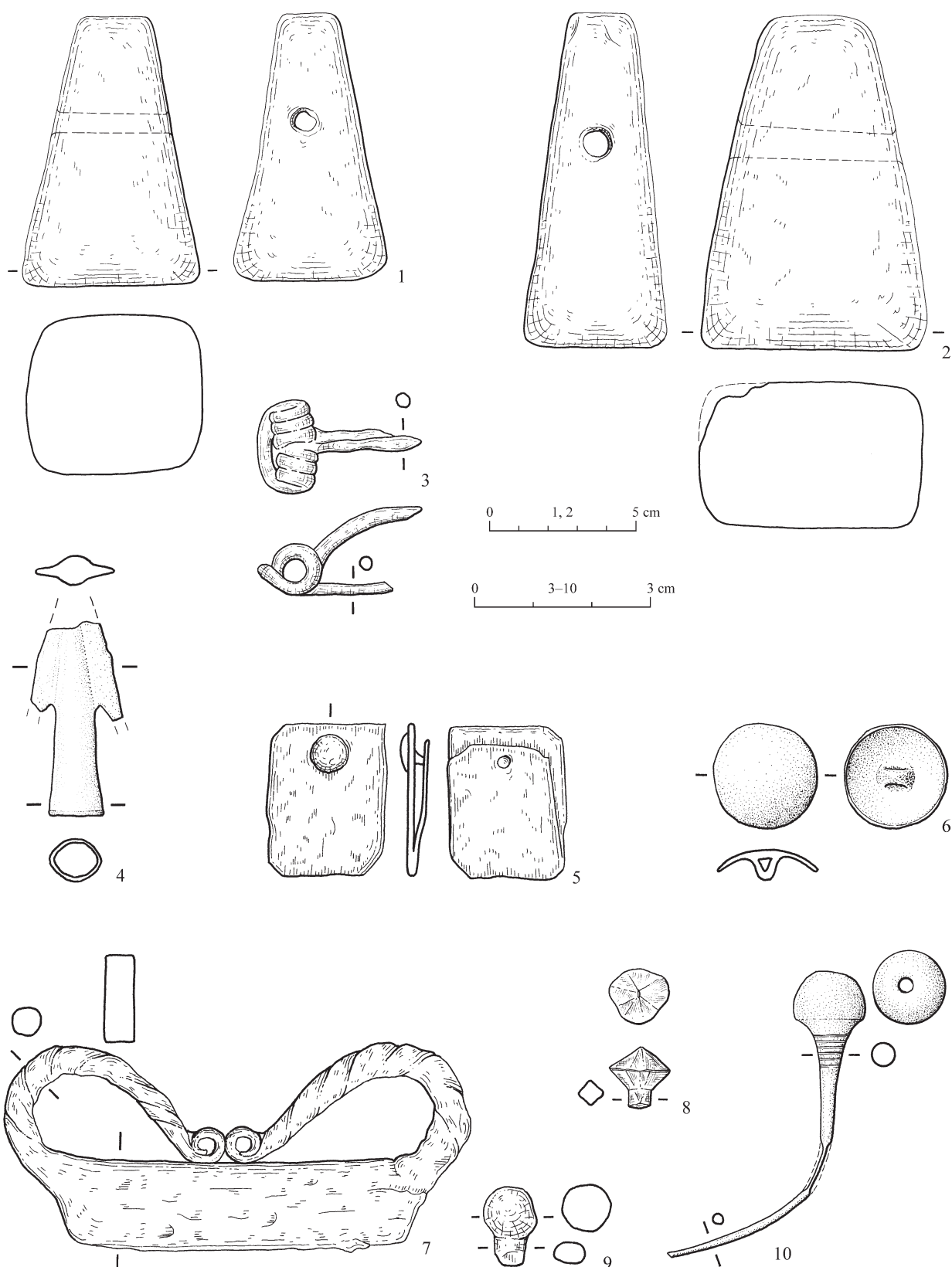

Obr. 57. Bojná I (Valy). 1 – plocha 9, sonda XLII, pohľad na sondu na úrovni zachytenia objektu 41 (SZ roh sondy); 2 – plocha 9, sonda XLII, pohľad na SV časť objektu 41; 3 – plocha 9, sonda XLII, pohľad na SV časť objektu 41 s kamennou pecou; 4 – plocha 9, sonda LXIII; 5 – plocha 5, sonda XXXIV, objekt 35. Bojná III (Žihľavník). 6 – sonda XIII–XIV – vonkajší val a priekopa; 7 – sonda XVI; 8 – sonda XII. (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 119).

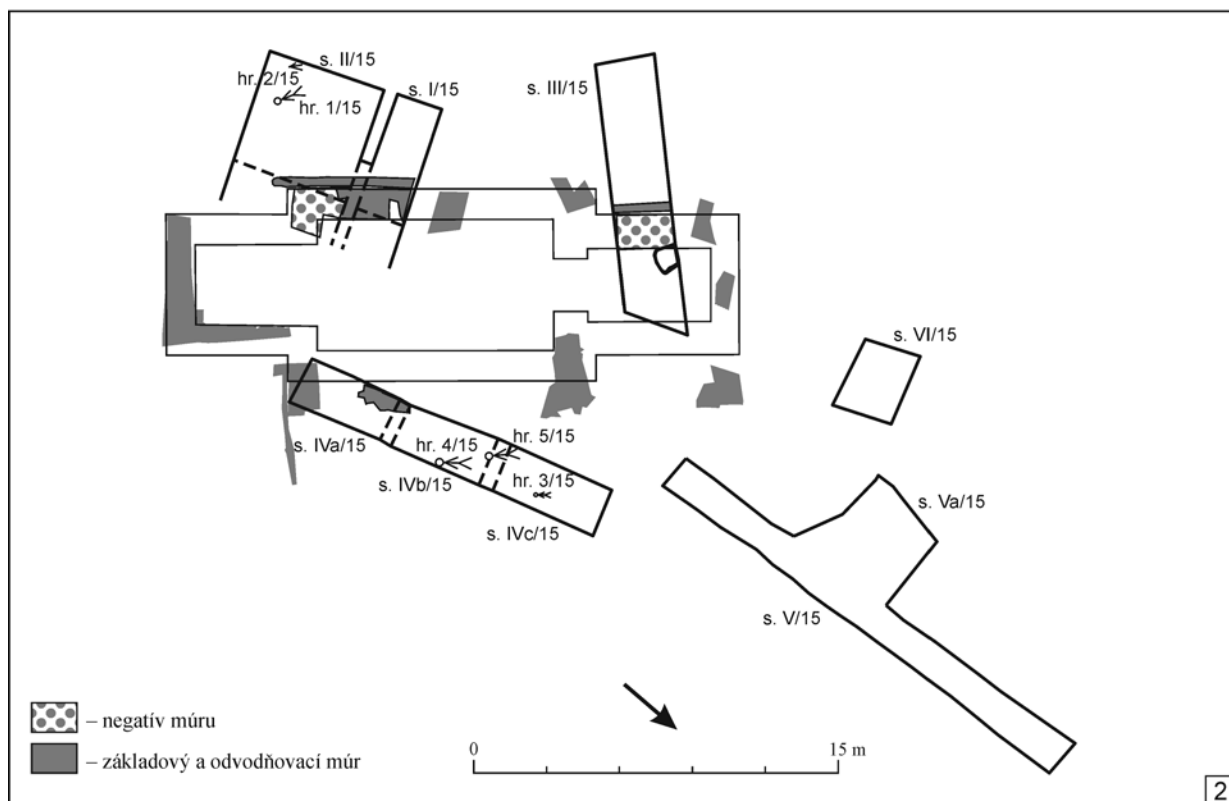
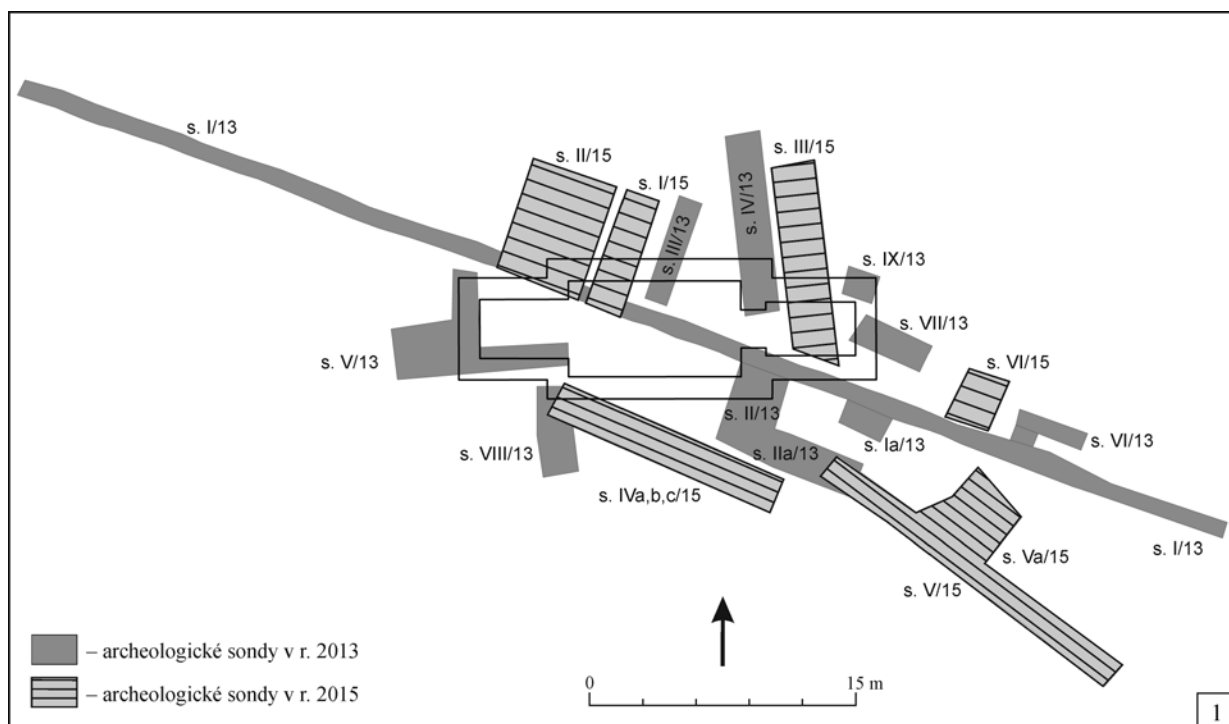
Obr. 57. Bojná I (Valy). 1 – Fläche 9, Schnitt XLII, Blick auf den Schnitt auf dem Feststellungsniveau des Objekts 41 (nordwestliche Schnittecke); 2 – Fläche 9, Schnitt XLII, Blick auf den nordwestlichen Teil des Objekts 41; 3 – Fläche 9, Schnitt XLII, Blick auf den nordwestlichen Teil des Objekts 41 mit Steinofen; 4 – Fläche 9, Schnitt LXIII; 5 – Fläche 5, Schnitt XXXIV, Objekt 35. Bojná III (Žihľavník). 6 – Schnitt XIII–XIV – äußerer Wall und Graben; 7 – Schnitt XVI; 8 – Schnitt XII. (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 119).

Obr. 58. Bojná I (Valy). Výber predmetov. 1–3, 6–13 – železo; 4 – olovo; 5 – hlina. (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 119).
 Abb. 58. Bojná I (Valy). Auswahl von Gegenständen. 1–3, 6–13 – Eisen; 4 – Blei; 5 – Lehm. (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 119).

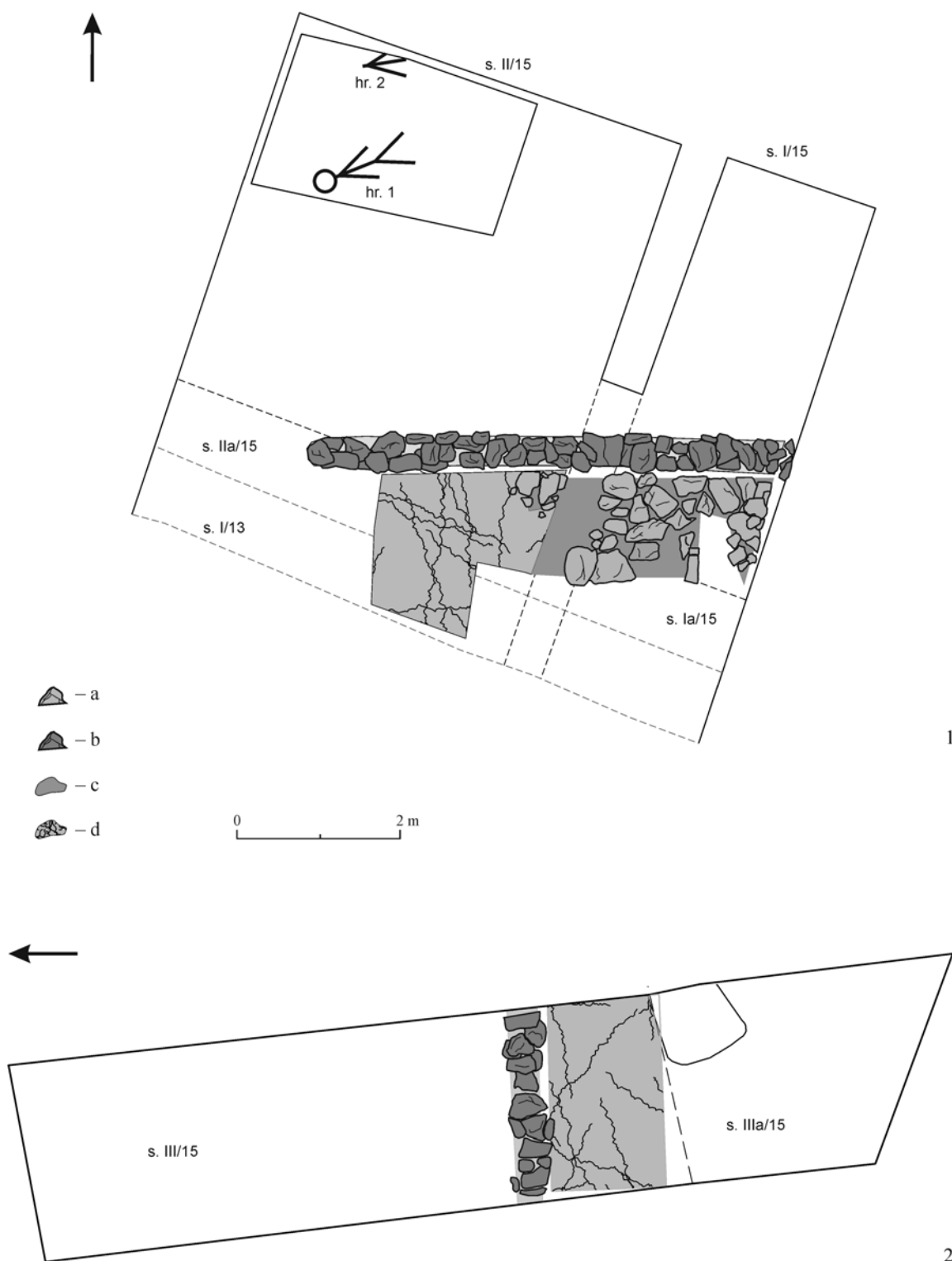

Obr. 59. Bojná V (Halšiny). Výber náleзов. 1, 2 – hlinka; 3, 5, 7–9 – železo; 4, 6, 10 – bronz. (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 119).
 Abb. 59. Bojná V (Halšiny). Fundeauswahl. 1, 2 – Lehm; 3, 5, 7–9 – Eisen; 4, 6, 10 – Bronze. (Pieta/Jakubčinová/Robak/Vangľová, 119).

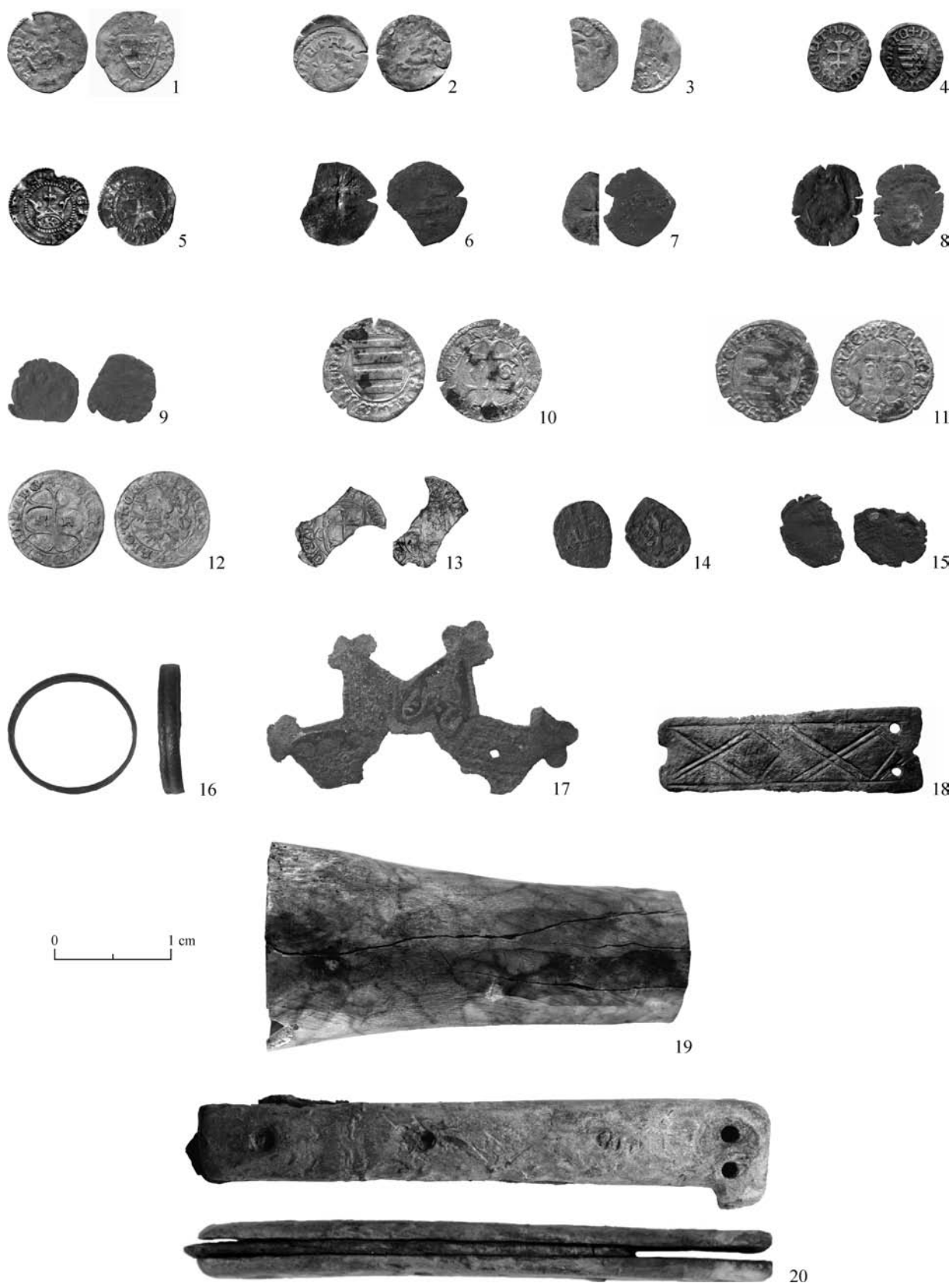

Obr. 60. Štrba (Šoldov). 1 – situovanie sond I–VI/15 v porovnaní s výskumom v r. 2013; 2 – pôdorysná dispozícia zaniknutého kostola, umiestnenie sond I–VI/15 a preskúmaných hrobov 1–5/15. (Ruttkay/Soják, 123).

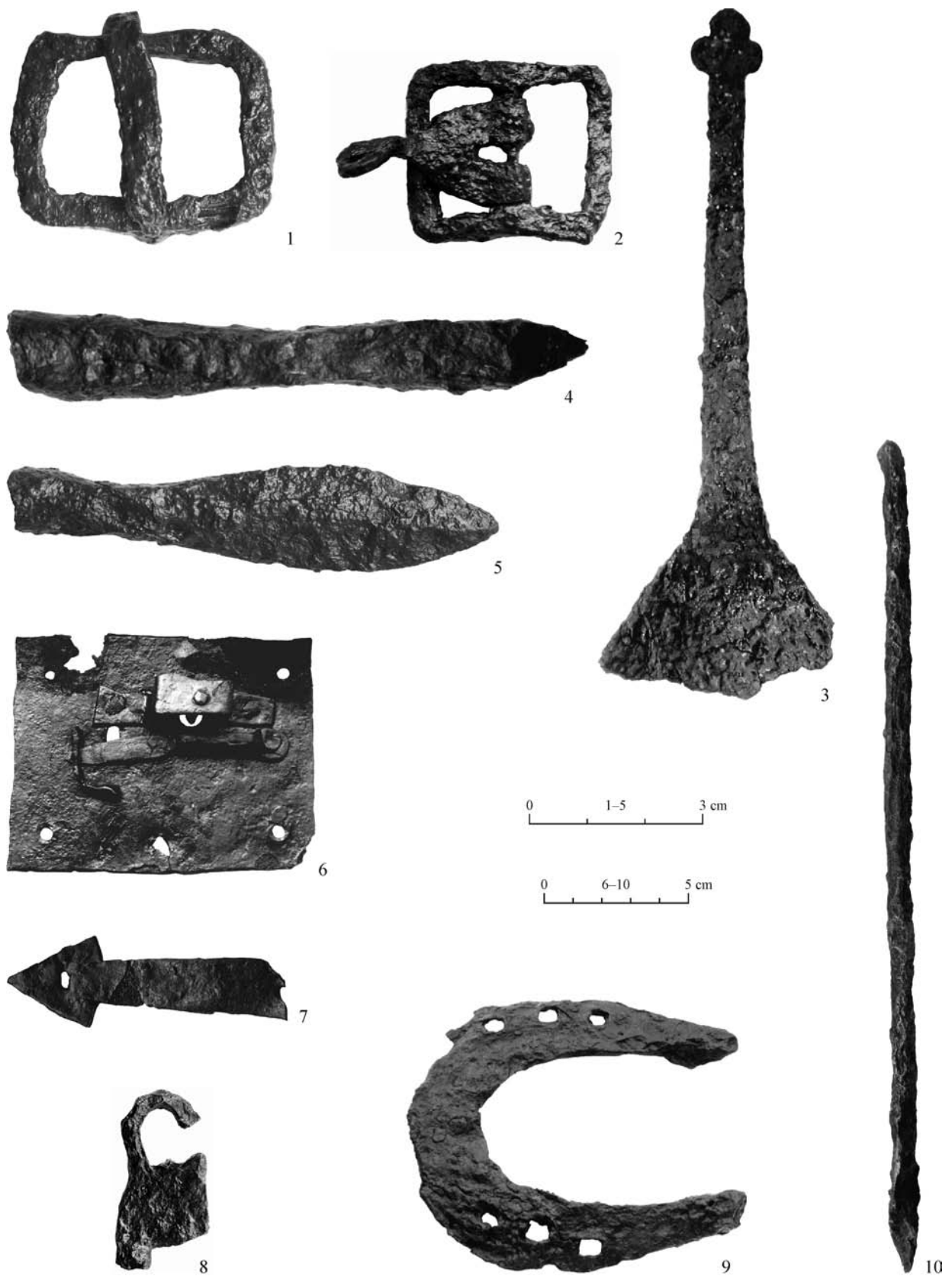
Abb. 60. Štrba (Šoldov). 1 – Situierung der Schnitte I–VI/15 im Vergleich mit der Grabung aus dem Jahr 2013; 2 – Grundrissdisposition der untergegangenen Kirche, Platzierung der Schnitte I–VI/15 und der erforschten Gräber 1–5/15. (Ruttkay/Soják, 123).

Obr. 61. Štrba (Šoldov). 1 – sonda I, Ia/15 a II, IIa/15 – dokumentácia pôdorysu. 2 – sonda III, IIIa/15 – dokumentácia pôdorysu. Legenda: a – kamene základového muriva kostola; b – kamene odvodňovacieho múru; c – kamenná deštrukcia muriva kostola premiešaná vápennou vrstvou; d – negatív základového muriva kostola, vápenná vrstvička sivobielej farby. (RuttKay/Soják, 123).
Abb. 61. Štrba (Šoldov). 1 – Schnitt I, Ia/15 und II, IIa/15 – Grundrissdokumentation; 2 – Schnitt III, IIIa/15 – Grundrissdokumentation. Legende: a – steinerne Fundamente der Kirche; b – Steine der Entwässerungsmauer; c – steinerne Mauerwerkdestruktion der Kirche vermischt mit einer Kalkschicht; d – Negativ der Fundamentenmauer der Kirche, eine dünne grauweiße Kalkschicht. (RuttKay/Soják, 123).

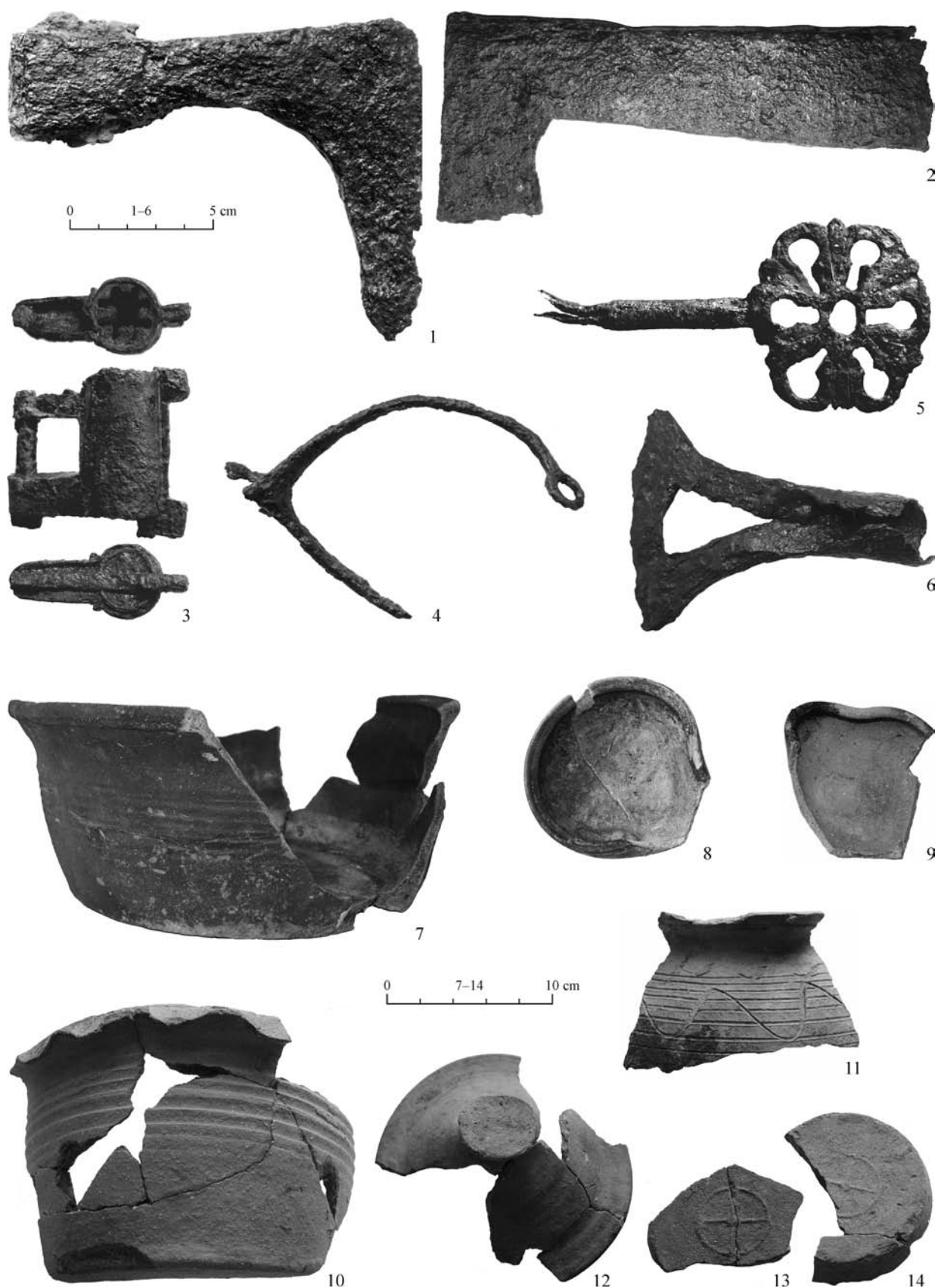

Obr. 62. Štrba (Šoldov). Ukážka mincí (1–15), drobných predmetov z bronzu (16–18) a kostí (19, 20 – so železom). 1 – Karol Róbert; 2–4 – Ľudovít I. Veľký; 5 – Mária; 6–9, 14, 15 – Žigmund Luxemburský; 10–13 – Ladislav V. (Ruttkay/Soják, 123).
 Obr. 62. Štrba (Šoldov). Demonstration von Münzen (1–15) und kleinen Gegenständen aus Bronze (16–18) und Knochen (19, 20 – aus Eisen). 1 – Karol Robert; 2–4 – Ludwig I. Große; 5 – Maria; 6–9, 14, 15 – Sigismund von Luxemburg; 10–13 – Ladislav V. (Ruttkay/Soják, 123).

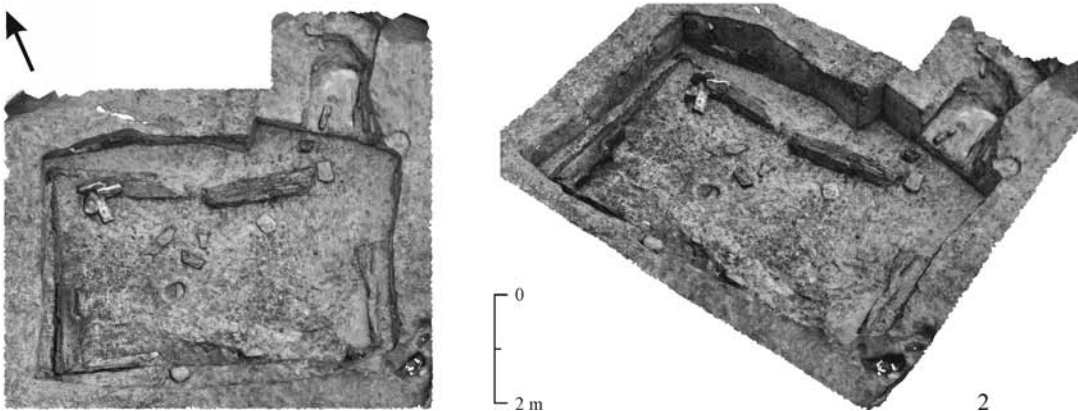
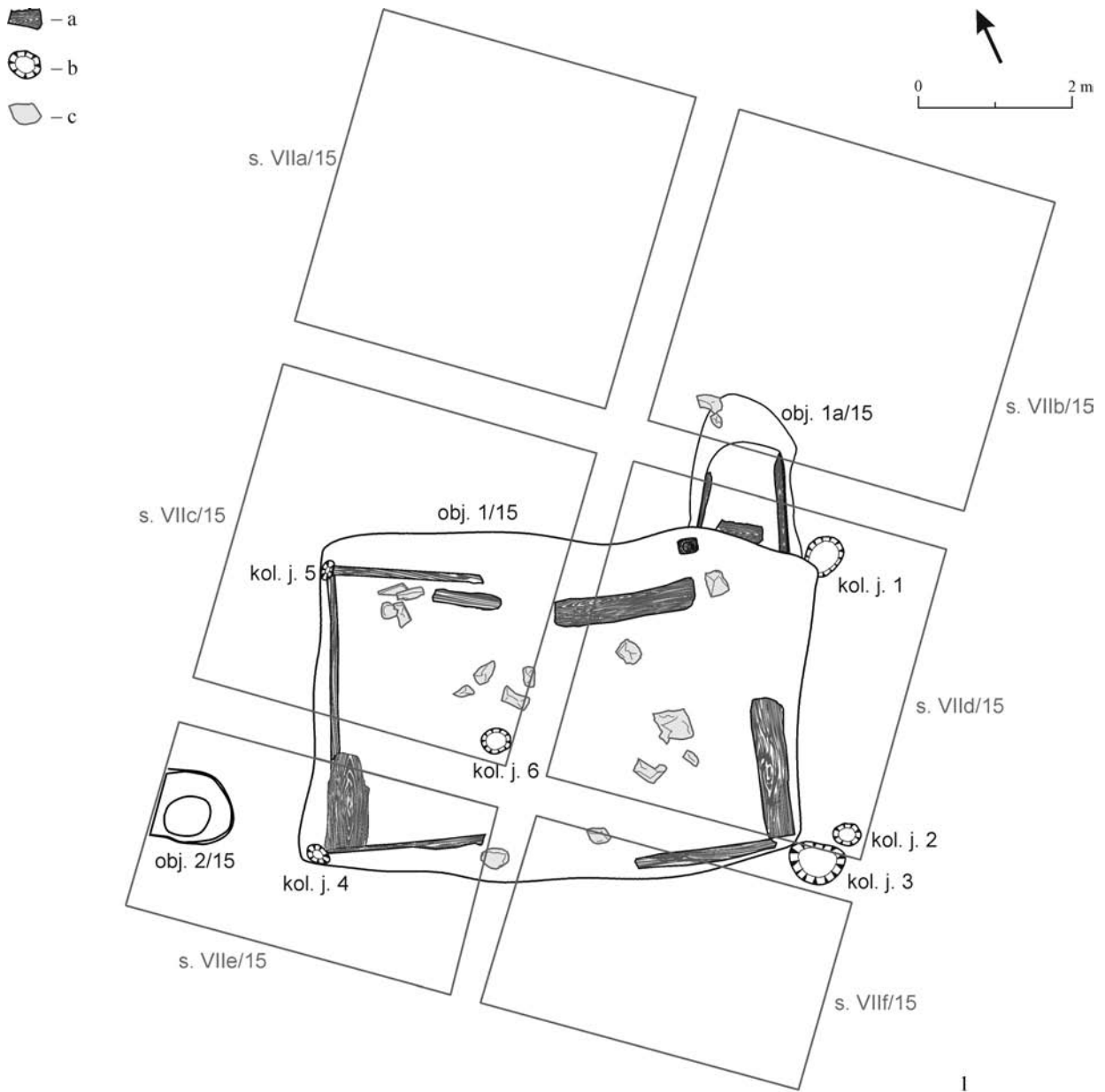

Obr. 63. Štrba (Šoldov). Výber drobných železných predmetov. 1 – sonda II/15; 2 – sonda IIa/15; 3–5 – sonda VI/15; 6 – sonda VII/15; 7 – sonda VII/15; 8, 9 – sonda VIIId/15. (Ruttkay/Soják, 123).

Abb. 63. Štrba (Šoldov). Auswahl von kleinen eisernen Gegenständen. 1 – Schnitt II/15; 2 – Schnitt IIa/15; 3–5 – Schnitt VI/15; 6 – Schnitt VII/15; 7 – Schnitt VII/15; 8, 9 – Schnitt VIIId/15. (Ruttkay/Soják, 123).

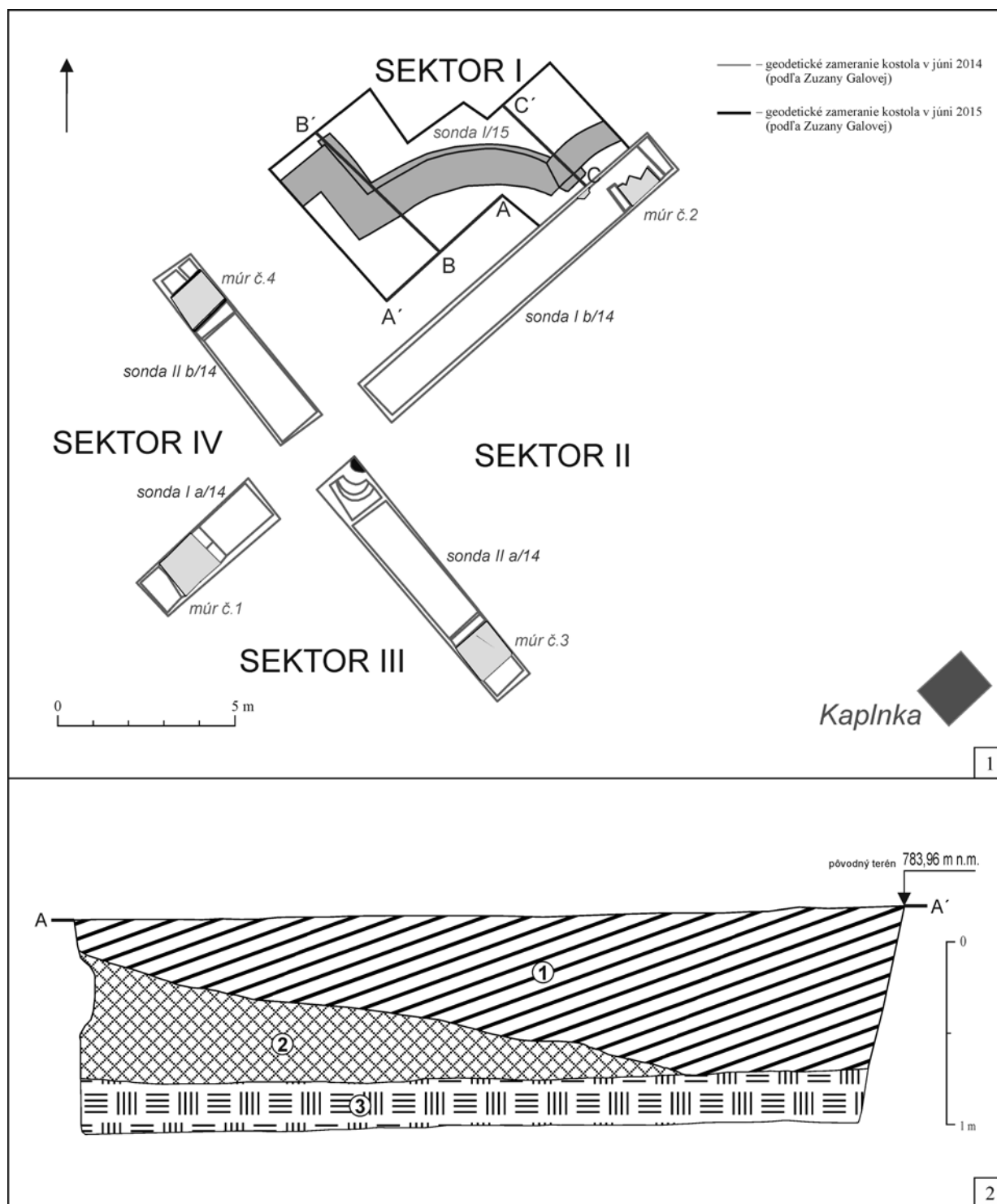

Obr. 64. Štrba (Šoldov). Výber nálezov zo sondy VII/15, obj. 1 (príbytok). (Ruttkay/Soják, 123).
 Abb. 64. Štrba (Šoldov). Fundeauswahl aus dem Schnitt VII/15, Obj. 1 (Behausung). (Ruttkay/Soják, 123).

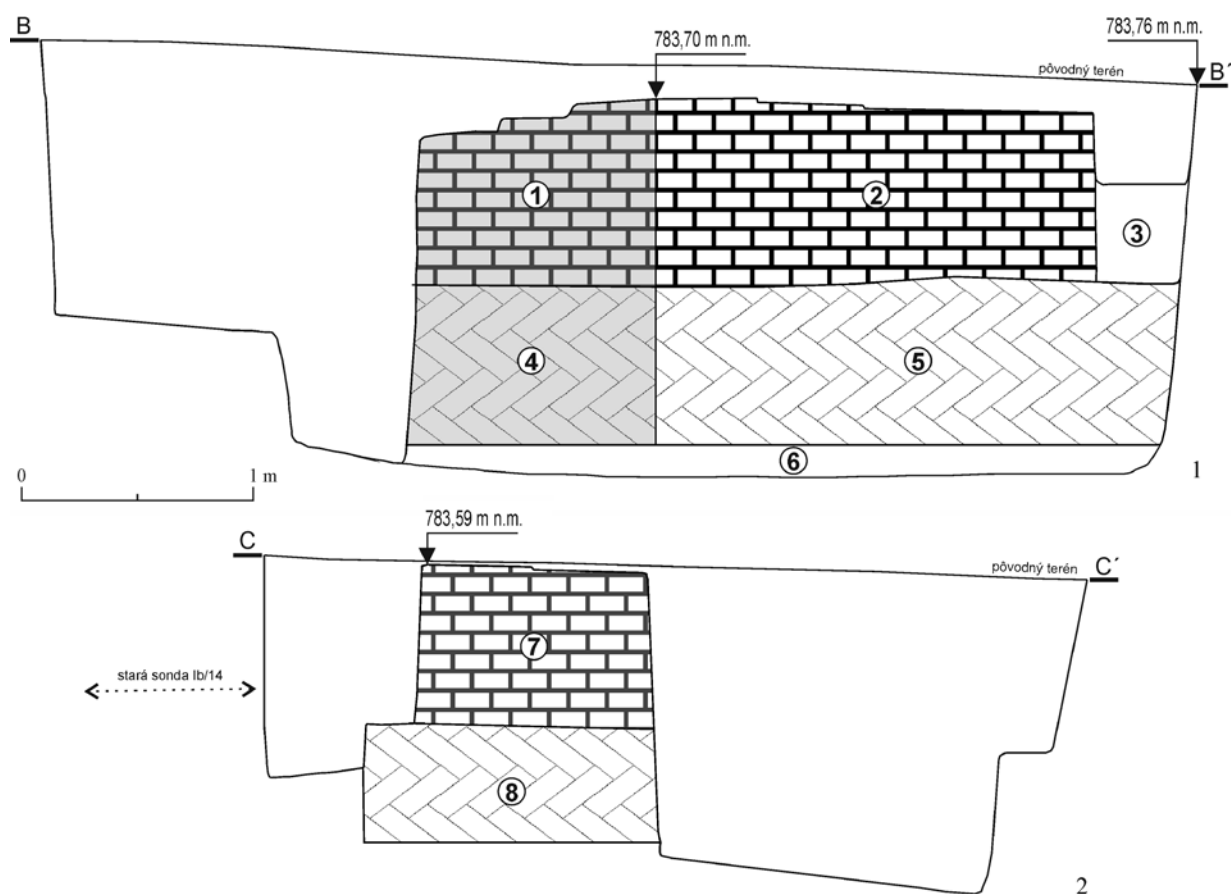
Obr. 65. Štrba (Šoldov). Dokumentácia obj. 1 v sonde VII/15, pôdorys a fotogrametria (podľa P. Fecka). Legenda: a – drevené konštrukčné prvky v objekte; b – kolová jama; c – kameň. (RuttKay/Soják, 123).

Abb. 65. Štrba (Šoldov). Dokumentation des Objekts 1 im Schnitt VII/15, Grundriss und Photogrammetrie (nach P. Fecko). Legende: a – hölzerne Konstruktionselemente im Objekt; b – Pfostengrube; c – Stein. (RuttKay/Soják, 123).

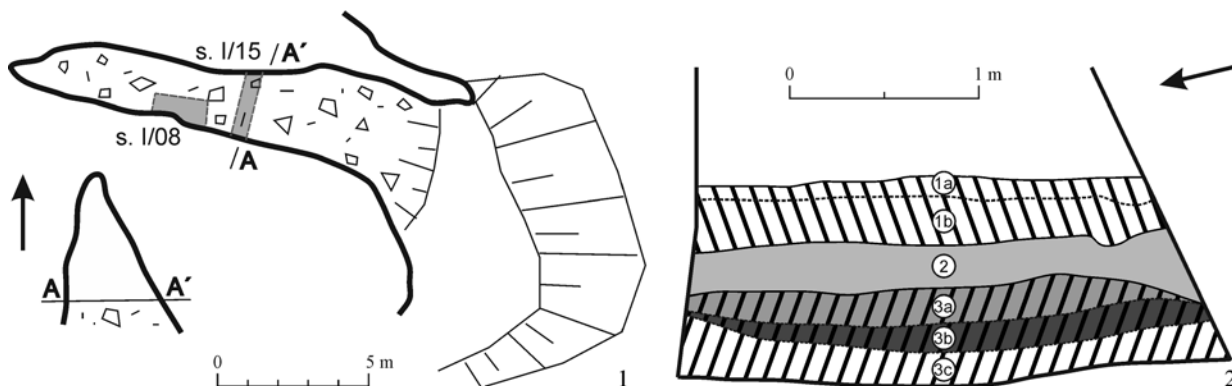
Obr. 66. Poľanovce (Sihot'). 1 – pôdorys archeologických sond z výskumov v rokoch 2014 a 2015 a vyznačenie profilov A–A', B–B', C–C'/2015; 2 – profil v interiéri polkruhovej svätyne A–A'. Legenda: ① – sivohnedá vrstva, premiešaná väčšími a menšími kameňmi z muriva kostola; ② – žltohnedá vrstva, premiešaná kameňmi z muriva kostola; ③ – žltá sterilná vrstva, zriedkavo premiešaná drobnými kameňmi. (Soják, 125).

Abb. 66. Poľanovce (Sihot'). 1 – Grundriss der archäologischen Schnitte aus den Grabungen im Jahr 2014 und 2015 und Markierung der Profile A–A', B–B', C–C'/2015; 2 – Profil v Interieur des halbkreisförmigen Heiligtum A–A'. Legende: ① – graubraune Schicht, vermischt mit größeren und kleineren Steinchen aus dem Mauerwerk der Kirche; ② – gelbbraune Schicht, vermischt mit Steinen aus dem Mauerwerk der Kirche; ③ – gelbe sterile Schicht, selten mit kleinen Steinchen vermischt. (Soják, 125).

Obr. 67. Poľanovce (Sihot'). 1 – profil B–B', rez murivami kostola v mieste prepojenia lode so svätyňou; 2 – profil C–C', rez murivom svätyne. Legenda: ① – murivo polkruhovej apsidy kostola; ② – murivo lode kostola; ③ – žltohnedá vrstva, premiešaná väčšími a menšími kameňmi z murív kostola; ④ – rozšírenie základového muriva pod múrom apsidy; ⑤ – rozšírenie základového muriva pod múrom lode kostola; ⑥ – žltá sterilná vrstva, zriedkavo premiešaná drobnými kameňmi; ⑦ – murivo svätyne; ⑧ – nepravidelné rozšírenie základového muriva svätyne. (Soják, 125).

Abb. 67. Poľanovce (Sihot'). 1 – Profil B–B', Schnitt durch die Mauerwerke der Kirche in der Verbindungsstelle des Schiffes mit dem Heiligtum; 2 – Profil C–C', Schnitt durch das Mauerwerk des Heiligtums. Legende: ① – Mauerwerk der halbkreisförmigen Kirchenapsis; ② – Mauerwerk des Kirchenschiffes; ③ – gelbbraune Schicht, vermischt mit größeren und kleineren Stenchen aus dem Mauerwerk der Kirche; ④ – Erweiterung der Fundamentmauer unter der Mauer der Apsis; ⑤ – Erweiterung der Fundamentmauer unter der Mauer des Kirchenschiffes; ⑥ – gelbe sterile Schicht, selten mit kleinen Steinchen vermischt; ⑦ – Mauerwerk des Heiligtums; ⑧ – unregelmäßige Erweiterung der Fundamentmauer des Heiligtums. (Soják, 125).

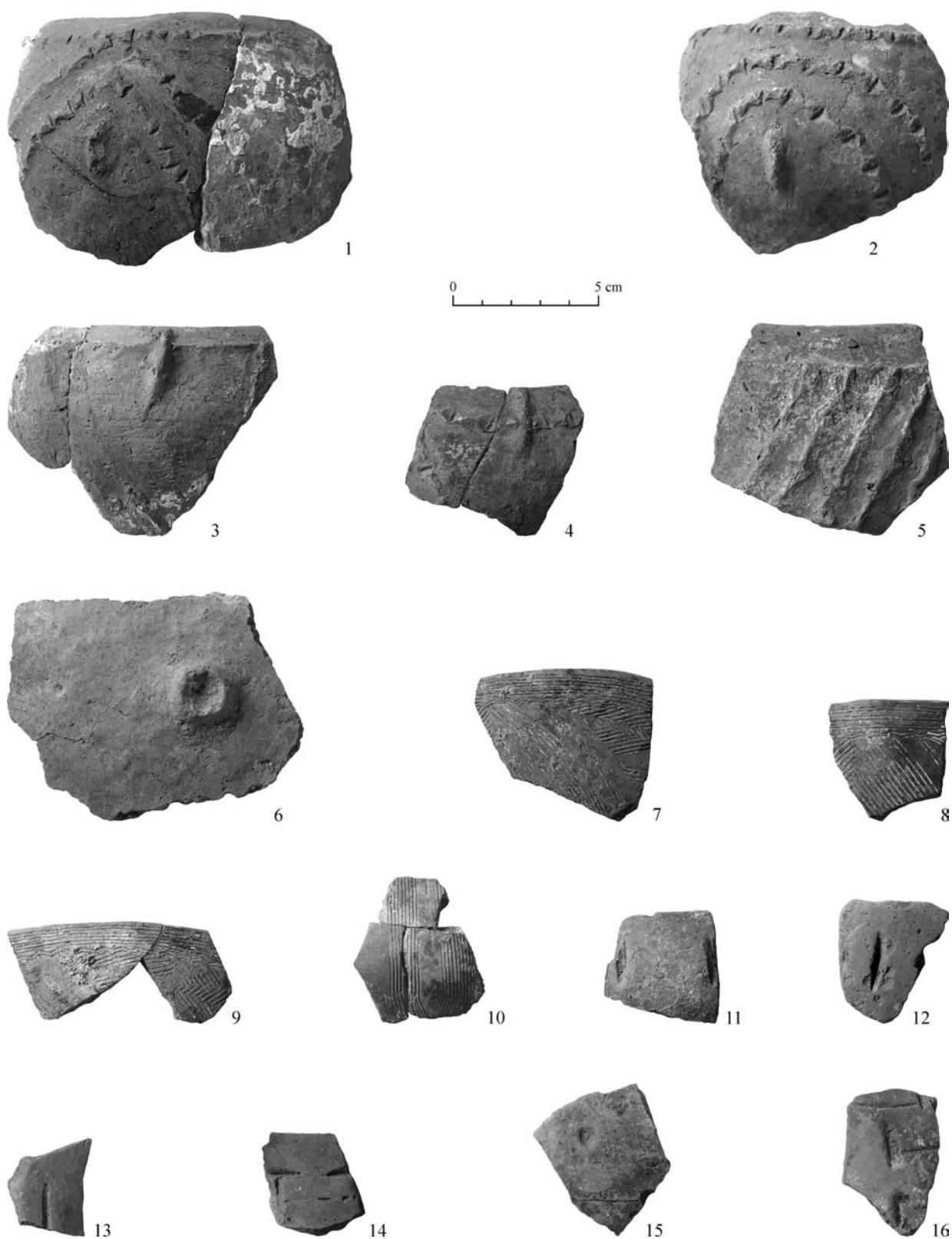

Obr. 68. Poráč (jaskyňa Chyža). 1 – pôdorys a rez jaskyne so zakresleným miestom záchranej exploatácie v r. 2008 (s. I/08) a 2015 (s. I/15); 2 – profil sondy I/15 so stratigrafiou vrstiev I (novovek a stredovek), II (bez nálezov) a III (neolit). (Soják, 127).

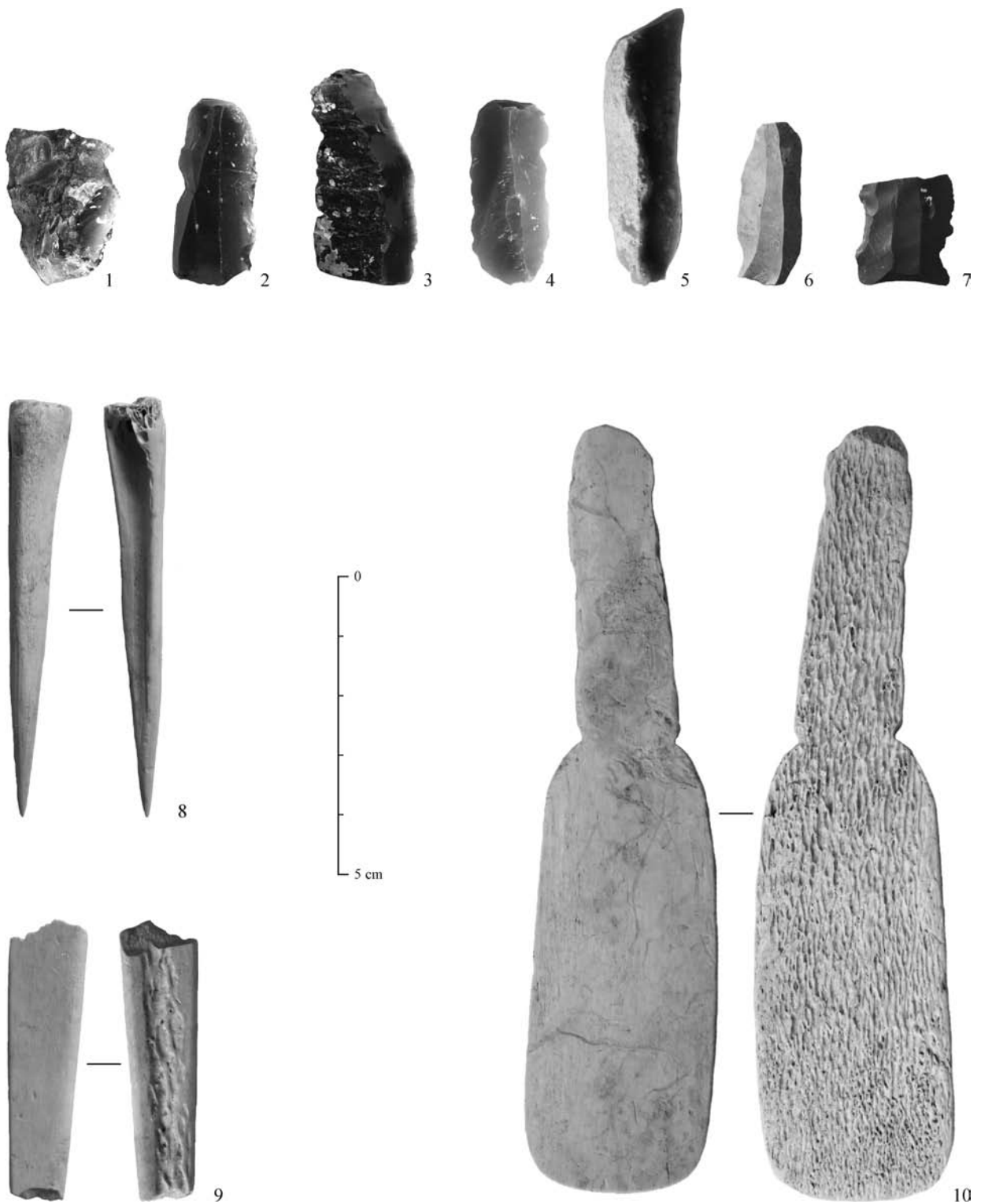
Abb. 68. Poráč (Höhle Chyža). 1 – Grundriss und Schnitt der Höhle mit markierter Stelle der Rettungsexploitation im Jahr 2008 (S.I/08) und 2015 (S. I/15); 2 – Schnittprofil I/15 mit Stratigraphie der Schichten I (Neuzeit und Mittelalter), II (ohne Funde) und III (Neolithikum). (Soják, 127).

Obr. 69. Poľanovce (Sihot'). 1 – pohľad na severnú časť lode s časťou polkruhovej svätyne; 2 – vonkajšie murivo apsidy s prístavbou; 3 – rozšírenie základového múru vonkajšej strany SV nárožia lode a svätyne; 4 – juhovýchodný profil sondy 1/15 v interiéri svätyne kostola; 5 – interiér svätyne s dosiahnutou úrovňou základu v hĺbke; 5 – záverečná komisia archeologického výskumu. (Soják, 125).
 Abb. 69. Poľanovce (Sihot'). 1 – Blick auf den nördlichen Schiffteil mit einem Teil des halbkreisförmigen Heiligtums; 2 – äußeres Mauerwerk der Apsis mit Anbau; 3 – Erweiterung der Fundamentmauer der äußeren Seite der nordöstlichen Schiffecke und des Heiligtums; 4 – südöstliches Schnittprofil 1/15 im Interieur des Kirchenheiligtums; 5 – Interieur des Heiligtums mit erreichter Basisebene in der Tiefe; 5 – Abschlusskommission der archäologischen Grabung. (Soják, 125).

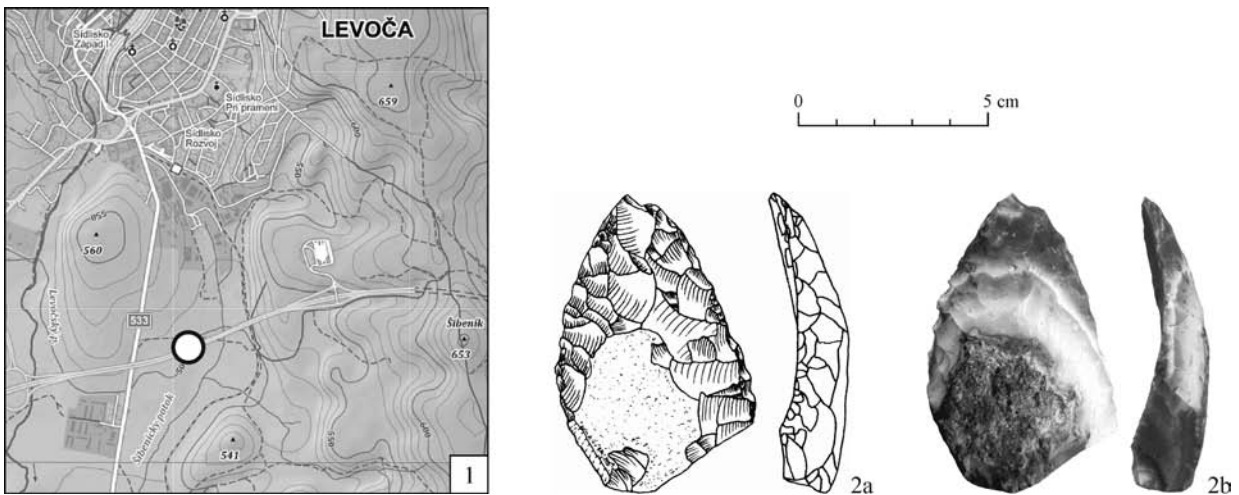

Obr. 70. Poráč (jaskyňa Chyža). Ukážka neolitickej keramiky zo záchranného výskumu. 1–6 – úžitkové črepy s plastickou výzdobou; 7–10 – bukovohorská kultúra; 11–14, 16 – železovská kultúra; 15 – kultúra s mladšou lineárnou (notovou) keramikou. (Soják, 127).
 Obr. 70. Poráč (Höhle Chyža). Demonstration neolithischer Keramik aus der Rettungsausgrabung. 1–6 – Scherben mit plastischer Verzierung; 7–10 – Bükk-Kultur; 11–14, 16 – Želiezovce-Gruppe; 15 – Kultur mit der jüngeren Linearbandkeramik. (Soják, 127).

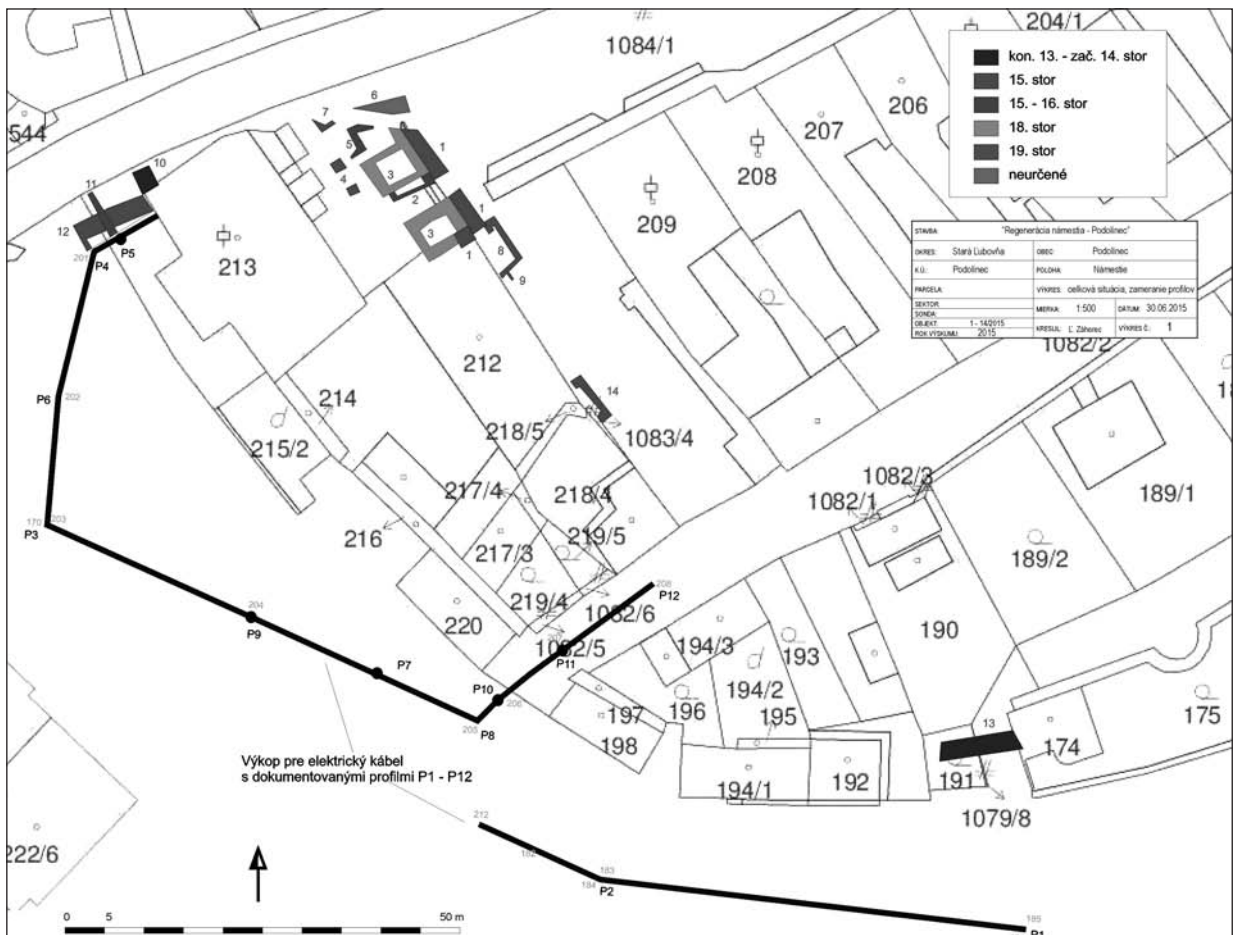

Obr. 71. Poráč (jaskyňa Chyža). Kamenná štiepaná a kostená industria zo záchranného výskumu. 1–3 – obsidián; 4, 5 – jurský podkrakovský pazúrik; 6 – prepálený pazúrik; 7 – rádiolarit. (Soják, 127).

Obr. 71. Poráč (Höhle Chyža). Spalt- und Knochenindustrie aus der Rettungsausgrabung. 1–3 – Obsidian; 4, 5 – Silizit der Krakau-Tschenstochauer Jura; 6 – durchgebrannter Feuerstein; 7 – Radiolarit. (Soják, 127).

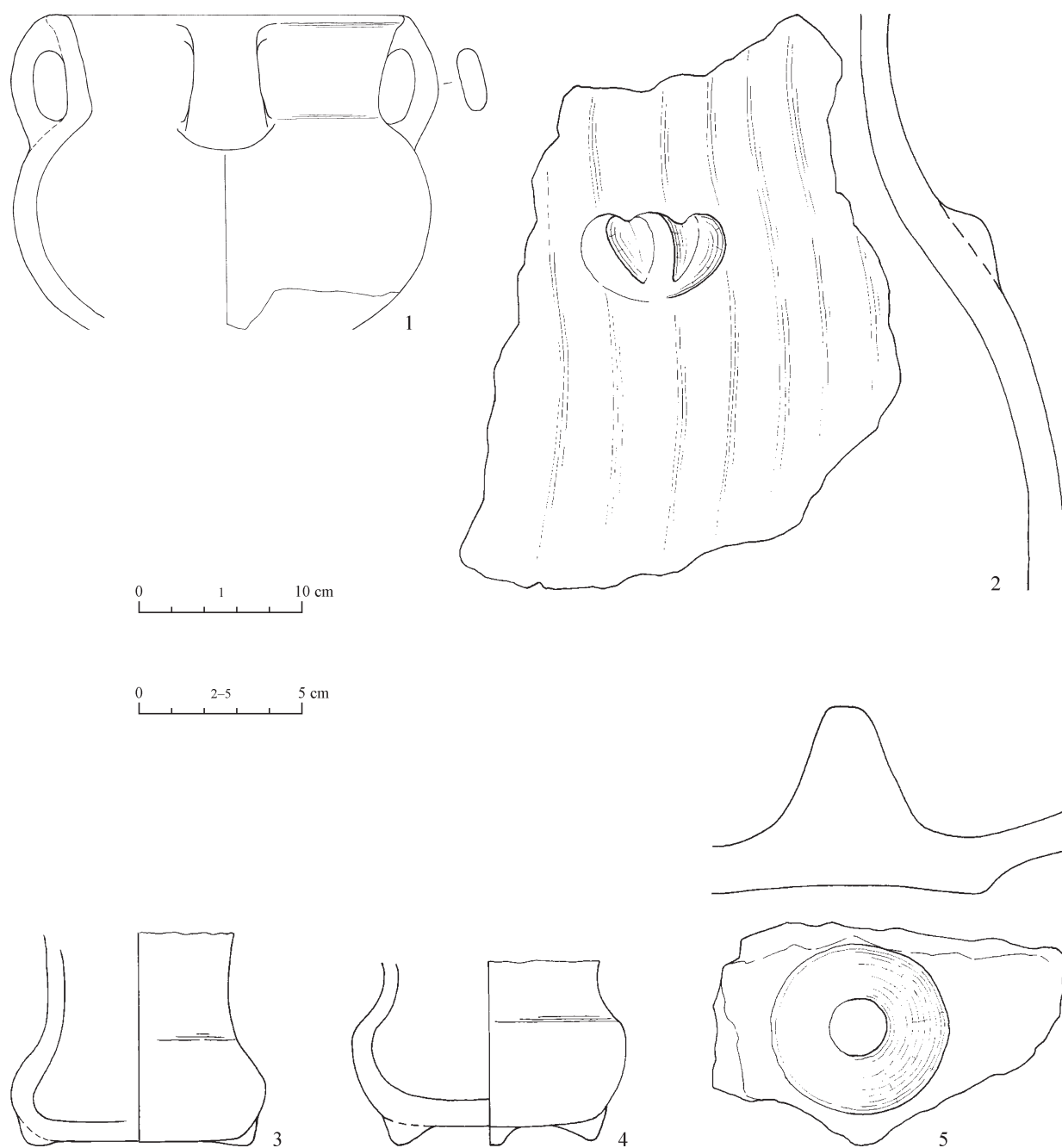

Obr. 72. Levoča (Vojenské cvičisko). 1 – výsek mapy s miestom ojedinelého nálezu chrbtového noža zo staršej doby bronzovej (vyznačeným v kruhu); 2 – chrbtový nôž zo staršej doby bronzovej, zhotovený z jurského pazúrika – odrody „G“. (Soják/Wawrzczak, 129).
Abb. 72. Levoča (Vojenské cvičisko). 1 – Kartenausschnitt mit der Stelle des Einzelfundes, eines Messers aus der älteren Bronzezeit (markiert im Kreis); 2 – Messer hergestellt aus dem Silizit der Krakau-Tschenstochauer Jura „G“-Abart. (Soják/Wawrzczak, 129).

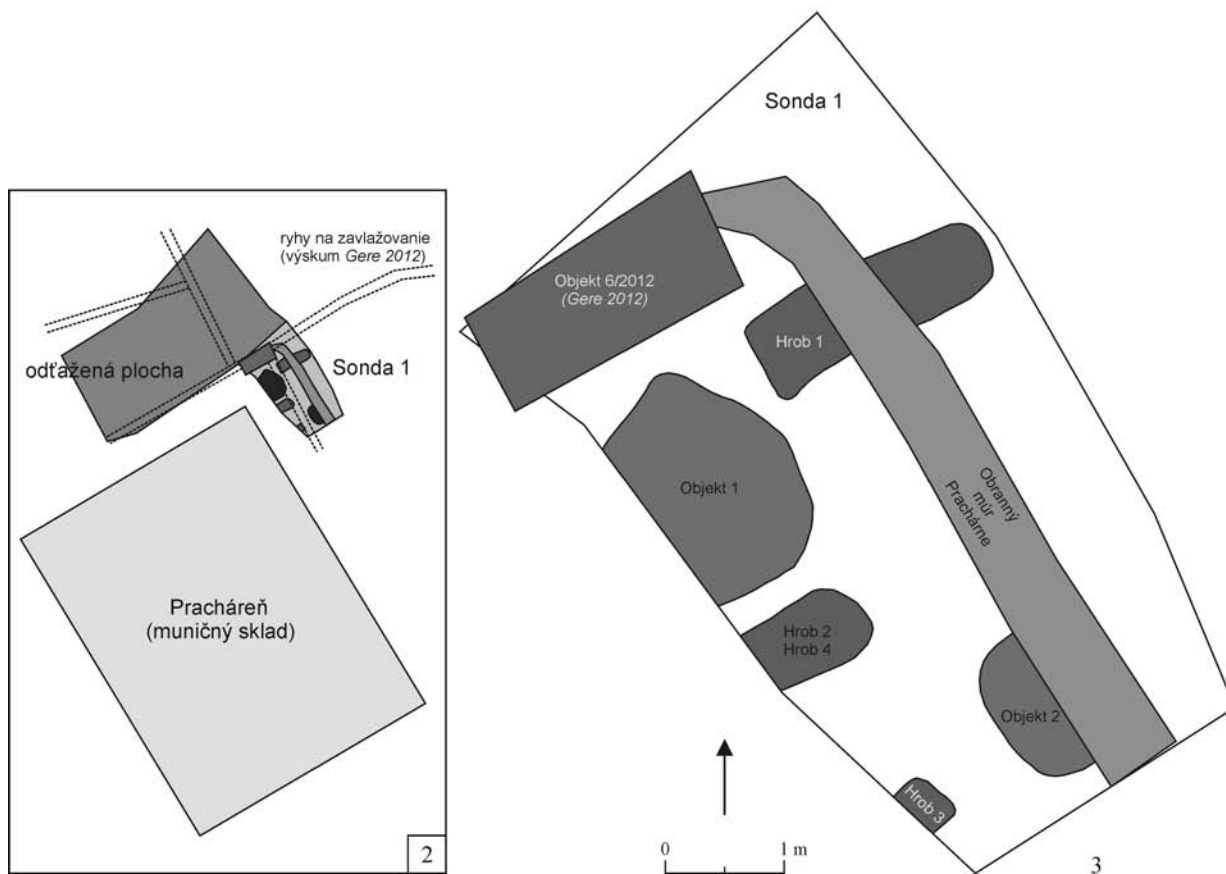
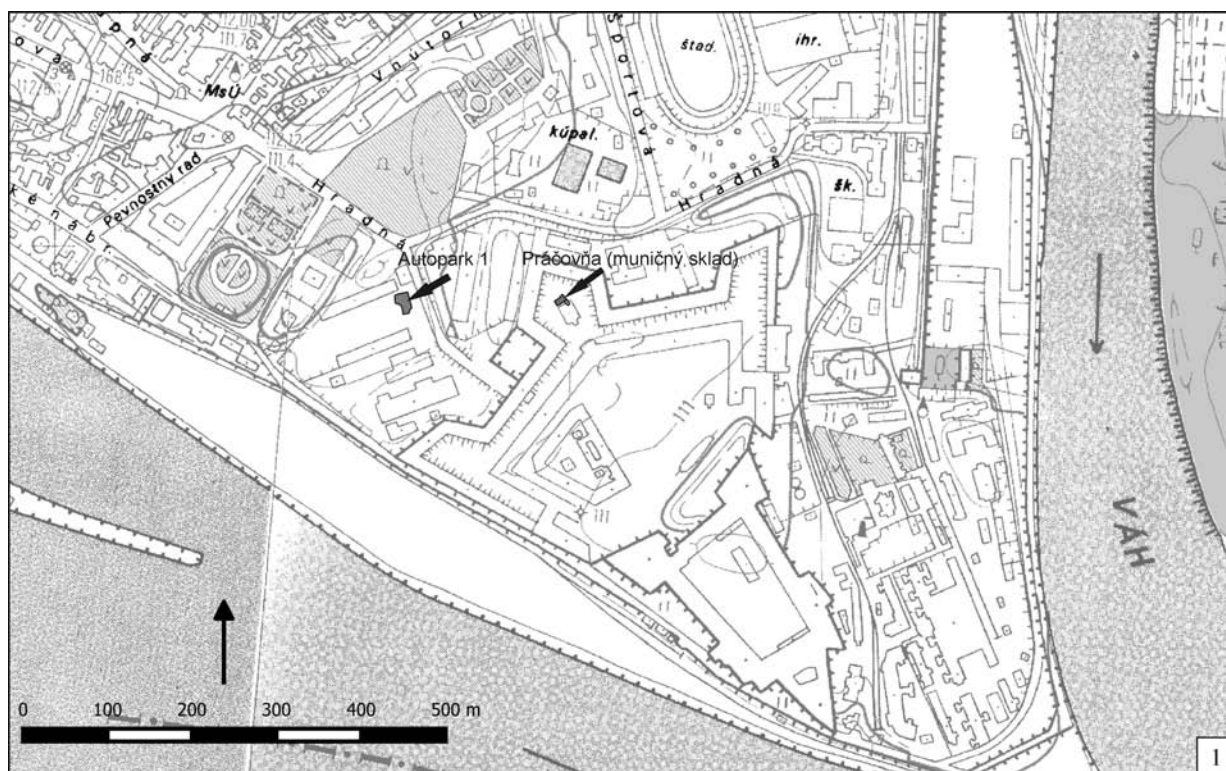
Obr. 73. Podolíneček (Mariánske námestie, Bernoláková ulica). Lokalizácia archeologického výskumu. (Záhorec, 136).

Obr. 73. Podolíneček (Marienplatz, Straße Bernoláková). Lokalisierung der archäologischen Grabung. (Záhorec, 136).

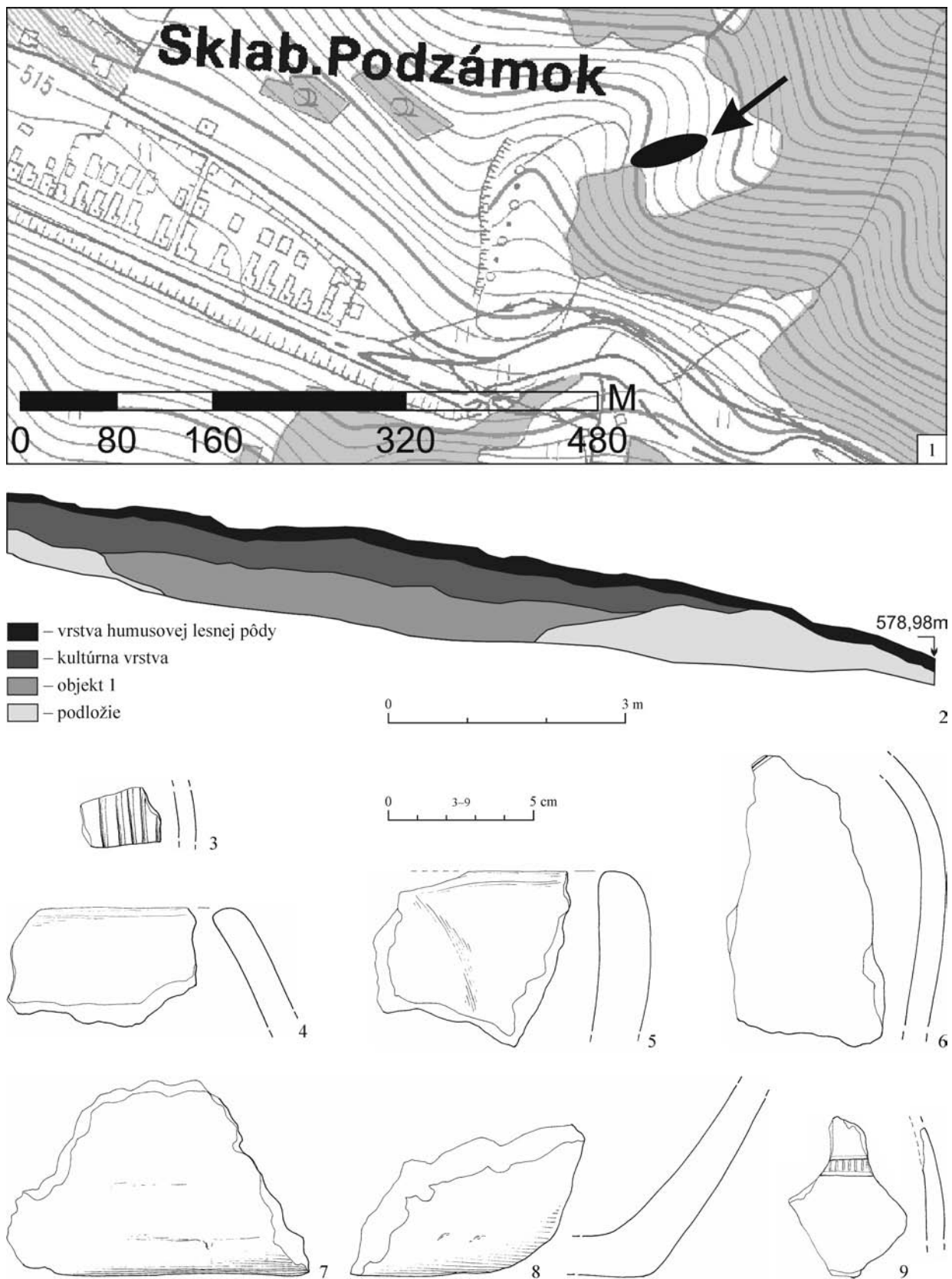
Obr. 74. Maňa, časť Veľká Maňa (Kostol Sedembolestnej Panny Márie). Objekt 1. Výber keramických nálezov maďarovskej kultúry (kresba B. Arvaiová). (Vangľová, 130).

Abb. 74. Maňa, Teil Veľká Maňa (Sieben-Schmerzen-Kirche). Objekt 1. Auswahl von Keramikfunde der Maďarovce-Kultur (Zeichnung B. Arvaiová). (Vangľová, 130).

Obr. 75. Komárno (Nová pevnosť). 1 – priestor sanácie na mape 1 : 10 000; 2 – priestor sanácie v polohe Práčovňa (muničný sklad); 3 – sonda 1. (Vojteček, 132).

Obr. 75. Komárno (Nová pevnost). 1 – Sanierungsbereich auf der Karte 1 : 10 000; 2 – Sanierungsbereich auf der Stelle Práčovňa (Munitionslager); 3 – Schnitt 1. (Vojteček, 132).

Obr. 76. Sklabinský Podzámok (Košiarik). 1 – lokalizácia náleziska na mape 1 : 10 000; 2 – profil v záreze cesty; 3, 4 – fragmenty keramiky z kultúrnej vrstvy; 5–9 – fragmenty keramiky z objektu 1. (Vojteček/Melo/Nemergut, 134).

Obr. 76. Sklabinský Podzámok (Košiarik). 1 – Lokalisierung des Fundortes auf der Karte 1 : 10 000; 2 – Profil im Straßeneinschnitt; 3, 4 – Keramikfragmente aus der Kulturschicht; 5–9 – Keramikfragmente aus dem Objekt 1. (Vojteček/Melo/Nemergut, 134).

Obr. 77. Levoča (Námestie Majstra Pavla, Kostol sv. Jakuba). 1 – sonda I, pohľad na západ; 2 – sonda II, pohľad na juhozápad. (Záhorec, 135).

Obr. 77. Levoča (Johannes-Paul-II.-Platz, Kirche des Hl. Jakobus). 1 – Schnitt Nr. I, Blick in Richtung Westen; 2 – Schnitt Nr. 2, Blick in Richtung Südwesten. (Záhorec, 135).

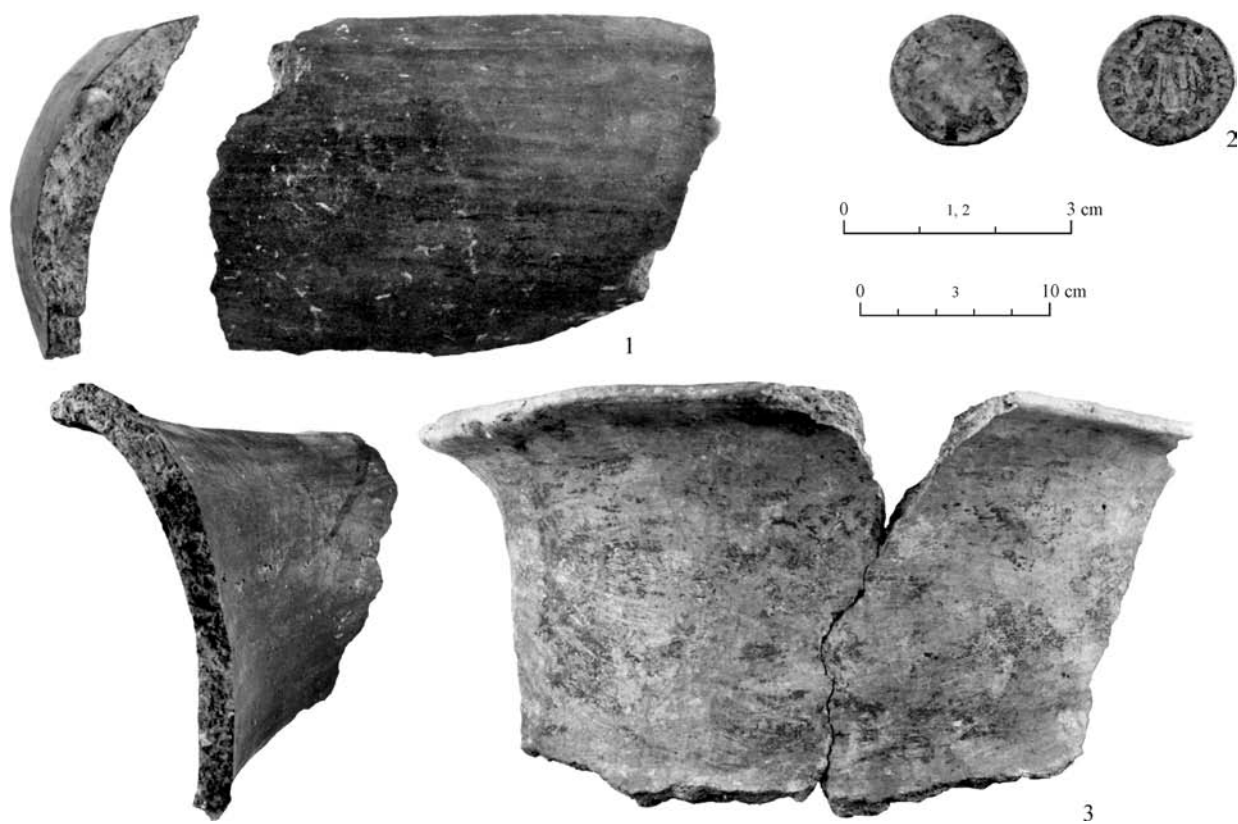

1

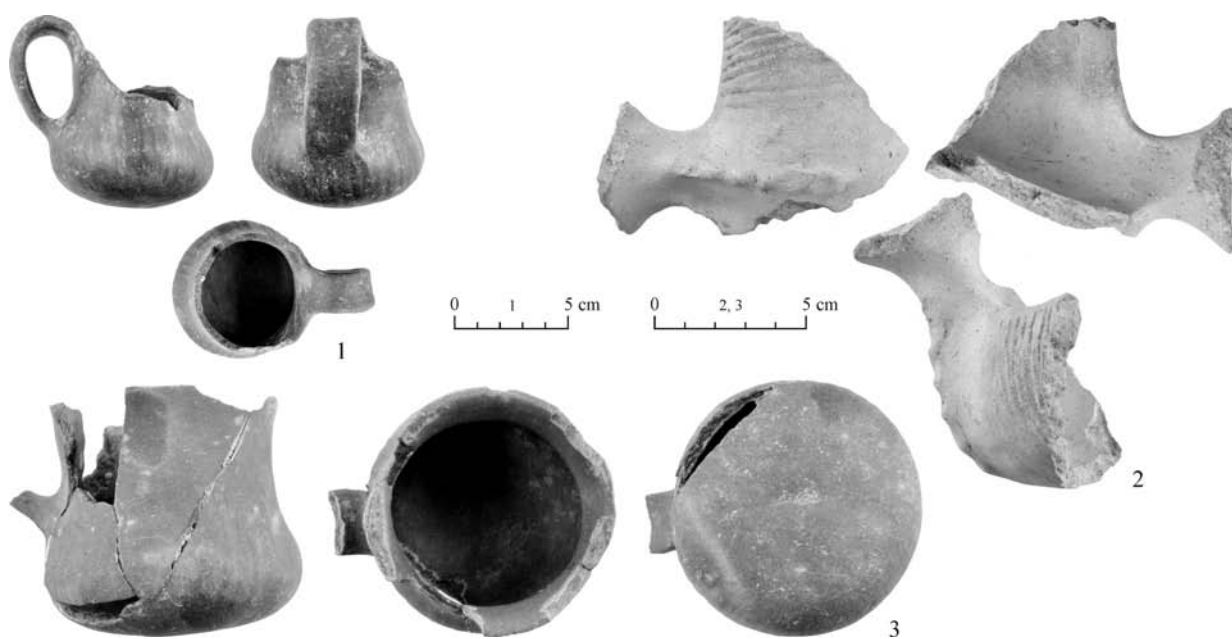
2

Obr. 78. Veľký Šariš, časť Kanaš (Sordok). 1 – časť hrncovitej nádoby z objektu 2/15; 2 – výber črepov z objektu 2/15. (Záhorec, 140).
 Obr. 78. Veľký Šariš, Teil Kanaš (Sordok). 1 – Teil eines Topfgefäßes aus dem Objekt 2/15; 2 – Scherbenauswahl aus dem Objekt 2/15. (Záhorec, 140).

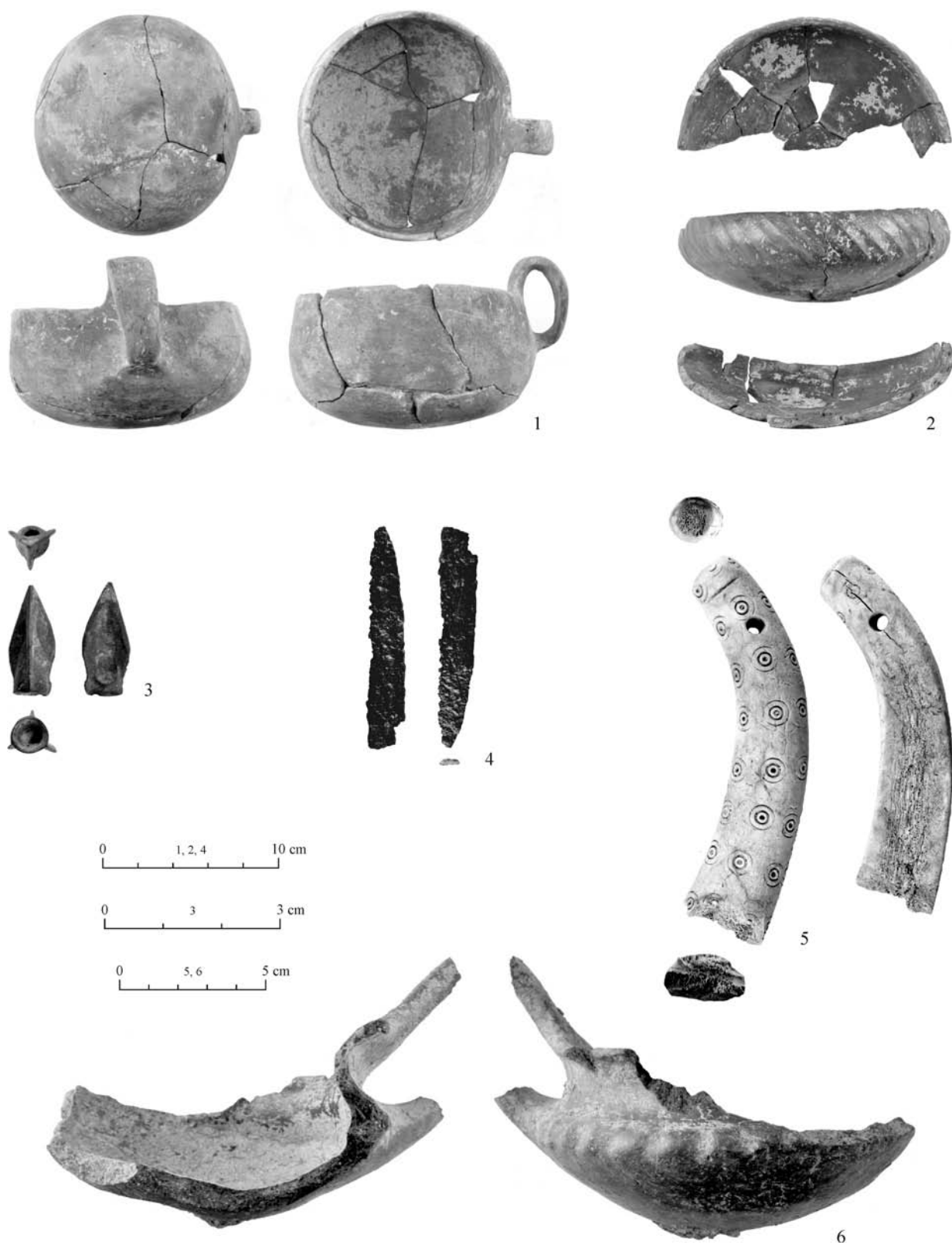
Obr. 79. Bratislava, časť Rusovce (Tehelný hon). Výber z nálezov. 1, 3 – ryha 2; 2 – zber detektorom kovov. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 142).

Obr. 79. Bratislava, Teil Rusovce (Tehelný hon). Fundeauswahl. 1, 3 – Rinne 2; 2 – Begehungen mit Metelldetektor. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 142).

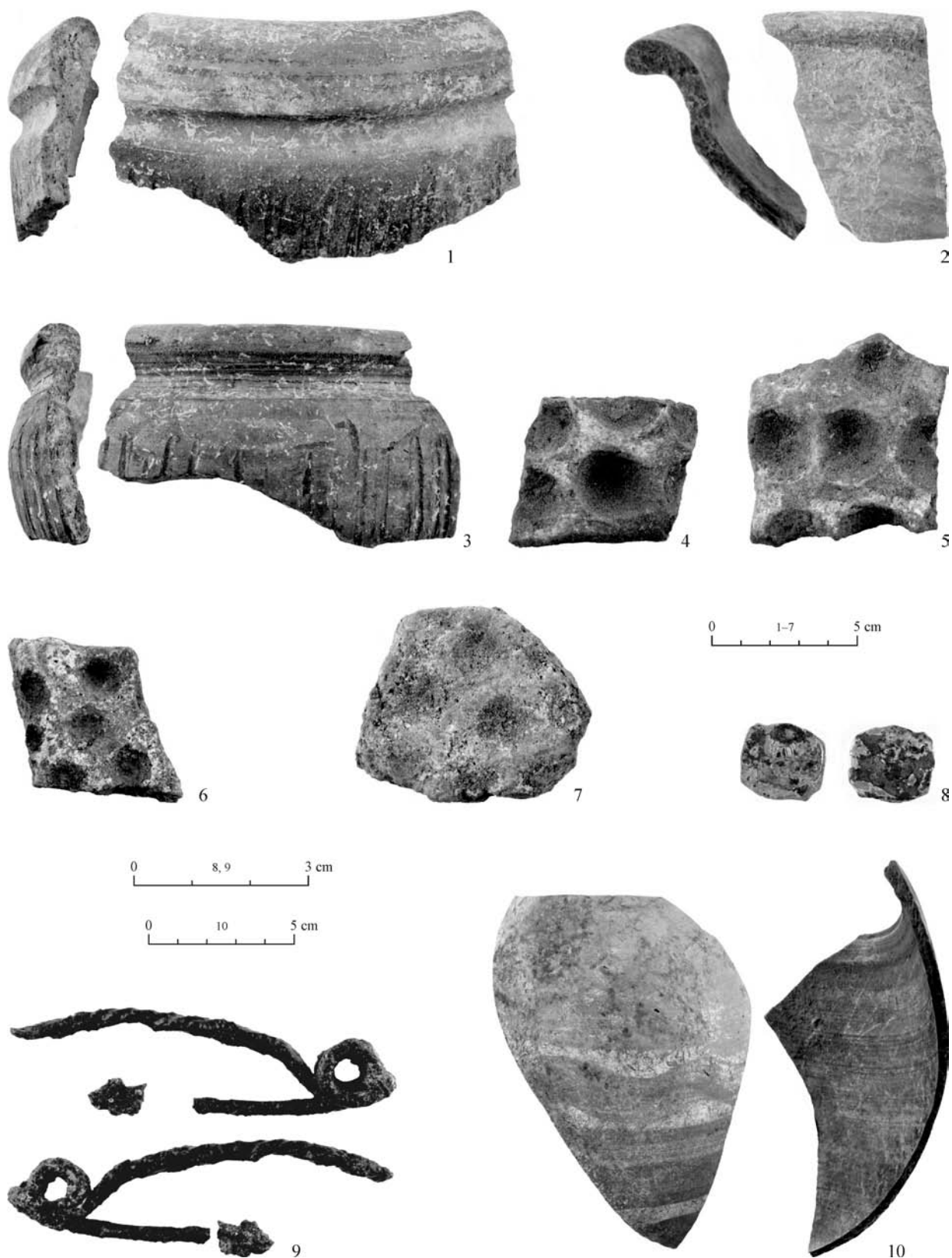
Obr. 80. Beladice, časť Pustý Chotár (Gačov). Výber z keramiky. 1 – objekt 22; 2 – objekt 26; 3 – objekt 15. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 142).

Obr. 80. Beladice, Teil Pustý Chotár (Gačov). Keramikauswahl. 1 – Objekt 22; 2 – Objekt 26; 3 – Objekt 15. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 142).

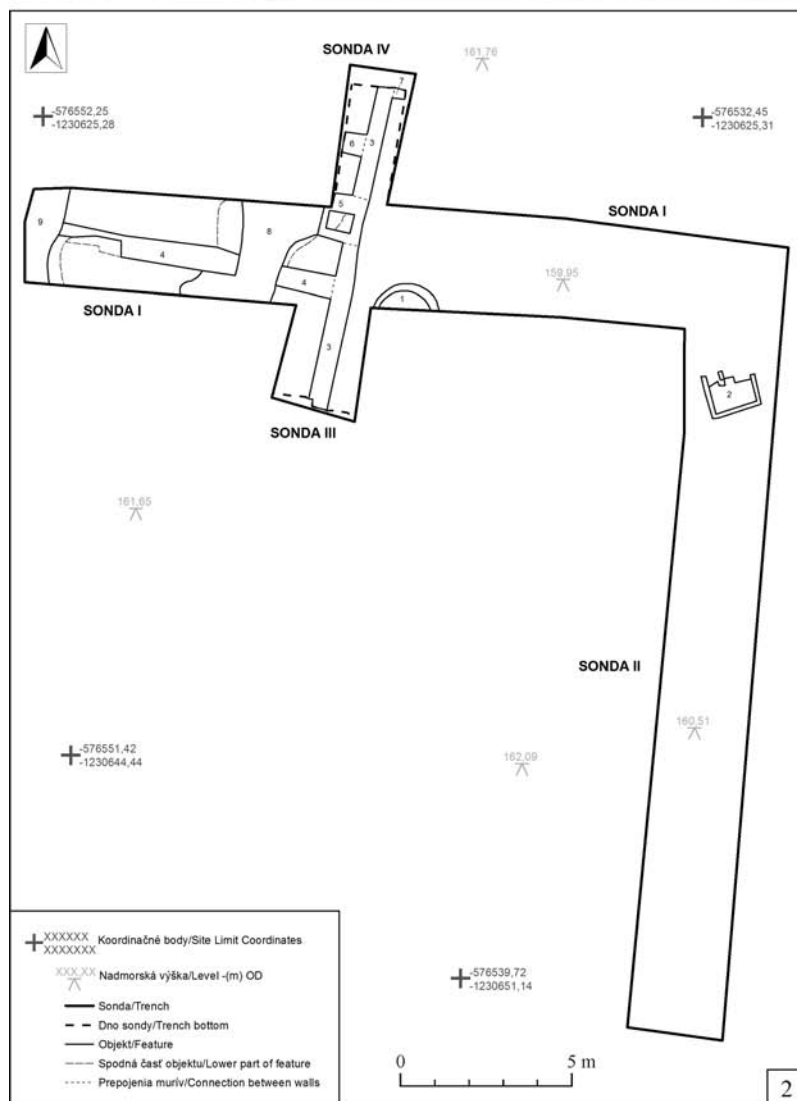
Obr. 81. Devín (Záhřady). Výber z nálezov (prvá a druhá chronologická fáza). 1a, 1b – objekt 71 (hrob); 2 – objekt 70 (hrob); 3 – objekt 48, Z kvadrant; 4 – objekt 84, J časť; 5 – objekt 54, JZ kvadrant; 6 – objekt 30, JZ kvadrant. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 144).

Obr. 81. Devín (Záhřady). Fundeauswahl (erste und zweite chronologische Phase). 1a, 1b – Objekt 71 (Grab); 2 – Objekt 70 (Grab); 3 – Objekt 48, westlicher Quadrant; 4 – Objekt 84, südwestlicher Quadrant; 5 – Objekt 54, südlicher Teil; 6 – Objekt 30, südwestlicher Quadrant. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 144).

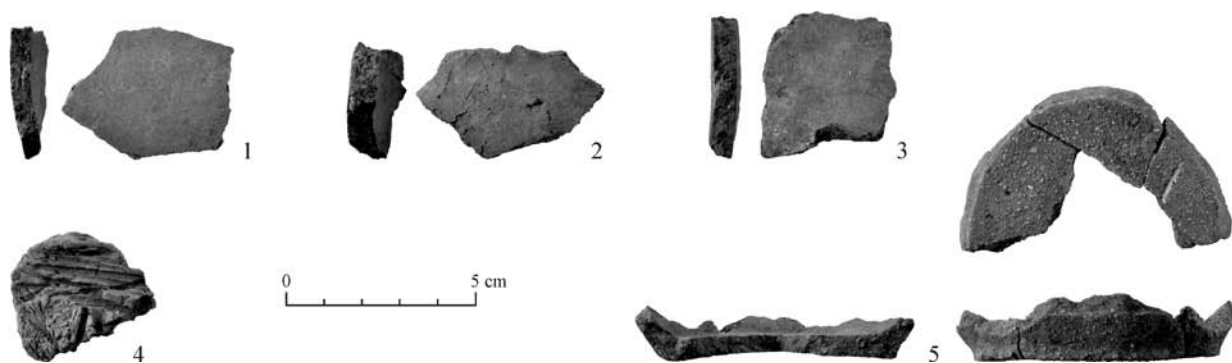
Obr. 82. Devín (Záhřady). Výber z nálezov (tretia chronologická fáza). 1, 2 – objekt 84, J časť; 3 – objekt 81, JV kvadrant; 4–7 – objekt 86, S časť; 8 – zber detektorom kovov; 9 – objekt 81; 10 – objekt 89. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 144).

Obr. 82. Devín (Záhřady). Fundeauswahl (dritte chronologische Phase). 1, 2 – Objekt 84, südlicher Teil; 3 – Objekt 81, südöstlicher Quadrant; 4–7 – Objekt 86, nördlicher Teil; 8 – Begehungen mit Metaldetektor; 9 – Objekt 81; 10 – Objekt 89. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 144).

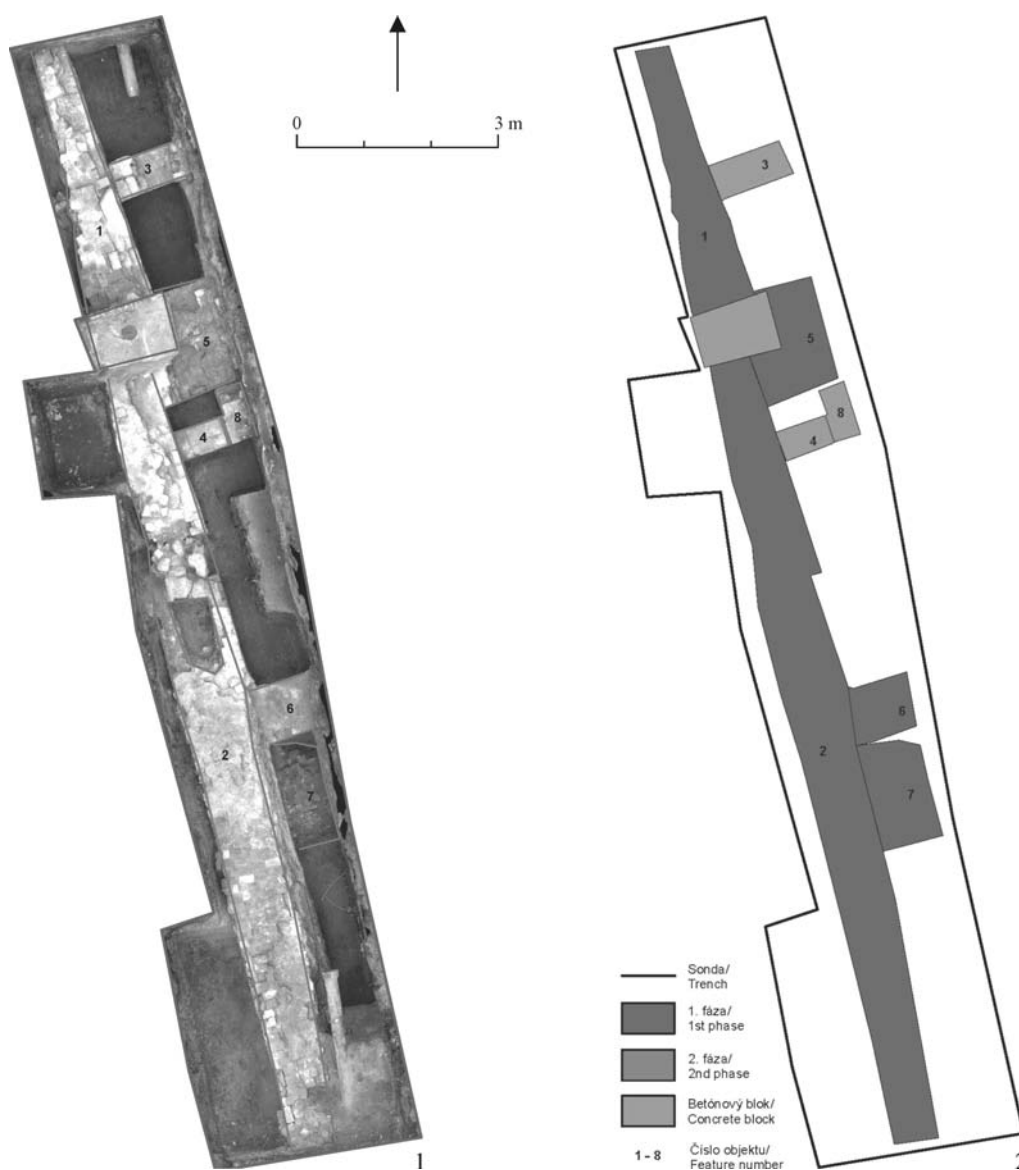

Obr. 83. Moravský Svätý Ján (intravilán). Polyfunkčný objekt „Fontána“. 1 – zvýraznenie budovy na mape II. vojenského mapovania; 2 – plán výskumu. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 146).

Abb. 83. Moravský Svätý Ján (Intravillan). Mehrzweckobjekt „Fontána“. 1 – Hervorhebung des Gebäudes auf der Karte der II. Militärkartierung; 2 – Grabungsplan. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 146).

Obr. 84. Tlmače (Lipník). Výber z nálezového inventára. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 148).
Abb. 84. Tlmače (Lipník). Fundeauswahl. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 148).

Obr. 85. Trnava (Hlavná ulica 49). 1 – fotogrametria archeologického výskumu s označením objektov; 2 – stavebné fázy odkrytých architektúr. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 148).
Abb. 85. Trnava (Straße Hlavná 49). 1 – Photogrammetrie der archäologischen Grabung mit Markierung der Objekte; 2 – Bauphasen der aufgedeckten Architekturen. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 148).

Obr. 86 Trnava (Hlavná ulica 49). Vzťah medzi jednotlivými architektúrami. 1 – prístavba objektu 4 k objektu 2; 2 – prístavba objektu 3 k objektu 1; 3 – prístavba objektu 8 k objektu 5. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 148).

Obr. 86. Trnava (Straße Hlavná 49). Beziehung zwischen den einzelnen Architekturen. 1 – Anbau des Objekts 3 zum Objekt 1; 2 – Anbau des Objekts 4 zum Objekt 2; 3 – Anbau des Objekts 8 zum Objekt 5. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 148).

Obr. 87. Bratislava, časť Devínska Nová Ves (Múrnice). Závod Volkswagen Slovakia. Nálezy z objektu 6. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 151).

Abb. 87. Bratislava, Teil Devínska Nová Ves (Múrnice). Unternehmen Volkswagen Slovakia. Funde aus dem Objekt 6. (Žák Matyasowszky/Chmelo/Šebesta/Šútor, 151).

